

The Project Gutenberg eBook of Schönberg-Cotta perheen aikakirjat

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Schönberg-Cotta perheen aikakirjat

Author: Elizabeth Rundle Charles

Translator: Waldemar Churberg

Release date: December 3, 2007 [eBook #23704]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SCHÖNBERG-COTTA PERHEEN AIKAKIRJAT ***

Produced by Tapio Riikonen

SCHÖNBERG-COTTA PERHEEN AIKAKIRJAT

Luonne- ja tapakuvaelma uskonpuhdistuksen ajoilta

Kirj.

ELIZABETH CHARLES

Englannin kielestä suomentanut Waldemar Churberg

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa. 1877.

SISÄLLYS:

- I. Elsan kertomus
- II. Otteita Fredrikin aikakirjasta
- III. Elsan aikakirja
- IV. Otteita Fredrikin aikakirjasta
- V. Elsan aikakirja
- VI. Fredrikin kertomus
- VII. Elsan kertomus
- VIII. Fritzin kertomus
- IX. Elsan kertomus
- X. Fritzin kertomus
- XI. Evan kertomus
- XII. Elsan kertomus
- XIII. Evan kertomus

XIV. Elsan kertomus
XV. Fritzin kertomus
XVI. Elsan kertomus
XVII. Evan kertomus
XVIII. Theklan kertomus
XIX. Fritzin kertomus
XX. Theklan kertomus
XXI. Evan kertomus
XXII. Elsan kertomus
XXIII. Atlantin kertomus
XXIV. Evan kertomus
XXV. Theklan kertomus
XXVI. Fritzin kertomus
XXVII. Evan kertomus
XXVIII. Elsan kertomus
XXIX. Evan kertomus
XXX. Elsan kertomus
XXXI. Theklan kertomus
XXXII. Elsan kertomus
XXXIII. Theklan kertomus
XXXIV. Äidin kertomus
XXXV. Evan Agnesin kertomus
XXXVI. Theklan kertomus
XXXVII. Fritzin kertomus
XXXVIII. Elsan kertomus

Ne näitten aikakirjojen osat, jotka koskevat Lutheriin Melancthoniin, Sachsin Fredrikiin ja muihin historiallisiin henkilöihin, saavat todistuksensa seuraavista teoksista: Lutberin "Tischreden"; Lutherin "Briefe, Sendschreiben und Bedenken", ulosantanut de Wette; "Geist und Luthers Schriften" ulosantaneet F. W. Lomler, C. T. Lucius, T:ri Ruft, L. Sackreuter ja T:ri Ernst Zimmermann; Tutschmann'in "Friedrich der Weise"; Uskonpuhdistuksen Historia Rankelta ja D'Aubigné'lta; ynnä muut historialliset teokset.

Alkuteoksen ilmoitus.

Suomennoksessa löytyvät runomittaiset paikat on Filosofian Maisteri P. Cajander suosiollisesti kääntänyt.

Suomentaja.

I.

Elsan kertomus.

Fredrik tahtoo, että minä kirjoitan elämäni aikakirjan. Fredrik on minun vanhin veljeni. Minä olen kuusitoista- ja hän seitsemäntoista-vuotinen, ja minun on aina ollut tapa tehdä, mitä hän tahtoo; ja sentähden teen nytkin niin, vaikka tämä tuuma tuntuu minusta varsin kummalliselta. Fredrikin on hyvin helppo kirjoittaa aikakirjoja taikka mitä tahansa, sillä hänellä on ajatuksia. Mutta minulla on niin vähän ajatuksia, minä voin vaan kirjoittaa, mitä näen ja kuulen ihmisistä ja asioista. Eikä siitä ole tosiaankaan paljon kirjoittamista, sillä meillä käy aina kaikki asiat jokseenkin samaa menoa. Ihmiset ympärilläni ovat samat kuin olen tuntenut siitä asti, kuin olin pikkuinen lapsi, eikä esineetkään ole suuresti muuttuneet; se vaan, että väki on karttunut, sillä kodissamme on nyt niin monta vähäistä lasta, ja esineet näyttävät minusta hupenevan, kun ei isäni käy rikkaammaksi, vaan on useampia, joita hänen tulee vaatettaa ja elättää. Kuitenkin aion koettaa, koska Fritz pyytää; semminkin kuin läkki ja paperi ovat ne molemmat tavarat, joita meillä on yltäkyllin, koska isäni on kirjan-painaja.

Fritz ja minä emme ole eläissämme olleet eroitettuina toisistamme, ennenkuin nyt. Hän lähti eilen Erfurtin yliopistoon. Juuri kuin itkien ajattelin, että minun täytyi luopua hänestä, kertoi hän minulle

nämät aikakirjan tuumansa. Hänen on määrä kirjoittaa toinen, ja minun toinen. Hän sanoi, että hänellä olisi apua siitä, niinkuin meidän hämy-ajan jutuistammekin — kun me molemmat aina, siitä saakka kuin minä voin muistaa, pistäysimme kesäisin puutarhaan ison perunapuun alle ja talvisin akkunankomeroon sälyhuoneeseen, joka on sisäpuolella isäni kirjapainoa ja jossa paperikimppuja säilytetään ja vanhoja kirjoja on koottu läjiin, joitten keskelle me tavallisesti istuimme.

Kenties siitä on apua ja lohdutusta Fritzille, mutta minä en ymmärrä, kuinka milloinkaan minulle. Hänen olivat kaikki ajatukset ja hänen ne ovat vielä. Mutta minä — mitä minulle jää hänen äänensä ja hänen kalliitten kasvojensa sijaan muuta kuin paljas paperi eikä mitään ajatuksia ollenkaan! Paitsi sitä minulla on niin paljon tekemistä, koska olen vanhin; eikä äiti ole ensinkään hyvissä voimissa ja isä vaatii minua niin usein auttamaan itseään kirjainten ääreen taikka lukemaan hänelle, kun hän latoo niitä. Oli kuinka hyvänsä, Fritz tahtoo sitä, ja minä suostun siihen. Olisi hupaista tietää, kummoiseksi hänen aikakirjansa tulee!

Mutta mistä minä aloitan? Mitä aikakirja on? Kahta raamatun kirjaa nimitetään "aikakirjaksi" latinan kielellä — kumminkin Fritz sanoo, että tuo toinen pitkä sana [Paralipomenon] merkitsee sitä — ja ensimmäinen kirja aikaa "Adamilla"; minä tiedän sen, sillä minä luin sen eräänä päivänä isälleni painettavaksi. Mutta ei suinkaan tarvita, että minä näin kaukaisista ajoista aloittaisin. Tietysti minä en muistaisikaan. Minun luullakseni olisi paras, kun aloittaisin vanhimmasta henkilöstä, jonka tunnen, sillä hän on etäisin, kun lähtee takaperin Adamia päin; ja se on äidin-äitimme von Schönberg. Hän on kovin vanha — seitsemännellä kymmenellä — mutta hänen vartalonsa on niin suora, ja hänen mustat silmänsä ovat niin terävät, että hän toisinaan näyttää melkein nuoremmalta kuin hänen tyttärensä, meidän armas äitimme, jota kivullosuus ja huolet usein painavat alas.

Äidin-äitimme isä oli jaloa bömiläistä sukua, ja juuri tämä liittää meidät aatelisiin, vaikka isäni perhe kuuluu porvarinsäätöön. Fritz ja minä katselemme mielellään äidin-isämme von Schönbergin vanhaa sinettiä kaikin neliöinensä ja kuulemme halukkaasti kertomuksia ritarillisista ja jokaisista esi-isistämme — ristiretkeläisistä ja paroneista. Äitini tosin vakuuttaa meille, että tämä on huono ylpeys ja että isäni kirjapaino on todellisemman aatelisuuden kuva kuin mikään kilpi miekkoineen tapparoineen; mutta äidin-äitimme, minä tiedän sen, arvelee, että Schönbergin kaltainen suuresti alensi arvoansa, kun meni naimisiin porvarinsäätöisen kanssa. Fritz pitää samaa mieltä kuin äiti ja sanoo, että totinen ristiretki tehdään paljoo paremmin isämme mustilla kirjaimilla kuin äitimme iso-isän keihäillä. Mutta tuo vanha sodankäynti oli niin ihana uljastelevin hevoisineen ja häilyvin lippuinensa! Enkä minä pääse siitä ajatuksesta, että olisi ollut hupaisempi istua jonkun ison, vanhan linnan ikkunassa, esimerkiksi Wartburgin, joka kohoo kaupunkimme ylitse, ja viitata kädelläni kun hän hohtavissa haarniskoissa ratsastaisi sotahevolla jyrkkää vuorenrintettä alaspäin, sen sijaan, että minä nyt kiipeen ylös tomuisten kirjaroukkioin päälle sälyhuoneen ikkunaan ja seuraan häntä silmilläni, kun hän halvassa porvarinpuvussa ja laukku selässä (joka ei ole juuri aivan täynnä) astuu katua alaspäin eikä kukaan käänny häntä katselemaan. No! ero olisi ollut yhtä haikea eikä itse Fritz suinkaan olisi ollut jalompi. Mutta sanokoot äiti ja Fritz mitä hyvänsä, minä en saata olla sitä havaitsematta, että ihmiset kunnioittavat kansia ja kullatuista nimiä; ja minä soisin, että minun rakkaat kirjani olisivat niin sidotut, että ne, jotka eivät osaisi sisäpuolta lukea, kuitenkin seisahtuisivat niitten kultaisia hakoja ja kalliskivistä selkää ihmettelemään. Niitten, jotka osaavat lukea sisäpuolta, se kenties tekisi yhtä. Sillä minä tiedän hyvin, ettei yksikään kaikista niistä vanhoista paroneista ja ristiretkeläisistä, joista äidin-äiti kertoo meille, ollut jalompi eikä edes näyttänyt jalommalta kuin meidän Fritzimme. Heidän silmänsä eivät ole siniset niinkuin minun — jotka ovat ainoastaan saksalaiset Cottan silmät — vaan mustat ja leimuavat. Minun silmäni ovat sangen hyvät, jollei tarvitse kuin ommella taikka auttaa painotyössä; mutta hänen silmänsä, minä luulen, voisivat tunkea ihmisten sydänten lävitse ja hallita heitä, taikka kerrassaan tappelutanteria käsittää.

Kuitenkin, kun minä viime viikolla sanoin hänelle jatakin tämmöistä, hän hymyili ja lausui, että löytyy parempia sotakenttiä kuin ne, joilla miesten luut vaalenevat; ja silloin ilmestyi hänen silmissään tuo syvä katse, kun hän näyttää katsovan semmoiseen mailmaan, jota minä en voi saavuttaa.

Mutta aloitinhan minä äidin-äidistämme, ja tässä ajattelen Fredrikiä taas. Minä varon, että hän on oleva aikakirjani alku ja loppu. Fritz on ollut melkein koko minun mailmani. Minua haluttaisi tietää, tästäkö syystä hänen pitää jättää minut. Munkit sanovat, ettemme saa rakastaa ketään liian paljon; ja minä muistan, kun eräänä päivänä lähdimme tervehtimään täti Agnesia, äitini ainoata sisarta, joka on nunnana Nimptschen'in luostarissa, kuinka tämä sanoi kun olin ihastellut luostarin puutarhan kukkia: "Elsaseni, tahdotko tulla meille ja elää meidän luonamme ja ruveta onnelliseksi, pyhäksi sisareksi täällä?"

Minä vastasin: "*kenenkä* sisareksi, täti Agnes? Minä olen Fritzin sisar! Saako Fritz'kin tulla?"

"Fritzin sopisi mennä Eisenachin luostariin", hän lausui.

"Siinä tapauksessa minä käyn hänen kanssaan", minä arvelin. "Minä olen

Fritzin sisar enkä minä menisi mihinkään mailmassa ilman häntä."

Hän katseli minua kylmällä, vakavalla sääliväisyydellä ja lausui hiljaisesti: "pikku raukkanen tulee äitiinsä; sydän oppii pian pitämään epäjumalia. Hänen täytyy unhottaa paljon, mitä hän on oppinut. Jumala ei salli epäjumalia."

Tämä tapahtui monta vuotta takaperin; mutta minä muistan, niinkuin se olisi ollut eilen, kuinka näitten sanojen ja totisten katsetten tähden luostarin kaunis puutarha näytti minusta yhtäkkiä käyvän kolkoksi ja ilottomaksi, ja tuntui kostealta ja kylmältä kuin hautausmaa; ja kukat muuttuivat tekokukkien kaltaisiksi; ja muurit kohosivat niinkuin luolan seinät, ja minä tuskin hengitin, ennenkuin pääsin taas niitten ulkopuolelle ja pidin kiinni Fritzin kädestä.

Sillä minä en ole ollenkaan jumalinen. Minä pelkään, etten tahdo ruvetakaan semmoiseksi. Ei yksikään jumalinen mies eikä nainen, minkä minä milloinkaan olen nähnyt, näytä minusta puoleksikaan niin suloiselta kuin minun rakas äitikultani; eikä niin lempeältä, viisaalta ja iloiselta kuin minun isäni; eikä puoleksikaan niin jalolta ja hyvältä kuin Fritz. Ja pyhimysten elämä saattaa minut suuresti hämille, sillä minusta tuntuu siltä kuin kaikki asiat joutuisivat niin väärälle ja sekavalle kannalle, jos jokaisen tulisi noudattaa St. Katarinan taikka vieläpä meidän Pyhän Unkarin Elisabetin esimerkkiä ja kieltäytyä vanhempiansa tottelemasta ja hyljätä pikkuiset lapsensa. Olisi hauska tietää, onko kukaan muu huomannut saman, sillä näitä ajatuksia minä en ole ilmoittanut edes Fritzille; koska hän on jumalinen, ja minä pelkään, että se pahoittaisi häntä.

Meidän äidin-äitimme puoliso pakeni Bömistä uskontonsa tähden; mutta minua aavistaa, ettei se ollut oikea uskonto, koska ei kukaan näytä mielellään puhuvan siitä; ja mitä Fritz ja minä tiedämme hänestä, on ainoastaan, mitä me olemme ajan kuluessa sattumalta kuulleet ja itseksemme sommitelleet yhteen.

Melkein sata vuotta takaperin kaksi pappia saarnasi Bömässä, nimittäin Johan Huss ja Pragin Hieronymus. Näyttää siltä kuin heitä olisi hellästi rakastettu ja pidetty kunnan miehinä, niin kauan kuin he elivät; mutta ihmiset nähtävästi erehtyivät heidän suhteensa, sillä molemmat poltettiin elävältä harha-uskolaisina Kostnitzissa kahtena perätysten seuraavana vuonna, 1415 ja 1416; joka tietysti todistaa, etteivät he suinkaan olleet hyviä vaan erinomaisen pahoja.

Heidän ystävänsä Bömässä eivät kuitenkaan tahtoneet herjetä uskomasta, mitä he olivat oppineet näiltä miehiltä, vaikka he olivat nähneet, mikä lopuksi tuli. Minusta tämä ei ollut kummallista, sillä varsin työläs on todellakin uskoa, mitä pitää uskoa, enkä minä ymmärrä, että edes polttamisen pelko auttaisi siinä mitään; vaikka se kyllä voisi saada ihmiset vaikenemaan. Mutta Johan Hussin ystävien joukossa oli paljon aatelisia ja korkeita miehiä, jotka eivät olleet tottuneet salaamaan ajatuksiansa eivätkä tahtoneet peittää, mitä Huss oli opettanut heille. Mikä tämä oppi oli, siitä Fritz ja minä emme koskaan voineet saada selkoa, koska äidin-äitimme, joka vastaa kaikkiin meidän muihin kysymyksiimme, ei milloinkaan tahtonut puhua sanaakaan tästä. Me luulemme sentähden, että se oli kovin jumalatoim. Vaan kuitenkin, kun minä eräänä päivänä kysyin, oliko äidin-isämme (joka tietääkseni oli seurannut Hussia) mikään jumalatoim mies, hänen silmänsä leimahtivat niinkuin salama ja hän vastasi kiivaasti:

"Ei yhtäkään parempaa ole elänyt eikä kuollut!"

Tämä kummastutti meitä, mutta kenties me ymmärrämme sen, niinkuin monen muunkin asian, kun tulemme vanhemmaksi.

Suuria häiriöitä syntyi Hussin kuoleman perästä. Bömi jakaantui kolmeen puolueeseen, jotka kävivät sotaa toisiansa vastaan. Linnoja ryöstettiin ja aatelis-naisia ja vähäisiä lapsia ajettiin luoliin ja metsiin. Meidän esi-isämme olivat vainottujen joukossa. Vuonna 1458 yltyi taistelo ankarimmilleen. Monta teloitettiin, hirtettiin, poltettiin elävältä taikka kidutettiin. Äidin-isäni surmattiin, kun hän pakeni, ja äidin-äitini joutui suuriin vaaroihin ja kadotti koko vähäisen omaisuutensa, joka oli hänelle jäänyt. Hän saapui Eisenachiin nuorena leskenä, jolla oli kaksi pikkuista lasta, äitini ja tati Agnes.

Mitä väärää uskoa minun äidin isäni lieneekään pitänyt, hänen puolisonsa ei näytä ottaneen siihen osaa. Hän etsi turvaa Augustinin-luostarissa, jossa hän oleskeli, siksi kuin tati Agnes, pukeusi huntuun ja äitini naitiin, jolloin hän muutti meille asumaan. Hän pitää yhtä paljon Fritzistä kuin minäkin — omalla tavallansa, vaikka hän toruu meitä kaikkia järjestänsä, joka ehkä on hyvä asia, koska, niinkuin hän sanoo, ei kukaan muu sitä tee. Ja hän on opettanut minulle melkein kaikki, mitä minä tiedän, paitsi Apostolisen Uskontunnustuksen ja Jumalan Kymmenet Käskyt, jotka isämme opetti meille, ja Paternosterin ja Avemarian, jotka me opimme äitimme sylissä. Fritz taitaa tietysti monta vertaa enemmän kuin minä. Hän osaa Cisio Janus'en (kirkkokalenterin) päästä päähän aivan erhetymättä, ja myöskin, luulen minä, Latinan kieliopin; ja hän on lukenut latinaisia kirjoja, joitten nimiä minun on mahdoton muistaa; ja hän ymmärtää kaikki, mitä pappi lukee ja veisaa, ja veisaa itse yhtä hyvin kuin kukaan heistä.

Mutta pyhimysten legendat ja kertotaulun ja kasvien ja kukkien nimet ja kuvauksen pyhästä haudasta ja pilgrimimatkasta Romaan — kaikki nämät äidin-äitimme on opettanut meille. Hän näyttää niin kauniilta, meidän kallis, vanha äidin-äitimme, kun hän istuu pesän edessä, ompelutyö käsissään. Hänen ihanat, valkoiset hiuksensa ja mustat, kirkkaat silmänsä, jotka ovat niin täynnänsä vilkkautta ja nuoruutta, muistuttavat lieden tulesta, kun lumi peittää katon, mutta sisällä kaikki on lämmintä, taikka niinkuin Fritz sanoo:

"Näyttää siltä kuin hänen sydämensä eläisi ikuisessa kesässä ja ison iän talvi koskisi ainoastaan hänen ruumistansa."

Mutta minä luulen, että se kesä, josta äidin-äitimme sielu elää, pikemmin on paahtava kesä, jossa on salamoita yhtä hyvin kuin auringonpaistetta. Fritz luulee, että me tunnemme hänet ylösnousemisen päivänä hänen silmänsä katseesta, joka silloin kenties vaan on käynyt vähän lempeämmäksi. Mutta tämä näyttää minusta kauhealta ja kovin kaukaiselta, enkä minä mielelläni ajattele sitä. Me väittelemme usein, minkä pyhimyksen näköinen hän on. Minusta hän tulee St. Annaan, Jumalan äidin Marian äitiin, mutta Fritzistä Egyptin St. Katarinaan, koska hän on niin kuningattaren kaltainen.

Paitsi kaikkia näitä, melkeinpä olin unhottaa sitä mainitsemasta, tunnen minä useitten tätien nimet, jotka Fritz on opettanut minulle. Ja minä osaan kutoa sukkaa ja kehrätä ja neuloa ja kirjailla. Minä aion opettaa nämät kaikki lapsille. Meidän kodissamme on suuri joukko lapsia, ja lisää tulee joka vuosi. Jos ei niitä olisi niin paljon, minulla olisi kenties ollut aikaa oppia enemmän, niinkuin myöskin olla jumalisempi; mutta minä en ymmärrä, kuinka he tulisivat toimeen kotona, jos minä saisin jonkun hengellisen kutsumuksen. Kenties joku näistä nuoremmista säästetään pyhimyksen virkaan. Tekisi oikein mieleni tietää, käykö niin ja saanko minä, jos autan heitä, saako kukaan koskaan jotakin pikkuista halpaa paikkaa taivaassa, kun on auttanut toista jumaliseksi pääsemään! Sillä siinä tapauksessa kenties minullakin olisi toivoa.

Isämme on viisain mies Eisenachissa. Äitini arvelee, ehkäpä koko mailmassa. Tätä äidin-äitimme kuitenkin epäilee. Hän on nähnyt muita paikkoja kuin Eisenachin, joka kenties on syy. Mutta varma on, että hän on viisain mies, minkä minä ikinä olen nähnyt. Enemmän kuin kukaan muu minun tuttavistani puhuu hän semmoisista asioista, joita minä en käsitä. Hän on myöskin suuri keksijä. Hän kaikkein ensimmäiseksi ajatteli, että kävisi kirjoja painaminen, ja oli melkein pannut toimeen tämän keksinnön, ennenkuin mikään kirjapaino oli perustettu. Ja hän luuli aina, että oli toinen mailma tuolla puolen valtamerta, aikaa ennen kuin amirali Kristofer Kolumbus löysi Amerikan. Se on ollut ainoa onnettomuus, että joku muu on joka kerta pistäynyt väliin juuri ennen, kuin hän on päässyt keksintönsä perille eikä mitään muuta kuin joku pikku seikka puuttunut, että kaikki olisi ollut täydellistä, ja vei koko kunnian ja voiton. Tämä se on, joka on estänyt meitä rikkaaksi tulemasta — tämä ja lapset. Mutta isälläni on niin lempeä ja tasainen mieli-ala, ei mikään katkeroita sitä koskaan. Ja tästä syystä me kaikki ihmettelemme ja rakastamme häntä niin paljon, vieläpä enemmän kuin hänen suurta taitoansa. Hän näyttää riemuitsevan muitten menestyksestä aivan yhtä paljon, kuin jos hän itse olisi kaikin puolin menestynyt. Jos äiti vähäisen valittaa sitä mainetta, jonka hän olisi kenties saavuttanut, hän hymyilee ja sanoo:

"Älä huoli, äitiseni. Sadan vuoden perästä se on kokonaan yhdentekevä. Älkäämme kadehtiko keneltäkään hänen palkintoansa. Mailmalle se on edullista, jos kohta ei meille."

Jos äiti sitten huokailee vähävaraisen ruokakammion ja vaatehuoneen vuoksi, hän vastaa:

"Älä sure, äitiseni, voihan vielä löytää muita Amerikoita, ja paljon uutta sopii vastakin keksiä. Totta puhuen", hän lisää tuolla syvällä, kauas tunkevalla katseellansa, "toinen asia on juuri johtunut mieleeni, joka, kun minä olen pannut sen toimeen, himmentää kaikki tämän ja edellisten aikakausten keksinnöt."

Ja hän suutelee äitiäni ja lähtee painoonsa. Ja äiti katsoo kummastellen hänen jälkeensä ja sanoo:

"Me emme saa, lapset, häiritä isää vähäisillä huolillamme. Hän mietiskelee suuria asioita, joittenka hedelmiä me varmaan kaikki jonakin päivänä joudumme nauttimaan."

Niin hän menee paikkaamaan jotakin vähäistä vaatteusta ja koettaa sovittaa niin, että yhden päivän puoliset riittävät kahdeksi päiväksi.

Mitä isäni suuri keksintö tätä nykyä tarkoittaa, sitä Fritz ja minä emme täydellisesti tiedä. Mutta me luulemme, että se on jossakin yhteydessä joko planetien ja tähtien taikka tuon kummallisen kiven kanssa, jota filosofit niin kauan aikaa ovat etsineet. Kaikissa tapauksissa se epäilemättä kerrassaan saattaa meidät kaikki äärettömän rikkaaksi; ja sillä aikaa meidän kyllä sopii koettaa tulla toimeen niin hyvin kuin jaksamme.

Äidistä minä en tiedä, mitä sanoa. Hän on juuri äitimme — meidän oma kallis, kärsivällinen, lempeä äitistemme — aivan toisenlainen kuin kaikki muut mailmassa; vaan kuitenkin tuntuu siltä, kuin ei voisi

sanoa hänestä mitään, jonka kautta joku ymmärtäisi, mimmoinen hän on. Näyttää siltä kuin hän olisi muitten ihmisten suhteen (kunnioituksella olkoon tämä lausuttu) juuri mitä Jumalan Pyhä Äiti on muitten pyhimysten suhteen. St. Katarinalla on rattaansa ja kruununsa, Agnes'illa karitsansa ja palmunoksansa, ja Ursulalla on yksitoista tuhatta neitsyttänsä; mutta Marialla, iki-hurskaalla, on ainoastaan Pyhä Lapsensa. Hän on tuo siunattu nainen, Pyhä Äiti, eikä mitään muuta. Tämänlainen juuri äiti on. Hän on kallis pikku äitimme ja paras nainen mailmassa, ja siinä kaikki. Minä osaisin kuvata häntä paremmin, jos sanoisin, mimmoinen hän ei ole. Hän ei koskaan lausu ankaraa sanaa kenellekään eikä kenestäkään. Hän ei koskaan ole kärty isälle, niinkuin hän ei koskaan tuskaannu lapsille, niinkuin minä. Hän ei koskaan valita eikä moiti. Hän ei koskaan ole joutilaana. Hän ei koskaan katsele meitä tylsty eikä karsaasti, niinkuin täti Agnes. Mutta minä en saa verrata häntä täti Agnesiin, sillä hän itse nuhteli minua kerta, kun minä tein sitä; hän sanoi, että täti Agnes oli jumalinen, puhdas ja pyhä nainen, paljoa, paljoa ylhäisempi kuin hän taikka me; ja meidän tulee olla kiitolliset, jos hän, siinä tapauksessa että me kerta pääsemme taivaasen, antaa meidän suudella vaatteittensa liepeitä.

Niin, täti Agnes on pyhä nainen — nunna; minun täytyy puhua varovaisesti hänestä. Hän lukee pitkiä, pitkiä rukouksia, he sanovat — niin pitkiä, että hän on löydetty aamulla tainnoksista luostarin kirkon kylmältä permannolta. Hän syö niin vähän, että isä Kristofer, joka on luostarin ja meidän rippi-isämme, sanoo välisti luulevansa, että enkelit varmaan elättävät häntä. Mutta Fritz ja minä arvelemme, että, jos siinä on perää, enkelein ruoka ei aivan paljon ravitse, sillä kun viime kerralla näimme hänet luostarin ristikon takaa, hän oli kuin varjo mustassa hameessansa taikka kuin se kauhea kuoleman kuva, jonka näimme luostarin kappelissa. Hän on puettu karkeaan piikkokankaaseen ja makaa usein, niin sanotaan, tuhassa. Joku nunna kertoi äidille, että kun täti eräänä päivänä oli pyörtynyt ja he päästivät auki hänen vaatteensa, he huomasivat hänen valkoisessa kaulassaan ja käsivarsissaan arpia ja juomuja, jotka tuskin olivat umpeutuneet ja jotka hän ilmeisesti itse oli iskenyt ruumiisensa. Kaikki sanovat, että hän saa hyvin korkean sijan taivaassa; mutta minusta tuntuu, että, jollei ole aivan suuri eroitus korkeilla ja matalilla sijoilla taivaassa, täti vaivaa itseänsä liiaksi. Vaan enhän minä olekaan jumalinen; ja minun on niin peräti vaikea ymmärtää taivaan asioita. Pitääkö kaikkien taivaassa aina kilvoitella korkeista sijoista? Sillä, kun suurina juhlapäivinä jokainen tekee niin kirkossa, se ei ole ollenkaan hupaista; ne, joitten onnistuu, näyttävät ylpeältä, ja ne, joitten ei onnistu, näyttävät suuttuneelta. Mutta tietysti ei kukaan suutu taivaassa eikä ylpeile. Miltä siis tuntuneekaan niistä pyhimyksistä, jotka *eivät* pääse korkeimmille sijoille? Ovatko he mielissään vai pahoillaan? Jos ovat mielissään, miksi taistelevat niin paljon kiivetäkseen vähän korkeammalle? Vaan jos eivät ole mielissään, olisiko se soveliasta pyhimyksille? Sillä äiti opettaa meitä aina valitsemaan halvimpia sijoja, ja vanhimpia tekemään tilaa pienokaisille. *Eivätkö* siis taivaassa suurimmat tee tilaa pienokaisille? Yhdestä asiasta minä olen varma: jos äidillä olisi korkea sija taivaassa, hän kumartuisi aina alaspäin auttaaksensa toista ylös taikka siirtyisi paikaltansa muitten edestä. Mutta missähän korkeimmat sijat taivaassa lienevät? Keisarin hovissa ovat ne tietääkseni ne paikat, jotka ovat lähinnä häntä; seitsemän vaaliruhtinastamme seisovat aivan ympäri valta-istuinta. Mutta onko mahdollista, että kukaan koskaan tuntee itsensä levolliseksi ja onnelliseksi niin lähellä kaikkivaltiaista? Näyttää niin kauhean vaikealta olla Hänelle otollinen täällä ja niin helpolta loukata Häntä, että minun luullakseni olisi parempi pysyä vähäisen kauempana Hänestä jossakin pikkuisessa hiljaisessa nurkassa lähellä porttia ja koko joukko pyhimyksiä välillä. Tuonain isä Kristofer määräsi minulle niin ankaran rangaistuksen sen vuoksi, että pudotin palasen pyhästä hostiasta; vaikka minä en päässyt siitä ajatuksesta, että se oli yhtä paljon papin vika kuin minun. Mutta hän sanoi, että Jumala kovin paheksuisi sitä; ja Fritz kertoi minulle, että papit paastoavat ja kiduttavat itseään toisinaan kovasti, kun ovat unhottaneet vaan yhden ainoan sanan pois messusta.

Entä tuo kauhea taulu, jossa Herra Kristus pitää ukon-nuolia kädessään! Se on aivan toisenlainen kuin se kuvapiirros, jossa Hän riippuu ristinpuussa. Miksi hän kärsi niin? Siksikö, niinkuin täti Agnes, että Hän saisi korkeamman sijan taivaassa? Vai siksikö, että Hänen olisi oikeus olla tyly meitä vastaan, niinkuin äitimme on? Aivan kummalliset asiat näyttävät loukkaavan ja miellyttävän Jumalaa, minä en saata sitä ensinkään ymmärtää; mutta se tulee siitä, ettei minulla ole mitään taipumusta uskontoon. Luostarissa, äiti sanoo, he käyvät Jumalan kaltaisiksi ja niin muodoin ymmärtävät häntä paremmin.

Onko täti Agnes siis enemmän Jumalan kaltainen kuin äitimme? Nuot kasvot, vakavat ja vaaleat, kuin kuolema; nuot kylmät, tylyt silmät, tuo ääni, niin kolea ja yksitoikkoinen, kuin se lähtisi metalli-torvesta taikka hautaholvista eikä sydämestä! Tämmöiselläkö katseella Jumala vastaan-ottaa meitä, tämmöiselläkö äänellä Hän puhuttelee meitä? Tuomionpäivää on todellakin kovin kamala ajatella; ja saa varmaan elää monta vuotta luostarissa, jos mielihii pelotonna mennä taivaasen.

Voi, jospa vaan äitimme olisi pyhimys — niitä hyviä naisia, joihin Jumala on mieltynyt — täti Agnesin sijasta, kuinka suloista olisi silloin pyrkiä pyhimykseksi; ja kuinka varmaan voisi toivoa, että tulisi taivaasen ja sinne tultuansa olisi siellä onnellinen!

Täti Ursula Cotta on myöskin niitä naisia, joitten soisin kuuluvan oikeitten pyhimysten joukkoon. Hän on isäni ensimmäisen orpanan vaimo; mutta me olemme aina sanoneet häntä tädiksi, koska melkein kaikki pienet lapset, jotka tuntevat hänet, tekevät niin — hän pitää niin paljon lapsista, ja on niin hyvä

kaikille. Hän ei ole köyhä, niinkuin me, vaikkei orpana Cotta ole milloinkaan keksinyt mitään eikä edes ollut keksimällensä. Pitäjän kirkossamme löytyy Thüringin St. Elisabetin, meidän pyhän maakreivinnamme, kuva, joka aina muistuttaa minua täti Ursulasta. Komean linnan — melkein kuin Wartburgin linnan — portilla seisoo St. Elisabet, ja hänen ympärillensä on joukko köyhää väkeä polvillansa — raajarikkoja, sokeita, laihoja äitiparkoja, nälkäisen-näköisiä lapsia — kaikki kurottaen käsiänsä naista kohden, joka katselee heitä leppeillä, sääliväisillä silmillä, aivan niinkuin täti Ursula; paitsi että St. Elisabet on kovin laiha ja vaalea ja näyttää melkein yhtä nälkään nääntyvältä kuin kerjäläiset hänen ympärillensä, mutta täti Ursula on verevä ja lihava, mitä sievimmat kuopat pyöreissä poskissaan. Mutta silmän luonti on sama — niin lempeä ja sydämellinen ja totinen ja sääliväinen. Laihuus ja vaaleus ovat tietysti ainoastaan se eroitus, joka täytyy olla pyhimyksellä, joka paastoa ja harjoittaa katumusta niin paljon ja valvoo yökaudet rukouksissa, niinkuin St. Elisabet, ja varallisen porvarin vaimona, joka syö ja nukkuu, niinkuin muut ihmiset, ja on maakreivinnan tapainen ainoastaan siinä, että hän on niin hellä kaikille.

Toinen puoli siitä kertomuksesta, jota taulu esittelee, ei kuitenkaan sovi täti Ursulaan. Pyhimyksen esiliinassa näkyy leipien sijasta kauniita punaisia ruusuja. Äidin-äitimme selitti meille näitten merkityksen. Hyvän maakreivinnan puoliso ei oikein pitänyt siitä, että hän antoi niin paljon köyhille; sillä kreivinna oli niin armelias, että hän olisi voinut tyhjentää koko hänen aarre-aittansa. Sentähden kreivinnan oli tapa antaa almuja puolisonsa tietämättä. Mutta kun hän sinä päivänä jakeli leipää linnan portilla seisoville kerjäläisille, maakreivi sattui äkki-arvaamatta palaamaan kotiin ja, tavaten hänet tätä tekemästä, kysyi häneltä tyyntäpuolisesti, mitä hänellä oli esiliinassa. Hän vastasi: "ruusuja!"

"Anna, minä katson", lausui maakreivi.

Ja Jumala rakasti St. Elisabetia niin paljon, että Hän pelastaaksensa häntä nuhteista teki ihmetyön. Kun hän avasi esiliinansa, oli siinä ihania kukkia niitten leipien asemesta, joita hän oli jaellut. Ja tätä taulu kuvailee. Minua halutti aina kuulla kertomuksen loppua. Minä toivon, että Jumala teki toisen ihmetyön, kun maakreivi meni pois, ja muutti ruusut jälleen leiväksi. Minä arvaan, että hän teki niin, koska nälkääntynyt väki näyttää niin tyytyväiseltä. Mutta äidin-äitimme ei tiedä siitä. Ainoastaan tässä asiassa täti Ursula ei olisi, minun luullakseni, tehnyt niinkuin maakreivinna. Minä luulen, että jos orpana Cotta olisi kysynyt häneltä, hän olisi vastannut uljaasti: "minulla on leipää esiliinassani, ja minä jakelin sitä näille sinun ja minun nälkään nääntyville alamais-raukoillemme", eikä olisi suinkaan epäillyt vastatessaan. Ja silloin kenties orpana Cottan — minä tarkoitan maakreivin — olisi niin heltynyt, että hän olisi antanut hänelle anteeksi, vieläpä kiittänyt häntä ja tuonut hänelle enemmän leipää. Eikä silloin leivät olisi muuttuneet kukiksi, vaan maakreivin sydän kivistä lihaksi, joka näyttää minusta olevan parempi asia. Mutta kun minä kerta sanoin tämän äidin-äidille, hän vastasi, että tein hyvin väärin siinä, kuin koetin sovittaa toisia loppuja pyhimysten legendoihin, aivan kuin ne olisivat jonkunlaisia satuja; ettei siitä ole kuin kolme sataa vuotta, kuin St. Elisabet todella eli tässä Wartburgin vanhassa linnassa, astui juuri näitä Eisenachin katuja, antoi almuja köyhille, kävi sairashuoneissa, satoi mitä ilkeimpiä haavoja, joihin ei kukaan muu tahtonut koskea, ja lausui helliä sanoja viheliäisille hylkiöille, joita ei kukaan muu juljennut katsella. Tämä näyttää minusta varsin hyvältä ja laupialta hänen puoleltaan; mutta tämä se ei ollut, joka teki hänet pyhimykseksi, koska täti Ursula ja äitimme tekevät samanlaisia töitä, ja äitimme on tuon tuostakin sanonut minulle, että täti Agnes on pyhimysten kaltainen eikä hän.

Hänen kärsimisensä, se minun luullakseni on saattanut heidät panemaan hänen nimensä kalenteriin; eikä kuitenkaan kärsiminen yksistänsä tee ihmisiä pyhimyksiksi, koska minä en luule, että St. Elisabet itse on kärsinyt enemmän kuin äitimme. Tosin kyllä nousi hän usein puolisonsa vierestä ja oli polvillansa koko yön kylmällä permannolla, sillä välin kuin tämä nukkui. Mutta äiti on tehnyt samoin monta monituista kertaa. Kun joku pikku lapsista on ollut kipeä, kuinka usein hän on tuntikaudet kävellyt edestakaisin, sairas sylissänsä, pysytellen ja hyväillen sitä ja asettaen sen näreätä itkua väsymättömällä, hellällä kärsivällisyydellä. St. Elisabet paastosi, kunnes hän oli melkein niinkuin varjo; mutta kuinka usein minä olen nähnyt, että äiti on arvelematta jaellut isälle ja lapsille kaikki, mitä oli maukasta ja hyvää meidän niukoissa atrioissamme, ja tuskin jättänyt itselleen palastakaan, vaan kätkenyt lautastansa jonkun vadin taa, ettei isä näkisi. Ja Fritz ja minä puhumme usein siitä, kuinka riutuneelta ja väsyneeltä hän näyttää; ei ollenkaan muodoltaan kuin Armon Äiti, jommoiseksi me muistamme hänet, vaan liian paljon niinkuin tuo voipunut, vaalea Surujen Äiti lävistetyllä sydämellensä. Mitä kipuihin taas tulee, enkä minä ole nähnyt äitimme kärsivän semmoisia kipuja, joihin verrattuina täti Agnesin taikka St. Elisabetin itse-kuritus on vähäinen kuin nuppineulan pistämä.

Vaan kaikki nämät eivät kuitenkaan ole niitä oikeita kärsimisiä, jotka saattavat pyhimykseksi. Meidän kallis äitimme kävelee edestakaisin koko yön, ei sentähden, että hän pääsisi pyhimykseksi, vaan ainoastaan potevaa lasta viihdyttääkseen. Hän on päivällistä syömättä, ei sentähden, että hän aikoo paastota, vaan sentähden, että me olemme köyhät ja leipä on kallista. Hän kärsii sentähden, että Jumala koettelee häntä kärsimisellä, ei sentähden, että hän itse tarvitsee sitä. Eivätkä kaikki nämät voi saattaa häntä pyhimykseksi. Kun minä sanon jotakin häntä sääliäkseni taikka kunnioittaakseni, hän hymyilee ja sanoo:

"Elsaseni, minä valitsin tämän alhaisimman elämän täitimme Agnesin korkean kutsumuksen sijasta, ja minun täytyy tyytyä seurauksiin. Meillä ei voi olla osa sekä tässä mailmassa että tulevassa."

Jos äitimme osan suuruus tulevassa mailmassa olisi samansuhteinen kuin sen vähyys täällä, luulen minä, että hänelle tulee yltäkyllin säästöjä; mutta tätä minä en tohdi sanoa hänelle.

On yksi asia, jonka St. Elisabet teki, vaan jota ei äitimme todellakaan tekisi. Hän jätti vähäiset, isättömät lapsensa, luostariin mennäksensä. Kenties juuri tämä miellytti Jumalaa ja Herraa Jesusta Kristusta niin paljon, että antoivat hänelle noin korkean sijan taivaassa. Jos näin on laita, se on suuri onni isällemme ja meille, ettei äitimme pyri pyhimykseksi. Me ajattelemme kuitenkin toisinaan, että, vaikka Hän kenties ei voi tehdä häntä pyhimykseksi niitten sääntöjen vuoksi, joita heillä tämän suhteen taivaassa on, Jumala sentään suonee äidillemme jonkun rahdun hyvää tai jonkun lempeän sanan, koska hän on niin erittäin hyvä meitä kohtaan. Äiti sanoo kuitenkin, ettei tämä ole mikään ansio, koska hän rakastaa meitä niin paljon. Jos hän rakastaisi meitä vähemmän, ja niin muodoin askaroitseminen meitä varten tuntuisi vaivaloisemmalta, taikka jos me olisimme vähäisiä, outoja kerjäläislapsia ja hän ottaisi rakastaaksensa meitä omiensa asemesta, minä luulen, että Jumala pitäisi siitä enemmän.

On vielä toinenkin seikka St. Elisabetin kertomuksessa, joka kerta saatti Fritzin ja minut suureen huoleen ja hämmästykseen. Kun olimme pikkuiset lapset emmekä ymmärtäneet asioita, niinkuin nyt, vaan ajattelimme, että meidän tuli koettaa noudattaa pyhimysten esimerkkiä ja että mikä oli oikea heille, se oli myöskin oikea meille, ja kun äitin-äitimme oli kertonut meille, kuinka hurskas maakreivinna salaa myi juvelinsa ja tyhjensi puolisonsa aarraiton köyhiä elättääkseen, päätimme eräänä päivänä tehdä samaten. Me tunsimme kovin köyhän, vanhan vaimon, joka asui lähimmäisen kadun varrella ja jolla oli suuri joukko turvattomia lapsenlapsia, ja neuvottelimme kauan aikaa yhdessä, ennenkuin keksimme keinon St. Elisabetin tavalla auttaa häntä. Viimein ilmestyi sopiva tilaisuus. Oli Joulun aatto ja, kumma kyllä, meillä oli vähäisen lihaa, omenoita ja pastejeja vara-aitassamme. Me hiivimme hämyssä huoneesen, täytimme esiliinani pastejeilla, lihalla ja leivoksilla, ja pistäysimme salaa eukkomme luo antamaan hänelle saalistamme.

Seuraavana aamuna kaivattiin ruokakamarista puolet siitä, mitä oli joulupäivän päivällisiksi aiottu. Lapset itkivät ja äiti näytti melkein yhtä murheelliselta kuin he. Jopa isänkin hiljainen mieli kerran kiihtyi, ja hän kirosi kissaa ja hiiriä, ja toivoi, että hän olisi saanut uuden, pettämättömän hiirenlautansa. Äidin-äitimme lausui varsin tyvenesti:

"Taitavammat varkaat kuin hiiret ja rotat ovat käyneet täällä. Ei näy mitään muruja, ja kaikki kapineet ovat paikallansa. Paitsi sitä minä en ole koskaan kuullut, että rotat ja hiiret syövät pasteji-vateja."

Fritz ja minä katselimme toisiamme ja aloimme pelätä, että olimme tehneet väärin, kun pikku Kristofer sanoi:

"Minä näin, kun Fritz ja Elsa eilen illalla kantoivat ulos pastejit."

"Elsa! Fritz!" lausui isämme, "mitä tämä tietää?"

Minä olin tunnustamaisillani, mutta muistin St. Elisabetin ja hänen ruusunsa ja vastasin vapisevalla äänellä:

"Pastejeja sinä et nähnyt, Kristofer, vaan ruusuja."

"Ruusuja" sanoi äiti hyvin totisesti, "joulun-aikana!"

Minä melkein toivoin, että pastejit tulisivat takaisin hyllyille. Juuri tässä paikassa ne legendassa tulivat; mutta nyt niitä ei näkynyt. Päintoisin kaikki tuntui kääntyvän meitä vastaan.

"Fritz", lausui isä ankarasti, "puhu totta, taikka minä pieksen sinut."

Tämä oli semmoinen kohta, jossa meillä ei ollut mitään johtoa St. Elisabetin esimerkistä. Minä en tietänyt, mitä hän olisi tehnyt, jos jotakuta muuta olisi rangaistu hänen anteliaisuutensa tähden; mutta minä en epäillyt ollenkaan, mitä minun tuli tehdä.

"Voi isäni!" minä sanoin, "se on minun vikani — se oli minun tuumani! Me kannoimme ne köyhälle vanhalle vaimolle, joka asuu lähimmäisellä kadulla, hänen lapsenlapsiansa varten."

"Siinä tapauksessa hän ei ole parempi kuin varas", vastasi isämme, "koska hän otti vastaan ne. Fritz ja Elsa, järjettömät lapset, saavat rangaistukseksi jäädä päivällistä paitsi; ja lisäksi suljetaan Elsa omaan huoneeseensa, koska hän valehteli."

Minä istuin väristen huoneessani ja ihmettelin, mitenkä voi tapahtua, että asiat niin eri tavalla

päätyivät St. Elisabetilta ja minulta, kun täti Ursulan raikas, miellyttävä ääni kuului portailta, ja kohta sen jälkeen piti minua nauraen sylissänsä.

"Pikku Elsa-parkani! Meidän täytyy odottaa vähäsen, ennenkuin noudatamme haltia-pyhimystemme tekoja, taikka emme saa aloittaa väärästä päästä. Se ei esimerkiksi mitenkään sopisi, että minä matkustaisin Romaan yhdentoista tuhannen neitsyen kanssa, niinkuin St. Ursula."

Äidin-äitimme oli arvannut ryöstöretkemme tarkoituksen, ja täti Ursula, joka samalla tuli sisään ja kuuli kertomuksen, pyysi, että kuitenkin joulupäivälliset lähetettäisiin meille. Fritz ja minä uskoimme salaisesti, että St. Elisabetilla oli ollut paljon tekemistä joulupäivällistemme hankkimisessa; mutta tämän perästä me ymmärsimme, että täytyi varovasti menetellä, kun sovitti pyhimysten hurskaat esimerkit omaan elämäänsä, ja ettemme tätä nykyä saisi liikkua ulkopuolella kymmeniä käskyjä.

Kun kuitenkin ajattelee, että St. Elisabet, todellinen kanoniseerattu pyhimys — jonka kuva riippuu ylipuolella kirkkojen alttareita — jonka hyvät teot ovat maalatut kirkkojen akkunoihin ja valaistut auringon kautta, joka paistaa niitten lävitse — jonka luita säilytetään reliki-rasioissa, joita minä aina kannan yhtä lähellä sydäntäni — todesti eli ja rukoili tuossa kolkossa, vanhassa linnassa tuolla ylhäällä ja astui juuri näitä katuja myöten — kenties vielä nähtiin tästä Fritzin ja minun rakkaan sälyhuoneeni akkunasta.

Ainoastaan kolme sataa vuotta takaperin! Jospa vaan minä olisin elänyt kolme sataa vuotta aikaisemmin taikka hän kolme sataa vuotta myöhemmin, minä olisin ehkä nähnyt ja puhutellut häntä ja kysynyt häneltä, mikä se oli, joka teki hänet pyhimykseksi. Minun olisi tehnyt mieli kysyä häneltä niin monta asiaa. Minä olisin sanonut: "kallis St. Elisabet, kertokaat minulle, mikä se on, joka tekee teidät pyhimykseksi? Teidän armeliaisuutenne se ei suinkaan ole, koska ei kukaan liene armeliaampi kuin täti Ursula eikä hän ole mikään pyhimys; eikä se liene teidän vaivanne, teidän kärsivällisyyttenne, teidän rakkautenne tahi teidän itsekieltämisenne muitten hyväksi, sillä äitimme on teidän kaltaisenne kaikissa näissä eikä hän ole mikään pyhimys. Senkö tähden, että jätitte pienet lapsenne, Jumala rakastaa teitä niin paljon? vai senkö tähden, ett'ette tyytyneet ainoastaan siihen, jotta teitte ja kärsitte, mitä Jumala määräsi teille, niinkuin äitimme tekee, vaan valitsitte itsellenne muita asioita, joita katsoitte vaikeammiksi?" Ja jos hän olisi ollut hyvänsävyinen (niinkuin luulen hänen olleen) ja kuunnellut minua, minä olisin kysynyt: "hurskas maakreivinna, kuinka semmoiset asiat, jotka teille olivat niin oikeat ja pyhät, ovat Fritzille ja minulle niin väärät?" Ja minä olisin myöskin kysynyt häneltä: "kallis St. Elisabet, suojeliattareni, mikä se on, joka taivaassa saattaa teidät niin onnelliseksi?"

Mutta minä unhotin — hän ei olisi ollutkaan koko taivaassa. Häntä ei olisi vielä pyhimykseksi julistettukaan, sillä vasta hänen kuolemansa jälkeen, kun sairaat ja raajarikot paranivat siitä, että koskivat hänen ruumiisensa, huomattiin, mikä pyhimys hän oli ollut. Ehkä hän ei itsekään olisi tietänyt, että hän oli mikään pyhimys. Ja jos niin on laita, olisi hauska tietää, lieneekö mahdollista, että viimeistä lukua äitimmekin on joku pyhimys, vaikka hän ei tiedä siitä!

Fritz ja minä olemme neljä tai viisi vuotta vanhemmat kuin toiset lapset. Kaksi vähäistä sisarta kuoli ruttoon, ennenkuin useampia syntyi. Toinen kastettiin, vaan kuoli, kun oli vuoden vanha, ristinvaatteet vielä puhtaana. Sentähden me olemme varmat siitä, että hän on paradiisissa. Minä ajattelen häntä joka kerta, kuin katselen kirkasta sädepilveä Pyhän Neitsyen ympärillä St. Yrjön kirkossa. Pilvestä kurkistelee joukko onnellisia lapsenkasvoja — muutamat nojaten pulleita, pehmeitä poskiansa sieviin, lihaviin käsiinsä, ja kaikki katsoen ylös sydämellisellä luottamuksella Jumalan kalliisen äitiin. Minä arvaan, että pienet lapset taivaassa kuuluvat erittäin hänelle. Epäilemättä on siis varsin onnellista, kun saa nuorena kuolla.

Mutta tuosta toisesta, nimettömästä pikku lapsesta, joka kuoli samaan aikaan, ei kukaan meistä tohdi koskaan puhua. Sitä ei kastettu, ja sanotaan, että vähäisten kastamatonten lasten sielut häärivät ijäti pimeydessä taivaan ja helvetin välillä. Ajattele, kuinka kauheata, kun vaipuu äitimme hellästä sylistä pimeään ja kylmään, ja saa siellä alati väristä ja vaikeroida eikä ole kenenkään oma. Eisenachissa meillä on löytölasten-huone. Se on yhden St. Elisabetin perustaman nunnaluostarin lisälaitos ja ottaa huostaansa turvattomia pienokaisia. Jospa vaan St. Elisabet voisi asettaa jonkun orpuhuoneen johonkin paikkaan lähelle paradiisin portteja tällaisia vähäisiä, nimettömiä, hyljättyjä lapsensieluja varten! Mutta minä varon, että hän on liian korkealla taivaassa ja liian kaukana porteista, ettei hän kuule tällösten yksin jääneitten pienten valitushuutoja. Taikka kenties Jumala, joka mieltäni niin paljon häneen, kun hän luopui omista vähäisistä lapsistaan, ei sallisi sitä. Minä arvaan, että taivaan pyhimykset, jotka ovat olleet äitejä taikka myöskin vanhempia sisaria niinkuin minä, jättävät äidinsydämensä tänne maan päälle ja että he paradiisissa ovat kaikki vaan munkkeja ja nunnia, niinkuin täti Agnes ja isä Kristofer.

Lähinnä tätä pikkuista nimetöntä seurasi kaksoistytöt Chriemhild (nimitetty äidin-äitimme mukaan) ja Atlantis, joksi isä on ristinyt hänet siitä syystä, että se suuri merentakainen manner löydettiin, jota hän oli niin usein ajatellut ja johon kuuluisa amirali Kristofer Kolumbus oli niihin aikoihin päässyt. Sitten

kaksois-pojat Bonifacius Pollux ja Kristofer Castor. Heidän nimestänsä ovat isä ja äiti keskenänsä sopineet, koska isää hämmästytti joku heidän syntymätähtiensä omituinen yhtyminen, ja äiti katsoi aivan luonnolliseksi, että näitten pakanallisten nimien vastapainoksi pantaisiin pari taivaan kirjaan piirrettyä nimeä. Vieläpä toinenkin poika, joka ei elänyt kuin muutamia viikkoja; ja sitten nykyinen sylilapsi, Thekla, joka on kaikkien meidän kukkanamme ja lemmikkinäimme.

Tässä on melkein kaikki, jotka minä tunnen hyvin; lisäksi sentään Martin Luther, vuorimiehen poika, jolle täti Ursula Cotta on ollut niin hyvä. Hän on kallis meille kaikille, niinkuin hän olisi omaa perhettämme. Hän on likimain saman-ikäinen kuin Fritz, joka arvelee, ettei toista hänen kaltaistansa löydy. Ja hänellä on semmoinen ääni, ja hän on niin jumalinen ja kuitenkin niin iloinen yhtä haavaa; ainakin toisinaan. Hänen äänensä ja hartautensa ensiksi kiinnittivät täti Ursulan huomion häneen. Täti oli nähnyt hänet usein jokapäiväisissä rukouksissa kirkossa. Hänen oli tapana laulaa St. Yrjön seurakunnan latinankoulun oppilaiskööriässä, saman seurakunnan, jossa Fritz ja hän harjottivat lukuansa. Hänen heleän ja vakavan äänensä kaikkuvat sävelet vetivät usein täti Ursulan puoleensa; ja hän näytti aina niin hartaalta. Mutta me tiesimme varsin vähän hänestä. Hän oli kovin köyhä ja näytti sortuneelta ja puoleksi nälkään nääntyneeltä, kun me ensi kerran näimme hänet. Minä olen nähnyt hänen usein kylminä talvi-iltoina laulavan kaduilla almuja varten ja kiitollisuudella vastaan-ottavan muutamia jälkeen jääneitä leipä- ja lihapalasia asukasten ovilla; sillä hän ei ollut koskaan mikään ylpeä eikä häpeämätön kerjäläinen, niinkuin muutamat oppilaat ovat. Meidän tuttavuutemme hänen kanssaan alkoi eräänä päivänä, jonka aivan hyvästi muistan. Minä olin täti Ursulan luona, joka asuu Yrjönkadulla lähellä kirkkoa ja koulua. Minä olin katsellut poikien kööriä, kun he laulaen kulkivat ovesta oveen pitkin katua. Ei kukaan ollut antanut heille mitään: he näyttivät nuloilta ja nälkäisiltä. Lopulta he seisahtuivat sen akkunan alle, jossa täti Ursula ja minä istuimme hänen pienen poikansa kanssa. Tuossa oli taas tuo heleä, korkea, kaikkuva ääni. Täti Ursula meni oven luo ja käski Martin'in sisään; sitten hän lähti kyökkiin, ja kun hän oli antanut hänelle hyvän atrian ja täyttänyt hänen laukunsa, laski hän hänet pois ja käski hänen tulla hyvin pian takaisin. Tämän perästä hän nähtävästi neuvotteli orpana Konrad Cottan kanssa ja seuraus oli, että Martin Luther muutti asumaan meille ja on sen jälkeen elänyt meidän parissamme likeisen tuttavan tavalla, aivan niinkuin hän olisi oma orpanamme.

Hän on kummallisella tavalla muuttunut tästä ajasta. Tuskin kukaan olisi voinut edeltäpäin arvata, mikä iloinen luonto hänellä on. Ainoa lähde, jonka kautta se silloin ilmestyi, oli hänen kirkas, vakava äänensä. Hän oli alakuloinen ja arka, niinkuin semmoinen olento, joka on kasvatettu ilman rakkautta. Erittäin hän kainosteli nuoria tyttöjä eikä näyttänyt uskaltavan katsoa naisia kasvoihin. Minä luulen, että ovat pitäneet häntä varsin kovalla kotona. Totta puhuen hän tunnusti Fritzille, että häntä lapsena usein lyötiin niin, että veri juoksi, aivan vähäisistä syistä, esimerkiksi, jos hän oli ottanut pähkinän, ja ettei tämä haluttanut leikitellä vanhempainsa läsnä ollessa. Eikä hän kuitenkaan sallinut, että sanallakaan moitittiin hänen vanhempiansa. Hän sanoo, että hänen äitinsä on hurskas nainen Mansfeldissa, jossa hänen kotinsa on, ja että hänen isänsä kieltää itseltään kaikki, jotta hän voisi elättää ja kasvattaa lapsiansa, erittäin Martin'ia, jota aiotaan perheen oppineeksi mieheksi. Hänen vanhempansa ovat itse tottuneet vaivoja näkemään ja arvelevat, että se on paras alkukoulu pojille. Martin raukka oli tosiaankin saanut kokea kyllin vastuksia täällä. Mutta tähän lienevät hänen äitinsä sukulaiset Eisenachissa syyvät. Toivottiin, että nämät olisivat hyvät häntä kohtaan, mutta nähtävästi he eivät huolineet hänestä yhtäkään. Hän on jutellut Fritzille, että hän kerta oli niin masentunut ja suruissaan kauhean köyhyytensä vuoksi, että hän epätoivossaan aikoi heittää lukunsa sikseen ja palata Mansfeldiin tekemään työtä isänsä sulatus-uunissa taikka kaivoksissa vuorten alla. Mielimurteesta kyöneet kuitenkin tulevat hänen silmiinsä, jos joku rohkenee viitata siihen, että hänen isänsä olisi voinut tehdä enemmän hänen hyväksensä. Isä oli vaan köyhä vuoreнкаivaja, sanoi hän Fritzille, ja hän oli usein nähnyt äitinsä hartioillaan kantavan polttopuita Mansfeldin hongikoista.

Mutta luostarikouluissa hän epäilemättä oppi niin ujoksi ja totiseksi. Häntä oli neuvottu katsomaan avioelämää alhaiseksi ja pahaksi asiaksi; ja tiedämmehän kaikki, ettei se voi olla niin ylevää ja puhdasta kuin luostarielämä. Minä muistan, kuinka hän näytti kummastuneelta, kun täti Ursula, joka ei ole munkkeihin mieltynyt, sanoi hänelle eräänä päivänä: "ei maan päällä löydy mitään suloisempaa kuin aviomiehen ja vaimon rakkaus, kun se on Jumalan pelossa."

Täti Ursulan kirkkaan, päivänpaisteisen sydämen lämpimässä koko hänen luontonsa näytti puhkeavan, ikäänkuin kukat kesällä. Eikä nyt löydy ketään koko meidän keskuudessamme, joka olisi niin kaikkien mieleinen ja lempeä kuin hän. Hän soittaa luuttua ja laulaa niin, ettei luullaksemme hänen vertaistansa ole. Ja kaikki meidän lapsemme rakastavat häntä, hän kertoo heille niin ihmeellisen ihania tarinoita loihdituista puutarhoista, ristiretkistä ja omasta lapsuudestaan honkametsissä ja vuorikaivoksissa.

Martin Lutherilta minäkin tosiaankin olen kuullut enemmän kuin keneltäkään muulta, paitsi äidin-äidiltämme, tuosta suuresta mailmasta, joka on ulkopuolella Eisenachia. Hän on jo asunut kolmessa muussa kaupungissa, että hän on kokonainen matkustaja ja tuntee tarkoin mailman, vaikka hän ei ole vielä kahtakymmentäkään täyttänyt. Isämme on kyllä kertonut meille kummallisia seikkoja noista

isoista saarista merten takana, jotka amirali Kolumbus löysi ja jotka, hän on varma siitä, joskus huomataan olevan vaan Indiaan ja Tokay'in ja Arabian toinen puoli. Espanjalaiset ovat jo tavanneet kultaa näistä saarista, ja isämme arvelee, että ne ovat se Ophir, josta kuningas Salomonin laivat toivat kultaa temppeliä varten. Hän on myöskin jutellut meille oudoista maista etelässä, jossa kääpiöt elävät, ja mustista jättiläisistä, isoista, karvaisista ihmisistä, jotka kiipeevät puihin ja tekevät asuntonsa niihin, ja hirmuisista ihmissyöjistä ja semmoisesta kansasta, jonka on pää hartiaain välissä. Mutta me emme ole vielä tavanneet ketään, joka on nähnyt kaikki nämät ihmeet, niin että Martin Luther ja äidin-äitimme ovat suurimmat matkustajat, mitä Fritz ja minä tunnemme.

Martin syntyi Eislebenissä. Hänen äitinsä on porvarissukua. Kolme tämän veljistä asuu täällä Eisenachissa, ja täältä hän naitiin. Mutta Martin'in isä oli talonpoikainen mies. Isän-isällä oli vähäinen maatila Morassa Thüringin honkametsien keskellä; mutta Martin'in isä oli toinen poika järjestyksessä; heidän vähäinen omaisuutensa joutui vanhimmalle, ja hän rupesi vuoreнкаivajaksi, lähti Eislebeniin ja asettui sitten Mansfeldiin lähelle Harzin vuoria, jossa hopeaa ja vaskea on maan sisässä kätkeytynä.

Mansfeldissa Martin oli, siksi kun hän oli kolmetoista-vuotias. Minun tekisi mieli nähdä tämä paikka. Lienee hyvin omituista, kun katselee, kuinka nuot suuret uunit, jossa sulatetaan vaskea ja kallista hopeata, välkkyvät honkametsien lävitse, sillä niitä lämmitetään koko yö metsän-aukoissa. Kun Martin oli pikkuinen poika, hän ehkä valvoi niitten luona isänsä kanssa, jolla nyt on omat uunit ja valinpaja. Paitsi sitä löytyy siellä syviä kaivoksia vuorten alla, joista tuon tuostakin joukko julmannäköisiä vuoreнкаivajia tulee esiin. Martin pitää paljon vuoreнкаivajista; he ovat niin reipasta ja tukevaa väkeä, ja heillä on omat uljaat laulunsa ja köörinsä, joita hän osaa laulaa, ja hurjat omituiset huvituksensa. Shakki on heidän mielipelinsä. He ovat myöskin totisia niinkuin semmoisten sopii, jotka sukeltavat alas maan uumeniin. Lapsena Martin usein meni heidän kanssaan noihin mustiin, salamyhkäisiin kaivoksiin ja monimutkaisiin onkaloihin, jossa hän näki kalliin malmin suonet. Hän on myöskin usein nähnyt muukalaisia eri kansakunnista. He tulevat kaikista mailman ääristä Mansfeldiin hopeata noutamaan — Bayerista, Schweitsistä ja myöskin ihanasta Venetiasta, joka on palatsien kaupunki, jossa kadut ovat kanavia täynnänsä sinistä merta, ja vaunujen sijasta heillä on venheet, joista he nousevat palatsien marmoriportaille. Kaikkia näitä Martin on kuullut semmoisten kertovan, jotka ovat todella nähneet ne, paitsi mitä hän on itse nähnyt. Hänen isänsä kutsui myöskin usein koulumestarit ja oppineita miehiä luoksensa, että hänen poikansa hyötyisivät heidän viisaasta puheestansa. Mutta minä epäilen, miellyttikö tämä Martin'ia aivan paljon. Hänen oli ehkä vaikea unhottaa sitä vitsaa, jolla häntä kerta piestiin neljätoista erää yhtenä aamuna, eikä liene tuntenut itseänsä kyllin levolliseksi, kun kuunteli heidän keskusteluitaan. Vanha Mansfeldin kreivi Günther pitää Martin'in isää suuressa arvossa ja käskee hänet usein luokseen neuvotellaksensa hänen kanssaan kaivoksista.

Heidän talonsa Mansfeldissa oli vähän matkan päässä kouluhuoneesta, joka seisoj mäellä, että, kun hän oli pikkuinen, joku vanhempi poika oli kiltti häntä kohtaan ja kantoi hänet sylissänsä kouluun. Luullakseni tämä tapahtui talvella, jolloin hänen pienet jalkansa olivat turvoksissa pakkasenpuremista ja hänen äiti-parkansa oli tapa lähteä metsään keräämään risukimppuja pesää varten.

Hänen äitinsä on varmaan sangen hyvä ja hurskas nainen, mutta ei, luullakseni, juuri niinkuin meidän äitimme; pikemmin niinkuin täti Agnes. Minä varon, että olisin ennemmin pelännyt häntä. Martin sanoo, että hän on hyvin jumalinen. Hän rakastaa ja kunnioittaa äitiänsä suuresti, vaikka tämä oli kovin tyly häntä vastaan ja kerran, hän jutteli sen Fritzille, löi häntä, kun hän oli ottanut pähkinän heidän vara-huoneestaan, siksi kuin veri tuli. Hän on epäilemättä kelvollinen ja suora nainen, joka ei suinkaan säästä itseään eikä muita; mutta minä luulen, että olisin tutustunut pikemmin hänen isänsä kanssa, joka valvoi niin usein öisin polvillansa Martin'in vuoteen vieressä, rukoillen Jumalaa, että Hän tekisi hänestä hyvän ja hyödyllisen miehen. Martin'in isä ei kuitenkaan näytä panevan arvoa munkkeihin ja nunniiin eikä ole sentähden, minun arvatakseni, niin jumalinen kuin hänen äitinsä. Hän ei soisi ollenkaan, että Martin rupeisi papiksi taikka munkiksi, vaan tahtoisi, että hänestä tulisi suuri lakimies taikka tohtori taikka professori jossakin yliopistossa.

Mansfeld on kuitenkin hyvin pyhä paikka. Siellä löytyy monta mies- ja naisluostaria, ja yhdessä tämmöisessä kaksi kreivinnaamme oli nunnana. Siellä on myöskin linna, ja St. Elisabetimme toimitti ihmetöitä siellä samoin kuin täälläkin. Ei pahalainenkaan ole joutilaana Mansfeldissa. Häijy noita-akka asui lähellä Martin'in kotia. Tämän oli tapa kovasti säikäyttää ja tuskauttaa hänen äitiänsä ja kirosi lapset, että he melkein itkivät itsensä kuoliaaksi. Jopa sanotaan, että pahalainen itse nousi saarnastuoliin ja saarnasi, tietysti valhepuvussa. Mutta kaikissa legendoissa sitä kerrotaan samalla tavalla. Pahalainen ei näytä olevan milloinkaan niin ahkera kuin missä pyhimyksiä on; tämä on toinen syy, miksi minä tunnen, kuinka olisi vaikea olla jumalinen.

Martin'illa oli kaunis ääni. Hän rakasti jo lapsena soittoa ja lauloi usein ihmisten ovilla, niinkuin täälläkin. Kun hän eräänä jouluna muitten poikien kanssa kulki kylästä kylään metsissä, veisaten ylistysvirsiä, astui joku talonpoika majansa oven luo, jonka ulkopuolella he paraikaa lauloivat, ja kysyi lujalla, karkealla äänellä: "missä olette, pojat?" Lapset pelästyivät niin, että kiiruimman kautta kiitivät

pakoon ja vasta jällestäpäin saivat tietää, että tyyliäänisellä miehellä oli hyvä sydän ja että hän oli aikonut tuoda heille muutamia makkaroita. Martin raukka oli siihen aikaan tottunut muitten lyömiin ja pelkäsi niitä syystä. Lienee kuitenkin ollut hauska kuulla, kun pojat ääneen metsissä lauloivat ylistyksiänsä, että Jesus oli syntynyt Bethlehemiissä. Äänet kaikkuvat niin kummalliselta hiljaisissa honkametsissä.

Kun Martin oli kolmetoista-vuotinen, hän jätti Mansfeldin ja lähti Magdeburgiin, jossa arkkipiispa Ernesti, vaaliruhtinaamme veli, asuu. Tällä on komea palatsi ja kaksitoista torvensoittajaa, jotka aina puhaltavat, kun hän syö päivällistä. Magdeburg on varmaan uhkea kaupunki, melkein yhtä suurenlainen kuin itse Roma, luulemme me. Siellä on suuri tuomiokirkko, ritareita, ruhtinaita ja paljon sotamiehiä, jotka heiskaroitsevat pitkin katuja; ja turnajaisia ja loistavia pitoja. Mutta kaikista näistä Martin kuuli enemmän kuin hän näki. Hän ja Johan Reineck Mansfeldista (yksi häntä vanhempi poika, joka on hänen parhaita ystäviänsä) kävivät koulua luostarissa, ja heidän täytyi oleskella munkkien joukossa taikka laulaa kaduilla leipäänsä saadakseen taikka kirkkomaalla, kun Fransiskanit harmaissa kaavuissansa lähtivät sinne kuolleita hautaamaan. Mutta hänen, vuorimiehen pojan, ei sopinut valittaa, koska, niinkuin hän sanoo, hän usein näki Anhaltin prinssin, munkinkaapu yllään, kulkevan kaduilla, kerjäten leipää ja kantaen säkkiä selässään, ikäänkuin juhta, että hän oli maahan painumallaan. Prinssi parka oli paastonnut ja valvonut ja kurittanut lihaansa, siksi kuin hän oli muodoltaan niinkuin kuoleman kuva, ei muuta kuin luu ja nahka. Hän kuolikin vähän ajan perästä.

Magdeburgissa Martin näki myöskin sen taulun, josta hän on usein kertonut meille. "Oli maalattu iso laiva, joka kuvasi kirkkoa; siinä ei ollut yhtään maallikkoa, ei edes kuningasta eikä ruhtinasta. Siinä ei näkynyt kuin paavi kardinaliensä pispoinensa keulassa; Pyhä Henki väikkyi heidän ylitsensä, papit ja munkit sousivat molemmin puolin; ja näin kuljettiin taivasta kohden. Maallikot uiskentelivat meressä laivan ympärillä. Mitkä olivat hukkumaisillansa; mitkä hinasivat itseänsä ylös laivaan köysien avulla, joita munkit, säälien heitä ja niin tehden liikoja hyviä töitä, heittivät heille, että estäisivät heitä hukkumasta ja antaisivat heille tilaisuutta pysyä kiinni laivassa ja päästä muitten kanssa taivaaseen. Vedessä ei ollut yhtään paavia eikä kardinalia, ei pispaa eikä pappia eikä munkkia, vaan ainoastaan maallikoita."

Olipa se kamala taulu ja pelotti kyllä kaikkia jumalattomuudesta taikka muutoin osoitti, kuinka turha on kaikkien, paitsi munkkien ja nunnien, ensinkään koettaa olla jumalaisia. Sillä oli jonkun ansio kuinka vähäinen tahansa, aina löytynee hyvänluontoinen munkki, joka heittää köyden laivasta ja vetää hänet ylös; ja tehkoon maallikko kuinka paljon hyviä töitä ikänänsä, ne eivät voi pelastaa häntä aalloista eikä edes estää häntä hukkumasta, jollei hänellä ole ystävää jossakin luostarissa.

Minä sanoin, että Martin oli iloinen; ja niin hän onkin lasten joukossa taikka kun laulu ja soitto viehättävät häntä. Vaan kuitenkin minä luulen, että hän ylimalkain on enemmän totinen, ja hän näyttää usein varsin miettivältä, jopa synkkämieliseltäkin. Hänen ilonsa ei näy lähtevän niin paljon huolettomuudesta kuin sydämen hartaudesta, että joko hän juttelee jotakin satua lapsille taikka laulaa jotakin hilpeätä laulua, koko hänen sydämensä on siinä — hänen leikkissään niinkuin työnteossaankin.

Mitä lukuun tulee, Fritz kertoo, ei ole Eisenachissa ketään, joka voi kilpailla hänen kanssaan, olipa deklamoimisessa, prosan ja runon kirjoittamisessa, kääntämisessä taikka kirkkosoitossa.

Opettaja Trebonius, St. Yrjön koulun johdattaja, on erittäin taitava ja kohtelias mies. Hän ottaa lakkinsa päästään, Fritz on jutellut, ja kumartaa oppilaitansa, kun hän astuu kouluun, "sillä", sanoo hän, "näistä pojista tulee vielä monesta pormestareita, kanslereita, tohtoreita ja majistratin jäseniä." Hän mahtaa olla aivan toisenlainen kuin Mansfeldin opettajat. Opettaja Trebonius pitää Martin'ia suuressa arvossa. Olisi hupaista tietää, pääsevätkö hän ja Fritz joskus pormestariksi taikka tohtoriksi.

Martin on todellakin hyvin jumalinen pojaksi, ja niin on Fritz myöskin. He käyvät hyvin säännöllisesti messussa ja ripillä ja pitävät vaaria paastosta.

Martin'in sanoista päättäen minä kuitenkin luulen, että hän yhtä paljon, kuin minä, pelkää Jumalaa ja Kristusta ja tuota kauheata vihan ja tuomion päivää. Minä olen todesti varma, että hän luulee, niinkuin jokaisen täytyy tuntea, ettei meillä olisi mitään toivoa, jollei olisi Jumalan Pyhä Äiti, joka kenties muistuttaa Poikaansa, kuinka hän hoiti ja vaali häntä, ja herättää hänessä jonkunlaista sääliä.

Mutta Martin on ollut melkein kaksi vuotta Erfurtin yliopistossa, ja Fritz on nyt jättänyt meidät opiskellakseen siellä hänen kanssansa; emmekä saa kuulla mitään kertomuksia, ennenkuin ei kukaan tiedä milloin.

Nämät ovat ne ihmiset, jotka minä tunnen. Minulla ei ole mitään muuta puhumista paitsi omasta tavarastani ja asuntopaikastamme.

Tavarani on helposti lueteltu. Minulla on hopeinen relikki-rasia, jossa on yksi St. Elisabetin hius-

suortuva. Tämä on kalliin omaisuuteni. Minulla on musta rukousnauha ja siinä iso rautaristi, jonka täti Agnes antoi minulle. Minulla on messukirja ja osa yhdestä Nibelungenlied'in vihkosta; ja paitsi jokapäiväistä pukuani on minulla musta silkkitröijy ja karmosiinipunainen hame, ja kaksi kultaista korvarengasta, ja hopeiset vitjat juhlapäiviä varten, jotka täti Ursula antoi minulle. Fritzillä ja minulla on yhteen myöskin kopia muutamista vanhoista latinaisista hymneistä, joka on koristettu puupiirroksilla ja painettu Nürnbergissä. Puutarhassa minulla on kaksi ruusupensasta; ja minulla on puinen krucifixi, leikattu Romassa semmoisesta puusta, joka on tuotu Bethlehemistä, ja nahkakukkarossa yksi kultaraha, jonka äitikummini antoi minulle ristiäisissäni; ja siinä kaikki.

Paikka, jossa asumme, on Eisenach, ja minun mielestäni se on kaunis paikka. Mutta kun en ole nähnyt mitään muuta kaupunkia, minä en voi sitä varsin sanoa. Täällä löytyy yhdeksän mies- ja naisluostaria; St. Elisabet on perustanut useat niistä. Ja täällä on minä en tiedä kuinka monta pappia. Kirkoissa on muutamia kauniita tauluja, jotka kuvaavat pyhimysten kärsimisiä ja kunniaa, ja maalattuja akkunoita, ja alttareilla isot kultaiset ja hopeiset astiat ja suuri joukko ihmeellisiä relikejä, joita me kävimme palvelemassa suurina pyhimysten juhlina.

Kaupunki on laaksossa, ja korkealle rakennusten ylitse kohoaa se vuori, jossa Wartburg seisoo — sama linna, jossa St. Elisabet eli. Minä olin siellä kerta isäni kanssa viemässä muutamia kirjoja vaaliruhtinaalle. Huoneet olivat kauniisti varustetut matoilla ja samettipäällisillä tuoleilla. Yksi rouva, joka oli puettu silkkiin ja juveleihin, niinkuin St. Elisabet tauluissa, antoi minulle makeisia. Mutta linna näytti minusta pimeältä ja kolkolta. Minun oli halu tietää, mikä huone se oli, jossa se ylpeä maakreivinna eli, joka oli niin epäkohtelias St. Elisabetia kohtaan, kun tämä nuorena tyttönä tuli kuninkaallisesta kodistaan kaukaa Unkarista; ja mikä se kylmä muuri oli, jota vastaan St. Elisabet painoi polttavaa otsaansa, kun hän odottamatta oli kuullut puolisonsa kuolemasta ja epätoivossaan syöksi huoneesta huoneesen linnassa.

Minä olin iloinen, kun taas pääsin väljään metsään, sillä joka paikassa lähellä linnaa ja yltympäri niin pitkältä Eisenachista, kuin silmä kantaa, ei ole kuin metsää. Korkeat tummat hongat peittävät vuoria; mutta laaksoissa niityt ovat hyvin viheriät jokien reunoilla. Parempi on olla laaksoissa kukkien kanssa, kuin tuossa vakavassa, vanhassa linnassa, eikä minua ihmeittänyt niin paljon, kun olin käynyt siellä, että St. Elisabet rakennutti itsellensä mökin yksinäiseen laaksoon metsään ja tahtoi mieluisammin elää ja kuolla siellä.

Ihanat ovat kesällä niityt honkametsien liepeillä, kun aurinko tuoksuttaa puista suloista, aromatillista hajua, ja linnut laulavat ja peltovarekset vaakuvat. Minä rakastan sitä enemmän kuin suitsutuksia St. Yrjön kirkossa, ja melkein enemmän kuin köörilauluja, ja aivan varmaan enemmän kuin saarnoja, joissa puhutaan niin paljon kauheista tulista ja tuomiopäivästä, taikka ripistä, jossa meille määrätään niin ankara rangaistus. Lampaat ja linnut ja myöskin hyönteiset näyttävät niin onnellisilta, kun on jokaisella oma pikkuinen tyytyväisyyden määkynä tai viserrys tai kuherrus tai hyrinä.

Tuntuu melkein silloin, kuin jos Maria, Jumalan kallis äiti, hallitsisi mailmaa, eikä Kristus — Tuomari, eikä Kaikkivaltias salamoineen. Joka luontokappale näyttää olevan niin lempeästi ja niin hellästi hoidettuna; minä en voi estää, että menestyn paremmin siellä kuin kirkossa. Mutta tämä lienee siitä, että minä en ole jumalainen.

II.

Otteita Fredrikin aikakirjasta.

Erfurtissa 1503.

Vihdoin minä seison sen mailman kynnyksellä, johon minun on niin kauan aikaa tehnyt mieli päästä. Elsan mailma ei ole enää minun; en ole kuitenkaan koskaan, ennenkuin tällä viikkoa, tuntenut, kuinka kallis tuo vähäinen koti-mailma on minulle. Jumala varjelkoon, että olisin jättänyt sen iäksi. Minä toivon saavani palata siihen jälleen, ei sentään milloinkaan enää vanhempieni vaivaksi, vaan heidän tuekseen ja turvakseen, että äitini pääsisi niistä huolista, jotka vähitellen hivuttavat hänen kallista elämänsä, että isäni saisi tilaisuutta toteuttaa suuria tuumiansa ja pikku Elsastamme tulisi yhtä arvoisa nainen kuin kukaan hyvänsä noista paronessoista, joista äidin-äitimme kertoo meille. Vaikka tosiaan, niinkuin nyt on, kun juhlapäivinä astuu minun vieressäni kirkolle, puettuna karmosiinipunaiseen hameesensa, musta tröii pyöreällä, sievällä vartalollaan, valkoinen esiliina edessä, hopeakäädyt kaulassa, vaalea tukka somasti palmikoittuna, ja siniset silmät aivan täynnänsä päivänpaistetta — kukapa näyttää

kauniimmalta kuin hän? Minä olen kyllä nähnyt, etten ole ainoa Eisenachissa, joka niin ajattelee. Minä soisin vaan, että saattaisin tehdä kaikki päivät juhlapäiviksi hänelle ja ettei pikku siskoni tarvitsisi, kun juhla on mennyt, niin huolellisesti panna pois kaikkia koristuksiansa isoon arkkuun ja pukea jälleen päällensä Tuhkimuksen vaatteitansa, jotta, jos se kuninkaanpoika, josta satu puhuu, tulisi, hän tuskin tuntisi sitä kaunista pikkuista prinsessaa, jonka hän on kirkossa nähnyt. Ei kuitenkaan kenenkään kuninkaanpojan tarvitse hävetä Elsaamme edes hänen arki- tai työvaatteissansa; hän ei suinkaan olisi tuo oikea, jos hän niin tekisi. Hämyssä, kun päivän työt ovat tehdyt ja lapset nukkuvat, ja hän tulee, kudin kädessään, istumaan minun viereeni sälyhuoneeseen taikka puutarhaan perunapuun alle, mikä prinsessa näyttää virkeämmältä tai sievemältä kuin Elsa hienolla, keltaisella tukallaan, joka on seppeleenkaltaiseksi palmikoitu? Kukapa arvaisi, että hän on askaroinnut koko päivän, keittänyt ruokaa, pesyt vaatteita ja hoitanut lapsia. Jollei juuri siitä verevästä muodosta, jonka hänen toimeliaisuutensa on synnyttänyt, ja siitä hänen suloisesta, hiljaisesta äänestänsä, johon naiset, luullakseni, parhaiten tottuvat pienten lasten kehtojen luona.

Arvattavasti minä en ole vielä keneenkään tyttöön rakastunut sen vuoksi, etten koskaan ole nähnyt ketään, jota sopisi verrata meidän Elsaamme. Minä en kuitenkaan näe unta semmoisista kasvoista kuin Elsalla on, kun unet tulevat, eikä edes aivan semmoisista kuin äidillä on. Äitini silmät ovat himmentyneet monesta huolesta; eikö juuri tuo lakastunut ja kuihtunut otsa tee häntä niin pyhäksi minulle? Pyhemmäksi kuin mikään pyhimysten sädekehä! Ja Elsa, hyvä, taitava, pikkuinen Elsa; hän on kallis kodinhaltiatar; mutta niillä kasvoilla, joista minä näen unta, niillä on toisenlainen katsanto. Elsan silmät ovat hyvät, niinkuin hän sanoo, näkemään ja auttamaan; ja suloiset ne todella ovat rakkaudessa — kalliit, lempeät, uskolliset silmät. Mutta niissä silmissä, joista minä näen unta, on toisenlainen katse, on tulta, niinkuin äidin-äitimmekin silmissä, ikäänkuin etelän auringon alta; tummat, uneksivat, kauas näkevät, sydäntä polttavat silmät, niinkuin romanssien naisten, vaan kuitenkin tähystellen taivaasen, niinkuin St. Cecilian, kun hän ihastuneena seisoo urkujensa vieressä. Hänen pitäisi olla pyhimys, että minä saisin istua hänen jalkainsa juuressa ja katsoa hänen puhtaan sydämensä kautta taivaasen, vaan kuitenkin rakastaa minua yksinään, tulisesti, pelottomasti, innokkaasti, ikäänkuin koko hänen taivaansa olisi minun rakkaudessani. Minun rakkaudessani! mutta mikä minä olen, että minä semmoisia uneksin? porvarinpoika Eisenachista, rahaton ylioppilas, joka on viikon päivät oleskellut Erfurtissa! Puutetta näkevän perheen vanhin poika, joka ei saa ajatellakaan, että hän rakastaisi oivallisinta tyttöä koko mailmassa, ennenkuin minä tapaan hänet ennenkuin olen pelastanut isäni, äitini ja kuusi veljeä ja sisarta kovan köyhyyden kynsistä. Sitä tuntuu melkein petokselta, kun pidän toista olentoa parempana kuin Elsaa, vaikkapa vaan unissakin. Minusta on kuin näkisin, kuinka hänen lempeät, siniset silmänsä täytyvät moittivilla kyynelillä. Sitä ei tarvitse epäilläkään, että minulla on mitään kilpailiaa Elsan sydämessä, ei edes unissakaan. Armas, pikkuinen Elsa parka!

Elsan täytyy päästä noitten jokapäiväisten, kalvavien huolten taakasta, siitä köyhyyden ja pettyneitten toiveitten painosta, joka on saattanut äitimme niin varhain vanhaksi. Jos minä olisin ollut isäni sijassa, minä en suinkaan olisi jaksanut katsoa, kuinka talvi niin pian peitti hänen elämänsä kesän. Mutta hän ei näe sitä. Taikka jos tuokioksi äidin vaaleat kasvot ja nuot harmaat hiukset, jotka alkavat ilmestyä, näyttävät huolestuttavan häntä, hän suutelee hänen otsaansa ja sanoo:

"Äitiseni, tästä päästään pian; nyt ei puutu muuta kuin viimeinen temppu, ennenkuin uusin keksintöni on täydellinen, ja sitten —"

Ja sitten hän menee painoonsa; mutta tähän päivään saakka tuota puuttuvaa temppua ei ole koskaan tehty. Elsa ja äitimme luulevat kuitenkin aina, että se onnistuu häneltä joskus. Äidin-äitimme epäilee. Ja minulla on tuskin toivoa ollenkaan; mutta vaikkapa saisin koko mailman, minä en tahtoisikaan hiiskua sanaakaan siitä kenellekään kotona. Minusta isäni laboratorio, uuneinensa, malleinensa ja kummallisista koneinensa on kolkoin paikka koko mailmassa. Se on niinkuin aavetun asunto, jossa niitten lasten kurjat, nimettömät haamut liikkuvat, jotka kuolivat kohta, kun syntyivät — turhien ja hedelmättömien tuumien haamut; niinkuin semmoisen kaupungin rauniot, jonka maanjäristys on kukistanut, ennenkuin se oli rakennettu valmiiksi, niinkuin hävinneet linnat, joita ei koskaan katettu, hävinneet huoneet, joissa ei koskaan asuttu, hävinneet kirkot, joissa ei koskaan mitään jumalanpalvelusta pidetty. Pyhimykset varjelkoot, että minun elämäni tulisi tämän kaltaiseksi! vaan mikähän se lienee, joka on tehnyt, ett'eivät isäni yritykset luonnistu, siitä minä en saa koskaan oikein selkoa. Hän ei ole mikään uneksija. Hän ei ole mikään laiskuri. Hän ei istu joutilaana kätet ristissä mietiskellen tuumiansa. Hän laskee lukunsa perinjuurisella tarkkuudella; hän kysyy neuvoa kaikilta oppineilta miehiltä ja kirjoilta, jotka ovat hänen saatavillaan. Hän punnitsee ja mittaa ja rakentelee mitä sievimpiä malleja. Hänen huoneensa on täynnä erinomaisia kaavoja, jotka näyttävät siltä kuin niitten pitäisi kelvata, vaan eivät kuitenkaan kelpaa. Professorit ja myöskin vaaliruhtinaan sihteeri, joka on käynyt monta kertaa keskustelemassa hänen kanssaan, ovat vakuuttaneet minulle, että hän on erittäin nerollinen mies.

Mikä se siis on, joka tekee, että hänen elämänsä on mennyt näin hukkaan? Minä en voi sitä ymmärtää; jollei se ole se, että toiset suuret keksijät ja löytäjät näyttävät tehneen keksintönsä ja

löytönsä ikäänkuin *sivumennen*, tavallisen elämänsä varrella. Kun merimies purjehtii määrätyllä matkallansa johonkuhun tiettyyn satamaan, hän huomaa ajo-puita taikka ruohoja, jotka varmaan ovat tulleet tuntemattomista maista merten takaa. Kun hän virassansa purjehtii satamasta satamaan, tämä ajatus on aina mielessään; kaikki, mitä hän kuulee, liittyy luonnollisesti tähän ajatukseen; hän tarkastaa tuulia ja virtoja; hän kokoo tietoja kulkioilta, jotka ovat hairaantuneet tieltään siihen suuntaan, jossa hän luulee tämän tuntemattoman maan löytyvän. Ja viimein hän saa jonkun ruhtinaan uskomaan, ettei hänen luulonsa ole pelkkä unelma, ja niinkuin suuri Kristofer Kolumbus hän rohkenee laskea halki jäljettömän, tuntemattoman Atlantin ja löytää Länsi-Indian. Mutta ennenkuin hän oli keksijä, hän oli merimies.

Taikka joku puunpiirtäjä koettaa käyttää puupalasiaan kirjaimiksi, ja kirjapainon taito on keksitty. Mutta se kuuluu hänen ammattiinsa. Hän ei ole poikennut tieltänsä etsimään keksintöjä. Hän on löytänyt ne matkallansa, jokapäiväisen työnsä ohessa. Minusta tuntuu siltä kuin ei ihmisistä tulisi suuria miehiä eikä löytäjiä eikä keksijöitä sillä että koettavat semmoisiksi päästä; vaan sillä, että parhaiten voimiensa mukaan harjoittavat, mitä ovat toimeksensa saaneet. Näin parannukset syntyvät itsestään, toinen toisensa perästä, askel askelelta; jokaista tehtyä parannusta koetetaan käytännön kautta, siksi kuin viimein osattu aate tulee, ei niinkuin mikään synkkien salojen henki, vaan niinkuin enkeli jokapäiväisen elämän uralle; ja nuot vähäiset parannukset muuttuvat suureksi keksinnöksi. Tässä menetystavassa on vielä toinenkin suuri etu, jota isämme on paitsi. Jos ei keksintö synnykään, meillä on kaikissa tapauksissa parannukset jälellä, jotka aina ovat jonkunarvoiset. Ei jokainen voi kirjapainoja keksiä eikä Uusia Indioita löytää; mutta jokainen puunpiirtäjä saattaa tehdä piirroksensa vähäisen paremmaksi, ja jokainen merenkulkia saattaa tunkea vähäisen kauemmaksi kuin hänen edelläkäviänsä.

Tuntuu kuitenkin melkein rikokselta, kun kirjoitan tällä tapaa isästäme. Mitä Elsa ja äitimme sanoisivat, jotka luulevat, ettei mikään mun kuin sattumus taikka ihmiskunnan sokeus estä meitä suuruuteen pääsemästä? Ei niin, että he olisivat isältämme oppineet ajattelemaan näin. Minä en ole eläissäni kuullut hänen laskevan kadehtivaa tai halveksivaa sanaa kenestäkään niistä, jotka ovat parhaiten menestyneet, missä hän ei ole menestynyt. Hän näyttää pitävän kaikkia semmoisia ihmisiä suuren veljeskunnan jäsenenä ja iloitsee, kun toinen saavuttaa sen päämäärän, johon hän ei ennättänyt, juuri niinkuin hän iloitsisi, jos häneltä itseltä tänään joku hanke onnistuisi, joka ei onnistunut eilen. Tämä luonnon jalous se on, joka saattaa minut kunnioittamaan häntä enemmän kuin mikään menestys hyvänsä. Siitä syystä, että minä pelkään, ettei minun luontoni tällöisten pettyneiden toiveitten elämässä pysyisi niin jalona, vaan huono onni katkeroitaisi sydäntäni ja köyhyys masentaisi miehuuttani, jota eivät koskaan ole tehneet hänen suhteensa — siitä syystä minä olen uskaltanut lähteä etsimään niitä riuttoja, joihin hän joutui haaksirikoksi, jotta voisin niitä välttää. Ei kaikki ihmiset voi palata haaksirikkoisina, ryysyisinä ja puutteen-alaisina onnettomalta retkeltä ja kuitenkin säilyttää yhtä toivokasta sydäntä, yhtä hilpeätä luontoa ja yhtä tyytyväistä ja leppeätä mieltä, kuin jos he olisivat tuoneet "kultaisen taljan" muassaan. Näin isämme tekee lakkaamatta; ja sentähden minä luulen, että hänen aarteensa, samoin kuin niitten, jotka noudattavat evankelisen täydellisyyden sääntöjä, ovat tallella siellä, jossa ei koi syö eikä ruoste raiskaa. Minä en kykenisi siihen. Minä en suinkaan palaisi, ennenkuin tuottaisin muassani, mitä etsin, taikka minä palaisin viheliäisenä raukkana, semmoisena, joka on joutunut haaksirikkoon yhtä paljon sydämen kuin omaisuuden puolesta. Ja sentähden minun täytyy tutkia karttojani ja huolella valita satamani ja laivani, ennenkuin vesille lähdän.

Kaikki nämät ajatukset johtuivat mieleeni, kun seisoin metsän viimeisellä ylängöllä, josta sopi katsoa takaisin Eisenachiin, joka sijaitsi laaksossa Wartburgin varjossa. Suojelkoon Jumalan kallis äiti, St. Elisabet ja kaikki pyhimykset sitä ainiaan!

Mutta minulla ei ollut pitkää aikaa luoda silmäyksiä Eisenachiin. Talvipäivät ovat lyhyet; edellisenä yönä oli satanut vähäisen lunta. Eisenachin huonetten katot olivat käyneet valkoisiksi, ja kirkontornin leikkaukset hohtivat alabasterilta. Ohut peite oli laskennut niityille ja mäelle, ja hongissa riippui hienoja härmäverkkoja. Minun tuli astua melkein kolmekymmentä peninkulmaa [Englannin] metsiä ja laaksoja, ennenkuin pääsin Erfurtiin. Päivä oli kirkas, ja ilma yhtä kevyt kuin sydämenikin. Honkien varjot kallistuivat jäätyneen lumen ylitse, joka iloisesti ratsi jalkojeni alla. Aukoilla tummat oksat kuvautuivat mustiksi ja selviksi talvisen taivaan vaaleansiniselle pohjalle. Esinnetten reunat ilmestyivät jyrkkinä ja tarkkoina, niinkuin minä päätin, että oman elämäni määrä olisi. Minä tiesin, että aikomukseni olivat puhtaat ja ylevät, ja kuului siltä kuin taivas varmaan suosisi minua.

Mutta kun päivä vähitellen kului, minua alkoi kummastuttaa, ettei metsä loppunut, siksi kuin auringon yhä aletessa minä pelkäsin, että olin joutunut eksyksiin; ja kun viimein nousin jollekin törmälle, että näkisin avarammalle, havaitsin aivan selvästi, että olin lumessa poikennut väärälle tielle. Isot metsämaat myyröitsivät minua; toinen honkakukkula kohosi toisen takaa; ja ainoastaan kaukaisesta aukosta minä vilaukselta näin alipuolella olevan tasangon, jossa tiesin Erfurtin varmaan löytyvän. Päivänvalo väheni joutuin; matkalaukkuni oli tyhjä. Minä tiesin, että siellä täällä laaksojen kätöksissä löytyi kyliä, mutta en nähnyt mitään savukiehkuraa nousevan mistään eikä mitään ihmisjalkiä, paitsi tuon tuostakin muutamia risuläjiä jossakin uudessa metsän-aukossa. Yhtä tällöistä metsän-

aukkoa kohden minä suunnittelin matkaani sillä aikeella, että seuraisin puunhakkaajan polkua, joka, arvelin minä, epäilemättä johdattaisi minut jonkun sysimiehen kodalle, jossa saisin lämmintä ja suojaa. Kuitenkin ennenkuin pääsin tälle paikalle, yö oli tullut. Alkoi uudestaan sataa lunta, ja minusta tuntui liian uskaliaalta jättää isompi tie ja astua jotakin tuntematonta tolaa. Minä koetin sentähden tulla toimeen niin hyvin kuin suinkin mahdollista. Eikä tilani ollutkaan perin vaikea. Minulla oli limsiö ja taulaa muassani, minä keräsin kuivia puita ja oksia, ja sain, vaikka vaivalla, tulen syttymään. Minun oli kyllä vilu ja nälkä, mutta siitä en paljon huolinut. Tämä oli vaan ylimääräinen paasto, ja minusta tuntui aivan luonnolliselta, että minun elämäni matka alkaisi vastuksella ja vaaralla. Niin oli aina laita pyhimysten legendoissa, romansseissa taikka saduissa taikka muutoin, kuin jotakin suurta oli tekeillä.

Mutta yöllä, kun tuuli vonkui lukemattomissa hongissa, ei sillä lempeällä, monenlaisella äänellä kuin kesäisissä tammimetsissä, vaan pitkällä, yksitoikkoisella vaikeroimisella, ikäänkuin hautavirsi, syntyi sydämessäni semmoinen ahdistus, jonka vertaista minä en ollut milloinkaan ennen tuntenut. Minä tiesin, että rosvojoukkoja liikkui metsissä, minä kuulin kaukaa susien ulvonnan; mutta pelko se ei ollut, joka lennätti ajatukseni niin rajusti edestakaisin, ei ainakaan se pelko, että minulle tulisi minkäänlainen ruumiillinen vahinko. Minä muistin kaikkia noita kertomuksia hurjista metsästäjistä, onnettomista syntisistä ihmisistä, joita pahat henget ajoivat; vaan nämä kertomukset, jotka olivat herättäneet vallatonta iloa Elsassa ja minussa, kun äidin-äitimme kertoi niitä meille kotitulen ääressä, näyttivät nyt jäädyttävän sieluani kauhulla. Sillä enkö minä ollut syntinen olento ja eivätkö myöskin pahat henget todella ympäröinneet minua? — ja mikä estäisi heitä minua käsiinsä saamasta? Kuka koko mailmassa auttaisi minua! Voinko minä luottamuksella katsoa ylös Jumalan puoleen? Hän rakastaa ainoastaan hurskaita. Taikka Kristuksen puoleen? Hän on tuomari; ja hirveämpi kuin tuhansien perkeletten huudot on syntisen kuulla hänen äänensä tuomion kauhealta, lumivalkoiselta valta-istuimelta. Silloin syntini ilmestyivät minun eteeni — laiminlyödyt rukoukseni, vaillinaisesti harjoitettu katumukseni, puolinaiset tunnustukseni. Enkö minä vielä tänä aamuna ollut täynnä ylpeitä ja kunnianhimoisia tuumia — enkö minä kenties myöskin turhanpuolisesti vertaillut itseäni hyvään isääni ja ajatellut itseäni kaikkien mailman ilojen saavuttajaksi ja nauttijaksi? Tosin se ei juuri liene ollut synti, kun toivoin saavani pelastaa omaiseni köyhyydestä ja huolista; mutta se oli varmaan synti, kun halasin maallista kunniaa, niinkuin isä Kristofer niin usein on minulle selittänyt. Kuinka vaikea siis eroittaa nämät molemmat toisistaan! Missä velvollisuus päättyy, ja missä kunnianhimo ja ylpeys alkavat? Minä päätin mennä jonkun rippi-isän luo, kohta kuin tulisin Erfurtiin, jos milloinkaan pääsisin sinne. Vaan kuitenkin, mitä viisainkaan rippi-isä voi tehdä minun hyväkseni tämmöisessä vaikeassa tilassa? Kuinka minä koskaan voin olla varma, etten ollut pettänyt itseäni, kun tutkin menetyksieni syitä, ja siis myöskin häntä, ja näin saanut väärillä perusteilla synninpäästön, joka ei voinut ensinkään auttaa minua? Ja jos näin lienee tulevien synnintunnustusteni laita, miks'ei myöskään kaikkien entisten?

Tämä ajatus kauhistutti minua, ja pohjaton kurjuuden syväne näytti aukenevan jalkojeni eteen. Minä en osannut pois tukalain ajatusteni kiedoksista, yhtä vähän kuin metsästäkään.

Sillä jos näissä epäilyksissä oli perää, eivät ainoastaan ne synnit, joita minä en ollut tunnustanut, olleet anteeksi antamatta, vaan myöskin ne synnit, jotka olin tunnustanut ja joista olin väärällä perusteilla saanut päästön. Niin muodoin ehkä ei mikään tällä hetkellä suojellut sieluani Jumalan Kristuksen tuomiolta ja riemuitsevien perkeleitten julmuudelta, yhtä vähän kuin mikään suojeli ruumistanikaan lumelta.

Näytti siliä kuin vaan yksi keino voisi pelastaa minut, eikä sekään ollut saatavilla. Jos löytäisin erehtymättömän rippi-isän, joka voisi katsoa alas sydämeni syvyyteen ja takaperin jokaiseen elämäni soppeen, joka voisi paljastaa koko olentoni minun itse eteeni, tarkasti nähdä kaikki aikomukseni ja määrätä minulle sen katumus-harjoituksen, jonka todella ansaitsen, minä matkustaisin mailman ääriin saakka, häntä tavatakseni. Vaikka hän ensin kaikkien pyhien eremitein ja martyrein elämästä etsisi itsekidituksen esimerkkejä ja sitten käskisi minua mitä ankarimpiin katumus-harjoituksiin, tuntuisivat nämät minusta huokealta, kun vaan olisin varma, että ne olisivat oikeat ja että todellinen synninpäästö lähtisi niistä.

Mutta tämmöinen rippi-isä minun oli mahdoton milloinkaan löytää.

Mikä taattu toivo minulla siis olikaan, että saisin syntini anteeksi? Mikä papin tai munkin sana, oli hän vaikka pyhin maan päällä, voisi milloinkaan vakuuttaa minulle, että olin ollut rehellinen itse suhteeni? Mikä synnin päästö koskaan oikeuttaisi minua uskomaan, että ristinvaatteeni, jotka olin saastuttanut, niinkuin sanottiin, "ennenkuin jätin lapsenkenkäni", voisivat kerran vielä käydä valkoisiksi ja puhtaiksi?

Silloin tulin ensi kerran eläissäni ajatelleeksi munkinlupausta, luostaria ja kaapua. Minä tiesin, että luostarielämällä oli ansio, jota useat vertasivat toiseksi kasteeksi. Olikohan mahdollista, että kaikkien minun pyrintöjeni päätös lopulta olisi munkinkaapu? Minne sitten isä ja äiti, kallis Elsa ja pienet lapset kotona joutuisivat? Näitten rakkaitten kasvojen muisto näytti tuokioksi karkottavan synkän pelkoni,

niinkuin takanvalkea sanotaan torjuvan susia. Mutta nytpä kolea ääni kuului kuiskaavan: "jos Jumala on sinua vastaan ja pyhimykset ja omatuntosi, millä lailla voit omaisiasi taikka ketäkään muuta auttaa?" Minun oli aivan mahdoton eroittaa, mitkä mieleen-johtumukset tulivat perkeleeltä, mitkä Jumalalta, mitkä omasta syntisestä sydämestäni; vaan kuitenkin se lienee anteeksi antamaton synti, kun sekoittaa niitä toisiinsa. Josta syystä minä koetin loppupuolen yötä olla kokonaan ajattelematta enkä tehnyt muuta kuin astuin edestakaisin, lausuen Jumalan Kymmeniä Käskyjä, Uskontunnustusta, Paternosteria, Ave Mariaa, pyhimysten litaniaa ja kaikkia kollektioita ja hartaita huokauksia, jotka suinkin muistin. Tämä näytti vähitellen rauhoittavan minua, varsinkin Uskontunnustus ja Paternoster, joko sentähden, että ne ovat manauksia, joita pahat henget erittäin pelkäävät, vai sentähdenkö, että on jotakin aivan lohdullista yksistensä sanoissa "Isä meidän" ja "syntien anteeksi-antamus" — sitä minä en tiedä. Arvattavasti molemmista syistä.

Ja niin aamu koitti, ja auringonsäteet pujahtivat matalalta esiin punertavien honkien välitse; ja minä lausuin Ave Marian ja muistin Jumalan suloisen äidin ja rohkaisin vähän mieltäni.

Mutta koko seuraavana päivänä minä en tointunut tämän yksinäisen yön kauhuista. Näytti siltä kuin joku pilvi olisi peittänyt toiveeni ja tuumani. Kuinka minä voin tietää, eikö kaikki, jota olin katsonut elämäni pyhimmäksi tarkoitukseksi, ollut vaan mailman, lihan ja perkeleen kiusauksia; ja eikö, vaikka kuinka näkisin vaivaa rakkaitten omaisieni tähden, syntini tuottaisi heille enemmän murhetta kuin kaikki minun menestykseni voisi poistaa?

Kuitenkin, kun jätin taakseni metsän varjon, tuntui sydämeni käyvän keveämmäksi. Tästälähin minä aina uskon, että kauheimmat metsätarinat ovat todenperäisiä, ja että paholaiset öisin asuskelevat yksinäisillä saloilla.

Oli hauska nähdä Erfurtin kirkontornien kohoavan eteeni lakealta.

Minulla on vaan yksi ystävä yliopistossa; mutta tämä on Martin Luther, ja hän on yksistensä minulle samanveroinen kuin kokonainen parvi muita. Häntä katsotaan jo eteväksi ylioppilaitten joukossa; ja professorit toivovat hänestä paljon.

Hän lukee parhaasta päästä lakitiedettä, koska hänen isänsä tahtoo, että hänestä tulee taitava lakimies. Siksi minäkin aion, ja hänen neuvonsa, jotka hän aina sydämellisesti antaa, ovat varsin tärkeitä minulle.

Hänen elämänsä on todella muuttunut siitä ajasta, jolloin ensin tutustuimme hänen kanssansa Eisenachissa, kun täti Ursulan kävi häntä sääliksi, tuota avutonta oppilasta, joka leipäpalasta varten lauloi ovien edessä St. Yrjön kadulla. Hänen isänsä on lujasti ponnistellut perheensä elatusta ja vaurastumista varten. Tämä on häneltä viimein onnistunut; hänellä on nyt oma valinpaja ja pari sulatus-uunia, ja Martin saa yliopistossa runsaasti apua häneltä. Martin'in taisteloin jäinen aamu näyttää nyt menneen, ja kaikki on valoisana hänen edesssä.

Erfurtin yliopisto on etevin Saksassa. Siihen verrattuina muut yliopistot ovat, niinkuin Martin Luther sanoo, vaan yksityis-akademioita. Meitä on täällä ylioppilaita nykyään tuhannen tai kolmentoista sadan vaiheilla. Muutamat meidän professoreistamme ovat tutkineet klassikoita Italiassa muinaisten Kreikkalaisten ja Romalaisten jälkeisten johdolla. Vaaliruhtinas Fredrik on kyllä hiljakkoin perustanut uuden yliopiston Wittenbergiin, mutta me täällä Erfurtissa emme suuresti pelkää, että Wittenberg voittaisi vanhan laitoksemme.

Humanistat elikkä muinaisen pakanallisen viisauden harrastajat ovat hyvin mahtavat täällä. Mutianus Rufus on heidän päämiehensä. He tulevat usein kokoon, etenkin hänen luonansa, ja hän esittelee aineita, joita heidän tulee runomitalla latinaksi selittää, esimerkiksi "köyhyyden ylistys." Martin Lutherin ystävä Spalatin on ollut läsnä näissä kokouksissa; mutta hän itse ei ole käynyt niissä, ei ainakaan jäsenenä. Kerrotaankin heidän keskusteluistaan kummallisia seikkoja, jotka saattavat runoilian ja filosofin nimen, josta he kerskaavat, kovasti pahanmaineiseksi oikeauskoisten joukossa. Nämät aatteet Mutianus ja hänen ystävänsä sanotaan tuoneen klassillisen kirjallisuuden muassa Italiasta. Hän on myöskin lausunut ja kirjoittanut eräälle ystävälle, että "ei löydy kuin yksi jumala ja yksi jumalatar, vaikka eri muodoilla ja eri nimillä, niinkuin Jupiter, Sol, Apollo, Moses, Kristus; Luna, Ceres, Proserpina, Tellus, Maria." Mutta hän varoittaa oppilaitansa julkisesti näistä asioista puhumasta. "Ne ovat salassa pidettävät", hän sanoo, "niinkuin Eleusin mysteerit. Uskon asioissa meidän tulee käyttää satujen ja arvoitusten peittoa. Ylenkatsokaamme Jupiterin, se on parhaan ja korkeimman jumalan, armon kautta alhaisempia jumalia. Kun sanon Jupiterin, minä tarkoitan Kristusta ja totista Jumalaa."

Mutianus ja hänen ystävänsä puhuvat myöskin tuttavien kesken varsin halveksivalla tavalla kirkonmenoista nimitellen messua komediaksi ja pyhiä relikejä korpin luiksi [se on hirsipuussa riippuviksi luurangoksi, joita korpit nokkivat]; puhuen alttaripalveluksesta niinkuin hukatusta ajasta; ja

soimaten kanonisten tuntien rukouksia pelkäsi koiran haukunnaksi taikka yrinäksi, ei kuitenkaan työntekijä- vaan laiskurimehiläisten.

Jos joku nuhtelisi heitä tämmöisistä häväisevistä puheista, he arvattavasti vastaisivat, että olivat lausuneet niitä ainoastaan salaisessa merkityksessä eikä tarkoittaneet sillä mitään. Mutta kun katsoo oikeaksi, että näin peittää todelliset ajatuksensa ja ajaa tyhjäksi erhetyksensä, on vaikea erottaa, mikä on teko-väite, mikä totta heidän mielestensä. Minusta näyttää myös kuin he aivan syvistä ja juhlallisista kysymyksistä tekisivät pelkkiä järkeä teroittavia leikkejä elikkä arvoituksia.

Tämä nähtävästi pidättää Martin Lutheria paljoo enemmän kuin heidän tutkimustensa rohkeus lukemasta itseänsä heidän joukkoonsa. Hänen luontonsa on niin kunnioittavainen, vaikka kohta hänen mielensä on niin uljas. Minä luulen, että hän uskaltaisi tehdä taikka kärsisi mitä hyvänsä sitä puollustaakseen, mitä hän katsoo oikeaksi; mutta hän ei siedä, että vähintäkään rahtua siitä, mitä hän pitää pyhänä, pilkataan taikka käytetään vaan järjen harjoituksen esineeksi.

Etupäässä hän tätä nykyä isänsä erityisestä tahdosta tutkii Roman kirjallisuutta ja lakia, niinkuin myöskin Aristoteleen allegorioita ja filosofiaa. Hän työskentelee mielellään totisissa ja tukevissa opin-aineissa; runoutta ja soittoa harjoittaa hän huviksensa ja virvoitukseksi. Mutta väittelyssä hän vasta oikein mainio on. Muutamia iltoja takaperin hän vei minut yhteen ylioppilas-seuraan, jossa uusia ja vanhoja kysymyksiä keskustellaan. Olipa tuota komea nähdä, kuinka meidän Martin aina pääsi voitolle; milloin hän iski kiinni vastustajiinsa, ikäänkuin kotka pikku lintujen parveen, taikka lasi alas leijonankämmenensä ja levollisesti kukisti kokonaisen lauman vasta-väitteitä, ilmeisesti itse mitään tietämättä siitä häviöstä, jonka hän oli aikaan saanut, siksi kuin joku heikko maahan kaadetun vihollisen vaikeroiminen huomautti häntä, ja hän vetäytyi takaperin, hyvänsävyisesti pyytäen anteeksi, että oli loukannut jonkun tunteita. Välisti hän poltti jonkun sopimattoman perusteen taikka sekavan selityksen poroksi jollakin leikillisyyden taikka ivan leimauksella. Minä en luule, että hän usein hämmentyy siitä, että liian paljon katsoo riita-asiaa vastustajan silmillä. Hän pitää kiinni siitä yhdestä totuudesta, jota hän puollustaa, ja katsoo vaan sitä yhtä kohtaa, jota hän tarkoittaa, ja tällä välin hän karkaa päälle ankaralla voimalla, johon hänen ponteva tahtonsa ja kiitävä ajatuksensa ovat yhtyneet, musertaen kaikki, mitä sattuu hänen tiellensä, hajottaen pakenevat oikealle tai vasemmalle eikä milloinkaan huolien, onnistuuko niitten kokoontua jälleen ja järjestyä hänen takanansa. Hän tietää, että jos hän vaan kääntyy heitä vastaan, he samalla hälvenevät taas.

Minä en tiedä oikein sanoa, kuinka tämmöinen sodankäynti sopisi asianajajalle, jonka tulee katsoa jokaisen asian menestystä, jota hän on ottanut valvoaksensa. Minä en saata ajatella, että Martin Luther levollisesti kokoisi todistuksia pahimman puolen eduksi siinä tarkoituksessa, että myöskin pahin puoli voittais, joka on, luullakseni, usein asianajajan toimi.

Epäilemättä hän kuitenkin löytää taikka hankkii itselleen leipänsä mailmassa. Professorit ja oppineet miehet toivovat aivan suuria hänen elämästään. Ja mikä harvinaista on (he sanovat), hän näyttää olevan yhtä paljon ylioppilaitten kuin professoreinkin lemmitty. Hänen luontonsa on niin ystävällinen; hänen soittotaitonsa ja hänen ihmeellinen keskustelu-kykynsä tekevät hänet aivan mieluisaksi kaikille.

Vaan näitten kaikkien ohessa voimme kuitenkin me, jotka tunnemme hänet tarkoin, välisti huomata sen mieltävän synkkämielisyyden tulvan, joka näyttää nousevan kaikkien semmoisten sydänten pohjalle, jotka ovat katsoneet syvältä itseensä taikka elämään.

Hän ottaa yhtä paljon vaaria uskon asioista kuin ennenkin eikä koskaan laiminlyö jokapäiväistä messua. Mutta kahdenkeskeisistä puheistamme minä näen, ettei hänen omatuntonsa ollenkaan ole levollinen. Onko hän ollut semmoisissa taisteloissa kuin minä tuona kauheana yönä metsässä? Kenties taisteloissa, jotka olivat samassa määrässä tulisemmat ja hirveämmät kuin hänen luontonsa on voimallisempi ja hänen mielensä syvempi kuin minun. Mutta ken voi kertoa? Miksi ilmoittaa toisilleen huolia, joista nähtävästi ei mikään maanpäällinen järki voi päästää? Sydämen sisimmät loukot jäävät aina, arvaan minä, erakoiksi, ikäänkuin tuo kolkko ja kammottava pyhyys entisen Juutalaisten temppelein esiripun takana, johon mennään vaan kerta vuoteensa ja jota päivä heikosti valaisi pyhän esiripun paksujen poimujen lomista.

Jospa vaan tämä erakko todellakin olisi kaikkein pyhin — taikka, oli se mikä on, jospa meidän ei tarvitsisi astua siihen kuin kerta vuoteensa eikä kuljettaa muassamme joka paikassa sen synkkien salaisuuksien tietoa. Mutta voi! kun kerran olemme astuneet sen sisään, emme milloinkaan unhotta sitä. Se on niinkuin nuot kylmät, pimeät kryptat kirkkojemme alla, joissa pidetään messua kuolleita varten ja joissa kryptoissa muutamissa luostarikirkoissa palsamoitut ruumiit makaavat muumioiksi kuivettuneina ja näkyvät ristikkojen lävitse. Kaikkia ylipuolella vietettäviä juhlia häiritsee tieto näistä kolkoista maan-alaisista kuoleman kammioista; samoin kuin holvien kosteus sekaantuu suitsutuksiin, samoin kuin hauta-virsien kolea valitus yhtyy ylistyshymneihin.

Erfurtissa, Huhtikuulla 1503.

Me olemme juuri palanneet retkeltä, jossa Martin Lutherin oli käydä varsin onnettomasti. Varhain aamulla kolme päivää takaperin lähdimme astumaan Mansfeldiin hänen omaisiansa tervehtimään, sydämet yhtä täynnä toivoa kuin metsät laulua. Meidän oli miekka vyöllä; matkalaukkumme olivat täynnä; ja mielemme keveä kuin ilma. Meidän tuli kulkea ketoja ja kunnaita ja sitten pitkin Holm joen rantoja Kultaisen Niityn halki, jossa on niin paljon komeita luostareita ja keisarillisia palatseja.

Mutta me olimme tuskin tunnin aikaa olleet matkalla, kun Martin tapaturmasta syöksi miekkansa jalkaansa. Kauhukseeni veri aikoi vahvasti vuotaa. Hän oli satuttanut valtasuonta. Minä jätin hänet muutamien talonpoikien hoitoon ja juoksin takaisin Erfurtiin lääkäriä noutamaan. Kun tämä saapui paikalle, oli kuitenkin kovin vaikea saada haava sidotuksi. Minä kaipasin Elsa taikka äitini sukevia sormia. Meidän onnistui kuljettaa hänet takaisin kaupunkiin. Minä valvoin hänen luonansa. Mutta sydän-yönä hänen haavansa meni auki, ja veri alkoi uudestaan juosta. Vaara oli suuri, ja Martin itse, joka oli heittänyt kaikki toivonsa ja luuli kuolemansa lähestyvän, uskoi sielunsa Jumalan Pyhän Äidin haltuun, hänen, joka on laupias ja sääliväinen, joka tuntee surut, vaikka hän on kunniakkaasti kohotettu yli kaikkien surujen, jolla on äidin sydän kaikkia kohtaan ja äidin oikeus Hänen suhteensa, joka on kaikkien tuomari. Kenenkä suojaan voimme todella niin turvallisesti paeta kuin Marian? Oli ylentävää nähdä, kuinka Martin kääntyi häneen, ja epäilemättä saamme suureksi osaksi kiittää tätä asiaa siitä, että lääkkeet vihdoinkin vaikuttivat, että kääreet jälleen kiinnittivät haavan ja veri seisattui.

Monta Ave'a aion tämän johdosta lukea Armon suloiselle äidille. Kenties hän säälii myöskin minua. Oi suloisin neitsyt, "ijankaikkisen Isän ijankaikkinen tytär, jakamattoman Kolme-yhteyden sydän", sinä näet, että minä halaan auttaa omaa surun-alaista äitiäni; tue minua ja armahda minua, sinun syntistä lastasi.

Erfurtissa, Kesäkuulla 1503.

Martin Luther on suorittanut ensimmäisen tutkintonsa. Hän on innokas ylioppilas, harras siinä niinkuin kaikissa. Cicero ja Virgilius ovat hänen suuret kumppaninsa latinan kirjailiain joukossa. Hän on nyt kokonaan päässyt köyhyyden masentavista murheista eikä suinkaan kokene niitä koskaan enään. Hänen isänsä on jo varakas porvari Mansfeldissa ja taitaa pian tulla pormestariksi. Minä soisin, että minun kotini näkö-alat olisivat yhtä iloiset. Se ei tekisi mitään, vaikka minä kärsisin kovaa köyhyyttä muutamia vuosia enemmän, mutta äitini ja Elsan huolet painavat minua usein raskaasti. Siihen menee vielä pitkä aika, ennenkuin minä voin tehokkaasti auttaa heitä, ja sillä välin pikku Elsan valoisa nuoruus ja meidän uupuneen kärsivällisen äitimme parhaat voimat kuluvat vähitellen pois.

Itse puolestani hyväksyn kokonaan Martin'in ajatusta, että "nuorten tulee erittäin oppia kestämään vaivoja ja puutetta; sillä semmoiset kärsimiset eivät vahingoita heitä ollenkaan. Se vahingoittaa paljoa enemmän, jos joku menestyy ilman vastuksitta, kuin jos hän näkee vaivoja." Hän sanoo myöskin: "Jumalan on tapa tehdä kerjäläisistä mahtavia miehiä, niinkuin Hän loi mailman tyhjästä. Katsokaat kuninkaitten ja ruhtinaitten hoveja, kaupunkeja ja pitäjiä. Te näette niissä lakimiehiä, tohtoreita, neuvonantajia, sihteereitä ja pappeja, jotka tavallisesti ovat olleet köyhiä, ja aina näette semmoisia, jotka ovat olleet ylioppilaita ja kynän avulla nousneet niin korkealle, että nyt ovat ylhäisiä miehiä."

Mutta tie rikkauteen kynän kautta tuntuu pitkältä ja niitten olentoin elämä, jotka ovat minulle ylen kalliit, surkastuu, sillä välin kuin kiipeen sille portaalle, josta voi heitä auttaa! Toisinaan arvelen, että minun olisi pitänyt ruveta kauppamieheksi, ihmiset näyttävät hyötyvän niin paljoa nopeammin kauppatoimien kuin lukemisen kautta; ei mikään mailmassa ansaitse mielestäni niin hyvin vaivannäköä kuin taakan huojentaminen kotona olevien hartioilta. Mutta se on liian myöhäistä. Ei vierevä kivi sammaloidu. Minun täytyy nyt astua eteenpäin sitä tietä, jonka olen valinnut. Vaan toisinaan tunnen vielä saman pelon, joka valloitti minut tuona yönä metsässä. Näyttää siltä kuin taivas sotisi minua vastaan ja kuin minunlaiseni olisi turha edes toivoa saavansa hyödyttää ketään.

Se alakuloisuus, joka köyhyydestä lähtee, tuottaa epäilemättä osaksi nämät ajatukset. Martin Luther sanoi niin minulle kerta, kun hän tapasi minut epätoivoisena. Hän sanoi, että hän hyvin tiesi, mikä se oli. Hän oli köyhyyden vuoksi kärsinyt aivan paljon Magdeburgissa, vieläpä Eisenachissa todenteolla aikunut kokonaan heittää lukemisensa silleen ja palata isänsä ammattiin. Hän on hyvä minua ja kaikkia kohtaan, jotka ovat puutteessa, mutta hänen varansa eivät vielä salli, että hän tekee muuta kuin elättää itiensä. Taikka pikemmin, ne eivät ole hänen omat varansa, vaan hänen isänsä, ja hän tietää, ettei hänen ole oikeus olla antelias isänsä säästäväisyyden ja työn nojalla.

Minusta näyttää elämä toisenlaiselta, minun täytyy myöntää se, kun olen syönyt kunnollisen aterian. Mutta silloin minä en voi olla ajattelematta niitä harvoja semmoisia aterioita, joita heillä on siellä kotona. Ei sentähden, että Elsan kirjeet olisivat surulliset. Hän ei milloinkaan mainitse mitään, joka saattaisi minut murheelliseksi. Ja tällä viikkoa hän lähetti minulle gulden'in, jonka hän sanoi olevan

kokonaan hänen omansa, ja hän oli luvannut, ettei hän koskaan käyttäisi sitä, jollen minä sitä ottaisi. Mutta muuan ylioppilas, joka taannoin näki heidät, kertoi, että äitimme näytti kalvealta ja kivulloselta. Ja muitten huolten lisäksi on meidän isämme kuukausi takaperin perheeseemme ottanut pikkuisen orpotytön, erään äitimme serkun, jonka nimi on Eva von Schönberg. Jumala varjelkoon, että minä kadehtisin orvon leipäpalaa, mutta kun tämä taas vie äidiltä ja lapsilta yhden leipäpalan, on vaikea olla iloinen semmoisesta armeliaisuuden työstä.

Erfurtissa, Heinäkuulla 1503.

Minulle on juuri määrätty apuraha eräässä laitoksessa, joka, toivoakseni, ainakin tätä nykyä tekee, ettei minun tarvitse toimeen tuloni vuoksi rasittaa omaisiani. Säännöt ovat kovin ankarat ja niitä on teroitettu useilla kammottavilla lupauksilla ja valoilla, jotka suuresti kiusaavat omaatuntoani, sillä, jos vähinkin seikka näistä säännöistä, joita olen vannonut seuratakseni, edes huomaamatta laiminlyödään, minä joudun valan rikkojaksi. Se on kuitenkin askel eteenpäin itsevaraisuuden tiellä; ja semmoinen päämäärä edessä sopii helposti kantaa paljon vaikeampaakin iestä.

Me (tämän laitoksen holholaiset) olemme juhlallisesti luvanneet ottaa vaaria noista seitsemästä kanonisesta tunnista sekä aina lukea ne rukoukset, jotka niihin itsekuhunkin kuuluvat. Tämän tähden täytyy nousta varhain, joka on hyvä asia ylioppilaalle. Kaikkein vaikein on pitää keskiyön tuntia, kun on päiväkauden tehnyt ahkerasti työtä; mutta tässä ei ole enemmän, kuin mitä sotamiehet, jotka ovat vartiolla, ehtimiseen saavat tehdä. Meidän täytyy myöskin veisata *Miserere'*ä hautajaisissa ja usein kuunnella Pyhän Neitsyt Marian ylistyspuhetta. Tätä viimeistä tointa ei kuitenkaan sovi miksikään vaivaksi sanoa, varsinkaan minulle, joka halaan aina tästälähin erittäin palvella Neitsyttämme, rukoilla joka päivä helminauhani päästä päähän, muistaa Marian riemut, enkelein tervehdysten, matkustuksen vuorten poikki, kivuttoman synnytyksen, Jesuksen löytämisen temppeleistä, ja taivaasen astumisen. Lupaukset ne tämän raskaaksi tekevät. Mutta kaikkien näitten ohessa on tämä apuraha todestikin suuri lahja. Minun sopii nyt hyvällä omalla tunnolla kirjoittaa Elsalle, etten tarvitse sen enempää rahaa heidän vähistä varoistaan, ja voin vielä ensi tilaisuudessa toimittaa takaisin, mitä hän lähetti, johon, onneksi, en vielä ole kajonnut.

Elokuulla 1503.

Martin Luther on kovin sairaana; useat ylioppilaat ja professorit ovat hyvin huolissansa hänen tähtensä. Hänellä on niin paljon ystäviä. Eikä kumma! Hän ei ole itse mikään kylmäkiskoinen ystävä, ja kaikki odottavat suurta kunniaa yliopistolle hänen taidoistaan. Minä tuskin tohdin ajatellakaan, kuinka paljon minä kadottaisin, jos hän kuolisi. Mutta tänä aamuna eräs iäkäs pappi, joka kävi hänen luonansa, herätti meissä jonkunlaista toivoa. Kun Martin makasi, nähtävästi hengenheitoillansa, ja itse varoi loppunsa lähenevän, tämä vanha pappi tuli hänen vuoteensa äärelle ja lausui lempeästi, mutta vakuuden varmalla äänellä:

"Ole hyvässä turvassa, veljeni, sinä et kuole tällä ajalla; Jumala tekee sinusta vielä suuren miehen, joka on monta muuta lohduttava. Jota Herra rakastaa ja aikoo tehdä siunaukseksi, hänen päällensä hän aikaisin sälyttää ristin, ja sen koulussa ne oppivat paljon, jotka suuttumatta kärsivät."

Näillä sanoilla oli kummallinen voima enkä minä saata olla ajattelematta, että sairas on vähäistä parempi siitä saakka, kuin nämät lausuttiin. Hyvät sanat ovat todella niinkuin ruoka ja rohdot ruumiille ja sielulle.

Erfurtissa, Elokuulla 1503.

Martin Luther on parannut! Kaikkivaltias Jumala, ja kaikki pyhimykset olkoot ylistetyt.

Hyvän vanhan papin sanat ovat myöskin tuottaneet jonkunlaisen erityisen lohdutuksen minulle. Jospa vaan olisi mahdollista, että ne surut ja huolet, jotka ovat niin raskaasti painaneet Elsan ja minun nuoruuttamme, eivät ole vihan vitsa, vaan se risti, joka on laskettu niitten päälle, joita Jumala rakastaa! Mutta ken voi sanoa? Kumminkin, mitä Elsaan tulee, minä koetan sitä uskoa.

Mailma on avara näihin aikoihin. Meillä on suuri Uusi Mailma tuolla puolen Atlantis, avattuna espanjalaisten purjehtijain kautta, ja jalo Vanha Mailma täällä, avattuna tutkijoille pyhien lähteitten — muinaisten klassikkojen — kautta, joita vanhojen kielten virkistynyt harrastus on vielä kerran saattanut kaikkien nautittavaksi; lisäksi uusi kirjapainon keksintö, joka, isäni luullen, on levittävä muinaisen viisauden äsken löydettyt aarteet lukemattomilla teillä sekä ylhäisiin että alhaisiin.

Niin, me elämme nyt kunniakkaita aikoja. Kuinka paljon on jo saatettu ilmi meille! Ja kuka tietää, mitä vielä on jälillä? Sillä nyt näyttää siltä, kuin ihmisten sydän joka paikassa sykkisi vahvasti odotuksesta,

ikäänkuin ei mikään näihin aikoihin olisi liian suurta toivottavaksi eikä liian hyvää uskottavaksi.

Hyvä on, kun tapaamme lohikäärmeemme elämän kynnyksellä eikä kilpakentän päässä — kuoleman kynnyksellä; sentähden minä syystä olen tyytyväinen. Tässä vähässä, yhä vähenevässä mailmassa ilmestyy varmaan joku virka minulle ja omaisilleni. Mimmoinen se on oleva?

Ja mimmoinen Martin Lutherin virka on oleva? Kaikki odottavat paljon häneltä. Jokainen yliopistossa sanoo, että hän epäilemättä tulee kuuluisaksi. Millä tanterella hän laakerinsa voittanee? Voittaako hän laakereita vai palmun-oksia?

Kun kuuntelen häntä ylioppilaitten väittelyissä, sillä välin kuin kaikki vartovat hänen ajatuksiansa ja osoittavat mieltymystensä hänen sujuvista sanoistansa, minä näen jo laakerin hänen mustissa hiuksissaan seppelöitsevän hänen korkeata, vakavaa otsaansa. Mutta kun muistan sen väittelyn, jonka tiedän olevan hänen rinnassaan, hänen hartautensa tuskaisen hehkun, hänen omantuntonsa taistelun, hänen huolensa jostakin laiminlyödyistä velvollisuudesta, ja näen sen syvän, surullisen katseen, joka välisti asuu hänen tummissa silmissään, minä en ajattele sankarisatuja, vaan pyhimysten legendoja, ja minun tekisi mieli tietää, missä voitossa vanhan lohikäärmeen yli hän saavuttanee palmunsa.

Mutta kellot soivat iltarukoukseen enkä minä saa laiminlyödä pyhää hetkeä.

III.

Elsan aikakirja.

Eisenachissa 1504.

Minä en saata sanoa, että tilamme on juuri käynyt paremmaksi siitä ajasta, kuin Fritz lähti. Sälyhuone itse on muuttunut. Vanhojen kirjojen kasat ovat kovasti supistuneet, sillä meidän on täytynyt panna monta kirjaa pantiksi vuokraa vastaan. Meidän on ollut myöskin pakko myydä muutamia isän kauniita kaavoja. Se koski kauheasti hänen sydämeensä. Mutta velkamme saatiin maksoon.

Äidin-äitimme on tähän aikaan toisinaan käynyt vähän äreäksi. Ja minunkin tekisi niin mieli välisti suuttua. Pojat syövät niin paljon ja kuluttavat vaatteensa niin pian. Minä en saata todellakaan huomata, että köyhyys tekee ketäkään meistä paremmaksi, paitsi äitimme, joka kaikkein vähimmin parannusta kaipaa.

Syyskuulla 1504.

Isä on todella tuottanut uuden asukkaan meille, vähäisen tytön, nimeltä Eva von Schönberg, yhden äitimme kaukaisen serkun.

Menneellä viikkoa kertoi hän meille aivan lyhyesti, että tämä tulisi. Minä luulen, että hän hiukan pelkäsi, mitä äidin-äitimme sanoisi, sillä me tiedämme kaikki, ettei se vähintäkään auta, jos koettaa lumota häntä kauniilla puheilla. Hän huomaa aina, mitä tarkoitat, ja hänen terävät silmänsä tunkevat kohta kaikkein kiertojesi läpi ja näin hän pakottaa sinut suuremmalla kiireellä kuin somuudella palaamaan suorastaan asiaasi.

Niinmuodoin isä taannoin lausui ihan äkkiä, kun paraikaa söimme päivällisiä:

"Minä en muistanut kertoa sinulle, eukkoseni, että minulle juuri on tullut kirje sukulaisiltasi Bömistä. Sinun iso-setäsi on kuollut. Hänen poikansa kuoli, niinkuin tiedät, ennen häntä ja on jättänyt jälkeensä pikkuisen orpotytön, jolla ei ole ketään, joka häntä hoitaisi. Minä olen käskenyt heidän lähettää hänet meille. Minä en voinut tehdä muuta. Se ei ollut mikään armeliaisuuden, vaan suoran velvollisuuden teko. Ja paitsi sitä", hän lisäsi puollustaen itseään, "se ehkä lopulta saattaa meidät rikkaiksi. Suvussa löytyy omaisuutta jossakin paikassa, kun vaan voisimme saada sen käsiimme; ja tämä pikkuinen Eva on vanhimman sarjan jälkeisiä. Minä en tiedä tosiaan muuta, kuin että hän kenties tuo monta kallista perikalua muassansa."

Nämät viimeiset muistutukset hän lausui erittäin äidin-äidille, toivoen siten selvästi osoittavansa hänelle, että tehdyssä työssä oli syvä, mailmallinen viisaus. Sitten puhutellen äitiä hän päätti:

"Eukkoseni, sinä saat kyllä sijaa tälle orvolle sydämessäsi, ja taivas siunaa sinua varmaan siitä."

"Sitä ei tarvitse epäillä, että hänellä on sija tyttäreni sydämessä!" sanoi äidin-äitimme nuristen; "mutta nyt minun ymmärtääkseni ei ole puhe sydämistä, vaan ruokakammarista ja vaatehuoneista. Ja niissä on kyllä", hän lisäsi vähän äkäisesti, "sijaa kaikille perhe-juveleille, joita nuori perintöläisemme tuonee muassaan."

Tavallisuuden mukaan äiti ehti avuksi.

"Kallis äidin-äiti", hän sanoi, "taivas palkitsee meidät epäilemättä; ja paitsi sitä, te tiedätte, me saamme nyt ruveta elämään vähän isommasti, kun olemme pääsneet veloistamme."

"Ei ole, luullakseni, epäilemistäkään", vastasi äitimme, "että taivas maksaa teidät; vaan sitä käy mielestäni hyvin epäileminen, tuleeko makso käyvässä rahassa."

Mutta luultavasti hän pelkäsi, mitä tällöinen epäilevä arvelu vaikuttaisi lapsissa, ja lisäsi vähän näreästi, mutta lempeällä äänellä:

"Anna tuo pikku raukan tulla. Saaneehan hänelle sijaa ennen pitkää tavalla taikka toisella. Vanhat hiipivät ulos kirkkomaahan, sillä välin kuin nuoret hyppivät porstuan ovesta sisään."

Ja muutamien päivien perästä pikku Eva tuli; vaikka, paha kyllä, ilman mitään perhe-juveleja. Mutta pyhimykset varjelkoot, että minä joutuisin ahneeksi taikka saidaksi ja kadehtisin orvon leipää!

Ja kuka olisi hennonut olla pikku Evaa tervetulleeksi toivottamatta? Kun hän nukkuu minun vuoteessani, kultaiset hiukset pään-alaisella, pitkät silmänripset varjoten poskea, joka on punainen unesta ja nojautuu hänen pyöreään, valkoiseen käteensä, kuka raskisi toivoa häntä pois? Ja kun sammutan lampun (niinkuin minun pian täytyy tehdä) ja laskeun hänen viereensä, hän puoleksi herää sydäntäni lähentyäksensä ja kuiskaisee unissansa: "oma Elsa, kultani!" Enkä minä voi toivoa häntä pois enemmän kuin haltia-enkeliäkään. Mutta todella luulen, että hän on joku sen kaltainen olento.

Hän ei ole täyteen kymmentä vuotta; mutta kun hän on ainoa lapsi ja yhä on kasvanut vanhempien seurassa, on hänellä tyven, varovainen käytöstapa ja omituinen, ajattelevainen yksitotisuus, joka ihmeellisellä sulolla ilmaantuu hänen kirkkaissa, viattomissa lapsen kasvoissaan.

Ensiksi hän näytti vähän vieraksuvan meidän lapsia, erittäin poikia, ja liikkui ympäri joka paikassa äitini vieressä, johon hän kohta alusta turvasi. Hän ei lähestynyt yhtä suoraan äidin-äitiämme, joka ei erittäin sydämellisesti ottanut häntä vastaan; mutta toisena iltana tulonsa jälkeen hän uskaliaasti nosti vähäisen tuolinsa äidin-äitini luo ja istuutuen hänen jalkainsa juureen laski molemmat pikkuiset, hienot kätensä tämän rakkaille, ohuille, vanhoille käsille ja sanoi:

"Teidän täytyy pitää minusta, sillä minä aion pitää teistä oikein paljon. Te olette iso-tätini näköinen."

Ja, kumma kyllä, äidin-äitimme näytti tulevan aivan hyvillensä, ja siitä asti he ovat olleet hartaat ystävä. Hän todella hallitsee meitä kaikkia eikä löydy ketään perheessämme, joka ei näytä katsovan hänen huomiotansa suosion osoitukseksi. Olisi hupaista tietää, tuntuisiko Fritzistä samalta!

Isämme sallii hänen istua kirjapainossansa, kun hän askaroitsee kokeissansa. Siihen hän ei ole milloinkaan meille antanut lupaa. Hän kiipee ylös akkunalavitsalle ja katselee isää, niinkuin ymmärtäisi hän kaikki, ja isä puolestaan puhuttelee niinkuin hän luulisi hänen ymmärtävän.

Lisäksi hänellä on kummallinen tapa kertoa pyhimysten legendoja lapsille. Kun äidin-äitimme kertoo niitä, minä ajattelen pyhimyksiä sankareiksi ja satureiksi. Kun itse koetan jutella niitä, minä varon, että teen ne liiaksi satujen kaltaisiksi. Mutta kun pikku Eva puhuu St. Agnesista tai St. Katarinasta, hänen äänensä muuttuu lempeäksi ja syväksi kuin kirkkosoitto; ja hänen kasvonsa käyvät vakaviksi ja ihaniksi, niinkuin lapsi-enkelein tauluissa; ja hänen silmänsä ikäänkuin katsovat taivaasen. Soisin, että Fritz saisi kuunnella häntä. Minä luulen, että Eva on juuri, mitä pyhimykset olivat, kun olivat pieninä lapsina, paitsi sen kummallisen, tyvenen tavan puolesta, jolla hän saa kaikki tekemään, mitä hän tahtoo. Jos St. Elisabet olisi ollut pikku Evan kaltainen tässä kohden, minä tuskin luulen, että vanha maakreivinna olisi rohjennut olla niin tyly häntä vastaan. Kukaties pikku Evan on määrä olla pyhimys meidän joukossamme; ja sillä, että autamme häntä, me ehkä parhaiten miellytämme Jumalaa ja pääsemme viimein johonkin halpaan paikkaan taivaasen.

Eisenachissa, Joulukuulla.

Se lohduttaa suuresti, kun Fritz kirjoittaa niin reippaasti. Hän näyttää olevan täynnänsä toiveita tulevaisuuden suhteen ja on jo saanut paikan jossakin oivallisessa laitoksessa, jossa hän sanoo elävänsä niinkuin kardinali eikä ollenkaan tarvitsevansa muitten apua. Tämä on hyvin ilahuttavaa. Martin Luther on myöskin tulemallansa oikein suureksi mieheksi; niin Fritz kertoo. Vaikea on ymmärtää tätä; hän näytti olevan aivan muitten kaltainen; me olemme kaikki keskenämme niin tutut ja hän puhuu meidän

kanssamme varsin yksinkertaisella, ystävällisellä tavalla — ei oppineilla sanoilla eikä syvistä, pimeistä asioista, niinkuin muut viisaat miehet, jotka minä tunnen. Tosin meitä aina viehättää, kun kuuntelemme häntä, mutta jokainen voi käsittää kaikki, mitä hän sanoo — minäkin; niin ettei ole mikään helppo asia ajatella häntä filosofiksi ja suureksi mieheksi. Minä luulen, että viisaat miehet ovat niinkuin pyhimykset: ei sitä oikein ymmärrä, mitä ne ovat, ennenkuin ovat vähän kauempana meistä.

Olisi hauska tietää, minkälainen suuri mies Martin Lutherista tulee. Yhtäkö suuri kuin meidän pormestariumme taikka mestari Trebonius? Kukaties vielä suurempi kuin he; vieläpä niinkin suuri kuin vaaliruhtinaan sihteeri, joka kävi isämme luona hänen keksintöjensä katsomassa. Mutta mielihyvällä sitä ajattelee, erittäin Fritzin tähden; sillä minä olen vakuutettu siitä, ettei Martin koskaan unhota vanhoja ystäviä.

Minä en saata oikein ymmärtää Evan uskontoa. Se näyttää tekevän hänet onnelliseksi. Minä en luule, että hän pelkää Jumalaa eikä edes rippiä. Hän näyttää ihastelevan kirkonkäyntiä niinkuin joutopäivää metsässä; eikä Jesuksen nimi näytä kauhealta, vaan kalliilta hänelle, niinkuin Jumalan suloisen äidin nimi on minulle. Mitä on kovin vaikea ymmärtää. Minä luulen, ettei hän juuri paljon pelkää viimeistä tuomiotakaan; ja tässä on syy, miksi niin luulen: — kun pari yötä takaperin molemmat heräsimme rajusta ukkosen ilmasta, minä kätkin kasvoni vaatteisin, etten näkisi salamoita, kunnes kuulin lasten itkevän lähihuoneessa ja tietysti nousin heitä rauhoittamaan, sillä äitimme oli ollut kovin väsynyt sinä päivänä ja minä toivoin hänen paraikaa nukkuvan. Kun olin laulanut ja puhutellut pikkusia ja istunut heidän vieressään, siksi kuin olivat nukkuneet, palasin minä huoneeseemme, vavisten koko ruumiissani; mutta minä tapasin Evan polvillansa vuoteen vieressä. Hän oli painanut krucifixin rintaansa vastaan ja näytti yhtä tyveneltä ja onnelliselta, kuin jos ukontulet olisivat olleet aamuisen auringon säteet.

Hän nousi seisaallensa, kun minä astuin sisään; ja kun taas olin turvallisesti päässyt vuoteeseeni ja kiertänyt käsivarteni hänen ympärillensä ja myrsky oli laantunut vähäisen, minä sanoin:

"Eva, etkö sinä pelkää salamoita?"

"Minä ajattelin, että se ehkä vahingoittaisi meitä, Elsa serkkuni", hän vastasi; "ja siitä syystä minä rukoilin Jumalaa."

"Mutta Eva", minä lausuin, "jos ukkonen olisi yli-enkelin ääni! Minä aina pelkään, että jokainen ukkosen ilma on ehkä vihan päivän alku — tuo kauhea tuomion päivä. Mitä sinä silloin tekisit?"

Hän oli tuokion ääneti, mutta sanoi sitten:

"Minä luulen, että ottaisin krucifixin ja rukoilisin ja koettaisin pyytää Herraa Kristusta muistamaan, että hän kerta kuoli ristinpuussa meidän tähtemme. Minä luulen, että hän armahtaisi meitä, jos niin tekisimme. Paitsi sitä, Elsa serkkuni", hän lisäsi vähän ajan perästä, "minulla on eräs lause, joka aina lohduttaa minua. Isäni opetti sen minulle, kun olin aivan pikkuinen tyttö, vankihuoneessa, ennenkuin hän kuoli. Minä en muista koko lausetta, mutta näitä sanoja minä en ole milloinkaan unhottanut: *Niin on Jumala mailmaa rakastanut, että Hän antoi ainoan Poikansa*. Sitä oli enemmän, vaikka olen unhottanut sen; mutta tämän osan minä aina muistin, koska olin isäni ainoa lapsi, ja hän rakasti minua sydämestään. Minä en tiedä tarkoilleen, mitä kaikkia se merkitsee, mutta sen minä tiedän, että ne ovat Jumalan sanat, ja minä uskon vakaasti niitten merkitsevän, että Jumala rakastaa meitä hyvin paljon ja että hän on jollakin lailla isäni kaltainen.

"Minä tiedän", vastasin minä, "että Uskontunnustus sanoo: 'minä uskon Jumalaan, Isään kaikkivaltiaasen', mutta minä en koskaan ajatellut, että Kaikkivaltias Isä tarkoittaisi jotakin meidän oman isämme kaltaista. Minun mielestäni se tarkoitti vaan, että Jumala on hyvin suuri, että me kaikki kuulumme Hänelle ja että meidän tulee rakastaa Häntä. Oletko varma siitä, Eva, jotta se tarkoittaa, että *Hän rakastaa meitä?*"

"Minä luulen niin, Elsa", vastasi Eva.

"Kukaties se tarkoittaa, että Hän rakastaa *sinua*, Eva", minä kysyin. "Mutta sinä olet hyvä lapsi ja olet, luullakseni, aina niin ollut; ja me tiedämme kaikki, että Jumala rakastaa semmoisia ihmisiä, jotka ovat hyvät. Tuo lause, näetkö, ei sano mitään siitä, että Jumala rakastaa semmoisia, jotka eivät ole hyvät. Juuri sen vuoksi, etten tosiaan varmaan tiedä, teenkö sitä, mikä Hänelle on otollinen, pelkään minä Jumalaa ja tuomion päivää."

Eva oli hetken ääneti, ja sitten hän lausui:

"Minä soisin muistavani lauseen loppupuolen. Kenties siinä olisi selitys."

"Mistä se lause on saatu, Eva?" minä kysyin. "Kukaties me löydämme sen. Luuletko, että Jumala sanoi sen isällesi taivaassa jossakin näyssä taikka unissa, niinkuin hän puhuu pyhimyksille?"

"Sitä minä en luule, serkku", hän vastasi mieltien; "sillä isäni sanoi, että se seisoj eräässä kirjassa, josta hän ilmoitti minulle, missä se oli löydettävä, kun hän oli kuollut. Mutta kun minä löysin kirjan, yksi pappi vei sen minulta ja sanoi, ettei se ollut mikään hyvä kirja vähäisille tytöille; enkä minä koskaan saanut sitä takaisin. Niin minulla ei ole muuta kuin tämä lauseeni, Elsa serkku. Minä soisin, että se tekisi sinut onnelliseksi, niinkuin se tekee minut."

Minä suutelin suosikkiamme ja toivotin hänelle hyvää yötä; mutta minä en saanut nukutuksi. Minua halutti nähdä tuo kirja. Mutta kenties se ei kuitenkaan ole mikään hyvä kirja; sillä (vaikka ei Eva sitä tiedä) minä kuulin äidin-äitini sanovan, että hänen isänsä oli Hussiti ja kuoli mestauslavalla, sen vuoksi että hänellä oli väärä usko.

Aamulla Eva oli hereillä ennen minua. Hänen suuret, tummat silmänsä katselivat minua, ja samalla, kuin minä heräsin, hän lausui:

"Elsa serkkuni, minä luulen, että tuon lauseen loppupuoli jollakin tapaa koskee krucifixiä; sillä minä ajattelen aina niitä yhtä haavaa. Sinä tiedät, että Herra Jesus Kristus on Jumalan ainoa Poika ja että hän kuoli ristin puussa meidän tähtemme."

Ja hän nousi ylös, puki päällensä ja sanoi menevänsä aamumessuun rukoilemaan minun puolestani, että minä en olisi peloissani, kun vasta ukkonen käy. Se on epäilemättä totta, minä olen varma siitä, että risti ja Kristuksen kärsiminen ovat aiotut joksikin hyväksi meille; mutta siinä tapauksessa ne voivat ainoastaan hyödyttää niitä, jotka ovat Jumalan mieleen, mutta kuinka voi olla Hänen mieleensä, sitä juuri on kovin vaikea ymmärtää.

Minä en kuitenkaan saata ajatella, että Evan usko jollakin lailla on väärä, sillä hän on niin jumalinen ja niin hyvä. Hän menee aina säännöllisesti ripittämään itseään ja käy kirkossa aamumessussa ja monesti muutoinkin. Minä olen myöskin usein tavannut hänet rukoilemasta krucifixin taikka Pyhän Neitsyen ja Lapsen kuvan edessä kotonamme. Jumalisuus näyttää todella olevan hänen varsinainen ilonsa, niinkuin St. Elisabetistakin sanotaan.

Mitä minuun itseen tulee, on minulla kovin paljon tekemistä kirjapainon, talouden, kalliin äitimme kivulloisuuden, pikku lapsen ja poikien tähden, jotka repivät vaatteensa niin julmasti, että minä yhä enemmän tunnen, kuin minun on kokonaan turha koskaan pyrkiä minkään pyhimyksen kaltaiseksi — jollei juuri St. Kristoferin, jonka legenda aivan usein on lohduttanut minua, kun äidin-äitimme kertoi sitä meille, joka tapahtui tällä lailla:

Offerus oli sotamies ja pakana, joka eli Kanaan maalla. Hän oli kaksitoista kyynärää pitkä. Hänen ei tehnyt mieli totella, vaan käskää. Hän ei katsonut, mitä vahinkoa hän teki muille, vaan eli rajusti, ahdistuen ja ryöstäen kaikkia, jotka sattuivat yhteen hänen kanssaan. Hän halusi ainoastaan yhtä asiaa — että hän saisi tarjota palvelustansa kaikkein voimallisimmalle; ja kun hän kuuli, että keisari siihen aikaan oli kristikunnan päämies, lausui hän: "herra keisari, tahdotko minut? Minä en myy kenellekään halvemmalla sydänvertani."

Keisari, joka näki hänen Simsonin-voimansa, hänen vankan rintansa ja tukevat nyrkkinsä, vastasi: "jos suostut palvelemaan minua ijäti, Offerus, minä vastaan-otan sinut."

Heti jättiläinen vastasi: "vaikea on luvata *ijäti* palvella sinua; mutta niin kauan kuin minä olen sinun soturinasi, ei kukaan idässä eikä lännessä ole sinua häiritsevää."

Tämän jälkeen hän vaelsi keisarin kanssa ympäri koko maata, ja keisari oli hyvin mieltynyt häneen. Sotamiehet olivat, niin tappelussa kuin viinan ääressä, viheliäisiä, saamattomia raukkoja Offeruksen rinnalla.

Oli nyt keisarilla harpun-soittaja, joka lauloi aamusta maata-panon aikaan asti; ja milloin hyvänsä vaan keisari oli väsynyt marssista, tämän runoilian täytyi liikuttaa harppunsa kieliä. Eräänä iltana he asettivat leirinsä lähelle jotakin metsää. Keisari söi ja joi iloisesti; harpun-soittaja lauloi hupaisen laulun. Mutta kun hän laulussansa puhui pahasta hengestä, keisari risti silmiänsä. Sanoi Offerus korkealla äänellä kumppanillensa: "mitä tuo on? Mitä leikkiä ruhtinas nyt laskee?" Silloin keisari vastasi: "kuule, Offerus, minä tein tämän sen häijyn paholaisen tähden, jonka sanotaan usein mellastavan tässä metsässä suurella väellä ja voimalla." Tämä näytti kummalliselta Offeruksen mielestä, ja hän sanoi halveksien keisarille: "minun tekee suuresti mieli metsä-sikaa ja hirveä. Mennään tähän metsään ajamaan niitä." Keisari vastasi lempeästi: "ei, Offerus! Älä pyydä niitä tässä metsässä, sillä samalla kuin täytät ruoka-aittasi, ehkä vahingoitat sieluasi." Silloin Offerus niuristeli kasvojansa ja lausui: "Ne ovat happaimia, sanoi kettu pihlajanmarjoja; jos teidän Korkeutenne pelkää paholaista, minä rupean tämän herran palvelukseen, koska hän on mahtavampi kuin te." Tämän perästä hän kylmäkiskoisesti vaati palkkansa, lähti pois ilman mitään erittäin pitkiä jäähyväismenoja ja painoi iloisesti taajimpaan metsään.

Eräässä kolkossa metsän aukossa löysi hän paholaisen alttarin, joka oli rakennettu mustista kekäleistä, ja tämän päältä välkkyi kuutamassa ihmisten ja hevosten luurangot. Offerus ei tästä millään tavalla hämmästynyt, vaan katseli tyvenesti kalloja ja luita; tuosta hän huusi kolme kertaa korkealla äänellä paholaisen nimeä, istui maahan, meni nukuksiin ja alkoi pian kuorsailla. Sydänyön aikana maa näytti jyskeellä aukenevan, ja noenkarvaisella hevosella näki hän pikimustan ratsastajan, joka ajoi tuimasti häntä kohden ja koetti sitoa häntä juhlallisilla lupauksilla. Mutta Offerus sanoi: "saadaan nähdä." Sitten he kulkivat yhdessä pitkin mailman kuningaskuntia, Offerus huomasi, että hän oli parempi isäntä kuin keisari, harvoin hänen tarvitsi puhdistaa hänen aseitansa, mutta kemuja ja kujeita oli yltäkyllin. Kuitenkin kun he jonakuna päivänä astuivat maantietä, kolme korkeata ristiä seisoi heidän edessään. Silloin Mustaa Ruhtinasta yht'äkkiä värisytti ja hän lausui: "kiertäkäämme ympäri syrjätieta myöten." Sanoi Offerus: "minusta näyttää kuin sinä pelkäisit noita hirsipuita", ja joustansa jännitettyään ampui hän nuolen keskimäiseen ristiin. "Kuinka sopimattomasti tehty!" sanoi saatana sävyisesti; "etkö tiedä, että hän, joka palvelian muodossaan oli Marian poika, nyt harjoittaa suurta valtaa?" "Jos niin on laita", lausui Offerus, "ei mikään lupaus sitonut minua, kun tulin sinun luokses; nyt minua haluttaa taas etsiä kaikkein voimallisinta, jota yksistänsä suostun palvelemaan." Silloin saatana meni pois, pilkallisesti nauraen, vaan Offerus jatkoi matkaansa tiedustellen kaikilta kulkioilta, joita hän tapasi, Marian poikaa. Mutta voi! harvat kantoivat häntä sydämässään; eikä kukaan voinut kertoa jättiläiselle missä Herra oleskeli, siksi kuin Offerus jonakin aamuna yhtyi vanhaan, hurskaasen erimitiin, joka antoi hänelle yösijaa kammiossansa ja lähetti hänet seuraavana aamuna Karthusianin-luostariin. Siellä priori kuunteli Offerusta, näytti hänelle suoraan uskon tien ja sanoi hänelle, että hänen tuli paastota ja rukoilla, niinkuin Johannes Kastaja muinoin erämaassa. Mutta Offerus vastasi: "heinäsirkat ja metsähunaja, herrani, ovat kokonaan vastoin luontoani enkä minä osaa mitään rukouksia. Minulta menisi kaikki voimat, ja minä olisin pikemmin taivaasta poissa, kuin joutuisin tällä tavalla sinne." "Suruton mies!" vastasi priori. "Sinun sopii kuitenkin koettaa jollakin muulla lailla: rupea sydämestäsi toimittamaan jotakin hyvää tekoa." "Voi! sallikaat minun kuulla", pyysi Offerus; "semmoiseen minulla on voimia." "Katso, tuossa juoksee ankara virta, joka estää pilgrimejä heidän matkallansa Romaan. Siinä ei löydy mitään lauttaa eikä siltaa. Kanna uskovaiset selässäsä tämän yli." "Jos tällä tapaa kelpaan Vapahtajalle, minä tahdon halulla kantaa matkustajia edestakaisin", vastasi jättiläinen. Ja samaa päätä hän rakensi ruovoista majan ja asui siitä asti vesihiirien ja majavien joukossa virran reunalla, iloisesti kuljettaen pilgrimejä joen poikki, ikäänkuin kameli taikka elefantti. Mutta jos ken tarjosi hänelle lauttarahaa, hän sanoi: "minä teen työtä ijankaikkista elämää varten." Ja kun nyt useitten vuosien perästä Offeruksen hiukset olivat käyneet valkoisiksi, eräänä myrskyisenä yönä vieno, valittava ääni huusi häntä: "rakas, hyvä, pitkä Offerus, kana minut yli." Offerus oli väsynyt ja uninen, mutta hän ajatteli uskollisesti Jesusta Kristusta ja tarttuen uupunein käsin siihen kuusenrankaan, jota hän piti sauvanansa, kun virta oli tulvillaan, kahlasi hän veden lävitse ja melkein pääsi vastaiseen rantaan; mutta kun hän ei nähnyt mitään pilgrimiä siellä, arveli hän: "minä näin unta", ja palasi takaisin ja pani uudestaan maata. Mutta tuskin hän oli ennättänyt nukkua, kuin sama vieno ääni jälleen kuului, tällä kertaa enemmän vaikeroivana ja kiikuttavana: "Offerus, hyvä, rakas, iso, pitkä Offerus, kannan minut yli." Kärsivällisesti iäkäs jättiläinen astui joen poikki, mutta ei ketäkään näkynyt, ja hän meni takaisin ja pani taas maata ja vaipui ennen pitkää sitkeään uneen, kun kerran vielä tuo vieno ääni kuului, selvänä, voivottavana ja rukoilevana: "hyvä, rakas jättiläinen Offerus, kannan minut yli". Kolmannen kerran hän tarttui kuusi-sauvaansa ja kulki kylmän virran poikki. Tällä kertaa hän näki hennon, kauniin, vähäisen pojan, jolla oli kultaiset hiukset. Vasemmassa kädessään hän piti Karitsan lippua, oikeassa maanpalloa. Hän katseli jättiläistä, silmät täynnänsä rakkautta ja luottamusta, ja Offerus nosti hänet ylös kahdella sormella; mutta kun hän astui veteen, painoi pieni lapsi niinkuin kivi. Yhä raskaammalta taakka tuntui, kunnes vesi melkein ylettyi hänen leukaansa asti; isot hiki-pisarat vierivät hänen otsastansa, ja hän oli miltei uppoamallansa virtaan vähäisen pojan kanssa. Hän ponnisti kuitenkin voimiansa, pyrki horjuen toiselle puolelle, laski lempeästi lapsen rannalle ja sanoi: "herraseni, minä pyydän, älä vasta kulje tätä tietä, sillä töintuskin pääsin tällä kertaa hengissäni yli." Mutta kaunis lapsi kasti Offeruksen paikalla ja lausui hänelle: "tiedä, kaikki sinun syntisi ovat anteeksi annetut; ja vaikka sinun jäsenesi horjuivat, älä pelkää äläkä kummastele, vaan riemuitse; sinä olet kantanut mailman Vapahtajan! Merkiksi istuta maahan kuusen-rankasi, joka niin kauan on ollut kuolleena ja lehdetönnä; huomenna se kasvaa viheriöitä oksia. Ja tästä lähin sinun nimesi ei ole Offerus, vaan Kristofer." Silloin Kristofer pani kätensä ristiin, rukoili ja sanoi: "minä tunnen loppuni lähestyvän. Jäseneni vapisevat; voimani raukeavat; Jumala on antanut kaikki minun syntini anteeksi." Tuosta lapsi katosi valkeuteen; vaan Kristofer istutti sauvansa maahan. Ja niin se aamulla kasvoi viheriöitä lehtiä ja punaisia kukkia, ikäänkuin mantelipuu. Kolme päivää sen jälkeen enkelit kantoivat Kristoferin paratiisiin.

Tämä on se legenda, joka tuottaa minulle enemmän toivoa kuin mikään muu. Kuinka suloista olisi, kun olisin jollakin nöyrällä tavalla koettanut auttaa muita heidän matkallansa pyhään kaupunkiin ja kun viimeinen taakka olisi kannettu ja voimani raukeisivat, jos silloin pyhä lapsi ilmestyisi minulle ja sanoisi: "pikku Elsa, sinä olet tehnyt sen työn, jonka aioin sinun tehtäväksesi — sinun syntisi ovat anteeksi annetut"; ja nyt enkelit tulisivat ja nostaisivat minut syliinsä ja kantaisivat minut mustan virran ylitse, ja elämäni nuortuisi ja kukkisi jälleen paratiisissa, niinkuin Kristoferin kuihtunut sauva!

Mutta kun täytyy koko pitkä elin-aikansa vartioita virran luona ja kantaa taakat eikä tietää, teemmekö kuitenkin oikein — se se on, joka on niin vaikeata!

Suloista olisi havaita, kun virran yli on pääsnyt, että jonkun vähäisen, nöyrän, jokapäiväisen velvollisuuden täyttämällä on todella palvelut ja miellyttänyt Kaikkein Mahtavinta, mailman Vapahtajaa! Kun vaan havaitsisi tämän sillä aikaa, kuin pyrkii joen yli, kuinka iloista se olisi! Kuinka vähäisen muistaisi jäistä vettä taikka pakottavia hartioitaan tai horjuvia, hermottomia jäseniänsä!

Eisenachissa, Tammikuulla 1505.

Fritz on kotona meidän tykönämme jälleen. Hän näyttää nyt, kun hänellä on tuuliparta ja miekka, yhtä miehuulliselta kuin isämme. Kuinka iloiseksi hänen vakava astuntansa ja hänen syvä äänensä tekevät koko perheen! Välisti kun katselen häntä, kun hän hypittää lapsia ja kaappaa heidät syliinsä taikka nakkaa palloa Kristoferin ja Polluxin kanssa taikka ampuu joutsella iltaisin kaupunkilaisten leikeissä, soisin niinkuin ennen, että hän olisi elänyt niinä aikoina, jolloin esi-isämme asuivat linnoissa, ja että Fritz olisi ollut ritari ja ratsastanut seuralaistensa etupäässä taisteluun jonkun hyvän asian puolesta — esimerkiksi Turkkilaisia vastaan, joitten nyt sanotaan uhkaavan keisarikuntaa ja koko kristikuntaa. Minun pikkuinen mailmani on todella avara ja kylläksi runsas minulle, mutta tämä porvarielämä näyttää ahtaalta ja halvalta hänelle. Minä tahtoisin, että hän saisi askaroida miesten eikä kirjojen kanssa. Naiset saattavat lukea, oppia ja ajatella, jos heillä on aikaa (mutta tietysti ei niin hyvin kuin miehet); minä olen myöskin kuullut, että naiset kirjoittavat kirjoja. St. Barbara ja St. Katarina ymmärsivät astronomiaa, astrologiaa ja filosofiaa ja osasivat puhua minä en tiedä kuinka monta kieltä. Mutta he eivät olisi pystyneet lähtemään kilvellä ja keihäällä, niinkuin Kappadokian St. Yrjö, vapauttamaan kahletettua prinsessaa ja tappamaan isoa Afrikan lohikäärmettä. Minä tahtoisin, että Fritz tekisi, mitä naiset *eivät pysty* tekemään. Hänen leveässä, notkeassa ruumiissansa on semmoinen ryhti ja hänen mustissa silmissään semmoinen voima; vaikka todella kaiken sen johdosta, mitä hän on kirjoittanut meille ruhtinaallisesta elannostansa Erfurtin laitoksessa, jossa hän on vapaa-oppilas, äitimme ja minä emme odottaneet, että hänen kasvonsa näyttäisivät niin laihalta ja ohuelta.

Hän on tuonut minulle takaisin äitinkummini guldenin. Hän sanoo, että hän on itsenäinen mies, joka tulee omillansa toimeen ja jonka ei ollenkaan sovi vastaan-ottaa tällaisia lahjoja. Koska kuitenkin kerran olen antanut sen Fritzille, tuntuu minusta kuin minun olisi oikeus käyttää sitä hänen hyväksensä, joka on suuri lohdutus, sillä minä voin näinä muutamina päivinä, kuin hän viipyy meidän luonamme, laittaa paremmat atriat, kuin tavallisesti voimme tarjota, ettei hän saata ensinkään arvata, missä pulassa me usein olemme.

Minä häpeän vähän itseäni, mutta Fritzin takaisin-tulossa on jotakin, joka ei vastaa minun toiveitani. Minä olen yöt päivät näinä molempina vuosina odottanut häntä suurella kaipuulla. Minä luulin, että me aloittaisimme uudestaan juuri siitä, mihin päätimme. Minä kuvailin itselleni, kuinka tuo entinen jokapäiväinen elämä hänen kanssansa jatkaantuisi taas, niinkuin muinoin. Minä ajattelin, että me istuisimme sälyhuoneessa ja juttelisimme kaikista huolistamme sekä itsemme että perheen puolesta ja varomatta tai pelkäämättä vuodattaisimme sydämen sydämeen, että se tuskin olisi puhumista ollenkaan, vaan ääneen ajattelemista.

Nyt ei enää jokainen pikku asia keskinäisessä, jokapäiväisessä elämässämme ole tuttu meille, niin että ymmärtäisimme toistemme tunteet, niistä puhumatta; nyt on kokonainen sarja uusia kokemuksia, joista täytyy askel askelelta kertoa, emmekä näytä keksivän, mistä aloittaa. Ei kukaan muu voi tuntea sitä niinkuin minä. Lapsille ja vanhemmillemme on hän kaikki, mitä hän ennen oli, ja miksi minä odottaisin enempää? Minä todella tuskin tiedän, mitä odotin taikka mitä minä kaipaan. Miksi Fritz olisi enemmän minulle kuin kenellekään muulle? On itsekästä toivoa sitä ja lapsellista ajatella, ettei kaksi vuotta tuottaisi mitään muutosta. Sopiko minun edes toivoa sitä? Enkö minä riemuitse hänen voimastansa, ja hänen uljaasta, miehuullisesta käytöksestänsä? Ja sopiko minun toivoa, että suuren Erfurtin akademian ylioppilas, joka pian pääsee baccalaureoksi, tulisi istumaan vanhoille, läjään ajetuille kirjoille sälyhuoneeseen ja viettäisi aikaansa jaarituksissa minun kanssani. Paitsi sitä, mitä minulla on juttelemista? Vaan kuitenkin, kun tänä iltana hämärän hetki tuli kolmannen kerran siitä, kuin hän palasi, ja hän näytti kokonaan unohtavan sen, minä en voinut auttaa, että se tuntui haikealta, ja niin minä pakenin tänne yksinäisyyteen.

Fritz on istunut tämän viimeisen tunnin arkituvassa, kaikki lapset ympärillensä, kertoen heille, mitä oppilaat tekevät Erfurtissa; heidän runous-yhdistyksestään, jossa he kokoontuvat ja toistensa kuullen lausuvat omia värssyjänsä taikka käännöksiä vanhoista kirjoista, jotka nykyisin ovat kaivetut ilmi maasta, vaan kuitenkin hänen puhettansa myöten ovat tuoreimmat kuin mitkään uuden-aikaiset teokset ja antavat kyllin kaikille ajatuksen aihetta; väitöskokouksista ja noista suurista lauluseuroista, joihin sadoittain ääniä ottaa osaa ja soitto syntyy semmoinen, joka voittaa kaikki urut — molemmissa jälkimäisissä harjoituksissa Martin Luther näyttää olevan johdattaja ja päämies, ja sitten ylioppilaitten miekkailuista, joihin minä en luule Martin Lutherin ruvenneen, mutta jotka varmaan huvittavat

Kristoferia ja Polluxia enemmän kuin mikään muu. Pojat seisoivat kummallakin puolella Fritziä kuunnellen avosilmin; Chriemhild ja Atlantis olivat pistäyneet aivan hänen taaksensa, ompelutyö käsissään; pikku Thekla istui hänen polvillansa ja leikitsi hänen miekan-kannikkeensa kanssa; ja pikku Eva oli kiivennyt mielipaikallensa akkunanrinnalle vastapäätä Fritziä. Aluksi Eva pysyi vähän erinänsä Fritzistä eikä sanonut mitään; ei, luullakseni, ujuudesta, sillä tämä lapsi ei näytä pelkäävän ketään eikä mitään, vaan sen omituisen tavan vuoksi, jolla hän tarkastaa ihmisiä, ikäänkuin hän tahtois oppia tuntemaan heitä kokonaan, niinkuin opitaan uutta kieltä, taikka niinkuin hallitsia tekee, joka tutkii uuden alamaisensa luonnetta, ennen kuin hän ottaa hänet palvelukseensa. Ajatteleppas tuota pikkuista olentoa, kun hän kohtelee Fritziämme tällä ylhäisellä tavalla! Mutta tässä ei auta mitään vastustaminen Fritzinkin on täytynyt käydä tämä tutkinto, niinkuin me muut, ja hän on yhtä paljon, kuin äidin-äitimme taikka kukaan meistä, hyvillään siitä, että hän on saavuttanut Evan luottamuksen. Kun minä lähdin pois, oli Eva, vähän aikaa Fritzin ylioppilas-juttuja suurella tarkkuudella kuunneltuaan, itse ruvennut pääpuhujaksi, ja viehättyneenä koko seura nyt kuunteli häntä, kun hän kertoi heille mielilegendaansa St. Katarinasta. He olivat kaikki kuulleet sen ennen, mutta kun Eva kertoo näitä tarinoita, ne näyttävät aina jollakin lailla uusilta. Minä luulen tämän tulevan siitä, että hän niin hartaasti uskoo niitä; näyttää siltä kuin hän ei toistaisi, mitä hän on kuullut, vaan tyvenesti juttelisi jotakin semmoista, jota hän itse on nähnyt, melkein niinkuin mielestämme joku enkeli tekisi, joka näkymätönnä on katsellut, kun kaikki tapahtui. Ja tällä välin näyttävät hänen pitkäripsiset silmänsä, kun hän nostaa niitä, katsovan yhtä haavaa kuuntelian sydämeen ja taivaasen.

Ei mikään kumma, että Fritz unhottaa hämärän hetken. Mutta se on omituista, ettei hän ole kertaakaan kysynyt aikakirjaamme. Tästä olen kuitenkin iloinen, sillä minä en tahtois milläkään muotoa näyttää hänelle kertomusta vastuksistamme.

Onkohan mahdollista, että minä kadehdin pikku Evaa — rakasta, pikkuista, lempeää, turvatonta Evaa? Minua ilahuttaisi, jos koko mailma rakastaisi Fritziä. Kuitenkin tuntui varsin onnelliselta, kun olin hänen ainoa ystävänsä; ja miksi vähäinen vieras lapsi varasti minulta kalliit hämärän-hetkeni?

No niin, minä luulen, että tati Agnes oli oikeassa: minä tein Fritzistä epäjumalan, Jumala suuttui, ja minua rangaistaan. Tosin pyhimykset näyttävät tunteneen jonkunlaista hurskasta huvitusta, kun heitä rangaistiin, mutta niin ei ole minun laitani; rangaistukset eivät näytä ollenkaan parantavan minua, vaan päinvastoin pahentavan — joka on uusi todistus siitä, kuinka minun on turha koettaa päästä pyhimykseksi.

Eisenachissa, Helmikuulla.

Kun minä kirjoitin nämät viimeiset sanat enenemässä hämärässä, kaksi vahvaa kättä verkan laskettiin olkapäilleni, ja joku ääni sanoi:

"Siskoseni, *miks'et* voi näyttää minulle aikakirjaasi?"

Minun oli mahdoton vastata.

"Sinä olet joutunut kiinni", lisäsi sama ääni. "Luuletko, että minä en tiedä, mistä tuo guldeni tuli? Näytä minulle äitikummisi rahakukkarro."

Minä tunsin, kuinka kyynelät alkoivat tukehuttaa minua; mutta Fritz ei näyttänyt huomaavan niitä.

"Elsa", hän sanoi, "sinä saat harjoitella pikku temppujasi kaikkia muita perheen-jäseniä kohtaan, mutta minun suhteeni ne eivät menesty. Luuletko koskaan voivasi uskotella minua, että olet käynyt laihaksi siitä, että olet joka päivä elämässäsi syönyt makkaroita, kakkuja ja oivallisia juhlapäivän putinkeja? Luuletto, että tuo nälkäinen ihastus poikien silmissä tuli heidän jokapäiväisestä, tavallisesta ruo'astaan? Luuletko", hän jatkoi, ottaen minun molemmat käteni omaan käteensä, "että minä en nähnyt, kuinka siniset ja kylmät ja pakkasempuremia täynnä ne pikkuiset kädet olivat, jotka latoivat isoja halkoja takkaan, kun tänä aamuna tulini sisään?"

Tietysti minä en voinut tehdä muuta kuin nojata päätäni hänen rintaansa ja hiljaisesti itkeä. Ei auttanut kieltää mitään. Sitten hän lisäsi nopeasti matalalla, syvällä äänellä:

"Luuletko, että minä olisin voinut olla huomaamatta äitimme vanhoja keinoja, kun hän vakuutti, ettei ruoka maittanut häntä ja ettei hän pitänyt mistään niin paljon kuin jänesteistä ja luista?"

"Oi Fritz", minä nyyhkytin, "minä en voi sitä auttaa. Mitä minä teen?"

"Ainakin", hän sanoi "lupaa minulle, pikku neiti, ettet vasta tee omasta veljestäsi varsinaista vierasta ja ettet kaikenlaisilla turhilla ja petollisilla tuumilla koeta sälyttää koko perheen huolten painoa omille hartioillesi."

"Luuletto, että tämä on synti, jota minun tulee tunnustaa, Fritz?" minä kysyin; "en minä tarkoittanut mitään petollista; mutta minä erhetyn aina oikean ja väärän suhteen. Mitä minä voin tehdä?"

"Tietääkö täti Ursula tämän?" hän kysyi kiivaanpuolisesti.

"Ei, äiti ei salli, että minä kerron sitä kenellekään. Hän luulee, että he moittisivat isäämme; ja vasta on viikko kulunut siitä, kuin isä kertoi hänelle, että hän oli keksinyt uuden tavan sulattaa lyijyä, jonka kautta voi muuttaa sitä kokonaan hopeaksi. Se olisi todella kummallinen keksintö; ja hän on vakuutettu siitä, että vaaliruhtinas heti ostaisi sen, ja me saisimme arvattavasti jättää Eisenachin ja asua lähellä vaaliruhtinaan hovio. Kukaties keisarikin vaatisi, että ilmoittaisimme salaisuuden hänelle, ja silloin meidän täytyisi jättää koko maa; sillä sinä tiedät, että löytyy isoja lyijy-kaivoksia Espanjassa; ja jos kerran ihmiset voisivat tehdä hopeata lyijystä, se olisi paljoka helpompi ja turvallisempi menetys, kuin purjehtia ison valtameren poikki hankkimaan luonnollista hopeata villoilta Indianeilta."

Fritz huokasi raskaasti.

"Entä sillä välin?" hän kysyi.

"Sillä välin?" minä vastasin, "tietysti saattaa välisti olla vähän vaikea tulla toimeen."

Hän mietti tuokion aikaa, ja sitten hän sanoi:

"Elsaseni, minä olen ajatellut yhtä tuumaa, joka luullakseni tuottaa meille muutamia guldenia, siksi kuin tuo lyijyn muuttamisen hanke on toteutettu."

"Silloin emme tietysti", sanoin minä, "kaipaa mitään, vaan jaksamme antaa niille, jotka ovat ilman. Ja voi, Fritz, kuinka hyvin me tietäisimme, millä tapaa auttaa niitä, jotka ovat köyhät. Etkö luule, että Jumala tämän vuoksi antaa meidän itse olla niin kauan köyhinä eikä näytä koskaan kuulevan rukouksiamme?"

"Olisi suloista ajatella niin, Elsa", sanoi Fritz totisesti; "mutta on kovin vaikea ymmärtää, kuinka miellyttää Jumalaa taikka kuinka menetellä, että meidän rukouksemme edes tapaavat häntä — varsinkin kun me niin usein tunnemme ja teemme, mikä väärää on."

Se ilahutti minua, kun näin, ettei Fritz epäillyt, että tuo suuri keksintö joskus onnistuisi. Hän ei kertonut minulle, mikä hänen oma tuumansa on.

Tunteeko siis Fritz'kin itsensä niin syntiseksi ja niin epätietoiseksi, kuinka hänen tulee kelvata Jumalalle? Ehkä useissa ihmisissä on sama tunne. Se on hyvin kummallista. Jospa vaan Jumala olisi katsonut hyväksi tehdä asian meille vähän selvemmäksi! Minua haluttaisi tietää kertooko se kirja, joka Evalta katosi, meille jotakin siitä!

Tämän illan perästä aita tietysti oli kokonaan poistunut minun ja Fritzin väliltä, ja me näytimme olevan paremmat ystävät kuin koskaan ennen. Meillä oli hupaisia hämärän keskusteluita sälyhuoneessa, ja minä rakastan häntä enemmän kuin milloinkaan ennen. Niin että täti Agnes, luullakseni, katsoisi minua entistä suuremmaksi epäjumalan palveliaksi. Mutta se on hyvin merkillistä, että epäjumalan palvelus näyttää tekevän minun niin erittäin hyvää. Minusta tuntuu kuin rakastaisin koko maailmaa paremmin sentähden, että rakastan Fritzia, ja kuin kantaisin kaikki asiat helpommin, kun saan uskoa hänelle kaikki, niin ettei minulla koskaan ole ollut niin vähän pikku syntejä tunnustettavana kuin näinä molempina viikkoina, jolloin Fritz oli kotona. Kun vaan Jumala olisi säätänyt niin, että kelpaamme hänelle sillä, että rakastamme veljiämme, sisariamme ja omaisiamme, eikä sillä, että olemme heitä rakastamatta taikka jätämme heidät ja hautaamme itsemme kylmään luostariin, niinkuin täti Agnes!

Pikku Eva sai todellakin Fritzin opettamaan itselleen Latinan kieli-oppia! Minä luulen, että hän tahtoo olla rakastetun St. Katarinansa kaltainen, joka oli hyvin oppinut. Ja hän sanoo, että kaikki pyhät kirjat, rukoukset ja virret ovat Latinan kielellä, että hänen luullaksensa se epäilemättä on se kieli, jota Jumala erittäin rakastaa. Hän kysyi minulta muutamia päiviä sitten, puhuvatko he Latinaa taivaassa.

Minä en tietysti voinut vastata. Minä sanoin hänelle, että luulin raamatun olevan alkuperäisesti kirjoitetun kahdella muulla kielellä, Kreikkalaisten ja Juutalaisten, ja että olin kuullut jonkun sanovan, että Adam ja Eva paratiisissa puhuivat Juutalaisten kieltä, jonka luulen Jumalan opettaneen heille.

Mutta minä olen ajatellut sitä jälestäpäin eikä minua kummastuttaisi, jos Eva olisi oikeassa.

Sillä, jollei Latina ole taivaan pyhimysten ja pyhien enkelien kieli, miksi Jumala tahtoisu, että papit puhuvat sitä kaikkialla ja että kansa sillä lausuu Ave'nsa ja Paternoster'insa? Me ymmärtäisimme ne kaikki paljon paremmin Saksan kielellä; mutta jos Latina on autuaitten pyhimysten ja enkelien kieli, on tämä tietysti syy, jonka vuoksi sitä näin käytetään. Vaikka me emme aina ymmärrä, *he* ymmärtävät,

joka on suuri lohdutus. Minä arvelen, että Latinan kielen oppiminen on erittäin viisas tuuma pikku Evalta; ja kun minulla on enemmän aikaa olla jumalinen, kukaties minäkin koetan oppia.

IV.

Otteita Fredrikin aikakirjasta.

Yliopisto tuntuu jotenkin kylmältä mailmalta, kun olen käynyt rakkaassa vanhassa kodissani Eisenachissa. Mutta se koski sydämeeni, kun näin, kuinka äitimme ja Elsa tekevät työtä, ja kuinka väsyneiltä ja laihtuneilta he näyttävät. Onneksi on heillä vielä toivoa tuosta suuresta keksinnöstä enkä minä tahtoisi millään lailla ryöstää sitä heiltä. Mutta tällä välin minun täytyy heti tehdä jotakin heitä auttaakseni. Minun käy toisinaan säästää muutamia liharuokia aterioistani, jotka jaetaan meille runsaasti tässä laitoksessa, ja myydä niitä; ja minä voin joskus ansaita vähäisen sillä, että kopioitsen themoja rikkaammille ylioppilaille taikka saarnoja ja postilloja munkeille. Kirjapainon taito on tosin kyllä tehnyt tämän elatuskeinon epävarmaksi; mutta painetut kirjat ovat vielä kovin kalliit ja lisäksi peräti kookkaat, ja papit ovat usein hyvin mielissään, kun heillä on vähäisiä kopioita muutamista postillain lu'uista taikka kirkko-isäin puheista, erittäin kun ne ovat kirjoitetut vähäisellä, selvällä käsialalla, että heidän sopii ottaa niitä mukaansa matkoillensa kyliin. Tarjona on myöskin kirjoitustyötä lakimiehiltä, etten minä epäile voivani ansaita jotakin; ja vaikka minun lukemiseni vähäisen viivästyykin, se ei tee niin suurta haittaa. Minun ei käy suuria asioita tavottaminen, jollei niitä todella voi saavuttaa vähäisillä ja kärsivällisillä askelilla. Minun tulee tehdä työtä omaisiani varten. Nuoruuteni on pantava alttiiksi, että kykenen auttamaan heitä, olipa millä keinoilla hyvänsä. Jos se onnistuu minulta, ehkä Kristoferin taikka Polluxin on tilaisuus pyrkiä korkeammalle, kuin minä olen voinut, taikka kenties minulla elämäni keskivaiheilla ja loppupuolella on aikaa jatkaa noitten suurten klassikkojen tutkimista, jotka näyttävät tekevän ajatuksiemme alan niin avaraksi, mailman niin kunniakkaaksi ja isoksi ja elämän niin syväksi. Olisi todella sangen suloista, jos saisi antautua kirjallisuuteen ja filosofiaan, niinkuin Martin Lutherin nyt on mahdollinen. Hänen elämän-juoksunsa alkaa jalosti. Hän on tänä keväänä saavuttanut maisterin arvon ja on pitänyt luentoja Aristoteleen fysikissä ja logikissa. Hän osaa erittäin tehdä himmeitä asioita selkeiksi, ja vanhoja asioita tuoreiksi. Hänen luennoissansa on väkeä niin paljon kuin mahtuu. Hän lukee myöskin lakia, että hän pystyisi hakemaan jotakin valtion virkaa. Hänen vanhempansa (isän kirjeistä päättäen) näyttävät yhdistävän häneen kaikki toiveensa; ja sama on melkein laita täällä yliopistossa. Suuria toivotaan hänestä; näyttää todesti tuskin yhtäkään elämän-rataa täyttyvän, joka ei olisi avoinna hänelle. Hän on yhtä sydämellinen kuin järkevä, jonka vuoksi koko yliopisto, sekä professorit että ylioppilaat, pitävät häntä jonkunlaisena omaisuutenaan. Kaikki näyttävät tuntevan itsensä osalliseksi hänen menestyksessään. Aivan niinkuin oli pikkuisessa keskuudessamme Eisenachissa, on nyt suuressa keskuudessamme yliopistossa. Hän on *meidän* mestari Martin; ja joka portaalta, jolle hän nousee, tunnemme itsemme vähän kohonneeksi. Jos todella hänen maineensa kasvaa, niinkuin me edeltäpäin arvaamme, olisi hauska tietää, tuntuuko joskus samoin koko Saksan mielestä? sanooko kaikki kansa riemuiten ennen pitkää *meidän* Martin Luther?

Ei niin, ettei hänellä olisi vihamiehiä; hänen luontonsa on liian kiivas ja hänen sydämensä liian lämmin, ettei hän saata hillitä itseään, niinkuin hitaat, maltilliset luonnot.

Kesäkuulla 1505.

Martin Luther tuli minun luokseni muutamia päiviä sitten, näyttäen kovin huolestuneelta. Hänen ystävänsä Alerius on murhattu, ja se on erittäin koskenut häneen; ei ainoastaan, luullakseni, siitä syystä, että hän on kadottanut rakkaan kumppanin, vaan siitä syystä, että se saattaa kuoleman niin hirmuisen likelle ja herättää uudestaan noita kysymyksiä, joitten minä tiedän piilevän hänen sydämässään, yhtä hyvin kuin minunkin, ja jotka tarkoittavat Jumalaa, tuomiota ja tuota synkkää, kauheata tulevaisuutta, joka on meidän edessämme, jonka käsittämiseen emme pysty ja jota emme kuitenkaan voi paeta eikä unhottaa.

Tänä päivänä tapasimme toisemme jälleen, ja hänen ajatuksensa olivat kiintyneet yhteen kirjaan, jonka hän oli löytänyt yliopiston kirjastosta, jossa hän enimmiten viettää joutohetkinsä. Se oli latinankielinen raamattu, jota hän ei ollut milloinkaan ennen eläissänsä nähnyt. Häntä kummastutti suuresti, kun hän näki niin paljon enemmän siinä kuin evankeliumeissa, joita luetaan kirkoissa, taikka saarnakokoelmissa. Hän kutsuttiin pois luentoan; muutoin, hän sanoi, olisi hän tuntikausia jatkanut lukemistansa. Yksi kertomus näyttää erittäin syvästi vaikuttaneen häneen. Se oli Vanhasta

Testamentista. Se oli kertomus lapsesta Samuelista ja hänen äidistensä Hannasta. "Hän luki sen nopeasti", hän sanoi, "hartaalla ilolla ja riemulla; ja koska kaikki tuntui hänestä uudelta, alkoi hän sydämensä pohjasta halata, että Jumala kerta antaisi hänelle tämmöisen kirjan omaksi."

Minä luulen, että se on hänen oman hurskaan äitinsä muisto, joka tekee, että tämä kertomus viehättää häntä niin erinomaisesti. Se onkin ihana kertomus, niinkuin hän jutteli sen minulle, ja saattaa jokaisen melkein toivomaan, että olisi saanut syntyä vanhan Hebrean valtakunnan aikoina. Näyttää siltä kuin Jumala olisi aivan armollisesti ja mieluisasti kuunnellut tuon murheellisen naisen rukouksia. Ja jos me vaan saisimme jokainen meistä kuulla äänen taivaasta, kuinka iloista olisi vastata, niinkuin hurskas lapsi: "puhu, Herra, sillä sinun palveliasi kuulee;" ja sitten täydellisesti oppia, mitä Jumala todesti meiltä kaikilta vaatii. Minä luulen kuitenkin, että munkit ovat yhtä varmat kutsumuksestansa kuin muinoin hurskas lapsi, kun luopuvat kodistaan ja mailmasta kirkkoa palvellaksensa. Siitä lähtisi suuri apu, jos muutkin ihmiset kutsuttaisiin erityisiin elämänsä töihin, niinkuin profeetta Samuel ja (luullakseni) munkit, että me kaikki pelottomasti ja lujilla askelilla astuisimme eteenpäin, jokainen määrättyä polkuansa, ja olisimme varmat, että teemme oikein, sen sijaan, että me erhetyksiemme ja syntiemme kautta ehkä tuotamme rangaistusta niille, joitten puolesta olisimme valmiit kuolemaan. Tuskinpa lienee semmoinen tarkoitus, että kaikki ihmiset rupeisivat munkeiksi ja nunniksi. Soisi vaan Jumala, että maallikoillakin olisi oma kutsumuksensa tuon kauhean epätiedon ja epäilyksen sijasta, joka toisinaan luo varjonsa sydämeemme ja saattaa meidät epäilemään, että olemme ehkä eksyneet pois tieltämme (niinkuin minä tuona yönä lumisessa metsässä) ja, niinkuin Kain, pakenemme Jumalan läsnäoloa ja tartutamme itsellemme ja omaisillemme Hänen kiroustansa.

Heinäkuun 12 p. 1505.

Synkkä suru on kohdannut yliopistoa. Rutto liikkuu meidän joukossamme. Moni makaa kuolleena, joka vaan viikko sitten oli täynnänsä nuoruutta ja toivoa. Useat professorit, maisterit ja ylioppilaat ovat paenneet kotopaikoillensa taikka läheisiin kyliin Thüringin metsään. Kirkot ovat täpösen täynnä kaikissa jumalanpalveluksissa. Papit ja munkit (ne, jotka ovat jääneet taudin-alaiseen kaupunkiin) käyttävät sitä kauhua, jonka rutto synnyttää, muistuttaaksensa kansalle sen julman tuomion ja vihan päivän vielä hirmuisempia kauhuja, jota ei kukaan voi paeta. Taintuneita naisia ja välisti miehiäkin kannetaan kirkoista, jolloin rutto usein samaa päätä iskee heihin eikä heitä milloinkaan enää nähdä. Martin Luther näyttää olevan kovin levoton. Tämä kulkutauti, joka seuraa niin läheltä hänen ystävänsä murhaa, nähtävästi sortaa hänen mieltänsä. Mutta hän ei aio lähteä kaupungista. Kenties ne kauhut, jotka rasittavat häntä kaikkein enimmäin, ovat juuri ne, joita papit tähän aikaan niin elävästi johdattavat mieleemme ja joista ei käy pakeneminen sillä, että muuttaa asuntoansa, vaan ainoastaan sillä, että muuttaa elämänsä. Tänä viimeisenä viikkona, erittäin sen jälkeen, kuin raju ukkosen ilma yllätti hänet valtatiellä likellä Erfurtia, näyttää hän kummallisesti muuttuneen. Syvä alakuloisuus asuu hänen kasvoissansa, ja hän karttaa ilmeisesti vanhoja ystäviänsä. Minä olen tuskin puhutellut häntä.

Heinäkuun 14 p.

Suureksi kummastuksekseni on Martin Luther tänä päivänä käskenyt minua ja useita muita ystäviänsä kokoontumaan hänen luonansa ylihuomenna ja viettämään hupaista iltaa laululla ja muulla juhlallisuudella. Rutto on heikentynyt; ihmettelen minä sentään, että kukaan nyt ajattelee ilon-tekkoa. He sanovat kuitenkin, että iloinen sydän on paras varjeluskeino.

Heinäkuun 17 p.

Mitä Martin Lutherin pidot tarkoittivat, on nyt kaikkien tiedossa. Koko yliopisto on hämmästyksissä. Hän on päättänyt ruveta munkiksi. Useat luulevat, että se on joku äkkinen mieli-johde, joka ehkä vielä haihtuu. Minä en sitä usko. Minä luulen, että se on seuraus vuosien taisteloista ja että hän tässä vaan on myöntynyt niihin ajatuksiin, jotka ovat alinomaa palanneet häneen koko hänen mainiona yliopiston aikanansa.

Hän ei ole koskaan näyttänyt niin iloiselta kuin eilen iltana. Tunnit lensivät pois vilkkaassa, hausassa keskustelussa. Tuntui siltä kuin olisimme päässeet jostakin taakasta. Rutto oli herkeämällänsä; professorit ja ylioppilaat tulivat paraikaa takaisin. Me tunsimme elämän uudestaan aloittavan entistä kulkuansa ja rohkenimme kerran vielä toivolla katsoa eteenpäin. Me olimme useat päättäneet lukumme yliopistossa ja astuimme jo sen takana olevaan avarampaan mailmaan — elämän yliopistoon. Meille oli muutamille jo luvattu paikka, ja useimmat meistä toivoivat suuria tulevaisuudelta; näky-ala oli sitä loistavampi, mitä vähemmän rajoitettu. Martin Luther ei ottanut arvellaksensa mitään tulevasta toimenlaadustansa; mutta se ei ihmeyttänyt meitä ketään. Hänen menestyksensä, me sanoimme, oli jo varma; ja monta leikkisää anomusta lausuttiin, että hän vasta suojelisi meitä, kun hänestä oli tullut suuri mies.

Meillä oli myöskin oivallinen soitto, niinkuin aina kaikissa seuroissa, joissa Martin Luther on läsnä. Hänen heleä, vakava äänensä kuultiin suosionosoituksilla monessa hyvin tunnetussa laulussa ja kajahteli takaisin iloisissa kööreissä, joihin kaikki yhdistyivät. Näin ilta kului, siksi kuin määrätty yliopiston lepoetki oli melkein tullut, jolloin yhtäkkiä, kun viimeisen köörin viimeiset sävelet olivat kuolleet pois, hän jätti meidät hyvästi, sanoen, että hän toisena aamuna aikoi mennä Augustininluostariin munkiksi! Ensiksi muutamat pitivät tätä pilanlaskuna; mutta hänen katsantonsa ja käytöksensä karkoittivat pian tämän ajatuksen. Silloin koettivat kaikki lujasti evätä häntä lähtemästä. Moniaat puhuivat niistä toiveista, joita yliopisto oli pannut häneen — toiset siitä elämän-juoksusta mailmassa, joka odotti häntä; mutta kaikkiin näihin hän vaan hymyili.

Kuitenkin kun joku meistä muistutti häntä hänen isästänsä ja niistä pettyneistä toiveista, joita tämä menetys synnyttäisi hänen kodissaan, minä huomasin, että hänen muotonsa muuttui, ja näytti siltä, kuin hänen huulensa olisivat vähäisen värähtäneet. Mutta kaikki — ystävälliset muistutukset, levolliset nuhteet, kiihkeät, sydämelliset rukoukset — kaikki oli turhaa.

"Tänään", hän sanoi, "te näette minut; tämän perästä te ette näe minua enää."

Niin erosimme toisistamme. Mutta kun muutamat hänen likeisimmät ystävänsä varhain tänä aamuna lähtivät hänen luoksensa siinä heikossa toivossa, että he vielä voisivat saada häntä kuulemaan niitä tuhansia kumoamattomia syitä, jotka olivat joutuneet meidän mieleemme siitä, kuin erosimme hänestä, hänen huoneensa olivat tyhjätkin eikä häntä löydetty mistään. Me emme mihinkään kysymykseemme saaneet muuta vastausta kuin että mestari Martin oli tänä aamuna ennen päivän valjettua mennyt Augustininluostariin.

Sinne me seurasimme häntä ja koputimme kovasti jykeitä luostarin portteja. Vähän ajan perään ne aukenivat vähäisen ja uninen portinvartia ilmestyi.

"Onko Martin Luther täällä?" me kysyimme.

"Kyllä!" kuului vastaus; ja ääni osoitti meidän korvissamme jonkunlaista voitonriemua.

"Me tahtoisimme puhutella häntä", lausui joku meistä.

"Häntä ei saa kukaan puhutella", oli tyly vastaus.

"Kuinka pitkäksi aikaa?" me kysyimme.

Sisäpuolella kuiskuteltiin vähän, ja nyt tuli ratkaiseva vastaus: "ei kuukauteen aikaan kumminkaan."

Me olisimme viipyneet ja puhuneet enemmän, mutta raskaat, vahvasti nauloitettut ovet suljettiin meidän edestämme, me kuulimme, kuinka tukevat teljet ratisivat, kun ne vedettiin kiinni, ja vaikka nyrkeillä ja rautapäällä sauvoilla jyskytimme luostarin portteja, ei siitä hetkestä hiiskaustakaan kuultu.

"Kuollut mailmalta, todellakin!" mutisi joku viimein; "hauta ei olisi niin äänetön."

Alakuloisina ja ääni käheänä huutamisesta palasimme jälleen Martin Lutherin huoneisiin. Nuot vanhat tutut huoneet, joissa me niin nykyisin olimme viettäneet tuntikausia hänen kanssaan ystävällisissä väittelyissä; joissa minä ja useat meistä olimme kuluttaneet niin monta hetkeä sydämellisessä, rakkaassa keskuudessa — hän ei ollut niihin enään tuleva; ja mykkien, hengetöntien kappalten entisellään olo teki vaan vastakohtaan kautta tyhjyyden ja muutoksen vielä tuskallisemmaksi.

Kun rupesimme tarkemmin tutkimaan, oli kuitenkin monta muutosta tapahtunut. Hänen huilunsa ja luuttunsa tosin olivat pöydällä aivan niinkuin hän oli jättänyt ne edellisenä iltana. Mutta kirjat — skolastilliset, lakitieteelliset ja klassilliset — olivat huolellisesti kootut yhteen nurkkaan, kirjakauppiasten nimet päällä. Katsastellen hyvin tunnettuja nidoksia, minä kaipasin ainoastaan kahta, Virgiliusta ja Plautusta; minä luulen, että hän on ottanut ne mukaansa. Sillä välin kuin silmäilimme yhtä käärröä, joka oli toisessa paikassa huoneessa sievästi kokoon pantuna, tuli se vanha mies, joka piti hänen huoneitansa korjussa, sisään ja sanoi: "se on mestari Martin'in maisterintakki, juhlapuku ja maisterisormus. Ne ovat lähetettävät hänen vanhemmillensa Mansfeldiin."

Rintaani ahdisti, kun ajattelin, että hänen isänsä, joka oli työskennellyt niin ahkerasti poikaansa varten ja toivonut niin paljon hänestä, vastaan-ottaisi tämän käärrön. Ei kuolleelta. Pahemmalta mielestäni kuin kuolleelta. Semmoiselta, joka omin ehdoin on haudannut itsensä; omin ehdoin, omin käsin rakentanut aidan itsensä ja kaikkein rakkaintensa väliin. Kuolleitten kanssa, jos he ovat autuaat, me saamme pitää yhteyttä — ainakin Uskontunnustus puhuu pyhien yhteydestä; me saamme rukoilla heitä; taikka pahimmassa tapauksessa me saamme rukoilla heidän puolestaan. Mutta luostarissa olevan pojan ja Mansfeldissa asuvan isän välissä aita ei ole ainoastaan kivistä ja mullasta. Se on tahdon ja omantunnon lujasta raudasta. Se olisi nyt *kiusaus* Martin Lutherille, jos hän vuodattaisi sydämensä

lempeillä sanoilla isän, äidin taikka ystävän eteen.

Vaan kuitenkin, jos hän on oikeassa — jos voi kurittaa lihansa, jos voi tyydyttää Jumalan ja saavuttaa taivaan ainoastaan tällä tavalla — se on todella vähäinen asia, mitä itse taikka omaisemme kärsivät tässä katoavaisessa mailmassa, johon kuoleman kauheat portit aina tuovat pitkän varjonsa, nämät portit, jotka elämän päättävät.

Eikö Martin paremmin hyödytä perhettänsä luostarissa kuin keisarin hovissa, sillä eikö luostari ole komeamman palatsin esipiha — niin sanoaksemme kuninkaitten kuninkaan oikea vastaanotto-sali? Paitsi sitä, jos hänellä oli hengellinen kutsumus, mikä kirous olisi seurannut, jos hän olisi laiminlyönyt sen? Hyvä niitten, joitten kutsumus on niin selvä, etteivät tohdi olla sitä tottelematta; taikka joitten sydän on niin puhdas, että he eivät tahdo, jos tohtisivatkin!

Heinäkuun 19 p.

Nämät kaksi päivää yliopisto on ollut kiihdyksissä siitä, että Martin Luther on kadonnut. Useat ovat suutuksissa hänelle, ja vielä useammat munkeille, jotka, niinkuin he sanovat, ovat käyttäneet eduksensa äkinäistä mielijohdetta ja kiertäneet hänet pauloihinsa. Toiset, erittäin ne, jotka kuuluvat Mutianin kouluun, — Humanistat — nauravat kuitenkin ja arvelevat, että luostarinkin kautta käy teitä hoviin — jopa saavuttaa paavin hiipan. Mutta nämät eivät ymmärrä Martin'ia. Me, jotka tunnemme hänet, tiedämme varsin hyvin, että hänestä tulee tosi-munkki ja ettei hänelle löydy mitään porttia luostarista takaisin mailmaan.

Nyt on tullut ilmi, että hän oli miettinyt tätä askelta enemmän kuin pari viikkoa.

Tämän kuukauden (Heinäkuun) ensimmäisenä päivänä hän kulki tiellä Erfurtin ja Stotterheimin välillä, kun ukkosen ilma, joka oli kokoontunut Thuringin metsän yli ja raukaisevalla hiljaisuudella painanut rutonsekaista ilmaa, yht'äkkiä alkoi raivota hänen yllänsä. Hän oli yksinään ja kaukana mistäkään suojasta. Jyskäys seurasi toisensa perästä, ja sitten tuli kamala hiljaisuus; haarovat salammat hyppivät hurjasti hänen ympärillensä, kunnes viimein hirveä ukon-nuoli kiskaisi halki maan hänen jalkainsa alta ja melkein vei hänet huumeisiin. Hän oli yksinään ja kaukana mistäkään suojasta; hän tunsu sielunsa yhtä yksinäiseksi ja suojattomaksi. Ukkosen jyrinä näytti hänestä kuin vastustamattoman, loukatun Jumalan ankara ääni. Ensimmäinen leimaus saatti polttaa hänen ruumiinsa tuhaksi ja syöstä hänen sielunsa niihin liekkeihin, joita se niin kauhealla tavalla johdatti mieleen; ja ensimmäinen ukkosen jyskäys, joka seurasi, saatti kaikkua niinkuin tuomion torvi hänelle, kun hän makasi taidotonna, kuurona ja mykkänä kuolemassa. Taidotonna ja mykkänä ruumiin puolesta! mutta ken voisi kertoa, mihin kauheaan, itse-tiettyyn, ijankaikkiseen tuskaan hänen sielunsa olisi heräävä; mitkä vaikeroimiset kuuluisivat hänen kadotetun henkensä ympäriltä, mitä turhien rukousten huutoja hän ohkaisi? Turhia rukouksia silloin! kukaties ei kokonaan turhia nyt! Hän lankesi polvillensa — hän heittäysi maahan ja huusi tuskissansa ja kauhussaan: "auta, armias St. Anna, ja minä rupean kohta munkiksi."

Myrsky vierähti hitaasti pois; mutta peräyttämättömät sanat olivat lausutut, ja ukkosen jylinä, kun se kaukaa kuului yhä heikommalta, kaikkui hänen sydämessään, ikäänkuin koko hänen mailmallisen elämänsä hautausvirsi.

Hän saapui eheänä Erfurtiin, vaan epäillen omaa lujuttansa hän ei puhunut mitään aikomuksestansa, paitsi niille, joitten hän tiesi tukevan häntä siinä. Tämä oli varmaan syy, jonka vuoksi hänen ajatuksensa näinä kahtena viikkona ovat olleet aivan toisaalla ja hän itse on karttanut meitä.

Hän uskoi tuumansa ensin Andreas Staffelsteinille, yliopiston rehtorille, joka kiitti ja kehoitti häntä ja vei hänet kohta uuteen Fransiskanin-luostariin. Munkit vastaan-ottivat hänet ilolla ja esittelivät, että hän heti yhtyisi heidän veljeskuntaansa. Hän vastasi heille, että hänen ensiksi täytyi ilmoittaa aikomuksensa isälleen. Tämä oli vaan sovelias luottamuksen osoitus semmoiselle isälle, joka oli kieltänyt itseltänsä niin paljon ja työskennellyt niin uutterasti voidaksensa runsaasti auttaa poikaansa yliopistossa. Mutta rehtori ja munkit arvelivat, ettei hänen ollut oikeus neuvotella lihan ja veren kanssa; hänen tuli "luopua isästä ja äidistä ja paeta Kristuksen ristin juureen." "Kuka ikinä kätensä auran laskee ja taaksensa katsoo", he sanoivat, "ei se ole sovelias Jumalan valtakuntaan." Mailmaan jääminen oli vaarallista. Turmiollista sinne palaaminen.

Muutamit jumalaiset naiset, joille rehtori mainitsi Martin'in aikeista, vahvistivat häntä niissä innokkailla ja rohkaisevilla sanoilla.

Eikö kukaan heistä heltynyt ja säälinyt hänen äitiänsä ja isäänsä? Minä epäilen kuitenkin, että Martin'in äiti yhdelläkään moitteella sanalla olisi koettanut estää häntä luostariin menemästä. Hän oli hyvin jumalinen nainen. Samalla kuin hän antoi poikansa, ylpeytensä, Jumalalle, hän antoi kalliimman osan itsestään; ja naisilla on semmoinen voima, kun uhrauksia kysytään, ja heille syntyy siitä semmoinen salainen ilo, että hän, luullakseni, epäilemättä olisi kestänyt nämät kaikki.

Martin'in isän laita olisi varmaan ollut toisin. Hän ei ajattele mitään hyvää munkeista, ja hänellä on varsin ankara käsitys isän ja pojan keskinäisistä velvollisuuksista. Hän, tuo älykäs, ahkera, menestyvä talonpoika, pitää munkkeja laiskuri-laumana, jotka tuntevat luopuvansa mailman iloista, mutta usein vaan luopuvat sen velvollisuuksista. Tyytyväisesti hän näki vaikka mitä puutetta ja vaivaa, kun vaan Martin, koko perheen kunnia, sai tilaisuutta kehittää luonnonlahjojansa. Mutta kun hän havaitsee neuvojensa, huoltensa ja toimiensa hedelmän hautautuvan luostariin, se kaiketi kovasti koskenee häneen. Se oli kauhea neuvoo, jonka rehtori antoi pojalle. Vaan kuitenkin Jumalan on varmaan ensimmäinen oikeus; ja jos olisi koettanut vieroittaa Martin'ia hänen kutsumuksestansa, olisi sekin todella ollut vaarallista. Epäilemättä oli taistelo Martin'in sydäimestä tulinen kyllä semmoisena kuin se oli. Hänen luontonsa on niin lempeä, hänen mielipiteensä pojan velvollisuudesta niin luja ja hänen kunnioituksensa ja rakkautensa vanhempiansa kohtaan niin hyvä. Mutta koska askel on astuttu, Pyhä Maria auttakoon häntä, ettei hän peräytä sitä!

Joulukuulla 1505.

Tänä aamuna minä näin näyn, jota en luullut koskaan saavani nähdä. Munkki, joka oli puettu Augustinilaisten harmaasen kaapuun ja päähineeseen, kulki verkalleen pitkin katuja, raskas säkki hartioilla. Lumi peitti maan, hänen jalkansa olivat paljaat; mutta tämä ei ollut mikään tavaton näky. Ilman aikojaan ja puoleksi tietämättäni minä katselin, kuinka hän pysähtyi joka ovelle, nöyrästi vastaanotti kaikki lahjat, jotka tarjottiin, ja pani ne luostari-säkkiin. Viimein hän seisahtui sen rakennuksen oven eteen, jossa minä olin, ja silloin, kun hän käänsi kasvonsa ylöspäin akkunaa kohden, jossa minä seisoin, minun silmäni kohtasivat Martin Lutherin silmät!

Minä riensin oven luo, leipä kädessä, ja aioin, ennenkuin tarjosin sen hänelle, vanhan tavan mukaan syleillä häntä; mutta hän kumarsi syvältä, kun hän vastaan-otti leivän, kunnes hänen otsansa melkein koski maata, ja lausuen hiljaan latinaksi "*Gratias*" yritti lähteä pois.

"Martin", minä lausuin, "etkö sinä tunne minua?"

"Minä olen luostarin palveluksessa", hän vastasi. "Haasteleminen ja viipyminen sotii sääntöjä vastaan."

Vaikea oli päästää häntä menemään sen enempää puhumatta.

"Jumala ja pyhimykset auttakoot sinua, veli Martin!" minä sanoin.

Hän kääntyi puoleksi, risti silmänsä, kumarsi syvältä kerran vielä, kun joku piikatytty heitti hänelle vähäisen lihantähteitä, ja sanoi leppeästi: "Jumala olkoon ylistetty jokaisesta lahjasta, jonka hän antaa", ja ryhtyi taas vaivalloiseen almun anoonsa, kyyryssä selin ja silmät maassa. Mutta kuinka muuttuneet hänen kasvonsa olivat! Nuoruuden ja terveyden kukoistus kokonaan kadonneena ohuilta, laihtuneilta poskilta; neron ja mielikuvituksen tuli aivan himmentyneenä punaisissa, sisään painuneissa silmissä! Tulta on tosin niissä vielä, mutta se näytti minusta olevan sitä laatua, joka polttaa — eikä sitä, joka lämmittää ja ilahuttaa.

He ovat varmaan tylyjä häntä vastaan luostarissa. Kun lähettävät hänet, joka tuskin kuusi kuukautta takaperin oli yliopiston kunnia ja kaunistus, kerjäämään ovelta oveen ystävien ja oppilaitten luo, joitten kanssa hän ei saa edes tervehdystä vaihtaa! Eiköhän noitten halpojen ja taitamattomien munkkien liene mieleen, kun saavat tällä tapaa nöyryyttää semmoista, joka äskettäin oli heitä niin paljon etevämpi? Niitä käsiä, jotka pitelevät tällaisia vitsoja, tulee hyvin jalojen taikka hyvin helläin sydänten ohjata. Minä tiedän kuitenkin varmaan, että veli Martin määrää itselleen ankaramman kurituksen kuin kukaan muu voi hänelle asettaa. Se ei ole mikään ulkonainen taistelo, joka on näin riuduttunut ja koukistanut hänet vähemmän ajan kuin puolen vuoden kuluessa.

Minä pelkään, että hän rupee johonkin ankaraan itsekidutukseen, sentähden että hän puhui nuot muutamat sanat, joihin minä houkuttelin hänet.

Mutta jos se on hänen kutsumuksensa, jos se on taivasta kohden, ja jos hän sen kautta saavuttaa ansioita, joita voi jaeskella muille, sopii epäilemättä kestää kaikkia taisteloita!

Heinäkuussa 1506.

Veli Martin'in novitiati on päättynyt ja hän on ottanut Augustinin nimen, mutta me tuskin opimme sanomaan häntä siksi. Useat meistä olivat läsnä muutamia päiviä sitten, kun hän teki lopullisen lupauksensa Augustinilais-kirkossa. Kerran vielä me kuulimme sen kirkkaan, miellyttävän äänen, jonka enimmät meistä olivat kuulleet laulussa ja vilkkaassa keskustelussa tuona jäähyväisiltana. Se soi heikolta ja vähäiseltä, epäilemättä paastoamisesta. Novisiin vaatteen panttiin syrjälle, munkinkaapu

puettiin ylle ja notkistaen polviensa alttarin astuinten edessä, samassa kuin priori laski kätensä hänen alas painetun päänsä päälle, hän teki määrätyn lupauksen latinan kielellä:

"Minä, veli Martin, tunnustan ja lupaan kuuliaisuutta Jumalalle Kaikkivaltiaalle, Marialle, ikuiselle neitsyelle, sinulle, veljelleni, joka olet tämän luostarin priorina ja edustat St. Augustinin Eremitiikunnan pääprioria, piispalle ja hänen kalliille seuraajillensa, että elän köyhydessä ja puhtaudessa kuolemaan saakka mainitun St. Augustinin säännön mukaan."

Nyt pantiin palava vahakynttilä, sytytetyn ja alati valvovan sydämen kuva, hänen käteensä. Priori luki hiljaisesti rukouksen hänelle, ja samalla kaikki munkit aloittivat virttä: "*Veni Sancte Spiritus*" (O Pyhä Henki tule).

Hän oli polvillansa niin kauan kuin he veisasivat; ja sitten munkit saattivat hänet astuimista ylös kuoriin ja tervehtivät häntä veljen suudelmalla.

Hän oli siis esiripun takana, kuorissa, sisäpuolella olevan pyhän veljeskunnan keskellä, joka toimittaa jumalanpalvelusta alttarin edessä. Ja me hänen vanhat ystävänsä, me jäimme ulkopuolelle kirkon laivaan ja eroitettiin hänestä iäksi tuon peräyttämättömän lupauksen esiripun kautta!

Ijäksi! Ijäksikö? Onko todella semmoinen verho, semmoinen väistymätön salpa oleva meidän ja hänen välillään tuomionpäivänä? Ja olemmeko me sen ulkopuolella? Silloin kenties salpa on iäksi väistymätön, silloin, mutta ei nyt, ei vievä!

Tammikuulla 1507.

Minä olen juuri palannut kotoa, jossa kerran vielä olen viettänyt joulua. Asiat näyttävät olevan hiukan paremmalla kannalla siellä. Minä olen tänä viime vuonna, siitä kuin suoritin maisterintutkintoni, kyennyt auttamaan heitä vähän runsaammin niillä rahoilla, jotka oppilailtani saan. Tuntui hupaiselta, kun vein rakkaalle, itsensä kieltävälle, armaalle Elsalle uuden juhlapuvun, vaikka hän väitti, että hänen vanha karmosiinipunainen hameensa ja musta tröijynsä olivat yhtä hyvät kuin koskaan ennen. Eva lapsen on vielä tuo hyvä, tyven, totinen katse silmissä, ikäänkuin hän katsoisi näkymätöntä ja ijankaikkisten kappalten mailmaan ja näkisi siinä jotakin, joka täyttää hänen sydämensä ilolla. Minä luulen, että se on hänen silmiensä enkelinkaltainen syvyys ja hänen lapsellisen suunsa viaton, ruusuinen hymy, jotka antavat tuon ihmeellisen sulon hänen kasvoillensa ja saattavat meidät lapsienkeliä kuvaa ajattelemaan.

Hän osaa nyt helposti lukea kirkkolatinaa ja on erittäin mieltynyt vanhoihin virsiin. Kun hän kertoo niitä lauhkealla, kunnioitusta osoittavalla lapsen-äänellensä, näyttävät ne minusta syvemältä ja pyhemältä kuin milloin parhaat köörit niitä laulavat. Hän rakastaa erittäin St. Bernhardin "*Jesu Dulcis Memoria*" ja hänen "*Salve Caput Cruentatum*;" mutta muutamat "*Dies Irae'n*" värsyt ovat myöskin varsin usein hänen huulillaan. Minä kuulin hänen usein hellästi vierettelevän niitä huoneissamme taikka työnsä ääressä; ja hänen äänensä oli silloin niinkuin onnellisen kyyhkynen jossakin hiljaisen metsän kätöksä:

"*Querens me sedisti lassus*",

taikka

Jesu mi dulcissime, Domine coelorum,
Conditor omnipotens, Rex universorum;
Quis jam actus sufficit mirari gestorum,
Quae te ferre compulit salus miserorum?

Te de coelo caritas traxit animorum,
Pro quibus palatium deserens praeclarum,
Miseram ingrediens vallem lacrymarum,
Opus durum suscipis, et iter amarum.

Jesus, kallein ystäväin, herra taivahainen,
Luoja kaikkivaltias, hallitsija maitten,
Ken sun armoititäs voi kyllin ihmetellä,
Joita hyödyks' syntisten teit sä, Jesu hellä?

Rakkautes sieluihin toi sun taivahista,
Heidän tähden siirryit pois linnoist' uhkeista,
Astuit tänne kyynelten laaksoon kurjanmoiseen,
Ryhdyit toimeen haikeaan, työhön vaivaloiseen.

Muinaisen, majesteettillisen kielen sointuisat sanat kuuluivat niin suloiselta ja oudolta, vaan kuitenkin niin tutulta tällä raikkaalla lapsen-äänellä lausuttuina. Latinan kieli ei näytä olevan mikään kuollut kieli. On niinkuin hän olisi oppinut sitä itsestänsä lapsuudestaan, niitten enkelein lauluja kuunnelleensa, jotka valvoivat hänen vieressään, kun hän nukkui, taikka kirkastetun äidin huulilta, kun tämä taivaalla kallistui hänen pään-alaisensa ylitse.

Yksi seikka näyttää kuitenkin surettavan pikku Evaa. Hänellä on yksi lause, joka on otettu eräästä kirjasta, jonka hänen isänsä jätti hänelle ennen kuolemaansa, mutta jota hänen ei sallittu milloinkaan jälestäpäin nähdä. Hän toivoo aina löytävänsä kirjan, jossa tämä lause oli, vaan hänen ei ole vielä onnistunut.

Minä varon vähäisen, että se oli joku väärä-uskoinen kirja, koska hänen isänsä, jonka oma se oli, mestattiin sen suoksi, että hän oli Hussiti. Täytyy sentähden toivoa, ettei hän koskaan löydä sitä. Eva ei itse kertonut asiaa minulle, arvattavasti siitä syystä, että Elsa, jolle hän mainitsi sen, kielsi häntä kirjaa etsimästä. Me katsomme kaikki sitä suureksi siunaukseksi, että pelastimme tämän viattoman sydämen noitten vahingollisten väärä-uskolaisten ansoista, joita vastaan meidän saksilainen kansakuntamme niin jalosti taisteli. Ei ole nyt enää juuri paljon Hussitejä Bömässä. Kansallisena puolueena he ovat todesti kukistettuina, siitä kuin Calixtinit erosivat heistä. Löytyy kuitenkin muutamia, jotka elävät kurjaa elämää metsissä ja vuorilla; ja on kerrottu, ettei näitä erhetyksiä ole vielä kokonaan kaupungeistakaan saatu poistetuksi, vaikka kyllä on ankarasti menetelty niitä vastaan. Melkoinen joukko pysyy vielä salaisesti kiinni heidän opissaan, kuitenkin ulkonaisesti taipuen valtion uskontoon. Niin juurtunut väärä-uskolaisuuden myrkkö on, ja niin suuri se vaara, josta pikku Eva pelastettiin.

Erfurtissa, Toukokuun 2 p. 1507.

Tänään keskeytyi kerran vielä se yksinäisyys ja äänettömyys, johon Martin Luther on sulkeunut, siitä asti kuin hän meni luostariin. Tänä päivänä hän vihittiin papiksi ja piti ensimmäisen messunsa. Oli suuri juhla Augustinin-luostarissa; lahjoja tulvaili viljalta luostarin rahastoon, ja Martin'in isä, Johan Luther, tuli Mansfeldista olemaan läsnä juhlamenoissa. Hän on vihdoin sopinut poikansa kanssa (jota hän ei pitkään aikaan tahtonut nähdä); vaikk'ei hän, luullakseni, ole suostunut hänen munkki-elämäänsä. Eikä ihme, jollei isä olekaan hyvällä myöntynyt. Hän oli vuosikausia työskennellyt saattaaksensa lempilastansa siihen tilaan, että tämän suuret luonnonlahjat saisivat alttiisti edistyä. Hänen oli siis epäilemättä vaikea nähdä, kuinka kaikki, juuri samalla hetkellä, jolloin hän oli voittoon pääsemällensä, meni hukkaan semmoisen asian tähden, joka hänestä näytti itsepäiseltä, taika-uskoiselta oikulta. Eikä poika ollut sanallakaan kysynyt isältä neuvoa taikka valmistanut häntä tulevan kohtauksen suhteen, jota velvollisuus sentään olisi vaatinut!

Kun hän kuitenkin viimein oli päättänyt antaa anteeksi pojallensa, antoi hän hänelle isän tavalla anteeksi ja tuli komeudella ja kalliilla lahjoilla häntä kunnioittamaan. Hän ratsasti luostarin portille kahdenkymmenen hevostiehen kanssa ja lahjoitti pojalleen kaksikymmentä florinia.

Tehty sovinto ilahutti niin veli Martin'ia, että hän uskalsi papinvihkiäisissään koettaa saada isältään ei ainoastaan anteeksi antamusta, vaan myöskin hyväksymistä ja suostumusta. Se viehätti minua suuresti, kun kuulin jälleen hänen tutun, kaunopuheisen äänensä pyytävän isän suostumusta. Mutta tämä ei onnistunut häneltä. Turhaan hän omituisilla, innokkailla sanoillaan toi esiin ne syyt, jotka olivat saattaneet hänet tekemään luostarilupauksensa; turhaan munkit hänen ympärillään puolustivat ja hyväksyivät kaikkia, mitä hän sanoi. Vanhaa miestä ei saatu taipumaan.

"Kallis isä", Martin lausui, "miksi vastustit minun päätöstäni ruveta munkiksi? Miksi se niin pahoitti sinua ja miksi et ehkä vieläkään ole leppynyt? Minä elän nyt niin rauhallista ja hurskasta elämää."

Minun ei käy sanominen, että veli Martin'in laihat ja ryppyiset kasvot erittäin todistivat sisällistä rauhaa; mutta mestari Johan Luther vastasi uljaasti, että kaikki pöydässä kuulivat:

"Etkö sinä koskaan ole kuullut, että pojan tulee olla kuuliainen vanhemmillensa? Entä te, oppineet herrat, ettekö koskaan ole raamatusta lukeneet: 'Sinun pitää kunnioittaman isääsi ja äitiäsi?' Jumala suokoon, ettei niitä merkkejä, joista te puhutte, havaittaisi saatanan petollisiksi juoniksi."

Veli Martin ei koettanut puollustaa itseään. Katkera tuska ilmestyi hänen kasvoissaan, ikäänkuin nuoli olisi lävistänyt hänen sydämensä; mutta hän pysyi aivan ääneti.

Hän on kuitenkin pappi; hän on varustettu semmoisella voimalla, joka ei ole annettu pyhille enkeleillekään — hän voi muuttaa leivän Jumalaksi — voi uhrata elävien ja kuolleitten puolesta.

Hän pääsee taivaan esipihan sisempään piiriin.

Hän on siinä pyhässä laivassa, jonka kuvan hän kerta näki Magdeburgissa ja jossa papit ja munkit

purjehtivat hyvässä turvassa keskellä hukkuva mailmaa. Ja mikä vielä enempi on, hän saattaa itse tässä turvallisessa ja pyhässä laivassa notkistua alas ja pelastaa menehtyviä ihmisiä, ehkäpä toimittaa sanomatonta siunausta sen saman isän sielulle, jonka sanat niin loukkasivat häntä.

Semmoista tarkoitusta varten hän kestäköön, että nuoli lävistää hänen sydäntänsä. Eiköhän miekka lävistänyt sinun sydäntäsi, oi lohdutusten murheellinen Äiti?

Hän on varma kutsumuksestansa. Hän ei ajattele, niinkuin me mailmassa niin usein saamme ajatella: "Jumalako vai paha henki johdattaa minua? Vastustanko hänen korkeampaa käskyänsä, kun täytän vaan jokapäiväistä nöyrää velvollisuutta? Tuotanto minä siunausta vai kirousta niille, joita rakastan?"

Veli Martin'illa ei suinkaan ole mitään näitä hämmentäviä epäilyksiä. Saattaa hyvin kestää kaikkia muita tuskia, jotka kohtaavat häntä *Jumalan teillä, ja sentähden, että* hän on valinnut nämät. Ei hänen kumminkaan tarvitse kuunnella semmoisia kertomuksia, joita minä olen nykyisin kuullut eräältä nuorelta ritarilta, Ulrich von Hutten'ilta, joka tätä nykyä opiskelee täällä ja tietää jutella semmoisia asioita munkeista, papeista ja piispoista itse Romassakin, että pian ajattelee, jotta kaikki, mitä ei silmin näe, on petosta ja koko uskonto pelkkää valhetta.

V.

Elsan aikakirja.

Tammikuulla 1510.

Meillä on kauhea aika mennyt ohitse; jos se todella on ohitse!

Rutto on liikkunut Eisenachissa; ja voi! on täällä vielä.

Fritz tuli kotiin jouluksi, niinkuin tavallisesti. Juuri ennenkuin hän lähti Erfurtista, oli rutto ilmestynyt yliopistossa. Mutta hän ei tietänyt siitä. Kun hän ensiksi tuli tänne, näytti hän aivan terveeltä ja oli varsin virkeänä; mutta seuraavana päivänä hän valitti vilua ja kylmän väreitä ynnä päänkivistystä, joka eneni iltapuolella. Hänen silmänsä alkoivat nyt käydä tuijottaviksi ja himmeiksi eikä hän kyennyt kauan puhumaan taikka ajattelemaan selvästi.

Minä näin, että äiti katseli häntä levottomasti sinä iltana; ja kun hän myöhemmin huomasi, että Fritzin kädet olivat kuumat, sanoi hän aivan tyvenesti, että hän aikoi valvoa yön hänen luonaan. Aluksi Fritz väitti vähän vastaan, mutta hän näytti olevan liian heikko pitämään kiinni mistäkään päätöksestä; ja kun hän nousi, maata mennäksensä, hän horjui vähäisen ja sanoi, että tuntui, niinkuin hänen päätänsä huimaisi, jonka vuoksi äiti tarttui hänen käsivarteensa ja saatti hänet hänen huoneesensa.

En minä kuitenkaan ollut huolestunut; mutta kun Eva ja minä tulimme huoneesemme, hän lausui sillä tyvenellä, vakuuttavalla tavalla, joka hänellä oli jo lapsena, samalla kuin hän loi isot silmänsä minuun:

"Elsa serkku, Fritz on kovin kipeä."

"En minä sitä usko, Eva", minä sanoin; "eikä kukaan niin pian tulisi levottomaksi hänen tähtensä kuin minä. Hän kylmäsi itsensä Erfurtista tullessaan. Sinä tiedät, että oli jo myöhäinen, kun hän saapui tänne, ja satoi lujasti lunta, ja hän oli niin iloinen, kun hän sai nähdä meidät, ja niin halukas puhumaan, että hän ei tahtonut muuttaa vaatteita. Se on vaan vähäinen vilustus. Paitsi sitä oli äiti aivan levollinen, kun hän toivotti meille hyvää yötä. Minä en luule, että hän pelkää mitään. Hän vaan valvoo tunnin tai pari Fritzin tykönä, siksikuin hän näkee hänen nukkuvan."

"Etkö sinä, Elsa, nähnyt", vastasi "että äidin huulet vapisivat, kun hän kääntyi ja sanoi meille hyvää yötä?"

"En, Eva", minä lausuin; "minä katselin Fritzä."

Ja sitten me panimme maata. Mutta minusta oli kummallista, että Eva, kuusitoistavuotinen tyttö, oli enemmän huolissaan kuin minä, joka olin Fritzin sisar. Toivo on tavallisesti niin suuri ja pelko niin vähäinen, ennenkuin on nähnyt monen pelon toteutuvan ja monen toiveen pettävän. Evan oli kuitenkin aina tapa nähdä asiain todellinen laita. Minä olin kovin väsynyt päivän työstä (sillä minä nousen aina tavallista varhemmin, kun Fritz on täällä, että saan kaikki askareet tehdyksi, ennenkuin hän on ylhäällä) ja nukuin arvattavasti hyvin pian. Ei ollut puoli-yö, kun heräsin siitä, että äiti koski

käsivarteeni. Hänen oli lamppu kädessään, ja sen valossa minä huomasin, että hän oli kovin kalvea kasvoiltaan ja näytti peräti tuskastuneelta, jotta minä heti täydelleen heräsin,

"Elsa", hän sanoi, "mene poikain huoneeseen ja lähetä Kristofer lääkäriä noutamaan. Minä en voi jättää Fritziä. Mutta älkää peloittako isäänne!" hän lisäsi, kun hän oli sytyttänyt lamppumme ja lähti huoneesta.

Minä herätin Kristoferin, ja viidessä minuutissa hän oli vaatteet päällä ja poissa huoneesta. Kun palasin huoneeseemme, istui Eva puettuna vuoteella. Minä näin, ettei hän ollut nukkunut. Minä luulen, että hän oli rukoillut, sillä hänen kätensä olivat ristissä krucifixin ympärillä, ja kyynelten jälkiä näkyi hänen poskissansa, vaikka hänen silmänsä olivat kirkkaat ja kyynelettömät, kun hän katsahti minuun.

"Mikä nyt on, serkku Elsa?" hän kysyi. "Kun menin hetkeksi Fritzin huoneen ovelle, hän paraikaa puhui. Hänen äänensä se oli, vaan se tuntui niin oudolta ja hurjalta. Minä luulen, että hän kuuli minun askeleeni, vaikka toivoin, ettei kukaan olisi kuullut niitä — minä astuin niin hiljalleen — sillä hän huusi: 'Eva, Eva!' mutta äiti kiirehti ovelle ja viittasi minut ääneti pois. Mutta *sinä* saat mennä, Elsa", lisäsi hän semmoisella kiivaudella, joka oli aivan tavaton hänessä. "Mene katsomaan häntä."

Minä lähdin kohta. Fritz puhui hyvin nopeasti ja rajusti ja katkonaisella tavalla, että oli vaikea ymmärtää häntä. Äiti istui aivan alallaan, pitäen kiinni hänen kädestään. Hänen silmänsä eivät olleet kiiltävät, niinkuin tavallisessa kuumeessa, vaan sumeat ja sirottavat. Kuitenkin oli hän ankarassa kuumeessa. Kun koskin hänen kättänsä, se poltti, niinkuin tuli, ja hänen kasvonsa olivat karmosiinipunaiset. Minä seisoin ihan ääneti äitini vieressä, kunnes lääkäri tuli. Ensiksi Fritzin silmät seurasivat minua; sitten ne näyttivät tarkastavan ovea, ikäänkuin odottaen jotakuta muuta; mutta tuokion perästä untelias tylsyys valloitti ne jälleen eikä hän näyttänyt tietävän mistään.

Vihdoin lääkäri tuli. Hän pysähtyi hetkeksi oven suuhun ja piti mirhamilla täytettyä kukkaroa edessään. Tuosta lähestyen vuodetta, hän veti uutimet syrjään ja katseli Fritzin käsivartta.

"Aivan selvää!" hän huudahti, kavahtaen takaperin, kun hän huomasi mustan paiseen siinä. "Se on rutto!"

Äitini seurasi häntä oven luo.

"Suokaat anteeksi, rouva", hän sanoi; "henki on kallis, ja minä ehkä levitän taudin kaupunkiin."

"Eikö voi mitään tehdä?" äiti kysyi.

"Eipä paljon!" hän vastasi jäykästi; ja sitten, hetken epäiltyänsä ja liikutettuna äidin tuskastuneista kasvoista, hän palasi vuoteen luo. "Minä olen koskenut häntä", hän mutisi, ikäänkuin puollustaen itseään, että hän oli mennyt vaaraan; "onnettomuus on varmaan jo tapahtunut." Ja ottaen veitsen hän iski veljeltäni suonta.

Kun hän oli sitonut käsivarren, kääntyi hän minun puoleeni ja lausui:

"Hankkikaat cypressiä ja katajaa, ja polttakaat niitä hiili-astiassa täällä huoneessa pihkan ja mirhamin kanssa. Pitäkää veljeänne niin lämpimänä kuin mahdollista on, älkää laskeko ilman hivaustakaan sisään! ja," hän lisäsi, kun saatin hänet oven luo, "älkää antako hänen millään muotoa hetkeksikään nukkua [siihen aikaan hyväksi katsottu ruton parannuskeino], älkää myöskään salliko, että kukaan muu, kuin te itse ja äitinne, lähestyy häntä."

Kun olin noudattanut näitä käskyjä ja palasin vuoteen luo, Fritz houraili; ja vaikka me käsitimme ainoastaan vähän siitä, mitä hän sanoi, oli hän ilmeisesti suuressa tuskassa. Hän näytti ymmärtäneen lääkärin sanat, sillä hän toisti useasti: "rutto! rutto! Minä olen saattanut kirouksen omaisilleni!" Sitten hän taas houraili, ja pyysi oudolla tavalla Martin Lutheria ja Evaa välittämään ja toimittamaan anteeksi-antamusta hänelle, ikäänkuin hän olisi rukoillut taivaan pyhimyksiä. Tuon tuostakin hän kertoi kappaleita latinaisista virsistä.

Oli kauheata, kun täytyi pitää häntä valveilla; kun täytyi herättää häntä, milloin häntä vaan vähänkin nukutti, semmoisiin ajatuksiin, jotka niin hämmensivät ja häiritsivät hänen aivo-raukkojaan. Mutta toisena yönä äiti pyörtyi, ja minun täytyi kantaa hänet hänen huoneesensa. Hänen kallis, laihtunut ruumiinsa ei ollut mikään raskas taakka. Minä laskin hänet läheisen huoneen vuoteelle. Eva ilmestyi ovelle, kun minä seisoin äidin vieressä. Hän oli kalpea kuin kuollut. Ennenkuin jouduin estämään häntä, tuli hän luokseni ja, tarttuen käteeni, lausui:

"Elsa serkku, lupaa minulle vaan yksi asia; — jos hän kuolee, anna minun nähdä hänet kerta vielä."

"Minä en tohdi luvata mitään, minä sanoin; muista, että se tarttuu!"

"Mitä minä tarttumuksesta huolin, jos hän kuolee?" hän lausui; "minä en pelkää kuolemaa."

"Ajattele isää ja lapsia, Eva", minä sanoin; "jos rutto rupee äitiin ja minuun Fritzin jälkeen, mikä heidän neuvokseen tulisi?"

"Chriemhild on pian vanha kyllä heitä hoitamaan", vastasi hän aivan tyvenesti; "lupaa minulle, lupaa Elsa, taikka minä menen heti hänen luokseen."

Ja minä lupasin hänelle, ja hän heitti käsivartensa minun ympärilleni ja suuteli minua. Sitten minä palasin Fritzin luo ja jätin Evan äitini käsiä hieromaan. Ei siitä olisi mitään hyötyä, arvelin minä, jos enää koettaisin estää tarttumista, kun hän on koskenut minun käsivarsiini.

Kun tulin jälleen Fritzin vuoteen luo, hän nukkui! Katkerasti minä nuhtelin itseäni; mutta mitä minä olisin voinut tehdä? Hän nukkui — nukkui levollisesti, hengittäen hiljaisesti ja tasaisesti. Minä en uskaltanut herättää häntä, vaan lankesin polvilleni ja rukoilin Pyhää Neitsyttä ja kaikkia pyhimyksiä, että he armahtaisivat minua ja säästäisivät häntä. Ja he kuulivat minua varmaan; sillä, vaikka minä olin laiminlyönyt lääkärin käskyt, alkoi Fritz juuri tämän unen perästä tointua.

Äidin-äitimme sanoo, että se oli ihmetyö; "jollei", hän lisäsi, "lääkäri ole erehtynyt!"

Fritz heräsi unestansa virkistyneenä ja levollisena, mutta heikkona kuin lapsi.

Oli suloista kohdata hänen silmiänsä, kun hän ensin heräsi, ja sitä tyvenen tuntemisen katsetta, joka oli astunut hurjan tuijottamisen tai rauhattoman hourailemisen sijaan; suloista katsetta kerta vielä hänen sydämeensä hänen silmiensä kautta. Hän katseli minua kauan aikaa levollisella tyytyväisyydellä, mitään puhumatta, ja sitten hän sanoi, ojentaen kättänsä minulle:

"Elsa, sinä olet valvonut kauan aikaa täällä. Sinä näytät väsyneeltä; mene lepäämään."

"Minä lepään parhaiten, kun katselen sinua", minä vastasin, "ja näen, että olet parempi."

Hänellä ei ollut kyllin voimaa vaatia sitä sen enemmän, ja vähäisen ruokaa ja jäähdyttäviä juomia nautittuaan hän vaipui jälleen uneen, ja samoin ikään minä; sillä ensimmäinen asia, jonka erotin, oli se, että äitimme lempeästi asetti tyynyn minun pääni alle, joka oli painunut alas vuoteelle, jonka vieressä olin ollut polvillani, kun katselin Fritzia. Minä häpesin, kun olin ollut niin huono hoitaja; mutta äitimme vaati, että menisin huoneesemme lepoa ja ravintoa etsimään. Ja seuraavina muutamina päivinä me vuorotellen istuimme Fritzin tykönä, kunnes hän alkoi vaurastua. Silloin me arvelimme, että hän ehkä tahtoisi nähdä Evaa; mutta kun tämä tuli ovelle, hän kiivaasti viittasi häntä pois ja sanoi:

"Älkäätkä salliko hänen tulla likelle. Kukaties minä vielä saattaisin hänenkin päällensä tämän Jumalan tuomion!"

Eva kääntyi pois ja oli silmänräpäyksessä kadonnut; mutta tuskainen, hämmentynyt katse ilmestyi uudestaan veljeni silmissä ja kuumeinen puna hänen poskillansa, ja meni iso aika, ennenkuin hän näytti jälleen tyyntyvän.

Minä seurasin Evaa. Hän istui kätet ristissä huoneessamme.

"Voi, Elsa", hän lausui, "kuinka hän on muuttunut! Oletko varma, että hän edes nyt saa elää?"

Minä koetin lohduttaa häntä toivolla, joka oli tietysti paljoa lujempi minussa, koska olin nähnyt Fritzin siinä vaarassa, josta hän nyt verkalleen nousi jälleen elämään. Mutta joku asia, jonka hän oli Fritzissä havainnut, hivutti ilmeisesti hänen henkensä ydintä; ja kun Fritz parani, näytti Eva käyvän vaaleammaksi ja laiheemmaksi, siksi kuin samat kuumeen oireet, joita olimme oppineet pelkäämään, löytyivät hänessä, ja sitten nuot kauheat taudin merkit, paiseet, joista ei ollut mitään epäilemistä, näkyivät valkoisilla, hienoilla käsivarsilla, ja nyt Eva makasi himmeillä, tuijottavilla, rutonverhoisilla silmillä ja hourailevilla aivoilla.

Päivä aikaa meidän oli mahdollinen salata asia Fritz'iltä, mutta ei kauemmin.

Toisena iltana siitä, kuin Eva sairastui, minä tapasin Fritzin seisomasta huoneessa akkunan luona, katsellen kadulle. Minä en unhotta milloinkaan sitä kauhua, joka asui hänen silmissään, kun hän kääntyi akkunasta minuun.

"Elsa", hän sanoi, kuinka kauan ovat nuot valkeat palaneet kaduilla?"

"Viikon päivät", minä vastasin. "Siinä poltetaan cypressiä, katajaa, mirhamia ja männynpihkaa. Lääkärit sanovat, että se puhdistaa ilman."

"Minä tunnen ne liian hyvin", hän sanoi. "Entä, Elsa", hän jatkoi, "miksi mestari Bürerin rakennus

vastapäätä on suljettu?"

"Häneltä on kuollut kaksi lasta", minä sanoin.

"Ja miksi toiset akkunat ovat suljetut kadun päähän saakka?" hän kysyi.

"Asukkaat ovat muuttaneet pois, veljeni" minä vastasin; "mutta lääkärit toivovat, että pahin aika nyt on ohitse."

"Oi vanhurskas Jumala!" hän huudahti, vaipuen tuolille ja peittäen kasvonsa; "minä pakenin sinua ja minä olen tuottanut kirouksen omaisilleni!"

Hän oli tuokion ääneti, ja ennenkuin minä ehdin ajattelemaan mitään sanoja hänen lohdutuksekseni, hän katsahti ylös ja kysyi äkkiä:

"Ketekä ovat *tässä* talossa kuolleet, Elsa?"

"Ei kukaan, ei kukaan", minä vastasin.

"Ketekä ovat sairastuneet?" hän kysyi.

"Kaikki lapset ja isä ovat terveet", minä sanoin, "ja äiti."

"Eva siis on sairastunut!" hän huudahti — "syyttömät syyllisten sijasta! Hän kuolee ja tulee pyhimykseksi taivaaseen, vaan minä, joka olen murhannut hänet, jään eloon enkä saa nähdä häntä enään, ei milloinkaan enään."

Minä en kyennyt häntä lohduttamaan. Hänen tuskansa suuruus sortoi minut kokonaan. Minä en voinut kuin purskahtaa kyyneliin, jotta hänen täytyi koettaa minua lohduttaa. Mutta hän ei puhunut mitään; hän tarttui vaan lempeästi käteeni, niinkuin muinoin, ilman mitään sanomatta. Viimein minä lausuin:

"Ethän sinä ruttoa tuonut, kallis Fritz; Jumala sen lähetti!"

"Minä tiedän, että se on Jumala!" hän vastasi niin tuikean katkeralla äänellä, että minä en yrittänytkään puhettani jatkamaan.

Sinä yönä Eva houraili kovasti, kun valvoin hänen luonansa; mutta hänen houreensa olivat kokonaan toista laatua kuin Fritzin. Hänen ajatuksensa näyttivät vierevän ikäänkuin tyvenellä virralla johonkin onnelliseen maahan, jota me emme voineet nähdä. Hän puhui palatsista, kodista, lemuavista liljakedoista, joilla valkea-vaatteiset pyhimykset kulkivat soitolla ja laululla, ja Yhdestä, joka toivotti häntä tervetulleeksi. Toisinaan hän myöskin lausui hiljaisesti kappaleita samoista latinaisista virsistä, joita Fritz oli kertonut houreissaan, mutta hänen äänensä oli aivan toisenlainen, aivan lapsellinen ja onnellinen. Jos hän joskus näytti huolestuneelta, se oli silloin, kuin hän näytti kaipaaman joitakuuta ja etsivän heitä milloin mistäkin; mutta silloin hän päätti usein, sanoen: "niin, minä tiedän, että he tulevat; minun täytyy odottaa, kunnes he tulevat". — Ja niin hän viimeiseltä meni nukuksiin, ikäänkuin tämä ajatus olisi rauhoittanut häntä.

Minä en hennonut estää häntä nukkumasta, sanoivat lääkärit mitä hyvänsä; hän näytti niin levolliselta, ja hänen huulillaan oli niin onnellinen hymy. Ainoastaan yksi kerta, kun hän oli tällä tapaa maannut aivan tyvenesti tunnin aikaa ja hänen rintansa näytti tuskin kohoavan vienosta hengityksestä, minua alkoi peloittaa, että hän näin sujuisi meiltä pyhien enkelein syliin; ja minä kuiskasin hiljaa: "Eva, armas Eva!"

Hänen huulensa erkanivat vähän, ja hän lausui:

"Ei vielä; odota, kunnes *he* tulevat."

Nyt hän taas käänsi päätänsä tyynyä vastaan ja alkoi nukkua.

Kun hän heräsi, oli hän täydellä taidolla ja tyvenenä, ja lausui vakaasti:

"Missä äiti on?"

"Hän lepää, Eva kultani."

Vieno tyytyväisyyden hymy ilmestyi hänen huulillaan, ja hän jatkoi katkonaisilla sanoilla:

"Nyt minua haluttaisi nähdä Fritzia. Sinä lupasit, että minä saisin nähdä hänet jälleen; ja minä luulen, että, jos minä nyt huolen, hänkin tahtois nähdä minut kerran vielä."

Minä menin noutamaan veljeäni. Hän käveli edestakaisin huoneessansa, krucifixi rintaansa

painettuna. Ihmeekseni hän alusta näytti varsin vastahakoiselta; mutta kun minä sanoin, kuinka hartaasti Eva sitä halasi, seurasi hän minua mieluisasti hänen huoneesensa. Eva oli jälleen saamallansa entisen valtansa meidän kaikkien suhteen. Hän ojensi kättänsä, ja hänen kasvonsa kuvastelivat rauhaa ja lepoa.

"Fritz serkku", hän lausui välipäisesti, sitä myöten kuin hän jatkoi: "sinä olet opettanut minulle niin monta asiaa; sinä olet tehnyt niin paljon minun hyväkseni! Minä soisin nyt, että sinä oppisit minun mielilauseeni, jotta, jos minä menen pois, se tekisi sinut onnelliseksi, niinkuin se tekee minut." Tuosta hän lausui aivan pitkäänsä ja selvästi sanat: *niin on Jumala mailmaa rakastanut, että Hän antoi ainoan Poikansa*. "Minä en, Fritz serkkuni", hän lisäsi, "tiedä lauseen loppua. Minun on ollut mahdoton löytää se; mutta sinä kyllä löydät sen. Minä olen varma, että se on jossakin hyvässä kirjassa, se saattaa minut rakastamaan Jumalaa niin paljon, kun ajattelen sitä. Lupaa minulle, että sinä etsit sen, jos minä kuolen."

Fritz lupasi, ja Eva oli aivan tyytyväinen. Evan voimat näyttivät loppuneen, ja tuokion perästä hän vaipui sitkeään, tyveneeneeseen. Minä olin laskenut käsivarteni hänen ympärillensä, kun istuin hänen vieressään, ja hän piti yhä kiinni Fritzin kädestä.

Tästä ajasta minua aavisti, ettei hän kuolisi, ja minä kuiskasin hiljaa Fritzille:

"Hän ei kuole; hän paranee etkä sinä ole surmannut häntä, vaan pelastanut hänet!"

Mutta kun katsahdin hänen kasvoihinsa, toivoen niistä kiitollista, onnellista vastausta, säikäytti niitten muoto minua.

Hän seiso i liikahdamatta eikä uskaltanut vetää pois kättänsä. Hänen laihtuneissa, vaaleissa kasvoissaan ilmestyi jäykkä, toivoton katse, joka kauhistutti, kun vertasi sitä niitten kasvojen rauhalliseen hymyyn, joihin hänen silmänsä olivat kiinnitettyt.

Semmoisena hän pysyi, siksi kuin Eva heräsi, jolloin koko hänen muotonsa muuttui ja tämän hymy hetken aikaa siinä heijasteli.

Sitten hän sanoi leppeästi: "Jumala siunatkoon sinua, Eva!" ja pusertaen hänen kättänsä huuliansa vastaan hän jätti huoneen.

Kun näin hänet jälleen samana päivänä, minä sanoin:

"Fritz, sinä pelastit Evan hengen! Hän tointui siitä hetkestä alkain, kuin hän näki sinut."

"Niin", hän vastasi hyvin suopeasti, mutta outo innottomuus näkyi hänen kasvoissansa; "minä luulen, että niin on. Minä olen pelastanut hänet."

Mutta hän ei mennyt Evan huoneeseen enää; vaan hämmästyksellemme ja mielipahaksemme hän seuraavana päivänä äkkiä sanoi, että hänen täytyi jättää meidät.

Hän lausui vaan muutamia jäähyväissanoja meille jokaiselle eikä tahtonut nähdä Evaa ja sanoa hänelle hyvästi. Hän arveli, että se ehkä häiritsisi häntä.

Mutta kun hän suuteli minua ennen lähtöänsä, hänen kätensä ja huulensa olivat kylmät kuin kuolema. Minä katselin, kuinka hän astui katua alaspäin, eikä hän kuitenkaan kertaakaan kääntynyt viimeisiä jäähyväisiä viitataksensa, niinkuin hänen ennen aina oli tapa tehdä; vaan jatkoi vitkaan ja vakaasti matkaansa, siksi kuin hän katosi näkyvistä.

Minä palasin sisään kovin raskaalla sydämellä; mutta kun minä menin kertomaan Evalle, että Fritz oli lähtenyt, ja koetin selittää, miks'ei hän tullut sanomaan jäähyväisiä hänelle, koska minä luulin, että se pahoittaisi häntä, (ja minusta se näyttää jokseenkin kummalliselta Fritzin puolelta), katsahti hän minuun tyvenellä, luottavalla, tyytyväisellä hymyllänsä ja sanoi:

"Se ei pahoita minua ollenkaan, Elsa serkku. Minä tiedän, että Fritzillä oli hyvät syyt siihen — hyvät, todelliset syyt, niinkuin hänellä aina on; ja me näemme hänet jälleen, niin pian kuin hän katsoo oikeaksi."

St. Sebastian, Erfurtissa, Tammikuun 20 p. 1510.

Peräytämätön askel on astuttu. Minä olen ruvennut munkiksi Augustinin-luostariin. Minä kirjoitan tämän Martin Lutherin kammiossa. Minä olen todesti luopunut isästä, äidistä ja kaikista, mitä oli minulle kalliinta, ristin juureen paetakseni. Minä olen uhrannut kaikki maan päällä kutsumukseni tähden, eikä taistelo kuitenkaan ole ohitse. Tuskin tuntuu kutsumukseni nyt varmemmalta kuin siihen aikaan, jolloin oleskelin mailmassa. Epäilykset hyrisevät ympärilläni, ikäänkuin ampieiset, ja pistelevät minua joka taholta. Valon enkelin muodossa perkele hämmästyttää minua itse raamatun sanoilla. Martin Lutherin isän lause johtuu mieleeni, ikäänkuin jumalallinen ääni olisi sen puhunut. "Kunnioita isääsi ja äitiäsi!" kajahtaa minun korviini kuorin lauluista ja näyttää olevan kirjoitettu joka paikkaan kammioni valkoisiin seiniin.

Ja paitsi tätä Jumalan sanojen jylinää, hellät äänet näyttävät kutsuvan minua takaisin, vaatien minua velvollisuuteen ja pyytäen, etten jättäisi heitä yksinään taistelemaan elämän taisteloa. Elsa kutsuu minua vanhasta sälyhuoneesta: "Fritz! veljeni! kuka nyt sanoo minulle, mitä tehdä?" Äitini tosin ei kutsu minua takaisin, mutta minä olen aina näkevänenä, kuinka hänen kyyneltyneet silmänsä, täynnänsä pidätettyä nuhdetta ja kummastusta, kohoavat taivaasta päin, anoen sieltä voimaa; ja kuinka hänen laihuneet, vaaleat kasvonsa käyvät päivästä päivään yhä vaaleammaksi. Ainoastaan yhden äänessä ja yhden kasvoissa minä en milloinkaan näe enkä kuule nuhdetta eikä takaisin vaatimusta; vaan kuitenkin, taivas suokoon minulle anteeksi, nämät puhtaat ja enkelin kaltaiset silmät, jotka näyttävät vaan sanovan: "jatka, Fritz serkku, Jumala auttaa sinua, ja minä rukoilen sinun puolestasi!" — nämät suloiset, uskolliset, taivaalliset silmät houkuttelevat minua takaisin mailmaan suuremmalla voimalla kuin mikään muu asia.

Onko tämä siis liian myöhäistä? olento minä viipynyt mailmassa niin kauan, ettei minun käy sydäntäni koskaan enää siitä riistäminen? Tämähän on rikollisen epäilykseni rangaistus, että, vaikka minä olen antanut ruumiini luostarille, Jumala ei huoli sielustani — jonka täytyy, ikäänkuin kadotetun hengen, häilyä ijankaikkisesti niillä näkymöillä, joita se oli liian vastahakoinen jättämään? Pakeneeko vastakin, kun nostan silmäni taivasta kohden, kaikki, mitä siellä on puhdasta ja pyhää, niitten kasvojen muotoon, joitten muistaminen on minulle kuoleman synti?

Kuitenkin minä olen pelastanut hänen henkensä! Jos kohta minä syntieni kautta saatin kirouksen omaisilleni, eikö minun kuuliaisuuteni ollut otollinen? Eikö siitä hetkestä asti, kuin minä, yksinani huoneessani ja kuultuani, että Eva oli sairastunut, lankesin maahan Jumalan eteen ja, pelosta karttaen Hänen loukattua nimeänsä, lähestyin Häntä Hänen pyhän martyrisa kautta ja lausuin: "hurskas Sebastian, niitten nuolten kautta, jotka lävistivät sinun sydämesi, torju ruton nuolet kodistani, ja minä rupean munkiksi ja vaihdan oman syyllisen nimeni sinun nimeesi" — eikö siitä hetkestä asti Eva alkanut tointua ja eivätkö siitä ajasta lähtien kaikki sukulaiseni pysyneet terveinä? "*Cadent a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis; ad te autem non appropinquabit.*" (Kaatukoon tuhansia sinun vieressäsi, ja kymmeniä tuhansia oikealla puolellasi; sinua se ei kuitenkaan lähesty). Eivätkö nämät sanat säntilleen toteuneet? ja samalla kuin useat vielä kaatuivat meidän ympärillämme, sairastuiko kukaan sen jälleen kodissani?

Hurskas Sebastian, sinä luotettava ruton poistaja, sen lujuuden kautta, joka syytettynä osoitit, vahvasta epävakasta tahtoani; kaksinkertaisen kuolemasi kautta pelasta minut toisesta kuolemasta; niitten nuolten kautta, jotka eivät voineet surmata sinua, sinä olet pelastanut meidät siitä nuolesta, joka päivällä lentää; niitten julmien lyömien kautta, jotka lähettivät sielusi taistelutanterelta paratiisiin, voimistuta minua saatanan lyömiä vastaan; ruumiisi kautta, joka otettiin kunnianttomasta haudasta ja pantiin katakombeihin martyrien joukkoon, nosta minut synnin loasta; sen jalon puollustuksen kautta, jolla kesken omia vaivojasi puollustit niitä, jotka kärsivät kanssasi, auta minua, kun puollustan niitä, jotka kärsivät minun kanssani, ja kaikkien surujesi, ansioittesi ja ilojesi kautta rukoile minun puolestani — oi rukoile minun puolestani, joka tästäläin kannan sinun nimeäsi!

St. Scholastica, Helmikuun 10 p.

Minä olen ollut kuukauden päivät luostarissa. Siten oli ensimmäinen koetus-aikani ohitse, ja minä puettiin noviisiin valkoisiin vaatteisiin.

Koko veljeskunta oli kokoontunut kirkkoon, kun minä notkistin polviani priorin edessä ja hän kysyi minulta juhlallisesti, luulinko minä jaksavani kantaa sitä taakkaa, jonka aioin sälyttää hartioilleni.

Matalalla ja vakavalla äänellä hän muistutti minulle, mimmoinen tämä taakka oli — karkeat, yksinkertaiset vaatteet; himojen hillitseminen; häirittynyt lepo ja pitkät valvonnat; työt veljeskunnan palveluksessa; soimaukset ja köyhyys; kerjäläisen nöyrytyminen; ja ennen kaikkia oman tahdon ja oman

kunnian kieltäminen ynnä velvollisuus tehdä, mitä hyvänsä esimiehet vaativat, ja mennä, mihin hyvänsä he käskivät.

"Jumalan avulla", rohkenin vastata, "minä koetan."

Silloin priori lausui:

"Me vastaan-otamme sinut siis koetteeksi vuodeksi; ja täyttäköön Jumala sen hyvän työn, jonka Hän on aloittanut sinussa."

Koko veljeskunta vastasi syvällä amen'ella, ja sitten kaikki äänet yhtyivät seuraavaan virteeseen:

"_Magne Pater Augustine, preces nostras suscipe,
Et per eas conditori nos placare satage,
Atque rege gregem tuum, summum decus praesulum.

Amatorem paupertatis, te collaudant pauperes;
Assertorem veritatis amant veri iudices;
Frangis nobis favos mellis de Scripturis disserens.

Quae obscura prius erant nobis plana faciens,
Tu de verbis Salvatoris dulcem panem conficis,
Et propinas potum vitae de psalmorum nectare.

Tu de vita clericorum sanctam scribis regulam,
Quam qui amant et sequuntur, viam tenent regiam,
Atque tuo sancto ductu redeunt ad patriam.

Regi regum salus, vita, decus et imperium;
Trinitati laus et honor sit per omne saeculum,
Qui concives nos ascribat supernorum civium_."

* * * * *

Pyhä isä Augustinus, kuule lasten rukous,
Saata Luojan jalkain juureen meidän halpa suositus,
Hoida, kaitse laumaas, sinä paimenten kaunistus.

Sua, köyhäin suosijata, köyhät kiittää riemuiten,
Tosi tuomarit sua kehuu, puoltajata totuuden;
Mettä, hunajata ja'at sä, raamatusta haastellen.

Mikä hämää ol' ennen, sen sä selväks' todistat,
Vapahtajan sanoista sa makuleivän valmistat,
Taivaan juomaa meille psalmeihin elinlähdeest' ammennat.

Veljeskunnan seurattavaks' teit sa pyhän ohjelman,
Ken sit' uskoo, harrastaapi, elon saapi hurskahan,
Ja sun johdollasi palaa isän-maansa helmahan.

Onni, voima kuningasten kuninkaalle olkohon,
Kiitost', ylistystä aina kolminaisuus saakohon,
Joka meidät vihdoin viepi autuasten joukkohon.

Kun nämät pyhät sanat olivat laulettu, ne sulasivat kummallisella tavalla yhteen niitten menojen kanssa, joilla minä munkiksi puettiin. Hiukseni leikattiin papillisen tonsurin mukaan; maallinen pukuni riisuttiin pois; noviisin vaatteet asetettiin ylleni; ja minä vyötettiin köydellä, samalla kuin priorin hiljaan kuiskasi minulle, että minun tuli uuden pukuni ohessa pukea päälleni uusi ihminen.

Kun sitten virren viimeiset sävelet vaikenivat, minä lankesin polvilleni ja painoin pääni syvälle vastaan-ottaakseni priorin siunausta, joka kuului näin:

"Suokoon Jumala, joka on kääntänyt tämän nuoren miehen pois mailmasta ja antanut hänelle asunnon taivaassa, että hänen jokapäiväinen vaelluksensa olisi hänen kutsumuksellensa sovelias; ja että hän saisi syytä olla kiitollinen siitä, mitä tänä päivänä on tehty."

Munkit veisasivat nyt muutamia värssyjä vastaukseksi ja astuivat sitten juhlallisesti kuoriin, jossa me kaikki laskeusimme maahan hiljaiseen rukoukseen.

Tämän perästä he johdattivat minut luostarin suureen saliin, jossa koko veljeskunta antoi minulle

rauhan suudelman.

Kerran vielä minä notkistin polviani priorin edessä, joka muistutti minulle, että se, joka kestää loppuun saakka, pelastetaan, ja jätti minut holhojan haltuun, jommoisen uusi generalivikarius Staupitz on määrännyt itsekullekin noviisille.

Näin luostari-elämäni suuret juhlamenot ovat ohitse, eikä niistä kuitenkaan ole jäänyt kuin tyhjiys ja pettyneet toiveet. Ne eivät ole aikaan saaneet mitään muutosta, jota voisin sydämessäni tuntea. Ne eivät ole siirtäneet mailmaa kauemmaksi minusta. Ne ovat vaan asettaneet toisen ylitsepääsemättömän aidan minun ja kaikkien väliin, mitä minulla oli rakkainta; ylitsepääsemättömäksi, kuin laivattoman meren, särkymättömäksi, kuin vahvan raudan, minä olen käskenyt *tahtoni* tehdä sen; mutta *sydämeni* suhteen, voi! se on hieno kuin hämähäkin verkko, koska jokainen heikoinkin kaipaavan rakkauden sävel, joka kaikkuu entisyydestä, tunkee sen lävitse ja haikeuttaa minua.

Holhojani vaatii kovin ankarasti, että veljeskunnan säännöistä tarkasti vaaria pidetään. Rikokset jaetaan neljään luokkaan — vähäiset, suuret, suuremmat ja suurimmat, ja näistä on jokaisessa eri rangaistuksen määrä asetettu. Vähäisempien joukossa on: kun ei mene kirkkoon kohta kuin merkki on annettu; kun ei muista heti koskea lattiata kädellään taikka lyödä rintoihinsa, jos kuorissa lukiessaan tai veisatessaan hiukankin erhettyy; kun katsoo ympärilleen jumalanpalveluksen aikana; kun ei lankee maahan Marian ilmestyspäivänä tai jouluna; kun mennessään tai tullessaan laiminlyö siunauksen; kun ei pane kirjoja tai vaatteita niitten oikealle paikalle; kun ripottaa ruokaa tai juomaa; kun unhottaa pöytärukouksen, ennenkuin alkaa syödä. Suurten rikosten joukossa on: kun rakentaa riitaa; kun ei määrättyllä tavalla pysy ääneti paastoamisen aikana; kun katselee naisia tai puhuu heidän kanssaan paitsi lyhyillä vastauksilla.

Vähäisiä sääntöjä on lukemattomia. Vaikea on alussa oppia kaikkia niitä eri tapoja, joilla tulee notkistaa polviensa, kumartaa ja langeta maahan. Noviiseihin ei sallita koskaan puhua keskenänsä paitsi priorin läsnä ollessa, heitä on kielletty milläkään lailla huolimasta vieraista, heidän on käsky astua silmät maassa, ahkerasti lukea raamattua, kumartaa aina syvälle, kun vastaan-ottavat lahjoja, ja sanoa: "Herra olkoon ylistetty lahjoissansa."

Kuinka Martin Luther, jolla on niin reipas ja rohkea luonto, on sietänyt näitä vähäisiä määräyksiä, sitä minä en käsitä. Minun mielestäni niissä on jonkunlainen nukuttava, kuolettava lievitys; ne hajottavat ajatukseni taikka estävät minua ajattelemasta.

Kuitenkin se lienee totta, että kuuliaisuuteni auttaa omaisiani enemmän kuin kaikki työni olisivat auttaneet, jos olisin tottelematon jäänyt mailmaan. Ei mikään itsekäs oman pelastuksen tai levon etsiminen ole minua tänne saattanut, ajattelkoot ja sanokoot muutamat mitä hyvänsä, niinkuin he sanoivat Martin Lutherista. Minä ajattelen sitä Magbeburgin taulun laivaa, josta hän niin usein puhui minulle. Enkö minä ole siinä — todenperäisesti *siinä nyt*, ja enkö minä tästälähin, kun olen tointunut siitä väsymyksestä, jonka sinne pyrkiminen tuotti, toivo saavani kallistua alas ja ojentaa käsivarttani niille, jotka vielä taistelevat tämän katkeran mailman aalloissa, sekä pelastaa heitä?

Pelastaa heitä; niin, pelastaa heidän sielujansa! Eikö minun lupaukseni pelastaneet kalliita henkiä? Ja eivätkö paastoamiseni, valvontani, itsekuritukseni, rukoukseni ole yhtä tehokkaat heidän sielujensa suhteen? ja enkö minä tästedes taivaassa, jossa ne asuvat, jotka ovat neitsyllisessä puhtaudessa seuranneet Lammasta, notkistu jaspissakarain yli ja auta heitä kiirastulesta paratiisiin jyrkkiä rinteitä ylös ja ole ensimmäinen portilla, joka toivottaa heitä tervetulleeksi sinne! Ja emmekö sitten paratiisissa, jossa ei rakkaus enää varo muuttumasta synniksi, saa ijtä olla yhdessä? ja kadunko minä silloin, että jätin mailman lyhyet, saastaiset ilot ijanikaikkisuuden puhtaitten ilojen tähden? Valitanko minä *silloin*, että kutsumukseni mukaan pidin parempana kärsiä eroitettuna heistä, jotta heidän sielunsa pelastuisivat, kuin tehdä työtä heidän kanssansa katoavan ruumiin hyväksi?

Silloin! *silloin!* minä pyhimyksenä Jumalan kaupungissa! Minä, epäilevä, syntinen noviisi Erfurtin Augustinin-luostarissa, joka, vuosikaudet vastustettuani, vihdoin olen antanut ruumiini luostarille, mutta jolla ei ole enemmän voimaa kuin ennen antaa sydäntäni Jumalalle!

Kuitenkin minä olen *pyhässä laivassa*; epäilemättä kaikki muutkin minulle tulevat. Mutta saavatko kaikki munkit taistella tällä tavalla? Varmaan perkele reutoo lujasti jokaisen saaliin tähden, joka häneltä menee. Se on, on varmaan perkele, joka viittaa minulle näitten kalliitten kasvojen kautta, joka kutsuu minua näillä tuttavilla äänillä; sillä *he* eivät kutsuisi minua koskaan takaisin. He salaisivat tuskansa ja sanoisivat: "mene Jumalan luo, jos Hän kutsuu sinua; jätä meidät ja mene Jumalan luo." Elsa, äitini, kaikki sanoisivat niin; vaikkapa heidän sydämensä pakahtuisi, kun yrittäisivät sitä sanomaan!

Oliko Martin Lutherilla tämmöiset ajatukset tässä samassa kammiossa? Jos ne tulevat perkeleeltä, minä luulen, että kyllä oli, sillä jaloimpia hän kiivaimmin ahdistaa; vaan kuitenkin saatan tuskin ajatella,

että hänellä oli semmoiset kurjat epäilykset kuin ne, jotka minua vaivaavat. Hän ei ollut niitä, jotka turmiokseen peräytyvät; ei niitäkään, jotka kätensä auraan laskevat ja *katsovat* taaksensa, niinkuin minä, voi! alinomaa teen. Ja mitä sanoo raamattu semmoisista? — "He eivät ole soveliaat Jumalan valtakuntaan." Ei mitään poikkeusta, ei mitään rajoitusta — munkki, pappi, pyhimys; jos ken *katsoo* taaksensa, hän ei ole sovelias Jumalan valtakuntaan. Mihin siis joutuvat toiveeni paratiisiin taikka niitten ansioitten suhteen, jotka muita auttavat? *Kääntyä takaisin*, peräytyä, sitä minä en tosiaan tee, vaikkapa kaikki perkeleet kiusaisivat minua taikka koko mailma houkuttelisi minua; mutta *katsoa* takaisin, kuka voi sitä estää? Jos yksi katsahdus voi tappaa, kuka voi pelastaa? Ruumiin kurittaminen, lihan ristiin-naulitseminen, ei yhdeksi päiväksi, vaan joka päivä; — minun täytyy joka päivä kuolla; minun täytyy olla *kuollut* — kuollut mailmalle. Tämän kammion täytyy olla minulle niinkuin hauta, johon kaikki, mitä sydämessäni elävintä oli, kuolkoon ja hautaantukoon. Tuntuiko niin Martin Lutherista? Onko tämä luostari semmoinen punaposkisille, lihaville munkeille, jotka juovat olutta isoista kannuista ja ahmivat vaan mehua ja paastoruoakseen syövät sen uhkeimpia kaloja? Kiusaaja! kiusaaja taas! älkää tuomitko eikä teitä tuomita.

St. Eulalia, Erfurtissa Helmikuun 12 p. 1510.

Tänä päivänä yksi vanhempi munkki tuli luokseni, arvattavasti sentähden, että olin alakuloinen ja murheellinen, ja sanoi: "älä pelkää, veli Sebastian, taistelo on usein ankara alusta; mutta muista St. Hieronymuksen sanat: Vaikka isäsi makaisi ovesi edessä, itkien ja vaikeroiden, vaikka äitisi näyttäisi sinulle sen ruumiin, joka kantoi sinut, ja ne rinnat, jotka imettivät sinut, katso, että tallaat heidät jalkojesi alle ja astut suoraa tietä Kristuksen luo."

Minä painoin alas pääni, niinkuin sääntö määrää, kiitokseksi hänen kehoituksestansa, ja minun luulteni hän ajatteli, että hänen sanansa lohduttivat ja vahvistivat minua; mutta Jumala tietää, mikä taistelo syntyi minun sydämessäni, kun istuin yksin tänä iltana kammiossani. "Julmat, katkerat, häijyt sanat!" minun maallinen sydämeni sanoi; minun syntinen sydämeni, jota valvominen, ruoskinta, tuskin kuolema itsekään, pelkään minä, ei voinut kuolettaa. Kaiketi hurskas isä Hieronymus puhui vaan pakanallisista isistä ja äideistä. Minun äitini ei näyttäisi tuskaansa, minua takaisin saadaksensa; hän sanoisi: "poikani, esikoiseni, Jumala siunatkoon sinua; minä annan sinut alttiisti Jumalalle." Eikö hän sano niin siinä kirjeessä, jonka hän omalla kädellään on kirjoittanut minulle, mutta johon minä en tohdi katsoa sen muistojen myrskyn tähden, jonka se nostaa minun sydämessäni?

Löytyykö yhtäkään nuhteen tai muistutuksen sanaa hänen kirjeessään? Jos löytyisi, minä lukisin sen; se lujittaisi minua. Tämmöistä kaikki pyhimykset ovat saaneet kokea. Mutta nyt, kun kivun-alaisen heikko ääni on lausunut nämät hurskaat, hellät sanat, jotka kaikkuvat sielussani, nyt sydämeni palajaa päivästä päivään ja hetkestä hetkeen kotiin Eisenachiin ja minä näen heidän avuttomina taistelevan jokapäiväisen leivän tähden, johon taisteluun minä olen jättänyt heidät turvattomaksi ja yksikseen.

Sitten taas se ajatus tulee: olenko minä viimeistä lukua uneksija, jommoiseksi toisinaan rohkenin ajatella isääni — semmoinen, joka laiminlyön yksinkertaiset, jokapäiväiset työni jonkun Atlantin tähden? ja jos minun Atlantini on paratiisissa eikä valtameren toisella puolella, onko siinä niin suuri eroitus?

Jospa vaan veli Martin olisi täällä, hän ymmärtäisi nämät ja auttaisi minua; mutta hän on nyt ollut lähes kaksi vuotta Wittenbergissä, jossa hänen kerrotaan pitävän luentoja jumaluus-opissa vaaliruhtinaan uudessa yliopistossa ja saarnaavan. Munkit näyttävät olevan melkein yhtä ylpeät hänen puolestaan, kuin Erfurtin yliopisto ennen.

Vaan kukaties hän ei kuitenkaan ymmärtäisi minun huoliani. Hänen luontonsa oli niin vahva, suora ja voimakas. Hän luultavasti ei olisi suuresti hellinyt niin epävakasta sydäntä ja levotonta omaatuntoa kuin minun.

Maaliskuun 7 p. — SS. Perpetua ja Felicitas. — Erfurtissa, Augustinin-luostarissa.

Tänä päivänä olin ensi kerran almuja pyytämässä. Tuntui varsin omituiselta aluksi, kun kerjäsintuttavien ovilla munkki-kaapu yllä ja luostarisäkki selässä; mutta vaikka välisti vähän horjuin kantamuksen alla, kun se kävi raskaaksi (sillä rutosta ja paastoamisesta olen heikontunut), palasin luostariin terveempänä, iloisempana ja kutsumukseni suhteen toivokkaampana, kuin mikä tätä aikaa oli ollut laita. Kenties raitis ilma vaikutti jotakin tähän, ja oikeastaan se ehkä vaan oli vähäinen ruumiillinen riemastus. Mutta tämmöiset ruumiilliset taakat ja ulkonaiset nöyryytykset eivät tosiaan ole ne, jotka masentavat mieltäni. Muutamien entisten oppikumppanieni puolipilkalliset katseet tuntuivat mielestäni jonkunlaiselta hekulmalta niinkuin myös se halveksiva käytös, jolla muutamat kitsaat lähes heittivät ruokapalasia minulle; aivan niinkuin kova puserrus, joka koskee pahasti, kun olemme terveinä, kääntyy helpoitukseksi ankarassa kivussa.

Kenties te myöskin, oi hurskaat Perpetua ja Felicitas, joittenka päivä nyt on, ja erittäin sinä, oi hurskas Perpetua, joka rohkaisit poikiasi kuolemaan Kristuksen tähden ja sitten itse tehtiin martyriksi, kukaties te olette puhuneet hyljätyn äitini ja minun puolestani ja lähetätte minulle tänään jonkun toivon säteen.

St. Josef. — Maaliskuun 19 p. — Erfurtin Augustinin-luostarissa.

St. Josef, sinä, jonka olen valinnut yhdeksi niistä yhdestäkolmatta haltiapyhästä, joita minä erittäin kunnioitan, kuule ja tue minua tänään. Sinä, joka katsoit kunniaksesi, ettei sinua itseä kunnioitettu, vaan että nöyrästi autoit muita saavuttamaan taivaallisia kruunujansa, anna minullekin joku halpa sija tuolla ylhäällä; eikä ainoastaan minulle, vaan myöskin niille, jotka minä olen jättänyt vielä taistelemaan tämän vaarallisen mailman myrskyisellä merellä.

Täällä, luostarin pyhässä terhenessä, sydän varmaan viimein tyyntyy ja taukoo sykkimästä, paitsi yhteisen kirkon elämän-menoissa, niin että kalenterin juhlat käyvät sen ainoiksi tapauksiksi. Mutta milloin tämä minun suhteeni tapahtuu?

Maaliskuun 20 p.

Onkohan veli Martin jo päässyt tähän rauhaan? Yksi ijäkäs munkki istui eilen kanssani kammiossani ja kertoi kummallisia seikkoja hänestä, jotka ovat tuottaneet minulle jonkunlaisen katkeran lohdutuksen.

Näyttää sillä kuin ei luostari-elämä olisi kohta rauhoittanut hänen sydäntänsä.

Tämä ijäkäs munkki oli veli Martin'in rippi-isä, joksi hän myöskin on määrätty minulle. Hänen kasvoissaan asuu semmoinen rauha, jota minä kaipaan; ei hiljainen, kuolemankaltainen rauha, ikäänkuin hän olisi vaipunut siihen taistelun perästä; vaan elävä, lempeä rauha, ikäänkuin hän olisi saanut sen taistelun kautta ja nauttinut sitä myöskin taistelun kestäessä.

Minusta ei näytä siltä kuin veli Martin'in arvelut ja epäilykset olisivat olleet aivan samanlaiset kuin minun. Rippi-isäni sanookin, että kaikkina niinä vuosina, kuin hän on toimittanut virkaansa, hän ei ole koskaan löytänyt kahta huolestunutta sydäntä, jotka ovat olleet aivan samalla tavalla huolestuneina.

Minä en tiedä, epäilikö veli Martin kutsumustansa vai tahtoiko hän takaisin mailmaan; mutta hän näyttää kärsineen kovia sisällisiä tuskia. Hänen omatuntonsa oli niin hellä ja arka, että kaikkein vähin synty vaivasi häntä, niinkuin se olisi ollut suurin rikos. Hän rukoili pyhimyksiä aivan hartaasti — valiten, niinkuin minä olen hänen esimerkinsä mukaan tehnyt, yksikolmatta pyhimystä ja rukoillen kolmea joka päivä, että hän niin kunnioittaisi kaikkia joka viikko. Hän luki messun joka päivä ja palveli erittäin innokkaasti Pyhää Neitsyttä. Hän laihdutti ruumistansa paastolla ja valvomisella. Hän ei koskaan tahallansa rikkonut veljeskunnan vähimpiäkään sääntöjä vastaan; mutta mitä enemmän hän jännitti voimiaan, sitä viheliäisempi hän näytti olevan. Niinkuin säveltäjiä, jonka korva on erinomaisessa määrässä harjaantunut, häiritse häntäkin vähin epäsointi. Lieneekö siis Jumalan tarkoitus, että hengellisen elämämme kasvaminen on vaan kasvava arkuus sisällisen kivun suhteen? Onko tämä todellista kasvamista? — vai onko se sitä yhden sielunvoiman luonnotonta edistymistä muitten vahingoksi, josta syntyy epämuotoisuus taikka tauti?

Rippi-isä sanoi mieltien, kun toin esiin näitä:

"Mailma on hairasointuinen, poikani, ja sydän on hairasointuinen. Mitä puhtaammin sielumme kajahtaa taivaallista soittoa vastaan, sitä tarkemmin se ehkä huomaa mailman epäsavelet. Ainakin veli Martin'in laita oli tämmöinen; siksi kuin lopulta joku maahan-lankeamuksen tai polven-notkistuksen laiminlyönti rasitti hänen omaatuntoansa niinkuin varsinainen rikos. Kerta, kun olimme kaivanneet häntä kauan aikaa, menimme hänen kammionsa oven luo ja koputimme. Se oli teljetty eikä mihinkään koputukseen vastattu. Me mursimme viimein oven auki ja tapasimme hänet taintuneena lattialla. Meidän ei onnistunut saada häntä hereille muulla lailla, kun että veimme kuorilaulajia hänen kammionsa virsiä veisaamaan. Hän rakasti aina suuresti soittoa ja luuli sillä olevan omituisen voiman perkeleen juonia vastaan."

"Hän lienee kärsinyt kauheasti", minä sanoin. "Tämmöisten kärsimysten kautta saavutetaan kai se ansio, että voi muita auttaa!"

"Häntä vaivasivat kovat sielun tuskat", vastasi vanha munkki. "Hän käveli usein yökaudet edestakaisin kylmissä koridoreissa."

"Eikö mikään lohduttanut häntä?" minä kysyin.

"Kyllä, poikani; muutamat sanat, jotka kerta lausuin hänelle, lohduttivat häntä paljon. Kun minä kerta löysin hänet toivottomuuden tuskissa kammiossaan, minä sanoin: veli Martin, uskotko sinä syntien anteeksi-antamusta, niinkuin Uskontunnustuksessa kuuluu? Hänen kasvonsa kirkastuivat heti."

"Syntien anteeksi-antamusta!" minä toistin pitkäänsä. "Isä, minäkin uskon sen. Mutta anteeksi-antamus seuraa vasta hyvää hengellistä sortumusta, synnintunnustusta ja katumus-harjoitusta. Kuinka pääsnen koskaan varmaksi siitä, että olen kylläksi sortunut, että olen rehellisesti ja täydellisesti tunnustanut syntini taikka harjoittanut oikein katumusta?"

"Voi, poikani", vanhus lausui, "nämät olivat juuri veli Martin'in huolet, enkä minä voinut kuin huomauttaa häntä ristiinnaulitusta Herrasta ja uudestaan muistuttaa häntä syntien anteeksi-antamuksesta. Kaikki, mitä teemme, on puuttuvaista, ja kun laupias Herra sanoo, että antaa synnit anteeksi, luulen minä, että Hän tarkoittaa *syntisten* syntejä, ja teemmehän me syntiä niin tunnustuksissamme kuin kaikissa muissakin. Hän on sääliväisempi, kuin sinä ajattelet, kenties kuin kukaan meistä ajattelee. Tämä on kumminkin minun lohdutukseni; ja jos minä, kun viimein seison hänen edessään, näen, että olen erhetynyt ja ajatellut Häntä sääliväisemmäksi, kuin Hän on, minä luotan siihen, että Hän antaa minulle anteeksi. Tämä luullakseni tuskin pahoittaisi Häntä niin paljon, kuin jos väittäisin, että Hän on ankara Herra."

Minä en vastannut sen enempää vanhalle miehelle. Hänen sanansa toivat niin silmännähtävästi voimaa ja iloa hänelle, että minä en hennonut niitä enään perustella. Minullekin ne ovat antaneet eineen toivoa. Vaan kuitenkin, jos ei tie ole epätasainen ja hankala eikä ole aivan vaikea asia kelvata Kaikkivaltialle Jumalalle, miksi kaikki nuo ankarat säännöt ja itsensä-kieltämiset — nuo kovat katumus-harjoitukset vähäisten vikojen vuoksi?

Me tiedämme, että Hän on laupias. Mutta keisarikin saattaa olla laupias; kuitenkin jos joku talonpoika yrittää pääsemään hänen keisarilliseen läheisyyteensä määrättyjä tapoja noudattamatta, eikö häntä ajettaisi manauksilla ja miekan kärjellä palatsista ulos? Ja mitkä ovat nuo säännöt taivaan hovissa?

Jos vaaditaan täydellistä sydämen ja elämän puhtautta, kukapa väittänee, että se on hänellä?

Jos vaaditaan, että tarkasti vaariin otetaan semmoisen veljeskunnan säännöt, kuin kukapa lienee varma, ettei hän koskaan ole niitä laiminlyönyt? Sama epähuomio, joka vaikutti laiminlyönnin, saattaisi luultavasti sen myöskin mielestämme katoamaan. Ja mikä hyöty siis on synnintunnustuksesta?

Kristus on Vapahtaja, mutta ainoastaan niitten, jotka seuraavat Häntä. Syntien anteeksi-antamus löytyy, mutta ainoastaan niitä varten, jotka tekevät täydellisen synnintunnustuksen. Minä, voi! minä en ole seurannut Häntä täydellisesti. Mikä pappi koko mailmassa voi vakuuttaa minulle, että olen koskaan täydellisesti tunnustanut syntini?

Sentähden Hän on minun silmissäni laupias, armollinen, pyhä — Vapahtaja, mutta korkealla valtaistuimella istuva, etten koskaan varmaan tiedä, saavuttavatko rukoukseni Häntä siellä; ja, voi! kerran istuva suurella, valkealla valta-istuimella, josta Hänen kutsuva äänensä liiankin varmaan saavuttaa minut.

Maria, Jumalan äiti, neitsyitten Neitsyt, jumalallisen armon äiti! hurskas Sebastian ja kaikki marttyrit! suuri isä Augustinus ja kaikki hurskaat opettajat, välittäkää minun puolestani, että katumukseni hyväksytään synteini huvitukseksi ja lepyttää Tuomarini!

Maaliskuun 25 p. — Marian ilmestyspäivä.

Holhojani on antanut minulle punaiseen safianiin sidotun raamatun, jota veli Martin'in, niinkuin hän sanoi, oli tapa paljon lukea. Minun on määrä lukea sitä kaikkina lomahetkinä, jotka jäävät kirkko-isien tutkimisilta, kerjuumatkoilta, kirkonmenoilta ja niiltä luostarin alhaisilta askareilta, joita noviisit toimittavat. Näitä hetkiä ei ole monta. Minun ei ole koskaan ennen ollut mikään raamattu kädessäni, ja ne tunnit kuluvat tosiaan nopeasti kammiossani, joita saan panna sen lukemiseen. Kun holhoja tulee kutsumaan minua keski-yön jumalan-palvelukseen, tapaa hän minut usein vielä lukemasta.

Se on aivan toisenlainen, kuin mitä odotin. Siinä ei ole mitään puhetaiteellista, ei mitään vaivalla valmistettuja tutkimuksia eikä mitään turhan tarkkoja sääntöjä, ainakaan Uudessa Testamentissa.

Minä soisin toisinaan, että olisin elänyt muinaisten Juutalaisten aikoina, jolloin löytyi yksi temppeli, jossa sai palvella Jumalaa, muutamia määrättyjä juhlia, joita tuli viettää, ja muutamia tiettyjä kirkonmenojen sääntöjä, joita tuli noudattaa.

Jos olisin saanut seisoa temppelin esipihoilla sinä suurena sovintopäivänä ja nähdä teurastetun uhrin ja vartoa, kunnes ylimmäinen pappi astui ulos kaikkien pyhimmästä, nostaen käsiänsä ylös siunaukseen,

minä olisin aivan varmaan tietänyt, että Jumala oli lepytetty, ja palannut rauhassa kotiin. Niin, *kotiini!* Sillä nähtävästi ei löytynyt mitään luostareita niihin aikoihin. Jumala oli itse säätänyt perhe-elämän ja juhlallisimmalla tavalla perheellisen rakkauden vahvistanut.

Uudessa Testamentissa minä toiselta puolen en löydä yhtäkään tämmöistä jyrkkää sääntöä. Se kääntyy kokonaan sydämen puoleen; vaan ken voi tehdä sydäntä oikeaksi? Luullakseni se on juuri tämä vakuutus, joka on saattanut kirkon jälestäpäin määräämään monta vähäistä sääntöä ja kurituskeinoa Juutalaisten seremonia-lain mukaan; sillä evankeliumeissa ja epistolissa minä en havaitse mitään rituaalia eikä seremonioita eikä liioin minkäänlaisia ulkonaisia sääntöjä.

Mikä etu siis Uudessa Testamentissa on Vanhan rinnalla? Kristus on tullut. "Sillä niin on Jumala mailmaa rakastanut, että antoi ainoan Poikansa." Tämän *pitäisi* todella tekemän suuri eroitus meidän ja juutalaisten välillä. Mutta kuinka?

Huhtikuun 9 p. — Nyssan St. Gregorius.

Tänään minä lukiessani löysin Evan lauseen lopun: "Sillä niin on Jumala mailmaa rakastanut, että hän antoi ainoan Poikansa, *ettei kukaan, joka uskoo Häneen, huku, vaan jokainen saa ijankaikkisen elämän.*"

Kuinka yksinkertaiset nämät sanat ovat — "Uskoo", tämä tietäisi jokaisessa muussa kirjassa: "luottaa", "turvaa" Kristukseen; — yksinkertaisesti uskaltaa Häneen ja sitten vastaan-ottaa Hänen lupauksensa, *ettei huku.*

Mutta *tässä* — tässä kirjassa, teologiassa, — uskominen ei suinkaan tarkoita mitään niin yksinkertaista kuin tämä; koska tällä tapaa jokainen, joka vaan tulisi Herran Jesuksen Kristuksen luo ja uskaltaisi Häneen, saisi ijankaikkisen elämän ilman mitään muita ehtoja; eikä se tietysti voi tulla kysymykseen.

Sillä mikä on yksinkertaisempaa, kuin siihen luottaminen, joka luottamusta ansaitsee? ja mikä on suurempi kuin ijankaikkinen elämä?

Vaan kuitenkin me kaikista niistä, mitä kirkon oppineet ja isät ovat sanoneet, tiedämme, *ettei* mikään asia ole niin vaikea kuin saavuttaa ijankaikkinen elämä; ja että tästä syystä munkkikuntia, pilgrimiretkiä, katumusharjoituksia on vuosisadasta vuosisataan enennetty; että samasta syystä pyhimykset ovat hyljänneet kaikki maalliset ilot ja määränneet itselleen jos jonkin kidutuksen; — ei mitään muuta kuin ijankaikkista elämää varten, joka, jos sana "uskoo" tässä tietäisi, mitä se kaikkialla muualla paitsi teologiassa tietää, ilman mitään tarjottaisiin jokaiselle, joka sitä anoo.

Jonka vuoksi se on selvää, että "uskoo" raamatussa merkitsee ihan toista kuin maallisissa kirjoissa, ja välttämättömästi käsittää sydämen sortumuksen, synnintunnustuksen, katumusharjoituksen, sovituksen, lihan ristiin-naulitsemisen ja kaikki, mitä lisäksi pelastukseen tarvitaan.

Tohdinko lähettää tämän Evan lauseen lopun hänelle?

Se ehkä eksyttäisi häntä. Tohdinko minä hänen tähtensä? — tohdinko minä vielä paremmalla syyllä itse tähteni?

Tunnin aikaa olen istunut ja miettinyt tätä kysymystä; ja minne asti on minun sydämeni retkeillyt? Mikä synnintunnustus voi tuoda esiin kaikki ne katkerat ajatukset, jotka tämän yhden tunnin kuluessa ovat hyökänneet minun ylitseni?

Minä olin nähnyt Evan kasvavan lapsesta neitsyeksi; ja näihin viimeisiin kuukausiin asti, tuohon tuskan viikkoon saakka olin pitänyt häntä jonkunlaisena olentona, joka oli enkelin ja lapsen vaiheilla. Minä olin rakastanut häntä, niinkuin sisarta, jolla kuitenkin oli joku salainen sulo, aivan toisenlainen, kuin mikä sisarella on. Vasta silloin kuin kuolema näytti eroittavan meidät, selveni kerrassaan minulle, että minun rakkaudessa häntä kohtaan oli jotain, joka ei tehnyt häntä *yhdeksi* muitten joukossa, vaan kummallisessa, pyhässä merkityksessä *ainoaksi* maan päällä minulle.

Ja kun minä paranin, tulivat nuo toiveet, joita en saa koskaan enää muistaa ja jotka tekivät koko elämäni keväisten metsien kaltaiseksi ja sydämeni niinkuin viljavaksi virraksi, joka on päässyt jääkannestaan ja siunauksen tulvalla juoksee läpi mailman.

Minä ajattelin tulevaa kotia, minä ajattelin yhtä sakramentiä, joka muuttaisi koko elämän taivaan tapaiseksi, kotia, joka olisi rauhallinen ja pyhä niinkuin kirkko, sen lempeän, puhtaan ja taivaallisen olennon kautta, joka toimisi ja vallitsisi siinä.

Vaan silloin minä kauhulla näin, kuinka kokonainen kaupunki sairasti sitä ruttoa, jonka itse olin

tuonut siihen, ja muistin sen tuuman, joka oli johtunut mieleeni sydän-yönä metsässä ja monta kertaa sen jälkeen, että tekisin luostarilupauksen. Minä tunsin, että olin niinkuin Jonas, kun hän pakeni Jumalaa; kuitenkin minä yhä epäilin, kunnes Eva sairastui. Silloin minä taivuin. Minä lupasin, että, jos hän pelastuu, minä rupean munkiksi.

Vasta silloin kuin se sairastui, jonka kato olisi saattanut koko mailman tyhjäksi minulle; vasta silloin, kuin uhraus oli mitätön — minä sen tein! Mutta vastaan-ottaako Jumala tämmöistä uhrausta?

Tämmöisistä ei kumminkaan veli Martin'in tarvinnut soimata itseään. Hän ei viivyttänyt kääntymistensä, siksi kuin koko hänen olentonsa täyttyi semmoisesta kuvasta, jota eivät mitkään rukoukset voi poistaa; niin, jota rukoukset ja pyhät, taivasta tarkoittavat mietinnöt vaan kiinnittävät sydämeen, koska taivas itse siinä heijastaa puhtaampana, kuin muisti milloinkaan eteemme tuo.

Veli Martin ei ainakaan pitänyt kutsumustansa leikkinä, kunnes se oli liian myöhäistä.

VII.

Elsan kertomus.

Tammikuun 23 p.

Nyt on liiankin selvä, mistä syystä Fritz ei katsonut taaksensa, kun hän astui katua alaspäin. Hän ajatteli, että hän olisi katsonut taaksensa Jumalan valtakunnasta.

Luostari on siis Jumalan valtakunta, ja *me* olemme mailma! — isä, äiti, veljet, sisaret, ystävät, koti, ne ovat mailma! Minä en ymmärrä sitä koskaan. Sillä jos kaikki, mitä nuoremmat veljeni sanovat, on totta, eivät kaikki papit ja munkit kuulu Jumalan valtakuntaan taikka hallitaan Jumalan valtakuntaa kummallisella tavalla täällä maan päällä.

Fritz autti meitä kaikkia niin paljon. Hän olisi tullut vanhempiemme tueksi heidän vanhoilla päivillensä. Hän oli poikien esikuva ja ihastus, ja meidän kaikkien ylpeys ja ilo; entä *minulle!* Sydämeni käy niin katkeraksi, kun kirjoitan siitä, minusta tuntuu kuin vihaisin ja soimaisin kaikkia. Kaikkia, paitsi Fritzia; tietysti minä en voi häntä vihata. Mutta miksi kaikki, mitä hänessä oli parasta ja jalointa, saatti hänet tähän viimeiseen kauheaan askeleeseen?

Jos isällämme vaan olisi ollut parempi onni, ei Fritz'in olisi tarvinnut mennä Erfurtin munkkien laitokseen, jossa hänen omatuntonsa kävi niin araksi; jos ei vaan äiti olisi ollut niin jumalinen ja opettanut meitä kunnioittamaan täti Agnesia niin paljon enemmän kuin häntä itseä, Fritz ehkä ei olisi koskaan ajatellut luostari-elämää; jos minä olisin ollut jumalisempi, hän olisi varmaan luottanut enemmän minuun, ja minä olisin kenties saanut hänet odottamaan ainakin muutamia vuosia, ennenkuin hän otti tämän palauttamattoman askeleen. Jollei Eva olisi ollut niin itsepäinen ja vaatinut, että hän, tarttumuksesta huolimatta, saisi lähestyä minua, hän kenties ei olisi sairastunut ruttoon ja tuo lupaus olisi ehkä vielä tekemättä, olisi ehkä ijäksi tekemättä jäänyt. Jos ei Jumala olisi antanut hänen niin viattomasti tuoda tautia meille! Mutta minun ei tule lausua mitään valituksen sanaa enää, sillä se olisi Jumalan häväistystä. Epäilemättä on Jumala lähettänyt koko tämän onnettomuuden meille; ja kapinoitseminen Jumalaa vastaan on kuoleman synti. Niinkuin täti Agnes sanoi: "Jumala on kadehtiva Jumala", Hän ei suvaitse meidän pitää epäjumalia. Meidän täytyy rakastaa häntä kaikkein enimmin, ensiksi, ainoastaan. Meidän täytyy tehdä suuri aukko sydämeemme ja luopua kaikista maallisista taipumuksista, että Hän sen täyttäköön. Meidän täytyy kuolettaa lihamme, että saamme elää. Mitä siis liha on? Luullakseni luonnolliset tunteemme, joita munkit nimittävät lihallisiksi himoiksemme. Näistä Fritz on luopunut. Jos siis kaikkien luonnollisten tunteittemme pitää kuolla meistä, mikä saa elää meissä? "Hengellinen elämä", sanotaan jossakin saarnassa, ja "rakkaus Jumalaan." Mutta eivätkö luonnolliset tunteeni ole *sydämeni*; ja jollen saa rakastaa Jumalaa sydämelläni, sillä sydämellä, jolla rakastan isääni ja äitiäni, millä minä rakastan Häntä?

Minusta näyttää kuin Jumalan rakkaus meitä kohtaan olisi peräti toista kuin ihmillisen olennon rakkaus.

Kun joku ihminen rakastaa meitä, tahtoo hän pitää meitä luonansa; iloitsee, kun hän tekee meidät onnelliseksi; riemuitsee, kun olemme onnellisia, joko hän itse saattaa meidät siksi tai ei, kun se vaan on oikea onnellisuus, semmoinen onnellisuus, josta meillä on hyvää.

Mutta Jumalan rakkauden laita lienee aivan toisenlainen. Hän kieltää meitä millään lailla tulemasta liian likelle Itseään. Meidän tulee asettaa pappeja, pyhimyksiä ja katumusharjoituksia itsemme ja Hänen väliinsä, ja sitten lähestyä häntä suurimmalla varovaisuudella, peläten, että tämä kuitenkin tapahtuu väärällä tavalla ja Hän suuttuu meihin, ei ollenkaan iloitse onnestamme — päinvastoin Hän ei ole koskaan niin mielissänsä, kuin milloin luovumme kaikesta elämämme onnesta ja sen kautta saatamme muita onnettomaksi, niinkuin Fritz, meidän oma Fritz, juuri nyt on tehnyt.

Sentähden on epäilemättä se rakkaus, jota Jumala meiltä itse suhteensa vaatii, aivan toista kuin se rakkaus, jota pidämme toisiamme kohtaan. Se on luullakseni totinen, vakava, tyven kunnioitus, joka on liian ylevä tuottamaan kenellekään iloa taikka surua, semmoinen kunnioitus, jota havaitaan täti Agnesin ankarissa, tunnottomissa kasvoissa. Minä en voi milloinkaan, enpä milloinkaan edes koettaa sitä saavuttaa. Tätä nykyä minulla tosiaan ei ole aikaa sitä ajatellakaan.

Jumalan kiitos, sinä elät vielä, sinä Armon Äiti! *Sinun* kasvoillasi on ollut kyyneliä, todellisia, katkeria, inhimillisiä kyyneliä; *sinun* silmissäsi on ollut ilon, todellisen, yksinkertaisen, inhimillisen ilon hymyjä. Sinä ymmärrät ja säälit. Etkö sinä kuitenkaan, oi! etkö edes sinä, suloinen äiti, voinut muistuttaa Fritz'ia siitä äidistä, jonka hän on jättänyt yksinään taistelemaan? sinä, joka olet äiti ja kallistuit kehdon yli ja asuit kerta vähäisessä, halvassa kodissa Nazaretissa?

Mutta minä tiedän, ettei edes oma äitini olisi lausunut sanaakaan Fritzia estääksensä. Kun ensin kuulimme siitä ja minä pyysin häntä kirjoittamaan hänelle ja nuhtelevaan häntä, vastasi hän, vaikka kyynelöt vuotivat hänen silmistänsä: "ei yhtä sanaa, Elsa, ei tavuakaan. Eikö minun tule vapaaehtoisesti antaa poikaani Hänelle, joka antoi hänet minulle? Jumala olisi voinut kutsua hänet kokonaan pois mailmasta, kun hän sairasti ruttoa, ja kadehdinko minä häntä luostarilta? Minä saan nähdä hänet jälleen", hän lisäsi, "kumminkin kerran taikka pari. Eikö minun, kun hän on papiksi vihitty, ole ilo nähdä häntä valkoisissa vaatteissa alttarin edessä ja ehkä vastaan-ottaa Luojaani hänen käsistänsä!"

"Kerran taikka pari! — voi äiti!" minä nyhykytin, "lisäksi kirkossa satojen muitten joukossa! Mikä ilo siitä lienee?"

"Elsa", hän lausui lempeästi, mutta oudostuttavalla lujudella, "lapseni, älä puhu sen enempää tästä. Kerta minulla oli itselläni jonkunlainen vähäinen taipumus luostariin. Jos olisin pitänyt vireillä sitä, se olisi ehkä muuttunut kutsumukseksi. Mutta minä näin isänne ja laiminlöin sen. Ja katso mitä huolia lapseni saavat kantaa! Eikö myöskin ole ollut kuin noiduttu, mitä isänne keksintöihin tulee? Kenties Jumala viimein vastaan-ottaa minulta pojassani, mitä minä kielsin häneltä itsessäni, ja leppyi meihin ja lähettää meille paremmat päivät; ja silloin isänne suuri keksintö toteutuu. Mutta älä virka hänelle mitään siitä, mitä olen sinulle jutellut!"

Minä en ole koskaan nähnyt isäämme niin huolestuneena mistään.

"Juuri kuin hän alkoi ymmärtää tuumiani!" hän sanoi: "ja minä, joka olisin jättänyt ne kaikki perinnöksi hänelle!"

Muutamina päivinä hän ei ollenkaan koskenut mihinkään kaavaansa; mutta nyt hän jälleen on palannut entisten kirjojensa ja työkalujensa pariin ja sanoo meille, että Fritz'in horoskopissa oli jotakin, jonka johdosta olisi sopinut odottaa tätä, jahka hän vaan olisi ymmärtänyt sen hiukkaa ennen. Vaikka tämä havainto oli liian myöhäinen varoittamaan meitä kohtauksen suhteen, lohduttaa se kuitenkin isäämme, ja hän on ruvennut jälleen tavallisiin toimiinsa.

Eva näyttää aivan vaalealta ja heikolta, osaksi epäilemättä ruton vaikutuksesta; mutta kun huhu Fritz'istä ensin kuului tänne, minä etsin jonkunlaista myötätunteisuutta hänessä, sanoen: "voi Eva, kuinka kummalliselta se näyttää, kun Fritz, joka aina ajatteli meitä enemmän kuin itseään, näin jättää meidät sanaakaan meille edeltäkäsän sanomatta."

"Elsa serkku", hän sanoi, "Fritz on tehnyt nyt, niinkuin hän aina tekee. Hän on ajatellut meitä ennen kaikkia, siitä minä olen yhtä varma, kuin jos kuulisin hänen itse sitä lausuvan. Hän luuli hyödyttävänsä meitä parhaiten, kun hän jätti meidät näin, muutoin hän ei olisi milloinkaan luopunut meistä."

Eva ymmärsi hänet nyt, niinkuin usein, paremmin kuin kukaan muu. Kun Fritzin kirje tuli äidillemme, se sisälsi juuri ne syyt, jotka Eva, niinkuin hän monesti oli kertonut minulle, tiesi varmaan vaikuttaneen Fritziiin.

Vaikea on sanoa, mitä Eva tuntee, tuon hänen ihmeellisen sisällisen rauhansa vuoksi, joka näyttää aina virtaavan kaikkien hänen muitten tunteittensa alla.

Minä en ole nähnyt hänen vuodattavan yhtäkään kyyneltä; ja samalla kuin minä tuskin saatan astua rakkaasen, vanhaan sälyhuoneesemme taikka tehdä jotakin, jota yhdessä teimme, näyttää hän suureksi

iloksensa lukevan jokaista kirjaa, johon Fritz oli mieltynyt, ja oppivan ja kertovan jokaista virttä, jota he yhdessä harjoittivat.

Eva ja äiti kiintyvät yhä likemmin toisiinsa. Hän tuskin sallii äitini toimittaa mitään koti-askareita, vaan vaatii saadaksensa ottaa osaa jokaiseen vaikeaan työhön, josta me tähän asti olemme pidättäneet häntä hänen heikon ja hennon ruumiinluontonsa tähden.

Tosin kyllä minä nousen varhain, säästäakseni heiltä niin paljon työtä, kuin suinkin mahdollista, koska heillä ei kummallakaan ole puoliakaan minun voimistani, ja minä olen niin hyvällä mielellä, kun saan liikkua ympäri. Ajatukset tunkeuvat sitä katkerammin päälleni, kun istun joutavana.

Mutta kun alustan taikinaa taikka kolkin vaatteita kivillä joessa, kun on pesu, tuntuu minusta kuin kolkkinen kaikkia huoliani; ja se tekee käteni vahvemmaksi ja huoleni helpommaksi, siksi kuin vielä nytkin usein huomaan, että laulan, kun väännän vaatteita rannalla. Se on niin hupaista, kun talvella päivä paistaa ja purot solisevat kaislain ja raunukkain välitse, ja pikku Thekla juttelee minun vieressäni ja on auttaviansa.

Mutta kun olen päättänyt päivälliset työni ja tulen sisään, minä tapaan äitini ja Evan istumasta vieretysten; ja kenties Eva on ääneti ja äiti pyyhkii pois kyyneliä, jotka putoelevat ompelukselle; mutta kun he katsovat ylös, heidän kasvonsa ovat tyvenet ja rauhalliset, ja silloin minä tiedän, että he ovat puhuneet Fritzistä.

Eisenachissa, Helmikuun 2 p.

Kun eilen illalla tulin sisään, käänsi Eva äidille paraikaa yhtä latinaista virttä, jota Fritz rakasti, ja lauloi sen sitten suloisella, kirikkaalla äänellensä. Siinä puhuttiin kalliista, kalliista taivaan maasta ja kultaisesta Jerusalemissa.

Myöhemmin minä sanoin hänelle:

"Voi kuinka sinä voit laulaa niitä virsiä, joista Fritz piti niin paljon? Minä en voisi levollisesti laulaa säettäkään mistään laulusta, jota hän mielellään kuuli minun laulavan! Ja se huvitti häntä aina niin paljon, kun hän sai kuunnella sinua. Hänen äänensä vastaisi 'ei milloinkaan, ei milloinkaan enää' jokaiseen säveleen, jota laulaisin, ja laulut päättyisivät kaikki nyhkytyksiin."

"Mutta minä en katso itseäni nyt, enkä koskaan, eroitetuksi Fritzistä, Elsa serkku", hän vastasi. "Minä en kuule sen surullisen sävelen 'ei milloinkaan, ei milloinkaan enää', jota sinä ajattelet, kaikkuvan mistään niistä virsistä, joita hän rakasti, ei, minä kuulen vaan, kuinka hänen äänensä vastaa 'ainaiseksi ja ijäksi.' Ja minä ajattelen sitä aikaa, jolloin saamme laulaa niitä yhdessä jälleen."

"Tarkoitatko sinä taivasta, Eva?" minä kysyin, "se on niin kovin kaukana, jos me ensinkään pääsemme sinne."

"Ei niinkään kaukana, Elsa serkku", hän vastasi. "Minusta tuntuu usein, kuin se olisi hyvin likellä. Jollei niin olisi, kuinka enkelit voisivat olla niin paljon meidän kanssamme ja kuitenkin Jumalan luona?"

"Mutta elämä näyttää niin pitkältä nyt, kun Fritz on mennyt."

"Ei aivan Elsa serkku", hän sanoi. "Minä ajattelen usein, että se voi olla hyvinkin lyhyt, ja minä rukoilen usein, että se siksi kävisikin."

"Eva!" minä huudahdin: "sinä et suinkaan rukoile, että saisit kuolla?"

"Miks'ei?" hän lausui varsin tyvenesti. "Minä luulen, että jos Jumala ottaisi meidät luoksensa, me kykenisimme paremmin auttamaan niitä, joita rakastamme, siellä kuin Eisenachissa, ehkäpä paremmin kuin luostarissakin. Ja siellä me yhdymme jälleen eikä siellä tule koskaan mikään ero. Isäni kertoi niin minulle", hän lisäsi, "ennenkuin hän kuoli."

Silloin minä ymmärsin, kuinka Eva suree Fritzä ja minkä vuoksi hän ei itke; mutta minä en voinut kuin sanoa:

"Oi Eva, älä rukoile, että saat kuolla. Taivaassa on jo niin monta pyhimystä, ja sinä olet niin hyväksi avuksi meille täällä!"

Helmikuun 8 p.

Minun on ollut mahdoton sietää sitä ajatusta, että Fritz on meiltä mennyt, enkä minä luullakseni milloinkaan sitä siedä. Tämä suru, niinkuin kaikki muutkin, tarkoitti epäilemättä minun hyvääni; mutta

ei se mitään hyvää minun tee, siitä olen varma, vaikka vika tietysti on minun. Se minun hyvää teki, kun olin onnellinen, niinkuin olin, kun Fritz kävi kotona; vaan se on nyt ijäksi päivää ohitse.

Äidin-äidistämme minulla on suuri lohdutus. Äiti ja Eva katsovat kaikkia asioita niin korkealta kannalta; mutta äidin-äitini ajatukset ovat enemmän minun tapaani. Kyllä hän usein puhuu aivan ankarasti Fritzistä, mutta se tekee minun hyvää, koska minä tietysti puollustan häntä, ja silloin äidin-äiti suuttuu ja sanoo, että me olemme varsin merkillinen perhe ja että meillä on, isästäni alkain, joka hengellä niin eriskummainen käsitys oikeasta ja väärästä, ettei hän koskaan ole mokomaa kuullut; ja silloin minä suutun ja sanon, että isäni on paras ja viisain mies koko vaaliruhtinaskunnassa. Nyt äidin-äitimme rupee surkuttelemaan rakasta tytär parkaansa ja sitä elämää, jota tämän on täytynyt viettää, ja iloitsee vaikeroivalla äänellä, että hän itse jo on melkein kokonaan suorittanut välinsä mailman kanssa; ja silloin minä koetan lohduttaa häntä ja sanon, että minä olen varma siitä, ettei tässä mailmassa suinkaan ole paljon semmoista, jonka vuoksi kukaan toivoisi saavansa viipyä täällä; ja kun mieleemme näin on mennyt alas, itkemme molemmat ja syleilemme toisiamme, ja äidin-äiti sanoo, että minä olen hyvä lapsirukka ja että Fritz oli aina hänen silmäteränsä, jonka asian minäkin tiedän aivan hyvin; — ja tällä tapaa me lohdutamme toisiamme. Me olemme paitsi sitä juhlallisesti päättäneet, äidin-äitini ja minä, että, tuli mitä tahansa, me emme koskaan sano Fritzä muuksi kuin Fritziksi.

"Veli Sebastian, niin kai", hän lausui; "äitisi saisi yhtä hyvin ottaa toisen miehen kuin veljesi toisen nimen! Eikö äitiäsi vihitty ja eikö veljeäsi ristitty kirkossa? Eikö Fredrik ole hyvä ja kunniallinen nimi, jota monet kymmenet esi-isistänne ovat kantaneet? Ja pitääkö meidän sen sijaan nimittää häntä pakanallisella muukalaisnimellä, jolla ei ketään teidän suvustanne koskaan tunnettu?"

"Ei suinkaan pakanallinen", minä rohkengin sanoa. "Sinä muistat, kuinka kerroit meille tuosta pakanallisesta keisarista ja St. Sebastianin martyrinkuolemasta?"

"Intätkö minua vastaan, lapsi?" hän huudahti. "Enkö minä osannut martyrein historiaa kokonaan, ennenkuin äitisi oli syntynyt? *Se on* pakanallinen nimi, minä sanon. Ei kukaan moiti pyhimystä siitä, että hänen vanhempansa olivat taitamattomia pakana raukkoja, jotka eivät tietäneet antaa hänelle mitään parempata nimeä; mutta se on häväistys, kun Fritz omistaa sen oikean nimensä sijasta. Minun huuleni ainakin ovat liian vanhat oppimaan tuommoista uuden-aikaista hullutusta. Minä nimitän häntä sillä nimellä, jolla nimitin häntä kasteen maljan ja kehdon vieressä eikä milläkään muulla."

"Niin, Fritz, Fritz, hän on meille ja on aina oleva. Fritz sydämessämme kuolemaan saakka!"

Helmikuun 15 p.

Me olemme juuri kuulleet, että Fritz on päättänyt ensimmäisen koetus-kuukautensa, ja että hän on puettu noviisiin kaapuun. Minä oikein vihastun, kun ajattelen, että hänen paksu, musta, kihara tukkansa leikataan tonsurin ympärään. Mutta kaikkein pahin asia on se tapa, jolla hänen munkiksi rupeamisensa on vaikuttanut toisiin poikiin, Kristoferiin ja Polluxiin.

He, jotka ennen pitivät Fritzä kaikkien syvien ja suurten ajatusten esikuvana, ovat nyt kokonaan vieraantuneet pois uskonnosta. Minun on vaikea saada heitä edes kirkossa käymään.

Kristofer sanoi minulle pari päivää sitten:

"Elsa, minkä vuoksi semmoista miestä nimitetään hyllyksi, joka yhtäkkiä karkaa pois perheestänsä ja rupee sotamieheksi, mutta semmoista miestä pyhimykseksi, joka luopuu niistä, jotka turvaavat häneen, ja rupee munkiksi?"

Se on kovin ikävää, kun pojat kääntyvät minun puoleeni uskonnollisilla epäilyksillensä, koska moni asia epäilyttää minua itseä, enkä minä ymmärrä ollenkaan, mitä vastata heille. Tavallisesti minä neuvon heitä kysymään Evalta.

Tällä kertaa minä en voinut kuin sanoa, niinkuin äidin-äitimme oli niin usein sanonut minulle:

"Sinun täytyy odottaa, siksi kuin tulet vanhemmaksi, silloin sinä ymmärrät." Mutta minä lisäsin: "asia on tietysti aivan eri laatua: toinen jättää kotinsa Jumalan, vaan toinen mailman tähden."

Mutta Kristofer, joka on pahin, jatkoi:

"Elsa sisar, minä en rakasta munkkeja ollenkaan. Sinä ja Eva ja äitimme te ette tiedä ensinkään, kuinka huonot useat heistä ovat. Reinhardt sanoo, että hän on nähnyt heidät usein humalassa ja kuullut heidän kiroavan, ja että muutamat heistä pilkkaavat itse messuakin ja että pappien asunnot ovat semmoiset, ettei kunniallisen tytön sovi köyhä niissä ja —"

"Reinhardt on pahankurinen poika", minä vastasin punehtuen; "ja minä olen usein sanonut sinulle,

ettei minua haluta ollenkaan kuulla, mitä hän sanoo."

"Mutta minä en kumminkaan rupea koskaan munkiksi eikä papiksi", vastasi Kristofer; "minä luulen, että kauppamiehet ovat paremmat. Naiset eivät ymmärrä semmoisia asioita", hän lisäsi ylepästi, "ja parempihan se onkin, etteivät ymmärrä; mutta minä ymmärrän; ja minä aion kauppamieheksi tai soturiksi."

Kristofer ja Pollux ovat viidentoista ja Fritz kahdenkolmatta vuoden vanha; mutta hän ei puhunut koskaan niin ylpeällä tavalla naisten ymmärtämättömyydestä!

Se suututti minua, kun kuulin Kristoferin, joka aina repii vaatteensa ja usein joutuu pulaan ja saattaa meidät ymmälle, ennenkuin jälleen olemme pelastaneet hänet, vertaavan itseään Fritziin ja katsovan alas sisartensa puoleen; ja minä lausuin: "ainoastaan *pojat* puhuvat ylenkatseella naisista. Miehet, todelliset miehet kunnioittavat naisia."

"Munkit eivät kunnioita!" vastasi Kristofer. "Minä olen itse kuullut heidän sanovan pahempia asioita naisista, kuin minä milloinkaan. Eikö isä Bonifacius viime sunnuntaina lausunut, että puoli kaikesta mailman pahennuksesta on tullut naisten kautta, Evasta lähtien Helenaan ja Kleopatraan asti?"

"Älä mainitse äitiämme Evaa yhdessä noitten pakanain kanssa, Kristofer", lausui äidin-äitimme, joutuen avukseni nurkastansa takan vierestä. "Eva on Pyhässä Raamatussa, mutta useista noista pakanoista ihmisten ei sovi puhuakaan. Puolet pyhimyksistä ovat naisia, sinä tiedät sen aivan hyvin. Talonpojat ja kauppamiehet", hän lisäsi ylevästi, "puhukoot halveksien naisista; mutta ei kukaan ole oikea ritari, joka niin tekee."

"Munkit tekevät niin!" jnpisi Kristofer.

"Minulla ei ole mitään sanomista munkeista", vastasi äidin-äitimme närkeästä. Ja tyytyen tähän epäviisaasen myöntymykseen äidin-äitimme puolelta Kristofer peräytyi väittelystä.

Maaliskuun 25 p.

Minä olen juuri katsellut kahta kirjettä, jotka Martin Luther on lähettänyt isä Johan Braun'ille, yhdelle papille täällä Eisenachissa. Päällekirjoitus kuului: "Kristuksen ja Marian hurskaalle ja kunnianarvoiselle papille." Tämän verran minä sain selkoa, niinkuin myöskin, että hän nimittää itseään veli Martin Luther'iksi eikä veli Augustiniksi, jonka nimen hän otti, kun hän ensin meni luostariin. Sentähden minun tosiaan sopii sanoa Fritziämme veli Fredrik Cottaksi.

Maaliskuun 29 p. 1510.

Eräs nuori mies kävi tänä iltana täti Ursula Cottan luona ja kertoi meille kummallisia seikkoja Annabergin tapahtumista.

T:ri Tetzl on ollut siellä kaksi vuotta ja myynyt paavillisia anekirjoja kansalle; ja taannoin on hän, katsoen Saksan kansan suureen jumalisuuteen, niinkuin hän sanon, alentanut niiden hinnan.

Tästä syntyi lavea keskustelu, ja minä melkein kadun, että pojat saivat olla täällä ja kuulla sen. Isä sanoi, etteivät anekirjat tarkoittaneet syntien anteeksi-antamusta, vaan ainoastaan vapauttamista muutamista kirkon määräämistä katumusharjoituksista. Mutta nuori Annabergin mies ilmoitti meille, että Tohtori Johan Tetzl oli juhlallisesti vakuuttanut kansalle, että, koska heidän oli mahdoton syntiensä vuoksi tyydyttää Jumalaa töittensä kautta, meidän pyhä isämme paavi, joka hoitaa kaikkia niitä ansion aarteita, jotka kirkko on vuosisatojen kuluessa kerännyt, nyt armollisesti myypi näitä ansioita kaikille, jotka tahtovat ostaa, ja sen kautta lahjoittaa heille syntien anteeksi-antamuksen (semmoisistakin synneistä, joista ei mikään muu pappi voi vapauttaa) ja varman pääsön ijankaikkiseen elämään.

Nuori mies kertoi paitsi sitä, että suuri, punainen risti on pystytetty pääkirkon laivaan ja että orjantappurakruunu ynnä naulat ja keihäs ovat ripustetut siihen sekä että toisinaan on sallittu kansan nähdä myöskin veren vuotavan pitkin ristiä. Ristin alla ovat kirkon liput ja paavillinen standari kolmin kruunuinensa. Sen edessä on iso, luja, rautainen raha-arkku. Toisella puolella on saarnastuoli, jossa T:ri Tetzl saarnaa joka päivä ja kehoittaa kansaa ostamaan, niin kauan kuin vielä on aika, tätä arvaamatonta armoa itselleen ja niille ystävilleensä, jotka ovat kiirastulessa. Hän kääntää sen ohessa pitkää paavin pergamenti-mandaattia, jossa paavilliset sinetit kylluvat. Toisella puolella olevan pöydän ympäri istuu joukko pappeja kynineen, läkkineen ja kirjoituskoneineen, myyden anelippuja ja lukien rahaa laatikkoihin. Nykyisin, kertoi hän meille, ei ole ainoastaan hintaa alennettu, vaan myöskin lisätty sen kirjoituksen loppuun, joka on naulattu kirkon seiniin: "*Pauperibus dentur gratis.*"

"Köyhille ilmaiseksi!" Tuo tosiaan sopisi meille! Kun vaan minulla olisi aikaa lähteä pilgrimiretkelle Annabergiin ja tämä olisi se uskonto, joka Jumalalle kelpaa, minäkin varmaan saisin osani.

Saati vaan Fritz olisi tietänyt tämän ennen, hänen ei olisi tarvinnut tehdä surkeata lupaustansa. Yhdessä Annabergin matkassa olisi ollut yltäkyllin.

Mutta jos paavilla on tuommoisia arvaamattoman kalliita aarteita hallussaan, miksi ei hän anna niitä aina "köyhille ilmaiseksi", aina ja joka paikassa.

Vaan minä tiedän, että on synti tutkistella, mitä Paavi tekee. Minun sopisi melkein yhtä hyvin tutkistella, mitä Herra Jumala Kaikkivaltias tekee. Sillä eikö myöskin Hän, joka antoi nämät aarteet Paaville, eikö Hän ole kaikkialla läsnä ja eikö Hän voisi antaa niitä suorastaan meille ilmaiseksi? Se on selvä, että nämät kysymykset ovat liian korkeat minulle.

Minä en kuitenkaan ole ainoa, jota nämät anekirjat hämmennyttävät. Äitini sanoo, ettei häntä opetettu näitä teitä kulkemaan ja että hän mieluisammin pysyy vanhalla uralla. Eva arveli: "jos minä olisin Paavi, ja minulla olisi tuommoiset aarteet, minä luullakseni kohta jättäisin palatsini ja ihanan Romani ja menisin vuorten ja merien yli jokaiseen kaupunkiin ja jokaiseen kylään, jokaiseen metsämökkiin ja jokaiseen huoneesen huonoimmillekin kaduille, ettei kukaan jäisi siunausta vailla, vaikkapa minun täytyisi kulkea avojaloin enkä koskaan enää saisi nähdä pyhää Romaa."

"Mutta siinä tapauksessa", lausui isäni, "ei Pyhän Pietarin suurta kirkkoa koskaan saataisi rakennetuksi. Siihen, niinkuin tiedätte, aiotaan anerahoja käyttää."

"Mutta kultainen Jerusalem rakennettaisiin, eno Cotta!" sanoi Eva; "ja eikö se ole parempi?"

"Parempi olisi, kun emme puhuisi tästä", lausui äiti. "Pyhä Jerusalem kyllä rakennetaan; vaan minä arvaan, että useat tiet vievät samalle perille. Se vaan, että minusta se tie on paras, jonka parhaimmin tunnen."

Mielipahakseni minun täytyy sanoa, että pojat usein irvistelivät, sillä välin kuin tätä keskustelua anekirjoista kesti, ja jälestäpäin minun täytyi puhutella heitä.

"Elsa sisar", sanoi Kristofer, "minun kanssani ei maksa vaivaa puhua. Minä vihaan munkkeja ja kaikkia, mitä heihin kuuluu. Enkä minä usko sanaakaan siitä, mitä he sanovat — ei ainakaan sentähden, että he sen sanovat. Pojat koulussa juttelevat, että tuo Tetzeli on erittäin paha mies ja suuri valehtelija. Viime viikolla Reinhardt kertoi meille yhden asian, jonka Tetzeli teki ja joka osoittaa sinulle, mimmoinen hän on. Eräänä päivänä hän lupasi näyttää kansalle yhden sulan, jonka perkele tempasi yli-enkeli Mikaelin siivestä. Reinhardt sanoo, että hänen luullaksensa perkele antoi sen T:ri Tetzelille. Oli kuinka hyvänsä, yön kuluessa muutamien ylioppilas-veitikkain onnistui päästä hänen reliki-arkkuunsa; he veivät pois sulan ja panivat muutamia hiiliä sijaan. Kun T:ri Tetzeli seuraavana päivänä oli kauan aikaa hartaasti saarnannut tämän sulan ihmeistä ja aukaisi arkun, ei siinä ollut kuin hiiliä. Mutta tästä hän ei kovin hätäillyt. Hän sanoi vaan: 'minä olen ottanut väärän reliki-arkun, huomaan minä; tässä on perin pyhää tuhkaa — St. Laurentiuksen pyhän ruumiin jäännökset, hänen, joka paistettiin parilalla.'"

"Koulupoikain juttuja", minä sanoin.

"Ne ovat kaikissa tapauksissa yhtä hyvät kuin muutkin jutut", vastasi Kristofer.

Minä päätin tutkia, oliko tuo pilkan henki tunkeunut Polluxiin yhtä syväälle kuin Kristoferiin, ja sentähden kun tänä aamuna tapasin hänet yksinään, minä sanoin: "Pollux, sinä pidit Fritzin niin hyvänä, sinä et suinkaan suostuisi semmoisiin ajatuksiin, jotka surettaisivat häntä paljon, jos hän tietäisi ne."

"Kyllä minä pidin Fritzin hyvänä", vastasi Pollux, "mutta minä en saa sitä päähäni, että hän teki oikein, kun hän jätti meidät kaikki; ja minä rakastan Uskontunnustuksen ja Jumalan Kymmenen Käskyn oppia enemmän kuin munkkien oppia."

Joka hetki ja aika minä kaipaen Fritziä. Ei likimainkaan niin paljon niitten rahojen tähden, joita hän ansaitsi; vaikka tietysti nekin auttoivat meitä; me voimme pyrkiä ja pyrimmekin eteenpäin ilman niitä. Mutta hän vaikutti poikiin. He tiesivät, että hän oli heidän edellään samalla kilpakentällä; ja kun hän nuhteli heitä jostakin, he ottivat varteen. Mutta kun minä torun heitä, he tuntevat, että se on vaan naisen taitamattomuutta taikka taika-uskoa — eivätkä pojat, he sanovat, voi olla niinkuin naiset. Ja nyt on asia sama Fritzin suhteen. Hän on joutunut toisiin oloihin kuin he; ja jos minä muistutan heitä siitä, mitä hän teki taikka sanoi, he vastaavat: "niin, Fritz ajatteli sillä tapaa; mutta sinä tiedät, että hän on ruvennut munkiksi; vaan me emme aio koskaan munkeiksi, ja munkkien ja maallikkojen uskonto on hyvin eri laatua."

Huhtikuun 2 p.

Kevät on tullut jälleen. Olisi hupaista tietää, tuottaako se ilon tunteita Fritzin kammioon Erfurtiin, niinkuin se tuottaa kaikkiin metsiin meidän ympärillemme ja minun sydämeeni!

Arvatakseni löytyy siellä puita likellä häntä, ja lintuja — pikkuisia onnellisia lintuja — jotka rakentavat pesiänsä, niinkuin ne rakentavat pihallamme, ja laulavat työskennellessään.

Mutta linnut eivät ole munkkeja. Heidän pesänsä ovat pikkuisia kotoja, ja he lähtevät vapaasti, mihin tahtovat — ainoastaan rakkaus palauttaa heidät. Kenties Fritzin ei tee mieli kuunnella lintuja enään, koska ne muistuttavat häntä kodista ja meidän pitkistä kevätpäivistä metsässä. Kenties nekin ovat osa siitä mailmasta, jonka hän on kieltänyt itseltään; ja hänen täytyy olla kuollut mailmalle!

Huhtikuun 3 p.

Me olemme olleet koko pitkän päivän metsässä risuja ja kuivia oksia keräämässä. Luontokappaleet näyttävät niin onnellisilta siellä! Hauska oli katsella, kuinka muurahaiset kattivat kekojansa kuusen-neulasilla, ja linnut lentelivät edestakaisin, kantaen ruokaa pojilleen; ja kuunnella, kuinka metsäkyhkyset, joita Fritz aina sanoi Evan kaltaisiksi, hiljaan kuhertelivat kaukana metsässä.

Puolipäivän aikana kävimme istumaan yhteen metsänaukkoon evästämme syömään. Vähäinen tyven puro, josta me joimme, juoksi liristen vieressämme, ja tummien, juhlallisten honkien ylimmäisistä oksista hennot kelkät värähtelivät, ikäänkuin ilosta, hiljaisessa tuulessa.

Levätessämme juttelimme tarinoita toisillemme. Pollux aloitti kammottavilla kertomuksilla paholaisten metsästyksestä, joka riivattujen koirien haukunnalla riehuu sydän-yönä juuri näissä metsissä. Mutta kun lapset rupesivat pelästyneinä katsomaan ympärillensä ja vapisemaan kuunnellessansa, vaikka oli keskellä päivää, huvitti Kristofer heitä hullunkurisilla saduilla susista, jotka lampaan vaatteissa tarjoutuivat talonpojille paimeniksi. Nämät sadut olivat luullakseni jostakin vaarallisesta pilkkakirjasta, mutta, kun ei niitä mihinkään sovitettu, sangen lystillisiä.

Chriemhild ja Atlantis puhuivat tontuista, jotka tekivät kummallisia tepposia karjapihoissa, vuorikuninkaasta ja rumista kääpiöistä, jotka vartioivat kulta- ja hopea-aarteita välkkyvässä luolissa vuorten alla, ja elvoista, jotka hämärän aikana tanssivat purojen reunoilla.

"Ja minä", lausui pikku herttainen Thekla, "tahtoisin aina nähdä näkki paran, vedenhaltian, joka kuutamalla itkee jo'issa ja vuodattaa kyyneliänsä veteen, koska hänellä ei ole mitään sielua ja hän ikävöitsee ijankaikkista elämää. Minun tekisi mieli antaa hänelle puoli omasta sielustani."

Meitä olisi kaikkia peloittanut, kun puhuimme näistä olennoista heidän omissa asunnoissaan kuusien välissä, jollei aurinko olisi ollut korkealla taivaalla. Mutta kuitenkin minä kävin vähän levottomaksi ja minua halutti kääntää keskustelu pois näistä elvoista ja haltioista, joita moni luulee vanhojen pakanallisten jumalien haamuiksi, jotka liikkuvat entisillä olopaikoillansa. Yksi syy, jonka vuoksi niin luullaan, on se, että ne eivät tohdi tulla kirkonkellon kuuluville. Tämä taas tekee, että muutamat pitävät niitä pahempina kuin varjontapaisia, viraltansa pantuja, pakanallisia jumala-parkoja, ja arvelevat, että olisi paras, jos ei niistä puhuttaisi ollenkaan. Minä en mielestäni voinut tehdä paremmin kuin kertoa legendan rakkaasta jättiläisestäani Offeruksesta, joka muuttui Kristoferiksi ja pyhimykseksi sentähden, että hän kantoi pyhän lapsen virran yli.

Thekla tahtoi tietää, voisiko hänen lemmittynsä, näkki, pelastua samalla tavalla. Hänen teki mieli nähdä tämä ja puhua hänen kanssansa siitä.

Mutta Evalla oli vielä kertomuksensa jällellä, ja hän jutteli meille legendansa St. Katarinasta.

"St. Katarina", hän lausui, "oli kuninkaallista sukua, Egyptin kuninkaan ja kuningattaren ainoa lapsi. Hänen vanhempansa olivat pakanoita, mutta he kuolivat ja jättivät hänet orvoksi, kun hän oli vaan neljätoista-vuotinen. Hän oli kauniimpi kuin kukaan muu nainen hovissa ja rikkaampi kuin mikään prinsessa mailmassa; mutta hän ei huolinut koreudesta, ei puvuista eikä muista kalliista aarteistaan. Jumalan kultaiset tähdet näyttivät hänestä komeammalta, kuin koko hänen valtakuntansa loisto, ja hän sulki itsensä palatsiinsa ja tutki filosofiaa ja tähtiä, siksi kuin hän tuli viisaammaksi, kuin kaikki Itämaan viisaat miehet."

"Mutta eräänä päivänä kokoontuivat Egyptin valtiosäädyt ja päättivät, että heidän nuori ruhtinattarensa piti saatettaman naimisiin. He laittivat lähettikunnan hänen luoksensa palatsiin, joka kysyi häneltä, suostuisiko hän, jos he löytäisivät semmoisen ruhtinaan, joka oli kauniimpi kuin kaikki muut ja viisaampi kuin kaikki filosofit, jolla oli mitä jaloin mielenlaatu ja suurin perintö, suostuisiko hän naimisiin hänen kanssaan? Kuningatar vastasi: 'hänen täytyy olla niin jalo, että kaikki ihmiset

kunnioittavat häntä, niin suuri, etten minä koskaan muista itse tehneeni häntä kuninkaaksi, niin rikas, ettei kukaan ikinä saa sanoa, että minä hänet rikastutin, ja niin kaunis, että Jumalan enkelit halaavat nähdä häntä. Jos te löydätte tämmöisen ruhtinaan, hän olkoon minun puolisoni ja sydämeni hallitsia.' Lähellä kuningattaren palatsia eli köyhä, vanha eremiti luolassaan, ja samana yönä Jumalan hurskas Äiti ilmestyi hänelle ja kertoi hänelle, että se kuningas, joka pääsisi kuningattaren sydämen hallitsiaksi, ei ollut kukaan muu, kuin hänen Poikansa. Nyt eremiti lähti palatsiin ja lahjoitti kuningattarelle Neitsyen ja Lapsen kuvan; ja kun St. Katarina näki tämän, täyttyi hänen sydämensä niin sen pyhästä kauneudesta, että hän unhotti kirjansa, maapallonsa ja tähtensä; Plato ja Sokrates tuntuivat hänestä ikävältä, kuin kahdesti kerrottu satu, ja hän piti pyhää kuvaa aina edesssänsä. Silloin hän eräänä yönä näki unen: hän tapasi korkean vuoren laella joukon enkeleitä, jotka olivat puetut valkoisiin vaatteisiin ja kantoivat päässänsä valkeista liljoista solmittuja seppeleitä. Hän lankesi kasvoillensa näitten edessä, mutta he sanoivat: 'nouse ylös, rakas sisar Katarina, ja ole tervetullut.' Nyt he taluttivat hänet kädestä toisen enkeliparven luo, jotka olivat vielä ihanammat ja puetut purpuraan ja punaruusuisiin seppeleisin. Näittenkin edessä hän lankesi kasvoillensa, häikäistyneenä heidän kirkkaudestaan; mutta he sanoivat: 'nouse ylös, kallis sisar Katarina; sinua on kuningatar katsonut hyväksi kunnioittaa.' Tuosta he johdattivat hänet johonkin taivaan palatsin sisäkammioon, jossa kuningatar istui valtapuvussansa; ja enkelit lausuiivat hänelle: 'armollinen hallitsiattaremme, Taivaan Ruhtinatar ja Siunauksen Kuninkaan Äiti, sallikaat meidän esitellä Teille tämä sisaremme, jonka nimi on kirjoitettu Elämän Kirjaan, ja rukoilla, että Te vastaan-otatte hänet tyttärekseen ja palveliattarekseen.' Silloin Pyhä Neitsyt Maria nousi ja hymyili lempeästi ja saatti St. Katarinan Pyhän Poikansa luo; mutta tämä kääntyi pois ja sanoi suruisesti: 'hän ei ole kyllin kaunis minulle.' Nyt St. Katarina heräsi ja hänen sydämessään kaikkui koko päivän sanat: '*hän ei ole kyllin kaunis minulle;*' eikä hän saanut mitään rauhaa, ennenkuin hän rupesi kristityksi ja kastettiin. Vaan muutamien vuosien perästä tyranni Maximinus antoi julmasti kiduttaa häntä ja teloitti hänet, koska hän oli kristitty. Mutta enkelit veivät hänen ruumiinsa ja laskivat sen valkoiseen marmori-hautaan Sinain vuoren huipulle, ja Herra Jesus Kristus vastaan-otti hänen sielunsa ja toivotti häntä tervetulleeksi taivaasen puhtaaksi morsiameksensa; sillä viimein oli Hän tehnyt St. Katarinan '*kyllin kauniiksi itselleen.*' Ja näin on hän siitä saakka elänyt taivaassa ja on enkelien sisar."

Evan legendan jälleen ryhdyimme työhömme jälleen; ja illalla, kun palasimme risukimppuinemme, oli hauska nähdä, kuinka hyönteiset hyörivät niitten pitkien varjojen edessä, joita ilta alkoi luoda viheriäisiin laaksoihin.

Ne virret, joita Eva kotimatalla lauloi, tuntuivat täydelleen sointuvan yhteen koko luonnon kanssa. Minun ei tarvinnut ymmärtää sanoja; kaikki, mitä ympärillämme oli, näytti mielestäni laulavan näin:

"Jumala on hyvä meitä kaikkia kohtaan. Hän antaa neulasimet muurahaisille ja jyvät linnuille ja tekee puut heidän linnoiksensa ja opettaa heitä laulamaan; eikö Hän siis pitäisi huolta sinusta?"

Pojatkin olivat niin hyvät. Minulla ei ollut heistä hetkeksikään kiusaa, ei edes Kristoferista, vaan he kokosivat kahta vertaa suuremmat risukimput, kuin meillä oli, puolta vähemmällä ajalla, ja auttivat sitten meitä ja tekivät kaikenlaisia temppuja, kiipesivät puihin, hyppivät purojen yli ja toivat kotiin lukemattomia aarteita Theklalle.

Tämmöisinä päivinä minä aina tunnen itseni paljoa paremmaksi, vieläpä vähän jumaliseksi, ja on melkein ikäänkuin voisin rakastaa Jumalaa! Vasta kun palajan takaisin kaduille noitten yhdeksän luostarin varjoihin ja näen, kuinka munkit ja papit ääneti liikkuvat ympäri mustissa vaatteissaan ja silmät maassa, vasta silloin minä muistan, ettemme ole niinkuin linnut eikä edes niinkuin muurahaiset, jotka eivät ole koskaan syntiä tehneet. Minä muistan, että Jumala sen vuoksi ei voi pitää huolta meistä ja rakastaa meitä, niinkuin näyttää rakastavan vähimpiäkin muita luontokappaleitaan, ennenkuin olemme muuttuneet hurskaaksi ja raivanneet itsellemme tien sen suuren syntilaakson lävitse, joka eroittaa meidät Hänestä ja pimittää koko meidän elämämme.

Evalla ei ole näitä tunteita. Kun jälleen pääsimme kaupunkiin, laski hän korinsa St. Yrjön kirkon kynnykselle ja, ristien itseänsä vihkivedellä, meni hiljalleen ylös pääalttarin luo ja lankesi siellä polvillensa, lampun palaessa Pyhän Sakramentin edessä. Kun hän oli noussut ja minä katselin hänen kasvojansa, ne sädehtivät ilosta.

"Sinä olet onnellinen, sekä kirkossa että metsässä", minä lausuin hänelle, kun astuimme kotiin; "sinä näytät olevan niinkuin kotona joka paikassa."

"Eikö Jumala ole joka paikassa?" hän kysyi; "ja eikö Hän ole rakastanut mailmaa?"

"Mutta meidän *syntimme!*" minä sanoin.

"Eikö meillä ole Vapahtaja?" hän lausui notkistaen päätänsä.

"Mutta muista, kuinka vaikea ihmisten on kelvata Hänelle", minä vastasin. "Ajattele pilgrimiretkiä,

katumusharjoituksia, anekirjoja!"

"Minä en ymmärrä täydellisesti näitä mitään", hän arveli; "minä ymmärrän täydellisesti ainoastaan lauseeni ja krucifixin, joka merkitsee, että Jumalan Poika kuoli ihmisten tähden. Tämä epäilemättä tapahtui rakkaudesta, ja minä rakastan Häntä; ja kaikista muista minä mielelläni luovun."

Mutta tänä iltana, kun katselen hänen armaita lapsenkasvojaan, jotka lepäävät pään-alaisella, ja näen, kuinka laiha se poski on, jota hänen pitkät silmänripsensä varjostavat, ja kuinka kuultava se pikkuinen käsi on, johon hän nojaa, valloittaa minut jäädyttävä pelko, että Jumala jo nyt tekee hänen sielunsa "kyllin kauniiksi itselleen" ja niin muodoin liian kauniiksi mailmalle ja meille.

Huhtikuun 4 p.

Tänä iltana kävin oikein iloiseksi, kun näin Kristoferin ja Polluxin yhdessä ahkerasti kallistavan päätänsä yhden kirjan ylitse, jonka he olivat asettaneet eteensä akkunalle. Se muistutti minua Fritzistä, ja minä astuin heidän luoksensa katsomaan, mitä he lukivat.

Kauhukseni minä kuitenkin huomasin, ettei se ollut mikään kirkkokirja eikä oppinut latinainen koulukirja; vaan päinvastoin saksalainen kirja täynnänsä puupiirroksia, jotka kovasti loukkasivat minua. Sen nimi oli Reinecke Fuchs, ja sitä myöten kuin minä ymmärsin, se teki pilkkaa kaikista. Siinä nähtiin kettuja munkkikaavussa, vieläpä kardinali-hatullakin, ja susia pappistakissa ja kerityllä päällä. Se näytti minusta aivan maalliselta ja vaaralliselta kirjalta; mutta kun vein sen isällemme, se ihmeekseni huvitti häntä yhtä paljon kuin poikiakin ja hän sanoi, että löytyi pahuutta mailmassa, jota ahdistetaan paremmin pilkalla kuin saarnoilla.

Huhtikuulla, St. Markuksen päivänä.

Minä kuulin vastikään erään suuren saarnamiehen saarnaavan mailman ylenkatsomisesta. Hän on Dominikanimunkki, joka matkustaa ympäri maata kansaa Jumalan pelkoon herättämässä.

Hän puhui erittäin rahaa vastaan, jota hän nimitti "silmän lumeiksi ja kuonaksi ja mitättömäksi tomuksi ja sielua syöväksi koiksi." Munkin sopii kyllä puhua niin; sillä mitä hän rahalla tekee? Mutta minun on toisin. Eilispäivän rahat täyttivät sydämeni mitä puhtaimmalla ilolla milloinkaan olen tuntenut ja saatti minut kiittämään Jumalaa niin, kuin minä tuskin koskaan ennen olen Häntä kiittänyt.

Oli aika maksaa muutamia kirjapainon kaluja emmekä tietäneet mihin kääntyä tarpeellista summaa varten. Minä olen näihin aikoihin joutohetkinäni kirjannut yhtä kappalta hienoa Venetian silkkikangasta, jonka täti Ursula antoi minulle; ja kun minulla ei ollut mitään kaavoja, tuotin metsästä muutamia tuoreita lehtiä ja kukkia ja koetin jälitellä niitä, toivoen, että saisin työni myydyksi.

Kun olin saanut ompelutyöni vmalmiiksi, katsottiin sitä kauniiksi, ja minä vein sen sille kauppiaille, joka kauan aikaa sitten osti isäni kalliit kaavat.

Hän on aina ollut hyvä meille siitä saakka ja on toimittanut meille läkkiä ja paperia halvempaan hintaan kuin mihin muut saavat ostaa.

Kun minä näytin hänelle työtäni, hän ilmeisesti hämmästyi eikä näyttänyt sitä vaimollensa, niinkuin minä olin odottanut, vaan sanoi hymyillen:

"Nämät kalut eivät ole minunlaisia köyhiä, kunniallisia porvareita varten. Sinä tiedät, että ylellisyyden lait sakottaisivat vaimoni, jos hän apinoitsisi aatelisia ja käyttäisi jotakin näin hienokaista. Minä aion lähteä Wartburgiin puhumaan eräästä asiasta, jonka olen toimittanut vaaliruhtinaalle, ja jos sinun tekee mieli, minä otan sinut ja kirjauksesi mukaani."

Tämä ajatus hämmästytti minua ensiksi, mutta minun oli päälläni se uusi puku, jonka Fritz antoi minulle vuosi takaperin, ja minä päätin lähteä.

Siitä oli niin monta vuotta, kuin olin astunut isosta portista suurelle hovipihalle; ja minä muistelin St. Elisabetia, kun hän jakeli leipää ehkä juuri tällä portilla, ja rukoilin itsekseni, että hän saattaisi vaaliruhtinaan taikka hänen hovi-naisensa suosiollisiksi minua kohtaan.

Minä jätettiin, niinkuin minusta tuntui, pitkäksi aikaa seisomaan johonkin etuhuoneeseen. Muutamat hyvin komeasti puetut herrat ja naiset kävivät minun ohitseni ja katselivat minua jotenkin halveksivaisesti. Minä ajattelin, etteivät hoviherrat olleet suuresti paranneet niistä ajoista, jolloin he käyttivät itseänsä niin taitamattomasti St. Elisabetia vastaan.

Mutta viimeiseltä minä kutsuttiin vaaliruhtinaan eteen. Minä vapisin kovasti, sillä minä ajattelin — jos palveliat ovat näin ylpeät, mimmoinen isäntä lieneekään? Mutta hän hymyili minulle aivan lempeästi ja

lausui: "lapsukaiseni, minä pidän sinun kirjaustöistäsi; ja tämä kauppias kertoo minulle, että sinä olet kuuliainen tytär. Minä ostan nämät heti yhdelle sisarelleeni ja maksan sinut kohta."

Hänen ystävällisyytensä kummastutti ja ilahutti minua niin, etten muista tarkoilleen niitä sanoja, joita hän jälestäpäin lausui, mutta sisältö oli, että vaaliruhtinas paraikaa rakentaa uutta kirkkoa uuteen yliopisto-kaupunkiinsa Wittenbergiin, johon on määrä hankkia kalliimpia relikejä, kuin mihinkään muuhun kirkkoon Saksanmaalla. Ja minä olen tilattu kirjaamaan alttarivaatteita ja reliki-arkkujen peitteitä. Ja se summa, joka jo maksettiin minulle, melkein riittää nykyiseen velkaamme.

Ei! sanokoon tuo Dominikani-saarnaaja mitä tahansa, ei mikään voisi koskaan saada minua uskomaan, että nämät kalliit guldenit, jotka eilen iltana ilosta ja kiitollisuudesta uhkuvalla sydämellä toin kotiin ja jotka saattivat isäni panemaan kätensä ristiin kiitosrukoukseksi ja äitimme silmät vuodattamaan onnellisia kyyneleitä, ovat vaan silmän lumeita taikka kuonaa tai tomua.

Eikö raha ole se, joksi *me* sen teemme? Tomu saiturin laatikossa; koi ylpeän miehen sydämessä; mutta kultainen auringonsäde, siunauksen tulva, kun lapsen työ sen hankkii ja se lohduttaa vanhempain sydäntä, taikka rikkaan miehen käsi leppeästi jakelee sitä köyhille ihmisille.

Huhtikuun 20 p.

Paremmat ajat näyttävät viimein koittavan. T:ri Martin, joka nyt saarnaa vaaliruhtinaan uudessa yliopistossa Wittenbergissä, on varmaan, luulemme, puhunut meidän puolestamme vaaliruhtinaalle, ja isämme on määrätty hoitamaan sitä kirjapainoa, joka tänne laitetaan erittäin latinaisia kirjoja varten.

Ja mikä vielä suloisempi on, tämä lahja tulee meille epäilemättä Fritziltä. Fritz, rakas, itsensä kieltävä Fritz, on kuitenkin perheen hyväntekijä. Hän varmaan pyysi Martin Lutheria puhumaan meidän puolestamme. Tuolla yksinäisessä kammiossansa Erfurtissa hän siis ajattelee meitä! Ja hän rukoilee meidän puolestamme. Hän ei milloinkaan unhotta meitä. Hänen uusi nimensä ei muuta hänen sydäntänsä. Ja kenties kerta, kun hänen koetus-aikansa on ohitse, me näemme hänet jälleen. Mutta kun näemme hänet eikä hän enää ole Fritzimme, vaan veli Sebastian! — kun hänen kotinsa on Augustininluostari! — hänen äitinsä kirkko! — hänen sisarensa kaikki hurskaat naiset — eikö se olisi melkein pahempi kuin ettemme näkisi häntä ollenkaan?

Me muutamme kaikki kuukauden perästä Wittenbergiin, paitsi Pollux, joka jää tänne serkku Konrad Cottan tykö kaupпамiehen oppiin.

Kristofer alkaa auttaa isää kirjapainossa.

Oli tuolta Wartburgin matkalla vielä toinenkin asia, joka tuo minun sydämeeni monta ilonsädettä, kun ajattelen sitä. Jos vaaliruhtinas, jota minä kovasti pelkäsin lähestyä, oli niin paljoa nöyrempi ja ystävällisempi, kuin hänen hovimiehensä — oi, jos vaan olisi mahdollista, että me jollakin lailla erhetymme Jumalan suhteen, ja että Hän viimeistä lukua on paljon armollisempi ja alttiimpi kuuntelemaan meitä, kuin hänen pappinsa taikka pyhimyksetkään, jotka palvelevat hänen asunnossansa taivaassa!

VIII.

Fritzin kertomus.

Erfurtin Augustinin-luostarissa, Huhtikuun 1 p.

Luullakseni sisällinen taisteloni vaikutti rutosta heikontuneeseen ruumiinrakennukseeni ja tuotti minulle sen taudin, josta paraikaa paranen. Tuntuu hyvältä, kun huomaa voimiensa palaavan, niinkuin minun nyt on laita. Meissä on luonnosta jonkunlainen vastustamaton rakkaus elämään, vaikka eläisimme kuinka vähää varten tahansa, erittäin, jollei ole enemmän valmis kuolemaan kuin minä. Minun kirjoittaissani peltovarekset vaakuvat hautausmaan jalavissa, kiistellen ja kakistain, niinkuin joukko ahkeria, tavallisia porvareita. Mutta paeten tätä julkisen elämän hälinää pari rastasta on rakentanut pesänsä orjantappura-pensaasen juuri kammioni akkunan alle. Ja varhain aamulla he herättävät minut laulullansa. Toinen lentelee sinne tänne, yhtä uutterana, kuin mehiläinen, tuoden ruokaa puolisollessa, sillä välin kuin toinen, turvallisena lehtien välissä, makaa pesässä. Sitten hän asettuu jollekin oksalle ja laulaa, niinkuin hänellä ei olisi mitään muuta tehtävää, kuin olla onnellinen.

Kaikki on huvia hänelle, sitä ei käy epäileminen — työn tekeminen yhtä paljon kuin laulaminen, Onnelliset ne olennot, jotka Jumala on määrännyt elämään heidän luontonsa mukaan eikä vastoin sitä.

Kun tointuu taudista ja ruumis vielä on heikko, mutta kuitenkin sykähtelee jälleen viriävistä voimista, on sydän arvattavasti erittäin hellä ja kaipaa enemmän kotia ja entistä elämää, kuin on laita, kun terveys tulee ja tuottaa velvollisuuksia. Taikka kenties tämä tauti johdattaa mieleeni edellisen tautini — ja niitä armaita kasvoja ja hiljaisia ääniä, jotka silloin olivat minun ympärilläni.

Minun ei sentään ole mitään valittamista. Ijäkäs rippi-isäni on tuskin jättänyt vuodettani. Aivan alusta muutti hän sänkynsä kammiooni ja valvoi minun luonani niinkuin isä.

Ja hänen sanansa lievittävät sydäntäni, samalla kuin hänen kätensä hoitavat ruumistani.

Jospa vaan sieluni vastaan-ottaisi sen lohdutuksen, jota hän tarjoaa, yhtä helposti kuin minä vastaan-otan ruokaa ja lääkkeitä hänen käsistään!

Hän ei koeta kumota minun epäilyksiäni yksitellen. Hän sanoo:

"Minusta ei ole lääkäriksi. Minä en osaa laskea kättäni kipeälle paikalle. Mutta Yksi löytyy, joka osaa." Ja minä tiedän, että Häntä vilpitön vanhus rukoilee minun puolestani.

Usein hän palajaa Uskontunnustuksen sanoihin: "minä uskon syntien anteeksi-saamisen." "Se on Jumalan käsky", lausui hän minulle eräänä päivänä, "että me uskomme syntien anteeksi-antamuksen; ei Davidin eikä Pietarin, vaan *meidän*, meidän omien, juuri niitten syntien, jotka vaivaavat omaatuntoamme." Hän kertoi myöskin eräästä St. Bernhardin saarnasta Marian ilmestyksestä seuraavat sanat:

"Pyhän Hengen todistus sydämässäsi on: 'syntisi ovat sinulle anteeksi annetut.'"

Niin, anteeksi annetut kaikille *katuvaisille*! Mutta kuka voi vakuuttaa minulle, että todella olen katuvainen?

Nämät sanat, jutteli hän minulle, lohduttivat Martin'ia, ja häntä kummastuttaa, että ne eivät lohduta minua. Arvatakseni veli Martin'issa oli "Pyhän Hengen todistus sydämässänsä;" mutta kuka antaa tämän minulle? minulle, joka vastustin Pyhän Hengen kutsumusta niin kauan; joka syvimmissä sydämässäni vielä noudatan sitä niin vaillinaisesti!

Veli Martin oli uskollinen, rehellinen, perinjuurinen, suora — kaikki, mikä on Jumalalle otollista; kaikki, mitä minä en ole! Ijäkkään rippi-isäni rakkaus ja sääli lohduttaa minua kuitenkin usein, vieläpä silloinkin, kuin hänen sanansa eivät vaikuta minuun. Ne synnyttävät minussa silloin tällöin heikon toivon, että se Herra, jota hän palvelee, kenties sydämässänsä pitää rahdun samaa sääliväisyyttä.

Erfurtissa, Huhtikuun 15 p.

Generali-vikarius Staupitz on käynyt luostarissamme. Minä olen tunnustanut syntini hänelle. Hän oli varsin lempeä minua kohtaan ja ihmeekseni hän tuskin määräsi minulle yhtäkään katumusharjoitusta, vaikka kyllä koetin ilmoittaa hänelle kaikki.

Kerran hän lausui, ikäänkuin itseksensä, samalla kuin hän katseli minua sydäntä koskevalla sääliväisyydellä: "niin, mahdoton on palata. Mutta minä olisin suonut, että olisit tietänyt tämän ennen." Ja sitten hän lisäsi minulle:

"Veljeni, me emme saa sekoittaa kärsimistä ja syntiä keskenänsä. Synti on *palata* takaisin. Kenties meitä tuskastuttaa *katsoa* takaisin ja ajatella, mitä olemme kieltäneet itseltämme, mutta se ei välttämättömästi ole synti, jos vaan uskaliaasti pyrimme yhä eteenpäin. Ja jos synti yhtyykin kaipaukseen, muista, ettei meillä ole tekemistä minkään maalatun, vaan todellisen Vapahtajan kanssa; eikä Hän kuollut maalattujen, vaan todellisten syntien tähden. Syntiä ei koskaan voiteta sillä, että katselee sitä, vaan sillä, että katsoo pois siitä Hänen puoleensa, joka kantoi meidän syntimme, sinun ja minun, ristinpuussa. Sydäntä ei voiteta Jumalan omaksi sillä, että ajattelemme, että meidän tulee rakastaa Häntä, vaan sillä, että opimme, mikä hän on, ja kuinka kokonaan ansaitsee rakkautemme. Totinen katumus alkaa Jumalan rakastamisella. Pyhä Henki opettaa meitä tuntemaan ja sen kautta rakastamaan Jumalaa. Älä pelkää, vaan lue Pyhää Raamattua ja rukoile. Hän käyttää Sinua vielä palveluksessaan, ja Hänen suosiossansa on elämä, ja Hänen palveluksessaan on vapaus."

Tämä rippi antoi minulle ajaksi suuren lohdutuksen. Minä tunsin, että hän ymmärsi minut eikä kuitenkaan epäillyt minusta. Ja sinä iltana, kun olin lukenut määrä-aikaiset rukoukset, uskalsin omilla sanoilla rukoilla Jumalaa ja huomasin sen juhlalliseksi ja suloiseksi.

Mutta sen jälkeen vanha pelkoni palasi uudestaan. Tunnustinko todella täydellisesti edes generalivikariukselle? Jos olisin sen tehnyt, eikö hänen päätöksensä olisi ollut toisenlainen? Eikö juuri hänen helppo tuomionsa osoittanut, että minä olen kerran vielä pettänyt itseni — tehnyt väärän tunnustuksen ja sen kautta jäänyt anteeksi-antamusta paitsi! Mutta se lohduttaa, kun hän, joka on minun esimieheni, on vakaasti kehoittanut minua tutkimaan Pyhää Raamattua skolastillisten teologioiden sijasta, joitten kirjoituksiin opettajani viime aikoina yksistään oli ohjannut lukemistani.

Huhtikuun 25 p.

Minä olen tänä päivänä kummastuksekseni saanut generalivikariukselta käskyn mennä lähettiläänä Romaan.

Minä en vielä tunne sitä munkkia, jonka johdolla minun tulee matkustaa.

Kun ajattelen niitä uusia maisemia, joitten kautta saamme kulkea, ja sitä ihmeellistä, uutta mailmaa, johon astumme — uutta ja vanhaa — se täyttää minut melkein lapsellisella ilolla. Siitä saakka kuin sen kuulin, sydämeni ja omatuntoni näyttävät merkittävästi keventyneen, joka osoittaa, kuinka vähäisen todellista vakavuutta minusta löytyy.

Toinen seikka on kuitenkin lohduttanut minua suuresti. Ripillä ollessani puhuin generalivikariukselle omaisistani, ja hän on toimittanut isälleni hoitajan viran latinaisessa kirjapainossa vaaliruhtinaan uudessa yliopistossa Wittenbergissä.

Minä toivon nyt, että se raskas rahanpuute, joka on niin kauan painanut äitiäni ja Elsa, huojentuu. Olisi ollut suloisempi jos omilla ponnistuksillani olisin aikaan saanut tämän huojennuksen heille. Mutta me emme saa valita sitä muotoa eikä aikaa, jossa jumalalliset sanansaattajat ilmestyvät.

Generalivikarius on paitsi sitä lahjoittanut minulle vähäisen vihkon saarnoja, jotka eräs hurskas Dominikani-munkki Tauler on kirjoittanut. Nämät ovat erittäin syviä ja sydäntä tutkivia. Minun on vaikea sovittaa se ylevä ja harras antauminen Jumalaan, joka innostuttaa niitä, veljeskuntamme vähäisiin sääntöihin, skolastillisen kajuistikin pikku-asioihin ja noihin tarkkoihin määräyksiin siitä palvelemisen ja kunnioittamisen, Dulian, Hyperdulian ja Latrian, mitasta, jota tulee osoittaa taivaallisten olentojen eri luokille. Nämät kaikki tekevät, että rukoileminen usein näyttää minusta yhtä hämmentävältä kuin keisarin hovin juhlamenot näyttäisivät Thüringin metsän talonpojasta.

Tämä Dominikani puhuu niin kuin me voisimme kohota kaikkien näitten alhaisempien asiain ylitse ja kokonaan kadota tuohon Ainoaan, Sanomattomaan, kaiken Olemisen Lähteesen, Perustukseen, Alkuun ja Loppuun, tuohon Ainoaan, joka on kaikki.

Kalliimpi, kuin tämä, on minulle kuitenkin yksi vanha käsikirjoitus luostarimme kirjastosta. Se sisältää munkkikuntamme suojelian, suuren isä Augustinin, omat synnin tunnustukset.

Suoraan hänen sydämestänsä sanat tunkevat minun sydämeeni, ikäänkuin ne olisivat puhutut minulle tänä päivänä. Sinä himokas, hehkuva, taisteleva, epävakainen, vapiseva, palveleva sydän, minä tunnen sinun sykkivän joka rivistä!

Ja oliko tämä semmoisen kokemus, joka nyt on pyhimyksenä taivaan kunniakkaimmilla kukkuloilla?

Entä äiti! kärsivällinen, nöyrä, jalo, hurskas Monica; äiti ja enemmän kuin martyri. Hän ilmestyy minulle yhden rakastetun muodossa, jota minä saan muistaa ilman synnittä, myöskin täällä, myöskin nyt. St. Monica puhuu minulle äitini äänellä; ja kun luen kertomuksen hänen rukouksistaan, tuntuu siltä, kuin paremmin ymmärtäisin, mitä äitini rukoukset ovat olleet minulle.

St. Augustinus oli onnellinen, koska hän sai itse lausua viimeiset lohdutuksen sanat äidillensä, koska hän sai asua hänen kanssaan samassa huoneessa viimeisiin asti. Tätä tuskin lienee minulle suotu. "Tu suloinen yhdessä eläminen" on ijäksi lakkautettu meiltä; lakkautettu oma-ehtoisen tekoni kautta. "Jumalan kunniaksi!" Jumala vastaan-ottakoon sen; jollei, antakoon Hän anteeksi!

Tämä vanha käsikirjoitus on kulunut lukemisesta. Se on maannut luostarin kirjastossa varmaan toista sataa vuotta. Polvesta polveen ovat ne, jotka nyt lepäävät kalmistossa akkunaimme alla, käänneille näitä sivuja. Sydän toisen perästä on epäilemättä tullut, niinkuin minä, kysymään neuvoa tältä orakelilta, tältä syvältä sydämeltä vanhoilta ajoilta, joka oli niin vähällä joutua haaksirikoon, mutta pelastui niin kunniakkaasti.

Kun luen tätä vanhaa, usein pideltä vihkoa, näyttää joukko henkiä ympäröivän minua ja minä ajattelen, kuinka monta, vahvistuneena näitten sanojen kautta, ehkä on nyt, niinkuin hän, joka kirjoitti ne, täydelliseksi tehtyin hurskaitten parissa.

Luostarin kirjastossa on kuin tuotteet heräisivät jälleen elämään ympärilläni. Kalmistossa ovat mätänevän ruumiin jäännökset. Näitten vanhojen kirjojen keskellä minä tunnen, kuinka menneiden sukupolvien haamut hengittävät.

Minun täytyy kuitenkin sanoa, että saan enemmän, kuin soisin, kirjastossa seurustella kuolleitten kanssa. Näitä kirjoja ei suinkaan lueta niin paljon tähän aikaan, kuin generali-vikarius tahtois, vaikka Augustinilaiset kehutaan olevan oppineimpia veljeskuntia.

Minua kummastuttaa toisinaan, mikä johdatti useat näistä levollisista, mukavuutta rakastavista munkeista tänne. Mutta monen kasvot eivät anna mitään vastausta kysymykseeni. Niihin ei näytä mikään elämäkerta olevan kirjoitettu. Rypyt näyttävät olevan vaan ajan pyörän jälkiä eikä vakoja, johon ajatuksen siemen on kylvetty — hyvä, kun eivät ole aukeavia, jotka ovat syntyneet sisällisten tulten pakotuksesta.

Luullakseni useat veljet rupeavat munkiksi, aivan niinkuin muut ihmiset rupeavat räätäliksi tai suutariksi, eikä siinä ole sen enempää hengellistä tarkoitusta, kuin että heidän vanhempansa niin määräsivät. Mutta kenties arvostelen huonointakin väärin, kun puhun näin. Pintapuolisimmallakin ihmissydämellä on syvänteensä, peittäköön niitä vaikka kuinka paksu jää taikka kätkeköön niitä vaikka kuinka ihanat kukat.

Ja minäkö — minä ja tuo tuntematon veli olemme todella aikeissa lähteä Italiaan, päivänpaisteen ja viiniköynnösten, öljypuitten ja muinaisten kaupunkien mainehikkaasen maahan — Roman, keisarillisen, pyhän Roman maahan, jossa lukemattomat marttyrit lepäävät, jossa St. Augustinus ja Monica oleskelivat, jossa Paavali ja Pietari saarnasivat ja kärsivät — jossa Kristuksen vallanpitäjä elää ja hallitsee?

Toukokuun 1 p.

Se veli, jonka kanssa minun tulee lähteä pilgrimiretkelle Romaan, saapui tänne eilis-iltana. Sanomattomaksi ilokseni se ei ole kukaan muu, kuin veli Martin — Martin Luther! jumaluus-opin professori vaaliruhtinaan uudessa yliopistossa Wittenbergissä. Hän on taas suuresti muuttunut siitä, kuin viimein näin hänen vaivalla astuvan pitkin Erfurtin katuja, säkki selässä. Tylsä, lakastunut katse on kadonnut hänen kasvoistansa, ja tuli on palannut hänen silmiinsä. Tosin niistä usein ilon säkenet vaihtuvat vakavaan totisuuteen, jolloin koko niitten valo näyttää vetäntyvän sisäänpäin; mutta tämän ohessa ilmestyy samanlainen tyvenyys, kuin olen huomannut iäkkään rippi-isäni muodossa.

Veli Martin'in kasvoihin on todella elämäkerta kirjoitettu, jopa luullakseni semmoinen elämäkerta, joka ei vielä ole päättynyt.

Toukokuun 25 p.

Minun käy ihmeeksi, että aloitin matkaani Erfurtista niin keveällä sydämellä.

Generali-vikarius itse seurasi meitä tänne. Me kuljimme osittain hevosen selässä, osittain rattailla.

Keskusteltiin paljon uuden yliopiston toiveista ja kuinka tärkeä olisi saada siihen hyviä professoreita vanhoihin kieliin. Veli Martin esitteli itse, että hän käyttäisi oloansa Romassa edistyäksensä kreikan ja hebrean kielissä, opiskellen siellä taitavien Kreikkalaisten ja rabbinein johdolla. He neuvoivat minuakin tekemään niin.

Syy, jonka vuoksi matkustamme Romaan, on se, että on vedottu Pyhään Isään eräässä riidassa muutamien veljeskuntamme luostarien ja generali-vikariuksen välillä.

Mutta sanotaan, että asioita ajetaan hitaasti Romassa ja että niiltä jää paljon aikaa muihin toimiin kuin semmoisiin, jotka etupäässä meitä miellyttävät, nimittäin rukoileminen pyhien apostolein ja martyrein haudoilla.

He puhuvat suurimmalla arvonnolla ja sydämellisyydellä vaaliruhtinas Fredrikistä, joka varmaan lienee sangen hurskas ruhtinas. Hän teki muutamia vuosia sitten pilgrimimatkan Jerusalemiin ja vei muassaan maalari Lukas Kranach'in, että tämä piirtäisi kuvia erityisistä pyhistä paikoista.

Noin kymmenen vuotta takaperin rakensi hän St. Ursulalle vihittävän kirkon samaan paikkaan, johon vuonna 1353 vähäinen kappeli oli laitettu sitä pyhää Orjantappurakruunun oasta varten, jonka Franskan kuningas lahjoitti jollekulle aikaisemmalle vaaliruhtinaalle.

Tämä kirkko on jo, niinkuin kerrotaan, vaaliruhtinas Fredrikin toimeliaisuuden kautta rikkaampi relikeistä, kuin mikään muu kirkko Euroopassa, paitsi Assisi'n kirkko St. Franciscin syntymäpaikalla. Ja

yhä vielä vaan tätä kokoelmaa kartutetaan.

Täällä näytettiin minulle kirja, joka on painettu Wittenbergissä vuosi tai kaksi takaperin, nimeltä: "Pyhien Relikien Selitys" ja varustettu sadalla yhdeksällätoista puupiiroksella.

Kaupunki itse näyttää vielä olevan köyhä ja vähäpätöinen Erfurtin ja Eisenachin rinnalla; ja ylioppilaat, joita on nykyään melkein viisisataa, ovat toisinaan hyvin vallattomat. He juovat paljon olutta. Vuonna 1507, kolme vuotta takaperin, julisti Brandenburgin piispa koko kaupungin kirkonpannaan sen vuoksi, että ylioppilaat olivat jollakin lailla häväisseet hänen seurueensa, ja nyt he eivät saa pitää pyssyjä, ei miekkoja eikä puukkoja.

Veli Martin toivoo kuitenkin lujasti, että paljon hyvää heissä aikaan saadaan. Hän vastaan-otti Bibliikon (raamatun opettajan) viran Maaliskuun 9:nä päivänä viime vuonna; ja pitää luentoja joka päivä kahdentoista ja yhden välillä.

Viime kesänä generalivikarius sai hänet ensi kerran julkisesti saarnaamaan. Minä luulin heidän puhuvan tästä. Veli Martin selitti asian jälestäpäin minulle.

T:ri Staupitz ja veli Martin istuivat viime kesänä kahden kesken luostarin puutarhassa Wittenbergissä jonkun perunapuun varjossa, kun generalivikarius koetti taivuttaa häntä saarnaamaan. Hän oli erittäin vastahakoinen siihen. "Se ei ole mikään vähäinen asia", lausui hän T:ri Staupitzille, "kun ilmestyy kansan edessä Jumalan sijassa. Minulla oli viisitoista estettä", hän jatkoi, kun hän kertoi sitä minulle, "joilla pyysin vastustaa kutsumustani; mutta niistä ei ollut mitään apua." Viimein minä sanoin: "T:ri Staupitz, te tapatte minut, sillä minä en kestä tätä kolmea kuukautta." "Olkoon menneeksi", vastasi Staupitz, "käy eteenpäin vaan. Herralla Jumalalla on monta suurta asiata tehtävänä ja Hän tarvitsee viisaita miehiä taivaassa yhtä hyvin kuin maan päällä."

Veli Martin ei voinut sen enempää vastustaa, vaan koetettuaan ensiksi veljien edessä refektoriumissa, nousi viimein vapisevalla sydämellä saarnastuoliin Augustinin-luostarin vähäisessä kappelissa.

"Kun saarnaaja ensi kerran astuu saarnastuoliin", hän lausui lopulta, "ei kukaan usko, kuinka hän pelkää; hän näkee niin monta päätä edessään. Kun minä astun saarnastuoliin, en minä katsele ketään. Minä ajattelen vaan, että minun edessäni on yhtä monta pölkkyä, ja minä puhun hämmentymättä Jumalan sanat."

Vaan kuitenkin, T:ri Staupitz sanoi, ovat hänen sanansa kuin ukkosen jyske. *Kuitenkin!* sanoin minä. Eikö se ole *sentähden*? Hän tuntee, ettei hän itse ole mitään; hän tuntee, että hänen lähetyksensä on kaikki; hän tuntee, että Jumala on täällä. Mitä muuta tarvitaan, ennenkuin sen-kykyisestä miehestä suuri saarnaaja syntyy?

Tämmöisillä keskusteluilla matka näytti tosiaan päättyvän pian. Vaan kuitenkin ne olivat melkein onnellisimmat hetkeni, jolloin olimme kaikki ääneti ja nuot uudet näkymöt joutuisaan vierivät minun ohitseni. Se virvoitti suuresti, kun sai vähän aikaa elää sen nojalla, mitä näki, ja herjetä ajatuksista ja muistoista ja kaikista sisällisistä tutkimuksista. Sillä eivätkö esimieheni ole määränneet minulle tätä matkaa, jotta kuuliaisuuden lupaukseni mukaan ainoa velvollisuuteni nyt on matkustaminen; ja sentähden minun ei tarvitse sysätä luotani niitä huveja, joita se sattumalta tarjoo.

Me vietimme muutamia tunteja Wittenbergissä. Omituiset, moninaiset kuvaleikkaukset useissa rakennuksissa olivat kauniita. Siellä näimme myöskin Albrecht Dürer'in maalaukset ja kuulimme Hans Sachs'in, suutarin ja runoilijan, lausuvan jumalaisia saksalaisia virsiänsä. Ja kun kuljimme Baijerin tasangolta, talonpoikien teeskentelemätön ystävällisyys palkitsi maisemien yksitoikkoisuuden.

Likellä Heidelbergiä luulin kerran vielä olevani Thüringin metsässä, erittäin, kun levähdimme Erbachin luostarissa Odenwaldissa. Taas nuot tutut metsät ja viheriät laaksot jokinensa olivat minun ympärilläni. Minä pelkään, että Elsa ja muut omaiseni kaipaavat Eisenachin metsäisten mäkien kauneutta, kun he muuttavat Wittenbergiin, joka sijaitsee yhdenmuotoisella lakealla. Tähän aikaan he muuttavat!

Veli Martin on pitänyt monta väitöstä jumaluus-opillisissa ja filosofillisissa kysymyksissä Heidelbergin yliopistossa; mutta minä, joka olen vaan noviisi, olen saanut vapaasti mennä, mihin vaan mieli on tehnyt.

Tänä iltana oli hauska, kun seisoin pfalzkreivin linnan metsässä ja tammien ja hoikkien koivujen keskellä, jotka humisivat ympärilläni, katselin Odenwaldin harjanteita, kun ne kohosivat toinen toisensa takaa. Kaukaa niitten välistä näin, kuinka kapea, tyven Neckar lähti metsän hiljaisesta helmasta, mutta toisella puolella, kaupungin alitse, suikerteli lakean poikki Rheinin luo, joka siellä täällä kimalteli laskevan auringon kullassa taikka illan kylmässä, harmaassa valossa. Loittoa, kaikkien taa'impaa,

eroitin Rheinin laivojen mastot.

Minä tuskin tiedän miksi, mutta virta sai minut ajattelemaan elämää, minun ja veli Martin'in elämää. Hän on jo jättänyt metsien varjon. Kuka tietää sanoa, mitä ihmisiä hänen elämänsä on siunaava, minkä meren se saavuttaa ja mimmoisten vaarojen lävitse? Siitä minä olen varma, että monen on siitä luku, mimmainen sen juoksu on oleva. Minun laitani on toinen. Minun elämäni, sen verran kuin mailmasta on kysymys, näyttää täyttyneen, loppuneen; eikä kenenkään ole suurta väliä, mimmoisten seutujen läpi se juoksee, kun se vaan viimein saavuttaa valtameren ja päättyy, niinkuin sanotaan, Jumalan syliin. Jospa vaan voisimme olla varmat, että Jumala johdattaa elämämme juoksua, niinkuin johdattaa virtojen juoksun! Vaan kuitenkin — eikö sanota, että muutamat virrat katoavat hiekkaan ja toiset huomaamatta noruvat mereen semmoisten maitten kautta, joita he ovat muuttaneet autioiksi nevoiksi?

Schwarzwaldissa, Toukokuun 14 p. 1510.

Veli Martin ja minä olemme nyt yksinämme pihalla pilgrimimatkallemme. Me astumme päiväkaudet ja kerjäämme itsellemme ravintomme ja asuntomme, jotka veli Martin toisinaan palkitsee sillä, että hän toimittaa messun seurakunnan kirkossa taikka lupaa Romassa lukea määrättyitä rukouksia tai käydä messuissa hyvän tekiämme puolesta.

Nämät ovat tosiaan oivallisia päiviä. Varhainen nouseminen, alinomainen liikkuminen puhtaassa ilmassa, pyrkiminen eteenpäin tiettyyn paikkaan näyttävät terästävän ja raitistuttavan koko ruumistani.

Mutta parempi, paljoa parempi asia kuin tämä — sydämeni näyttää jälleen virkoavan. Minä rupean taas toivomaan, ja silmissäni siintää valo, jota tähän saakka tuskin luulin mahdolliseksi.

Veli Martin on rohkaissut minua huolissani ja taisteloissani ja ilmoittanut minulle, mitä hän itse on kokenut. Verrattuina niihin epäilyksen, pelon ja tuskan myrskyihin, jotka riehuvat hänen suuressa sydämessään, minun suruni näyttävät ohitse menevältä kevät-sateelta. Minulle niistä kuitenkin kasvoi myrskyjä, jotka panivat sydämeni autioksi. Ja veli Martin'in usko on, ettei Jumala mittaa sääliänsä sen mukaan, kuin surumme ovat itsessään, vaan sen mukaan, kuin ne vaikuttavat meihin. Emmekö kaikki ole lapsia, pieniä lapsia Hänen edessään?

"Minä en oppinut teologiaani yhdellä haavaa", hän lausui, "vaan kiusaukseni pakoittivat minua tutkimaan yhä syvemmältä; sillä ei kukaan ihminen voi ilman koetuksitta ja kiusauksitta päästä oikeaan Pyhän Raamatun tietoon. St. Paavalilla oli yksi perkele, joka rusikoitsi häntä ja kiusauksilla sai hänet ahkerasti lukemaan Pyhää Raamattua. Kiusaukset ajoivat minut Raamattuun, jota uutusterasti luin; ja sen kautta, Jumalan kiitos, rupesin sitä oikein ymmärtämään."

Hän kertoi sitten minulle, mitkä muutamat näistä kiusauksista olivat: kuinka katkerasti hän pettyi, kun hän huomasi, ettei munkkikaapu, ei edes lupaukset eikä papiksi vihkiminen aikaan saaneet mitään muutosta sydämessä; että saatana oli yhtä likellä häntä luostarin sisä- kuin ulkopuolellakin eikä hän itse kyennyt paremmin sotimaan häntä vastaan. Hän jutteli minulle, kuinka hän koetti noudattaa jokaista turhintakin veljeskunnan sääntöä ja kuinka vähinkin poikkeus niistä soimasi hänen omaatuntoansa. Kun sitoivat hänen hehkuvan luontonsa näillä vaivaloisilla säännöillä, oli se, kuin olisivat pyytäneet vastustaa valkeata paju-aidoilla taikka johdattaa vuorivirtaa kiertelemään kukkatarhan lävitse. Hän kiintyi alinomaa johonkin ajatukseen tai tutkimiseen ja unhotti kaikki säännöt, ja sitten kääntyi hän tuskalla takaisin, palaten samoja jälkiä; toisinaan pani hän viikkokausia yksistään lukemiseen, mutta kun hän sitten muisti, että hän oli unhottanut kanoniset hetkensä, hän ei maannut moneen yöhön, laiminlyötyjä rukouksia palkitakseen.

Hän paastosi, kuritti itseänsä, nöyryytti itseänsä sillä, että hän toimitti halvimpia askareita alhaisimmille veljille, esti unen lähestymästä lukemisesta väsyneitä silmiänsä ja taistelosta rauennutta mieltänsä, siksi kuin luonto tuon tuostakin kosti puolestansa ja ojensi hänet tainnoksiin kammion lattialle taikka kukisti hänet taudin puuskalla.

Mutta kaikki turhaan; hänen kiusauksensa näyttivät kasvavan suuremmaksi, hänen voimansa vähenevän. Hän ei voinut tuntea mitään rakkautta Jumalaa kohtaan, vaan sisimmässä sielussansa hänellä oli mitä katkerimpia epäilyksiä Jumalan suhteen, joka näytti vaivaaman häntä yhtä haavaa sekä lain että evankeliumin kautta. Hän ajatteli Kristusta ankarimmaksi tuomariksi, koska Hän oli kaikkein hurskain; ja juuri lause "Jumalan vanhurskaus" oikein tuskastutti häntä.

Ei niin, että hän alinomaa oli näin alakuloisena. Välisti hän riemuitsi kuuliaisuudestaan ja tunsikin, että hän messu-uhrin toimittamalla ansaitsi Jumalalta palkintoa sekä itselleen että muille. Välisti myöskin, kun hän papiksi vihittyinä kulki ympäri ja piti messua kylissä Erfurtin lähiseuduilla, kävi hänen mielensä paremmaksi, kun hän näki erilaatuisia kohtauksia ympärillään, ja häntä huvittivat suuresti kyläköörien naurettavat erehdykset, kun ne esimerkiksi lauloivat "Kyrie" "Gloria'n" nuotilla.

Toisin ajoin taas hänen jäsenensä värisivät kauhusta, kun hän jakoi pyhää sakramenttia ja ajatteli, että hän, uhraava pappi, ja kuitenkin vaan syntinen veli Martin raukka, todella seisoi Jumalan edessä "ilman välittäjää."

Ensimmäisessä messussansa hänen oli vaikea pysyä alttarilta pakenematta — niin suuri hänen pelkonsa oli, ja niin hellästi hän tunsu mahdottomuutensa. Jos hän olisi lähtenyt alttarilta, hän olisi pantu kirkonpannaan.

Taas löytyi päiviä, jolloin hän toimitti jumalanpalveluksen jonkunlaisella tyytyväisyydellä ja päätti sen lausuen: "Oi Herra Jesus, minä tulen Sinun luoksesi ja rukoilen Sinua, että katsot otolliseksi kaikki, mitä minä teen ja kärsin veljeskunnassani; ja minä rukoilen Sinua, että nämät veljeskuntani ja uskontoni raskaat velvollisuudet ja tarkat säännöt täydellisesti palkitsevat kaikki minun syntini."

Kuitenkin tuli silloin taas pelko, että hän jumalanpalveluksessaan tapaturmaa oli ehkä jättänyt pois jonkun sanan, esimerkiksi "enim" taikka "aeternum", taikka laiminlyönyt jonkun määrätyn polvennotkistuksen taikka vaan jonkun silmien ristimisenkin; eikä hän niin muodoin ollut tarjonnut Jumalalle mitään kelvollista uhria messussansa, vaan tehnyt suuren synnin.

Tämmöisistä omantunnon kauhuista hän pakeni jonkun noitten yhdenkolmatta suojeluspyhimyksen taikka useammin Marian turviin, koettaen liikuttaa hänen äidinsydäntänsä, että hän lepyttäisi Poikansa. Hän toivoi, että, jos hän rukoilisi kolmea pyhimystä päiväänsä ja paastoamisilla ja valvomisilla näännyttäisi ruumistansa, hän täyttäisi lain ja suojelisi omantuntonsa ajajan tutkaimesta. Mutta kaikki tämä oli turhaa. Mitä kauemmaksi hän astui tällä polulla, sitä enemmän häntä kauhistutti.

Ja sitten hän jutteli minulle, kuinka valkeus koitti hänen sydämellensä; tosin verkalleen, lomapäisin, mutta kuitenkin se koitti. Hänen päivänsä olkoon usein pimeä ja myrskyinen; mutta se on päivä eikä yö.

T:ri Staupitz oli ensimmäinen, joka antoi jotakin lohdutusta hänelle. Generali-vikarius ripitti häntä melkein kohta, kuin hän tuli luostariin, sai siitä hetkestä asti hänen luottamuksensa ja otti hartaasti osaa hänen kohtaloonsa. Veli Martin kirjoitti usein hänelle; ja kun hän kerta jonkun laiminlyödyn säännön vuoksi, joka rasitti hänen omaatuntoansa, käytti sanoja: "voi minun syntini, minun syntini!" vastasi Staupitz: "sinä tahtoisit olla ilman syntiä eikä sinulla kuitenkaan ole mitään oikeita syntejä. Kristus antaa anteeksi todelliset synnit, niinkuin isänmurhan, Jumalan häväistyksen ja ylenkatsomisen, aviorikoksen ja senkaltaiset. Nämät ovat todellisia syntejä. Sinulla pitää olla luettelo, jossa näkyy todellisia syntejä, ennenkuin Kristus auttaa sinua. Sinun tekisi mieli olla maalattu syntinen ja pitää maalattua Kristusta Vapahtajana. Sinun täytyy oppia, että Kristus on todellinen Vapahtaja, ja sinä itse todellinen syntinen ihminen."

Näistä sanoista lähti joku valo veli Martin'ille, mutta pimeys palasi ehtimiseen jälleen; ja hellästi kohteli T:ri Staupitz häntä ja tuki häntä. — T:ri Staupitz ja tuo rakas, ijäkäs rippi-isä, joka hoiteli minuakin niin ystävällisesti. Kaikkein enimmäin veli Martin'ia kammotti Jumalan vanhurskaus, joksi hän oli oppinut ajattelemaan sitä järkähtämätöntä ankaruutta, jolla syntisiä rankaisi.

T:ri Staupitz ja rippi-isä selittivät hänelle, että Jumalan vanhurskaus ei ole sitä syntistä *vastaan*, joka uskoo Herraan Jesukseen Kristukseen, vaan hänen *puolestansa* — ei meitä vastaan kadotukseksi, vaan meidän puolellamme vanhurskaudeksi.

Hän alkoi uudella innolla tutkia raamattua. Hän oli suuresti halannut oikein ymmärtää St. Paavalin epistolaa Romalaisille, mutta hän pysähtyi aina "vanhurskauden" sanaan ensimmäisen luvun seitsemännessä-toista värsyssä, jossa Paavali sanoo, että Jumalan vanhurskaus on ilmoitettu evankeliumissa. "Tämä lauselmä 'Jumalan vanhurskaus'", hän sanoi, "suututti minua paljon; sillä kaikkien opettajieni mukaan minun täytyi filosofillisessa merkityksessä ymmärtää sillä sitä vanhurskautta, jonka kautta Jumala on hurskas ja rankaisee rikollisia. Vaikka olin elänyt nuhteettomasti, tunsin minä kuitenkin itseni suureksi syntiseksi Jumalan edessä, omatuntoni oli erittäin arka entä minä luottanut siihen, että mikään oma tekemme taikka ansiomme sovittaa meidät Jumalan kanssa. Tästä syystä minä en ollenkaan rakastanut vanhurskasta ja närkästynyttä Jumalaa, vaan salaisesti vihasin häntä ja ajattelin itsekseni, eikö siinä ole kyllin, että Jumala on tuominut meidät ijankaikkiseen kuolemaan Adamin synnin tähden, ja että meidän pitää kärsiä niin paljon huolta ja vaivaa tässä elämässä? Täytyykö Hänen ankaran ja uhkaavan lain lisäksi enentää viheliäisyyttämme ja tuskaamme evankeliumin kautta ja sen saarnaamalla paiskata meitä vastaan oikeutensa ja tuima vihansa? Hämmäntynyt omatuntoni kiivastutti minua usein ja minä koetin yöt päivät saada selkoa Paavalin tarkoituksesta; ja viimeiseltä minä käsitin sen näin: evankeliumin kautta on se vanhurskaus ilmoitettu, jota Jumalalle kelpaa — semmoinen vanhurskaus, jonka kautta Jumala armossaan ja laupeudessaan vanhurskauttaa meitä; niinkuin kirjoitettu on: *vanhurskaan pitää elämän uskossa*. Kohta tuntui minusta kuin olisin syntynyt uudestaan; oli niinkuin olisin nähnyt paratiisin ovet selällänsä. Nyt raamattu muuttui minun silmissäni aivan toisenlaiseksi — minä tarkastelin koko sen sisältöä, niin pitkältä kuin muistoni kesti, vertasin eri paikkoja toisiinsa — ja huomasin vielä selvemmin, että nämä

vanhurskaus oli se vanhurskaus, jonka kautta Hän tekee meidät vanhurskaaksi, koska kaikki soveltui siihen niin hyvin. Lause 'Jumalan vanhurskaus', jota minä ennen vihasin niin paljon, kävi nyt rakkaaksi ja kalliiksi — lempi- ja lohdutussanaksi. Tämä paikka Paavalin epistolassa oli minulle todellinen paratiisin portti."

Veli Martin kertoi minulle myöskin siitä sisällisestä rauhasta, jonka sanat "minä uskon syntien anteeksisaamisen" tuottivat hänelle, niinkuin iäkäs rippi-isä oli ennen jutellut minulle; sillä, sanoi hän, perkele tempasi hänet usein takaisin ja, pukeutuen Kristuksen muotoon, koetti peloittaa häntä uudestaan hänen synneillensä.

Häntä kuunnellessani jouduin siihen vakuutukseen, että hän oli tosiaan juonut ijankaikkisen elämän lähteestä, ja tämä näytti melkein olevan minunkin saatavillani; mutta minä sanoin:

"Veli Martin, sinun syntisi olivat vaan rikoksia inhimillisiä sääntöjä vastaan, mutta minun syntini ovat toista laatua." Ja minä kerroin hänelle, kuinka olin vastustanut kutsumustani. Hän vastasi:

"Perkele tarjoo taivaita ihmisille, ennenkuin he tekevät syntiä; mutta kun he ovat syntiä tehneet, saattaa hän heidän omantuntonsa epätoivoon. Kristus tekee aivan päinvastoin, sillä hän antaa taivaan, kun olemme syntiä tehneet, ja muuttaa murheellisen omantunnon iloiseksi."

Sitten me vaikenimme pitkäksi aikaa, ja tavan takaa, kun katselin sitä tyvenyyttä, joka vallitsi hänen järeällä, leveällä otsallansa, ja näin syvän kirkkauden hänen tummissa silmissään, tulin vielä varmemmaksi siitä, että:

"Se luja kallio, johon tämä myrskyn heittelemä henki turvaa, on Totuus!"

Hänen huulensa liikkuvat silloin tällöin, ikäänkuin rukouksessa, ja hänen silmänsä olivat tuon tuostakin nostetut taivasta kohden, ikäänkuin hänen ajatuksensa olisivat löytäneet kotinsa siellä.

Tämän vaiti-olon perästä hän puhui jälleen ja lausui:

"Evankeliumi ei puhu mitään meidän teoistamme eikä lain teoista, vaan Jumalan äärettömästä armosta ja rakkaudesta kurjimpia ja viheliäisimpiä syntisiä kohtaan. Kun laupias Isämme näki, kuinka lain kirous kukisti ja painoi meidät maahan, ja kuinka olisimme saaneet pysyä sen alla, ettemme milloinkaan omin voimin olisi päässeet siitä vapaaksi, lähetti Hän ainoan Poikansa mailmaan, pani hänen päällensä kaikkien ihmisten synnit ja sanoi: 'ole sinä Pietari, Jumalansa kieltäjä; Paavali, vainoaja, Jumalan pilkkaaja, ja julma sortaja; David, avioliiton rikkoja; se syntinen, joka söi omenan paratiisissa; ryöväri, joka riippui ristipuussa; lyhyeltä, ole sinä se, joka on tehnyt kaikkien ihmisten synnit, ja maksa ja sovita heidän puolestansa.' Sillä Jumala ei laske leikkiä meidän kanssamme, vaan puhuu vakaasti ja suuresta rakkaudesta, että Kristus on Jumalan Karitsa, joka kantaa meidän kaikkien synnit. Hän on vanhurskas ja vanhurskaaksi tekee jokaisen, joka uskoo Jesukseen."

Minä en voinut vastata mitään tähän, vaan kuljin eteenpäin näitä sanoja mietiskellen. Eikä hänkään puhunut silloin sen enempää.

Aurinko meni paraikaa mailleen, ja metsän hongat loivat pitkät varjonsa viheriälle polullemme, että olimme iloiset, kun tapasimme sysimiehen majan ja saimme yöksi suojaa hänen talonsa vieressä.

Mutta sinä yönä minun oli mahdoton maata; vaan kun kaikki muut nukkuivat minun ympärilläni, minä nousin ja menin ulos metsään.

Veli Martin ei ole se mies, joka asettaa sisälliset taistelonsa muitten silmiin, saavuttaaksensa heidän sääliänsä taikka joutavaa kummastustansa. Hän on kärsinyt liian paljon ja liian nykyisin. Hän ei ole kevytmielisesti avannut minulle entisen elämänsä vankihuoneita ja kidutuskammioita. Hän teki sen kanssakärsijänä ja kanssasoturina, näyttääksensä minulle, kuinka minäkin pelastuisin ja voittaisin.

Jumala on epäilemättä saattanut hänet astumaan näitä katkeria teitä yksinään sen vuoksi, että hänestä tulee sankari ja ihmisten johdattaja.

Minä rupean nyt ymmärtämään vanhoja sanoja uuhella tavalla. Siinä, mitä hän sanoo, ei löydy mitään uutta; mutta se näyttää uudelta minusta, niinkuin Jumala olisi puhunut sen vasta tänään; ja kaikki esineet näyttävät uudistetuilta sen valossa.

Jumala siis pitää enemmän huolta minun pelastuksestani, kuin minä itse!

"Niin on Jumala mailmaa rakastanut, että antoi Poikansa."

Hän ei rakastanut pyhiä, ei katuvia, ei jumalisia eikä niitä, jotka rakastavat Häntä; vaan "*mailmaa*",

maallikoita, jumalattomia paatuneita kapinoitsioita, toivottomia eksyneitä ja syntisiä!

Hän ei antanut mitään tyhjää lupasta, ei mitään enkeliä opettamaan meitä eikä mitään mailmaa meidän lunastimeksemme, vaan Poikansa — Ainosyntyisen!

Niin suuresti rakasti Jumala mailmaa, syntisiä, minua! Minä uskon tämän; minun täytyy uskoa se; minä uskon häntä, joka sanoo sen. Kuinka minä siis voin tehdä muuta kuin riemuita?

Kaksi ihanata näkyä nousee minun eteeni ja alkaa täyttää mailman ja koko minun sydämeni ilolla.

Minä näen tuon Pyhimmän, Täydellisen, Pojan, uhrin, karitsan, kirouksen vapaa-ehtoisesti menevän ristin kuolemaan minun tähteni.

Minä näen Isän — iki-hurskaan, vaan kuitenkin lempeydestä iloitsevan Isän — vastaan-ottavan hänet, puhtaan Karitsan, jonka Hän oli antanut; herättävän hänet kuolleista; asettavan hänet oikealle kädellensä. Hurskaana, paljoa hurskaampana, kuin pelästynyt omatuntoni voi kuvata Häntä, vanhurskauttaa minut, syntisen.

Vaikka Hän vihaa syntiä, niinkuin rakkaus aina kammoo itsekkäisyyttä, elämä kuolemaa, ja puhtaus turmellusta, rakastaa Hän minua — itsestä, turmeltunutta, synneissä kuollutta. Hän antaa minun tähteni Poikansa, Ainosyntyisen; Hän vastaan-ottaa minun tähteni Poikansa, puhtaan Karitsan; Hän antaa minulle anteeksi; vapauttaa minut; Hän tahtoo tehdä minut puhtaaksi.

Tämä ajatus valloitti minut. Minä lankesin polvilleni honkien välissä ja puhuttelin Häntä, joka kuulee, kun meillä ei ole mitään sanoja, sillä sanoja puuttui minulta kokonaan silloin.

Münchenissä, Toukokuun 18 p.

Tätä iloa kesti koko toisen päivän ja vielä seuraavankin. Jokainen asia ja lintu ja sadepisara puhui vertauksissa minulle; lauloi minulle kertomuksen pojasta, joka oli palannut vieraalta maalta ja astuessaan isänsä kotia kohden mielti synnintunnustustaan; vaan ei päättänyt koskaan matkaansa, sillä isä tuli häntä vastaan, kun hän vielä oli kaukana; eikä koskaan päättänyt synnintunnustustaan, sillä isä esti hänen itsesyttöksiänsä syleilemällä.

Ja isän kaulassa mikä lapsi voisi sanoa: "tee minut palkollisesi vertaiseksi?"

Minä näin Hänen rakkautensa loistavan jokaisessa sadehelmessä ruohoisilla metsän aukoilla; minä kuulin sen jokaisen linnun laulussa; minä tunsin sen kaikissa suonissani.

Me emme luullakseni puhuneet paljon niinä päivinä, veli Martin ja minä.

Minä olen kokenut jonkunlaista rakkautta; mutta minä en ole koskaan tuntenut mitään rakkautta, joka niin täyttää, valloittaa, tyydyttää, kuin tämä Jumalan rakkaus. Ja kun Jumala ja sielu ensiksi ovat "sinä ja minä" keskenänsä, ei ole sydämessä, ainakaan ajaksi, paljon sijaa muille tuttaville.

Mutta nyt tuli epäilyksiä ja kysymyksiä. Mistä ne tulivat? Veli Martin sanoi: saatanalta.

"Perkele on kurja, onneton henki", hän lausui, "ja hän tekee mielellään meidät kurjiksi."

Yksi seikka, joka alkoi huolestuttaa minua, oli se, josko minulla todella oli oikea usko. Mieleeni joutuivat vanhat määritykset, joitten mukaan uskoa sanotaan tyhjäksi, jollei armeliaisuus sitä elähytä ja se ilmesty hyvissä töissä, jotta, kun lausutaan, että usko saattaa meidät vanhurskaaksi, osa käy kokonaisuudesta ja uskolla tarkoitetaan myöskin toivoa, armeliaisuutta, kaikkia hyviä avuja ja töitä.

Mutta veli Martin selitti, että se suoraan tarkoitti uskomista. Hän sanoi:

"Usko on kaikkivaltainen, sillä se antaa kunnian Jumalalle, ja tämä on korkein palvelus, jota voi Hänelle osoittaa. Joka Jumalalle kunnian antaa, se uskoo Häneen; se pitää Häntä totisena, viisaana, hurskaana, laupiaana, kaikkivaltiaana. Pää-asia, jota Jumala vaatii ihmisiltä, on se, että he myönnyttävät Hänelle Hänen kunniansa ja jumaluutensa; se on, että he eivät katso Häntä miksikään epäjumalaksi, vaan Jumalaksi; semmoiseksi Jumalaksi, joka pitää huolta heistä, kuulee heitä, armahtaa heitä ja auttaa heitä. Sillä usko sanoo näin: 'minä uskon Sinua, oi Jumala, kun Sinä puhut.'"

Mutta meidän suurin viisautemme, hän sanoo, on siinä, että käännyimme pois kaikista näistä kysymyksistä — synneistämme, töistämme, itsestämme Kristuksen puoleen, joka on meidän vanhurskautemme, meidän Vapahtajamme, meidän kaikki.

Sitten välisti toiset asiat hämmentävät minua, Jos usko on niin yksinkertainen, ja pelastus niin helppo,

kaikki nuot veljeskunnat, säännöt, pilgrimimatkat, katumusharjoitukset?

Me emme kumpikaan voi keksiä mitään vastausta näihin hämmentäviin kysymyksiin. Mutta meidän tulee totella kirkkoa. Mitä me emme ymmärrä, sitä meidän tulee hyväksyä ja totella. Tämä on ainakin munkin velvollisuus.

Ajottain toiset kiusaukset kohtaavat minua. "Jos olisit tietänyt tämän ennen", kuuluu ääni syvältä sydämestäni, "olisi sinun sopinut palvella Jumalaa iloisesti kodissasi eikä tuskalloisesti luostarissa; sinun olisi sopinut auttaa vanhempia ja Elsa ja puhua Evan kanssa näistä asioista, joita hänen harras ja yksinkertainen sydämensä on epäilemättä jo käsittänyt." Mutta voi! minä tunnen liian hyvin, mikä kiusaaja kuiskaa tämän nimen minun korvaani, ja minä sanon: "kuinka hyvänsä lienee käynyt, sinä häijy henki, *nyt* minä olen jumalainen, hurskas mies, jolle peräytyminen tuottaa perikadon!"

Näyttää tavallansa kuitenkin siltä, kuin minä näinä viime päivinä olisin ollut vähemmän eroitettuna omaisistani.

Löytyy yksi veljeskunta, yksi perhe, joka on pystyväisempi, kuin Eisenachin koti, vieläpä kuin Augustinin veljeskunta, ja siinä me ehkä yhdymme vielä. Löytyy yksi koti, jossa me kenties vielä saamme olla yhtenä huonekuntana jälleen.

Ja sillä välin Jumala ehkä määrää minulle jonkun vähäisen, hyödyllisen työn, joka Hänen läsnä ollessaan saattanee elämäni kulumaan yhtä nopeasti, kuin tämä minun pilgrimimatkani Romaan veli Martinin seurassa.

Benediktinin-luostarissa Lombardiassa.

Jumala on näinä viimeisinä päivinä antanut meidän, niinkuin todella luulen, vilaukselta katsahtaa Edeniin. Lumiharteiset vuoret, ikäänkuin valkoiset portaat Hänen valtaistuimessaan; virrat, jotka juoksevat niistä alas ja rikastuttavat maata; krystallijärvet, ikäänkuin tuli ja lasi pinnallaan, kun aamuisin taikka iltaisin lumihuiput heijastellen palavat niissä; ja sitten Lombardian tasanko täynnänsä jokia, jotka saattavat laihot loistamaan kuin kulta; tämä Jumalan jyvä-aitta, jossa jalavat ja kastaniat kasvavat keltaisen maisin parissa ja viiniköynnökset kiipeevät puusta puuhun, että koko maa näyttää olevan seppelillä kaunistettu, niinkuin ainaiseksi juhlaaksi. Me tulimme Tyrolista Füssenin kautta ja kuljimme sitten suoraa tietä vuorten ja järvien yli Milanoon.

Nyt meitä kestitetään niinkuin ruhtinaita tässä rikkaassa Benediktinin-luostarissa. Sen vuotuiset tulot nousevat 36,000:teen floriniin. "Syömisestä ja juomisesta ei ole", niinkuin veli Martin sanoo, "mitään puutetta;" sillä 12,000 florinia käytetään vieraitten hyväksi ja yhtä suuri summa pannaan rakennuksiin. Loput jäävät luostarin ja veljien omaksi.

He ovat vastaan-ottaneet meitä, köyhiä saksalaisia munkkeja, suurella kunnioituksella, koska me olemme lähetyskuntana mahtavan veljeskunnan puolesta paavin luo.

Näitten etelä-maalaisten käytös on sangen sievää ja kohteliasta; mutta uskonnon asioissa he menettelevät kevytmielisemmin, kuin me soisimme.

Huonekalujen ja pukujen komeus kummastuttaa meitä; vaikea on sovittaa köyhyyden ja mailman hylkäämisen lupaus yhteen niitten kanssa. Mutta arvatakseni köyhyyden lupaus heidän mielestään ei sido veljeskuntaa, vaan ainoastaan yksityisiä munkkeja. Kuitenkin lienee parhaassa tapauksessa tukala elää ankaraa ja asketillista elämää keskellä semmoista ylellisyyttä. Useat epäilemättä eivät koetakaan.

Köyhille tuodaan hyvin harvinaisia ja herkullisia ruokia; seinät ovat peitetyt tapeteilla; puvut ovat hienosta silkistä; lattiat koristetut kalliilla marmorilla.

Kurjan kurja komeus halvimman *kodin* korvauksena!

Bolognassa, kesäkuulla.

Me emme jääneet kauaksi aikaa Benediktinin-luostariin tästä syystä: heidän hekumallinen elämänsä oli, minä huomasin sen, kovasti hämmästyttänyt veli Martin'ia; mutta vieraana, arvaan minä, hänen ei käynyt mielestensä mitään moittiminen, ennenkuin perjantai tuli, jolloin kummastukseemme pöydälle oli tuotu lihaa, hedelmiä ja monenlaisia muita ruokia, niinkuin minä muuna päivänä hyvänsä, vastoin sekä veljeskunnan sääntöjä että koko kirkon yhteisiä lakeja.

Hän ei koskenut näihin herkkuihin yhteenkään; mutta hän ei tyytynyt tähän äänettömään vastalauseeseen, vaan lausui uljaasti koko seuralle: "kirkko ja paavi kieltävät tällaisia!"

Meidän oli nyt tilaisuus nähdä, miksi tuo hieno Italialaisten käytös muuttuu, kun heitä loukkaa.

Koko veljeskunta puhkesi ankaraan vihan myrskyyn. Heidän mustat silmänsä iskivät tulta, heidän valkoiset päänsä välkkyivät, kun he pilkallisesti ja pahasti nauroivat, ja he laskivat rajuja sanoja, joita useita me emme ollenkaan ymmärtäneet.

"Rauhan-rikkajat", "barbarit", "raa'at ja taitamattomat Saksalaiset" ja muut pistävät liikanimet, joita me kuitenkin varsin hyvin ymmärsimme.

Veli Martin seisoi kuin kallio keskellä vuorivirtaa ja uhkasi ilmoittaa heidän ylellisyytensä ja säännöttömän elämänsä Romassa.

Kun seura hajosi, huomasimme, kuinka veljet kokoontuivat erikseen pieniin joukkokuntiin ja loivat tuimasti silmänsä meihin, kun sattumalta astuimme heidän ohitsensa.

Samana iltana luostarin portinvartia tuli salaa luoksemme ja ilmoitti, ettei luostari ollut enää mikään turvallinen lepopaikka meille.

Oliko tämä ystävällinen varoitus vai ainoastaan joku veljien keksintö, jolla he saivat eron vaivaloisista vieraistansa, sitä minä en tiedä; mutta meidän ei tehnyt mieli viipyä ja ennenkuin seuraava päivä valkeni, hiivimme pimeässä ulos yhdestä sisäportista ja lähdimme matkoihimme veneellä, jonka löysimme sen virran rannassa, joka juoksee muurien alta.

Bolognassa.

Kiitos Jumalan, veli Martin tointuu jälleen. Hän on ollut aivan haudan partaalla.

Oliko se se paahtava kuumuus, jossa olemme matkustaneet, vai malaria, joka vilustutti meidät eräänä yönä, kun makasimme akkunat auki, vai olisivatko Benediktinin-luostarin suuttuneet munkit panneet myrkyä ruokaamme, sitä minä en tiedä; mutta tuskin olimme päässeet tänne, ennenkuin hän jo sairastui kovasti.

Kun valvoin hänen luonansa, minä osaksi havaitsin, mimmoista tuskaa hän oli kärsinyt luostarissamme Erfurtissa. Hän muisti syntejensä ja pelkäsi Jumalan kauheata tuomiota, samalla kuin tauti rankaisi hänen mieltänsä. Toisinaan hän tunsu, että se oli perkeleen käsi, joka painoi häntä alas. "Perkele", hän sanoi, "on veljien päällekkantaja eikä Kristus. Sinä, Herra Jesus, olet minun anteeksi antava Vapahtajani!" Ja taas hän kohosi aalloista. Välisti hänen mielensä hämmentyi tuosta pohjattomasta kysymyksestä — mistä pahuus on alkunsa saanut, ja missä suhteessa meidän vapaa tahtomme on Jumalan kaikkivaltaiseen tahtoon.

Silloin minä rohkenin muistuttaa hänelle niitä T:ri Staupitzin sanoja, jotka hän oli lausunut minulle: "katso Jesuksen Kristuksen haavoja, ja niistä sinä näet Jumalan päätöksen kirkkaasti loistavan esiin. Ilman Kristuksetta meidän on mahdoton käsittää Jumalaa. Kristuksessa sinä näet, mikä Jumala on ja mitä Hän vaatii. Sinä et löydä Häntä muualta mistäkään, ei taivaasta eikä maan päältä."

Minun, nuoren, kokemattoman soturin, tuntui kummalliselta kehoittaa semmoista veterania ja voittajaa kuin veli Martin'ia; mutta kun voimakkaimmat ovat joutuneet tämmöisille miekkasille, jossa täytyy taistella yksinään, voi heikonkin käsi tuoda vähäisen kylmää vettä ja virvoittaa sankaria ottelun lomahetkinä.

Mutta vaan taisteleva itse saa voiton; ja viimein veli Martin vielä kerran suoriutui, jopa, niinkuin aivan usein tapahtuu, juuri kuin taistelo näytti tulisimmalta. Hän pääsi voitolle vanhalla aseella — *"vanhurskaan pitää elämän uskosta."*

Vielä kerran nämät sanat, jotka ovat auttaneet häntä niin usein ja joita hän on kertonut niin monesti retkellämme, astuivat pontevasti hänen sielunsa eteen. Taas hän katsoi ristiin-naulitun Vapahtajan puoleen; taas hän uskoi Häneen, joka on voittanut ja on valmis anteeksi antamaan armon valtaistuimelta; ja taas hänen henkensä oli valkeudessa.

Hänen ruumiinsakin voimat alkoivat pian palata; ja muutaman päivän kuluttua pääsemme Romaan.

Romassa.

Pilgrimimatka on päättynyt. Pyhä kaupunki on vihdoin saavutettu.

Me kuljimme polttavien lakeain poikki, kunnaitten vieremillä viiniköynnösten alla, jylyhien, ryhmyisten vuorten yli, laaksojen läpi, jotka olivat viheriät kastanjoista, öljypuista ja myrteistä, ja lemusivat lavendelistä ja cistuksesta, siksi kuin Campagnan takaa pyhät tornit ja domit ilmestyivät meidän silmiemme eteen — se kaupunki, jossa Pietari ja Paavali kärsivät martyrikuoleman — Jumalan

valtakunnan pääkaupunki.

Samalla hetkellä kuin näimme kaupungin, veli Martin heittäysi maahan ja nostaen käsiänsä taivasta kohden huudahti:

"Terve, pyhä Roma! kolmasti pyhä täällä vuodatetun martyrein veren kautta."

Ja nyt olemme sisäpuolella pyhiä muureja ja asumme Augustinin-luostarissa likellä sitä pohjoista porttia, jonka kautta tulimme ja jota Romalaiset nimittävät "*Porta del Popolo*."

Veli Martin on jo pitänyt yhden messun luostarikirkossa.

Ja huomenna ehkä notkistamme polviamme, missä apostolit ja marttyrit seisoivat!

Me saamme kenties myöskin nähdä pyhän isän itse! Olemmeko todella lähempänä taivasta täällä? Minusta tuntuu, kuin olisin ollut lähempänä Jumalaa tuona yönä Schwarzwaldissa.

On niin paljon hälinää ja liikettä ja komeutta meidän ympärillämme tässä suuressa kaupungissa.

Mutta kun vähän enemmän tutustun ja perehdyn siihen, se ehkä kuitenkin tuntuu taivaallisemmalta.

IX.

Elsan kertomus.

Eisenachissa, Huhtikuulla.

Viimeiset sanat, jotka minä kirjoitan rakkaassa vanhassa sälyhuoneessamme, Fritzin ja minun! Minä en kuitenkaan kaipaa sitä suuresti nyt, kun meidän hämy-ajan puheemme ovat ijäksi loppuneet. Me lähdemme huomenna varhain aamulla Wittenbergiin. Tuntuu kummalliselta, kun katson ulos vanhalle kadulle ja ajattelen, kuinka kaikki siinä huomisen-iltana näyttää aivan samalta — munkit parittain verkalleen astuen eteenpäin, pojat hyökäten ulos koulusta, niinkuin juuri paraikaa, palvelustytöt seisoen ovilla pienet lapset sylissään tai vääntäen pesuriepujansa — ja me menneinä. Kuinka vähäinen sentään se tyhjä paikka on, jonka ihmiset jättävät jälkeensä, kun ovat poissa, oli se paikka kuinka suuri hyvänsä, jonka he näyttivät täyttävän, kun olivat läsnä — paitsi kahdessa, kolmessa sydämessä! Minä huomaan tämän Fritz'in suhteen. Minusta näytti siltä, kuin meidän pikkuinen mailmamme varmaan luhistuisi kokoon, kun hän, sen pääpylväs, temmattiin pois. Kuitenkin näyttää kaikki nyt käyvän samaa menoa kuin ennenkuin hän rupesi munkiksi — paitsi mitä äitiin, Evaan ja minuun tulee.

Äiti näyttää yhä enemmän varjon kaltaiselta, joka liikkuu edestakaisin meidän joukossamme. Hän ottaa hellästi kantaakseen kaikki, mitä hän voi, meidän kotoisista huolistamme; mutta kotoisten ilojen suhteen hän näyttää innottomalta ja kuolleelta. Niistä ajoista asti, kuin hän puhui minulle luostari-elämän taipumuksestansa, jonka hän luulee laiminlyöneensä nuoruudessaan, minä ymmärrän hänet paremmin — sen vapisevan pelon, jolla hän vastaan-ottaa kaikki hyvät asiat, sen toivottoman nöyryyden, jolla hän taipuu jokaiseen suruun, ikäänkuin häneen koskisi joku alati uhkaava vitsa, jota vaan silloin tällöin armosta hillitään.

Fritzin meno oli semmoinen isku, joka sattui hänen sydämensä arimpaan kohtaan. Äiti oli, sen minä tiedän varmaan, ajatellut hänen elämänsä aivan toisenlaiseksi. Minä havaitsen sen siitä erityisestä hellyydestä, jolla hän on liittynyt Evaan. Hän lausui minulle tänään, kun panimme sisään muutamia Fritzin kirjoja: "sen uhrin, jota minä olin liian itsekäs tekemään, on poikani tehnyt minun puolestani. Voi Elsa, lapseni, anna kohta, *kohta*, mitä ikinä Jumala sinulta vaatii. Mitä Hän vaatii meiltä, se on kuitenkin annettava; ja jos se lopulta väkisin otetaan meiltä, Jumala yksin tietää, millä kauhealla korolla velka on maksettava."

Nämät sanat rasittavat minua, niinkuin kirous. Minun täytyy toisinaan tuntea, mitä tietääkseni äiti aina tuntee, että meidän perheemme on jonkun turmiollisen noidun alaisena.

Mutta voi, kuinka kauhea se ajatus on, että Jumala tällä tavalla vaatii meiltä korvausta! — on velkoja, joka kiristää meiltä viimeisen äyrin vähäpätöisimmän rikoksen tähden; ja jos maksua viivytetään, vie hengen tai jäsenet taikka mikä vielä kalliimpaa on. Minun on mahdoton ajatella sitä. Sillä jos äitiäni näin koetellaan siitä, että hän on jollakin lailla erehtynyt, että hän on laiminlyönyt jonkun epäiltävän hengellisen kutsumuksen, minun hurskasta, suloista äitiäni, mikä toivo lienee minulla, joka melkein

joka päivä saan katua, että olen lausunut jonkun ankaran sanan noille pojille (jotka totta puhuen usein ovat kovin kiusalliset) taikka että teen, mitä minun ei olisi tullut tehdä, taikka jätän pois jonkun uskoni velvollisuuden taikka ainakin kadehdin jotakuta rikkaampaa taikka itsekseni nureksin kohtaloamme — vieläpä välisti katkeruudella muistan isäämme ja hänen keksintöjensä!

Meidän rakas isämme on viimein järjestänyt ja pannut sisään kaikki aarteensa ja on, paitsi lapsia, ainoa, jota muuton hankkeemme näyttävät täydellisesti ilahuttavan. Koko päivän on hän asetellut ja siirrellyt ja jälleen asetellut koneitansa johonkin erittäin turvalliseen nurkkaan isoihin vaunuihin, jotka serkku Konrad Cotta on matkaa varten lainannut meille.

Eva toiselta puolelta näyttää yhtä vähän, kuin äitikään, kuuluvan tähän mailmaan. Ei niin, että hän näyttäisi alakuloiselta taikka toivottomalta. Hänen kasvojansa kirkastaa usein täydellinen rauha; mutta se ei näy ollenkaan riippuvan mistäkään täällä alhaalla, se ei häiräännä niistä vastuksista, jotka kohtaavat meitä, eikä enene, jos joku asia meiltä menestyy. Minun täytyy tunnustaa, että tämä suututtaa minua melkein yhtä paljon kuin pojat. Minä pelkään kovasti, että hän jonakin päivänä jättää meidät, niinkuin Fritz, ja menee luostariin. Vaan kuitenkin minun on mahdoton löytää mitään vikaa hänessä. Luullakseni se juuri suututtaa äidin-äitiämme ja minua niin suuresti. Nykyisin on hän jättänyt kaikki latinaiset kirjansa erään saksalaisen kirjan tähden, nimeltä "Theologia Teutsch" eli "Theologia Germanica", jonka Fritz lähetti meille, ennenkuin hän jätti Erfurtin luostarin ja matkusti Romaan. Tämä kirja näyttää tekevän Evan hyvin onnelliseksi; mutta minusta se on vaikeampi ymmärtää kuin latina. Vaikka se on aivan toisenlainen, kuin kaikki muut jumaliset kirjat, joita koskaan olen lukenut, se ei sovi minulle sen paremmin. Näyttää todella siltä, kuin minä en milloinkaan löytäisi sitä uskontoa, joka soveltuu minulle. Kaikki tuntuu niin ylevältä ja epämääräiseltä ja niin peräti käsittämättömältä — ainoastaan sovelialta semmoisille, joilla on aikaa kiivetä kukkuloille, sillä välin kuin minun tieni näyttää käyvän laaksoissa ja kaduilla ja keskellä kaikenlailla vähäisiä, jokapäiväisiä velvollisuuksia ja huolia, joita uskonto on liian korkea huomionsa ottamaan.

Minulle jää vaan se toivo, että joskus elämäni lopulla Jumala armollisesti antaa minulle vähäisen joutoaikaa, että saan ruveta jumaliseksi ja valmistaa itseäni kohtaamaan Häntä, taikka että Evan ja Fritzin esirukoukset ja ansiot riittävät minunkin edestäni.

Wittenbergissä, Toukokuulla 1510.

Me rupeamme vähitellen oleentumaan uudessa kodissamme, joka on samalla kadulla kuin yliopiston rakennukset. Martin Lutherilla elikkä veli Martin'illa on suuri maine täällä. Sanotaan, että hänen luentonsa miellyttävät enemmän kuin kenenkään muun. Ja hän saarnaa myöskin usein kaupungin kirkossa. Äidin-äitimme ei ole tyytynyt muutokseen. Hän nimittää kaupunkia viheliäiseksi savikyläksi ja kummastelee, mikä oli saattanut Sachsin vaaliruhtinaat asettamaan pääkaupunkiansa ja perustamaan yliopistoansa tämmöiseen hiekkaiseen erämaahan. Hänen luullaksensa se on jotenkin Arabian hietaaavikkojen kaltainen.

Mutta Kristofer ja minä ajattelemme toisin. Täällä löytyy useita hyvin komeita rakennuksia, kauniita kirkkoja, yliopisto, linna ja Augustinin-luostari; emmekä epäile ollenkaan, että aikaa myöten koko muu kaupunki kohoo samanlaiseksi. Minä olen kuullut äidin-äitimme sanovan, että semmoisista lapsista, joitten kasvot ovat liian suuret heidän ikäänsä katsoen, usein tulee mitä kauniimpia ihmisiä, kun he pääsevät täysikasvuiseksi. Ja niin käy varmaan Wittenberginkin, joka tosiaan tätä nykyä vivahtaa lapseen, jolla on aika-ihmisen silmät ja nenä. Saviseinät ja matalat, oljilla katetut huoneet eriaivät kummallisella tavalla uusista rakennuksista, vaaliruhtinaan palatsista ja kirkosta kaupungin läntisessä päässä, kaupunginkirkosta keskikohdalla, Augustinin-luostarista ja yliopistosta itäisessä päässä likellä Elsterin porttia ja asuntoamme.

Se on totta, että täällä ei näe mitään honkametsiä eikä jyliä vuoria eikä myöskään ihania, viheriöitä laaksoja niinkuin Eisenachin ympärillä. Mutta ei äidin-äidin tarvitse sanoa tätä miksikään erämaaksi. Pohjoisessa notkot ja viidakot keskeyttävät valkoisia hietasärkkiä; ja etelässä, tuskin kahdentuhannen sylen päässä kaupungista, leveä, nopea Elbe juoksee poikki nummen.

Tämä suuri joki ilahuttaa minua. Se saattaa minun ajatukseni takaisin tyventen lähteittensä luo vuorten keskelle, ja eteenpäin kotiinsa isoon mereen. Meillä ei ollut mitään suurta jokea Eisenachissa, niin että tässä on Wittenbergillä etu. Lisäksi rannat kasvavat matalia tammia ja pajupensaita, jotka lempeästi kallistuvat veden ylitse ja joitten välissä on hupainen istua kesä-iltoina.

Kun minä en vaan pelkäisi ihmisiä! Isä ei tahdo, että Eva ja minä käymme yksinämme ulkona. Ylioppilaat ovat kovin vallattomat. Tänä vuonna on rehtori kuitenkin kieltänyt heitä aseita pitämästä, joka lohduttaa minua vähän. Mutta kaupunkilaiset ovat itsekkin sotaisia ja väkivaltaisia, ja juovat paljon olutta. Täällä löytyy sata seitsemänkymmentä oluttehdasta, vaikkei ole muuta kuin kolme sataa viisikymmentä taloa. Harva asukas lähettää lapsensa kouluun, vaikka yliopistossa on viisi sataa

ylioppilasta kaikilta tahoilta Saksanmaasta.

Osa niistä maalaisista, jotka lähipaikoilta tulevat torille, puhuvat semmoista kieltä, jota minä en ymmärrä. Äidin-äitimme sanoo, että he ovat Vendejä, ja että tämä kaupunki on viimeinen paikka sivistyneen mailman rajalla. Sen toisella puolella, arvelee hän, ei ole muuta kuin barbareja ja Tartareja. Totta puhuen, hän ei ole varma, ovatko naapurimme itsekään kristityitä.

St. Bonifacius, Sachсилаisten suuri apostoli, ei ulottanut tointansa edemmäksi kuin Sachsiin; ja äidin-äiti sanoo, että ne teutonilaiset ritarit, jotka valloittivat Preussin ja maat tuolla puolen meitä, olivat vaan kristityitä kolonisteja, jotka elivät keskellä puoli-pakanallisia villoja. Minusta tuntuu jokseenkin surulliselta, kun ajattelen, että Wittenbergin ja Turkkiilaisten ja Tartarien, vieläpä villien välillä Indiassa, jonka Kolumbus on löytänyt, on muka vaan muutamia puoli-sivistyneitä Vendejä, jotka elävät noissa kurjissa kylissä, jotka pilkehtivät sieltä täältä hiekkakankailla kaupungin ympärillä.

Mutta isä väittää, että se on oivallinen ajatus; ja että, jos hän olisi hiukan nuorempi, hän panisi toimeen maa-matkueen ja vaeltaisi manteren poikki, siksi kuin hän yhtyisi niihin Espanjalaisiin ja Portugiseihin, jotka merta myöten purjehtivat samaan paikkaan.

"Ajatteleppas vaan", hän sanoo, "että muutamina viikkoina taikka korkeintaan kuukausina saapuisimme Cathay'iin, El Dorado'on taikka vieläpä itse Atlantis'iin, jossa huoneet ovat katetut ja lattioitut kullalla, ja palaisimme runsailla aarteilla!" Näyttää siltä, kuin hän nyt katsoisi hitaisiksi ja pitkällöisiksi niitä kokeitakin, joita hän on tähän saakka retorteillaan ja tiikeleillään tehnyt ja joitten kautta hän aina oli vähällä muuttaa lyijyä hopeaksi. Siitä asti kuin tulimme tänne, on hän ajaksi luopunut alkemian aaveistaan ja istuu tuntikaudet, iso kartta levitettyä edessään, laskien tarkimmalla ja huolikkaimmalla tavalla, kuinka kauan kestäisi, ennenkuin pääsisi uusiin Espanjalaisten löytömaihin vendiläisen Preussin kautta. "Sillä", hän arvelee, "jollen minä itse koskaan voi toteuttaa tätä tuumaa, se ehkä kerta tuottaa jollekulle pojalleni ikuisen maineen ja rikastuttaa ja koroittaa koko meidän perhettämme!"

Matkamme Eisenachista oli lakkaamaton juhla ja pikku lapselle — joka nyt on kahden vuoden vanha — teimme sänkyvaatteista mukavan sijan vaunuihin. Äidin-äiti istui suorana yhdessä kulmassa huonekalujen välissä. Pikku Thekla oli nostettu, niinkuin kuningatar, tyynykasan päälle, jossa hän istui, syleillen omia aarteitansa — särkynyttä nukkea, puuhevosta, jonka Kristofer teki hänelle, koko joukkoa käpyjä ja limsiöitä, joita oli koottu metsästä, ja kovin pörhöistä, pahan-näköistä kulkukoira, jonka hän on ottanut huostaansa ja josta häntä ei saa millään lailla luopumaan. Hän nimittää koiraa Nix'iksi ja on varma, että tämä syvämietteisillä silmillänsä aina pyytää häntä opettamaan itseänsä puhumaan ja antamaan itselleen sielun. Kun hän vaan sai nämät, perhejumalansa, mukaansa, hän ei näyttänyt suuresti kaipaavan koko muuta Eisenachin mailmaamme, josta juuri erosimme.

Ei isäkään kerinnyt huolimaan muista kuin folianteistaan, kaavoistaan ja koneistaan, joita hän kateellisesti vartioitsi.

Evalla oli vaan yksi aarre, josta hän ei hellittänyt, "Theologia Germanica", jonka hän on ottanut omaksensa.

Äidin erityisenä huolena oli pikku lapsi. Chriemhild oli kovasti suruissaan, kun piti erota Polluxista, joka jätettiin serkku Konrad Cottan luo; ja Atlantis oli niin riihaton ilosta, kun ajatteli sitä uutta mailmaa ja sitä uutta elämää, josta hänen luullaksensa kaikki entisen elämän huolet poistuisivat, että, jollei Kristoferia ja minua olisi ollut, minun täytyy tunnustaa, että perheen yhteiset edut olisivat joutuneet jokseenkin syrjään.

Tällä välin Kristofer ja minä pidimme sotilakkoa "Reinecke Fuchs'in" ja muitten riitakysymystemme suhteen. Kaikki hänen luonnonlahjansa — jotka ovat olleet niin hedelmälliset kiusaa synnyttämään — näyttivät yhtäkkiä kääntyneen hyödyllisille teille, niinkuin talojen ja taikojen häijynkuriset harliat, kun heidän mieleensä joukahtaa tehdä hyvää köyhälle ihmisraukalle. Tuskin hän kertaakaan koko matkalla koetteli kärsivällisyyttäni. Siitä ajasta saakka, kuin saavuimme Wittenbergiin, minä en kuitenkaan voi sanoa samaa. Minä pelkään niitä kumppaneita, joita hän on saanut ylioppilaitten joukossa, ja usein, usein minä soisin, että Fritzin uskonto olisi sallinut hänen jäädä meidän luoksemme, kumminkin siksi kuin pojat olisivat kasvaneet suuriksi.

Minä olin edeltäpäin lujittanut mieltäni vanhojen ystävien ja vanhan kodin hyvästijättöä varten, mutta kun muutto todella alkoi, ei ollut aikaa ajatella muuta, kuin mitenkä panisimme sisään viimeiset kalut, jotka olivat melkein jäämällensä, ja asettaisimme itsekunkin paikallensa.

Minä tuskin ennätin viimeistä kertaa katsahtaa vanhaan taloomme, sillä sinä hetkenä, jolloin poikkesimme kulmasta, putosi joku isäni kone alas ja melkein teki ennen aikaansa lopun Theklasta ja hänen aarteistaan; joka niin säikäytti Theklaa ja kiihdytti äidin-äitiämme, ja pikku lasta, että sain kyllä

heitä hyväillä, ennenkuin kaikki jälleen rauhottuivat; vaan sillä välin olimme poikenneet kulmasta ja rakas, vanha talomme oli kadonnut näkyvistä. Minä tunsin pistoksen, niinkuin olisin tehnyt väärin sille — tälle vanhalla kodille, joka on suojannut meitä niin monta vuotta ja ollut niin monien ilojen ja huoltien ja surujen äänettömänä todistajana!

Ensimmäisenä päivänä ei tapahtunut juuri mitään erinomaista, paitsi että Theklan rauha usein häirittyi niitten rettelöin tähden, joihin Nix itseensä-luottavaisen, vaikkei aivan urhoollisen luontonsa kautta monesti joutui kylän kissojen ja koirien ja näitten omistajien kanssa.

Ensimmäinen ilta metsässä oli hupainen. Me asetuimme yöksi vähäiselle aukealle paikalle. Risuja kerättiin ja tehtiin valkea, jonka ympärille levitimme semmoiset sänkyvaatteet ja huonekalut, joita kävi vaunuista irti saaminen. Lasten ilo oli ääretön, kun saivat näin samalla haavaa toimittaa totisia askareita ja leikitellä, sillä välin kuin Kristofer ruokki ja liekkasi hevosia.

Kun olimme syöneet, rupesimme kertomaan satuja, mutta äidin-äitimme kielsi meitä kovasti mainitsemasta mitään metsän haltian nimeä taikka muutoin mitään pahaa tai epäiltävää olentoa, oli se mikä hyvänsä.

Yöllä minä en saanut unta. Kaikki oli niin kummallista ja suurenlaista meidän ympärillämme, ja minusta tuntui kuin honkien välistä olisi kuulunut valituksia ja huokauksia ja kaukaisia voivotuksia, joita ei juuri sopinut otaksua tuulen kautta syntyneeksi. Minua alkoi kammottaa, ja minä nostin viimein päätäni, katsoakseni, onko kukaan muu hereillä.

Vastapäätä minua istui Eva. Hänen kasvonsa olivat käännettyt tähtiä kohden, hänen kätensä ristissä, ja hänen huulensa liikkuvat ikäänkuin rukouksessa. Hän oli minusta niinkuin suojelus-enkeli, ja vaistomaisesti siirryin likemmäksi häntä.

"Eva", minä kuiskasin viimein, "kuuletko sinä outoa ja käsittämätöntä tohinaa meidän ympäriltämme? Olisi hyvä tietää, lieneekö totta, että kummallisia olentoja asuskelee metsissä."

"Luullakseni löytyy aina henkiä ympärillämme, Elsa serkku", hän vastasi, "hyviä taikka pahoja henkiä, jotka käyvät ryöstöllä meidän ympärillämme taikka palvelevat meitä. Tuntuu siltä kuin he olisivat likempänä meitä yksinäisyydessä, ja ehkä ne ovatkin."

Tämä ei ollenkaan rauhoittanut minua.

"Lausu nyt, Eva kultani", minä sanoin, "muutamia rukouksia; minä pelkään, etten osaa valita oikeita. Mutta etkö sinä todella lainkaan ole peloissasi?"

"Miksi minä pelkäisin?" hän vastasi lempeästi. "Jumala on aina lähempänä meitä kuin mitkään henget, hyvät taikka pahat — lähempänä ja suurempana kuin kukaan. Ja Hän on itse hyvyys. Minä rakastan erämaata, Elsa serkku, koska se näyttää kohottavan minut kaikkien luontokappaleitten yli yhden puoleen, joka on kaikki ja kaikissa. Ja minä rakastan jylyä metsiä", hän jatkoi ikäänkuin itseksensä, "koska Jumala on niitten ainoa omistaja ja minä selvemmin tunnen, että me ja luontokappaleet ja kaikki, mitä omaksemme sanomme, on Hänen ja ainoastaan Hänen. Kaupungeissa kartanot nimitetään ihmisten mukaan, ja kaikki kadut ja rakennukset ovat jaetut osiin, joista jokaisesta joku sanoo: 'se on minun.' Mutta täällä on ilmeisesti kaikki ainoastaan Jumalan, kaikki on jakamatonta, kaikille yhteistä. Täällä on vaan yksi pöytä, ja se on Hänen; kaikki luontokappaleet elävät, niinkuin vapaat ruoka-vieraat, Hänen anteliaisuudestaan."

"Emmekö syntiä tekemättä saa nimittää mitään omaksemme?" minä kysyin.

"Minun kirjani sanoo, että tämä itsekkäisyys juuri oli syy Adamin lankeamukseen", hän vastasi. "Muutamat arvelevat, että Adam joutui perikatoon eli lankesi sen vuoksi, että hän söi omenan; mutta minun kirjani sanoo, että se oli sentähden, että hän vaati jotakin omakseen; ja sentähden, että hän käytti sanoja: minä, minun, minulle ja niitten kaltaisia."

"Tätä on varsin vaikea ymmärtää", minä lausuin. "Enkö minä saa sanoa: *minun* äitini, *minun* isäni, *minun* Fritzini? Tuleeko minun rakastaa kaikkia yhtä paljon sen vuoksi, että kaikki ovat samassa määrässä Jumalan omat? Jos omaisuus on synti, miksi sitten varastaminen on synti? Eva, tämä uskonto on kokonaan yli- ja ulko-puolella minua. Minusta tuntuu, kuin tällä tavalla olisi melkein yhtä väärin kiittää siitä, mitä meillä on, kuin kaivata sitä, mitä meillä ei ole, koska me emme saa ajatella, että meillä on jotakin. Se hämmentää minua kauheasti."

Minä panin uudestaan maata ja päätin olla kokonaan näitä ajattelematta. Fritz ja minä näimme kerta, kauan aikaa takaperin, kuinka turha ainakin minun on pyrkiä Kymmeniä Käskyjä ulommaksi. Mutta sillä välin kuin koetin ymmärtää, mitä Eva oli puhunut, sekaannuin minä niin, että ajatukseni ennen pitkää pyörivät sinne tänne enkä minä voinut niitä hallita. Minä en kuullut mitään enää Evasta eikä tuulesta,

vaan nukuin sitkeästi ja näin unta, että Eva ja yksi enkeli koko yön puhuivat latinaa minun vieressäni, jota minun olisi mielestäni pitänyt ymmärtää, mutta tietysti en ymmärtänyt.

Me emme olleet kauan matkustaneet seuraavana päivänä, kun syvässä laaksossa, jossa tie oli kapea, joukko ratsumiehiä äkkiä syöksähti alas eräästä linnasta, joka kohosi oikealla kädellämme, ja ojennetuilla keihäillensä esti meitä edemmäksi kulkemasta.

"Kuulutteko Erfurtiin?" kysyi johdattaja, kääntäen hevostemme päätä ja pyssynperällä sysäten Kristoferia syrjälle.

"Ei", vastasi Kristofer, "Eisenachiin."

"Tie auki, miehet", huudahti ritari seuralaisillensa; "me emme ole riidoin Eisenachin kanssa. Nämät eivät ole ne, joita varromme."

Ratsastajat väistyivät meidän edestämme, mutta nuori ritari, joka näytti johdattavan heitä, kulki tuokion aikaa meidän vieressämme.

"Ajoitteko minkään tavara-vaunujen ohitse matkallanne?" hän kysyi Kristoferilta, puhutellen häntä niinkuin hän olisi talonpoikaa puhutellut.

"Se ei ole luultavaa, että tämmöisellä kuormalla ehtii kenenkään ohitse," vastasi Kristofer jyrkästi.

"Mitä teillä on kuormassanne?" ritari kysyi.

"Koko meidän maallinen tavaramme", vastasi Kristofer lyhyesti.

"Mikä teidän nimenne on, ystävä, ja minne matka?"

"Cotta", Kristofer vastasi. "Isäni on vaaliruhtinaan painon hoitaja Wittenbergin uudessa yliopistossa."

"Cotta!" kertoi ritari suuremmalla kunnioituksella, "hyvä porvarisnimi." Tämän lausuttuaan hän ratsasti takaisin vaunujen luo ja tervehtien isäämme katseli meitä kaikkia kylmäkiskoisella rohkeudella, ikäänkuin hänen huomionsa olisi kunnioittanut meitä, siksi kuin hänen silmänsä pysähtyivät Evaan, joka istui, käsivarsi Theklan ympärillä, viihdyttäen pelästynyttä lasta ja auttaen häntä järjestämään muutamia orvonkukkia, jotka Kristofer oli noukkinut vähäistä ennen. Hänen äänensä aleni, kun hän näki tämän, ja hän sanoi:

"Tämä ei suinkaan ole mikään porvaristyttö? Sallikaat minun kysyä teidän nimeänne, ihana frökinä?" hän lausui, nostaen hattuaan ja puhutellen Evaa.

Eva ei vastannut mitään, vaan järjesteli yhä kukkiensa eikä muuttanut muotoansa, paitsi että hänen huulensa rypistyi ja värisi hiukan.

"Frökinä ajattelee vaan kukkakimppuansa; minä soisin, että olisimme lähempänä linnaamme, että saisain tarjota hänelle kukkia, jotka soveltuvat paremmin hänen käsillensä."

"Puhutteletteko minua?" kysyi Eva viimein, nostaen isot silmänsä ja kiinnittäen niitä häneen vakavalla katsannolla; "minä en ole mikään frökinä; mutta vaikkapa olisin kuningatar, olisi jokainen Jumalan kukka kylläksi kaunis minulle. Ja todelliselle ritarille", hän lisäsi, "talonpoikaistyttö on yhtä pyhä kuin kuningatar."

Ei kukaan uskaltanut koskaan pitää Evan kasvojen vakavaa katsantoa leikkinä. Nyt oli ritarin vuoro hämmentyä. Hänen rohkeutensa heltesi kokonaan, ja hän lausui hiljaisesti: "minä olen ansainnut tämän moitteen. Nämät kukat ovat liian kauniit, kumminkin minulle. Jos suvaitsisitte antaa minulle yhden, minä säilyttäisin sitä uskollisesti, niinkuin jotain äitini lahjaa taikka pyhimyksen reliikiä."

"Teidän sopii poimia niitä joka paikasta metsässä", Eva lausui, mutta pikku Thekla otti molemmat pienet pivonsa täyteen orvonkukkia ja antoi ne hänelle.

"Te saatte jos tahdotte", hän sanoi. "Kristofer noukkii kyllä uusia meille."

Ritari otti ne huolellisesti lapsen kädestä ja, kumartaen syväälle, yhtyi jälleen etumaisiin seuralaisiinsa. Hän palasi sitten, lausui muutamia sanoja Kristoferille, vetäytyi joukkoinensa vähäisen matkan päähän meidän taaksemme ja seurasi meitä, siksi kuin olimme aivan likellä Erfurtia. Silloin hän kannusti hevostansa, ratsasti isäni viereen ja sanoi kiireesti: "te olette nyt turvassa ettekä tarvitse enää mitään saattoa." Kun hän vielä oli kumartanut meitä kunnioituksella ja ajanut miestensä luo, katosi pian heidän hevostensa kavion kopina kuuluvistamme, kun he täyttä laukkaa laskivat takaisin metsän kautta.

"Mitä ritari sinulle sanoi, Kristofer?" kysyin minä, kun me sinä iltana astuimme vaunuista Erfurtissa.

"Hän sanoi, että metsä näillä seuduin tätä nykyä oli vaarallinen jonkun riidan vuoksi ritarien ja porvarein välillä ja että, jos sallisimme, hän saattaisi meitä likelle Erfurtia."

"Se kumminkin oli kohteliaasti tehty häneltä", minä arvelin.

"Semmoista kohteliaisuutta kuin porvari saa odottaa ritarilta", vastasi Kristofer jäykästi; "ensin hän loukkaa meitä ilman syytä ja sitten hän suosion osoitukseksi varjelee meitä omasta väkivallastaan! Mutta naisia lumoo aina, mitä miehet ratsun selässä tekevät."

"Ei kukaan ole lumottu keneltäkään", minä vastasin. Sillä se suututtaa minua aina erinomaisesti, kun tuo poika puhuu sillä tavalla naisista. Ja äidin-äiti säisti: "älkää riidelkö, lapset; jollei iso-isänne olisi ollut onneton, te olisitte itse kuuluneet ritarinsäätyyn; sentähden teidän ei sovi aatelisia solvaista."

"Minä en olisi koskaan ruvennut ritariksi", intti Kristofer, "eikä papiksi eikä rosvoksi." Mutta se lohdutti äidin äitiä ja minua, kun ajattelimme, kuinka ylhäinen meidän asemamme olisi ollut, jollei muutamia vähäisiä vastuksia olisi kohdannut. Äidin-äitimme ei koskaan laskenut isäni nimeä suku-luettelonsa.

Kun tulimme Leipzigiin, jätimme lapset sinne ja lähdimme jalkaisin, äidin-äiti, äiti, Eva ja minä käymään täti Agnesin luona Nimptschenin luostarissa, johon hän oli muutamia vuosia sitten siirretty Eisenachista.

Me näimme hänet ainoastaan luostarin ristikon takaa. Mutta minusta tuntui, kuin hänen äänensä, käytöksensä ja kasvonsa eivät ensinkään olisi muuttuneet siitä, kuin viimein yhdyimme, jolloin hän peloitti minua lapsi-parkaa ja pyysi minua rupeamaan sisareksi ja luopumaan Fritzistä.

Hänen äänensä vaan soi minusta vielä enemmän kuin kääritty kello, jota käytetään ainoastaan hautajaisissa, erittäin, kun hän sanoi Fritzin luostariin menosta: "ylistetty olkoon Jumala ja Pyhä Neitsyt ja kaikki pyhimykset. Hän on siis vihdoin kuullut halvat rukoukseni; yksi kumminkin on pelastettu."

Kylmät väreet kävivät pitkin selkääni, kun hän lausui nämät sanat. Oliko hän siis todella kaikki nämät vuodet rukoillut, että meidän onnemme raukeisi ja meidän kotimme joutuisi autioksi? Ja oliko Jumala kuullut häntä? Lähtikö siis se turmiollinen tenho, joka äidin luullen rasitti meitä, ainoastaan täti Agnesin kauheista rukouksista?

Jos milloinkaan näyttivät hänen kasvonsa nyt hengettömiltä sen valkoisen liinan poimuissa, joka sitoi ne säännölliseksi ovaliksi. Hänen äänensä oli metallinkaltainen ja kuullut; hänen kätensä tuntui hermottomalta, ja kylmältä kuin marmori, kun hyvästi jättäessämme koskimme siihen. Äitini itki ja lausui: "kallis Agnes, ehkä emme milloinkaan enään yhdy tässä mailmassa."

"Ehkä ei", oli vastaus.

"Sinä et unhota meitä, sisar?" äitini sanoi.

"Minä en koskaan unhota teitä", hän lausui samalla syvällä, hiljaisella, vakavalla, kai'uttomalla äänellä, joka ei näyttänyt milloinkaan heltyneen inhimillisistä tunteista, vaan ainoastaan gregorianisissa virsissä urkujen soidessa.

Ja sanat kaikkuvat sydämässäni vielä tänä hetkenä niinkuin ruumiinkellot.

Hän ei koskaan unhota meitä.

Öisin valvoessaan, päivin kirkossa ja kammiossaan hän muistaa meitä ja rukoilee Jumalaa, ettei Hän antaisi meidän olla liian onnelliset.

Ja Jumala kuulee häntä ja täyttää hänen rukouksensa. Se on aivan selvä, että Hän niin tekee! Eikö hän ollut pyytänyt Jumalaa tekemään Fritzä munkiksi ja eikö Fritz ole ijäti meistä eroitettu?

"Mimmoiselta sinusta luostari tuntui, Eva?" minä kysyin häneltä sinä iltana, kun olimme kahden kesken.

"Se näytti hyvin hiljaiselta ja rauhalliselta", hän vastasi. "Luullakseni siellä voisi olla sangen onnellinen. Siellä olisi niin hyvä aika rukoilla. Kenties voisi helpommin unhottaa itsensä siellä ja päästä likemmäksi Jumalaa."

"Mutta mitä sinä täti Agnesista arvelet?"

"Hän miellytti minua. Arvatakseni hän on kärsinyt paljon."

"Hän näyttää olevan yhtä kuollut ilolle kuin kärsimiselle", minä sanoin.

"Mutta kivutta ihmiset eivät näin kuole", lausui Eva hyvin totisesti.

Meidän talomme Wittenbergissä on vähäinen. Yläkerran akkunoista näemme tuolla puolen kaupungin valleja nummen ja Elben, joka kimaltelee ja säteilee pajupensaitten ja vaivaistammien välistä. Rakennuksen takana on tilkka kylmää maata, jota Kristofer joutohetkinä ojittaa ja lapioitsee yrttitarhaksi. Meidän on aikomus istuttaa muutamia kukkia sen suoran käytävän reunoille, joka kulkee sen lävitse — keltaisia narsisseja, lempikukkia, ruusuja, kevät-orvokkeja, neiliköitä ja kultalakkoja. Yrttitarhan päässä on kaksi omenapuuta ja perunapuu, jotka juuri, ennenkuin me saavuimme tänne, olivat varistaneet kukkansa maahan punaiseksi ja valkoiseksi peitteeksi. Näitten siimekseen minä vien ompelukehäni, kun askareet ovat toimitetut; ja välisti pikku Thekla tulee ja juttelee kanssani, välisti Eva lukee ja laulaa minulle. Minun täytyy oikein paheksia, että Eva nykyisin on niin paljon kiintynyt "Theologia Germanica'ansa." Minä en ymmärrä sitä niin hyvin, kuin noita latinaisia virsiä, kun hän kerran on kääntänyt ne minulle; sillä nämät puhuvat Jesuksesta, Vapahtajasta, joka jätti taivaallisen kotinsa ja istui väsyneenä tien vieressä, etsien meitä; taikka Mariasta, Hänen kalliista äidistänsä; ja vaikka ne välisti mainitsevatkin vihaa ja tuomiota, minä kumminkin tiedän, mitä niillä tarkoitetaan. Mutta koko tuo toinen kirja on minulle niinkuin häikäisevä sumu ilman aurinkoa, kuuta ja tähtiä, ilman taivasta, maata, merta taikka muuta varmaan tunnettavaa — kaikkialta hohtaa yhtäläinen kirkkaus, joka on Jumala; tuo Ainoa, joka on kaikki — ikäänkuin joku hyvyden meri, johon meidän tulee jollain salaisella tavalla uppoontua. Mutta minä en ole mikään meri eikä mikään meren osa; enkä minä voi rakastaa mitään merta, koska se on rajatonta taikka pohjatonta taikka itsekylläistä taikka jotakin muuta.

Kyllin kauhea on se äitini ajatus Jumalasta, että Hän valvoo, ettemme ole liian onnelliset emmekä rakasta ketään enemmän kuin Häntä itseä, sekä että Hän muistaa nuoruutemme erehdykset ja synnit, mutta viivyyttää niitten rankaisemista juuri siihen hetkeen saakka, jolloin rangaistus tuntuu kaikkein kipeämmältä. Mutta ei tämäkään hämmennä ja kammota minua niin, kuin tuo kaikki käsittävä Olento Evan kirjassa. Sillä Jumalalla, jota äitini pelkää, on tosin kyllä ankarimman oikeuden silmät ja vihan katsanto syntistä vastaan; mutta jos kerta oppisimme, kuinka Häntä miellyttämme, Hänen silmänsä ehkä hymyilisivät, Hänen katsantonsa ehkä kirkastuisi. Meidän edessämme on kasvot, on sydän, joka kohtaa meidän sydäntämme! Mutta kun Eva lukee kirjaansa minulle, tuntuu minusta, kuin katselisin ylös taivaasen enkä näkisi mitään muuta kuin taivasta — valkeutta, avaruutta, äärettömyyttä, ja yhä vaan äärettömyyttä ja valkeutta; siveydellistä valkeutta tosiaankin — täydellisyyttä, puhtautta, hyvyttä; mutta ei mitään silmiä, joihin voisi katsoa, ei mitään sydäntä, joka kohtaisi minun sydäntäni — ei ketään, jota minä voisin puhutella taikka koskea taikka nähdä!

Tänä iltana me avasimme akkunamme ja katsoimme ulos poikki nummen Elbeä päin.

Kaupunki oli kokonaan hiljennyt. Taivas, joka kaareutui meidän ja lakean ylitse, näytti niin avaralta ja korkealta. Oli ikäänkuin olisimme nähneet lukemattomia tähtitarhoja toinen toisensa takana selkeässä ilmassa. Ainoa ääni oli leveän, siellä täällä välkkyvän virran kaukainen, yksivakainen solina.

Eva katseli ylöspäin tyvenellä, kirkkaalla katsannollansa. "Sinun!" hän lausui hiljaa, "kaikki nämät ovat; ja me olemme Sinun, ja Sinä olet täällä! Kuinka paljoa onnellisempi on, kun voi katsahtaa ylös ja tuntea, ettei ole mitään halvan omaisuutemme aita meidän ja Hänen, taivaan ja maan Haltian, välillä! Kuinka paljoa kurjemmat olisimme, jos olisimme tämän maan isännät, niinkuin vaaliruhtinas, ja sanoisimme: 'kaikki nämät ovat minun!' ja niin kaikissa mielestämme olisi vaan *minä* ja *minun* eikä *Jumala* ja *Jumalan!*"

"Niin", minä sanoin, "jos *päättäisimme* siihen, että vaan sanomme *minä* ja *minun*; mutta minä olisin hyvin kiitollinen, jos Jumala antaisi meille pikkuista enemmän kyllyydestänsä tarpeisimme. Vaan kuitenkin, kuinka paljoa paremmalla kannalla asiamme ovat nyt kuin ennen! — isä on määrätty vaaliruhtinaan painon hoitajaksi emmekä enää taistele epävakaisen elatuksemme tähden; ja minulla on niin paljon ompelutyötä! Minusta tuntuu välisti, Eva, kuin meistä vielä voisi tulla onnellinen perhe."

"Minun kirjani", hän vastasi miettiväisesti, "sanoo, ettemme koskaan ole todellisesti tyytyväiset Jumalassa eikä todellisesti vapaat, jollei meidän ole kaikki yhtä, ja Yksi ole kaikki, ja *jotakin* ole sama kuin *ei mitäkään*. Luullakseni minä en ole kokonaan ja todellisesti vapaa, Elsa serkku, sillä minä en voi rakastaa tätä paikkaa aivan yhtä paljon kuin vanhaa kotiamme Eisenachissa."

Minua rupesi jo suututtamaan ja minä sanoin: "ei minusta eikä kenestäkään muusta meidän joukostamme voi mikään koti tuntua aivan samalta enää, kun Fritz on mennyt. Mutta mitä siihen tulee, että *jotakin* tuntuisi samalta kuin *ei mitäkään*, minä en voi koskaan tuntea sitä enkä aio milloinkaan koettaakaan. Saisi yhtä hyvin ihminen kuolla kerrassaan."

"Kyllä", vastasi Eva vakavasti; "minä luulen, ettemme koskaan ymmärrä sitä kokonaan emmekä ole

kokonaan tyytyväiset eikä vapaat, ennenkuin kuolemme."

Me emme puhuneet sen enempää sinä iltana; mutta minä kuulin hänen laulavan yhtä mielivirttänsä:
[*Ad perennis vitae fontem mens sitivit arida etc.*]

Runsaan elonlähteen luokse
Sielu kaipaa sanoissaan,
Henki kahlehdittu pyrkii
Ruumiin siteet murtamaan,
Taistellen ja huoaten se
Halaa helmaan kotimaan.

Murheissaan ja tuskissaan se
Syyllisyyttään valittaa,
Reimuj' aattelempi, joista
Synti hänet vieroittaa,
Menneen onnen muistot kurjuus,
Nykyinen vaan suurentaa.

Kenpä selvitellä taitaa
Riemut rauhan-kaupungin,
Jossa temppelit ja linnat,
Loistaa helmin hohtavin,
Huoneet välkkyy, asunnoista
Kulta kiiltää kirkkahin.

Siellä kirkkaan päivän lailla
Autuaatkin kulkevat,
Seppel päässä voitoissansa
Keskenänsä riemuvat,
Taisteluita kestetyitä
Muistelevat, nauttivat.

Joit' ei synti tahraa, ne ei
Riitaa tunne himojen,
Liha heillä hengen kanssa
Ain' on sopu-sointuinen,
Kiusauksist' ovat vapaat,
Rauhaa täysin nauttien.

Vapaat vaiheista he kaiken
Alku-juurta tutkivat,
Totuudenkin olemusta
Perin pohjin tarkkaavat,
Tästä lähteest' elämän näin
Elin-nesteen noutavat.

Siitä olon saavat lujan,
Kestävän ja ikuisen,
Jaloina ja kirkkain' ei he
Joudu alttiiks muutosten,
Tuskat, taudit heist' on poissa,
Sekä vaivat vanhuuden.

Näin he elää ikuisesti,
Kaikki muu kun katoaa,
Loistavat ja kukoistavat:
Turmelus se raukeaa,
Kuolemattomuuden voima
Kuolon vallan masentaa.

Niille, jotka kaikki tietää,
Mikä tietämätönt' on?
Heidän katsantonsa tunkee
Sydämenkin piilohon,
Yks' on tahto, yksi toivo,
Yksi mieli heillä on.

Aina uutta sävelettä
Autuaat ne säveltää,
Soidintensa vieno ääni
Sydämetkin viihdyttää,
Vertaistansa kuningastaan
Voittajat kun ylistää.

Onnellinen se, jok' eessä
Herran seisoa näin saa,
Asemalta korkealta
Maailmoita katsastaa,
Auringon ja kuun ja tähtein
Vaellusta valtavaa.

Kristus, rauhan kaupungissa
Voitonmerkki voittajain,
Minutkin sa sinne saata,
Kahleet vangilt' irroittain,
Minutkin tee osalliseksi
Lahjoituksist' autuain.

Viel' ei lopuss' ole riita,
Voimaa loppuun asti suo,
Saata sitten rauhaan lapses,
Taistelu kun päättyy tuo,
Katso mua ansainneeksi
Päästä autuaitten luo.

Piinaviikolla.

Wittenberg on ollut täpötäynnä väkeä tällä viikkoa. Kaupungin kirkossa on toimitettu suuria hengellisiä näytelmiä; ja vaaliruhtinaan kirkossa (Linnankirkossa) asetettiin kaikki reliikit juhlallisesti näkyviin. Pilgrimejä oli tullut joukottain kaikista naapurikylistä sekä Vendistä että Sachsista. On ollut varsin ikävä kulkea kaduilla, sillä olutta on juotu runsaasti, ja ylioppilaat ja talonpojat ovat tapelleet monessa paikassa. Se on todella hyvin lohduttava asia, että saa suuria synnin päästöjä, kun käy relikejä katsomassa, sillä pilgrimit näyttävät tarvitsevan paljon synninpäästöjä.

Pyhät hengelliset näytelmät olivat erittäin komeat. Judas oli kovin inhottava — hän oli kyttyräselkäinen ja puettu rikkaaksi juutalaiseksi sairiksi; ja perkeleet olivat kylläksi kauheat pelästyttämään lapsia vuodeksi aikaa. Pikku Theklalla oli valkoiset vaatteet ja harsikkosiivet. Hän oli mitä suloisin enkeli — ja koko asia huvitti häntä mahdottomasti. He tahtoivat, että Eva rupeisi yhdeksi noista pyhistä naisista ristin vieressä, mutta hän ei suostunut siihen. Hän todella melkein itki, kun ajatteli sitä, eikä näytä hyväksyvän koko näitä juhlamenoja ollenkaan. "Kaikki nämät ovat todesti tapahtuneet!" hän lausui; "he todesti ristiin-naulitsivat Hänet! Ja Hän on nousnut kuolleista ja elää taivaassa; enkä minä julkene katsoa, että sitä näytetään niinkuin tarinaa."

Toisena päivänä oli näytelmissä tosiaan enemmän pilkkaa ja ivaa, kuin minä olisin suonut. Kristofer sanoi, että hänen mieleensä tuli "Reinecke Fuchs."

Keskivaiheilla toista päivää kaipasimme Evaa, ja kun minä muutamien tuntien perästä palasin kotiin etsimään häntä, oli hän polvillansa vuoteemme vieressä ja nyyhkytti, niinkuin hänen sydämensä olisi ollut pakahtumallansa. Minä vedin häntä puoleeni, mutta minun oli mahdoton huomata, että mitään muuta oli tapahtunut, kuin että se nuori ritari, joka esti meitä kulkemasta metsässä, oli suurella kunnioituksella kumartanut häntä ja näyttänyt hänelle muutamia kuivettuneita orvonkukkia, joita hän sanoi aikovansa aina säilyttää hänen ja hänen sanojensa muistoksi.

Tämä ei näyttänyt minusta aivan anteeksi antamattomalta loukkaukselta, ja minä sanoin sen hänelle.

"Hänellä ei ollut mikään oikeus säilyttää mitään minun tähteni!" hän nyyhkytti. Ei kenelläkään ole mitään oikeutta säilyttää mitään minun tähteni; ja jos Fritz olisi ollut täällä, hän ei suinkaan olisi sallinut sitä."

"Evaseni", minä sanoin, "mihin sinun 'Theologia Teutsch'isi' on joutunut? Sinun kirjasi käskee sinun leppeästi mukaantua kaikkiin asioihin eikä huolia enemmän, luullakseni, muitten ihastelemisesta kuin moitteestakaan."

"Elsa serkku", vastasi Eva hyvin totisesti, samalla kuin hän nousi ja seisoi kädet ristissä minun

edessäni, "minä en ole vielä oppinut 'Theologia'ani' täydellisesti, mutta minä aion koettaa. Mailma näyttää minusta sangen pahalta ja murheelliselta. Eikä siinä näy olevan mitään sijaa minun kaltaiselle orpotytölle. Ei ole mitään lepoa, jollei ole naitu taikka nunna. Naimisiin minä en koskaan mene, ja sentähden, rakas Elsa", hän jatkoi, langeten jälleen polvillensa ja laskien käsivartensa minun ympärilleni, "minä olen juuri päättänyt — minä menen luostariin, jossa täti Agnes on, ja rupean nunnaksi."

Minä en yrittänytkaan panna vastaan; mutta seuraavana päivänä minä kerroin sen äidille, joka sanoi vakavasti: "lapsiparka tulee onnellisemmaksi siellä! Meidän täytyy antaa hänen mennä."

Mutta hän kävi vaaleaksi kuin kuolema, hänen huulensa vapisi, ja hän lisäsi: "niin, Jumalan täytyy saada kaikki, mitä parasta on. Turhaan todesti taistelemme Häntä vastaan!" Sitten hän, peläten, että hän oli loukannut minua, suuteli minua ja sanoi: "siitä asti kuin Fritz lähti, on Eva tullut niin erittäin rakkaaksi minulle! Mutta kuinka minun sopii nureksia, kun oma Elsani on säästetty meille?"

"Äiti", minä kysyin, "luuletko, että täti Agnes taas on rukoillut tätä?"

"Arvattavasti!" hän vastasi hämmentyneellä muodolla. "Hän katseli hyvin tarkasti Evaa."

"Siinä tapauksessa", minä lausuin, "kirjoitan minä kohta täti Agnesille ja sanon hänelle, että hänen ei tarvitse lukea semmoisia rukouksia sinun ja minun puolestani. Sillä, mitä minuun tulee, se ei maksa vaivaa. Ja jos sinä tekisit niinkuin St. Elisabet ja jättäisit meidät, se musertaisi meidän kaikkien sydämemme, ja perheemme hajois tykkönään."

"Mitä sinä ajattelet, Elsa?" vastasi äitini lempeästi. "Minun on todella liika myöhä ajatella pyhimyksen tilaa. Minä en voi milloinkaan toivoa enempää, kuin että Jumala suuresta laupendestaan kerta antaa minulle minun syntini anteeksi ja vastaan-ottaa minut niinkuin alhaisimman luoduista olennoistaan kalliin Poikansa vuoksi, joka kuoli ristinpuussa. Mitä sinä tarkoittit sillä, että minä tekisin niinkuin St. Elisabet?"

Minä tunsin itseni rauhoittuneeksi enkä jatkanut keskustelua, varoen, että se johdattaisi äitini mieleen juuri sitä, mitä minä pelkäsin.

Wittenbergissä, Kesäkuun 14 p.

Ja niin Eva ja Fritz ovat menneet — perheen molemmat jumaliset. He ovat menneet kumpikin luostariinsa, pyhimykseksi päästäkseen, ja jättäneet meidät mailmaan taistelemaan ilman heitä. Heidän kanssaan on kaikki, mikä esti meitä peräti maalliseksi joutumasta, riistetty meiltä. Minusta tuntuu kuin joku armas Pyhän Äidin kuva olisi muutettu pois huoneesta, sitten kuin Eva lähti, eikä meille olisi jäänyt muuta, kuin perhekuvat ja tavalliset maalliset taulut; taikka kuin matala katto olisi peittänyt akkunan, joka katsoi tähtiä kohden. Eva oli aina niinkuin palanen taivasta meidän joukossamme.

Minä kaipaen häntä öisin vähäisessä huoneessamme. Hänen rukouksensa näyttivät pyhittävän sitä. Minä kaipaen hänen suloisia, hurskaita laulujansa ompelutyössäni; eikä minulla nyt ole mitään, joka kääntäisi ajatukseni huomispäivän hankkeista taikka eilispäivän murheista tai tämän päivän vastuksista. Minä en huomannut ollenkaan, kuinka paljon hän tuki minua. Hän näytti aina olevan niin lapsellinen ja niin tuolla puolen minun pikku surujani — käytännöllisissä asioissa minä varmaan ymmärsin paljoa enemmän; vaan kuitenkin milloin hyvänsä minä keskustelin hänen kanssaan jostakin, se näytti aina jollakin lailla poistavan taakkani — muuttavan huoleni velvollisuudeksi ja ihmeellisesti selvittävän ajatuksiani — juuri sen kautta, että sydämeni huojentui. Hän ei sentään neuvonut mitä tehdä; vaan hän opetti minun tuntemaan, että kaikki asiat tarkoittivat hyvää eikä pahaa — että Jumala jollakin tavalla sääsi niitä — ja niin näyttivät oikeat ajatukset tulevan minulle aivan luonnollisesti.

Minä varon, että äitimme suree Evaa yhtä paljon kuin Fritzäkin; mutta hän koettaa salata sitä, ettemme luulisi häntä kiittämättömäksi lastensa rakkauden suhteen.

Minä pelkään toisinaan kauheasti, että täti Agnesin rukoukset täytetään myöskin kalliin äitimme puolesta — vaikkei tällä tapaa, kuitenkin toisella. Hän näyttää niin vaalealta ja alakuloiselta.

Kesäkuun 20 p.

Kristofer on juuri palannut Evaa luostariin viemästä. Hän sanoo, että Eva itki kovasti heidän erotessaan, joka paljon lohduttaa. Minä en kärsinyt sitä ajatusta, että *jotakin* hänen mielestään jo oli yhtä kuin *ei mitäkään!* Kristofer kertoi minulle myöskin toisen asian, joka on tehnyt minut jotenkin levottomaksi. Matkalla Eva pyysi häntä pitämään vaaria isämme näöstä, joka hänen luullakseen oli viime aikoina vähän huonontunut. Ja juuri ennenkuin he erosivat, toi hän hänelle vähäisen ruukun tisleerattua silmävettä, jota nunnat osaavat laittaa, ja lähetti sen isällemme ynnä terveisiä sisar Avelta.

Totta on, että isäni on nykyään lukenut vähemmän; ja kun oikein muistan, on hän pari kolme kertaa aivan oudolla tavalla käskenyt minun noutaa kaluja ja auttaa kaavojen pitelemisessä.

Se on kummallista, että Eva syvillä, vakavilla, tyvenillä silmillänsä, jotka eivät näyttäneet paljon katsovan ympärillensä, aina havaitsi, ennenkuin kukaan muu meistä, mitä kukin kaipasi. Rakas lapsi! hän muistaa varmaan meitä ja vähäisiä huoliamme. Ja hän valmistaa silmävettä, ja se on paljoa parempi hänelle, kuin jos hän päiväkaudet lukisi synkkämielistä "Theologia Teutsch'iänsä."

Mutta pitääkö meidän sanoa Evaamme Aveksi? Hän antoi nämät omalla kädellään kirjoitetut värsyt Kristoferille, että hän toisi ne minulle. Hänen oli tapa laulaa niitä, ja hän on selittänyt sanat minulle:

Ave, elon tähti,
Pyhä äiti Jumalan,
Puhdas, hurskas neitsyt,
Ovi kirkas taivahan.

Enkeli toi sullen
Ave-tervehdyksen tään,
Aven Evaks muuttain
Saata meidät elämään.

Synnin kahleet päästä,
Sokeoille valo tuo,
Pahat meistä poista,
Kaikki hyvät meille suo.

Sinun kauttas, äiti,
Pyyntömme Hän kuulee nyt,
Joka meidän tähden
Maailmaan on syntynyt.

Neitsyt ainokainen,
Sinä kaikkein puhtahin,
Päästä syistä, saata
Puhtain kirkkaiks meitäkin.

Puhtaaks' elämämme,
Turvalliseks tiemme tee,
Että Jesuksessa
Iloita me saisimme.

Kiitos Jumalalle,
Kristukselle ylistys,
Pyhän hengen osaks,
Kunnia ja pyhitys.

Ave ei ole, tietääkseni, mikään tavaton nimi nunnien joukossa.

No, vaikka minä suuresti rakastin hänen vanhaa nimeänsä, on minun mahdoton moittia muutosta. Sisar Ave on oleva minulle yhtä kallis, kuin serkku Eva; hän on vaan vähän kauempana ja taivasta lähempänä.

Hän eli lähellä taivasta, kun hän oli meidän parissamme, mutta se ei näyttänyt saattavan häntä kauemmaksi meistä, vaan lähemmäksi meitä kaikkia.

Nyt tietysti ei enään ole samoin.

Äidin-äitimme pitää lujasti kiinni hänen ristimänimestänsä.

Kun Pyhä Äiti vastaan-otti Ave'n Gabrielin huulilta, muutti hän äitimme Evan nimen! Nyt meidän lapsemme Eva on muuttumallansa pyhäksi Aveksi — Jumalan enkeliksi Aveksi taivaassa!

Kesäkuun 30 p.

Se nuori ritari, jonka tapasimme metsässä, on käynyt meillä tänään.

Minä tuskin sain ääntäni hallituksi, kun kerroin hänelle, missä Evamme on. Sillä osaksi täytyy syyttää häntä siitä, että Eva viimein jätti meidät.

"Nimptschen'issä!" hän lausui; "hän oli siis sentään aatelia. Ainoastaan aatelisneitsyt päästetään sinne."

"Niin", minä sanoin, "äitimme on aatelis-sukua."

"Hän oli liian taivaallinen tälle mailmalle!" hän lausui hiljaisesti. "Hänen kasvonsa ja jotakin hänen sanoissaan ja äänessään on pysynyt minun mielessäni, niinkuin pyhä näky taikka kirkkohymni, siitä hetkestä saakka, kuin minä näin hänet."

Minä en hennonut suuttua nuorelle ritarille, niinkuin Eva. Ja hän katseli niin uteliaasti isämme kaavoja, ettemme voineet kieltää häntä tulemasta uudestaan meille.

Evamme oli, luullakseni, niinkuin ritari sanoi, liian jumalinen ja liian taivaallinen tälle mailmalle.

Ainoastaan sen vuoksi, että niin moni meistä kuitenkin jää elämään tähän mailmaan, jollei mailma kokonaan häviä, olisi suuri siunaus, jos Jumala olisi asettanut jonkun uskonnon meille mailmallisille ihmisraukoille yhtä hyvin kuin munkeille ja nunnille.

X.

Fritzin kertomus.

Romassa, Augustinin-luostarissa.

Vaikka tämä kaupunki on pyhä, niinkuin sen välttämättömästi täytyy olla, koska kirkon hurskaimpien kuolleitten reliikit löytyvät siinä, vieläpä sen elävä Pää asuu siinä, luulen minä tuskin, että uskonto on juurtunut yhtä syvästi näitten Italialaisten sydämeen, kuin meidän Saksalais-raukkojen tuolla kylmässä pohjassa.

Mutta ehkä minä erehdyn; ihmisten tunteet ilmestyvät niin eri tavalla eri luonteissa.

Tosin kirkot ovat täpösen täynnä jokaisessa suuressa tilaisuudessa, ja juhlat ovat loistavat. Mutta kansa näyttää pitävän niitä pikemmin lupapäivinä ja näytelmätapaisina huvina, kuin vakavina ja hiljaisina juhlina, joksi me Sachsissa katsomme niitä. Tänä aamuna esimerkiksi kuulin kahden naisen arvostelevan yhtä juhlakulkua tämmöisillä sanoilla, sitä myöten kuin se vähäinen Italian kieli, jota minun on onnistunut sivumennen oppia, salli minun ymmärtää heitä.

"Voi, Nina mia, enkelit eivät kelpaa mihinkään tänään; sinun olisi tarvinnut nähdä Luciamme viime vuonna! Kaikki sanoivat, että hän oli taivaallinen. Jollei papit pidä parempaa tointa, tuskin ihmiset viitsivät tulla katsomaankaan. Paitsi sitä oli soitto inhottava."

"Cisterciensin-luostarin nunnat ne vasta ymmärtävät, kuinka juhlamenoja järjestetään. Heilläpä on tuumia! Näitkö sinä heidän Bambinoansa viime jouluna? Semmoisia pitsejä! ja kehto kilpikonnan kuoresta, joka olisi sopinut vaikka keisarille! Entä heidän Madonnan vaatteensa juhlatiloissa! Kultakangasta, joka hohtaa helmistä ja briljanteista ja maksaa kokonaisen aarre-aitan!"

"Kyllä", vastasi toinen matalammalla äänellä; "minä olen kuullut näitten vaatteitten jutun. Eräs nainen, jolla oli suuri valta Pyhän Isä vainajan hovissa, sanotaan lahjoittaneen sen puvun, jota hän käytti jossakin julkisessa tilaisuudessa, aivan samanlaisena kuin se silloin oli."

"Rupesiko hän siis katuvaiseksi?"

"Katuvaiseksi? sitä minä en tiedä; mutta tämänkaltainen katumuksen työ ostaisi varmaan aneita ja messuja, ainakin melkoiseksi ajaksi."

Veli Martin ja minä emme rakasta paljon noita pulskeita juhlasaattoja. Nämät Italialaiset, joitten taivas on niin kirkas ja maa niin ihana, vaativat enemmän loistoa uskonnossansa, kuin meidän saksalaiset silmämme juuri voivat häikenemättä katsella.

Meitä kummastutti jotenkin, kun näimme kardinalein hevosten koreat satulavaipat; ja vielä enemmän, kun näimme Pyhän Isän ratsastavan kauniilla hevosella ja kantavan pyhää hostiaa. Saksassa korkeimmatkin maalliset ylimykset lankeavat maahan tämän Sanomattoman edessä.

Mutta minun ajatukseni hämmentyivät. Taivas varjelkoon minua sanomasta Kristuksen sijaista *maalliseksi* ylimykseksi! Eikö hän ole Jumalan edusmies ja orakeli maan päällä?

Tästä syystä — ja vaikka häntä epäilemättä tuskastuttaa se kunnioittava vavistus, jota varmaan jokainen kristitty tuntee Pyhän Sakramentin edessä — Pyhä Isä myöntyy istumaan valta-istuimella kirkossa ja vastaan-ottamaan Luojamme ruumiin kultaisen putken kautta, jonka polvillansa oleva kardinali ojentaa hänelle.

Hänen lienee hyvin hankala erottaa virka ja persona toisistaan. Onpa meidänkin hankala. Mutta semmoinen ihmishenki, joka ei vielä ole kypsynyt vastaan-ottamaan näitä uskonnollisia kunnianosoituksia, masentunee kokonaan.

Kun Pyhä Isä öisin yksinäisyydessään nöyryyttää itseänsä, on epäilemättä hänen itse-alennuksensa tavallisten ihmisten rinnalla samassa määrässä syvempi kuin hänen koroituksensa on suurempi.

Minun täytyy myöntää, että tuntuu sanomattoman huokealta, kun illalla palaan yksinäiseen kammiooni ja rukoilen Häntä, josta veli Martin ja minä puhuimme Schwarzwaldissa; jolle koko mailman kunnioitus ei ole mikään rasitus, koska se ei ole yksistänsä viran kunnioittamista, vaan personan palvelemista. "Pyhä, pyhä, pyhä Herra Jumala Kaikkivaltias! taivas ja maa ovat täynnä sinun kunniaasi."

Pyhyys — johon kaikkivaltaisuus on paljas lisäsana — Pyhä, joka olet rakastanut ja ottanut pyhän Poikasi syntisen mailman tähden, *miserere nobis!*

Romassa, Heinäkuulla.

Me olemme ahkerasti käyneet kaikkia pyhiä relikejä katsomassa ja rukoilleet sekä omasta että muitten puolesta kaikilla alttareilla, joilla erityisiä aneita jaetaan.

Veli Martin arveli kerta, että hän melkein soisi, että hänen isänsä ja äitinsä (joita hän suuresti rakasti) olisivat kuolleet, jotta hän saisi käyttää tämän pyhän kaupungin etuoikeuksia ja vapauttaa heidän sielunsa kiirastulesta.

Hän toimittaa messuja milloin hyvänsä vaan sopii. Mutta italialaiset papit väsyvät usein häneen, koska hän lausuu rukoukset niin hitaasti. Minä kuulin kerta, kuinka yksi heistä ylpeästi kehui, että hän toimittaisi kolmekymmentä messua sillä aikaa, kuin veli Martin suorittaa vaan yhden. Ja lakkaamatta he jouduttavat häntä sanoen: "*passa! passa!*"

Minä olen kummallisella tavalla pettynyt, mitä näihin juhlamenoihin tulee, ja niin on, luullakseni, usein kyllä veli Martin'inkin laita. Tuntuu siltä, kuin odottaisin niin paljoa enemmän — ei enemmän prameutta, josta täällä on yltäkyllin; mutta kun juhlamenot itse alkavat, joihin koko tämä komea soitto, nämät ritarijoukot, kalliisti puettut papit ja uhkeat alttarit ovat vaan edellä käyviä varustuksia, ne näyttävät minusta kovin köyhältä! Koko tämän kauniin kuoren sydän näyttää hengen silmällä katsottuna vähäiseltä, kutistuneelta tomun hiukalta.

Hengen silmällä! Niin, minä unhotan. Se on *uskon* komeus, jota vaan usko voi katsoa.

Tänä päivänä me näimme Veronican — sen pyhän merkin, jonka Vapahtajamme kasvot jättivät siihen vaatteeseen, jonka St. Veronica tarjosi hänelle, että hän pyyhkisi otsaansa, kun ristin kuorma painoi hänet maahan. Me olimme päiväkaudet odottaneet saadaksemme nähdä sitä; sillä se päästää synneistä seitsemäksi tuhaneksi vuodeksi.

Mutta kun hetki tuli, veli Martin ja minä emme voineet nähdä muuta kuin mustan, vaatteella peitetyn laudan, jonka edessä toista, valkoista vaatetta pidettiin. Tuokion perästä tämä vedettiin pois, ja tärkeä hetki oli ohitse, sen pyhän esineen näky, josta seitsemän tuhannen vuoden kohtalo riippui! Kappaleen aikaan veli Martin ja minä emme puhuneet siitä. Minä pelkäsin, että näössäni oli joku vika, joka vaikuttaisi noihin seitsemään tuhanteen vuoteen; mutta huomaten, että hänkin näytti alakuloiselta, kerroin minä huoleni hänelle ja havaitsin, ettei hänkään ollut nähnyt mitään muuta kuin valkoisen vaateen.

St. Pietarin ja St. Paavalin pääkallot hämmensivät meitä vielä enemmän, koska näytti aivan siltä, kuin ne olisivat olleet puusta leikatut. Mutta väentungossa me emme päässeet erittäin likelle; ja epäilemättä saatana juonittelee ja sokaisee uskovaistenkin silmät.

Yksi relikki kummastutti minua paljon — se köysi, jolla Judas hirtti itsensä! Sitä tuskin sopii sanoa *pyhäksi* relikiksi. Olisi hauska tietää, kuka sen talteen pani, koska niin useat muut kalliit kalut ovat kadonneet. Tuskinpa apostolit; kenties kirjan-oppineet pahuuttansa.

Romalaiset näyttävät, minun huomatakseni, huolivan vähän siitä, mikä meistä on näitten

juhlamenojen juuri ja ydin — pyhien relikien näyttäminen. Mieluisammin he vertaavat eri vuosien taikka eri kirkkojen komeutta toisiinsa.

Meidän ei tule, luullakseni, mitata sitä hyvää, jota asiat tekevät meille, omien ajatuksiemme ja tunteittemme mukaan, vaan yksinkertaisesti vastaan-ottaa se sen vuoksi, että kirkko antaa siitä todistuksensa.

Muutoin minä ehkä olisin valmis ajattelemaan, että pakanallisen Roman jäännökset ylentävät mieltäni enemmän, kuin martyrein tai apostolein pyhän tuhkan tai luitten katseleminen. Kun astun niitten epämuotoisten raunioin yli, joitten alle vanhan, keisarillisen kaupungin suuruus on syvään haudattuna; taikka kuljen gigantillisen Colosseumin särkyneitten holvikaarien välitse, jossa martyrit taistelivat petojen kanssa — näyttävät suuret ajatukset itsealtansa syntyvän mielessäni, ja minä tunnen, kuinka voimakas totuus on ja kuinka vähäiset valtakunnat ovat.

Minä näen valtakunnan, joka oli luja kuin itse Colosseum, kukistuvan yhtä mitättömäksi murskaksi, kuin näitten katujen pöly, tuon kerta ylenkatsotun Tarsin Juutalaisen sanan edessä, Hänen, jonka "ruumiillinen läsnä-olemus oli heikko" ja joka täällä teloitettiin. Taikka taas, kun muinaisessa Pantheonissa kristittyjen veisu nousee entisten voitettujen jumalien himmeitä muotoja myöten, jotka ovat kuvatut seinillä, ja valo virtaa alas, ei muurien maalatuista akkunoista, vaan hohtavilta taivailta ylhäältä, kaikkuu jokainen jumalanpalveluksen sävel ikäänkuin voiton toivotus ja täyttää sydämeni kiitollisuudella.

Mutta kaikkein onnellisimmat hetkeni minä vietän haltia-pyhimykseni, St. Sebastianin, kirkossa, joka on ulkopuolella kaupungin muureja ja rakennettu muinaisten katakombien yli.

Lukemattomat martyrit sanotaan lepäävän rauhassa näissä muinaisissa hautakammioissa. Niitä ei ole avattu vuosisatoihin; mutta luullaan, että ne suikertelevat maanalaisina käytävinä kauas muinaisen kaupungin alle. Näihin pimeihin piilopaikkoihin muinainen kirkko pakeni vainomuksen alta; tänne se laski kuolleen; ja täällä, heidän hautojensa vieressä, se lauloi voiton virsiänsä ja piti Ehtoollista Hänen kanssaan, jonka tähden he kuolivat. Tässä kirkossa minä vietän tuntikausia. Minun ei tee mieli astua alas pyhiin holveihin ja tutkia hautoja, jotka tuomion pasuna ennen pitkää on avaava. Minä ajattelen mieluisasti, kuinka nämät pyhät kuolleet lepäävät häiritsemättä ja hiljaisesti siellä; kuinka heidän sielunsa ovat paratiisissa; ja heidän uskonsa riemuitsee samassa kaupungissa, joka surmasi heidät.

Epäilemättä heilläkin oli huolensa, ja varmaan hekin kummastelivat, miksi pahat riemuitsevat, ja huokailivat Jumalan puoleen: "kuinka kauan, oi Herra, kuinka kauan?"

Kuitenkin minä soisin, että olisin saanut elää ja kuolla heidän kanssaan enkä olisi syntynyt näihin aikoihin, jolloin saatana ilmestyy, ei alkuperäisessä ilkeydessään, vaan niinkuin valon enkeli.

Sillä, voi, kuka julkenee puhua siitä pahuudesta, joka vallitsee kristityssä Romassa! noista häpeämättömistä synneistä, väkivallasta, röyhkeydestä, pyhien esinetten pilkkaamisesta!

Colossenmissa, Pantheonissa, St. Sebastianin kirkossa tuntuu siltä, kuin olisin atomi — mutta atomi tulevassa, Jumalan hallitsemassa mailmassa jossa totuus on voimakkain — mitätön itsessäni, niinkuin vähäiset sammalet, jotka kasvavat näillä muinaisilla kivillä; mutta kuitenkin vähäinen sammal isolla kalliolla, jota ei mikään voi järkyttää — Jumalan edeskatsomuksen ja rakkauden kalliolla. Häärivässä kaupungissa tuntuu siltä, kuin heiluisin sinne tänne merellä, joka näyttää riehuvan ja kuohuvan oman rajun tahtonsa mukaan ilman määrää taikka tarkoitusta — inhimillisten intohimojen merellä. Raunioissa minä seurustelen niitten meidän suurten ja pyhien vainajaimme henkien kanssa, jotka elävät Jumalan yhteydessä. Pyhien reliikien näyttelyssä sydämeni vedetään alas pelkkään katoavaiseen tomuun, jota nyky-ajan vähäpätöiset ihmiset kurjalla koreudellaan varustavat.

Ja sitten minä palaan luostariin ja syytän itseäni moitteen-halusta, uskottomuudesta ja ylpeydestä, ja koetan muistaa, että näitten juhlamenojen ja näyttelyjen ansio on käsitettävä ainoastaan uskon kautta ja ettei niitä saa arvostella sisällisten tunteitten eikä edes siveydellisten seurausten mukaan.

Kirkko ja Pyhä Isä ilmoittavat juhlallisesti, että arvaamattoman suuret aneet ja siunaukset vuotavat meille ja muille, kun määrätyillä alttareilla luemme niin ja niin monta Paternosteria ja Avea taikka käymme Veronicaa tai muita relikejä katsomassa. Minä olen tehnyt nämät kaikki, ja minun täytyy omalla edesvastauksellani uskoa niitten voimaan.

Mutta Martin'ia ja minua surettaa usein kovasti se pahuus, jota näemme ja kuulemme ympärillämme. Muutamia päiviä sitten oli hän pidoissa useitten pappien ja kirkon ylhäisten kanssa, ja heidän näytti olevan tapa pilkata kaikkia, mikä pyhää on. Muutamat tunnustivat, etteivät uskoneet mikä sitä, mikä tätä uskon-opin osaa; mutta kaikki kävi niin kevytmielisellä ja iloisella tavalla, kuin koko asia olisi tehnyt heidän aivan yhtä. Yksi heistä kertoi, kuinka he välisti pistivät sanat *panis es, et panis manebis*

(leipä olet, ja leipänä pysyt) messuun niitten sanojen sijaan, joilla leipä ja viina pyhitetään, ja sitten huviksensa katsoivat, kuinka kansa palveli sitä, joka ei ollenkaan ollut mikään pyhitetty hostia, vaan palanen tavallista leipää.

Me olemme kuulleet Romalaisten itse väittävän, että jos mitään helvettiä löytyy, Roma on rakennettu sen yli. Heillä onkin tällainen värssi:

*"Vivere qvi sancte vultis, discedite Roma:
Omnia hic esse licent, non licet esse probum."*

(Ken pyhän' olla tahtoo, pois hän Roomasta menköön:
Kaikkipa, paitse kunnollisuus, siellä on luvallista.)

Voi Roma! pyhydessä Jerusalemin, pahuudessa Babelin vertainen, kuinka katkera taistelo sytty sydämessä, kun näkee, kuinka pyhät paikat ja pyhä mieli ovat näin toisistaan eroitetut! Mitkä ankarat epäilykset rynnistävät lakkaamatta sielua vastaan, kun ajattelee, löytyykö ollenkaan mitään hurskautta elikkä totuutta mailmassa, koska näemme saatanan tekojen vallitsevan itse Jumalan valtakunnan pääkaupungissa!

Romassa, Elokuulla.

Koneentapaisesti täytämme järjestänsä kaikki määrättyt hartauden eri työt, uskoen vastoin kokemusta ja toivoen vastoin toivoa.

Tänään veli Martin lähti kiipeemään ylös Santa Scalasta, niistä Pyhistä Portaista, jotka kerta, niinkuin sanotaan, kuuluivat Pilatuksen huoneeseen. Minä olin ensin kömpinyt ylöspäin ja seisahdin katsomaan kun hän polvillansa verkalleen nousi askel askeleelta kovaa kiveä myöten, jota katumuksen tekiät ja pilgimit olivat polvillansa kovertaneet kuopille. Synninpäästö tuhanneksi vuodeksi — päästö kirkon rangaistuksesta — seuraa tätä hartauden harjoitusta. Kärsivällisesti oli hän pyrkinyt puoliväliin portaita, kun hän kummastukseksi yhtäkkiä kohosi seisaalleen, nosti kasvonsa taivasta kohden, ja seuraavalla silmänräpäyksellä kääntyi ja astui vitkaan jälleen alaspäin.

Hän näytti kokonaan vaipuneen ajatuksiin, kun taas yhdyimme, ja vasta jonkun ajan perästä kertoi hän minulle, minkä vuoksi hän oli niin äkkiä luopunut yrityksestään.

Hän sanoi, että, kun hän paraikaa astui ylöspäin, joku ääni, ikäänkuin taivaasta, tuntui kuiskaavan hänelle nuot vanhat, hyvin tunnetut sanat, jotka olivat olleet hänen sotahuutonsa niin monessa voitollisessa tappelossa: "*vanhurskaan pitää elämän uskosta.*"

Oli ikäänkuin hän olisi päässyt painajaisesta ja jälleen tullut taidollensa. Hän ei uskaltanut mennä askeltakaan eteenpäin, vaan nousten polviltansa seiso i hän suorana, kuin se, joka yhtäkkiä lasketaan irti siteistä ja kahleista, ja vapaan miehen vakavalla astunnalla palasi hän portailta alas ja lähti tiehensä.

Elokuulla 1511.

Tänä yönä on tehty murha. Pahasti haavoitettu ruumis löydettiin likeltä luostarimme portteja. Mutta ei kukaan näytä pitävän sitä minään. Semmoisia tapahtuu täällä ehtimiseen, niin puhutaan, eikä ketään haluta tietää muuta, kuin minkäläatuinen se riita oli, joka murhan aikaan saatti.

"Yksi pappi on osallinen siinä", kuiskaavat munkit; "joku edellisen paavin sukulainen. Ei siitä mitään tutkintoa pidetä."

Mutta nämät intohimojen rikokset ovat minusta helpot ymmärtää ja anteeksi annettavat, jos vertaa niitä siihen kevytmielisyyteen ja pilkan haluun, joka on yleinen kaikissa kansanluokissa. Tällaisissa kostontöissä näet inhimillisen luonnon raunioina; kuitenkin raunioissakin huomaat jotain sen entisestä arvokkaisuudesta. Mutta tuossa leikkisessä ja halveksivassa tavassa, joka pilkkaa pyhyyttä jumalanpalveluksessa, siveyttä naisissa, totuutta ja kunniaa miehissä, näyttävät kaikki Jumalan kuvan jäljet särkyneen ja tallaantuneen epämuotoiseksi, hajanaiseksi tomuksi.

Tällaisista ajatuksista minä usein pakenen Campagnalle ja virkistyn, kun näen sen autio-alat, yksinäiset erämaat ja aineellisen häviön merkit.

Keisarikuntien ja komeitten rakennusten rauniot eivät paina mieltäni alas. Ihmiskunnan ja sielun kuolemattomuus ilmestyy suurenlaisena vastakohtana. Campagnalla näemme keisarillisen Roman rauniot; mutta Romassa näemme sukukuntamme ja luontomme rauniot. Ja mikä lohduttaa meitä tämän suhteen, kun kaiken sen läsnä-olo, mitä kristityt enimmin kunnioittavat, ei jaksakaan turmiota pidättää?

Jollei minulla olisi muutamia muistoja kodistani Eisenachissa, joita en kuitenkaan tohdi aivan kauan mielessäni pysyttää, tuntuu välisti siltä, kuin yksin puhtauden ja totuuden ajatuskin haihtuisi sydämeistäni.

Romassa, Elokuulla.

Niinä hetkinä, jotka eivät mene veli Martin'ilta veljeskuntamme asiaan, jota vitkaan suoritetaan Roman monimutkaisissa oikeuslaitoksissa, tutkii hän hebrean kieltä rabbini Elias Levitan johdolla.

Minäkin opiskelen saman rabbinin johdolla ja minulla on paitsi sitä ollut se suuri etu, että olen saanut kuunnella byzantinilais-kreikkalaisen professorin Argyropyloon luentoja.

Kaksi kokonaan uutta mailmaa näyttää aukenevan eteeni näitten miesten kautta — toinen etäällä ajan, toinen paikan puolesta.

Rabbini, yksi siitä sukukunnasta, jonka nimeä me olemme lapsuudesta oppineet pitämään pisto- ja pilkkasanana, näyttää ihmeekseni uljastelevan kansastansa ja syntyperästään semmoisella ylpeydellä, joka katsoo alas vanhimpiin ja jaloimpiin sukuihimme, niinkuin nämät olisivat vaan päivän siittämiä sieniä. Minua ei aavistanutkaan, että Juutalaisten kurjuuden ja nöyryyden ohessa tällaiset isot tunteet menestyivät. Vaan kuitenkin, mikä kumma se on! Ennenkuin Roma oli rakennettu, oli Jerusalem pyhä ja kuninkaallinen kaupunki; ja nyt kun Roman valta ja kansa ovat menneet vuosisatoja takaperin, elää vielä Juutalaisten kansakunta, joka hajosi ennen heidän kukoistustaan, ja todistaa heidän kukistustansa.

Minä lähestyin kerta heidän synagogansa ovea Ghattossa. Siinä ei löytynyt mitään relikirasioita, ei mitään alttareita, ei mitään näkyviä pyhien esinetten vertauskuvia, paitsi kokoon kääritty lakiraamattu, joka kunnioitettavasti otettiin esiin pyhästä aarteistosta ääneen luettavaksi. Kuitenkin tuntui tavallaan kun Jumalaa näin edustettiin ainoastaan yhden äänen kautta, joka luki sanoja, joita vuosisatoja takaperin lausui heidän profeetoillensa pyhässä maassa.

"Miks'ei teillä ole mitään alttaria?" minä kysyin yhdeltä rabbinilta.

"Meidän alttariamme ei pystytetä, ennenkuin temppelimme on rakennettu", hän vastasi. "Temppelimme voi ainoastaan kohota Jerusalemin kaupungissa ja vuorella. Mutta", hän jatkoi matalalla, katkeralla äänellä, "kun meidän alttarimme ja temppelimme ovat uudestaan rakennetut, emme sytytä suitsutus-astioitamme minkään hebrealaistytön maalatun kuvan eteen."

Minä olen usein ajatellut näitä sanoja jälestäpäin. Mutta eivätkö ne pilkanneet Jumalaa? Minä en saa muistaa niitä enää.

Mutta nuot Kreikkalaiset! hekin ovat kristityitä, vaan eivät kuitenkaan kuulu kirkko-yhteyteemme. Kun Argyropylos puhuu, ymmärrän minä ensi kerran, että Idässä kirkko on olemassa, yhtä vanha kuin Lännen kirkko ja yhtä laaja, joka tunnustaa Pyhän Kolminaisuuden ja Uskontunnustuksen, vaan joka ei myönnä Pyhän Isän Paavin valtaa.

Mailma on paljoa isompi ja vanhempi, kuin Elsa ja minä Eisenachissa luulimme. Eiköhän Jumalan valtakunta liene paljoa isompi, kuin muutamat Romassa arvelevat?

Kun näen nämät muistomerkit, jotka ovat vanhemmat, kuin kristikunta, nämät miehet, jotka puhuvat Moseksen kieltä ja vähäisillä muutoksilla Homerin kieltä, näyttää meidän Saksanmaa todella olevan lapsuudessansa. Soisin Jumalan kautta, että se olisi lapsuudessansa, ja että kunniakas nuoruus ja miehuus seuraa, kun nämät vanhat, elähtyneet kansakunnat ovat kukistuneet ja menneet.

Kuitenkin taivas varjelkoon minua Romaa elähtyneeksi sanomasta — Romaa, jonka otsalla istun, ei maallisen vallan katoava kruunu, vaan Jumalan valtakunnan tiara.

Syyskuulla.

Se lähetys, jonka tähden Martin joutui tänne, on melkein toimitettu. Me jätämme pian Roman — ehkäpä päivän parin perästä — ja palaamme Saksaan.

Ja mitä on pilgrimiretkemme tuottanut meille?

Äärettömän joukon aneita. Ja tietoa: silmät ovat auenneet eroittamaan hyvää ja paha. Jalostuttavaa tietoa: katsahduksia ihmiselämän ja -ajatuksen rikkaisiin mailmoihin, semmoisia, jotka nöyryyttävät sydäntä, samalla kuin ne laajentavat mieltä. Katkeraa tietoa: pettyneitä toiveita, rauenneita pyrintöjä. Me olemme oppineet, että kristikunnan sydän on siveellinen ruttopaise; ettei hengellisillä etuoikeuksilla

ja siveellisellä hyvyydellä ole mitään yhteyttä, koska siinä, missä edelliset ovat kaikkein täydellisimpinä, jälkimäinen on alhaisimmalla huonouden portaalla.

Me olemme oppineet, ettei maan päällä ole mitään paikkaa, johon sydän voi paeta, niinkuin pyhyyteen, jos pyhyydellä tarkoitamme ei ainoastaan jotakin turvapaikkaa synninrangaistuksesta, vaan myöskin semmoista paikkaa, jossa voi muuttua pyhäksi.

Yhdessä merkityksessä sopii tosiaan sanoa Romaa pyhyudeksi! Näyttää siltä, kuin puolet koko mailman pahantekijöistä olisivat saaneet suojaa täällä.

Kun vastedes ajattelen Romaa elävien kaupungiksi, ajattelen minä salamurhaa, kavaluutta, ahneutta, yleistä pilkan halua, joka vaahtona peittää yleisen epätoivon syvännettä; semmoista kaikkein hyvien avujen pilkkaa, joka perustun kaiken totuuden epäilemiseen.

Ainoastaan jos ajattelen Romaa kuolleitten kaupungiksi, tahtoo minun sydämeni palata sinne, niinkuin pyhään paikkaan. Se on todella rakentanut, vieläpä kauniisti rakentanut profeetojen haudat.

Näissä maan-alaisissa katakombeissa, jossa pyhät majat lepäävät syvällä kaupungin katujen alla — niin syvällä, ettei pyhien luitten kaupusteliat häiritse heitä — niissä mielikuvitus lepää, niinkuin nuot autuaat, rauhassa.

Roman hengellinen elämä näyttää olevan sen kuolleitten kesken. Elävien kesken kaikki näyttää hengelliseltä turmelukselta ja kuolemalta.

Jumala ja pyhimykset armahtakoon minua, jos sanon jotakin syntistä. Eikö vaahto välttämättömästi nouse pinnalle? Eikö väkivalta ja pilkka nosta suurempaa melua mailmassa kuin rukoukset? Mistä minä tiedän, kuinka monta nöyrää sydäntä löytyy Roman lukemattomissa luostareissa, jotka hiljaisuudessa tarjoavat otollista pyhäsavua Jumalalle ja pitävät hartauden ainaista lamppua vireillä Jumalan kasvojen edessä?

Mistä minä tiedän, mitkä syvemmät ja paremmat ajatukset piilevät tämän kevytmielisyyden verhossa? Sen minä vaan usein tunnen, että jollei Jumala olisi tehnyt minua uskovaiseksi sanansa ja veli Martin'in äänen kautta Schwarzwaldissa, olisi Roma ehkä liian helposti tehnyt minusta uskottoman. Ja se on varmaan totta, että, joka mieli olla kristitty Romassa, sen täytyy täällä, yhtä hyvin kuin muuallakin (vielä enemmänkin kuin muualla) ponnistaa virtaa vastaan ja astua uskon eikä nä'yn johdolla.

Mutta me olemme täyttäneet pilgrimiretkemme. Me olemme tarkoin käyneet kaikkien alttarein luona; me olemme lausuneet niin monta määrättyä hartauden rukousta, Pateria ja Avea, kuin suinkin mahdollista, määrättyjen arkkujen luona.

Suuret edut lähtevät *varmaan* näistä meille. Mutta minkälaiset edut? Siveellisetkö? Kuinka se on mahdollista? Milloin menevät muistostani ne häväisevät sanat ja teot, joita olen nähnyt ja kuullut Romassa? Vai hengelliset? Tuskin; jos hengellisillä eduilla ymmärrämme hurskasta mieltä, iloa Jumalassa ja Hänen läheisyyttänsä. Milloin minä, sen jälkeen kuin vietin tuon yön Schwarzwaldissa, olen huomannut rukoilemisen niin vaikeaksi, epäilykseni niin masentaviksi ja ajatukseni Jumalasta ja taivaasta niin himmeiksi kuin Romassa?

Ne edut, jotka olemme saavuttaneet, ovat siis kieltämättä kirkollisia — semmoisia kuin kirkko lupaa ja jakelee. Vaan mitkä nämät kirkolliset edut ovat? Anteeksi-antamus? Mutta eikö ole kirjoitettu, että Jumala ilman mitään antaa anteeksi niille, jotka uskovat Hänen Poikaansa? Rauha? Mutta eikö tämä ole Vapahtajan lahja kaikille, jotka rakastavat Häntä?

Mitkä siis? Päästö? Päästö mistä? Synnin ajallista seurauksistako? Aivan ilmeisesti ei niistä. Pelastavatko kirkolliset päästöt ihmiset taudista, surusta ja kuolemasta? Entä synnin ijankaikkisista seurauksista? Jumalan Karitsa, joka kuoli meidän tähtemme ristipuussa, kantanut syntejämme ja pyyhkinyt niitä pois? Mitä siis jää, josta päästöt pelastavat? Katumusharjoitus ja kiirastuli. Mikä siis katumusharjoitus ja kiirastuli on? Eikö katumusharjoituksella itsellä ole mikään parantava voima, koska meidän käy synneistämme parantuminen yhtä hyvin ilman sitä kuin sen kautta? Eikö kiirastulella ole mikään puhdistava voima, koska tulemme puhdistetuksi yhtä helposti, jos lausumme muutamia hartauden sanoja määrättyillä alttareilla, kuin jos vuosisatoja kidumme liekeissä?

Kaikki nämät kysymykset rakentuvat alinomaa eteeni, enkä minä keksi mitään vastausta. Jos mainitsen niitä rippi-isälleni, hän sanoo:

"Nämät ovat perkeleen kiusauksia. Sinä et saa kuunnella niitä. Ne ovat turhanpäiväisiä ja rohkeita kysymyksiä. Ei ole mitään avaimia maan päällä, jotka avaavat nämät portit."

"Löytyneekö mitään avaimia maan päällä, jotka *sulkevat* ne jälleen, kun ne kerta ovat avatut?"

"Te Saksalaiset", sanovat muut italialaiset papit, "katsotte kaikkia asioita niin kauhean totiselta kannalta. Tämä tulee arvattavasti teidän pitkistä talvistanne ja raikkaasta pohjoisesta ilman-alastanne, joka epäilemättä suuresti painaa mieltänne alas."

Pyhä Maria! eivätkö nämät Italialaiset, jos elämä on niin helppo asia heille, myöskin kerta saa katsoa kuolemaa "niin kauhean totiselta kannalta" ja tuomiota ja ijankaikkisuutta, vaikkei, luultavasti, toisessa mailmassa liene mitään pitkiä talvia eikä mitään raskasta pohjoista ilmanalaa, jotka painavat mieltä alas.

Me lähdemme nyt vihdoin takaisin Saksaan. Kummallisesti on mailma laventunut minun silmissäni siitä, kuin tulimme tänne, Meitä tunnustetaan täydellisesti pilgrimeiksi; me olemme suorittaneet kaikki määrätyt tehtävät ja käyttäneet hyväksemme kaikki tarjona olevat etuoikeudet. Eikä se kuitenkaan ole ikävä pyhän kaupungin perään, joka tekee, että meidän sydämemme ovat täynnä synkeintä alakuloisuutta, kun nyt palaamme Romasta.

Kun vertaan tämän Roman muistoja kotini muistoihin Eisenachissa, taivun sydämessäni tuntemaan, että Saksa, eikä Roma ole pyhä paikka, ja että pilgrimiretkemme alkaa, eikä pääty, kun käänämme kasvomme pohjoiseen päin!

XI.

Evan kertomus.

Cisterciensin-luostarissa, Nimptschenissä 1511.

Elämä ei voi, kaikkein pitempänäkään, kestää aivan kauan, vaikka me seitsemällätoista käydessämme mielellään ajattelemme tietä meidän ja taivaan välillä loppumattomaksi.

Sillä luostari ei suinkaan ole mikään taivas; minä en milloinkaan odottanutkaan, että niin olisi. Se ei ole likimainkaan niin paljon taivaan kaltainen, kuin täti Cottan koti; sillä rakkaus näyttää minusta olevan taivaan varsinainen ilo, ja hänen kodissaan on enemmän rakkautta kuin täällä.

Minä en ole ensinkään pettynyt. Minä en toivonutkaan mitään rauhan satamaa, vaan ainoastaan semmoista paikkaa, jossa saisin palvella Jumalaa paremmin, enkä ainakaan rasittaisi rakasta täti Cottaa. Sillä siitä olen aivan varma, että setä Cotta käy sokeaksi; ja heidän on niin suuri vastus jo nytkin tulla toimeen.

Ja mailma on täynnä vaaroja semmoiselle nuorelle orpotytölle, kuin minulle; ja minä pelkään, että he ehkä olisivat vaatineet minua naimisiin, johon minä en voisi koskaan suostua.

Minä en epäile ollenkaan, että Jumala antaa minulle jotakin tehtävää täällä Hänen kunniaukseen; ja tämä on koko se onni, jota minä pyydän. Ei niin, että luulisin, jottei löydy mitään muunlaista onnea mailmassa, joka ei ole väärä sekään, mutta se ei ole minulle aiottu.

Minä en voi milloinkaan ajatella, että tein väärin, kun rakastin heitä kaikkia Eisenachissa niin paljon, kuin rakastin, vielä nytkin rakastan, sanokoon rippi-isä mitä hyvänsä. Minä pysyn parempana kaiken elämäni ja kaiken tulevankin elämän, luullakseni, sen rakkauden kautta, jonka Jumala antoi heille minua kohtaan ja minulle heitä kohtaan, sekä sen tähden, että olen tuntenut serkku Fritzin. Minä soisin sydämestäni, että hän kirjoittaisi minulle; ja välisti olen tuuminut itse kirjoittaa hänelle. Minä tiedän varmaan, että se olisi hyvä meille molemmille. Hän sanoi aina, että se teki hänen hyvää, kun hän puhui taikka luki noita vanhoja latinaisia virsiä minun kanssani; ja minä tiedän, etteivät ne koskaan tuntuneet niin todellisilta ja oikeilta, kuin milloin minä lauloin niitä hänelle. Mutta rippi-isä sanoo, että tämmöinen kirjeenvaihto olisi erittäin vaarallinen meidän molempien sielullemme; ja hän kysyi minulta, enkö minä ajatellut enemmän serkkuani, kuin virsiä, kun lauloin niitä Fritzille, joka, niinkuin hän sanoi, olisi ollut suuri synti. Minä en tosiaan voi tarkoin sanoa, kuinka ajatukseni oikein liikkuvat taikka mistä lähteestä jokainen hovin pisara vuoti. Kaikki oli kokonaan sulannut yhteen. Minun oli hupaista laulaa virsiä ja hauskaa oli myöskin, että Fritz tahtoi kuunnella niitä; ja missä toinen ilo valui toiseen, sitä en voi sanoa. Minä luulen, että Jumala antoi minulle molemmat; enkä minä ymmärrä, että minun tarvitsee eroittaa niitä toisistaan. Kuka huolii, kun Elbe juoksee pajujensa ja tammiensa ohitse Wittenbergin kohdalla, minkä osan sen vedestä aurinko sulatti vuorten puhtaasta lumesta ja mikä tiukkui vähäisistä lähteistä hiekkaiselta lakealta? Sekä lähteet että lumet tulivat alkuansa pilvistä ylhäältä; ja molemmat saattavat,

kun ne yhdessä juoksevat eteenpäin, ruohon kasvamaan, lehden puhkeamaan ja koko mailman iloitsemaan.

Eikö se sydän, jolla rakastamme toisiamme ja jolla rakastamme Jumalaa, ole aivan sama? Se vaan, että Jumala on perin hyvä, ja me olemme kaikki Hänen, jonka vuoksi meidän tulee rakastaa Häntä kaikkein enimmäin. Luullakseni minä teen niin, muutoin olisin mielestäni enemmän yksinäni täällä, kuin olen, kaukana kaikista, paitsi Hänestä.

Sitä sisältää minun ymmärtääkseni "theologia Germanica'ni", jota Elsa ei rakasta. Minä aloitan isäni testamentista — "niin on Jumala mailmaa rakastanut, että Hän antoi ainoan Poikansa;" ja sitten minä ajattelen krucifixiä ja Hänen rakkauttansa, joka kuoli meidän tähtemme; ja näitten valossa luen mielelläni kirjassani Hänestä, joka on korkein Hyvyys, jonka tahto on meidän lepomme ja joka itsessänsä on kaikkein ilojemme ilo ja ilomme, kun meillä ei ole mitään muuta iloa. Mitä minä en ymmärrä tässä kirjassa, jätän minä sikseen, niinkuin monen muunkin asian. Minä olen vaan seitsemäntoista vuotinen tyttö raukka, ja kuinka minä voin toivoakaan, että ymmärtäisin kaikki? Mutta minä en anna koskaan niitten asiain, joita en ymmärrä, hämmentää itseäni niitten suhteen, joita minä ymmärrän.

Sentähden, kun rippi-isäni käski minun tutkia sydäntäni ja tarkastaa, eivätkö väärät ja epäjumaliset ajatukset yhtyneet rakkauteeni Eisenachin ystäviäni kohtaan, vastasin minä heti, katsahtaen ylös häneen:

"Ei, isä, minä en rakastanut heitä puoltakaan niin paljon, kuin kaikki heidän rakkautensa minua kohtaan olisi vaatinut."

Minä luulen, että tämä tyydytti häntä; sillä, vaikka hän näytti kummastuneelta, ei hän kysynyt sen enempää minulta.

Minun tulee hyvin sääli monta nunnaa, erittäinkin vanhoja. He ovat minusta niinkuin lapset, eivätkä he kuitenkaan ole lapsenkaltaisia. Joutavimmatkin seikat näyttävät kiihdyttävän taikka huolestuttavan heitä. He puhuvat luostarista, niinkuin se olisi mailma, ja mailmasta, niinkuin se olisi helvetti. Tämä on lapsuus ilman mitään toivoa, ilman mitään tyttöyttä, ilman mitään vaimoutta. Se muistuttaa minua niistä kitukasvuisista tammista, joitten ohitse me kuljimme Düben'in nummella, Wittenbergin ja Leipzigin välillä, ja jotka eivät koskaan pääse täysivartistiksi eivätkä kuitenkaan ole vesojakaan.

Niin löytyy täällä yksi, sisar Beatrice, jota muut nunnat näyttävät pitävän itseänsä huonompana, koska, niinkuin he sanovat, hänen sukulaisensa pakoittivat häntä menemään luostariin, ettei hän joutuisi naimisiin erään kanssa, jota he eivät sallineet, ja koskei saatu häntä tekemään luostari-lupausta, ennenkuin hänen rakastajansa kuoli. Tämä heidän mielestänsä tuskin ansaitsee ensinkään hengellisen kutsumuksen nimeä.

Hän ei itsekään näytä ajattelevan toisin, vaan liikkuu ympäri alakuloisena ja sortuneena, ikäänkuin hän tuntisi itsensä semmoiseksi olennoiksi, joka ei kuulu kirkkoon eikä mailmaan.

Pari iltaa takaperin hän oli ollut priorinnan asioilla ulkona lumessa ja palasi aivan mustansinisenä vilusta. Hän oli jollakin lailla erehtynyt toimituksessansa ja käskettiin kohta alentavilla sanoilla omaan kammionsa muutamilla rukouksilla päättämään jotakin katumusharjoitusta.

Minä en hennonut olla häntä seuraamatta. Kun tapasin hänet, istui hän väristen yksinkertaisella vuoteellansa, rukouskirja edessä. Minä menin sisään, istahdin hänen viereensä ja rupesin hieromaan hänen kylmiä käsi-raukkojansa.

Aluksi hän koetti vetää niitä pois, sanoen, että hänellä paraikaa oli joku katumusharjoitus; ja sitten hänen silmänsä kääntyivät kirjasta minuun. Hän katseli ihmetellen minua tuokion aikaa; tuosta hän puhkesi kyyneliin ja sanoi:

"Voi, heitä pois! Se johdattaa mieleeni vanhan lastenkamarin kotona. Ja äitini on kuollut; kaikki ovat kuolleet enkä minä saa kuolla."

Hän antoi kuitenkin minun syleillä itseään; ja kertoi heikolla, sortuneella äänellä koko elämäkertansa.

"Minä en ole täällä omalla ehdollani", hän lausui. "Minä en olisi koskaan tullut tänne, jollei äitini olisi kuollut; enkä minä olisi koskaan tehnyt luostarilupausta, jollei *hän* olisi kuollut, vaikka he olisivat menetelleet minun suhteeni kuinka tahansa; sillä me olimme kihloissa ja me olimme vannoneet Jumalan edessä, että pysyisimme uskollisina toisillemme kuolemaan saakka. Ja miks'ei toinen lupaus ole yhtä hyvä kuin toinenkin? Kun sanoivat minulle, että hän oli kuollut, tein minä lupaukset — taikka kumminkin annoin heidän pukea hunnun päälleni ja kerroin ne sanat, jotka pappi lausui eteeni; sillä minä en huolinut mistään, mitä tein. Ja niin olen nunna. Minä en halaja nyt ruveta miksikään muuksi.

Mutta se ei hyödytä minua, että olen nunna, sillä minä rakastin Eberhardia ensin, vieläpä rakastin häntä kaikkein enemmän; ja nyt, kun hän on kuollut, en minä rakasta ketään eikä minulla ole mitään toivoa taivaassa eikä maan päällä. Kyllä minä koetan olla häntä ajattelematta, koska he sanovat, että se on synti; mutta minä en voi ajatella mitään onnea ilman häntä, vaikka ijäti koettaisin."

Minä sanoin: "luullakseni se ei ole väärin, vaikka ajatteletkin häntä."

Hänen kasvonsa kirkastuivat hetkeksi, sitten hän pudisti päätänsä ja sanoi:

"Voi, sinä olet lapsi, sinä olet enkeli. Sinä et ymmärrä." Tuosta hän alkoi itkeä jälleen, mutta hiljemmin. "Minä soisin, että olisit nähnyt hänet; sitten sinä ymmärtäisit paremmin. Oli aika, jolloin se ei ollut väärin, että rakastin häntä; hän oli aivan toisenlainen kuin kaikki muut — niin uskollinen ja jalo ja niin urhoollinen."

Minä kuuntelin, sillä välin kuin hän jatkoi puhettansa hänestä; viimein hän katseli totisesti minua ja sanoi matalalla, pelokkaalla äänellä, "minun täytyy luottaa sinuun." Samalla hän yhdestä hameensa laskusta otti vähäisen kellastuneen paperi-liuskan, johon oli vaaleentuneella läkillä kirjoitettu muutamia sanoja, sekä ruskean hiuskiharan.

"Luuletko sinä, että se on aivan väärin?" hän kysyi. "Minä en ole koskaan kertonut tästä rippi-isälle, sillä minä en ole oikein varma, onko synti pitää sitä; ja minä tiedän, että sisaret riistäisivät sen minulta, jos tietäisivät. Luuletko sinä, että se on väärin?"

Kirjoitetut sanat olivat hyvin yksinkertaiset — puhuivat muuttumattomasta rakkaudesta, rukoilivat, että Jumala siunaisi häntä ja säilyttäisi heidät toisillensa, siksi kuin paremmat ajat tulivat.

Minä en voinut puhua, minä olin niin murheellinen; ja hän lausui kiivaasti ottaen aarre-raukkojansa käsistäni: "sinä et katso sitä oikeaksi. Mutta ethän sinä ilmoita asiaa. Kenties minä kerta tulen lujemmaksi ja luovun niistä; mutta en vielä. Minulla ei ole mitään muuta."

Nyt minä koetin sanoa hänelle, että hänellä oli jotakin muuta; — että Jumala rakasti häntä ja sääli häntä, ja että Hän kenties täytti vaan hänen sulhonsa rukouksen ja suojeli heitä pyhässä huomassansa, kunnes he kohtaisivat toinen toistansa parempina aikoina. Viimein hän näytti saavan vähän lohdutusta; minä lankesin polvilleni hänen kanssansa ja me lausuimme yhdessä ne rukoukset, joita hänen oli käsketty lukea.

Kun minä nousin, sanoi hän mieltien: "sinä näytit rukoilevan, niinkuin joku taivaassa todella kuuntelisi sinua ja huolisi sinusta."

"Niin", minä vastasin; "Jumala kuuntelee ja huolii minusta."

"Kuuntelisiko minuakin?" kysyi hän; "huolisiko Hän minustakin? Eikö Hän ylenkatso minua, niinkuin pyhä sisarkunta?"

"Hän ei halveksi ketään; ja sanotaan, että alhaisimmat ovat Häntä, Ylhäisintä, kaikkein likempänä."

"Minä en suinkaan liene kuin halvimpia", hän lausui. "Se on kohtuullista, ettei kukaan täällä pane arvoa minuun, sillä minä annoin Jumalalle ainoastaan elämäni jätteen. Ja paitsi sitä on minulla huono kyky ajatella; ja mitä vähän kykyä minulla oli, näyttää menneen siitä ajasta, kuin Eberhard kuoli. Minulla oli vaan vähäinen voima rakastaa; ja minä luulin, että se oli kadonnut. Mutta siitä alkaen, kuin sinä tulit, rupesin ajattelemaan, että minä voisin vielä rakastaa vähäisen."

Kun hankin lähteä kammioista, kutsui hän minut takaisin.

"Mitä minä teen, kun ajatukseni häirääntyvät, niinkuin aina tapahtuu pitkissä rukouksissa?" hän kysyi.

"Lue lyhyempiä rukouksia, mutta lue useammin", minä vastasin. "Luullakseni se miellyttää Jumalaa yhtä paljon."

Elokuulla 1511.

Kuukaudet kuluvat täällä melkein kaikki samalla tavalla; mutta minusta ne eivät ole yksitoikkoisia. Priorinna on antanut minulle luvan hoitaa sairaita ja lisäksi sallinut minun usein opettaa nuorempia noviiseja. Tämä pikkuinen mailma kasvaa suuremmaksi minun silmissäni joka viikolta. Tässä on kokonainen mailma ihmissydämiä — ja mikä mailma on jokaisessa sydämessä!

Esimerkiksi tati Agnes! Minä rupean nyt ymmärtämään häntä. Koko sisarkunta katsoo häneen,

niinkuin hän melkein jo olisi pyhimys. Mutta minä en usko, että hän itse ajattelee niin. Meni monta kuukautta siitä, kuin tulini tänne, ennenkuin hän näytti ollenkaan huomaavan minua; mutta viime viikolla hän sairastui hiuvuttavaan kuumeeseen niitten lisättyjen paastojen ja sen ankaran kurituksen vuoksi, johon hän itse on nykyisin ruvennut.

Oli minun yöni valvoa sairashuoneessa, kun hän kääntyi kipeäksi.

Aluksi hän näytti pelkäävän vastaan-ottaa mitään minun käsistäni.

"Eikö heillä ole ketään muuta lähettää?" hän kysyi tyyliä.

"On minun vuoroni", sanoin minä, "sisarkunnan sääntöjen mukaan."

Hän painoi alas päänsä eikä estänyt enää minua hoitamasta itseään. Tämä tuntui minusta hyvin suloiselta, sillä vaikka kyllä jäykkä yksivakaisuus yhä asui hänen kasvoissaan, näin minä kuitenkin niissä jotakin, joka muistutti kalliista tati Cottasta.

Hän puhui minulle hyvin vähän; mutta minä tunsin, että hänen isot, syvät silmänsä seurasivat minua, kun keitin yrttejä tulella taikka hiljalleen puuhasin huoneessa. Aamupuoleen hän sanoi: "sinä olet väsynyt, lapsi — tule ja pane maata;" ja hän osoitti sormellansa vähäistä sänkyä, joka oli hänen oman vuoteensa vieressä.

Vaikka nämät sanat lausuttiin käskevällä tavalla, oli niissä kuitenkin toisenlainen sävel, kuin se tavallinen metallinen lujuus, joka jäädytti sydäntä — jonkunlainen värähdys, joka oli melkein hellä. Minä en voinut olla hänen tahtoansa noudattamatta, erittäin, kun hän sanoi, että hän voi paljoka paremmin; ja vähän ajan perästä minä vaivuin uneen, huono hoitaja kun olinkin.

Kuinka kauan minä nukuin, sitä en tiedä, mutta vähäinen liikunto huoneessa herätti minut, ja kun katsahdin ylös, näin minä, että tati Agnes'in sänky oli tyhjä. Ensi hämmästyksissäni aion herättää sisaret, kun huomasin, että se sairashuoneen ovi, joka johdatti kappelin käytävään, oli raollaan. Hiljaisesti hiivin sitä kohden, ja siellä, käytävän päässä, oli tati Agnes polvillansa, lakana yllään. Hän näytti enemmän, kuin milloinkaan ennen, siltä kuoleman kovalta, jonka hän aina tuotti Elsan mieleen. Hänen huulensa, jotka olivat yhtä verettömät, kuin hänen kasvonsa, liikkuvat innokkaalla nopeudella; hänen laihat sormensa siirtelivät heikosti rukousnauhan mustia helmiä; ja hänen silmänsä tähtäsivät ylipuolella alttaria olevaa taulua, jossa nähtiin *Mater Dolorosa*, seitsemän miekkaa sydämessä. Nyt ei ilmestynyt mitään tunnottomuutta terävissä kasvonjuonteissa ja vapisevissa huulissa. Koko hänen sielunsa näytti huokaavan tuskaista rukousta lävistetyn sydämen puoleen; ja minä kuulin hänen kuiskaavan: "turhaan! Pyhä Neitsyt, auta minua! kaikki on ollut turhaa. Liha ei ole enemmän kuollut minussa, kuin ensimmäisenä päivänä. Tämän lapsen kasvot ja ääni liikuttavat sydäntäni enemmän, kuin kaikki sinun surusi. Tämä heikko luonnon side vaikuttaa voimakkaammin minuun, kuin kaikki heimolaisuudet taivaallisen kaupungin kanssa. Se on ollut turhaa — kaikki, kaikki turhaa. Minä en saa maallista tulta sydämestäni sammutetuksi."

Minä tuskin rohkenin keskeyttää häntä, mutta kun hän kätki kasvonsa käsiinsä ja lankesi melkein pitkälleen kappelin lattialle, samalla kuin pidätetyt nyhkytykset vavauttivat koko hänen ruumistansa, astuin minä esiin ja nostin hänet lempeästi ylös, sanoen: "sisar Agnes, minun on edesvastaus sairaista tänä yönä. Sinun täytyy tulla takaisin."

Hän ei vastustanut minua. Häntä värisytti; sitten entinen kivettynyt katse, vieläpä tyylympänä kuin koskaan ennen, palasi jälleen hänen kasvoihinsa, mutta hän salli, että minä peitin hänet vuoteeseen ja annoin hänelle lämmittävän juoman.

Minä en tiedä, epäileekö hän, että minä kuuntelin häntä. Hän on varovaisempi minun suhteeni, kuin koskaan ennen; mutta nuot lujat, vakavat kasvonjuonteet ja tuo karkea, kova ääni eivät milloinkaan vaikuta minuun enää samalla tapaa, kuin ennen.

Ei mikään kumma, ettei sisarkunnan kunnioitus ole tehnyt tati Agnesia ylpeäksi, ja ettei heidän halunsa asettaa häntä alipriorinnaksi ole viehättänyt häntä ollenkaan. Hän koettaa sielunsa sisimmässä tavoittaa jotakin ideaalia. Miksi hän muuttuisi, jos hän saavuttaisi sen?

Kuolleeksi kaikille ihmistunteille ja maalliselle elämälle.

Ja juuri kun hän toivoi pääsneensä tämän tarkoituksen perille, yksi ääni — ystävällisen lapsi-raukan ääni — kohtaa hänen korvaansa, ja hän huomaa, että, mitä hän päätti kuolemaksi, se oli vaan häiritsemättömän unen kuvaelma, ja että koko työ oli aloitettava uudestaan.

Se on kauhea taistelo, kun koettaa näin yhdistää kaikki elämän voimat kuolemaa elämässä synnyttääkseen.

Tarkoittaneeko Jumala tätä?

Kiitos Jumalan, että ainakin minun kutsumukseni on alhaisempi. Sairashuoneen nöyryyttävät työt ja koettelemukset noviisi-koulussa näyttävät opettavan minulle enemmän ja saavan minut paremmin, kuin kaikki pyrinnot tunnottomuuteen, ymmärtämään, *etten* minä mitään *ole* ja ettei minulla itsessäni ole mitään.

"Theologiani" tosin sanoo, että oikea itsekielto on vapaus; ja ettei vapautta voi saavuttaa, ennenkuin olemme ulkopuolella rangaistuksen pelkoa ja palkinnon toivoa. Elsa ei kärsi tätä; ja kun minä puhuin siitä pari päivää takaperin sisar Beatrice paralle, sanoi tämä, että hänen aivo-raukkansa kokonaan sekaantuivat, kun hän ajatteli sitä. Mutta minä en käsitä sitä näin. Minun arvellakseni se merkitsee, että rakkaus on oma palkintonsa; ja että se on meidän kovin rangaistuksemme, jos suretamme Häntä, jota me rakastamme ja joka on niin meitä rakastanut. Ja tämä näyttää minusta aivan todenmukaiselta.

XII.

Elsan kertomus

Wittenbergissä, Kesäkuulla 1512.

Evamme näyttää olevan onnellinen luostarissa. Hän on tehnyt lupauksensa ja on nyt oikein sisar Ave. Hän on myöskin lähettänyt meille vähän silmävettä isää varten. Mutta vaikka tekisimme mitä, näyttää hänen näkönsä huononevan.

Tavalla taikka toisella on se, luullakseni, ollut hyvä perheelle, että isäni on kadottanut näkönsä.

Äidin-äitimme, joka nyt on hyvin heikko ja harvoin jättää tuolinsa takan ääressä, on tullut paljoa kärsivällisemmäksi isän tuumien suhteen, kun ei enään ole mitään toivoa niitten toteuttamisesta, ja kuuntelee merkkillisellä pitkämielisyydellä, kun hän puhuu niistä ihmeistä, joita hän olisi aikaan saanut, jos vaan hänen näkönsä olisi kestänyt muutamia vuosia vielä.

Eikä isä itsekään näytä niin alakuloiselta, kuin olisi sopinut odottaa.

Kun tänään yritin lohduttaa häntä ja juttelin, kuinka paljon vähemmän tuskastuneelta äitimme näyttää, vastasi hän:

"Niin, lapseni, on hupaisempi elää kauemman aikaa *conjunctivin plusqvamperfectissä* kuin *futurissa*."

Minä näytin hämmästyneeltä ja hän selitti:

"Kun kerran on päättänyt tyytyä johonkin, on helpompi sanoa: 'jos minulla olisi ollut se ja se, minä ehkä olisin tehnyt niin ja niin', kuin 'jos minä saan sen ja sen, teen minä niin ja niin' — ainakin se on helpompi levottomalle ja herkkätuuteiselle naismiehelle."

"Entä sinulle, isä?"

"Minua lohduttaa, että lopulta minuunkin jonkunlaista arvoa pannaan. Äidin-äitikin huomaa vihdoin, mitä suuria siitä olisi lähtenyt, kun vaan silmiäni vuoksi olisin saanut viimeisen keksintöni valmiiksi, jonka kautta olisi höyryllä vettä pumpputtu."

Äidin-äitimme on varmaan suuresti hillinnyt itsensä eikä entisellä vapaalla tavallansa ilmoittanut ajatustansa, jos hänen on onnistunut uskottaa isää, että hän luotti tuohon viimeiseen tuumaan; sillä minun täytyy tunnustaa, että kaikista isämme keksinnöistä ja löydöistä tämä höyryn tuuma on se, jota koko perhe katsoo hurjimmaksi ja mahdottomimmaksi. Lakkaamattoman liikunnan salaisuus keksitään epäilemättä, ja semmoinen kello kai rakennetaan, jota ei tarvitse koskaan vetää ylös — näitä minä en katso erittäin vaikeiksi. Lienee myöskin mahdollista, että voi muuttaa lyijyä kullaksi taikka rautaa hopeaksi, jos vaan säntilleen tietäisi oikeat suhteet. Isäni on aivan tarkasti selittänyt kaikki nämät minulle. Se elixiri, jonka on määrä pitkittää elämää äärettömiin, näyttää minusta vähäisen työläämmältä; mutta tuo ajatus, että voisi pumpputa vettä höyryllä, joka nousee kiehuvaan vedestä ja haihtuu samalla, on meidän kaikkien mielestä aivan tyhjältäpäin; jotta on ehkä yhtä hyvä, ettei isä raukkamme saanut tuhlata sen enempää kustannuksia ja aikaa siihen. Paitsi sitä on meillä jo ollut pari kolme räjäytystä hänen koetustensa kautta; ja muutamat naapurit alkoivat puhua sangen ikäviä asioita noidan vehkeistä; niin että viimeistä lukua kaikki sentään on käynyt hyvin.

Minä en olisi kuitenkaan millään lailla tahtonut edes viitata näihin; sentähden minä vaan karttaen vastasin:

"Äidin-äitimme on todella nykyisin ollut paljoa lempeämpi ja säyseämpi."

"Se ei ole vaan se", jatkoi isä; "hänellä on paljoa parempi äly, kuin useimmilla naisilla — hän käsittää. Ja sitten", hän lisäsi, "minä toivon vähän, että tuo nuori aatelismies, Ulrich von Gersdorf, joka käy täällä varsin usein ja kysyy Evaa, kerran toteuttaa tuumani. Hän ja Chriemhild alkavat oikein järkevällä tavalla tunkeuta ajatukseeni. Paitsi sitä on meillä mestari Reichenbach, se rikas kauppias, jolle tätimme Cotta esitteli meidät; hänellä on kylläksi rahaa panna kaikki parhaalla tavalla toimeen. Tosin hän ei lupaa paljon, mutta hän kuuntelee tarkoin, ja se on jo suuri etu. Gottfried Reichenbach on kauppamieheksi hyvin valistunut mies, vaikka hän on hitaanpuolinen ymmärtämään ja vähän liiaksi varovainen."

"Hän ei ole liiaksi varovainen almuissansa, isä", minä lausuin; "niin sanoo kumminkin T:ri Martin Luther."

"Kenties ei", hän lausui. "Ylipäänsä Wittenbergin asukkaat ovat paljon etevämmät kuin Eisenachin, jotka olivat tykkönään epäileväisiä ja typeriä. Se olisi oiva asia, jos Reichenbach ja von Gersdorf ryhtyisivät tähän keksintöön. Reichenbach'in sopii kohta tehdä se tutuksi isojen kaupunkien aatelisperheissä, joitten kanssa hän on yhteydessä, ja von Gersdorf saisi levittää sitä heimolaistensa, ritarien, joukossa. Tästä tosin ei olisi yhtä suuri etu perheellemme, kuin jos Pollux ja Kristofer taikka Fritz parkamme olisivat saattaneet sen perille. Vaan vähät siitä, Elsa lapseni, me olimme Adamin lapsia, ennenkuin olimme Cottia. Meidän ei tule ajatella ainoastaan perhettä, vaan myöskin mailmaa."

Mestari Reichenbach ehkä täydellä todella huoli isäni tuumista, mutta, mitä Ulrich von Gersdorfiin tulee, minä epäilen. Hän näyttää minusta enemmän mieltyneeltä Chriemhildin ompelukseen, kuin isämme höyrypumppuun; ja vaikka hän kyllä vielä puhuu Evasta, niinkuin hän pitäisi häntä enkelinä, katselee hän välisti Chriemhildiä niinkuin tämä hänen silmissään olisi yhtä viehättävä olento.

Minä en hyväksy tämmöistä huikentelevaisuutta; ja paitsi sitä on hänen puheensa minusta aivan toista laatua, kuin mestari Reichenbach'in. Ulrich von Gersdorf'in elämäkokemus ulottuu vaan metsäkarjun-ajoihin, taisteluihin kilpailevien ritarien kanssa taikka ryöstö-yrityksiin turvattomia kauppamiehiä vastaan. Hän on kuluttanut aikansa erään setänsä linnassa Thüringin metsässä; vaan en minä kuitenkaan kummastele, että Chriemhildin kasvat hehkuvat innosta, kun hän, katsellen alas ompelukseensa, kuuntelee hänen kertomuksiansa väijyksistä ja rohkeista, äkillisistä päälle-karkauksista. Mutta minusta tämä elämä näyttää raa'alta ja laittomalta. Ulrichin setä oli naimaton; eikä ollut mitään naisia linnassa, paitsi yksi Ulrichin täti, joka on leski. Tämä näyttää olevan yhtä ylpeä, kuin Lucifer, ja erittäin kopeilevan siitä, että hän saa kantaa helmiä ja samettia, joissa ei minkään porvarisvaimon ole oikeus ilmestyä.

Ulrichin äiti kuoli varhain. Luullakseni hän oli lempeämpi ja jalompi. Hän sanoo, että ainoa kirja heidän linnassaan on vanha, maalauksilla koristettu messukirja, joka oli äidin oma. Hänellä on toinenkin täti, Beatrice, joka on Nimptschenin luostarissa Evamme kanssa. He lähettivät hänet sinne estääksensä häntä menemästä naimisiin erään ritarin kanssa, jonka suvulle olivat perivihollisia. Minä rupean huomaamaan, mitä Fritzinkin oli tapa sanoa, ettei näitten pikku aatelisten elämä ole likimainkaan niin jalo, kuin porvarein. He eivät näytä tietävän mitään mailmasta ulkopuolella sitä vähäistä aluskuntaa, jota he pelon kautta hallitsevat. Heillä ei ole mitään kunniallista toimeentulon keinoa, vaan he elävät sorrettujen talonpoikais-raukkojensa kovasta työstä ja ryöstöistä.

Herra Reichenbach sen sijaan on yhteydessä ison Nürnbergin kaupungin aatelisperheitten kanssa; ja vaikei hän puhu paljon, tietää hän jutella maalareista, runoilioista ja suurista tapauksista mailman avaralla tanterella. Voi, minä soisin, että hän olisi tuntenut Fritzin! Hän kuuntelee minua mielellään, kun puhun hänestä.

Lisäksi vielä tietää herra Reichenbach kertoa paljon veli Martin Lutherista, joka on Eremitin eli Augustinin luostarin johdattaja täällä ja näyttää minusta olevan Wittenbergin suuri mies; ainakin näyttävät ihmiset rakastavan taikka vihaavan häntä enemmän kuin ketäkään muuta täällä.

Lokakuun 19 p. 1512.

Tänään on ollut suuri päivä Wittenbergissä. Munkki Martin Luther on vihitty teologian tohtoriksi. Mestari Reichenbach hankki meille oivalliset paikat ja me näimme, kuinka T:ri Andreas Bodenstein von Carlstadt antoi hänelle tämän arvon.

Kaupunginkirkon iso kello, jota soitetaan ainoastaan erinomaisissa tiloissa, kaikkui niinkuin kirkkojuhlaan; kaikki yliopiston virkakunnat astuivat juhlasaatossa pitkin katuja, ja valan vannottuaan

puettiin munkki Martin juhlallisesti tohtorin kaapuun, hattuun ja sormukseen — täysinäiseen kultaiseen sormukseen, jonka vaaliruhtinas oli lahjoittanut hänelle.

Mutta mikä kaikkein enimmäen vaikutti minuun, oli vala. T:ri Luther lausui sen hyvin juhlallisesti kauniilla, kirkkaalla äänellensä, että sanat kaikkivat kauan yleisessä äänettömyydessä. Hän lausui sen T:ri Bodensteinin jälkeen, jota tavallisesti nimitetään Carlstadtiksi. Sanat, niinkuin herra Reichenbach kertoi, kuuluivat latinaksi näin (hän kirjoitti ne minulle Evalle lähetettäväksi):

"*Juro me veritatem evangelicam viriliter defensurum;*" jonka herra Reichenbach käänsi: "_minä vannon evankelista totuutta lujasti puollustaakseni."

Tämä vala vaaditaan ainoastaan yhdessä toisessa yliopistossa, paitsi Wittenbergin, nimittäin Tübingin. T:ri Luther vannoi sen, ikäänkuin hän olisi ollut entisten aikojen ritari, joka lupasi uhrata henkensä ja ruumiinsa pyhän asian tähden. Minusta, joka en ymmärtänyt sanoja, muistutti hänen käytöksensä enemmän soturista, joka vannoo miekkansa päällä, kuin teologian tohtorista.

Ja mestari Reichenbach sanoo: "mitä hän on luvannut, sen hän pitää!"

Chriemhild nauraa mestari Reichenbachia sentähden, että tämä on kirjoittanut nimensä yliopiston oppilaitten listaan T:ri Lutherin luentoja kuunnellakseen.

"Istumaan sinne", hän sanoo: "hälisevien ylioppilaspoikien joukkoon vakavilla, vanhoilla kasvoillansa ja harmailla hiuksillaan!"

Mutta minun ymmärtääkseni siinä ei ole mitään naurettavaa. Minusta se osoittaa jotakin jaloa, kun aika mies taipuu oppimaan, niinkuin vähäinen lapsi. Ja paitsi sitä, sanokoon Chriemhild mitä hyvänsä, jos herra Reichenbach on hiukan paljaspäinen ja hänellä on muutamia harmaita hiuksia, ei se tule isosta iästä. Ei juuri sovi odottaa, että täysikasvuisilla miehillä, jotka ajattelevat ja tuntevat näinä myrskyisinä aikoina, olisi hienot kasvot ja tuuheita tukka, kuin Ulrich von Gersdorffilla.

Minä olen varma, että, jos olisin kahta vertaa vanhempi mies, kuin hän, minä en huolisi mistään niin paljon, kuin T:ri Lutherin luennoista. Minä olen kuullut hänen saarnaavan kaupungin kirkossa, ja se oli ihan toista, kuin kaikki ne saarnat, joita ennen olen kuullut. Hän puhui Jumalasta ja Kristuksesta, taivaasta ja helvetistä niin suurella vakuutuksella ja niin yksinkertaisesti, kuin hän olisi puollustanut jotakin inhimillistä asiaa taikka kertonut suuria seikkoja, jotka tapahtuivat maan päällä eilen. Hän ei lasketellut sanojansa, niinkuin kappaletta latinan kieli-opista, joten useat munkit tekevät.

Minusta alkoi melkein tuntua, kuin minäkin viimein löytäisin semmoisen uskonnon, joka sopii minulle. Jopa Kristoferkin kuunteli hartaasti. Hän sanoi, että T:ri Luther nimitti kaikki niin yksinkertaisilla nimillä, että jokaisen täytyi ymmärtää.

Hän on kerran käynyt meillä, kohteli äidin-äitiämme kunnioituksella, ja isää aivan kärsivällisesti, ja puhui niin lempeästi Fritzistä.

Hän on kirjoittanut meille ja neuvonut meitä ottamaan T:ri Martin Lutheria perheemme rippi-isäksi. Hän sanoo, ettei hän voi koskaan palkita sitä hyvää, jonka T:ri Luther on tehnyt hänelle. Hän kirjoittaa todellakin iloisemmin ja toivokkaammin, kuin koskaan siitä ajasta lähtien, kuin hän jätti meidät, vaikka hän, paha kyllä, vihdoon on tehnyt nuot kauheat, peräyttämättömät lupaukset.

Maaliskuulla 1513.

T:ri Luther on suostunut rupeamaan rippi-isäksemme; ja, kiitetty olkoon Jumala, minä luulen viimein löytäneeni sen uskonnon, joka ehkä saattaa minut, myöskin minut, Jumalaa rakastamaan. T:ri Luther sanoo, että minä olen kokonaan väärin ymmärtänyt Jumalan ja Herran Jesuksen Kristuksen. Hän näytti yhdellä silmänluonnolla ymmärtävän kaikki, mitä minä olen kaivannut ja mikä on hämmentänyt minua koko elin-aikani. Kun aloin änkyttää hänelle tunnustustani ja epäilystäni, oli kuin hän olisi nähnyt ne kaikki levitettyinä eteensä, ja hän selitti ne kaikki minulle. Hän sanoo, että minä olen ajatellut Jumalaa ankaraksi tuomariksi, ryöstäjäksi, tylyksi velkojaksi, vaikka Hän on runsas Antaja, laupias Vapahtaja, niin, itse sanomattoman rakkauden lähde.

"Jumalan rakkaus", hän sanoi, "antaa semmoisella tavalla, että se vuotaa Isän sydäimestä, kaiken hyvyyden alkulähteestä. Antajan sydän tekee lahjan rakkaaksi ja kalliiksi; niinkuin me keskenämme sanomme vähäisestäkin lahjasta: 'rakas käsi on sen antanut', emmekä katso niin paljon lahjaa kuin sydäntä."

"Jos vaan arvostelisimme Häntä Hänen tekojensa mukaan, oppisimme, ettei Jumala ole mitään muuta kuin puhdas, sanomaton rakkaus, suurempi ja voimakkaampi, kuin mitä kukaan voi ajatella. Se on häpeällinen asia, ettei mailma huoli tästä eikä kiitä Häntä siitä, vaikka se joka päivä näkee edessänsä

niin lukemattomia Hänen hyviä töitensä; se ansaitsee kiittämättömyytensä vuoksi, ettei aurinko silmänräpäystääkään paista enää eikä ruoho kasva; eikä Hän kuitenkaan lakkaa hetkeksikään meitä rakastamasta ja hyvää meille tekemästä. Sanoja puuttuu minulta, kun puhun Hänen hengellisistä lahjoistaan. Täällä Hän antaa meille, ei aurinkoa eikä kuuta, ei taivasta eikä maata, vaan oman sydämensä, rakastetun Poikansa, niin että Hän on sallinut Hänen verensä vuotaa ja Hänen itse häpeällisimmällä tavalla kuolla meidän, häijyjen, kiittämättömien olentojen tähden. Kuinka siis voimme sanoa muuta, kuin että Jumala on äärettömän, pohjattoman rakkauden syvyys?"

"Koko raamattu", hän sanoo, "on täynnä tätä — ett'emme epäilisi, vaan olisimme aivan varmat, että Jumala on sääliväinen, armollinen, kärsivällinen, uskollinen ja totinen; semmoinen, joka ei ainoastaan tahdo täyttää lupauksiaan, vaan jo on täyttänyt ja tehnyt paljota enemmän, kuin mitä Hän lupasi, koska Hän on antanut ristiin-naulita oman Poikansa syntiemme tähden, ettei kukaan, joka uskoo Häneen, huku, vaan jokainen saa ijankaikkisen elämän."

"Jokainen, joka uskoo ja tunnustaa tämän", hän lisäsi, "että Jumala on antanut ainoan Poikansa kuolla meidän, viheliäisten syntisten tähden, hän ei enään epäile, vaan uskoo lujasti, että Jumala sovittaa meidät Itsensä kanssa ja on suosiollinen ja sydämellisen laupias meitä kohtaan."

"Kun evankeliumi on näyttänyt meille, että Kristus on Jumalan Poika, joka Isän tahdon mukaan on uhrannut itsensä meidän tähtemme ja sovittanut kaikki synnit, ei sydän voi enää epäillä Jumalan hyvyttä ja armoa — ei pelkää enää eikä pakene Jumalan tyköä, vaan panee kaikki toivonsa Hänen hyvyteensä ja sääliväisyyteensä."

"Apostolit kehoittavat meitä aina", hän sanoo, "pysymään Jumalan rakkaudessa — se on, että jokainen kokonaan päättäköön sydämessänsä, että Jumala rakastaa häntä; ja he asettavat silmiemme eteen sen todistuksen tästä, nimittäin, ettei Jumala ole säästänyt Poikaansa, vaan antanut Hänen mailman tähden, että Hänen kuolemansa kautta mailma saisi elämän jälleen."

"Se on Jumalan ilo ja kunnia, että Hän antaa runsaasti. Puhdas rakkaus on Hänen luontonsa; että jos joku tahtois selittää elikkä kuvailla Jumalaa, täytyy hänen selittää Yhtä, joka on pelkkä rakkaus, sillä jumalallinen luonto ei ole mitään muuta, kuin semmoisen rakkauden tuli ja hehku, joka täyttää taivaan ja maan."

"Rakkaus on Jumalan kuva, ei mikään kuollut eikä paperille maalattu kuva, vaan jumalallisen luonnon elävä olemus, joka palaa täynnänsä kaikkea hyvyttä."

"Hän ei ole kova, niinkuin me olemme niitä vastaan, jotka ovat tehneet väärin meille. Me vedämme pois kätemme ja suljemme kukkaromme, mutta Hän on hyvä kiittämättömille ja pahoille."

"Hän näkee, että sinä olet köyhä ja kurja, ja tietää, ettei sinulla ole mitään, millä maksat. Sentähden Hän antaa alttiisti anteeksi, vieläpä antaa sinulle kaikki."

"Se ei käy laatuun", hän sanoo, "että kristityt ihmiset arvelevat: 'me emme tiedä, onko Jumala suosiollinen meitä kohtaan vai ei.' Päinvastoin meidän tulee oppia sanomaan: 'minä tiedän, että uskon Kristukseen, ja sentähden myöskin, että Jumala on minun armollinen Isäni.'"

"Mikä syy siihen on, että Jumala antaa?" hän lausui eräänä päivänä. "Mikä taivuttaa häntä siihen? ei mikään muu, kuin sanomaton rakkaus, sillä Hän iloitsee antamisesta ja siunaamisesta. Mitä Hän antaa? Ei ainoastaan valtakuntia, ei ainoastaan mailmaa, joka on täynnä hopeata ja kultaa, ei ainoastaan taivasta ja maata, vaan Poikansa, joka on yhtä suuri, kuin Hän itse — se on: ijankaikkinen ja käsittämätön; lahjan, joka on yhtä ääretön, kuin Antaja, kaiken armon lähde ja alku; niin, kaikkien Jumalan rikkauksien ja aarteitten omistuksen."

T:ri Luther sanoi myöskin, että paras nimi, jolla meidän sopii ajatella Jumalaa, on Isä. "Se on armas, suloinen, syvä, sydäntä liikuttava nimi; sillä isän nimi on luonnostansa täynnä syntyperäistä suloisuutta ja lohdutusta. Sentähden meidän täytyy myöskin tunnustaa itsemme Jumalan lapsiksi; sillä tällä nimellä me syvästi liikutamme Jumalaamme, koska isän mielestä ei löydy mitään suloisempaa ääntä, kuin lapsen."

Kaikki nämät kummastuttavat minua. Minä tuskin tohdin avata kättäni ja ottaa tätä uskoa kotiin sydämeeni.

Tämmöiseksikö meidän siis todella tulee ajatella Jumalaa? Onko Hän tosiaan, niinkuin T:ri Luther sanoo, valmis kuulemaan heikointakin huokaustamme, valmis antamaan meille anteeksi ja auttamaan meitä.

Ja jos Hän on tällainen ja huolii siitä, mitä me ajattelemme Hänestä, kuinka paljon minä olen surettanut Häntä kaikki nämät vuodet!

Ei hetkeäkään enää! Minä en epäile Sinua hetkeäkään enää. Katso, taivaallinen Isä, minä olen palannut jälleen Sinun luoksesi!

Onko todella mahdollista, että Jumala on mielissäsä, kun luotamme Häneen — mielissäsä, kun rukoilemme, ainoastaan sentähden, että Hän rakastaa meitä?

Onko siinä todella perää, mitä T:ri Luther sanoo, että rakkaus on meidän suuri ansiomme; ja että me miellytämme Jumalaa paraiten sillä, että olemme hyviä toisillemme, juuri sentähden, että tämä on kaikkein enemmän Hänen luontonsa mukaan?

Minä olen varma siitä, että siinä on perää. Se tuntuu niin ihanalta, se täytyy olla totta.

Minun, myöskin minun on siis mahdollinen rakastaa Jumalaa. Kuinka on mahdollista, että minä *en* rakastaisi Häntä? Ja minun, myöskin minun on mahdollinen olla jumalinen, jos se on jumalinen, joka rakastaa Jumalaa ja tekee mitä hyvänsä hän voi, että kaikki hänen ympärillensä olisivat onnellisia. Mutta jos tämä todella on uskonto, niin se on onni, se on vapaus — se on elämä!

Miksi siis on niin monella jumalisella ihmisellä, jotka minä tunnen, aivan murheellinen muoto, ikäänkuin he olisivat orjia ja kovan isännän työssä?

Minun täytyy kysyä T:ri Lutherilta.

Huhtikuulla 1513.

Minä olen kysynyt T:ri Lutherilta, ja hän sanoo, että se on sen vuoksi, että perkele laittaa suuren osan siitä uskonnosta, jonka me näemme; että hän sanoo itsensä Kristukseksi ja lähestyy ja peloittaa ihmisiä ja ruoskii heitä heidän syntiensä muistolla ja kieltää heitä nostamasta silmiänsä taivaasen, koska Jumala muka on niin pyhä ja he ovat niin syntisiä. Mutta nämät kaikki tulevat siitä, että hän tietää, jotta, jos he nostaisivat silmiänsä taivaasen, heidän kauhunsa katoisi ja he näkisivät siellä Kristuksen, ei tuomarina eikä ankarana, ryöstävänä velkojana, vaan sääliväisenä, lempeänä Vapahtajana.

Minua lohduttaa suuresti, kun ajattelen tällä tapaa perkeleestä. Eikö hän ole koettanut opettaa minua uskontoonsa koko elin-aikanani? Ja nyt minä olen saanut selkoa hänestä! Hän on kertonut minulle valheita, ei minusta itsestä (T:ri Luther sanoo, ettei hän voi kuvata meitä syntisemmäksi, kuin olemme), vaan valheita Jumalasta. Se hyödyttää minua melkein yhtä paljon, kun kuulen T:ri Lutherin puhuvan perkeleestä, kuin Jumalasta — hän sanoo häntä "häijyksi, murheelliseksi hengeksi, joka tahtoo tehdä kaikki murheellisiksi."

Jumalan avulla minä en tahdo koskaan enään uskoa häntä. Mutta T:ri Luther sanoi, että joudun usein sitä tekemään; että perkele tulee takaisin ja panettelee Jumalaa ja häiritsee rauhaani niin monella tavalla, että sitä kestää kauan, ennenkuin minä opin tuntemaan häntä.

Minua kauhisti, kun hän puhui minulle tästä; mutta sitten hän rauhoitti minua jälleen sillä, että hän jutteli minulle ihanan kertomuksen, jonka hän sanoi olevan raamatusta. Se oli Hyvästä Paimenesta ja yksinkertaisista, eksyneistä lampaista, ja sudesta, joka koetti niellä niitä. "Kaikki Paimenen huoli tarkoittaa vaan sitä", hän sanoi, "että hän hellimmällä tavalla pitäisi lampaat luonansa; ja kun he eksyvät, menee hän etsimään heitä, nostaa heidät hartioilleen ja kantaa heidät kotiin hyvään turvaan. Paras viisautemme", hän lausui: "on se, että aina pysymme likellä tätä Hyvää Paimenta, joka on Kristus, ja kuuntelemme Hänen ääntänsä."

Minä tiedän, että Herraa Jesusta Kristusta sanotaan Hyväksi Paimeneksi. Minä olen nähnyt taulun, jossa Hän kantaa karitsaa hartioillaan. Mutta ennenkuin T:ri Luther selitti sen minulle, minä luulin sen merkitsevän, että Hän hallitsi ja omisti koko mailman, joka on Hänen laumansa. Mutta minä en koskaan ajatellut, että Hän lakkaamatta huoli *minusta*, niinkuin lampaastansa, etsi minua, kutsui minua, kaitsi minua, myöskin minua.

Muut ihmiset ovat epäilemättä ymmärtäneet kaikki nämät ennen. Vaan kuitenkin, jos niin on, miks'eivät munkit saarnaa siitä? Miksi täti Agnes palvelee Häntä luostarissa katumusharjoituksilla ja itsekidutuksilla sen sijaan, että hänen pitäisi palvella Häntä mailmassa ja olla hyvä kaikille ja auttaa kaikkia ympärillensä? Miksi meidän lempeällä äidillämme on semmoiset synkeät itsesyytöksen ajatukset, ja miksi hänestä tuntuu, kuin hän ja perheemme olisivat jonkun kirouksen alla?

T:ri Luther sanoi, että Kristus "tehtiin kiroukseksi meidän tähtemme;" että Hän, Jumalan puhdas ja saastuttamaton Karitsa, kantoi kirouksen meidän tähtemme ristinpuussa; ja että me, kun uskomme Häneen, emme ole kirouksen, vaan siunauksen alla — olemme siunatut.

Tätä siis krucifixi ja *Agnus Dei* tarkoittavat.

Epäilemättä ovat useat minun ympärilläni ymmärtäneet kaikki nämät kauan aikaa sitten. Minä olen varma, että ainakin Evamme ymmärsi sen.

Mikä ääretön ilo minulle, kun istun puutarhassa, ompelus kädessäni, ja katson ylös omenakukkien ja värisevien lehtien lävitse, ja näen Jumalan rakkauden siellä; — kun kuuntelen rastasta, joka on rakentanut pesänsä niitten väliin, ja jokaisessa sävelessä, joka paisuttaa hänen pikkuista kurkkuansa, tunnen Jumalan rakkauden, joka pitää huolta linnuista; — kun katson taivaan kirkkaisiin, sinertäviin säkeisiin ja tunnen, että ne ovat siunauksen teltta — Isäni huoneen katto, jotta, jos pilvet kulkevatkin sen ylitse, ne peittävät vaan muuttumattomaan valkeuden, jotta myöskin, kun päivä katoa, minä näen, että itse yö paljastaa uusia valkeuden mailmoja; — kun tiedän, että jos voisin kerittää auki poimusta poimuun Jumalan mailman, havaitsisin vaan yhä enemmän siunausta ja katsoisin yhä syvemmälle rakkauteen, joka on kaikkein keskuksena!

Ja sitten, kuinka hupaista on jatkaa ompelustyötäni ja ajatella, kun sormeni ahkerasti jouduttavat neulaani:

"Tämäkin on isän ja äidin auttamista; tämä, myöskin tämä on vähäinen rakkauden työ. Ja kun näin istun ja ompelen, Jumala on mieltynyt minuun ja siihen, mitä minä teen. Hän antaa tämän minun työkseni yhtä hyvin kuin määrää papit rukoilemaan ja T:ri Lutherin saarnaamaan. Minä palvelen Häntä ja on läsnä tässä vähäisessä sopessani mailmassa ja on tyytyväinen minuun — myöskin minuun!"

Voi, Fritz ja Eva! jos te molemmat olisitte tietäneet tämän, olisiko teidän tarvinnut jättää meidät ja lähteä palvelemaan Jumalaa niin kaukana poissa?

Olenko minä todella, niinkuin St. Kristofer, saavuttanut virtani rannan, jossa saan palvella Vapahtajaani ja auttaa kaikkia pilgimejä, kuin suinkin jaksan?

Paremmiin, paremmiin kuin St. Kristofer; sillä enkö minä *tunne sitä ääntä*, joka sanoo minulle:

"Elsa! Elsa! tee tämä minun tähteni!"

Enkä minä nyt ollenkaan pelkää, vaikka tulen vanhaksi. Tämä on suuri helpoitus, koska jo olen seitsemännelläkolkommalla ja lapset pitävät minua melkein yhtä vanhana kuin äitiämme. Sillä mikä vanhentuminen on, jos T:ri Martin Luther puhuu totta (ja minä tiedän varmaan, että hän puhuu), muuta kuin että joka päivä lähestymme Jumalaa ja Hänen pyhää onnellista kotiansa! T:ri Luther sanoo, että Vapahtajamme nimitti taivasta Isänsä kodiksi.

Ei niin, että minun tekisi mieli jättää tämä mailma. Niin kauan kuin Jumala tahtoo, että me olemme täällä, ja Hän on meidän kanssamme, on se kodikas kylläksi meille.

Toukokuulla 1513.

Tänä aamuna, kun paraikaa laitoin isäni mieliruokaa, kuulin herra Reichenbachin äänen ovesta. Hän meni arkihuoneeseen ja kohta sen jälkeen Chriemhild, Atlantis ja Thekla hyökkäsivät sisään kyökkiin.

"Herra Reichenbach tahtoo puhutella vanhempia", sanoi Chriemhild, "ja me käskettiin pois."

Minä olin hetken vähän levoton. Tuntui kuin entisinä Eisenachin aikoina; mutta siitä asti, kuin tulimme Wittenbergiin, emme ole tehneet mitään velkoja; että minä, vähäisen mietittyäni, tyyntynin jälleen. Lapset arvelivat jos jotakin siitä, mitä asia koski. Chriemhild luuli, että se oli joku valtiollinen seikka, koska hän oli nähnyt Reichenbachin hartaasti puhuvan Ulrich von Gersdorfin kanssa, kun hän tuli katua ylöspäin, ja he arvattavasti olivat keskustelleet aatelisten ja porvarein etu-oikeuksista.

Atlantis luuli, että tämä oli jollakin lailla yhteydessä T:ri Martin Lutherin kanssa, sillä herra Reichenbach oli huoneeseen tullessaan antanut äidille yhden uuden tohtorin lentokirjan.

Thekla tiesi varmaan, että nyt se hetki vihdoinkin oli tullut, jolloin ruvettaisiin käyttämään jotakin isän keksintöä — onko se alati käyvää kelloa vai metallien muuttamista vaiko höyrypumppua, sitä hän ei voinut sanoa; mutta hän oli vakuutettu siitä, että se oli jotakin, joka viimein tekisi meidät rikkaiksi, koska herra Reichenbach näytti niin kovasti totiselta ja oli niin kunnioittavainen isäämme kohtaan. Heille ei jäänyt pitkää aikaa perustella erinäisiä arveluitansa, kun kuulimme herra Reichenbachin joutuisasti astuvan porstuan lävitse ja oven nopeasti menevän kiinni hänen perässään.

"Mikä neuvottelu se oli?" kysyi Chriemhild ylenkatseellisesti; "hän ei ole ollut täällä kymmentä minuuttia."

Kohta sen jälkeen äitimme ilmestyi. Hän oli hyvin vaalea ja hänen äänensä vapisi, kun hän sanoi:

"Elsa lapseni, me tarvitsemme sinua."

"Sinä saat ensin tietää, Elsa", huusivat lapset. "No, se onkin oikein; sinä olet rakas, kiltti vanhin sisaremmeni ja sinä kerrot kai sitten meille."

Minä tuskin tiesin miksi, mutta sormeni eivät näyttäneet tottelevan minua yhtä nöyrästi kuin muutoin, ja kesti vähän aikaa, ennenkuin kykenin valmistamaan ruokani, pesemään käteni, kivistämään alas valkoiset hiani ranteisiin ja menemään heidän luoksensa arkihuoneeseen, että äitini palasi jälleen, näyttäen tavattoman hätäiseltä, ja itse vei minut sisään.

"Elsa kultani, tule tänne", lausui isäni. Ja, käteeni tarttuen, hän lisäsi: "herra Reichenbach on käskenyt minun sanoa sinulle jotakin. Muut vanhemmat ratkaisevat usein tällaiset asiat lastensa sijassa, mutta äitisi ja minä tahdomme jättää asian sinun päätettäväksesi. — Voisitko sinä ruveta hänen vaimoksensa?"

Kysymys saatti minut hämille enkä minä voinut kuin sanoa:

"Onko mahdollista, että hän ajattelee minua?"

"Ei siinä, Elsaseni, minun mielestäni mitään mahdotonta ole", arveli isäni; "mutta kaikissa tapauksissa on herra Reichenbach pannut asian selvälle kannalle. Kysymys on vaan, tahtooko Elsamme ajatella häntä."

Minä en pystynyt sanomaan mitään.

"Ajattele tarkoin, ennenkuin hylkää hänet", lausui isäni; "hän on hyvä ja jalo mies; hän ei huoli mistään myötäjaisistä sinun kanssasi; hän sanoo, että sinussa on myötäjaiset kuninkaallekin; ja minun täytyy tunnustaa, että hän on erittäin nerokas ja taitava mies, joka panee arvoa tieteellisiin keksintöihin, niinkuin vaan harvat näihin aikoihin."

"En minä tahdo hyljätä häntä", sammalsin minä.

Mutta helläsydäminen äiti sanoi, nojauttaen päätäni olkapäähänsä:

"Ajattele kuitenkin tyyni, ennenkuin suostut häneen. Me emme ole köyhät enää emmekä tarvitse minkään vieraan rikkautta onnellisina ollaksemme. Jumala varjelkoon, että lapsemme uhraisi itsensä meidän tähtemme. Herra Reichenbach on epäilemättä hyvä ja viisas mies, mutta minä tiedän hyvin nuorten tyttöjen mielen. Hän on vähänläntäinen, eikä pitkä ja pulskea, niinkuin Fritzimme ja Kristoferimme; ja hän on hieman paljaspäinen eikä varsin nuori, vaan pikemmin totinen ja vähäpuheinen, ja nuoret tytöt —"

"Mutta, äiti", minä sanoin, "minä en ole mikään nuori tyttö, minä olen kuusikolmatta täyttännyt; ei herra Reichenbach ole minusta vanha enkä minä ole koskaan huomannut, että hän on paljaspäinen, eikä hän minun parissani suinkaan ole vähäpuheinen."

"Oikein, Elsa", arveli äidin-äitimme, nauraen sopeustansa takan äärestä.

"Antakaat, isä ja äiti, näitten molempain kahden kesken päättää asia. Se käy heiltä paremmin kuin meiltä."

Ja illalla herra Reichenbach palasi jälleen, ja me sovimme kaikista.

"Tästäkö siis neuvoteltiin!" sanoivat lapset, vähän pettyneinä toiveissansa. "Se tuntuu niin tavalliselta asialta", arveli Atlantis, "me olemme niin tottuneet näkemään herra Reichenbachia. Hän käy meillä melkein joka päivä."

"Minusta siinä ei ole mitään estettä", lausui Chriemhild; "mutta se näyttää tuskin naimiselta, kun muuttaa vaan kadun poikki. Hänen talonsa on juuri vastapäätä meitä."

"Mutta se on paljoa komeampi, kuin meidän talomme", sanoi Thekla. "Minä pidän herra Reichenbachista; ei kukaan ole koskaan huolinut niin paljon piirustuksistani, kuin hän. Hän näyttää minulle, missä ne ovat virheelliset, ja neuvoo minua, kuinka saan ne oikeiksi, niinkuin hän todella katsoisi sitä tärkeäksi asiaksi; ja tärkeä se onkin, niinkuin tiedät, Elsa, koska minä aion kerta ommella ja auttaa vanhempia, niinkuin sinä. Eikä kukaan ole koskaan ollut niin hyvä Nix'ille, kuin hän. Hän otti tuonaan koiran syliinsä ja veti ulos puikon, joka oli tehnyt sen nilkuksi. Tätä Nix ei olisi sallinut keneltäkään muulta kuin minulta. Nix pitää herra Reichenbachin sangen hyvänä, ja niin minäkin. Herra Reichenbach on paljon viisaampi, luullakseni, kuin Ulrich, joka kiusaa Nix'iä eikä ole eroottavanansa kissojani lehmistäni; eikä herra Reichenbach minusta ole paljoa vanhempi; paitsi sitä, minä en soisi, että Elsamme asuisi askeltakaan kauempana poissa."

Ja Thekla kiipesi ylös syliini ja suuteli minua, sillä aikaa kuin Nix seisoj takajaloillansa ja haukkui, silmin-nähtävästi ajatellen, että tämä oli suuri tilaisuus. Niin että ainakin kaksi perheestämme on antanut suostumuksensa.

Mutta ei kukaan heistä kaikista tiedä vielä, mitä herra Reichenbach sanoi minulle, kun seisoiimme hetken aikaa akkunan luona, ennenkuin hän lähti tänä iltana. Hän sanoi:

"Elsa, Jumala se on, joka antaa minulle tämän ilon. Aivan siitä illasta saakka, jolloin te kaikki tulitte Wittenbergiin, ja minä näin, kuinka sinä hellästi autoit vanhoja ja neuvoit nuoria etkä koskaan hämmentynyt tässä tohussa, vaan kerkesit aina kiittämään kaikkia vähäisestäkkin hyvästä työstä taikka auttamaan jokaista, joka joutui vaan vähäiseen pulaan — aivan siitä saakka minä ajattelin, että sinä olit tämän kodin valo, ja rukoilin Jumalaa, että Hän kerran tekisi sinut minun kotini valoksi."

Voi! tämä osoittaa, kuinka rakkaus peittää ihmisten viat; mutta hän ei tuntenut Fritziä eikä paljon Evaakaan. He olivat kotimme todellinen päivänpaiste. Kuitenkin tahdon minä kaikissa tapauksissa Jumalan avulla koettaa parastani tehdäkseen herra Reichenbachin kotia valoisaksi.

Mutta kaikkein paras asia on se, että minä en pelkää vastaan-ottaa tätä siunausta. Minä uskon, että se on Jumala, joka sanomattomasta rakkaudestansa, niinkuin T:ri Luther sanoo, on antanut sen enkä minä pelkää, että Hän katsoo minua liian onnelliseksi.

Ennenkuin T:ri Luther rupesi rippi-isäkseni, minä en olisi suinkaan tietänyt, kääntyisikö tämä siunaukseksi vai kiroukseksi; vaan nyt minä en pelkää. Kahle näyttää pudonneen pois sydämeltäni ja verho silmistäni, ja minä voin nimittää Jumalaa isäksi ja pelkäämättä vastaan-ottaa kaikki Häneltä.

Minä tiedän, että Gottfriedin tunteet ovat samat. Koska minulla ei milloinkaan ollut mitään kutsumusta korkeampaan hengelliseen elämään, on se erityinen armo minua kohtaan, että olen löytänyt semmoisen uskonnon, joka saattaa aivan jokapäiväisen tyttöraukan rakastamaan Jumalaa ja etsimään Hänen siunaustansa.

Kesäkuulla.

Äitimme on tällä viikkoa pitänyt minulle koko joukon sydämellisiä puollustuspuheita siitä, että hän sanoi Gottfriedia (herra Reichenbach pyysi, että minä nimittäisin häntä niin) vanhaksi, paljaspäiseksi, vähänlääntäiseksi ja totiseksi.

"Kuule, lapseni, minä tarkoitin vaan, etten tahtonut, jotta sinä suostuisit häneen meidän tähtemme. Ja viimeistä lukua on hän, niinkuin sinä sanot, tuskin ensinkään paljaspäinen; ja sanotaan, että kaikki semmoiset miehet, jotka ajattelevat paljon, kadottavat hiuksensa varhain; ja minä olen varma, ettei se ole mikään etu, kun aina puhuu; eikä kaikki voi olla yhtä pitkät kuin Fritzimme ja Kristoferimme."

"Ja viimeistä lukua, rakas äiti", sanoi äidin-äiti, "Elsa ei valinnut herra Reichenbachia sinun tähtesi; mutta oletko sinä aivan varma, ettei Reichenbach valinnut Elsaa hänen isänsä tähden? Hän otti aina niin hartaasti osaa höyrypumpuun!"

Äitimme ja minä näemme mielihyvällä sen hiljaisen vaikutuksen, joka näyttää olevan herra Reichenbachilla Kristoferin suhteen. Tämän kumppanit ja myöhäiset kotiintulot ovat tätä aikaa usein tuottaneet meille paljon huolia. Kristofer luottaa myöskin häneen, koska hän ei ole pappi eikä juuri suuresti suosi munkkeja ja luostareita; eikä herra Reichenbach ole sinnepäinkään niin levoton Kristoferin puolesta, kuin me pelokkaat, hätäiset naiset jo rupesimme olemaan. Hän vakuuttaa, että Kristoferissa on hyvä alku; ja hän sanoo, etteivät parhaatkaan mallit ole kullan näköisiä, ennenkuin ne puhdistetaan. Meidän, naisten, joitten täytyy katsella kaikkia kaukaa rauhallisista kodoistamme, on niin vaikea eroittaa sulatus-uunien hehku tulipalon liekeistä.

Wittenbergissä, Syyskuulla 1513.

Tänä aamuna herra Reichenbach, Kristofer ja Ulrich von Gersdorf (joka on opiskellut täällä jonkun aikaa) palasivat aivan innoissaan jostakin väittelystä, jonka T:ri Luther ja muutamat Erfurtin tohtorit ja professorit olivat keskenänsä pitäneet.

Minä en tiedä, ymmärrätkö minä aivan selvästi, mistä puhe oli; mutta he näyttivät pitävän asiaa hyvin tärkeänä.

Meidän talomme on viime aikoina muuttunut melkein kokouspaikaksi; osittain, luullakseni, isäni sokeuden vuoksi, joka aina takaa, että joku on kotona meillä.

Näyttää siltä kuin T:ri Luther moittisi yliopistojen vanhaa opetustapaa. Tämä tekee, että vanhemmat

professorit katsovat häntä vaaralliseksi mailmanparantajaksi, sillä välin kuin nuoremmat riemuitsevat hänestä, ikäänkuin sankarista, joka taistelee heidän puolestansa. Vaan kuitenkin ovat ne vallat, joita T:ri Luther pyytää asettaa entiseen arvoonsa, vanhemmat kuin ne, joita hän ahdistaa. Hän vaatii, ettei mitään muuta hyväksytä teologisen totuuden ohjeeksi, kuin Pyhä Raamattu. Minä en ymmärrä, miksi tästä niin suurta riitaa tarvitaan, sillä minä luulin, että koko meidän uskomme perustui Pyhään Raamattuun. Arvatakseni ei ole niin laita; mutta jollei, mihin se siis perustuu? Minun täytyy kysyä tätä Gottfriedilta joskus, kun olemme kahden kesken.

Tänpäiväinen väitös tapahtui Wittenbergin arkki-diakonin T:ri Andreas Bodenstein'in, T:ri Lutherin ja Eisenachin T:rin Jobocus'en välillä. Viime mainittu on T:ri Lutherin vanha opettaja ja nimitetään Trutbetteriksi. T:ri Carlstedt itse näytti, niin sanotaan, kokonaan voitettulta; ja T:ri Jobocusen suu tukittiin, ja hän palaa takaisin Erfurtiin.

Ylioppilaat ovat ihastuksissa. Pääkohta, jota T:ri Luther häyryyttää, näyttää olevan Aristoteles, joka oli pakanallinen Kreikkalainen. Minä en ymmärrä, miksi nämät kirkon tohtorit niin kiihaasti puollustavat häntä; mutta herra Reichenbach sanoo, että koko koulu-opetus ja koko ane-oppi perustuvat jollakin lailla tähän Aristoteleeseen, ja että T:ri Luther tahtoo poistaa kaikki, mitä seisoo ylioppilaitten ja Pyhän Raamatun välillä.

Ulrich von Gersdorf sanoi, että meidän tohtorimme väittelee samaan tapaan, kuin hänen setänsä, Frans von Sickingen, taistelee. Hän seisoo, niinkuin paikalla, jonka hän tietää lujaksi; ja sitten, kun hänen vastustajansa ovat väsyneet eivätkä koeta järkähyttää häntä, syöksee hän yhtäkkiä alas heidän päällensä ja pyyhkäisee heidät pois, niinkuin vuorivirta.

"Mutta hänen suuri salaisuutensa näyttää olevan se", muistutti Kristofer, "että hän uskoo jokaiseen sanaan, jota hän lausuu. Hän puhuu, niinkuin muut ihmiset tekevät työtä, että joka isku on kantaan osattu."

Vaan Gottfried lausui vakavasti: "hän taistelee Jumalan taisteloa meidän aikamme kirjanoppineita ja Farisealaisia vastaan; ja, joko hän kukistaa taikka kukistetaan, taistelo on voitettava. Se on taistelo, ei ainoastaan vääryyttä vastaan, vaan totuuden puolesta, että se pysyisi siinä asemassa, jonka se on saavuttanut."

"Kun kuuntelen häntä", lausui Ulrich, "soisin minä, että ylioppilas-aikani olisi ohitse, ja minä pääsisin Thuringin metsän vanhaan linnaan, että saisin antaa kaikille hyville yrityksille uuden vauhdin. Hänestä opin, että silloin mailman suuria taisteloita taistellaan, kuin jokainen voittaa Jumalan viholliset omassa sydämessään ja kodissaan. Hän puhuu Aristoteleesta ja Augustinista, mutta minä ajattelen sen johdosta laiskuutta ja hirmuhallintoa linnassamme, talonpoikien kurjuutta ja sorrettua tilaa, joka on minulle, mitä Aristoteles ja koulumiehet ovat hänelle."

"Ja minä", sanoi Kristofer, "ajattelen, kun hän puhuu, kirjapainoamme, siksi kuin jokapäiväinen toimeni siinä näyttää olevan paras työ, mitä minä voin tehdä; ja kirjapainajan virka, kun saa lennättää semmoisia sanoja, kuin hänen, kautta mailman, tuntuu jaloimmalta asialta koko maan päällä."

"Mutta hänen luentonsa taistelevat hyvän taisteloa vielä paremmin, kuin hänen väitöksensä", muistutti Gottfried. "Näissä väitöksissä hän puhdistaa mailman vihollisesta; mutta Psalmien ja Romalaisepistolien selityksissään käy hän sisällistä sotaa ja puhdistaa sydämen niistä valheista, jotka eroittivat sen Jumalasta. Kun hän ahdistaa Aristoteleesta, johdattaa hän sinua raamatun, totuuden lähteen luo; kun hän puhuu vanhurskauttamisesta uskon kautta, johdattaa hän sinua Jumalan, pyhyiden ja autuuden ainoan lähteen luo."

"Kerrotaan, että T:ri Jodocus parka on käynyt aivan kipeäksi harmista, kun hän voitettiin", lausui Kristofer; "ja että monta katkeraa puhetta lasketaan Erfurtissa T:ri Lutherista."

"Mitä se haittaa", vastasi Ulrich, "kun yhä enemmän ylioppilaita tulvaa joka taholta Saksasta Wittenbergiin, ja Augustinin-luostari jo on täynnä nuoria munkkeja, jotka lähetetään tänne eri luostareista opiskelemaan Lutherin johdolla? Kansakunnan nuorisot ja voima on meidän puolellamme. Kuolleet haudatkoot kuollessaan."

"Voi, lapset", lausui äidin-äiti, katsahtaen ylös kutimestaan, "tämä on hautajais-saatto, jota kestää kauan. Nuoret puhuvat aina vanhoista, niinkuin nämät olisivat syntyneet vanhoina. Luuletko, etteivät meidän sydämemme koskaan ole sykkineet vahvasti toivosta, ja ettemme me ole koskaan taistelleet lohikäärmeitä vastaan? Vanha käärme ei ole kuitenkaan vielä tapettu. Eikä hän suinkaan ole kuollut, kun me olemme kuolleet ja te olette vanhat ja teidän lapsenlapsenne astuvat vanhan taisteluun, luullen, että he taistelevat ensimmäistä taisteloa, jonka mailma on nähnyt, ja voittavat viimeisen vihollisen."

"Ehkä ei", sanoi Gottfried; "mutta viimeinen vihollinen voitetaan joskus, ja kuka tietää, kuinka pian?"

Wittenbergissä, Lokakuulla 1513.

Meidän kunnioituksemme ja rakkautemme T:ri Lutheria kohtaan liittävät herra Reichenbachin ja minut lujasti yhteen.

T:ri Luther selittää paraikaa luennoissaan Romalaisepistolaa ja Psalmeja, ja kun istun rukkini ääressä taikka ompelen, lukee Gottfried minulle usein muistoonpanojansa näistä esitelmistä taikka kertoo minulle, mistä niissä on puhuttu. Tämä lohduttaa minua myöskin, koska hänellä on niin monta ajatusta ja epäilystä, jotka huolettaisivat minua hänen puolestaan, jollei hän olisi T:ri Lutherin ystävä. Ne ovat niin uudet ja oudot minulle; ja asiain niin ollen, minä en koskaan uskalla puhua niistä äidilleni.

Gottfried väittää, että suuria muutoksia ja parannuksia kaivataan kovasti kirkossa. Hän arvelee myöskin, ettei Kristofer ole aivan väärässä, kun hän moittii useita pappeja ja munkkeja, jotka, niinkuin hän sanoo, elävät semmoista elämää, joka on häväistys kristikunnalle.

Mutta etupäässä häntä inhottaa aneitten myyminen, jota T:ri Tetzl nyt harjoittaa useissa Sachsin kaupungeissa. Hän vakuuttaa, että se on hävytöntä valeitten kaupittelemista, ja että useimmat sivistyneet ja ylhäiset suurissa kaupungeissa ajattelevat samoin. Lisäksi hän kertoo minulle, että eräs kelpo mies, teologian prosessori — T:ri Johan von Wesel — julkisesti saarnasi niitä vastaan noin viisikymmentä vuotta takaperin Erfurtin yliopistossa ja jälestäpäin Wormsissa ja Mainzissa; sekä että Johan von Goch ja muut pyhät miehet aivan ankarasti vastustivat niitä.

Kun kysyin, eikö paavi ole hyväksynyt niitä, vastasi hän, että, jos tekee mieli tietää, mikä paavi on, tarvitsee lähteä Romaan. Hän oli käynyt siellä nuoruudessaan, ei pilgrimiretkellä, vaan kauppa-asioissa, ja hän jutteli minulle, että se pahuus, jonka hän näki siellä, erittäin silloisen paavin, Borgian, huonekunnassa, synnytti hänessä moneksi vuodeksi vihaa jo uskonnon nimeäkin vastaan. Hän oli, jatkoi hän, parhaasta päästä T:ri Lutherin kautta ruvennut uudestaan tuntemaan, että löytynee semmoinen uskonto, joka ei ole mikään synnin peite, vaan kehoitus pyhyyteen.

Hän sanoo myöskin, että minä olen kokonaan erehtynyt "Reineke Fuchs'in" suhteen; ettei se ole mikään tavallinen pilkkakirja, joka laskee leikkiä tosiaan pyhistä esineistä, vaan katkera, totinen satiri sitä ulkokultaisuutta vastaan, joka harjoittaa kaikenlaisia syntejä pyhien nimitysten varjolla.

Hän epäilee myöskin, ovatko Calixtinit ja Hussitit niin pahoja, kuin heitä on kuvattu. Minä käyn välisti levottomaksi, kun kuulen hänen puhuvan näin. Hänen mailmansa on niin paljoa avarampi kuin minun, että minun ajatusteni on vaikea seurata häntä siihen. Jos mailma on niin paha ja pyhimmissä paikoissa löytyy niin paljon ulkokultaisuutta, kenties minä kuitenkin olen ollut liian tyyli Kristofer raukalle.

Mutta jos Fritz on huomannut saman, kuinka onnettomaksi se hänet tehneekään!

Eivätkö todella jumaliset ihmiset, niinkuin Fritz ja Eva, voi hyödyttää mailmaa paremmalla tavalla, kuin sillä, että jättävät sen muuttumaan yhä enemmän turmeltuneeksi ja uskottomaksi, sillä välin kuin he istuvat itseksensä ja kutovat pyhyyden vaatteitansa luostarissa? Näyttää siltä, kuin jo olisi aika tehdä jotakin. Hupaista olisi tietää, kuka sen on tekävä.

Minä ajattelin, että se ehkä olisi paavi; mutta Gottfried pudistaa päätänsä ja sanoo: "ei Romasta mitään hyvää lähde."

"Eiköhän papit?" kysyin minä eräänä päivänä.

"He pitävät liian paljon huolta siitä", hän vastasi, "että heidän hovinsa ovat yhtä loistavat kuin ruhtinaitten, niin ettei heidän käy ryhtyminen niihin väärinkäytöksiin, jotka säilyttävät heille heidän tulonsa."

"Taikka ruhtinaat?"

"Pappien ystävyys on niin tärkeä heille, etteivät sekaannu hengellisiin asioihin."

"Taikka keisari?"

"Keisarilla", hän lausui, "on kylläksi tekemistä siinä, että hän pitää puoltansa ruhtinaita, pappeja ja paavia vastaan."

"Taikka ritarit?"

"Ritareilla on sota koko mailmaa vastaan", hän arveli; "minä en puhukaan heidän lakkaamattomista keskinäisistä riidoistansa. Mutta toisella puolella talonpojat nousevat hurjaan kapinaan ja toisella

suuret aatelliset kieltävät heidän etu-oikeuksiansa. Etevimmat porvarisperheet himmentävät heidän raa'an koreutensa, yhtä paljon kuin kaupunkien palatsit voittavat heidän yksinkertaiset rosvolinnansa. Niin ritareilla ja pikku aatelistolla ei ole muuta kuin katkeria sanoja papiston väärinkäytöksiä vastaan. Paitsi sitä heillä useimmilla on sukulaisia, joille he toivovat saavansa jonkun lihavan abbottikunnan."

"Entä talonpojat!" muistutin minä. "Eikö evankeliumi ensiksi päässyt juurtumaan talonpojissa?"

"*Jumalalta innostetuissa* talonpojissa ja kalastajissa!" hän vastasi mieltien. "Semmoisissa talonpojissa, jotka olivat kulkeneet maata edestakaisin kolme vuotta Mestarinsa kanssa. Mutta kuka nyt meidän talonpoikia opettaa? He eivät osaa lukea!"

"Epäilemättä siis porvarit", minä lausuin.

"Jokainen ehkä on valmis suosimaan omaa säätyänsä", vastasi hän hymyillen; "mutta minä luulen, että, jos paremmat ajat koittavat, se tapahtuu kaupunkien kautta. Niissä uudet opit pääsevät juurtumaan; niissä rikkailla on seura-elämä ja sivistys, ja köyhillä opettajia; yhteen joutuminen ja keskusteleminen valistavat ihmisten mielen; ja niissä on tilaisuus ajatella ja vapaus puhua. Jos aljettaisiin poistaa väärinkäytöksiä, edistäisivät, tietääkseni, porvarit sitä enemmän kuin muut."

"Mutta kuka alkaa?" minä kysyin. Eikö kukaan ole koskaan koettanut?"

"Useat ovat koettaneet", hän vastasi surullisesti; "ja useat ovat koettaissaan hukkuneet. Sillä välin kuin he ahdistivat yhtä väärinkäytöstä, versoivat toiset. Taikka kun he koettivat parantaa yhtä avonaista haavaa, joku astui esiin ja lausui, että oli aivan mahdoton eroittaa vamma muusta ruumiista, ja että he tavoittivat Pyhän Äitimme Kirkon, henkeä."

"Kuka siis uskaltaa aloittaa?" minä kysyin. "Lieneekö se Luther? Hän on kylläksi rohkea panemaan kaikki alttiiksi; ja koska hän on tehnyt niin paljon hyvää Fritzille, sinulle ja minulle, miks'ei koko kirkolle?"

"T:ri Luther on uskollinen kyllä ja tarpeeksi rohkea, mihin hyvänsä vaan hänen omatuntonsa vaatii häntä", sanoi Gottfried; "mutta hän askaroitsee paraikaa ihmisten sielujen pelastamisessa eikä kirkollisten väärinkäytösten poistamisessa."

"Mutta jos kirkolliset väärinkäytökset sattuisivat estämään ihmisten sielujen pelastamista", muistutin minä, "mitä T:ri Luther silloin tekisi?"

"Saisimme nähdä, Elsa", vastasi Gottfried. "Jos sudet hätyyttäisivät jotakin Lutherin lammasta, en minä luule, että hän huolisi paljon, millä aseella hän pelastaisi sen taikka millä vaaralla."

XIII.

Evan kertomus.

Nimptschenissä 1516.

Suuria muutoksia on tapahtunut näinä kolmena viime vuonna täti Cottan perheessä. Elsa on ollut naimisissa enemmän kuin kaksi vuotta ja lähettää minulle kummallisia kertomuksia pikku Greetansa kauneudesta ja viisaudesta. Hän alkaa nyt sopertaa äidin, isän ja tätien nimeä. Elsa on myöskin opettanut pikku tytön heittämään sormisuukkosa minun muotokuvalleni ja nimittämään sitä Eva serkuksi. He eivät suostu luostari-nimeeni.

Chriemhild on myöskin mennyt kihloihin nuoren ritarin, Ulrich von Gersdorfin, kanssa, jolla on linna Thüringin metsässä; ja hän kirjoittaa, että he usein puhuvat sisar Avesta ja että Ulrich yhä säilyttää noita kuivettuneita orvonkukkia yhdessä äitinsä hiussuortuvan ja haltiapyhimyksensä reliikin kanssa. Chriemhild sanoo, että minä tuskin tuntisin Ulrichia enää, hän on käynyt niin totiseksi ja järkeväksi ja on niin täynnä hyviä aikomuksia.

Pikku Thekla kirjoittaa, että hänkin ymmärtää vähäisen latinaa. Elsan puoliso on opettanut sen hänelle; eikä Elsa ja Gottfried Reichenbach ole milloinkaan niin mielissään, kuin jolloin he saavat kuulla hänen laulavan niitä virsiä, joita serkku Evan oli tapa veisata.

He näyttävät ajattelevan minua jonkunlaiseksi enkelisisareksi, jonka Jumala varhain kutsui luoksensa

ja joka ei koskaan vanhene. Se on hyvin suloista, kun minua sillä tapaa muistetaan; mutta välisti tuntuu siltä, kuin he tuskin muistaisivat elikkä rakastaisivat minua semmoisena, kuin nyt olen, vaan semmoisena, jona minä olin elikkä joksi olisin tullut.

Tokko he tuntisivat Eva serkkuansa siinä totisessa, hiljaisessa kahdenkolmatta-vuotisessa naisessa, joksi minä olen muuttunut? Sillä kun vanhassa kodissa aika näytti, niinkuin virta, osoittavan kulkuansa kasvamalla ja elämällä, näyttää se täällä luostarissa osoittavan sitä vaan varjon verkkaisella siirtymisellä äänettömässä auringonkellossa — kuoleman varjon. Luostarissa ei kukaan kasva, vaan vanhenee.

Täti Cottan kodissa vuosi muuttui talvesta kevääksi, kesäksi ja syksyksi — kylvön- ja elon-ajaksi — kukkien ja hedelmien ajaksi. Eri vuoden-ajat sulivat toisiinsa, me emme tietäneet kuinka taikka milloin. Luostarissa vuosi on tarkasti jaettu Joulun-, Tammi-, Helmi-, Maalis-, Huhtikuuhun j.n.e., eikä mikään muu eroita toista kuukautta toisesta kuin nimi ja päivä.

Vanhassa kodissa päivä valkeni koitosta sydänpäiväksi, lientyi sitten auringonlaskuksi ja himmentyi huomaamatta yöksi. Täällä luostarissa kello jakaa päivän tuntikausiin.

Beatrice'n vaalea muoto vaalenee vähitellen yhä enemmän; täti Agnesin kasvot käyvät yhä laihemmaksi ja tuikeammaksi; ja minä, niinkuin muut, olen viisi vuotta vanhempi kuin olin viisi vuotta takaperin tänne tullessani, ja siinä kaikki.

Toisia noviiseja tosin on tullut, jotka ovat tehneet peräyttämättömän lupauksen, ja kauniit, nuorekkaat kasvot ympäröivät minua; mutta sydäntäni viiltää usein, kun katselen heitä ja ajattelen, että he, niinkuin me muutkin, ovat sulkeneet itseltään elämän oven ja kaikki sen muutokset, ja alkaneet astua sitä yksitoikkoista polkua hautaa kohden, jonka askeleet on vaan vanhentuminen.

Muutammat näistä noviiseista halaavat hartaasti jumalista elämää, kun he tulevat. Heille on kerrottu taivaallisesta Yljästä, joka on täyttävä heidän pyhitetyt sydämensä puhtaalla, sanomattomalla autuudella, jota ei mailma ollenkaan tunne.

Toiset tulevat tänne perettensä köyhyyden tai ylpeyden uhreina. Heidän aateliset vanhempansa ovat liian köyhät elättämään heitä säätynsä mukaan, taikka myöskin on heidän omaisuutensa määrätty lisiksi jonkun naidun sisaren myötäjäisiin.

Minä tiedän, kuinka he pettyvät toiveissansa, kun he oppivat tuntemaan, että luostari on vaan lapsellinen pikkukuva mailmasta, sen vähäisistä kunnianpyynnöistä ja kateudesta, mutta ilman sen elämää ja rakkautta. Minä tiedän, että jaloimmat kärsivät kaikkein enimmän ja kenties lankeavat kaikkein syvimmälle.

Ahdasmielisille, tunnottomille luonnoille tavan jäinen tottumus helpommin palkitsee elämän moninaiset vaihtelut. He oleentuvat pikemmin ja ajattelevat yhtä ahkerasti luostarin tai sisarkunnan juoruja, johtajien vaaleja taikka naapuri-nunnaston häpeää, kuin he olisivat ajatelleet sen kaupungin tai kylän loruja, jossa he olisivat eläneet mailmassa.

Mutta lämpimät sydämet ja ylevät mielet — ne pyrkivät ja ponnistelevat taikka (vielä parempi) uneksivat, että he ovat saavuttaneet itsensä-halventamisen alimmat portaat taikka nousneet mystillisen hartauden ylimmille kukkuloille, mutta heräävät sitten katkerilla itesyytöksillä ja huomaavat itsensä liian heikoiksi vastustamaan vähäisiäkin kiusauksia, niinkuin täti Agnes.

Näitä minä koetan auttaa, mitä suinkin voi. Mutta minä olen nähnyt siitä, kuin tulini Nimptscheniin, että on kammottava ja vaarallinen asia, kun ottaa sielun kasvatuksen Jumalan käsistä omiin käsiinsä. Hänen kädessään karsiva veitsi epäilemättä välisti haavoittaa ja näyttää lakastuttavan; mutta meidän käsissämme se leikkaa ja haavoittaa ja lakastuttaa *eikä* karsi. Me voimme kyllä määrätä kidutuksia itsellemme; mutta Jumala yksin tekee kidutuksen parantavaksi taikka kärsimisen opettavaksi.

Minä en voi muuta kuin rukoilla, että, vaikka kuinka suuresti moni erhettyy, kun hän sulkee itsensä tänne, Sinä, joka olet Hyvä Lääkäri, otat meidät ja kaikki meidän hyödyttömät, vapaa-ehtoiset haavamme ja kaikki meidän pilatut, itsemme kautta tukautetut luonnonlahjamme, ja semmoisina, kuin me olemme, ja semmoisena, kuin olet, vielä kasvatat meitä Itseäsi varten.

Sairashuoneesta minä kaikkein enimmän huolin. Kun olemme luopuneet kaikista tavallisen elämän riemuista, suruista ja kohtauksista, näytämme tuskin jättäneen mitään Jumalan käsiin, jolla Hän koettaisi uskoamme ja taivuttaisi tahtoamme oman tahtonsa mukaan, paitsi taudin. Omaisiamme emme voi kaivata, koska itse olemme kokonaan ja ijäksi erkaantuneet kaikesta yhteydestä rakkaittemme kanssa täällä maan päällä. Emmekä liioin tunne köyhyyden eikä varallisuuden kiusauksia, koska meidän ei ole tilaisuus kokea kumpaakaan; sillä samalla, kuin olemme tehneet vapaa-ehtoisen köyhyyden lupauksen emmekä niin muodoin milloinkaan voi sanoa mitään meidän omaksemme, olemme päässeet

kaikista huolista; me olemme runsaasti lahjoitetun sisarkunnan jäsenet.

Tauti yksistänsä ei tottele meitä; ja sentähden, kun näen jonkun sisaren lasketuksi kärsimisen vuoteelle, ajattelen minä:

"*Jumala on sinut siihen laskenut!*" ja minä olen vielä varmempi siitä, että juuri tätä tarvitaan.

Minä opetan yhä noviiseja; mutta toisinaan se surullinen kysymys johtuu mieleeni:

"Miksi minä opetan heitä?"

Elämä ei tarjoa mitään tulevaisuutta heille — ainoastaan yksitoikkoisen nykyisyyden yksitoikkoista jatkamista.

Minä koetan ajatella: "minä kasvatan heitä ijankaikkisuutta varten." Mutta ken voi sitä tehdä, paitsi Jumala, joka asuu ijankaikkisuudessa ja näkee, mitkä siteet liittävät jokaisen silmänräpäyksen ajallisesta olostamme ijankaikkiseen tulevaisuuteen?

Mutta minä teen parastani. Katarina von Bora, nuori, kuusitoistavuotinen tyttö, joka on äskettäin tullut luostariin, viehättää minua suuresti. Hänellä on niin luja luonto, ja hänen sydämensä on niin harras. Mutta voi! mikä vaikutus-ala hänellä täällä on?

Täti Agnes ei ole millään lailla avannut sydäntänsä minulle. Tosin hän valvoi minun luonani, kun olin sairaana, yhtä hartaasti kuin täti Cottakin; mutta kun paranin, näytti hän sysäävän luotansa kaikki kiitollisuuteni ja rakkauteni osoitukset ja jatkoi vaan noita katumusharjoituksia ja itsekurituksia, joitten vuoksi nunnat erittäin kunnioittavat häntä ja pitävät häntä pyhänä.

Välillä minä kaipuulla katselen savua ja valkeita kylässä, jonka selitämme puitten välistä luostarin ylikerran akkunoista. Minä tiedän, että jokainen vähäinen savukiehkura nousee jonkun kodin takasta, jossa on isä, äiti ja pikkuisia lapsia; ja savukiehkurat näyttävät kohoavan, ikäänkuin pyhän suitsutuksen pilvet, Jumalan, Isämme luo taivaasen.

Mutta ne almut, joita sisarkunta aivan runsaasti jakelee, annetaan luostarin portilla, jott'emme koskaan tutustu köyhien kanssa muulla lailla, kuin tavallisesti almunantajat ja kerjäläiset; ja minä tahtoisin olla heidän *ystävänsä*.

Toisinaan pelkään, että menettelin maltittomasti ja itsepäisesti, kun jätin täti Cottan kodin, että olisin palvellut Jumalaa paremmin, jos olisin jäänyt sinne, ja että kuitenkin lähtöni kautta ehkä ilmestyi vähäinen tyhjä paikka, jota olisi maksanut vaivan täyttää. Kun tytöt menevät naimisiin, olisi täti Cotta kenties minusta saanut jonkunlaista lohdutusta; ja "Eva serkkuna" minä olisin kukaties pystynyt paremmin auttamaan Elsan lapsia, kuin Ave sisarena nunnia täällä. Mutta oli kuinka oli, on kärsimätöntä ja kapinallista ajatella sitä nyt; eikä mikään voi eroittaa minua Jumalasta ja Hänen rakkaudestansa.

Tavalla taikka toisella "Theologia Germanica" ja se ylevä, puhdas yhteys Jumalan kanssa, jota se opettaa, kuitenkin näyttivät suloisemmalla minusta keskeytetyn ja vireän elämän lomahetkinä, kuin nyt, kun ne ovat keskeyttömän joutilaisuuden työnä. Hiljaisen mietinnön hetket tuntuivat pyhemmältä juuri niitten koetusten ja askareitten vuoksi, jotka estivät niitä.

Välillä on niinkuin sydämenikin jäätyisi ja muuttuisi jäykäksi ja kovaksi. Minä pelkään todella, että niin kävisi, jollei sisar Beatrice parkaa olisi. Hän halvattiin nykyisin ja on nyt ainainen sairashuoneen asukas. Hän puhuu toisinaan aivan sekaisin eikä jaksa aina ajatella selvästi. Mutta minä olen löytänyt kirjan, joka miellyttää häntä; se on St. Luukkaan evankeliumi latinan kielellä. Minä olen saanut luvan ottaa sen luostarin kirjastosta ja kääntää sitä hänelle. Kertomukset ovat niin lyhyet ja yksinkertaiset, että hän voi ymmärtää niitä, eikä hän koskaan väsy niitä kuuntelemasta. Juuri sen takia, että ne ovat niin tuttavantapaiset, ovat ne rakkaat hänelle, ja minulle ne ovat aina uudet.

Mutta se on varsin kummallista, ettei siinä seiso mitään katumusharjoituksista eikä lupauksista eikä Pyhän Neitsyen palvelemisesta. Minä löydän ne luultavasti muista evankeliumeista taikka epistolista, jotka kirjoitettiin Neitsyemme taivaasen astumisen jälkeen.

Sisar Beatrice kuuntelee mielellään, kun veisaan Bernard de Clagny'n virttä ijankaikkisesta autuudesta taivaassa [Hic breve vivitur, hic breve plangitur, hic breve fletur etc.]:

Täällä' elo on lyhyt, vaikerrus lyhyt on, lyhyt itku,
Koht' elot, itkut, vaikerrukset saa sovituksen.
Oi sovitus! elon ainaisen tuot tään elon jälkeen,
Oi sovitus! sinä taivaasen viet tuskista meidät.

Kesäkuulla 1516.

Koko Augustinin munkkikunta Sachsissa on kovasti innoissaan Martin Lutherin tarkastusmatkoista. Hän on määrätty generalivikariukseksi T:ri Staupitzin sijaan, joka on lähetetty Alankomaille kokoomaan reliikejä vaaliruhtinas Fredrikin uuteen kirkkoon Wittenbergiin.

Viime Huhtikuulla kävi T:ri Luther Grimman luostarissa, joka ei ole kaukana täältä; ja priorinamme kautta, joka on sukua Grimman priorin kanssa, olemme kuulleet paljon siitä.

Vakavasti hän kääntää munkkikuntansa veljiä ja sisaria lukemaan raamattua ja St. Augustinusta ennen mitään muuta kirjaa. Me olemme alkaneet noudattaa hänen neuvoansa luostarissamme, ja kaikki näyttää heränneen uuteen elämään. Minä olen myöskin nähnyt kaksi ihanata kirjettä T:ri Martin Lutherilta, jotka hän on kirjoittanut kahdelle Augustinin veljeskunnan jäsenelle. Molemmat olivat kirjoitetut viime Huhtikuulla, ja moni meistä on lukenut ne. Ensimmäinen oli eräälle Memmingin munkille, veli Georg Spenlein'ille. Se alkaa: "Jesuksen Kristuksen nimeen." Muutamista yksityisistä rahaseikoista puhuttuaan, hän kirjoittaa:

"Mitä muihin asioihin tulee, minun tekee mieleni tietää, kuinka sinun sielusi laita on; josko se omaan vanhurskauteensa kyllästyneenä oppii luottamaan Kristuksen vanhurskauteen. Sillä meidän aikoinamme ylpeyden kiusaus palaa monessa ja parhaasta päästä niissä, jotka kaikin voimin pyrkivät olemaan hurskaita ja hyviä. He eivät tunne Jumalan vanhurskautta, joka on Kristuksessa annettu meille runsaasti ja ilmaiseksi, vaan koettavat itsestensä tehdä hyviä töitä, jotta he viimein, koristettuina ansioilla ja hyvillä avuilla, uskaltaisivat seisoa Jumalan edessä — joka on mahdoton asia. Sinulla oli, kun olit meillä, tällainen mielipide, ja niin oli minullakin; mutta nyt minä taistelen tätä erehdyistä vastaan, vaikka en ole vielä voittanut sitä."

"Sentähden, kallis veljeni, opi tuntemaan Kristusta ja Häntä ristiin-naulittuna, opi ylistämään Häntä ja, kun olet epätoivossa itse puolestasi, lausumaan 'Herra Jesus, Sinä olet minun vanhurskauteni, mutta minä olen Sinun syntisi, Sinä olet ottanut päällesi minut ja antanut minulle, mitä oli Sinun; Sinä olet ottanut päällesi, mitä Sinä et ollut, ja antanut minulle, mitä minä en ollut.' Varo, ettet pyri semmoiseen puhtauteen, ettet ole mielestäsi enää mikään syntinen; sillä Kristus asuu vaan syntisten tykönä. Sitä varten Hän astui alas taivaasta, jossa eli vanhurskaiden parissa, että eläisi syntisten parissa. Ajattele tätä Hänen rakkauttansa, ja sinä imet Hänen suloisen rakkautensa. Sillä jos me töittemme ja murheittemme kautta voisimme saavuttaa omantunnon rauhan, miksi Hän kuoli? Sentähden sinä ainoastaan Hänessä löydät levon sen kautta, että uskovaisesti epäilet sekä itsestäsi että teoistasi. Sillä Hän on tehnyt sinun syntisi omaksi synnikseen ja vanhurskautensa on Hän tehnyt sinun vanhurskaudeksesi."

Täti Agnes näytti juovan näitä sanoja, niinkuin sairas tulisessa kuumeessa. Hän käski minun lukea ne monta kertaa päästä päähän ja sitten kääntää ja kopioita ne; ja nyt hän pitää niitä muassaan joka paikassa.

Minulle ovat ne sanat, jotka seuraavat, yhtä kalliit. T:ri Luther sanoo, että niinkuin Kristus on ollut kärsivällinen meidän, eksyneitten, suhteen, tulee meidänkin olla kärsivällisiä muitten suhteen. "Lankee maahan Herran Jesuksen eteen", hän kirjoittaa, "etsi kaikkia, mitä kaipaat. Hän itse opettaa sinulle kaikki, myöskin tekemään työtä muitten tähden, niinkuin Hän on tehnyt sinun tähtesi."

Toinen kirje oli veli Georg Leiffer'ille Erfurtiin. Hän puhuu koetuksista näin:

"Kristuksen risti on jaettu pitkin koko mailmaa. Jokainen saa ajallansa oman osansa eikä jää sitä paitsi. Älä sinä siis koeta luoda pois osaasi, vaan vastaan-ota se pikemmin, niinkuin pyhä reliiki, joka on talletettava, ei missäkään kultaisessa tai hopeisessa reliiki-rasiassa, vaan kultaisen, se on rakastavan ja kuuliaisien, sydämen pyhyudessa. Sillä jos ristinpuu tuli niin pyhäksi Kristuksen lihan ja veren koskemisesta, että sitä katsotaan kaikkein jaloimmaksi reliikiksi, kuinka paljoa enemmän ovat ihmisten vainoamiset, kärsimiset ja viha pyhiä reliikejä, pyhäksi tehdyt ei Hänen ruumiinsa koskemisesta, vaan Hänen rakastavan sydämensä ja jumalallisen tahtonsa yhteydestä! Näitä meidän tulee halulla omaksi ottaa, siunata ja rakkaana pitää, koska Hänen kauttansa kirous on muutettu siunaukseksi, kärsiminen kunniaksi, risti autuudeksi."

Sisar Beatrice riemuitsee näistä sanoista ja kertoo niitä itseksensä, niinkuin minä olen selittänyt ne hänelle. Niin, minä ymmärrän; tämä tauti, avuttomuus — kaikki, mitä olen kadottanut ja kärsinyt, ovat pyhiä Vapahtajani reliikejä; ei sen vuoksi, että Hän unhottaa minua, vaan sen vuoksi, että Hän muistaa minua; muistaa *minua*! Sisar Ave, minä olen tyytyväinen.

Ja nyt hän tahtoo, että minä veisaan hänen mielivirtensä *Jesu dulcis memoria*:

Oi Jesu, nimes suloinen

Tuo ilon, riemun, autuuden;
Vaan siellä olo suloisin,
Miss' olet, Jesu, itsekin.

Niin armahast' ei laulut soi,
Ei kaunein soitto soittaa voi,
Ei koko maa sen vertainen
Kuin sinä, Jesu suloinen.

Kipuihin, tuskiin lääkkeen tuot,
Ja anoojillen avun suot,
Se ihminen on autuas,
Ken kulkee sinun neuvoissas.

Kun valtaasi saat sydämen,
Uus' aamu koittaa herttainen;
Ja uutta riemun elämää
Sun rakkautes' herättää.

Ei koskaan mene muistostain,
Mink' ilon sinun kauttas sain;
Sun katsees' valo-rikkahin
Mua valaiskohon vastakin.

Sa enkel-joukon kaunistus,
Sa sielun suurin ihastus,
Sa elon-huvi hengellen,
Sa riemu, autuus sydämen.

Sun luokses, Jesus, haluan;
Oi, milloin kokonaan sun saan?
Oi, milloin omaks jälleen jään,
Ja milloin kirkkautes nään.

Oi, tule, minun armahain,
Jolt' elämän ja kaiken sain!
Oi tule, ikävöittäi,
Ja saata minut luoksesi!

Asujat taivaan autuaat,
Nyt portit väljiks' auaiskaat!
Ikuinen kiitos soikohon,
Sun, Jesu, kiitos olkohon.

Täti Agnes on vihdoin puhunut minun kanssani. Lyhyeltä ja jyrkästi, niinkuin hän olisi ollut enemmän itseensä suuttunut, kuin katuvaainen tai iloinen, sanoi hän minulle tänä aamuna: "lapsi, nämät Lutherin sanat ovat etsineet sydäntäni. Minä olen kaiken elin-aikani pyrkinyt pyhimykseksi ja niin koettanut päästä Jumalan luo. Mutta se ei ole ollenkaan onnistunut minulta. Nyt minä opin, että olen syntinen ihminen, vaan että Jumalan rakkaus kuitenkin ulottuu minuun. Risti, Kristuksen risti, on minun polkuni helvetistä taivaasen. Minä en ole pyhimys. Minä en koskaan tule pyhimykseksi. Kristus on ainoa Jumalan Ainoa Pyhä; Hän on kantanut minun syntini, ja on minun vanhurskauteni. Hän on tehnyt nämät kaikki; eikä minulle jää mitään muuta tekemistä, kuin antaa Hänelle kaikki kunnia, kuin rakastaa, rakastaa, rakastaa Häntä ijäti! Ja minä aion tehdä sen", hän lisäsi innokkaasti. "Minä olen viheliäinen, ylpeä, avuton ja syntinen olento. Minä en voi auttaa sitä: minun täytyy."

Nämät sanat olivat jäykät ja vakavat, mutta kuinka muuttunut täti Agnes'in käytös! — nöyrä ja yksinkertainen, kuin lapsen. Ja kun hän lähti toimituksiinsa, suuteli hän otsaani ja sanoi: "voi, lapseni, rakasta minua vähäisen, jos voit — ei niinkuin pyhimystä, vaan niinkuin syntistä, vanhaa vaimo raukkaa, joka on katsonut yhdeksi suurimmaksi synniksensä, että hän rakasti sinua liian paljon, vaikka tämä todella oli vähimpiä syntejä; rakasta minua vähäisen, sisareni tähden, jota sinä rakastat niin paljon."

Elokuulla 1517.

Niin, pikku Greetamme on todella jotenkin eriskummainen lapsi. Vaikka hän ei ole vielä kahden vuoden vanha, tuntee hän meidät kaikki nimeltä. pitää meidät kaikki kurissa, paitsi minut. Minä kiellän häneltä monta asiaa, jota hän itkee; paitsi kun Gottfried on läsnä, joka, paha kyllä, ei raski nähdä, että hän hetkeäkään on suutuksissa. Hän sanoo, että äreä hoitaja pilasi hänen mielenlaatunsa, kun hän oli lapsi, ja luulee lapsia kasvatettavan sillä, ettei kiellä niiltä mitään. Kristofer, joka aina kehui kovasti ylenkatsovansa pieniä lapsia, antaa aivan nöyrällä tavalla hänen ratsastaa hartioillansa. Mutta ennen kaikkia on minusta hauska nähdä, kun hän istuu sokean isäni polvilla ja taputtaa hänen kasvojaan jonkunlaisella säälivällä kunnioituksella, niinkuin hän ymmärtäisi, että niissä puuttuu jotakin.

Minä olen myöskin opettanut häntä sanomaan Fritzin nimeä, kun näytän hänelle sen vähäisen hiuskiharan, jota minä kannan hänen muistokseen, ja suutelemaan Evan kuvaa. Minun on mahdollon ajatella, että he ovat niinkuin kadoksiin menneet taikka kuolleet häneltä. Mutta minä pelkään, että hän ei osaa erottaa Evan kuvaa Pyhän Neitsyen taulusta, jonka edessä minä opetan häntä kumartamaan ja ristimään otsaansa; sillä välisti hän koettaa suudella Neitsyemme taulua ja päinvastoin taivuttaa pieniä sormiansa pyhään merkkiin Evan kuvan edessä. Sen hän kuitenkin vähitellen oppii ymmärtämään paremmin. Ja eivätkö Eva ja Fritz todella ole perheemme pyhimyksiä ja haltiahenkiä? Minä uskon, että heidän rukouksensa tuottaa siunausta meille kaikille.

Sillä perheellemme on suotu aivan monta siunausta viime aikoina! Äidin kalliit kasvot näyttävät niin kirkkailta ja ovat alkaneet jälleen vanhalla suloisella tavallansa muistuttaa Armon Äidin kasvoista. Ja minä olen niin onnellinen, niin täysin määrin onnellinen. Ja tästä tulee myös, että olen jumalisempi kuin tavallisesti.

Minä en tarkoita ainoastaan koti-onnea, vaan parasta siunausta kaikista, joka tuli ensin, ennenkuin tiesinkään, että Gottfried mieli minua — tietö, että Jumala rakastaa minua — aarretten paras, jonka puutteessa kaikki tavaramme olisivat pelkkää huolta — Jumalan aarre-aitan rikkaus, joka on avattu meille Kristuksessa Jesuksessa meidän Herrassamme.

Gottfried on parempi, kuin koskaan olisin luullut. Kukaties hän todella käy paremmaksi joka vuosi; ainakin hän minusta näyttää paremmalta ja rakkaammalta.

Chriemhild ja Ulrich menevät pian naimisiin. Ulrich on nyt lähtenyt tapaamaan Frans von Sickingen'ia ja muita sukulaisiansa Rhein-in-maassa sekä tekemään tarpeellisia hankkeita häitä varten. Viime vuonna Chriemhild ja Atlantis oleskelivat pari viikkoa tuossa vanhassa linnassa Thüringin metsässä likellä Eisenachia. Outoa elämää näyttävät, heidän kertomuksensa mukaan, ihmiset siellä viettävän syvällä sydänmaissa ja yksinäisessä kalliolinnassa, josta ainoastaan muutamia talonpoikaistaloja näkyy; kerrottiinpa lisäksi kaikenlaisia kummallisia tarinoita hurjista metsästäjistä, elvoista ja peikoista, jotka menostelevat likiseuduilla. Minusta se näyttää yhtä autiolta, kuin erämaa, jossa Johannes Kastaja eli heinäsiirkoista ja metsähunajasta; mutta Chriemhild oli ihastunut siihen. Hän tutustui muutamien köyhien talonpoikien kanssa, ja he näyttivät pitävän häntä enkelinä — joka ajatus (niinkuin Atlantis sanoo) on myöskin Ulrichin vanhalla sedällä ja tädillä, Ulrichista itsestä puhumatta. Aluksi vanha täti Hermentrud oli hiukan kylmänkiskoinen; mutta kun Schönbergin sukuperä oli tarpeeksi tutkittu ja hyväksi havaittu, katsoi vanha nainen soveliaaksi ilmaista tunteitansa, sillä välin kuin vanha ritari kohteliaasti väitti, että hän aina oli nähnyt Chriemhild'in sukuperän hänen kasvoistaan.

Ja Ulrich sanoo sitä suureksi eduksi, että hänen linnansa on niin yksinäinen ja luja — hänen sopii joskus tarjota sitä turvapaikaksi Lutherille, jota muutamat papit ovat nykyisin alkaneet kovasti vihata.

Luther on erittäin hyvä pikku Greetallemme, jonka hän on kastanut. Hän sanoo, että pienet lapset usein ymmärtävät Jumalan paremmin kuin viisaimmat teologian tohtorit.

Thekla on kokenut ensimmäisen surunsa. Hänen pikkuinen löytökoiransa Nix on kuollut. Muutamia päiviä eläin parka oli potunut ja makasi lopulta pari tuntia vavisten niinkuin sisällisistä pudistuksista; kuitenkin kun hän kuuli Theklan äänen, kirkastuivat hänen himmeät, lakastuneet silmänsä ja hän huiskutti välisti heikosti häntäänsä kyljellensä maataksaan. Viimein hän kuoli; eikä Thekla ottanut millään lailla lohtuaksensa, vaan istui erinänsä ja vuodatti katkeria kyyneliä. Ainoa seikka, joka ilahutti häntä, oli se, että Kristofer kaivoi haudan Nixille puutarhaan sen perunapuun alle, jossa minun oli tapa kesäisin istua ja neuloa, niinkuin hän nyt tekee. Turhaan me koetimme naurattaa pois hänen suruansa. Hänen huulensa värisi ja hänen silmänsä täytyivät kyynelillä, jos joku yritti sitä.

Atlantis puhui vakaasti hänelle, kuinka kahdentoistavuotisen tytön jo oli aika jättää semmoinen lapsimaisuus; lempeä äitimmekin nuhteli hellästi ja sanoi eräänä päivänä, kun T:ri Luther oli kysynyt

Theklalta hänen lemmikkiänsä ja vastaukseksi saanut joukon kyyneliä: "lapseni, jos sinä näin suret koiraa, mitä sinä teet, kun todelliset surut tulevat?"

Mutta T:ri Luther näytti ymmärtävän Theklaa paremmin, kuin kukaan meistä, ja pitää hänen puoltansa. Hän sanoi, että Thekla oli lapsi, jonka lapselliset surut eivät olleet vähäisempiä hänelle, kuin meidän surumme ovat meille; että taivaasta ehkä katsoisimme kokonaisen valtakunnan kukistamista vähäpätöisemmäksi asiaksi, kuin nyt Theklan koiran kuolemaa; etteivät kuitenkaan enkelit, jotka katsovat alas taivaasta meidän puoleemme, ylenkatso vähäisiä ilojamme ja surujamme, ja ettemme mekään saa ylenkatsoa pienten lasten suruja ja iloja. Hänen tunteensa ovat kummallisessa määrässä samanlaiset kuin lapsen sydämen. Hänen hellyytensä rohkaisi Theklaa niin, että tämä verkalleen lähestyi häntä, pani kätensä hänen käsivarrelleen ja kysyi mieltävällä yksitotisuudella: "nouseeko kuolleista viimeisenä päivänä? Löytyykö koiria toisessa mailmassa?"

Tämmöinen sopimaton ajatus pelotti meitä useita; mutta T:ri Luther ei näyttänyt katsovan sitä sopimattomaksi. Hän sanoi: "me tiedämme vähemmän siitä, mimmoinen toinen mailma on oleva, kuin tämä pikkuinen tyttö tai tuo sylilapsi", hän lisäsi, sormellansa osoittaen pikku Greetaani, "tietää tämän mailman keisarikunnista ja valloista. Mutta siitä olemme varmat, ettei tuleva elämä ole mikään tyhjä, eloton erämaa. Katso, kuinka täysinäiseksi ja ihanaksi Herra Jumala on tehnyt kaikki tässä ajallisessa, katoavassa mailmassa, joka käsittää taivaan ja maan! Kuinka paljoa ihanammaksi Hän siis tehnee ijankaikkisen, katoamattoman mailman! Jumala on tekevä uudet taivaat ja uuden maan. Kaikki myrkylliset, pahat ja vahingolliset luontokappaleet karkoitetaan pois siitä — kaikki, mitä meidän syntimme on turmellut. Kaikki luontokappaleet muuttuvat, ei ainoastaan viattomiksi, vaan rakkaiksi, miellyttäväiksi ja iloisiksi, että voimme leikitellä niitten kanssa. 'Rintalapsi on leikittelevä kyykäärmeen pesän suussa, ja vierolapsi on pistävä kätensä basiliskin luolaan.' Miks'ei siis olisi pikku koiria uudessa maassa, joitten nahka kiiltää kuin kulta, ja karva välkkyy kuin kalliit kivet." [Lutherin "Tischreden."]

Sen erän perästä ei ole Theklan silmissä suinkaan ollut yhtään teologian tohtoria, joka olisi T:ri Lutherin vertainen.

Torgau'issa, Marraskuun 10 p. 1516.

Rutto on Wittenbergissä. Me olemme kaikki paenneet tänne. Yliopiston miehet ovat hajallaan, ja monta Augustinilaismunkkia on lähtenyt pois.

T:ri Luther oleskelee yhä Wittenbergin luostarissa. Me olemme nähneet kopian yhdestä hänen kirjeestänsä Lokakuun 26:lta päivältä, joka oli adresseerattu Erfurtin luostarin priorille, kunnianarvoisalle isä Johan Lange'lle.

"Terveyttä. Minä tarvitsen kaksi sihteeriä, koska en koko pitkän päivää tee muuta, kun kirjoitan kirjeitä; enkä minä tiedä, vaikka minä, kun aina kirjoitan, välisti joutuisinkin useita kertoja sanomaan samaa asiaa. Saat itse nähdä."

"Minä olen raamatun esittelä luostarissa; olen pöytärukousten lukia; olen pyynnöstä pitäjän jokapäiväinen saarnaaja; olen opinharjoitusten johdattaja; olen priorin sijainen (se on: yksitoista kertaa priorin), Litzkau'in kalalammikkojen kaitsia, Herzberg'in väestön asian-ajaja Torgau'issa, Paavalin ja Psalmien selittäjä; paitsi mitä jo olen sanonut alinomaisesta kirjeenvaihdostani. Minulla on tuskin aikaa rukouksiini kanonisilla hetkillä, puhumatta omista, yksityisistä kiusauksista mailman, lihan ja perkeleen kautta. Kas siinä, kuinka hyvä aika minulla on!"

"Mitä veli Johan Metzel'iin tulee, olet jo luullakseni kuullut minun ajatukseni. Minä koetan kuitenkin parastani. Kuinka saatat ajatella, että minä saan sijaa teidän Sardanapaluksillenne ja Sybariteillenne? Jos olet huonosti kasvattanut heidät, saat myöskin kärsiä niitä, joita olet huonosti kasvattanut. Minulla on yltäkyllin joutavia veljiä; — jos todellakin kukaan on joutava kärsivälliselle sydämelle. Minä olen varma siitä, että joutavat vielä käyvät hyödyllisemmiksi kuin ne, jotka nyt ovat hyödyllisempiä. Kärsi nyt sentähden heitä vähä aika."

"Muistaakseni olen jo kirjoittanut sinulle niistä veljistä, jotka lähetit luokseni. Muutamia olen, niinkuin he tahtoivatkin, toimittanut maisteri Spangenburgin luo, ettei heidän tarvitsisi hengittää tätä rutonsekaista ilmaa. Kahteen Kölniläiseen miellyin niin paljon ja katsoin heidän luonnonlahjojansa niin suuriksi, että pidätin heitä täällä, vaikka se kyllä kovasti maksaa. Kaksikolmatta pappia, kaksiviidettä nuorukaista ja lisäksi yliopistossa yhteensä kaksiviidettä henkeä elätetään köyhillä varoillamme. Mutta kyllä Herra huolen pitää."

"Sinä sanot, että eilen aloitit luentojesi Sananlaskuista. Huomenna minä ryhdyn Galatalaisepistolaan; vaikka pelkään, etten voi jatkaa, koska rutto liikkuu meidän parissamme. Tauti on jo vienyt pari kolme meistä, mutta ei kaikkia samana päivänä; ja naapurimme Faberin poika, joka eilen oli terve, on tänään kuollut; toinen on sairastunut. Mitä minun tulee sanoa? Rutto on todella tullut ja rupeaa raivoamaan

suurella julmuudella ja äkkipikaisuudella, semminkin nuorisossa. Sinä pyydät minua ja mestari Bartholomeusta etsimään turvaa sinun tykönäsi. Miksi minä pakenisin? Minä toivon, ettei mailma huku, vaikka veli Martin kaatuisi. Jos rutto leviää, hajotan minä munkit ympäri maata. Mitä minuun itseen tulee, olen asetettu tänne. Minun, munkin, velvollisuuteni ei salli, että minä pakenen; sillä mitä kuuliaisuus kerta vaati, sitä se yhä vaatii. Ei niin, että minä en pelkäisi kuolemaa — (minä en ole Apostoli Paavali, vaan ainoastaan apostoli Paavalin selittäjä) — mutta minä toivon, että Herra päästää minut pelostani."

"Jää hyvästi; ja muista meitä tänä Herran koetuksen päivänä. Hänelle olkoon kunnia."

Tämä kirje on vahvistanut minua ja monta muuta. Niin, jos velvollisuus olisi vaatinut, minä luulen, että mekin, niinkuin T:ri Luther, olisimme rohjenneet jäädä Wittenbergiin. Hänen uskaliaisuutensa lujittaa minua; niinkuin myöskin hänen tunnustuksensa, että hän oli pelossa. Se ei näytä olevan semmoinen pelko, joka vaivaa taikka kahlettaa hänen henkeänsä. Se ei edes häiritse hänen iloista mieltänsä. Se on luonnollinen kuoleman pelko, jota en minäkään jaksa voittaa. Minusta kaiketi, varmaan kuin hänestä, Jumala epäilemättä poistaa kuoleman pelon, kun Hän katsoo kuolemaamme otolliseksi.

Tämä ruton aika muistuttaa minua paljon siitä, mitä tapahtui, kun rutto viime kerralla etsiskeli meitä Eisenachissa!

Me olemme kadottaneet muutamia siitä ajasta — jos sopii sanoa, että Eva ja Fritz ovat meiltä kadonneet. Mutta kuinka rikkaaksi minun elämäni on käynyt! Puolisoni, pikku Greetamme ja sitten niin paljon ulkonaista menestystä! Koko tuo köyhyyden ja jokapäiväisten huolten taakka tykkönään poissa, ja niin paljon tavaraa, jolla saa muita auttaa! Mutta olenko minä kuitenkaan niin täydellisesti vapaa huolista, kuin minun pitäisi olla? Eivätkö ne toisinaan vaivaa minua vielä enemmän kuin ennen?

Kun ensin menin naimisiin, ja minulla oli Gottfried, jolle uskoin kaikki murheeni, ja köyhyyden sijasta oli rikkaus, joka näytti minusta loppumattomalta, luulin minä, etten milloinkaan enää tietäisi mitään huolista.

Mutta onko niin laita? Eikö juuri tavara itse sentähden, että se on meidän, muutu huoliksi? Kun kuulen näistä kauheista sodista Turkkilaisia vastaan ja kapinoista ja melskeistä eri paikoissa, ja katselen hupaista kotiamme, puutarhojamme ja peltojamme, ajattelen minä, kuinka kauheaa se olisi, jos jälleen joutuisimme köyhiksi taikka jos Greetan joskus kävisi niin; niin että rikkaus itse kääntyy huoliksi. Tästä tulen ajatelleeksi, mitä muuan hyvä mies kerta sanoi minulle: että se raamatun sana, joka käännettyä kuulun "rikas", kun puhutaan Abrahamista, toisissa paikoissa kuuluu "raskas;" jotta meidän ei tule lukea: "Abraham lähti Egyptistä *rikkaana* karjasta, hopeasta ja kullasta", vaan "*raskaana karjasta, hopeasta ja kullasta.*"

Niin, me olemme pilgrimimatalla Pyhään kaupunkiin; me pakenemme pahasta mailmasta; ja liian usein rikkaus on painona, joka estää meidän kulkuamme.

Minusta on sentähden hauska olla täällä tässä vähäisessä, halvassa huoneessa, johon olemme turvanneet — Gottfried, Greeta ja minä. Palveliat ovat toimitetut muualle; ja se huoventaa sydäntäni, kun huomaan, kuinka hyvästi tulemme aikaan ilman ylellisyyttä, joka alkoi näyttää välttämättömän tarpeelliselta. T:ri Lutherin sanat muistuvat mieleeni: "ahneet nauttivat siitä, mitä heillä on, yhtä vähän, kuin siitä, mitä heillä ei ole. He eivät voi edes iloita päivänpaisteesta. He eivät ajattele, mikä jalo lahja valkeus on — mikä sanomattoman suuri aarre aurinko on, joka loistaa alttiisti koko mailmalle."

Jumalan jokapäiväiset lahjat ovat Hänen kalliimmat lahjansa; vaan Hänen kalliimmilla lahjoillansa ei ole — ei edes elämällä itselläkään — mikään juuri *itsessään*. Ei niin, että ne ovat ilman juurta; ne ovat *paremmin* juurretut Hänen muuttumattoman rakkautensa syvyyteen.

Hyvä on, kun semmoisenkin koetuksen kautta, kuin tämän ruton, oppii, kuinka kokonaan epätietoista kaikki on täällä. "Jos laiva itse", niinkuin Gottfried sanoo, "on haaksirikon vaarassa, kukapa lastista vastannee?" Tästälähin tyydyn siihen ainoaan vakuutukseen, jonka Jumala T:ri Lutherin sanojen mukaan antaa meille — Hänen läsnä olonsa ja huolenpitonsa vakuutukseen: "*minä en koskaan hylkää sinua.*"

Wittenbergissä, Kesäkuulla 1517.

Me olemme taas kotona; ja kiitos Jumalan, meidän perheemme ei ole kumpikaan vähentynyt, paitsi yhden kuoleman kautta — nuorimman sisaremmeni, joka oli sylilapsi, kun lähdimme Eisenachista. Professorit ja ylioppilaat ovat myöskin palanneet. T:ri Luther, joka jäi tänne koko ajaksi, saarnaa suuremmalla voimalla ja selvyydellä, kuin ikinä ennen.

Kaupunkilaisten ajatus hänestä on kovasti erilainen. T:ri Tetzeli, tuo suuri paavin asiamies anettujen kaupassa, on muutamiksi kuukausiksi asettanut punaisen ristinsä Jüterbock'iin ja Zerbst'iin lähelle Wittenbergiä ja ilmoittanut, että hän myy synninpäästöä.

Isot joukot kaupunkilaisia, jotka arvatakseni ruton tähden ovat säikähtyneet sielunsa puolesta, ovat lähteneet T:ri Tetzelin luo ja palanneet ostetuilla anelipuillansa.

Minä en ole koskaan oikein tietänyt, mitä aneliput todella tuottavat. Kristoferilla on julmia juttuja, kuinka T:ri Tetzeli ja muut ravintoloissa ja pidoissa tuhlaavat ne rahat, jotka maksetaan niistä; ja Gottfried sanoo: "se on kauppa rahaa rakastavien pappien ja syntiä rakastavan kansan välillä."

Eilen aamulla näin ensi kerran yhden anekirjeen. Naapurimme, mylläriin vaimo, jonka vaaka on hiukan epäilty kaupungissa, oli pahasti suutuksissa, kun kävin ostamassa vähäisen jauhoja häneltä.

"Katso!" hän sanoi; "tämä Tohtori Luther tahtoo olla viisaampi, kuin paavi itse. Hän ei laske miestäni Herran Ehtoolliselle, jollei tämä kadu ja tunnusta syntejensä. Kuitenkin hän piti tämän anekuittia kädessään."

Vaimo antoi sen minulle, ja minä luin sen. Totta on, että, jos teologian tohtoreilla on eri mielipide aneitten arvosta, ei T:ri Tetzeli suinkaan arvele eikä epäile sanoissansa.

"Minä", kuuluu kirjeessä, "annan sinulle anteeksi kaiken irstaisuuden, kaikki synnit ja rikokset, jotka sinä olet tehnyt, olivat ne kuinka suuret ja kauheat tahansa. Minä päästän sinut niistä vaivoista, joita olisit saanut kiirastulessa kärsiä. Minä annan sinulle takaisin oikeuden nauttia sakramentteja. Minä otan sinut uudestaan kirkon yhteyteen. Minä asetan sinut jälleen siihen viattomuuteen ja puhtauteen, jossa kasteessa olit. Niin että, kun kuolema tulee, se portti, jonka kautta sielut kulkevat vaivan sijaan, sinulta suljetaan; samalla kuin päinvastoin se portti, joka vie autuuden paratiisiin, avataan sinulle. Ja jos ei sinua pian täältä kutsuta, pysyy tämä armo muuttumatonna koko loppu-ikäsi."

Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen.
Munkki *Johan Tetzeli*, asiamies,
on allekirjoittanut tämän omalla
kädellään."

"Ajatteleppas", sanoi naapurini; "paavi lupaa, että Fransini pääsee paratiisiin; mutta Luther ei tahdo laskea häntä edes pitäjänkirkkomme alttarin eteen! Ja vaikka hän maksoi semmoisen summan siitä! sillä munkki on epäilemättä luullut miestäni varakkaammaksi, kuin hän on; muutoin hän ei suinkaan olisi vaatinut kultaa semmoisilta köyhiltä, työtä tekeviltä ihmisiltä, kuin meiltä."

"Entä jos enkeleillä paratiisissa olisi sama ajatus kuin T:ri Lutherilla?" muistutin minä. "Eikö olisi parempi saada sitä tietää täällä kuin siellä?"

"Se on mahdotonta", hän vastasi; "eikö meillä ole Pyhän Isän oma sana? ja emmekö maksaneet kokonaista kultaflorinia? Mahdotonta, että se on turhaan."

"Pistä ensimmäinen florinisi vaakakuppiisi eikä Tetzelin arkkuun, naapuri", sanoi muuan ylioppilas nauraen, kun hän kuuli kovat ja vihaiset sanat; "se painaa enemmän jauhojesi kanssa kuin syntiäsi vastaan."

Minä jätin heidät jupakkaansa päättämään.

Gottfried sanoo olevan aivan totta, että T:ri Luther on kaupunginkirkon rippi-istuimelta vakaasti varoittanut useita katumusharjoittajiansa luottamasta näihin anekuitteihin ja on suoraan kieltänyt laskemasta ketään Herran Ehtoolliselle, joll'ei ole tunnustanut syntejensä ja luvannut luopua niistä, olipa sillä anekirjeitä tai ei.

Kun hän viime vuonna saarnasi kansalle Kymmenistä Käskyistä, sanoi hän, että Jumala antoi auliisti synnit anteeksi katuvaisille, ja ettei sitä saatu ostaa milläkään hinnalla, saatikka rahalla.

Wittenbergissä, Kesäkuun 18 p.

Kaikkien mielet täällä kuohuvat sen eilisen saarnan johdosta, jonka T:ri Luther piti vaaliruhtinaan edessä linnankirkossa.

Seurakunta oli hyvin lukuisa. Siinä oli oppilaita ja kaupunkilaisia.

Ei ollut sitä lasta eikä oppimatonta talonpoikaa, joka ei ymmärtänyt saarnaajan sanoja. Vaaliruhtinas oli hankkinut paavilta erinäisiä aneita kirkkoansa varten, mutta T:ri Luther ei tehnyt mitään poikkeusta hänen tähtensä. Hän sanoi, ettei Pyhä Raamattu missään paikassa vaadi meiltä mitään

katumusharjoituksia eikä hyvitystä syntiemme puolesta. Jumala antaa anteeksi, vapaasti ja ilmaiseksi, sanomattomasta armostansa; eikä pane anteeksi saaneelle muita velvollisuuksia kuin todellisen katumuksen ja vilpittömän sydämen kääntymyksen sekä lujan päätöksen kantaa Kristuksen ristiä ja tehdä mitä hyvää suinkin voi. Hän ilmoitti myöskin, että olisi parempi antaa rahaa suorastansa Roman Pietarin kirkon rakentamiseen kuin harjoittaa anekauppaa; että oli enemmän Jumalan mieleen, jos antaisi köyhille, kuin ostaisi näitä kirjeitä, jotka, niinkuin hän sanoi, korkeintaan eivät tee mitään muuta hyvää kenellekään, kuin ainoastaan vapauttavat kirkollisista rangaistuksista.

Kun yhdessä palasimme kirkosta, lausui Gottfried:

"Sotahuuto on siis viimein kajahtanut! Susi on karannut T:ri Lutherin omaan laumaan, ja paimen on herätetty. Sotahuuto on kajahtanut, Elsa, mutta taistelo on tuskin alkanut."

Ja kun kerroimme saarnasta äidin-äidillemme, sanoi hän:

"Tämä soi minusta, lapseni, niinkuin vanha tarina lapsuudestani. Enkö minä ole kuullut semmoisia sanoja puoli vuosisataa sitten Bömässä? ja enkö minä ole nähnyt niitten huulten, jotka lausuvat niitä, hiljenevän liekkeihin ja vereen? Ei T:ri Luther eikä kukaan teistä tiedä, minne kuljette. Kiitos Jumalan, että pian saan mennä hänen luokseen, joka kuoli juuri tämmöisten sanojen vuoksi! Kiitos Jumalan, että kuulen ne vielä, ennenkuin kuolen! Minä olen kauan epäillyt sekä niitä että kaikkia; kuinka rohkeninkaan ajatella, että muutamat maanpakoon tuomitut olivat oikeassa koko kirkkoa vastaan? Mutta koskei voi saada näitä sanoja vaikenemaan, vaan ne nousevat kuolleista jälleen, luulen minä, että niissä on elämä; ijankaikkinen elämä. Lapset", hän päätti, "sanokaat minulle, koska T:ri Luther ensikerran saarnaa; minä tahdon kuunnella häntä, ennenkuin kuolen, että saan kertoa kun tapaam hänet, ettei vanha totuus ole kuollut. Minä luulen, että se tuottaa hänelle uuden ilon, vaikkapa Jumalan valtaistuimen edessä."

Wittenbergissä, Elokuulla.

Kristofer on palannut Jüterbock'ista. Hän näki siellä suuren risuläjän palavan, jonka T:ri Tetzl, niinkuin tämä itse sanoi, oli käskenyt sytyttää torilla "vääräuskolaisten polttamiseksi."

Me nauroimme, kun hän jutteli tätä, niinkuin myöskin niitä uhkauksia ja kirouksia, joita oli viskattu Lutheria vastaan saarnastuolista rautaisen raha-arkun edessä. Mutta äidin-äitimme sanoi: "se ei ole mitään leikkiä, lapset; he ovat tehneet sitä ennen, ja tekevät varmaan vastakin!"

Wittenbergissä, Marraskuun 1 p. 1517,
Pyhäin Miesten päivänä.

Kun eilen illalla istuin Gottfriedin kanssa akkunassa ja hämärässä nukutin Greetaamme, näimme Lutherin kiireesti astuvan katua myöten linnankirkkoa päin. Hänen askeleensa olivat lujat ja nopeat, ja hän näytti olevan aivan ajatuksissaan, ettei hän huomannut mitään, kun hän kulki. Hänen ryhdissään oli jotakin outoa, joka teki, että puolisoni käski minun katsella häntä. Hänen päänsä oli pystyssä ja vähän taappäin, niinkuin hänen saarnatessaan. Hänellä oli suuri paperikäärä kädessään, ja vaikka joku tuuma nähtävästi oli valloittanut kaikki hänen ajatuksensa, näytti hän pikemmin päälliköltä, joka rientää sotatanterelle, kuin miettivältä teologilta.

Kun tänä aamuna menimme juhlapäivän ensi messuun, näimme, että suuri kansanpaljous oli kokoontunut linnankirkon ovilla; ei kuitenkaan mitään alhaista väkeä, vaan innokas joukko miehiä hyvissä vaatteissa, professoreita, porvareita ja ylioppilaita; ne, jotka olivat lähinnä, lukivat jotakin kirjoitusta, joka oli naulattu oveen, ja toiset jakaantuivat pieniin parviin, jotka hartaasti, vaikka matalalla äänellä, puhelivat keskenään.

Gottfried kysyi, mitä oli tapahtunut.

"Siinä on vaan muutamia T:ri Lutherin latinaisia thesejä aneita vastaan", lausui muuan ylioppilas. "Hän kehoittaa niissä väittelemään asiasta."

Minä rauhotuin, kun kuulin, ettei mikään hätä ollut, ja Gottfried ja minä menimme levollisesti kirkkoon.

"Se on vaan joku yliopiston asia", minä sanoin. "Minä pelkäsin jo jotakin kansallista vauriota, Turkkiilaisten päällekkarkausta, taikka onnettomuutta vaaliruhtinaan perheessä."

Kun palasimme, oli kuitenkin ihmistunko lisääntynyt, ja puheet näyttivät muutamien kesken käyvän kiivaaksi. Yksi ylioppilas käänsi paraikaa Latinasta Saksaksi oppimattomille, ja me pysähdyimme kuuntelemaan.

Mitä hän luki, näytti minusta aivan oikealta, mutta ei millään lailla erinomaiselta. Me olimme usein kuulleet T:ri Lutherin sanovan ja myöskin saarnaavan samanlaisia asioita. Juuri kun saavuimme paikalle, luki ylioppilas seuraavat sanat:

"Se erehtyy suuresti, joka luulee voivansa sovittaa syntinsä, sillä Jumala antaa aina anteeksi omasta ehdosta ja rajattomasta armostansa eikä vaadi mitään muuta palkinnoksi, kuin hurskasta elämää."

Tämän lauseen minä muistan selvästi, koska se oli aivan samanlainen, kuin olimme kuulleet hänen saarnaavan. Muita thesejä tuli tämän jälkeen, esimerkiksi, että oli kovin epätietoista, pelastivatko anekirjeet kiirastulesta, ja että oli parempi antaa almuja kuin ostaa aneita. Mutta minkä vuoksi nämät thesit kokosivat niin paljon väkeä ja synnyttivät niin harrasta osan-ottoa, sitä minä en voinut täydellisesti ymmärtää, jollei se ollut siitä syystä, että ne olivat Latinaksi?

Yksi lause, minä huomasin, herätti kovin erilaisia tunteita kansassa. Se oli ilmoitus, että ainoastaan Pyhä Raamattu voi ratkaista hengellisiä riitakysymyksiä, ja että kaikki skolastilliset opettajat yhteensä eivät kyenneet määräämään mitään oppia oikeaksi.

Ylioppilaat ja useat porvarit vastaan-ottivat tämän ilmoituksen vahvoilla suostumuksen-osoituksilla, ja muutamat professorit sanoivat kokonaan hyväksyvänsä sitä; mutta toiset tohtorit ravistivat päätänsä, ja moniaat lähtivät kohta pois ja mutisivat vihaisesti mennessään.

Lopuksi Luther katsoi tarpeelliseksi julistaa, "ettei hän ollut mikään väärä-uskolainen, sanokoot valistumattomat ja sairasmieliset ihmiset mitä hyvänsä."

"Miksi Luther katsoi tarpeelliseksi julistaa, ettei hän ole mikään väärä-uskolainen?" sanoin minä Gottfriedille, kun astuimme kotiin. "Lieneekö mikään enemmän täynnä kunnioitusta paavia ja kirkkoa kohtaan, kuin useat näistä theseistä? Ja miksi ne herättävät niin suurta huomiota? T:ri Luther ei sano mitään muuta, kuin mitä moni meistä ajattelee!"

"Aivan oikein, Elsa", vastasi Gottfried vakaasti; "mutta tieto sanoa, mitä muut ihmiset ainoastaan ajattelevat, on se, joka tekee ihmisistä runoilioita ja viisaita; ja rohkeus sanoa, mitä muut ainoastaan uskaltavat ajatella, tekee ihmisistä martyrejä taikka uskonpuhdistajia taikka molempia."

Marraskuulla 20 p.

Kummallista melua nämät thesit nostavat. Kristoferin on mahdoton saada niitä kyllin pian painetuksi. Sekä latinainen että saksalainen paino ovat täydessä työssä, thesit ovat käännettyt ja niitä tilataan joka paikasta Saksassa.

T:ri Tetzeli kuuluu olevan vimmassa, ja useat papit ovat huolissaan, kuinka lopulta käy; uusi piispa on evännyt T:ri Lutheria antamasta ulos selitystä näihin theseihin. Hoetaan, ettei vaaliruhtinas Fredrik ole aivan mielissään, sillä hän pelkää, että uusi yliopisto, joka vielä on taimena, vahingoittuu.

Ylioppilaita tulee kuitenkin joukottain kaupunkiin, ja T:ri Lutherin luennoissa käydään enemmän, kuin koskaan ennen. Hän on Saksan nuorison sankari.

Mutta ei kukaan ole enemmän ihastunut häneen, kuin äidin-äitimme. Hän tahtoi kaiken mokomin päästä kirkkoon Pyhäin Miesten päivänä, ja astuen horjuvilla askelilla käytävää ylös, istuutui hän aivan Lutherin saarnastuolin alle vastapäätä seurakuntaa.

Hän ei nähnyt eikä kuullut mitään muuta kuin T:ri Lutheria. Kun tämä astui alas saarnastuolista, tarttui äidin-äiti hänen käteensä ja siunasi häntä heikolla ja katkonaisella äänellä. Ja kotiin tultuansa hän istui kauan aikaa ääneti, silloin tällöin vaan pyyhki kyyneliänsä.

Kun Gottfried ja minä sanoimme hyvää yötä hänelle, tarttui hän molemmin käsin meidän kummankin käteen ja lausui:

"Olkaat, lapset, uskollisemmat, kuin minä olen ollut; tämä mies saarnaa sitä totuutta, jonka tähden minun puolisoni kuoli. Jumala lähettää hänet teille. Olkaat uskolliset hänelle. Muistakaat, ettette luovu hänestä. Jokaisen ei ole sallittu, niinkuin minun, saada vanhana jälleen nähdä sitä valoa, jonka hän nuorena heitti. Minulle hänen sanansa ovat niinkuin ääni kuolleitten maasta, sen edestä sopii kuolla."

Äitini ei ole oikein tyytyväinen. Hän pitää siitä, mitä T:ri Luther sanoo, mutta hän pelkää, mitä täti Agnes ajattelee. Hän arvelee, että T:ri Luther välisti puhuu liian rajusti. Hän ei soisi, että ketäkään loukataan. Hän ei juuri suvaitse sitä tapaa, jolla anekirjeitä myydään, mutta hän toivoo, että T:ri Tetzeli tarkoittaa hyvää, eikä hän yhtään epäile, että paavi parhaiten asian tietää. Hän on myöskin vakuutettu siitä, että kaikki hyvät ihmiset sydämessään ajattelevat samaa, mutta hän varoo, että taistelun kiivaudessa jokainen tulee enemmän lausuneeksi, kuin aikookaan, joka suotta ihmisiä suututtaa. Hänen

mielestään oli aivan luonnollista, että Luther hiljaisuudessa nuhteli rippilapsiansa, jotka luulivat pelastuvansa ilman katumuksetta; mutta minkä vuoksi hän näin pani koko kaupungin liikkeelle theseillänsä, sitä hän ei ymmärtänyt; lisäksi juuri Pyhäin Miesten päivänä, kun varsin paljon vieraita maaseuduilta kävi kaupungissa, ja pyhät reliikit asetettiin näkyviin ja jokaisen tuli harjoittaa hartauttansa.

"Voi, äitiseni", lausui isä, "naiset ovat liian helläsydämiset kyntömiehen töihin. Te ette suinkaan hennoisi kiskoa ketoa eikä kitkeä pois kaikkia kauniita metsäkukkia. Mutta kun elon-aika tulee, panemme teidät leikkaajien viereen sitomaan lyhteitä taikka poimimaan tähkiä. Ei mikään karkea mieskäsi tee sitä niin hyvin kuin teidän."

Ja Gottfried sanoi, että T:ri Lutherin teologian-tohtorin vala suorastaan velvoittaa häntä opettamaan puhdasta kristin-oppia, yhtä paljon kuin hänen papinvalansa vaatii häntä varjelemaan laumaansa erhetyksistä ja synneistä. Gottfried arvelee, että myrskyiset ajat ovat tulossa. Hänelle se lienee parasta, ja hänen vieressänsä kaikki on hyvä minulle. Paitsi sitä olen minä tottunut routaisiin teihin. Mutta kun katselen pikku Greetaamme, kun hänen kuoppaiset poskensa, unesta punehtuneina, nojautuvat pääalaiseen, täytyy minun toivoa, ettei taistelo alkaisi hänen aikansa.

T:ri Luther lasi tarkasti maksut, ennenkuin hän ripusti nämät thesit kirkon oveen. Juuri tästä syystä hän teki sen niin salaisesti, yhdenkään ystävänsä kanssa neuvottelematta. Hän tiesi, että vaara oli tarjona, ja päätti jalosti, ettei hän saattaisi ketään muuta — ei vaaliruhtinasta, ei professoria eikä pappia — siihen vaaraan, johon hän, itsestäänsä huolimatta, meni.

Joulukuulla 1517.

Yhdessä asiassa olemme kaikki yksimieliset: me ihastelemme kaikki T:ri Lutherin luentoja St. Paavalin Epistolasta Galatalaisille. Gottfried kävi niitä kuuntelemassa, teki muistoonpanoja ja kertoi ne meille kotona isäni tykönä. Me kokoonnumme kaikki hänen ympärillensä talvi-iltoina, kun hän lukee näitä innostuttavia sanoja. Tämän kaltaisia sanoja ei ole luullakseni milloinkaan löytynyt. Eilen hän luki meille kymmenennen kerran, mitä T:ri Luther lausui sanoista "Joka on minua rakastanut ja antoi itsensä minun edestäni."

"Lukekaat pontevasti", hän sanoo, "nämät sanat 'minua' ja 'minun edestäni.' Paina tämä 'minua' sydämeesi äläkä epäile, että olet niitten joukossa, joita tämä 'minua' tarkoittaa; vieläpä, ettei Kristus ole ainoastaan rakastanut Pietaria ja Paavalia ja antanut itseänsä heidän tähtensä, vaan että myös sama armo, joka on käsitetty tähän 'minua' sanaan, yhtä hyvin kuuluu meille ja koskee meihin kuin heihinkin. Sillä samalla tavalla kuin emme voi kieltää, että kaikki olemme syntisiä, kaikki kadotettuja; samalla tavalla emme voi kieltää, että Kristus kuoli syntiemme tähden. Sen vuoksi, kun minä tunnen ja tunnustan, että olen syntinen, miks'en sanoisi, että olen tehty vanhurskaaksi Kristuksen vanhurskauden kautta, semminkin kuin kuulen, että Hän rakasti minua ja antoi itsensä minun edestäni?"

Ja sitten äiti kysyi niitä paikkoja, joista hän kaikkein enimmäin iloitsee: "oi Kristus, minä olen Sinun syntisi, Sinun kirouksesi, Sinun Jumalan vihasi, Sinun helvettisi; ja päinvastoin, Sinä olet minun vanhurskauteni, minun siunaukseni, minun elämäni, minun Jumalan armoni, minun taivaani."

Ja taas, kun hän puhuu, kuinka Kristus "tehtiin kiroukseksi meidän tähtemme, kuinka Jumalan puhdas ja saastuttamaton Karitsa käärittiin synteihimme, kuinka Jumala ei sälytä syntejämme meidän, vaan Poikansa hartioille, että tämä kärsisi niitten rangaistuksen ja olisi rauhamme, jotta me Hänen haavojensa kautta parantuisimme."

Ja toisessa paikassa:

"Synti on mahtava valloittaja, joka kukistaa koko ihmiskunnan, oppineet ja oppimattomat, hurskaat, viisaat ja voimakkaat. Tämä tyranni karkaa Kristuksen kimppuun ja pyytää nielaistaksensa Häntä, niinkuin hän nielaistaa kaikki muut. Mutta hän ei näe, että Kristus on kukistumaton ja ijankaikkinen vanhurskaus. Sentähden synti välttämättömästi voitetaan ja tapetaan; ja vanhurskaus voittaa, elää ja hallitsee. Samoin on Kristuksessa kaikki synnit voitettut, tapetut ja haudatut; ja vanhurskaus jää voittajaksi ja hallitsee ijankaikkisesti."

"Samalla tavalla kuolema, joka on koko mailman kaikkivaltias kuningatar ja haltia, tappaa kuninkaita, ruhtinaita ja kaikkia ihmisiä ja ottelee ankarasti elämän kanssa, aikoen kokonaan voittaa ja nielaista sen. Mutta Elämä oli kuolematon, ja vaikka se voitettiin, voitti se kuitenkin, kukisti ja surmasi kuoleman. Kuolema on sentähden Kristuksen kautta kukistettu ja poistettu, jotta se nyt on vaan kuoleman kuva, joka, osansa kadotettuaan, ei voi enää vahingoittaa niitä, jotka uskovat Kristukseen, joka on tullut kuoleman kuolemaksi."

"Näin kirous taistelee siunausta vastaan ja tahtoo tuomita sen kuolemaan ja tuhota sen; mutta ei

jaksa. Sillä siunaus on jumalallinen ja ijankaikkinen, sentähden sen välttämättömästi täytyy väistyä. Sillä jos se siunaus, joka Kristuksessa on, voitettaisiin, voitettaisiin Jumala itse. Mutta tämä on mahdotonta; sentähden Kristus, Jumalan voima, vanhurskaus, siunaus, armo ja elämä, voittaa ja kukistaa nämät kuoleman ja kirouksen ilman sodatta tai aseitta tässä meidän runmiissamme, jotteivät ne enää voi vahingoittaa niitä, jotka uskovat."

Tämmöisiä totuuksia varten sopii todella taistella; mutta kuka, paitsi perkele, tahtois taistella niitä vastaan? Olisi hupaista tietää, mitä Fritz ajattelisi näistä kaikista.

Wittenbergissä, Helmikuulla 1513.

Kristofer palasi eilen illalla torilta, jossa ylioppilaat olivat polttaneet Tetzelin thesit, jotka tämä kirjoitti vastaukseksi T:ri Lutherille. Tetzeli piileskelee paavillisen arvonn takana ja syyttää T:ri Lutheria, että hän ahdistaa pyhää isää itseä.

Mutta T:ri Luther sanoo, ettei mikään koskaan saa häntä väärä-uskolaiseksi; että hän tahtoo myöntää paavin äänen Kristuksen omaksi ääneksi. Ylioppilaat sytyttivät tämän roivion torilla kokonaan omalla edesvastauksellaan. He ovat aivan ihastuneet T:ri Martin'iin, mutta vihastuneet Tetzeliin ja Dominikaneihin.

"Kuka epäilee", sanoi Kristofer, "kuinka taistelo päättyy, kun kaikki oppi, rehellisyys ja totuus on toisella puolella, ja muutamat viheliäiset, ahneet munkit toisella?" Ja hän jatkoi kertomustansa palosta ja ylioppilaitten puheista yhtä suurella riemulla, kuin se olisi ollut voitto Tetzelistä ja anekauppiaista itsestä.

"Mutta minusta nähden", sanoin minä, "T:ri Luther ei katso asiaa niin helpoksi, kuin te. Minä olen huomannut nykyisin, että hän on totinen ja välisti sangen alakuloinen. Hän ei näytä ajattelevan, että voitto jo on saatu."

"Nuoret soturit", lausui Gottfried, "ovat usein yhtä hilpeät iltaa ennen ensi taisteloansa, kuin turnajaisten aattona. Vanhat soturit ovat totiset ennen taisteloita. Heidän rohkeutensa tulee tappelun ohessa. Näin lienee, luullakseni, T:ri Lutherin laita. Sillä taistelo lähestyy varmaan. Jo luopuvat muutamat hänen vanhoista ystävistänsä hänestä. Sanotaan, että Roman censori, Prierias, on moittinut hänen thesejänsä ja kirjoittanut niitä vastaan."

"Mutta", vastasi Kristofer, "kerrotaan myöskin, että paavi Leo kiitti T:ri Lutherin neroa ja sanoi, että se oli vaan munkkien kateus, joka keksi virheitä hänessä. T:ri Luther luulee, että paavin tarvitsee vaan saada tietää totuus näistä anekauppiaista, ja hän hylkää heidät kokonaan."

"Rehelliset ihmiset luulevat kaikkia ihmisiä rehellisiksi, kunnes he havaitaan epärehellisiksi", arveli Gottfried kuivakiskoisesti; "mutta Roman hovi on tuhlaavainen ja aneista hyötyy hyvästi."

Tänä aamuna äidin-äitimme kysyi levottomasti, mitä nuot huudot tiesivät, jotka hän oli eilen torilta kuullut, ja valkean valo, jonka hän oli nähnyt, ja räiskinä?

"Ei muuta kuin Tetzelin valehtelevia thesejä", lausui Kristofer. Äidin-äiti näytti tyyntyneeltä.

"Nuoruuteni aikoina," hän vastasi, "minä opin hartaasti kuuntelemaan tämänkaltaisia meluja. Mutta niihin aikoihin poltettiin toreilla vähän muuta, kuin kirjoja taikka paperikäärjä."

"Tetzeli uhkaa tehdä niin taas", lausui Kristofer.

"Kyllä kai he tahtoisivat, jos vaan voivat", hän vastasi ja herkesi puhumasta.

XV.

Fritzin kertomus.

Augustinin-luostarissa Mainzissa, Marraskuulla 1517.

Kuusi vuotta on kulunut siitä, kuin kirjoitin mitään tähän vanhaan aikakirjaani, ja kun avaan sen jälleen täällä luostarin hiljaisuudessa, ovat ensimmäisten sivujen kirjaimet jo vaalenneet iästä; kuitenkin lähtee niistä kummallisen tuttava lemu, ikäänkuin varhaisen kevään kukista. Lapsuuteni ja koko sen viaton yksinkertaisuus, nuorunteni ja kaikki sen moninaiset näky-alat ja rohkeat, hehkuvat toiveet palaavat taas eteeni. Lapsuuteni on niinkuin yksi noista viheriöistä, rauhallisista laaksoista kotipaikkani metsissä, niinkuin laakso syntymä-kaupunkini, Eisenachin, ympäri, jolloin yksi ainoa metsän saares, tyven kaupunki torneinensa kirkonkelloinensa, ja halpa koti, sen rakkaus, surut ja sälyhuoneen hämärän-jutut olivat koko se mailma, jonka minä näin.

Nuoruus astuu eteeni, niinkuin ensimmäinen matkani metsän kautta Erfurtin yliopistoon, kun mailma aukeni minulle, ikäänkuin lakeat tuulisten kukkulain alla, kunniakkaitten tekojen kiistatanner, outojen tapausten ja löytöjen rajaton meri, jalon työn ääretön ala.

Sitten tuli toinen, lyhyt väli-aika, jolloin kerran vielä halpa Eisenachin kotini kävi rakkaammaksi ja arvokkaammaksi kuin koko muu avara mailma, ja koko maanpiiri ja koko elämä näytti muuttuvan pyhäksi ja laajenevan puhtaan, hurskaan, rakastavan tytönsydämen valossa. Minä en ole perästäpäin nähnyt mitään niin taivaan kaltaista, kuin hän oli. Mutta nyt tuli tuo suuri onnettomuus, joka jakoi minun elämäni kahtia ja teki kodin ja mailman niinkuin kielletyksi maaksi minulle.

Aluksi minä en tämän jälkeen tohtinut moneen vuoteen ajatella Evaa. Mutta Roman pilgrimimatkani perästä minä rohkenen muistaa häntä jälleen. Minä kiitan Jumalaa joka päivä, ettei mikään voi poistaa tätä puhtauden ja rakkauden kuvaa minun sydämeistäni. Jollei tämä olisi ollut ja jollen olisi muistanut T:ri Lutherin miehuullista, vilpittömää hurskautta, olisi semmoisia aikoja ollut, jolloin itse totuuden ja pyhyyden oleminen maan päällä olisi tuntunut mahdottomalta. Semmoiselta turmeluksen vyyhdeltä on mailma näyttänyt minusta.

Kuinka usein on tuo vähäinen, halpa takan tuli, joka loisti vanhan kotini akkunoista, pelastanut minut haaksirikosta, kun "ei pitkään aikaan aurinko eikä tähdet näkyneet, vaan kova myrsky ahdisti minua."

Sillä minä olen näinä vuosina elänyt sen esiripun takana, joka peittää kaikki mailmalta, olen ollut mitätön munkki raukka, jonka vuoksi ei kukaan ole viitsinyt vaivata itseään naamareilla taikka valepuvuilla. Minä olen paitsi sitä ollut monta monituista hetkeä rippi-istuimessa. Minä olen ollut sakaristossa ennen messua ja luostarin juhlissa jälkeen sen. Minä olen viettänyt kuukausia kerran vielä kristikunnan keskuksessa, itse Romassa, jossa anekirjeet, jotka nyt hämmäntävät koko Saksanmaata, laitetaan, ja jossa synninpäästöistä saadut rahat kulutetaan, ei kokonaan Pietarin kirkon rakentamiseen eikä pyhiin sotiin Turkkilaisia vastaan!

Kiitos Jumalan, että yksi ääni viimein on nousnut tätä julkista, kauheata valhetta vastaan — T:ri Lutherin rehellinen ääni. Se kaikkuu yli koko maan. Minä olen juuri lähettiläänä matkustanut ympäri maata, ja minun on ollut tilaisuus huomata, mitä thesit vaikuttivat.

Ensimmäisen kerran minä kuulin niistä puhuttavan yhdessä saarnassa jossakin Dominikanein kirkossa Baierissa.

Saarnaaja nimitti T:ri Lutheria, parjasi thesejä suorastaan pirun keksinnöksi ja ilmoitti, että niitten kurja tekiä saa alhaisemman sijan helvetissä kuin kaikki väärä-uskolaiset järjestänsä Simon Maguksesta alkaen.

Seurakunta oli kiihdyksissä ja keskusteli tästä, kun se hajosi. Muutamat kummastelivat hurskaasti, kuka tämä uusi väärä-uskolainen oli, joka oli pahempi, kuin itse Huss. Toiset miettivät, mikä tämä uusi myrkyllinen oppi oli; ja useat ostivat kappaleen theseistä saadaksensa nähdä.

Augustinin-luostarissa väiteltiin ahkerasti niistä sinä iltana. Melkoinen joukko munkeista riemuitsi sentähden, että Tetzeli ja Dominikanit nyt saivat ankaran täräyksen. Toiset iloitsivat ja arvelivat, että näitä sanoja he olivat vuosikautia halanneet kuulla. Useat ihmettelivät, että ihmiset pitivät niin suurta menoa niitten tähden, vaikkei niissä ollut mitään muuta, kuin mitä kaikki rehelliset ihmiset maassa aina olivat ajatelleet.

Muutamia päiviä tämän jälkeen olin vieraana Ruprecht Hallerin luona, joka on pappina yhdessä Franken'in kylässä. Hiljainen ja häveliäs nainen, varreltaan nuorekas, mutta muodoltaan riutunut ja alakuloinen, valmisti illallisemme, ja sillä välin kuin hän katti pöytää, rupesin minä puhuman papin kanssa Lutherin theseistä.

Hän viittasi minua olemaan vaiti ja käänsi kiireesti keskustelun toisaallepäin.

Kun jäimme kahden kesken, selitti hän minulle syynsä. "Minä annoin hänelle viime viikolla rahaa anekirjeeseen ja hän osti yhden joltakulta T:ri Tetzelin kumppanilta", kertoi hän; "ja kun hän tuli kotiin, näytti hänen mielensä keveämmältä, kuin mitä olen vuosikausiin nähnyt, siitä kuin Jumala rankaisi

meidät synneistämme ja pikku Dietrich kuoli. Minä en soisi millään lailla, että tämä vähäinen lohdutus riistettäisiin häneltä, olipa se tosi taikka väärä."

Tämä oli surullinen juttu, tavallinen kyllä joka kaupungissa ja kylässä, mitä syntiin tulee, ja ainoastaan tavaton siihen kaipaukseen katsoen, joka vielä asui rikollisten sydämessä ja tarkoitti parempaa tilaa.

Minä esittelin, että nainen palaisi sukulaistensa luo taikka menisi luostariin.

"Hänellä ei ole mitään sukulaisia, jotka vastaan-ottaisivat häntä", vastasi pappi; "enkä minä ikinä lähetä häntä nunna-joukon ylenkatsottavaksi ja kuritettavaksi — ei ikinä!"

"Mutta hänen sielunsa!" minä sanoin, "ja teidän?"

"Laupias Herramme vastaan-otti semmoisia", hän vastasi melkein tuimasti, "ennemmin kuin Farisealaisia."

"Semmoiset vastaan-ottivat Hänet!" lausuin minä tyvenesti, "mutta Hänet vastaan-otettuaan he menivät pois eivätkä tehneet sotia enää."

"Mutta koska Jumala on sanonut, että pappi teki syntiä, jos hän nai?" hän kysyi; "ei Vanhassa Testamentissa, sillä pappi Elkanan ja Hannan poika palveli Herraa temppelissä, niinkuin ehkä pikku Dietrich'imme", hän lisäsi matalalla äänellä, "nyt palvelee Häntä Hänen temppelissään. Ja missä paikassa Uudessa Testamentissa sitä kielletään?"

"Kirkko kieltää sen", minä sanoin.

"Mistä ajasta saakka?" hän kysyi. "Tämä asia koskee aivan likeltä sydäntäni, niin että olen koettanut päästä sen perille. Sataa vuotta takaperin, minä olen lukenut sen, ennen paavi Hildebrand'in aikoja, oli monella kyläpapilla laillinen vaimonsa, jota hän rakasti, niinkuin minä rakastan Bertaa; sillä Jumala tietää, ettei hän enkä minä ole milloinkaan rakastanut ketään muuta."

"Tyydyttääkö tämä hänen omaatuntoansa?" minä kysyin.

"Välisti", hän vastasi katkerasti, "mutta vaan välisti. Parhaasta päästä hän elää niinkuin kirouksen alla, peläten mitään hyvää vastaan-ottamasta ja taipuen jokaiseen suruun, niinkuin katkeraan palkkaan ja tulevan kauhean koston esimakuun."

"Kaikki, mikä ei ole uskosta, on syntiä", sanoin minä hiljalleen.

"Mutta mimmainen on niitten rangaistus oleva, jotka sanovat synniksi, mitä Jumala pyhittää", hän lausui, "ja tuottavat huolta ja saastutusta niin puhtaisiin sydämiin, kuin hänen?"

Kun hän paraikaa puhui, astui nainen huoneeseen ja oli varmaan kuullut hänen sanansa, sillä hänen vaaleat kasvonsa menivät tulipunaisiksi. Kun hän kääntyi pois, vapisi koko hänen ruumiinsa pidätetystä nyyhkytyksestä. Mutta jälestäpäin, kun pappi lähti huoneesta, tuli hän minun luokseni ja lausui, katsellen minua surullisilla, lakastuneilla silmillänsä: "te sanoitte, että muutamat epäilevät anekirjeitten voimaa? Mutta epäilettekö te? Minä en voi luottaa *häneen*", hän lisäsi lempeästi, "hän ei hennoisi sanoa sitä jos hän ajattelisi niin."

Minä olin kahden vaiheilla mitä vastata. Minun ei käynyt valetta puhumisen; ja noitten tutkivien, totisten silmien edessä jokainen paon yritys olisi ollut turha.

"*Te ette* usko, että tämä kirje hyödyttää minua", hän lausui; "*enkä minäkään usko*." Ja levollisesti astuen takan luo, hän repi anekirjeen palasiksi ja viskasi sen tuleen.

"Älkää kertoko tätä hänelle", hän sanoi; "hän luulee, että se lohduttaa minua."

Minä koetin muutamilla sanoilla viitata siihen, että katumus ja anteeksi-antamus olivat kaikkien saatavana.

"Minun katumukseni", hän arveli, "vaatisi, että minä jättäisin hänet, eikö niin?"

Minä en voinut kieltää.

"Minä en jätä häntä *koskaan*", hän vastasi semmoisella tyvenyydellä, joka pikemmin oli vakavan päätöksen, kuin himojen kaltainen. "Hän on uhrannut elämänsä minun tähteni; jollen minä olisi ollut, olisi hän ehkä ollut suuri ja kunniassa pidetty mies. Ja luuletteko, että minä jättäisin hänet yksinään kantamaan hukkaan mennyttä elämäänsä?"

Voi! se ei ollut mikään ylenkatseen taikka kurituksen pelko, joka pidätti häntä luostarista.

Vähän aikaa minä olin ääneti. Minä en uskaltanut moittia eikä lohduttaa. Viimein minä sanoin: "elämä, olipa iloinen taikka surullinen, on hyvin lyhyt. Pyhyys on paljoo parempi, kuin onni täällä, ja pyhyys tuottaa onnea tulevassa elämässä. Jos tuntisitte, että se olisi *hänen* hyväksensä, olisitte valmis tekemään kaikki, maksoi se teille mitä maksoi, ettekö olisi?"

Hänen silmänsä täyttyivät kyynelin. "Te luulette siis, että minussakin vielä löytyy jotakin hyvää!" hän lisäsi. "Jumala teitä siitä siunatkoon!" ja hän lähti ääneti huoneesta.

Viisi sataa vuotta takaperin näitten molempain elämä olisi ollut pyhä, kunnioitettava ja onnellinen; vaan nyt!

Minä jätin talon raskaalla sydämellä ja enemmän hämmentyneellä mielellä, kuin ennen.

Mutta nuot vaaleat, kuihtuneet kasvot; nuot syvät, surulliset, uskolliset silmät; ja tuo otsa, joka olisi voinut olla yhtä puhdas, kuin St. Agnesin, ovat vaivanneet minua usein jälestäpäin. Ja joka kerta, kuin ajattelen sitä, minä sanon:

"Jumala olkoon armollinen heille ja minulle, syntisille!"

Sillä eikö minun omalla hyvällä, puhtaalla, hurskaalla äidilläni ollut melkein yhtä katkeria epäilyksiä ja arveluksia? Eikö hänkin peräti usein elänyt niinkuin kirouksen alla? Kuka taikka mikä on luonut tämän varjon niin moneen kotiin? Kuka, joka tuntee monen luostarin sisällisen elämän, rohkenee väittää, että ne ovat pyhemmät, kuin kodit? Kuka, joka on elänyt munkkien ja nunnien parissa taikka ollut niitten rippi-isä, rohkenee väittää, että heidän sydämensä ovat taivaallisemmat, kuin miehen ja vaimon, isän ja äidin? Voi! tuon papin epäilykset eivät ole mitään uutta minulle. Mutta minä en uskalla ajatella niitä. Sillä jos munkki-elämä on valhe, miksi minä olen uhrannut toiveita, jotka valloittivat kaikki ajatukseni ja olisivat voineet olla niin puhtaat?

Kaipa on taakka, jonka urhoollisen miehen tulee luoda selästänsä. Mitä se tekee minun halvan elämäni? Mutta kun näkee, kuinka pahuus häpeällisesti hallitsee aivan pyhissä paikoissa, ja epäilykset, ehkä perättömät, synkistytävät puhtaimpiakin sydämiä, kuka julkenee murehtimatta katsella näitä asioita? Semmoiset rikokset, joita pakanatkin olisivat kammonneet, sovitetaan muutamilla florineilla; semmoiset synnit, joita tuskin Pyhä Raamattukaan näyttää paheksivan, vaivaavat arkoja omiatuntoja, niinkuin rikokset! Mikä on tämän häiriön loppu oleva?

Seuraavan illan minä vietin vanhan ritarin, Otto von Gersdorfin, linnassa Thüringin metsässä. Hän toivotti minua hyvin vieraanvaraisella tavalla tervetulleeksi pöytänsä, jossa pulskea vanha leski-rouva, hänen sisarensa, piti emännyyttä.

"Mitä kaikki nämät puheet T:ri Lutherista ja hänen theseistänsä ovat?" hän kysyi; "lienee vaan, arvatakseni, joku vähäinen riita munkkien välillä! Ja kuitenkin veljenpoikani Ulrich luulee, ettei maan päällä löydy semmoista miestä, kuin tuo pikkuinen veli Martin. Te, hyvät Augustinilaiset, ette soisi, että Dominikanit saavat koko voiton; sekö se on?" hän kysyi nauraen.

"Se ei ainakaan ole syy T:ri Lutherin menetykseen", minä vastasin; "minä en usko, että hän huolii rahoista enemmän kuin ilman linnut."

"Ei, veli", lausui rouva; "muista niitä ihania sanoja, joita Chriemhildimme luki meille hänen kirjastansa Herran Rukouksesta."

"Kyllä sinä ja Ulrich ja Chriemhild ja Atlantis", jatkoi ijäkäs ritari, "te olette kaikki yhtä laatua; pikkuinen munkki on lumonnut teidät kaikki."

Sydäntäni sykähti, kun kuulin sisarteni nimet.

"Tunnetteko, hyvä rouva, Chriemhild ja Atlantis Cotta?" minä kysyin.

"Tule, veljenpoika Ulrich", lausui ritari nuorelle miehelle, joka juuri palasi metsästyksestä ja astui etuhuoneeseen; "ja kerro tälle kunnon veljelle kaikki, mitä sinä tiedät Fräulein Chriemhild Cottasta."

Meistä tuli pian hyvät ystävät; ja kauan aikaa sen jälkeen, kuin vanha ritari ja hänen sisarensa olivat menneet levolle, valvoimme, Ulrich von Gersdorf ja minä, ja puhuimme T:ri Lutherista, hänen jaloista sanoistaan ja teoistaan, ja nimistä, jotka olivat vielä kalliimmat meille molemmille, kuin hänen.

"Te olette siis Fritz", hän sanoi mieltäväisesti tuokion perästä; "se josta he kaikki mielellään kertovat ja jonka vertaista he eivät luule missäkään löytyvän. Te olette se jota, Chriemhildin puheen mukaan, hänen äitinsä olisi tahtonut naimisiin tuon enkeli-neitsyen Eva von Schönbergin kanssa, joka nyt on

nunnana Nimptschenissä. Teidän virsikirjanne ja 'Theologia Teutsch'inne' hän otti mukaansa luostariin. Minua ihmeyttää, että maltoitte luopua hänestä ja rupesitte munkiksi", hän jatkoi; "teidän kutsumuksenne oli varmaan hyvin vahva."

Tällä hetkellä se tosiaan tuntui sangen heikolta. Mutta vaikka olisin saanut koko mailman, en olisi tahtonut, että hän huomaisi sen, ja minä sanoin niin vakavalla äänellä, kuin suinkin mahdollista: "minä luulen, että se oli Jumalan tahto."

"No", hän jatkoi, "jokaisen on hyvä, kun on saanut nähdä hänet ja viedä tämän puhtauden ja hurskauden kuvan muassaan luostariin taikka kotiin. Parempi, kuin mikään pyhimysten taulu, on pitää näitä enkelinkaltaisia lapsellisia kasvoja sydämessään, ja tätä ääntä, joka oli suloinen, kuin urkujen soitto."

"Niin on", minä lausuin enkä olisi enää saanut sanaakaan sanotuksi. Onnekseni rupesi hän juttelemaan muista asioista, ja piti pitkiä puheita pikku Chriemhildinsä kauneudesta ja hyvyydestä, jonka kanssa hän aikoi tulevana vuonna mennä naimisiin. Tällä välin ainoastaan kaksi ajatusta pysyi selvänä minussa, nimittäin, mitä äitini oli toivonut Evan ja minun suhteeni sekä että Eva oli ottanut minun "Theologia Teutschini" mukaansa luostariin.

Kesti muutamia päiviä, ennenkuin minun onnistui siirtää nämät suloiset, viattomat, hyvin tunnetut kasvot niille pyhille, ylhäisille sijoille sydämessäni, jossa minä voin ilman vaaratta katsella niitä.

Mutta minä luulen, että Ulrich piti minua erittäin hartaana kuunteliana, sillä noin tunnin kuluttua sanoi hän:

"Te olette kärsivällinen ja hyvänluontoinen munkki, kun näin kuuntelette lempijuttujani. Hän onkin teidän sisarenne, ja minä soisin, että olisitte läsnä häissämme. Mutta kaikissa tapauksissa lienee Chriemhildin ja heidän kaikkien hauska saada nauttia Fritzistä."

Minä olin aikonut lähteä Wittenbergiin muutamaksi päivää, mutta tämän keskustelun jälkeen en uskaltanut kohta lähteä. Minä palasin Tübingin yliopistoon rauhoittamaan mieltäni vähäisen kreikalla ja hebrealla mainion Reuchlin'in johdolla, koska se on generali-vikariuksemme tahto, että lukisin näitä kieliä.

Tübingissä T:ri Lutherin theseistä väitettiin joka paikassa. Oppineet miehet riemuitsivat niistä, koska ne ahdistivat sivistymättömyyttä ja taitamattomuutta; suorat, vilpittömät miehet tervehtivät niitä niinkuin vastaväitettä valheen ja petoksen järjestelmää vastaan; jumalaiset miehet kiittivät Jumalaa niistä, koska ne puollustivat hurskautta ja totuutta. Ylioppilaat vastaan-ottivat innolla T:ri Lutheria, niinkuin uuden aikakauden ruhtinasta; iso-ikäinen Reuchlin ja useat professorit myönnöttivät, että hän hätyyttää vanhoja vihollisia uudelta taholta.

Täällä minä kävin muutamia kertoja nuoren Tohtori Filip Melancthonin luentoja kuuntelemassa (hän oli vaan yhdenkolmatta vuoden vanha, vaikka hän oli jo neljä vuotta ollut tohtori), siksi kuin hän kutsuttiin Wittenbergiin, johon hän saapui Elokuun 25 p. 1518.

Minä olin samaan aikaan lähetetty veljeskunnan asioissa Augustinin-luostariin Wittenbergiin, että olin läsnä, kun hän tuli. Kaikki pettyivät kovasti toiveissaan, kun ensin näkivät hänet. Olikohan tuo vähänlääntäinen, nöyrän näköinen nuorukainen se suuri, oppinut mies, jota Reuchlin oli ylistänyt niin paljon ja jonka ky'ystä vaaliruhtinas Fredrik odotti niin suuria hedelmiä uudelle yliopistollensa?

T:ri Luther oli ensimmäisiä, jotka huomasivat, mitkä aarteet kätkyivät tämän vähäpätöisen ulkomuodon alla. Mutta ensimmäinen latinainen puhe, jonka Melancthon piti neljä päivää tulonsa jälkeen, ihastutti kaikkia; ja ennen pitkää hänen luentosalinsa oli täpötäynnä väkeä.

Tästä haastelivat kaikki, kun ensin saavuin Wittenbergiin. Tuloni vanhaan kotiini tuntui minusta varsin kummalliselta. Niin korkea ajan ja asianhaarain aita oli kohonnut minun ja omaisteni väliin!

Elsa, joka nyt näytti niin emännän kaltaiselta avaintensa, varahuoneittensa, suuren taloutensa ja kahden lapsensa, pikku Fritzin ja Greetan kanssa, oli sydämessään juuri sama minulle, kuin jolloin erosimme ensimmäistä Erfurtin lukukauttani varten. Hänen rehellisillä, lempeillä, sinisillä silmillänsä oli aivan sama katse. Mutta hänen ympärillensä oli kokonainen uusi mailma vieraita, vieraita minulle, niinkuin hänen oma uusi elämänsä, jonka kanssa minulla ei ollut minkäänlaista yhteyttä.

Chriemhildissä ja nuoremmissa lapsissa näytti vanhemman veljen muisto ja papin kunnioitus riitelevän keskenänsä. Kristofer katseli minua säälin ja kunnioituksen sekaisella hämmennyksellä, joka esti minua ystävällisemmin häntä lähestymästä.

Ainoastaan äidin käytös minua kohtaan oli samanlainen, kuin ennen. Hän näytti vaan paljon

vanhemmalta ja heikommalta. Mutta hänen rakkaudessaan oli jonkunlainen kiihkeä hellyys, joka haavoitti minun sydäntäni enemmän kuin katkerimmat nuhteet. Minä näin hänen silmiensä äänettömästä ja kiinteästä katselemisesta, kuinka kovasti hän oli kaivannut minua.

Isäni ei ollut suuresti muuttunut, paitsi että hänen tuumansa näyttivät antavan hänelle uutta ja hiljaista tyydytystä juuri sentähden, että oli mahdoton panna toimeen niitä, ja että hänen ja äidin-äitini väli oli paljon ystävällisempi.

Äidin-äitini kohteli minua alusta hiukan tylästi, mutta hellitti kohta, kun ymmärsimme, kuinka paljon T:ri Lutherin opetus oli vaikuttanut meihin molempiin; eikä hän väsynyt koskaan kuuntelemasta, mitä T:ri Luther oli sanonut ja tehnyt Romassa.

Ainoa, minä tunsin sen, joka olisi ollut kokonaan sama, oli ijäksi mennyt; vaan minä tuskin surin tätä pois-oloa, joka teki, ettei aika päässyt himmentämään tätä kuvaa eikä muutoksen aidat ympäröimään sitä.

Mutta Evasta ei kukaan puhunut minulle, paitsi pikku Thekla, joka ehtimiseen lauloi minulle niitä latinaisia virsiä, joita Eva oli opettanut hänelle, ja kysyi, lauloiko hän niitä ollenkaan samalla tavalla kuin Eva.

Minä vastasin hänelle: "kyllä." Sanat olivat samat, nuotti sama, ja suureksi osaksi hän lauloi niitä samalla lempeällä, kunnioittavaisella, viattomalla tavalla. Mutta pikku Theklan ääni oli syvä, luja ja heleä, kuin rastaan; vaan Evan oli niinkuin kyyhkysen, joka leppeästi kuhertaa kaukana hiljaisessa metsässä — tuskin mikään ääni ensinkään — ruumistunut rukous, niinkuin seisoisit hänen sydämensä kynnyksellä ja kuulisit sieltä sisältä hänen onnellisten, hurskaitten, lapsellisten ajatuksiensa soiton.

Ei, ei mikään voisi milloinkaan palauttaa minulle tämän äänen kaikkua.

Mutta Theklasta ja minusta tuli hyvät ystävät. Hän oli tuskin tuntenut minua vanhastaan. Me rupesimme ystäviksi semmoisina, kuin olimme. Meillä ei ollut mitään jälleen muistettavaa, ei mitään unhotettavaa. Ja serkku Eva oli ollut hänelle, niinkuin taivaan tähti taikka enkeli taikka niinkuin toinen lapsi, jonka Jumala oli lähettänyt hänelle ystäväksi jostakin ihanasta, vanhasta legendasta.

Ylimalkain tämä käyntini vanhassa kodissani haikeutti minua. Minä olin aivan hartaasti rukoillut, että se sija, joka lähtöni kautta jäi tyhjäksi, täytettäisiin; mutta nyt, kun näin sen täytetyksi ja rakkaitten omaisten elämän menevän vilkasta menoansa, niin ettei minulla ollut siinä mitään sijaa, syntyi minun sydämessäni kolkko maanpakolaisuuden tunto. Jos kuolleitten olisi sallittu tällä tapaa palata, tuntisivatko he jotakin tämänkaltaista? Ei suinkaan pyhät kuolleet. He iloitsisivat, että suru, työnsä tehtyään, lakkaisi olemasta peräti katkera — että tyhjä sija tosin ei täyttyisi (ei mikään todellinen rakkaus voi täyttää toisen sijaa), mutta peittyisi ja kasvaisi hedelmää, niinkuin aika ja luonto peittävät kaikki rauniot.

Mutta hurskaat kuolleet lähtisivät jälleen maan päälle kodista, Isän kodista, jota luostari ei ole, joksi se ei milloinkaan muutu.

Olisin minä sentään mielelläni jäänyt Wittenbergiin. Verrattuna Wittenbergiin koko mailma näytti nukkuvan. Siellä oli aamu; toivon ja toimeliaisuuden ilma ympäröitsi sydäntäni. T:ri Luther oli siellä; ja, joko tietten tai tietämättä, kaikki, jotka odottavat parempia aikoja, näyttävät kääntävän silmänsä häneen.

Mutta minä lähetettiin Mainziin. Matkallani poikkesin vähän tieltä, viedäkseni yhtä uutta T:ri Lutherin kirjaa pappi Ruprecht raukalle Franken'iin. Hänen kylänsä oli keskellä honka-metsää. Kirja oli Herran Rukouksen Selitys saksaksi maallikoille ja oppimattomalle kansalle. Papin talo oli tyhjä; mutta minä panin kirjan puupenkille portinvajaan, kun ensin olin kirjoittanut siihen nimeni ja muutamia sanoja kiitokseksi hänen vieraanvaraisuudestaan. Vaan kun palasin metsän lävitse, näin minä mäeltä laakson toiselta puolen naisen astuvan portinvajaan ja pysähtyvän kirjaa ottaaksensa, jota hän sitten seisaalta luki oven suussa. Kun käännyn pois, seisoi hän yhä samalla paikalla, ja avatun kirjan valkoiset lehdet vilahtelivat esiin pimeästä huoneesta.

Minä rukoilin, että sanat kirjoitettaisiin hänen sydämeensä. Minä tiesin, että siinä oli ihmeellisiä pyhän rakkauden ja armon sanoja, jotka tuottaisivat jälleen toivoa ja puhtautta jokaiseen sydämeen, johon ne kirjoitettiin.

Ja nyt minä olen määrätty tänne Augustinin-luostariin Mainziin Rheinin maakunnissa.

Tällä luostarilla on oma erityinen tarinansa. Täällä löytyy maan-alainen vankihuone, jossa Johan von Wesel kuoli tuskin neljäkymmentä vuotta takaperin (v. 1481) — se vanha mies, joka oli uskaltanut vastustaa anekirjoja ja lausua samanlaisia totuuksia, kuin T:ri Luther nyt puollustaa.

Yksi tämän luostarin ijäkäs munkki, joka oli nuori, kun Johan von Wesel kuoli, muistaa hänet ja on usein puhunut minulle hänestä. Inkvisitorit panivat toimeen oikeudenkäynnin häntä vastaan, ja tämä pidettiin, niinkuin useat muut, salaisesti luostarissa.

Puhuttiin, että hän ylipäänsä peruutti oppinsa, mutta kahta kannetta hän ei puollustuksessaan edes yrittänyt kieltämään. Ne olivat nämät: "ettei se ole munkki-elämä, joka pelastaa munkit, vaan Jumalan armo;" ja "että ainoastaan sama Pyhä Henki, joka innostutti Pyhän Raamatun, voi menestyksellä selittää sitä sydämelle."

Inkvisitorit polttivat hänen kirjansa; josta, niinkuin kertojani jutteli, vanhin itki.

"Miksi", hän arveli, "olivat ihmiset niin vihoissaan hänelle? Hänen kirjoissansa löytyi niin paljon hyvää, ja olivatko ne kaikki poltettavat sen vähäisen pahan tähden, joka oli hyvään sekaantunut? Tämä oli tosiaan ihmisten tuomio eikä Jumalan — ei Hänen, joka olisi säästänyt Sodomian Abrahamin pyynnöstä, kun vaan kymmenen vanhurskasta olisi löytynyt siellä. Voi Jumala!" hän huokaili, "pitääkö hyvän hukkaa pahan kanssa?"

Mutta inkvisitorit eivät leppyneet. Kirjat hyljättiin ja poltettiin julkisesti häpeällisellä tavalla; vanhan miehen nimi herjattiin, niinkuin väärä-uskolaisen; ja hän itse pakoitettiin vaikenemaan ja jätettiin luostarin vankihuoneeseen kuolemaan.

Minä kysyin munkilta, joka kertoi minulle nämät, mitkä ne erityiset harha-opit olivat, joitten vuoksi Johan von Wesel tuomittiin.

"Luullakseni harha-oppeja kirkkoa vastaan", hän arveli. "Minä olen kuullut hänen lausuvan saarnoissansa, että Kirkko oli muuttumallansa samanlaiseksi, kuin Juudan kansakunta Herramme aikoina. Hän vastusti pappien ja prelatein maallista loistoa — niitä kylmäkiskoisia menoja, joiksi hän väitti jumalanpalveluksen halventuneen, ja sitä tyhjää taika-uskoa, joka oli asetettu todellisen sydämen ja elämän hurskauden sijaan. Hän vakuutti, että suola oli käynyt mauttomaksi, että useat papit olivat varkaita ja rosvoja eikä paimenia; että nyky-aikainen uskonto oli tuskin parempi, kuin Farisealaisten, jotka surmasivat Herramme — oli hengellisen ylpeyden ja ahdasmielisen, itsekkään katkeruuden verho. Hän julisti, että jumalallisella ja kirkollisella vallalla oli aivan toisenlainen arvo; että ulkonainen, tunnustava Kirkko oli eroitettava totisesta, elävästä Kristuksen Kirkosta; että pappien synninpäästön voima oli sakramentillinen eikä tuomarin-omainen. Minä kuulin hänen yhdessä saarnassa Wormsissa sanovan, ettei hän pitänyt Paavia, Kirkkoa eikä Kokouksia minäkään kalliona, johon sopisi uskontoa rakentaa. 'Kristusta yksistänsä', hän lausui, 'minä ylistän. Asukoon Kristuksen sana runsaasti meissä!'"

"Olivatpa ne rohkeita sanoja", muistutin minä.

"Lisäksi", jatkoi ijäkäs munkki, "Johan von Wesel väitti, että mitä Raamattu ei pitänyt syntinä, sitä ei hänkään voinut pitää; kerrotaan myöskin, että hän oli sanonut: 'syö paaston aikana, jos sinun on nälkä.'"

"Tätä lupaa moni munkki tuskin tarvitsee", minä arvelin. "Hänen elämänsä ei siis tuomittu, vaan ainoastaan hänen oppinsa."

"Minä olin pahoillani", vanhus lausui, "että täytyi tuomita hänet; sillä siitä ajasta saakka minä en ole tähän asti kuullut mitään saarnaa, joka olisi liikuttanut sydäntä, niinkuin hänen saarnansa. Kun hän nousi saarnastuoliin, oli kirkko täpötäynnänsä väkeä. Maallikot ymmärsivät ja kuuntelivat häntä yhtä hartaasti, kuin hengellisetkin. Vahinko vaan, että hän oli väärä-uskolainen, sillä minä en luule koskaan enää saavani kuulla hänen vertaistansa."

"Te ette ole milloinkaan kuulleet T:ri Lutherin saarnaavan?" kysyin minä.

"T:ri Lutherin, joka kirjoitti nuot thesit, joista puhutaan niin paljon?" hän vastasi. "Tulvaako kansa häntä kuuntelemaan ja riippuuko se kiinni hänen sanoissaan, niinkuin ne olisivat elämän sanoja?"

"Kyllä", minä lausuin.

"Siinä tapauksessa", vastasi vanha munkki lempeästi, "olkoon T:ri Luther varoillansa. Tämmöinen oli useain väärä-uskoisten saarnaajien laita. Minä olen kuullut, että Mecheln'in Johan von Goch ja Johan Wessel, joka karkoitettiin Parisista, olivat aivan samassa tilassa. Mutta", jatkoi hän, "jos T:ri Luther joutuu Mainziin, koetan minä päästä kuuntelemaan häntä. Minä soisin, että minun kylmä, kuiva, vanha sydämeni tulisi liikutetuksi samalla tavalla jälleen. Usein, kun luen pyhiä evankeliumeita, kuulen Johan von Weselin sanat jälleen. Veljeni, se oli niinkuin elämän henkäys."

Viimeinen mies, joka uskalsi sanoa koko Saksanmaan edessä, että ihmisen sanaa ei saa asettaa Jumalan sanan rinnalle, ja että Raamattu on ainoa totuuden mitta ja ainoa oikean ja väärän määrääjä —

näin hän siis kuoli!

Kuinka käyneekään seuraavan — sen miehen, joka nyt julistaa tätä koko mailman edessä?

Ijäkäs munkki kääntyi takaisin minun puoleeni, kun olimme eronneet, ja sanoi matalalla äänellä:

"Käske T:ri Lutherin ottaa oppia Johan von Weselin esimerkistä. Hurskaat miehet ja suuret saarnaajat muuttuvat aivan helposti väära-uskolaisiksi itsekään huomaamatta", lisäsi hän, "minä en ole varma, eikä maksaisi vaivaa kuolla vankihuoneessa, kun saarnaa sillä tapaa, kuin Johan von Wesel. Luullakseni minä olisin tyytyväinen jos vaan saisin *kuunnella* yhtä semmoista jälleen! Käske T:ri Lutherin olla varoillaan; mutta jos hän tulee Mainziin, kyllä minä aion kuunnella häntä."

Mitä hyvää Johan von Weselin sanoissa oli, se ei siis ole hukkunut, vaikka hänen kirjansa poltettiin.

XVI.

Elsan kertomus.

Wittenbergissä, Heinäkuun 13 p. 1520.

Paljon on tapahtunut siitä, kuin viimein kirjoitin, sekä tässä vähäisessä mailmassa että suuressa mailmassa ulkopuolella meitä.

Greetallamme on kaksi pikku veljeä, jotka ovat yhtä kekseliäät rikkomaan kaikkia ja näyttävät hankkivan omaa vahinkoansa yhtä paljon, kuin ennen heidän enonsa samalla ijällä, ja luultavasti ovat Greetalle yhtä suureksi kiusaksi, kuin Kristofer ja Pollux olivat minulle, vaikka hän kovasti rakastaa heitä. Chriemhild on naitu, ja on muuttanut kotiinsa Thuringin metsään. Atlantis on kihloissa erään Schweitziläisen ylioppilaan, Konrad Winkelriedin, kanssa. Pollux on lähtenyt Espanjaan Eisenachissa olevan Cottan kauppahuoneen asioilla, jossa hän on osakas; ja Fritz on käynyt kerran meillä. Siitä on nyt noin kaksi vuotta. Hän oli paljoa vakavampi, kuin ennen. Hän oli usein enemmän kuin vakava, oli niinkuin joku suru olisi painanut häntä. Mutta äitimme ja lasten parissa hän aina oli iloinen.

Pikku Greeta ja eno Fritz tulivat erittäin hyviksi ystäviksi, ja hän kysyy vielä usein minulta, milloin eno palajaa takaisin; eikä mikään huvita häntä enemmän kuin istua polvillani Fritzin kuvan edessä ja kuunnella, kun minä kerta toisensa perästä juttelen vanhoista Eisenachin sälyhuoneen puheistamme taikka niistä päiväkausista, joita vietimme honkametsissä, kun keräsimme puita talvivalkeata varten. Hän luulee, ettei mikään juhla olisi niin hauska; ja hänen mielihuvinsa on koota vähäisiä kimppuja pajun tai tammen oksia Elbe-virran rannalla tai Tüben-nummella ja tuoda niitä kotiin talon tarpeeksi. Eivät mitkään koreat vauvat ja pajut, joita hänen isänsä tuopi hänelle Nürnbergistä taikka on lähettänyt Venetiasta, ilahuta häntä puoleksikaan niin paljon, kuin jos isä ottaa hänet mukaansa nummelle, ja hän palajaa, pikkuinen esiliina täynnä kuivia risuja, ja kädet yhtä ruskeina ja likaisina, kuin vähäisen puunhakkaajan, luullen, että hän tekee, mitä eno Fritz ja minä teimme, kun olimme lapset, ja että hän on kovasti hyödyllinen.

Viime kesänä hän sai omakseen omena- ja perunapuun, ja niitten hedelmät ynnä vähäiset risukimppunsa hän panee säästöön, antaaksensa niitä jouluksi erälle vanhalle eukko raukalle, jonka tunnemme.

Gottfried ja minä tahdomme, että lapset varhain oppivat sitä puhdasta iloa, jota antaminen ja auttaminen tuottaa ja joka muuttaa rikkauden tomusta todelliseksi kullaksi ja estää tavarain, joka on oivallinen rupeamasta herraksemme ja halventamasta meitä, niinkuin se näyttää monen rikkaan tekevän, pelkiksi maallisten kappalten orjiksi ja palkatuiksi hoitajiksi.

Minä rukoilen usein Jumalaa, ettei se köyhyyden kokemus, joka minulla monta vuotta oli, koskaan menisi hukkaan. Se näyttää minusta lahjalta, jonka Jumala on antanut minulle, juuri niinkuin yliopistossa saavutettu oppimäärä on lahja. Minä olen suorittanut tutkintoni köyhyyden koulussa, ja suokoon Jumala, etten milloinkaan unhota, mitä minä silloin opin köyhien taisteloista ja tarpeista.

Se huone, jossa nyt kirjoitan, on mattoineen, kuvineen ja leikatuin huonekaluineen kokonaan toisenlainen, kuin se rakas alastoin, vanha sälyhuone, jossa aloitin aikakirjaani; ja se koristeltu eben-puinen ja eben-luinen kirjoitus-alusta, jossa paperini makaavat, on toisenlainen pöytä, kuin nuot vanhat kirjakasat, joitten harjalla minun oli tapa pitkänsä ja lapsellisella käsi-alalla piirtää ensimmäisiä sivuja.

Mutta köyhän aarteet pysyvät aina kaikkein kalliimpina. Ne lämpimät auringonsäteet, jotka loistavat helevien viinimarjan-lehtien lävitse avonaisesta akkunasta, ovat ihanimmat, kuin kaikki nuot suljetun akkunan juvelinkaltaiset Venetian lasit, jotka nyt punaavat T:ri Lutherin Selityksiä, jotka Gottfried äsken jätti auki akkunalle.

Mutta kuinka minun sopii istua täällä ja kirjoittaa niin paljon omasta pikkuisesta mailmastani, kun koko mailma minun ympärilläni on kiihdyksissä niin suurista peloista ja toiveista?

Tällä hetken minä avonaisesta akkunasta näen T:ri Lutherin ja T:ri Filip Melancthonin vitkaan kävelevän katua ylöspäin hartaasti keskustellen. Minä kuulen heidän äänensä tänne, vaikka he puhuvat matalasti. Kuinka erilaiset he ovat ulkomuodoltaan ja olennoiltaan; vaan kuitenkin, mimmoisiksi ystäviksi he ovat tulleet! Arvattavasti suureksi osaksi erilaisuuden vuoksi. Toisella on kallionkaltainen otsa, mustat silmät, vankka vartalo ja tukeva astunta: hän on kuin vanha soturi; toisella on korkea, leveä otsa, laihat kasvot ja hoikka, nuorekas ruumis: hän näyttää yhtä haavaa nuorelta ylioppilaalta ja vanhalta filosofilta.

Gottfried sanoo, että Jumala on antanut heidät toisilleen ja Saksalle, siunaten Kirkkoa, niinkuin hän siunaa mailman sillä, että hän yhdistää vastakohtat, sateen ja päivänpaisteen, lämpimän ja kylmän, meren ja maan, miehen ja vaimon.

Kuinka nämät molemmat suuret miehet (sillä Gottfried sanoo, että T:ri Melancthon on suuri, ja minä tiedän, että T:ri Luther on) rakastavat ja kunnioittavat toisiansa! T:ri Luther sanoo, että hän on vaan edelläkävijä, mutta Melancthon todellinen profeeta; että hän on vaan puunhakkaaja, joka perkaa metsän ruhtomalla, jotta sopii kylvää kallis touko; ja kun hän meni tapaamaan legatia Augsburgiin, kirjoitti hän, että kun vaan Filip eli, ei sillä ollut suurta väliä, kuinka hänen itse kävi.

Mutta *me* emme ajattele niin eikä liioin T:ri Melancthon. "Ei kukaan", sanoo hän, "ole likimainkaan niinkuin T:ri Luther, ja koko kansakunnan sydän on todella kiintynyt häneen. Kuka liikuttaa Saksan sydäntä — aatelisten, talonpoikien, ruhtinaitten, naisten, lasten — niinkuin hän jaloilla, uskollisilla sanoillansa?"

Näinä viime vuosina olemme kahdesti olleet suurimmassa levottomuudessa hänen henkensä puolesta — silloin, kun hän kutsuttiin legatin eteen Augsburgiin, ja silloin, kun hän lähti suureen väittelyyn T:ri Eck'ia vastaan.

Mutta kuinka suuri eroitus hänen ajatuksillansa, kun hän meni Augsburgiin ja kun hän palasi Leipzigiin!

Augsburgissa hän olisi peräyttänyt kaikki, paitsi sen totuuden, että jokainen syntinen, joka uskoo Kristukseen, alttiisti vanhurskautetaan. Hän kunnioitti paavia; hän ei tahtonut mistäkään hinnasta ruveta väärä-uskolaiseksi! Ei mikään soimauksen nimi ollut hänestä niin kauhea, kuin tämä.

Leipzigissä hän oli oppinut epäilemään, että paavilla oli mikään oikeus määrätä opinkappaleita, ja ilmoitti rohkeasti, että Hussiteja (joita oli tähän asti kammottu ja pidetty sekä luonnollisina vihollisina että hirveinä väärä-uskolaisina) tuli kunnioittaa, koska he tunnustivat oikean totuuden. Siitä ajasta saakka sekä Luther että Melancthon ovat astuneet julkisesti esiin Jumalan sanan puollustajina paavinuskoa vastaan.

Suurempi vaara uhkaa häntä kuitenkin nyt — kirkonpannan bulla, jota, niinkuin kerrotaan, paraikaa laitetaan Romassa ja joka on aina ennen pirstannut kaikki, mihin se vaan sattui. T:ri Luther on kyllä opettanut, ettei meidän tule kauhistua sitä hengellisenä aseena, mutta me pelkäämme sen ajallista vaikutusta, erittäin, jos keisari julistaa hänet lainhylyksi.

Hän puhuu todellakin usein siitä, että hän aikoo etsiä turvaa jossakin muussa maassa; hyvä vaaliruhtinas itse on toisinaan neuvonut häntä siihen. Hän pelkää, ettei hän kauemman aikaa jaksa suojella häntä. Mutta Jumala säästäköön hänet Saksalle!

Kesäkuun 23 p. 1520.

Kun tänä iltana istuimme isäni huoneessa, toi Kristofer meille painosta aivan kostean kappaleen T:ri Lutherin Kehoituksesta Hänen Keisarilliselle Majesteetillensa ja Saksan Kansakunnan Kristitylle Aatelistolle Kristikunnan Uskonpuhdistukseen. Ojentaen sitä äidin-äidillemme hän sanoi:

"Tässä, madame, on ase, joka sopisi Schönhergein urhoollisimmille ajoille ja pystyy linnoja jaottamaan."

"Voi", huokaili äitimme, "aina vaan sotia ja taisteloita! Täytyy valittaa, ettei hyvää työtä saada toimeen levollisemmalla tavalla."

"Voi, äidin-äiti", isäni lausui: "katsokaat vaan, kuinka tyttärenne porvarillinen elämä on hävittänyt hänen esi-isänsä, ristiretkeläisten, sankariluonnon. Hän luulee, että Pyhät paikat voitetaan takaisin uskottomien käsistä ilman yhtäkään ainoastaan sillä, että pyytää heiltä anteeksi ja suutelee heidän vaatteittensa liepeitä."

"Teidän olisi pitänyt kuulla Katarina Krappia, T:ri Melancthonin vaimoa!" vastasi äitimme; "hän arvelee, niinkuin minä, että nämät ovat kauheat ajat. Hän sanoo, ettei hän koskaan näe tohtorin menevän pois ilman ajattelematta, että he sulkevat hänet johonkin julmaan, maanalaiseen vankihuoneeseen, ennenkuin he tapaavat toisensa jälleen."

"Mutta muista, rakas äiti", minä sanoin, "kuinka pelkäsit, kun T:ri Luther ensin ahdisti Tetzeliä ja hänen aneitansa kolme vuotta takaperin! Vaan kumpi heistä on voitolle päässyt? Kaikki rehelliset ihmiset Saksassa ihmettelevät T:ri Martin'ia; mutta ylenkatsottuna omalta puolueeltansa, moitittuna legatilta Tetzeli raukka kuoli, niinkuin kerrotaan, särkyneellä sydämellä kohta suuren Leipzigin väittelyn perästä."

"Tetzeli parka!" äitini lausui; "hänen aneensa eivät kyenneet särkynttä sydäntä sitomaan. Minä olen aina rakastava T:ri Lutheria siitä, että hän kirjoitti lohdutuskirjeen hänelle, kun hän oli kuolemallansa ja vieläpä hänen oma puolueensa halveksi häntä ja hylkäsi hänet. Minä toivon, että Hän, jonka on voima anteeksi antaa, armahti hänen sielunsa."

"Lue meille, Kristofer", äidin-äitimme sanoi; "sinun äitisi ei kammoisi mitään tappelutannerta, jos siellä olisi haavoja, joita hänen kätensä voisivat tukottaa."

"Ei", arveli Gottfried; "sodan tarkoitus on rauha — Jumalan rauha, joka perustuu Hänen totuuteensa. Autuaat ovat ne, jotka eivät taistelossa milloinkaan unhota sen loppua."

Kristofer luki, vaikka toisinaan keskeytettynä. Kirjassa oli monta seikkaa, jotka olivat uusia ja outoja useimmille meistä:

"Ajattelematta", T:ri Luther alkoi, "en minä, joka olen mies kansan joukosta, käänny teidän, ylhäisten herrain, puoleenne. Se kurjuus ja sorto, joka nyt kukistaa kaikkia kristikunnan maita ja Saksaa erittäin, pusertaa minusta hätähuodon. Minun täytyy anoa apua; minun tulee koettaa, eikö Jumala vuodattane henkeänsä johonkuhun meidän maan mieheen ja ojentane kättänsä onnettomalle kansakunnallemme."

T:ri Luther ei näytä milloinkaan ajattelevan, että hän on tuon suuren työn tekävä. Hän puhuu, niinkuin vaan täyttäisi yksinkertaisen, nöyrän velvollisuuden, ja kehoittaa muita miehiä suurta työtä toimittamaan; vaan tällä välin tuo nöyrä velvollisuus juuri on suuri työ, ja hän toimittaa sen.

T:ri Luther puhui Italian surkeasta tilasta, tämän onnettoman maan, jossa paavin valta-istuimella on, sen hävitetyistä luostareista, sen rappeutuneista kaupungista, sen turmeltuneesta kansasta; ja sitten hän näytti, kuinka romalainen ahneus ja ylpeys koettivat uuvuttaa Saksaa samanlaisen orjuuteen. Hän vetosi nuoreen keisari Kaarloon, joka piakkoin kruunataan. Hän muistutti kaikkia hallitsioita heidän edesvastauksestaan. Hän väitti, että paavin aluskunta, jota sanottiin St. Pietarin perinnöksi, oli ryöstöllä saatu. Hän ojensi jalosti kättänsä juuri niille hyljätuille, joihin hänen vihollisensa, koettaen katkerimmalla tavalla häväistä häntä, vertasivat häntä, ja sanoi:

"Se aika on käsissä, jolloin meidän tulee ajatella Bömiläisten asiaa ja jälleen yhtyä heihin."

Kun näitä sanoja luettiin, pudotti äidin-äiti ompeluksensa ja, hartaasti pannen kätensä ristiin, nojautui eteenpäin. Hän käänsi silmänsä Kristoferiin ja ammensi suurella halulla jokaisen sanan.

Kun Kristofer tuli siihen paikkaan, jossa T:ri Martin soimaa kerjäläismunkkeja ja esittelee, että pitäjänpapiit saisivat naida, pysähtyi hän ja huudahti innokkaasti: "*vivat*."

Kuitenkin, kun vilkkaan kuvauksen jälkeen, jossa legatein sorto ja ahneus asetettiin näkyviin, juhlallinen vannottus tuli:

"Kuuletko sinä tätä, oi paavi, ei kaikkein pyhin, vaan kaikkein syntisin? Syösköön Jumala taivaansa korkeudesta pian sinun valta-istuimesi kadotuksen syvyyteen!" vaaleni äiti ja risti silmänsä.

Mikä kaikkein enimmäin vaikutti minuun, oli tuo yksinkertainen selitys:

"On sanottu, että paavi, piispat, papit, munkit ja nunnat ovat hengellinen elikkä kirkollinen sääty; mutta että päinvastoin ruhtinaat, aateliset, porvarit ja talonpojat ovat maallinen sääty elikkä maallikot. Älköön kukaan kuitenkaan huoliko tästä. *Kaikki kristityt kuuluvat hengelliseen säätyyn; ja heidän ainoa eroituksensa on se virka, jota he toimittavat*. Meillä on kaikilla yksi kaste, yksi usko, ja tämä se on, joka perustaa hengellisen ihmisen."

Jos tässä todella on perää, kuinka monta entistä epäilystäni se kerrallaan pyyhkäisee pois! Kaikki kutsumukset ovat siis hengellisiä kutsumuksia; kaikki miehet ja naiset kuuluvat samaan hengelliseen veljeskuntaan. Äitini astuu siis todella ja epäilemättä yhtä hyvin sitä tietä, joka on määrätty hänelle, kuin täti Agnes; ja luostari-elämä on vaan yksi yhtä pyhien kutsumusten joukosta.

Kun minä sanoin tätä äidille, vastasi hän: "minäkö yhtä pyhä nainen, kuin täti Agnes! Ei, Elsa! mitä ikinä T:ri Luther rohjennee väittää, sitä hän ei sanoisi. Minulla on toisinaan toivo, että kalliin Poikansa tähden Jumala kuulee myöskin minun heikot rukoukseni; mutta kun rukoilee yöt päivät ja hylkää kaikki Jumalan tähden, niinkuin sisareni Agnes, se on kokonaan toista."

Mutta kun astuimme kadun poikki kotiimme, ilmoitin minä Gottfriedille, kuinka paljon nämät T:ri Lutherin sanat olivat liikuttaneet minua, ja kysyin, luuliko hän, että me maallisessa kutsumuksessamme emme ainoastaan tee työtämme jonkunlaisen välillisen luvan, vaan välittömän Jumalan, kutsumuksen johdosta, vastasi hän:

"Minua, Elsa, epäilyttää, onko se kutsumus, joka saattaa ihmiset luopumaan kodistansa, Jumalalta ollenkaan; onko Hän tätä käsenyt taikka edes sallinut."

Mutta jos Gottfried on oikeassa, niin Fritz on uhrannut elämänsä sulalle erhetykselle. Kuinka minun käy sitä uskomisen? Vaan jos hän kuitenkin huomaisi sen, kuinka hänen elämänsä muuttuisi! Emmekö vieläkin voisi saada häntä takaisin? Mutta minä uneksin.

Lokakuun 25 p. 1520.

Yhä palavampia sanoja T:ri Lutherilta. Me olemme tänään lukeneet hänen uuden kirjansa Babelin Vankeudesta. "Jumala on sanonut", kirjoittaa hän tässä, "'jokainen, joka uskoo ja kastetaan, hän tulee autuaaksi.' Tästä lupauksesta, jos me vastaan-otamme sen uskolla, riippuu koko meidän pelastuksemme. Jos uskomme, vahvistaa jumalallinen lupaus sydäntämme; ja vaikka kaikki hylkäisivät uskovaiset, ei tämä lupaus, jota hän uskoo, koskaan hylkää häntä. Sen avulla hän saa torjutuksi vihollisen, joka hyökkää hänen sieluansa vastaan, sen avulla hän vastustaa säälimätöntä kuolemaa, vieläpä Jumalan tuomiotakin." Ja hän lisää toisessa paikassa: "se lupaus, joka tehdään kasteessamme, on itsessään riittäväinen ja käsittää enemmän, kuin mitä me milloinkaan voimme täyttää. Tästä syystä kaikki muut lupaukset hävitkööt. Jokainen, joka rupeaa papiksi taikka hengelliseen veljeskuntaan, ymmärtäköön hyvin, etteivät munkin eikä papin toimet, olivatpa kuinka vaikeat tahansa, milläkään tavalla Jumalan silmissä eriä maamiehen toimista, joka viljelee maatansa, taikka naisen, joka hoitaa talouttaan. Jumala arvostelee kaikkea uskon mitalla. Ja tapahtuu usein, että mies- taikka naispalvelian yksinkertainen työ miellyttää Jumalaa enemmän, kuin munkkien paastoamiset ja teot, koska niistä usko puuttuu."

Kuinka pyhäksi tämä ajatus tekee tavallisimmat askareeni! Niin, kun minä neuvon palveluspiikoja heidän työssään taikka otan osaa Gottfriedin huoliin taikka vaan koetan tehdä hänen kotinsa valoisaksi toisevän päivän lopulla taikka nukutan lapsiani, palvelenko minä todella Jumalaa yltä paljon, kuin T:ri Luther alttarilla taikka luentosalissa? Minun kutsumukseni on siis suorastaan Jumalalta.

Kuinka olisin koskaan voinut ajatella, että uuden kirjan julkaiseminen olisi tapaus, joka ilahuttaisi sydäntämme, niinkuin ystävän tulo! Kuitenkin on jokaisen T:ri Lutherin lentokirjan niin laita. Ne liikuttavat kaikkia meidän molemmissa perheissämme, äidin-äidistä alkaen Theklaan saakka, yksin pikku palvelustyttöänikin, jolle minä luen niitä sieltä täältä. Hän sanoo, kyönelet silmissä: "jospa vaan äiti ja isä saisivat kuulla tämän metsässä!" Ylioppilaat ja porvarit eivät jaksa odottaa, siksi kuin pääsevät kotiin, vaan lukevat sydämeen salvaavia sivuja, kun he astuvat pitkin katuja. Ja usein kuuntelia-joukko kokoontuu jonkun puheliaan lukian ympärille, joka ei malta pitää vapaita, vapauttavia totuuksia takanansa.

Kristofer kertoo, että neljä tuhatta kappalta "Kehoitusta Aatelistolle" jo kiertää ympäri Saksanmaata.

Tähän asti minä aina pidin kirjoja oppineitten erityisenä omaisuutena. Mutta T:ri Lutherin kirjat ovat elävä ääni — sydän, jonka Jumala on herättänyt ja opettanut puhumaan lukemattomille sydämille, niinkuin ihminen puhuu ystävänsä kanssa. Minä näen nyt todella, niinkuin isäni ja Kristofer, että kirjapaino on jalompi ase, kuin ritarillisten bömiläisten esi-isiemme keihäät ja kalvat.

Wittenbergissä, Joulukuun 10 p. 1520.

T:ri Luther on tänään ottanut tärkeän askeleen. Hän on julkisesti polttanut Decretalit ynnä muut vanhat kirjoitukset, joihin Roman hovin vaatimukset perustuvat, mutta jotka nyt todistetaan vääristetyiksi; päällä päätteeksi hän on polttanut sen paavillisen bullan, jolla hän oli julistettu pannaan.

Gottfried sanoo, ettei vuosisatoihin ole tämmöistä ilotulta nähty. Hän luulee, ettei se tarkoita mitään vähempää, kuin että suoraan ja ehdon tahdon poistetaan se paavillinen tyrannius, joka niin monta sataa vuotta on pitänyt koko läntisen kristikunnan orjuudessa. Hän vei meidän molemmat poikamme katsomaan sitä, että tulevaisuudessa saisimme muistuttaa teitä siitä, koska se oli ensimmäinen suuri ja julkinen vapauden toimi.

Varhain aamulla kaupunki oli liikkeellä. Useat porvarit, professorit ja ylioppilaat tiesivät, mitä aiottiin tehdä; sillä tämä ei ollut mikään tulinen kiiruun eikä rajun vihan työ.

Minä pu'in aikaisin lasten päälle, ja me menimme isäni luo.

Wittenberg on nyt yhtä täynnä erikielistä kansaa, kuin Babelin kaupunki lienee ollut kielten sekaannuksen jälkeen. Mutta ei sitä ole koskaan huomannut selvemmin, kuin tänään.

Flamilaisia munkkeja Antverpenin Augustinin-luostareista; hollantilaisia ylioppilaita Suomesta; schweitziläisiä nuorukaisia suoralla vartalollansa ja reippaalla vuori-astunnallaan; ritareita Preussista ja Lituasta; vieraita kaukaisiltakin mailta — kaikkia ovat T:ri Lutherin elävän totuuden sanat tänne houkutelleet. He kulkivat akkunaimme ohitse noin kello yhdeksän tänä aamuna Elsterin porttia päin vilkkailla ruumiin liikenteillä ja ahkerasti keskustellen, kun he kävelivät. Silloin Thekla, Atlantis ja minä menimme yhteen ylikerran huoneesen ja katsoimme, kuinka savu nousi roviosta, siksi kuin valkean hohto puhkesi sen lävitse ja muutti puhtaan päivänvalon punertavaksi.

Vähä aika sen jälkeen alkoivat joukot palata; mutta minusta näytti kuin useimpien käytöksessä olisi ollut jonkunlainen vakavuus ja juhlallisuus, joka kokonaan poikkesi siitä hopusta, jolla sinne oli menty.

"Näyttää siitä kuin he palaisivat suuresta kirkkojuhlasta", arvelin minä.

"Taikka vuorilta vartiotulta sytyttämästä, joka on herättävä koko maan vapauteen", sanoi Kristofer, kun he jälleen yhtyivät meihin.

"Taikka niinkuin nuot kolme miestä, kun olivat pyhällä valalla vannoneet vapauttaakseen kotinsa," lausui Konrad Winkelried, se nuori Schweitziläinen, jonka kanssa Atlantis on kihloissa.

"Niin", Gottfried arveli, "semmoiset tulet, jotka ehkä ennustavat kokonaisen mailman vapauttamista taikka sytyttävät niitten polttolavan, jotka rohkenivat virittää ne, semmoiset eivät suinkaan ole tyhjää ylioppilaan uljailemista."

"Kuka sen teki ja mitä poltettiin?" kysyin minä.

"Yksi maasterien joukosta sytytti rovion", vastasi Gottfried, "ja heitti sitten siihen Decretalit, St. Clementin väärät epistolat ja muita väärennettyjä kirjoja, jotka olivat vuosisatoja tukeneet valhetten rakennusta. Ja kun liekit, jotka kuluttivat nämät, olivat työnsä tehneet ja heikentyneet, astui T:ri Luther itse esiin, laski juhlallisesti paavin pannakirjan tuleen ja sanoi kesken syvintä äänettömyyttä: 'niinkuin sinä olet surettanut Herran pyhiä, niin ijankaikkinen tuli hävittääkseen sinut.' Ei yksikään sana katkaissut äänettömyyttä, ennenkuin noitten symbolisten liekkien viimeinen räiskinä ja loisto oli laantunut. Silloin me totisina, mutta iloisina kaikki palasimme kotiimme."

"Lapset", äidin-äitimme sanoi, "te olette tehneet hyvin; vaan te ette ole kuitenkaan ensimmäiset, jotka ovat vastustaneet Romaa."

"Kenties ei myöskään viimeiset, jotka se saattaa vaikenemaan", arveli Gottfried. "Mutta viimeinen vihollinen kukistetaan vihdoinkin; ja sillä välin jokainen martyri on voittaja."

XVII.

Evan kertomus.

Minä olen lukenut koko Uuden Testamentin sisar Beatricelle ja täti Agnesille. Hyvin erilaisia kuuntelioita he olivat mitä käsitykseen ja elämäkokemukseen tulee; mutta molemmat yhtyivät, niinkuin niin monet Hänen maallisen elämänsä aikana, Jesuksen jalkain juuressa.

"Hän ei olisi ylenkatsonut minua, ei edes minua", sanoi sisar Beatrice "Minuakin raukkaa, jota he

nimittävät puoliviisaaksi ja puolihulluksi, olisi Hän toivottanut tervetulleeksi."

"Eikö Hän siis toivota?" minä kysyin.

"Luuletko sinä niin? Niin, minä luulen — minä olen varma, että Hän niin tekee. Hän ei ylenkatso minun vähäisiä järjen ja rakkauden palasia ja jäännöksiä. Hän ottaa minut semmoisena kuin minä olen."

Kun eräänä päivänä olin lukenut heille sen Pyhän Luukkaan luvun, joka sisältää vertaukset kadotetusta penningistä, kadonneesta lampaasta ja tuhlaajapojasta, kuunteli täti Agnes, laiha käsi poskellaan ja suuret, mustat silmät käännettyinä minuun, hartaasti loppuun saakka ja lausui sitten:

"Siinäkö kaikki, lapseni? jatka seuraavasta luvusta."

Minä aloin rikkaasta miehestä ja väärästä huoneenhaltiasta; mutta ennenkuin olin monta sanaa lukenut, sanoi hän tyytymättömällä äänellä: "Jo riittää. Siinä puhutaan toisesta asiasta. Ei yksikään Farisealainen siis tullut luoksensa! Jos minä olisin ollut kovien, ylpeitten Farisealaisten parissa — niinkuin minä luultavasti olisin, kun Hän aikoi, epäilemättä ihmetellen, että Hän niin unhotti arvonsa, jotta Hän söi publikanein ja syntisten kanssa — jos siis minä olisin ollut siellä ja olisin kuullut Hänen puhuvan näin, Eva, olisin minä varmaan langennut Hänen jalkainsa juureen ja sanonut: 'Herra, minä en ole mikään Farisealainen enää — minä olen kadonnut lammas, ei yksi noista yhdeksästäkymmenestä ja yhdeksästä — kuljeksiva lapsi, ei vanhempi veli. Aseta minut alhaiselle paikalle publikanein ja syntisten joukkoon — alhaisemmalle kuin kenenkään muun; sano vaan, että Sinä tulet myöskin minua etsimään, myöskin *minua*.' Eikä, lapseni, Hän olisi työntänyt minua pois! Mutta", hän lisäsi hetken perästä, pyyhkien pois kyyneliä, jotka pitkäänsä juoksivat hänen kuivettuneille poskillensa, "eikö ole missään sanottu, että kukaan Farisealainen tuli Hänen luoksensa?"

Minä koetin katsoa, vaan en löytänyt mitään paikkaa, jossa olisi suoraan mainittu, että Farisealainen oli luopunut ylpeydestänsä, itsekylläisyydestään ja hyvien töitten paljoudesta Jesuksen tähden. Aina vaan publikanit näyttivät sitä tekevän. Täti Agnes oli toisinaan huolestunut.

"Vaan kuitenkin", hän lausui, "*olen* minä tullut. Minä en ole enää niitä, jotka pitävät itseänsä vanhurskaina ja ylenkatsovat muita. Mutta minun täytyy astua sisään kaikkien viimeiseksi muitten jälkeen. Minä Hänen armonsa ihme olen, eikä se vaimo, joka oli syntinen; sillä koska ei mikään synti niin pidätä Hänen tyköänsä, kuin hengellinen ylpeys, ei myöskään löydy mitään niin alentavaa syntiä puhtaitten ja nöyrien enkelein taikka Herran silmissä. Mutta katso uudestaan, Eva! Eikö siellä ole ainoatakaan esimerkkiä, että semmoinen, kuin minä, on pelastettu?"

Minä löysin kertomuksen Nikodemuksesta, ja me seurasimme sitä koko evankeliumin lävitse siitä alkain, kuin hän salaisesti yöllä kävi suuren Kansanopettajan luona siihen asti, kuin hän suoraan tunnustaa hyljätyn Vapahtajan Hänen vihamiestensä edessä.

Täti Agnes arveli, että tämä oli se esimerkki, jota hän etsi, mutta hän tahtoi olla aivan varma siitä.

"Nikodemus tuli nöyrästi oppimaan", hän sanoi. "Me emme lue missään, että hän ylenkatsoi muita taikka luuli, että hän voisi tehdä itsensä pyhimykseksi."

Viimein tulimme Apostolein Tekoihin ja sieltä löysimme kertomuksen yhdestä "ankarimpaan Farisealaisten lahkoon kuuluvasta", joka todesti luuli palvelevansa Jumalaa, kun hän vainosi ylenkatsotuita Nazarealaisia kuolemaan asti. Siitä ajasta saakka täti Agnes valitsi ja piti rakkaana jokaisen kappaleen St. Paavalin kertomuksesta ja jokaisen lauseen hänen saarinoissansa ja kirjoituksissaan. Hän oli löytänyt sen esimerkin, jota hän etsi — "Farisealaisen, joka pelastettiin" — hänessä, joka armahdettiin, "että hänessä ensin Jumala näyttäisi pitkämielisyytensä rikkaudet niille, jotka jälestäpäin hänen sanansa kautta uskoisivat."

Hän päätti oppia latinaa, että hän saisi itse lukea näitä jumalallisia sanoja. Oikein liikutti, kun näki, kuinka hän istui noviisien joukossa, joita minä opetin, ja huolellisesti tavasi sanoja ja harjoitti deklinationeja ja konjugationeja. Minulla ei ollut yhtäkään niin kärsivällistä oppilasta, kuin hän; sillä vaikka useat olivat ahkerat alussa, väsyi melkoinen osa muutaman viikon työn perästä, kun eivät huomanneet suuresti edistyneensä. He sanoivat, ettei se milloinkaan kaikkuisi niin luonnolliselta ja tosiperäiseltä, kuin jolloin sisar Ave käänsi heille saksaksi.

Minä soisin, että joku oppinut mies kääntäisi raamatun saksan kielelle. Miks'ei kukaan ajattele sitä? Löytyy kyllä, niinkuin priorinna kertoo, yksi saksalainen käännös latinasta, joka tehtiin noin kolme- tai neljäkymmentä vuotta takaperin; mutta se on kovin iso ja kallis, eikä sen kieli miellytä yhteistä kansaa. Minä soisin, että Paavi käyttäisi osaa anerahoistansa uuteen Uuden Testamentin käännökseen. Luullakseni se olisi paljon otollisempi Jumalalle, kuin Pietarin kirkon rakentaminen.

Kenties, jos kansalla olit saksalainen Uusi Testamentti, he eivät ostaisi aneita; sillä minä en löydä

missään evankeliumissa eikä epistolassa sanaakaan anteeksi-antamusten ostoista; ja mikä vielä kummallisempi on, ei sanaakaan Pyhän Neitsyen palvelemisesta eikä nais- ja miesluostareista. Minä en ole havainnut, että pyhät apostolit ovat perustaneet mitään tämmöistä yhteiskuntaa taikka kehoittaneet ketään sitä tekemään.

Uudessa Testamentissa ja siinä Vanhan Testamentin osassa, jonka olen lukenut, on niin usein kielletty palvelemasta ketään muuta, kuin Jumalaa, että minä olen kokonaan lakannut Pyhää Äitiä rukoilemasta, ja monesta syystä.

Ensiksi olen paljon varmempi, että Herramme Jesus aina kuulee meitä pikemmin, kuin Hänen äitinsä, koska Hän niin usein sanoo sitä. Ja minä olen paljon varmempi, että Hän voi auttaa, koska minä tiedän, että kaikki voima taivaassa ja maassa on annettu Hänelle.

Ja toiseksi, jos olisinkin aivan varma, että Pyhä Neitsyt ja pyhimykset aina voisivat kuulla minua ja auttaa taikka välittää, tiedän minä myöskin, ettei kukaan heistä — ei Pyhä Äiti itsekään — ole puoleksi niin sääliväinen ja täynnä rakkautta eikä voisi ymmärtää meitä niin hyvin, kuin Hän, joka kuoli meidän tähtemme. Evankeliumeissa pääsi aina helpommin Hänen kuin opetuslasten puheille. St. Pietari menetti malttinsa kiivautensa innossa. Hellä harmi voitti rakastetun Johanneksen kärsivällisyyden, ja hän rukoili tulta taivaasta niitten päälle, jotka eivät tahtoneet vastaan-ottaa hänen Mestariasa. Kaikki pyhät apostolit nuhtelivat äiti-raukkoja, kun he toivat lapsensa, ja aikoivat lähettää pois Kanaan vaimon; mutta Hän otti leppiästi pienokaiset syliinsä niitten äitien käsistä, joita opetuslapset olivat nuhdelleet. Hänen pitkämielisyytensä ei loppunut koskaan; Hän ei koskaan ymmärtänyt ketään väärin eikä saattanut ketään murheelliseksi. Sentähden minä rukoilen yksistänsä Häntä ja Isäämme taivaassa, ja yksistään Hänen *kauttansa*. Sillä jos Hän on laupiaampi syntisille, kuin kaikki pyhimykset, ketä kaikista pyhimyksistä Jumala rakastanee, niinkuin Häntä, suuresti rakastettua Poikaansa? Hän näyttää olevan meille kaikki, mitä missäkin asiassa tarvitsemme. Korkeampaa välittämistä me emme voi löytää, hellempää rakkautta me emme voi pyytää.

Ja minä olen aivan varma, ettei Herran lempeä Äiti, se opetuslapsi, jota Jesus rakasti, se apostoli, joka käännytettyjensä joukossa ei tahtonut tietää mistään muusta, kuin ristiin-naulitusta Jesuksesta Kristuksesta, suinkaan kaipaisi mitään kunnian-osoitusta, joka annettaisiin Hänelle eikä heille.

Ei, päinvastoin, jos Pyhä Neitsyt ja pyhät apostolit ovat kuulleet, kuinka kaikkina näinä vuosina katkeria ja valheellisia asioita on puhuttu heidän Herrastaan; kuinka Hänen rakkautensa on väärin ymmärretty ja Häntä on kuvattu tylyksi rukoileville — Häntä, joka käskee syntisten tulla ja saada anteeksi; — eikö tämä ole kylläksi himmentänyt heidän autuuttansa itse taivaassakin?

Eräs nunna on nykyisin muutettu luostariimme. Hän tuli alkuansa Bömistä, jossa kaikki hänen sukulaisensa olivat surmatut, koska he kuuluivat Johan Hussin, väärä-uskolaisen, puolueeseen. Hän on paljon vanhempi, kuin minä, ja sanoo hyvin muistavansa minun sukunimeni ja että iso-setäni, täti Apnesin isä, kuoli *väärä-uskolaisena*! Hän ei tiedä kertoa, minkälaista väärä-uskolaisuutta se oli, mutta luulee, että se koski pyhään sakramenttiin ja paavin valtaan. Hän oli kuullut, että hän muutoin oli armelias ja hurskas mies.

Oliko isäni siis Hussiti?

Minä olen löytänyt sen lauseen lopun, jonka hän antoi minulle kuolinvuoteellansa testamentiksi: "niin on Jumala mailmaa rakastanut, että Hän antoi ainoan Poikansa, *ettei kukaan, joka uskoo Häneen, huku, vaan jokainen saa ijankaikkisen elämän*." Eikä se seiso semmoisessa kirjassa, jota ei kristittyin lasten sovi lukea, niinkuin se pappi, joka otti sen minulta, sanoi, vaan Pyhässä Raamatussa.

Lieneekö mahdollista, että mailma on palannut jälleen siihen tilaan, jossa se oli, kun hallitsiat ja papit teloittivat Vapahtajan ja St. Paavali vainosi opetuslapsia, niinkuin väärä-uskolaisia?

Nimptschenissä 1520.

Kummallinen kirja Lutherilta Babelin Vankeudesta on ilmestynyt meidän joukossamme muutamia viikkoja sitten; ja vaikka johtajat ottivat sen meiltä, koska se oli vaarallinen nunnain lukea, ei sitä kuitenkaan otettu, ennenkuin useat meistä tiesivät sen sisällön. Se on synnyttänyt paljon levottomuutta luostarissa. Muutamat arvelevat, että siinä on törkeän jumalan-pilkan sanoja; toiset, että siinä on elävän totuuden sanoja. T:ri Luther väittää siinä, että synnit saadaan anteeksi ilman mitään; että paavi ja moni pappi vihaa Jumalan totuutta; ja ettei munkin tai nunnan elämä ja kutsumus ole millään lailla pyhempi, kuin kenenkään nöyrästi uskovaisen maallisen miehen tai naisen — ettei nunna ole pyhempi, kuin kukaan vaimo tai palveluspiika!

Tätä useat vanhemmat nunnat katsovat suoraksi valan häväistykseksi. Täti Agnes sanoo, että se on totta, ja enemmän kuin totta; sillä siitä päättäen, mitä minä olen kertonut hänelle, ei hänen sovi

ollenkaan epäillä, että täti Cotta on kaiken elämänsä ollut nöyrempi ja hurskaampi nainen, kuin miksi hän koskaan voi toivoa pääsevänsä. Ja mitä raamatun käskyihin tulee, näyttävät ne tosiaan paljon enemmän tarkoittavan ihmisiä, jotka elävät kodissa kuin jotka ovat suljetut luostareihin. Usein, kun opetan nuorille noviiseille epistolain käskyjä, he sanovat:

"Mutta, sisar Ave, hae joku käsky meitä varten. Nämät lauseet ovat lapsia, vaimoja, äitejä, veljiä ja sisaria varten; ei niitä varten, joilla ei ole mitään kotia eikä sukulaisia maan pään." Jos minä silloin koetan puhua, että tulee rakastaa Jumalaa ja Pyhää Vapahtajaa, arvelevat muutamat heistä:

"Mutta meidän on mahdoton pestä Hänen jalkojansa kyynelillä, taikka voidella niitä voiteella, taikka tuoda Hänelle ruokaa, taikka seisoa ristin ääressä, niinkuin hyvät naiset siihen aikaan tekivät. Tänne suljettuina, kaukana kaikista, kuinka voimme osoittaa Hänelle, että me rakastamme Häntä?"

Eikä minulla ole muuta sanomista, kuin: "kalliit sisaret, te *olette* täällä nyt; sentähden Jumala varmaan keksii teille jonkun keinon, jolla saatte palvella Häntä täällä."

Mutta sydäntäni karvastelee heidän puolestaan, enkä minä epäile enää, minä tiedän varmaan, ettei se suinkaan ole Jumalan tarkoitus, että nämät nuoret, iloiset sydämet kytketään ja vangitaan tänne.

Välisti minä puhun tästä täti Agnesin kanssa; ja me tuumimme, eikö siinä tapauksessa, että nämät lupaukset todella ovat peräyttämättömät ja nämät lapset eivät koskaan enää saa nähdä kotiansa, sopisi muuttaa luostaria kaupunkiin, jossa kipeät ja vaivan-alaiset miehet ja naiset tekevät työtä ja kuolevat; että saisimme edes ruokkia nälkäisiä, vaatettaa alastomia, etsiä ja hoitaa sairaita ja murheellisia. Se olisi taas elämää eikä tätä yksitoikkoista, vanhaa jonotusta, joka ei ole niin paljon kuolemaa, kuin koneentapaisuutta — hengetöntä oloa, joka ei koskaan ole ollut elämää.

Lokakuulla 1520.

Sisar Beatrice on kovin kipeä. Täti Agnes on erityiseksi suosioksi pyytännyt, että hänen sallittaisiin minun kanssani pitää huolta hänestä. Ei ole koskaan ollut hellempää hoitajaa eikä kiitollisempaa sairasta.

Sydäntäni liikuttaa, kun näen, kuinka täti Agnes nöyrästi oppii minulta, mitenkä nuot vähäiset hyvät työt tehdään, joita tarvitaan tautivuoteen vieressä. Hän hymyilee ja sanoo, että hänen heikot, saamattomat sormensa olivat muuttuneet pelkiksi koneiksi rukouskirjojen selailemisesta, juuri niinkuin hänen sydämensä oli koneeksi kovettumallansa rukousten lukemisesta. Yhdeksän nuorta nunnaa, täti Agnes, sisar Beatrice ja minä olemme viime aikoina hyvin likeisesti liittyneet toinen toiseemme. Jaloimpia niistä on Katarina von Bora, nuori, noin kahdenkymmenen vuoden vanha nunna. Hänen isoissa, mustissa silmissään, jotka ystävällisesti ja suoraan katsovat minun silmiini, ilmestyy semmoinen uskollisuus, ja hänen tiviästi ummistetuilla huulillaan asuu semmoinen luonteen lujuus. Hän ei tahdo oppia latinaa eikä huoli paljon oppineista kirjoista; mutta hänellä on hyvä käytännöllinen järki, ja hän, niinkuin moni muu, on suuresti mieltynyt T:ri Lutherin kirjoituksiin. He sanovat, että ne eivät ole mitään kirjoja; ne ovat elävä ääni. Jokainen vähäinen tieto, jonka minä voin antaa heille tohtorista, vastaan-otetaan halukkaasti, ja paljon huhuja hänen vaikutuksestansa mailmassa tulee tänne. Kun hän kaksi vuotta takaperin oli likellä Nimptscheniä suuressa Leipzigin väittelyssä, kuulumme, että ylioppilaat olivat hyvin ihastuneet häneen ja että yhteinen kansa näytti imevän hänen sanojansa, melkein niinkuin he imivät Vapahtajamme sanoja, kun Hän puhui vaan päällä; ja mikä enempi on, muutamat miehet ja naiset hovissa ovat kokonaan muuttaneet elämänsä, siitä kuin he kuuntelivat häntä. Meille kerrottiin, että hän on saanut aikaan kummallisia kääntymyksiä; mutta se näissä kääntymyksissä oudostutti, etteivät ne, jotka kääntyivät, luopuneet elämänsä toimesta, vaan ainoastaan synneistänsä: he jäivät siihen, jossa olivat, kun Jumala kutsui heidät, ja erisivät muista, ei hunnun eikä kaavun kautta, vaan pyhien tekojensa valon kautta.

Toiselta puolen ovat useat, erittäin vanhempien nunnien joukossa, saaneet aivan päinvastaiset käsitteet hänestä ja pitävät T:ri Lutheria kaikkein pahimpana vääärä-uskolaisena, mikä milloinkaan on synnyttänyt eripuraisuutta kirkossa. Nämät katsovat meitä suurella epäluulolla, tekevät meille paljon kiusaa ja estävät meitä, niin paljon kuin suinkin mahdollista, yhdessä keskustelemasta ja lukemasta.

Useita meistä kummastuttaakin, että T:ri Luther käyttää niin kiivaita ja kovia sanoja paavin palvelioita vastaan. Mutta toivoipa Pyhä Paavalikin, "että ne leikattaisiin pois", jotka häiritsivät hänen laumaansa; ja itse jumalallisen rakkauden huulet syytivät ankarampia kirouksia ulkokullattuja ja vääriä paimenia vastaan, kuin Johannes Kastaja taikka Elias ikinä lausuivat uhkauksissaan erämaasta. Minusta näyttää siltä, kuin ne sydämet, jotka ovat hellimmät eksyviä lampaita kohtaan, aina ovat ankarimmat niitä houkuttelevia paimenia vastaan, jotka näitä erhetyttivät. Meidän tulee aina vaan muistaa, etteivät nämät väävät paimenet itse kuitenkaan ole muuta, kuin kurjia, kadotettuja lampaita, joita lauman suuri ryöstäjä ajaa sinne tänne!

Juuri nyt ovat kaikki sydämet siinä vähäisessä joukossamme, joka on niin suuressa kiitollisuuden velassa T:ri Lutherille, yöt päivät nostetut Jumalan puoleen rukouksissa hänen tähtensä. Hän aikoo pian lähteä matkalle keisarillisille valtiopäiville Wormsiin. Keisari on antanut hänelle suojeluskirjan, mutta sanotaan, ettei se pelastanut Johan Hussia liekeistä. Rukouksissamme auttaa meitä paljon hänen omat Selityksensä Psaltarista, jotka juuri olen saanut setä Cottan kirjapainosta.

Tämä kirja on nyt sisar Beatricen suuri aarre, kun minä istun hänen vuoteensa vieressä ja luen sitä hänelle.

T:ri Luther sanoo, että yksistään ulkonainen virsien käyttäminen kanonisilla hetkillä, vaikk'ei niitä paljon ymmärretty, ennen levitti monta suloista elon henkäystä nöyriin sydämiin, niinkuin vieno lemu ilmassa likellä ruusupengertä.

Hän sanoo, että "kaikki muut kirjat antavat meille pyhimysten sanat ja teot, mutta tämä antaa meille heidän sisimmät sielunsa." Hän nimittää Psaltaria "Pikku Raamatuksi." "Siinä", lausuu hän, "saatte katsoa pyhimysten sydämiin, niinkuin paratiisiin taikka auenneisin taivaisin, ja nähdä, kuinka heidän rakkautensa ihanat kukat taikka hohtavat tähdet ylenevät ja sädehtivät Jumalan puoleen vastaukseksi Hänen hyväntekoihinsa ja siunauksiinsa."

Maaliskuulla 1521.

Tänäpäivänä olen Wittenbergistä saanut sanomia, joitten johdosta varon, että ne ajat todesti ovat palanneet, jolloin ihmiset luulivat palvelevansa Jumalaa sillä, että vainosivat niitä, jotka rakastavat Häntä. Thekla kirjoittaa, että he ovat panneet Fritzin luostarin vankihuoneeseen Mainzissa, koska hän on levittänyt T:ri Lutherin oppia munkkien joukossa. Muutamat rivit, jotka hän lähettää ystävällisen munkin muassa, ovat kertoneet tämän heille. Thekla toimitti ne minulle.

"Minun rakkaani", hän kirjoittaa, "minä olen samassa vankihuoneessa, jossa Johan von Wesel neljäkymmentä vuotta takaperin kuoli totuuden tähden. Minä olen valmis kuolemaan, jos Jumala niin tahtoo. Hänen totuutensa puolesta ansaitsee kuolla, ja Hänen rakkautensa on minua vahvistava. Mutta jos suinkin voin, koetan minä paeta, sillä totuuden puolesta ansaitsee elää. Jos te ette kuitenkaan kuule minusta enää, tietäkää, että se totuus, jonka tähden minä kuolen, on Kristuksen, ja että se rakkaus, joka tuki minua, on Kristus itse. Samoin ikään, että minä viimeisiin saakka rukoilen teidän kaikkein ja Evan puolesta; ja kertokaat hänelle, että hänen muistonsa usein on auttanut minua uskomaan hyvyttä ja totuutta, ja että toivon varmaan saavani kohdata häntä ja teitä kaikkia jälleen.

Fredrik Schönberg-Cotta."

Vankeudessa ja hengen vaarassa! Ei kuolema itse voi täydellisemmin eroittaa Fritziä ja minua, kuin jo olemme erotetut. Minä olen usein ajatellut, että vaikka toinenkin meistä kuolisi, joutuisimme askelta likemmäksi toinen toistamme, verho meidän välillämme katkeisi. Kuitenkin nyt, kun se näyttää niin mahdolliselta — kun se ehkä jo on tapahtunut — tunnen minä, että oli niin sanomattoman suloista, kun vaan saimme olla saman maan päällä yhdessä, kun saimme astua samaa pilgrimitietä. Me voimme ainakin auttaa toisiamme rukouksilla; vaan nyt, jos hän todella astuu taivaallisen kaupungin katuja, niin korkealla ylhäällä, näyttää mailma pimeämmältä.

Mutta, voi! hän ehkä *ei* ole taivaallisessa kaupungissa, vaan jossakin kylmässä, maallisessa vankihuoneessa, kärsien, minä en tiedä mitä!

Minä olen lukenut hänen sanansa niin monta kertaa, että tuskin ymmärrän, mitä ne merkitsevät. Fritzillä ei ole mikään kivulloinen halu kuolla. Hän aikoo paeta, jos hän voi, ja hän on rohkea toimittamaan paljon. Vaan ei hän kuitenkaan, jollei vaara olisi suuri, tekisi tati Cottaa levottomaksi ja puhuisi kuolemasta. Hän ajatteli aina muita niin hellästi.

Hän sanoo, että minä olen auttanut häntä, *häntä*, joka opetti ja autti minua, taitamatonta lapsi raukkaa, niin paljon! Kuitenkin minä luulen, että niin on laita. Me opimme itse niin paljon, kun opetamme muita. Ja me ymmärsimme aina toinen toisemme niin täydellisesti muutamilla Minusta tuntuu, kuin sokeus olisi kohdannut minua, kun ajattelen häntä nyt. Sydämeni hapuilee häntä pimeydessä eikä löydä häntä.

Mutta silloin minä katson ylös, Vapahtajani, Sinun puoleesi. "Sinun edessäsi on yö yhtä kuin päivä." Minä en uskalla ajatella, että hän kärsii; se särkee minun sydäntäni. Minä en voi riemuita, niinkuin tahtoisin, siitä ajatuksesta, että hän ehkä on taivaassa. Minä en tiedä mitä pyytää, mutta sinä olet hänen kanssaan, niinkuin minun kanssani. *Pidä häntä likellä Sinun siipeisi varjon alla.* Siinä me olemme *turvassa*, ja siinä me olemme yhdistetyt. Ja voi, lohduta tati Cottaa! Hän tarvitsee sitä suuresti.

Fritz rakastaa siis, niinkuin meidän vähäinen seuramme Nimptschenissä, T:ri Lutherin sanoja. Kun ajattelen sitä, iloitsen melkein enemmän, kuin itken hänen puolestaan. Kun uskomme näitä totuuksia sydämessämme, näyttävät ne yhdistävän meitä enemmän, kuin vankeus tai kuolema voi erottaa. Tätä muistellessani sopii minun vielä kerta laulaa St. Bernardin "*Salve caput cruentatum.*"

Sua, jota kidutettu
On ristin kuolemaan,
Ja pilkaks puetettu
Pääss' orjan-tappuraan,
Sua, suurin herjattua,
Vaikk' arvo kuitenkin
Sull' oli korkein, sua
Nyt tässä tervehdin!

Kuink' on sun otsas jalo
Noin veristetty, oi!
Sun, jonka silmäin palo
Maat, taivaat polttaa voi?
Kuink' olet kalvakkainen?
Ken kirkkaan katsannon,
Joll' ei lie vertaa vainen,
Noin himmentänyt on?

Se kaikk' on minun syyni,
Jost' olet kärsinyt,
Mun vikan' kaikki tyyni
Näin päälles otit nyt.
Kas tässä syntineni
Nyt seison vaivainen,
Luo minuun, Jesukseni,
Vaan katse ainoinen.

Mua katso, Herra suuri,
Mua kaitse, paimenein!
Sult', armon alkujuuri,
Sain kaiken hyvyytein.
Sun sanas' haikeimman
Vie tuskan rinnastain,
Ja onnen kirkkahimman
Sun hengestäs mä sain.

Ma vaivun rinnallesi,
Mua älä heitä pois!
Jos murtuis sydämesi,
En sua jättää vois,
Kun harmeneepi pääni,
Ja hautaan kallistuu,
Mun ystäväni ääni
Taas luokseen kutsuu mun.

On mieli hyvä mulla
Ja sielu riemuissaan,
Ett' osalliseks tulla
Sun tuskistas ma saan.
Jos henken' heittää saisin
Nyt juureen ristin-puus',
Se kuolo ihanaisin,
Se suurin suloisuus.

Sua kiitän sydäimestä,
Oi Jesus, ystäväin,
Sun kuolin-tuskais' eestä,
Teit hyvin kaikki näin.
Suo, että puolees taivun
Ja pysyn uskossas,
Ja kun ma hautaan vaivun,

Suo tulla suojahas.

Niin, kun täält' erkanen ma,
Sä ole luonani,
Kun hautaan raukenen ma,
Käy turvaks' Luoiani.
Kun ahdistukseen aivan
Ma vaivun tuskissain,
Mua auta alta vaivan
Sun piinas tähden vain.

Sa kilpen' ollos aina
Ja turva kuollehen,
Sun ristinkuvas paina
Minulle mielehen.
Sua sitten turvallisna
Poveeni likistäin,
Ma lausun onnellisna:
On hyvä kuolla näin!

XVIII.

Theklan kertomus.

Wittenbergissä, Huhtikuun 2 p. 1521.

T:ri Luther on mennyt. Me olemme kakki mielestämme niinkuin perhe, jolta isä on riistetty.

Professorit ja etevimmät porvarit ynnä suuri luku ylioppilaita kokoontuivat tänä aamuna Augustininluostarin portilla jättämään hänelle hyvästi. Gottfried Reichenbach seisoi likellä, kun hän astui vaunuihin, ja kuuli hänen vapisevalla äänellä sanovan Melancthonille: "jos en minä palaja, vaan vihamieheni tappavat minut, älä, veljeni, herkeä opettamasta ja lujasti pysymästä kiinni totuudessa. Tee työtä minun puolestani, sillä minun ei ole nyt tilaisuus itse tehdä työtä. Jos sinä säilyt, on se vähäinen asia, vaikka minä hukkuisin."

Niin hän lähti matkalle. Muutamien minuuttien perästä me, jotka odotimme portilla, näimme hänen kulkevan ohitse. Hän ei unhottanut hymyillä Elsalle ja hänen pienokaisilleen eikä sanoa hyvästi rakkaalle, sokealle isällemme, kun hän ajoi meidän ohitsemme. Mutta hänen kasvoissaan oli yksitotinen vakaumus, joka täytti meidän sydämemme levottomuudella. Kun se eturatsastaja, joka kantoi keisarillista lippua hänen edessään, ja sitten Lutherin vaunut poikkisivat kadun kulmasta, lausui äidin-äitimme, jonka tuoli oli siirretty oven luo, että hän saisi nähdä, kun hän kulki, niinkuin itseksensä:

"Niin, juuri semmoiselta he näyttivät, kun astuivat mestauslavalle ja roviolle, minun nuoruudessani."

Minä näin vaan hiukan, silmäni olivat aivan sokeat kyynelistä; ja kun äidin-äitimme sanoi tämän, en saanut enää oltua, vaan juoksin ylös huoneeseni, ja täällä olen sitten ollut koko ajan. Äiti ja Elsa ja kaikki sanovat, että minä en voi hallita tunteitani; ja minä pelkään, että niin on. Mutta minusta näyttää, kuin jokainen, johon minä liitin sydämeni, aina ryöstettäisiin minulta. Ensiksi minulla oli Eva. Hän ymmärsi aina minut, auttoi minua ymmärtämään itseäni; hän ei nauranut huoliani lapsellisiksi, hän ei ajatellut, että liallinen intoni tuli kiivaasta luonnosta, vaan tuki minua, kun koetin tehdä oikein. Vaikka hän erisi minusta, (niinkuin enkeli eksyvästä, horjuvasta jättiläisestä Kristoferista Elsan vanhassa legendassa), näytti hän aina laskeuvan alas minun rinnalleni ja katsovan vastuksiani siltä kohdalta, jossa minä seisoin, ja niin päästi minut niistä vapaaksi; sillä välin kuin kaikki muut katsovat niitä ylhäältäpäin ja kummastelevat, kuinka kukaan ollenkaan voi pitää semmoisia joutavia asioita huolina. Ei tosin niin, että rakas äitini ja Elsa ovat ylpeät taikka halveksivat ketään; mutta Elsa on niin itsensä kieltäväinen, koko hänen elämänsä on niin sulaunut yhteen muitten kanssa, ettei hän ymmärrä, mitä vastaan itsepäisemmät luonnot saavat taistella. Paitsi sitä on hän nyt ulkopuolella varsinaista, jokapäiväistä elämäämme kotona. Äitini taas on niin arka; häntä peloittaa, kun hän ajattelee, mitä suruja elämä ehkä tuottaa minulle niitten muutosten kanssa, jotka epäilemättä tulevat, ja vähäiset asiat ilahuttavat tai pahoittavat minua nyt niin paljon. Minä tiedän, että hän usein ajattelee minua enemmän, kuin hän tohtii näyttää minulle; mutta hän miettii aina, kuinka hän varustaisi minua niitä koetuksia

vastaan, jotka hänen luullaksensa varmaan tulevat, ja opettaisi minua olevaan nyt vähemmän kiihkeä ja maltiton vähäisissä asioissa. Mutta minä pelkään, ettei siitä ole mitään hyötyä. Minun luullakseni jokaisen olennon täytyy kärsiä luontonsa mukaan; ja jos Jumala on tehnyt tunteemme ilon ja surun suhteen syviksi, emme itse voi täyttää juovaa ja sanoa, tässä määrässä minä tahdon tuntea; tämän verran eikä sen enempää. *Vedet ovat olemassa* — pian ne pääsevät taas vanhaan tukittuun väyläänsä; ja sillä välillä ne nousevat tulvilleen. Evan olikin tapa sanoa: "aseittemme tulee kasvaa meidän itse kanssamme, ja voimamme enetä taisteloimme voiman kanssa; eikä löydy kuin yksi tämänlaatuinen kilpi, uskon kilpi — elävä, ainainen luottamus elävään, kaikkialla läsnä-olevaan Jumalaan."

Mutta Eva lähti pois. Ja sitten Nix kuoli. Minä luulen, että jos minä nyt näkisin jonkun lapsen surevan koiraa, niinkuin minä surin Nixiä, kummastelisin häntä paljon, niinkuin kaikki kummastelivat minua. Mutta Nix ei ollut ainoastaan koira minulle. Hän oli Eisenach ja lapsuuteni; ja kokonainen rakkauden ja unelmien mailma näytti kuolevan minulta Nixin kanssa.

Koko muulle mailmalle minä olin vähäinen tuittupäinen, neljätoistavuotias tyttö; Nixille minä olin hallitsia, suojelija, kaikki. Meni viikkoja, ennenkuin minun oli mahdollinen tulla sisään pää-oven kautta, jossa hänen oli tapa odottaa minua miettivillä silmillänsä ja ilon huudoilla hypätä minua vastaan. Minä hiivin sisään puutarhan portista.

Ja lisäksi Nixin kuolema oli ensimmäinen kuolema, joka lähestyi minua, eikä sen kauhea voima ollut vähempi sentähden, että sen varjo ensin peitti minulta uskollisen koiran. Minä rupesin epäselvästi tuntemaan, ettei elämä, joka siihen saakka näytti olleen vuoritie, joka yhä kohosi kultaisten sumujen lävitse, minä en tiedä mille ihanille ja iloisille kukkuloille, päättynytkään kukkuloihin, vaan mustaan, pohjattomaan syvyyteen, ja että, oli sen juoksu kuinka himmeä tahansa, eivät mitkään sumut, ei mikään hämärä kaiha sen loppua, vaan se päättyy varmaan, ilmeisesti ja yleisesti kuolemaan.

Minä en voinut kertoa kenellekään, mitä minä tunsin. Minä en tietänyt sitä itsekkään. Kuinka voimme ymmärtää, ennenkuin olemme päässeet sen lävitse? Minä en edes tietänytkään, että se oli mikään labyrintti. Minä vaan tiesin, että joku valo oli kadonnut kaikista, ja varjo laskeunut sen sijaan.

Silloin juuri T:ri Luther puhui minulle toisesta mailmasta tuolla puolen kuolemaa, jonka Jumala varmaan oli tekevä täydellisemmäksi ja kauniimmaksi, kuin tämän; — siitä mailmasta, jota ei kuoleman varjo koskaan lähesty, koska se on ikuisessa päivänpaisteessa kuoleman toisella puolella, ja kaikki varjot laskeuvat tälle puolelle. Tämä tapahtui siihen aikaan, kuin ensi kerran kävin Herran Ehtoollisella, ja minä näin usein T:ri Lutherin ja kuulin hänen saarnaavan. Minä en puhunut paljon hänen kanssaan, mutta hän vuodatti semmoisen valon minun sydämeeni, joka, vaikka se kuinka eksyisi ja erehtyisi, luullakseni ei koskaan sammuu.

Hän opetti minua jossakin määrässä ymmärtämään, mikä meidän kallis taivaallinen Isä on, ja tuo vapaa-ehtoinen, mutta verraton Kärsijä — tuo armelias Vapahtaja, joka antoi itsensä syntiemme tähden, myöskin minun syntieni tähden. Ja hän saatti minut tuntemaan, että Jumala ymmärtää minua paremmin, kuin kukaan muu, koska rakkaus aina ymmärtää, ja voimakkain rakkaus ymmärtää parhaiten, ja Jumala on rakkaus.

Elsa ja minä puhuimme vähäisen siitä välisti, mutta ei paljon. Minä olen vielä lapsi Elsan ja heidän kaikkien mielestä, koska olen nuorin enkä osaa likimainkaan hallita itseäni niin paljon, kuin pitäisi. Fritz ymmärsi sen parhaiten; ainakin minä voin puhua hänelle vapaammin — minä en tiedä mistä syystä. Kenties muutamat sydämet ovat luodut sointumaan yhteen, juuri niinkuin muutamat huonekalut aina väreilevät, kun kosken erityistä luutun kieltä, vaikkei mikään muu esine huoneessa näytä tuntevan sitä. Kenties suru myöskin syventää sydämen kummallisella tavalla ja avaa uran kaikkien muitten sydänten pohjaan. Ja minä olen varma, että Fritz on tuntenut kovin syvän surun. Mimmoisen, minä en täydellisesti tiedä; enkä tahtoisi milläkään muotoa saada selkoa siitä. Jos hänen sydämessään löytyy joku salainen kammio, jota hän ei tahdo avata kaikille, enkö minä, kun luulen hänen ajatuksensa asuskelevan siinä, kääntäisi silmiäni syrjään ja kiirehtisi hiljaisesti pois, ettei hän koskaan saa tietää, että olin arvannut sen?

Hänen sydämensä sisin pyhyys ei kuitenkaan ole, tietääkseni, mikään pimeyden ja kuoleman kammio, vaan pyhä, valoisa paikka, sillä Jumala on siinä.

Tuntikausia Fritz ja minä puhuimme T:ri Lutherista ja siitä, mitä hän oli tehnyt meidän molempain hyväksi, enemmän kukaties Fritzin, kuin minun, koska hän oli kärsinyt enemmän. Minusta tuntuu, kuin me ja vielä tuhannet muut mailmassa olisimme ennen palvelleet jotakin Vapahtajamme alttaritaulua, jonka joku suuri mestari oli maalannut taivaallisen esikuvan mukaan. Mutta kaikki, mitä näimme, oli yhden julmat, kovat, vakavat kasvot, joka istui tuomio-istuimella. Hän piti salamoita kädessään, ja vielä kauheammat salammat kätkyivät hänen ankaran ja uhkaavan otsansa pilvessä. Ja silloin yhtäkkiä kuulimme T:ri Lutherin äänen takaamme sanovan heleällä, elähyttävällä sävelellänsä: "ystävät, mitä teette? Tuo ei ole oikea maalaus. Nämät ovat vaan laudat, jotka peittävät Mestarin taulun." Ja niin

lausuen hän veti syrjään kauhean kuvan, jota olimme toivotonna katselleet, turhaan koettaen keksiä siinä mitään hellyyden ja kauneuden jälkiä. Ja kerrallaan todellinen maalaus tuli näkyviimme, oikean Kristuksen kuva ynnä se katse Hänen kirkkaissa kasvoissaan, joka oli ristinpuussa, kun Hän sanoi teloittajistansa: "Isä, anna heille anteeksi; sillä ei he tiedä, mitä tekevät;" ja äidillensä: "vaimo, katso poikaasi;" taikka syntiselle vaimolle, joka pesi hänen jalkansa: "mene rauhaan."

Fritz ja minä puhuimme myöskin hyvin usein Evasta. Kumminkin tahtoi hän, että minä puhuin hänestä ja hän sai kuunnella. Enkä minä koskaan väsy, kun puhun Evastamme.

Mutta sitten Fritz lähti, ja nyt on monta viikkoa kulunut siitä, kuin kuulimme hänestä; ja viimeiset uutiset, jotka tulivat meille, oli vähäinen kirje Mainzin luostarin vankihuoneesta!

Ja nyt T:ri Luther on mennyt — mennyt vihollistensa linnaan — mennyt kenties, niinkuin äidin-äitimme sanoo, martyrinkuolemaan!

Ja kuka nyt pitää tuota jaloa todellisen, rakastavan, anteeksi antavan Jumalan ilmestystä tarjona meille — kuka lujalla kädellä poistaa nuot väärät peitteet nyt, kun hän on lähtenyt? T:ri Melancthon lienee yhtä hyvä teologeille; mutta kuka täyttää T:ri Lutherin sijan *meidän*, kansan, työväen ja innokkaiden nuorukaisten, naisten ja lasten suhteen? Kukapa saattanee, niinkuin hän, meidät tuntemaan, ettei uskonto ole mikään tieteellinen harrastus eikä ammatti eikä oppi-kappalten järjestelmä, vaan elämä Jumalassa; ettei rukous ole, niinkuin hän sanoi, mikään sydämen kohoaminen epämääräisille, ilmaisille korkeuksille hengellistä harjoitusta varten, vaan sydämien nostaminen Jumalan tykö, semmoisen sydämen työ, joka kohtaa meitä, huolii meistä, rakastaa meitä sanomattomasti? Kuka nyt enää asettaa eteemme, niinkuin hän, tuon "Isä meidän", joka tekee koko muun Herran Rukouksen ja kalkki rukoukset mahdolliseksi ja hyödylliseksi? Ei mikään ihme, että äidit kurottivat lapsiansa hänen siunattavakseen, kun hän jätti meidät, ja sitten menivät itkien kotiin, ja lujat miehetkin pyyhkivät kyyneliä silmistänsä.

Tosin kyllä saarnaa T:ri Bugenhagen, joka on päässyt pakoon vainoajiltansa Pommerista, hartaasti saarnastuolissansa; arkki-diakonus Carlstadt on täynnä tulta, ja Melancthon täynnä valoa; ja monta hyvää, viisasta miestä on täällä jälellä. Mutta T:ri Luther näytti olevan sydän ja sielu kaikissa. Olkoon, että muut sanovat viisaampia asioita, ja hän ehkä sanoo monta asiaa, joita muut ovat liian viisaat sanomaan, mutta juuri T:ri Lutherin sydämen kautta on Jumala ilmoittanut sydämensä ja sanansa tuhansille meidän maassamme, eikä kukaan koskaan voi olla meille, mitä hän on.

Yöt päivät me rukoilemme, että hän olisi hyvässä turvassa.

Huhtikuun 15 p.

Kristofer on palannut Erfurtista, jossa hän kuuli T:ri Lutherin saarnaavan.

Hän kertoi meille, että T:ri Lutherin matka oli monessa paikassa niinkuin rakastetun ruhtinaan, joka kulkee aluskunnissansa; ruhtinaan, joka aikoo lähteä suureen taisteluun maansa edestä.

Talonpojat siunasivat häntä; köyhät miehet ja naiset tunkeusivat hänen ympärillensä ja rukoilivat, ettei hän uskoisi kaunista henkeänsä vihamiehillensä. Nürnbergissä vanha pappi toi hänelle Savonarolan kuvan, sen hyvän papin, jonka paavi poltti Florensissa tuskin neljäkymmentä vuotta takaperin. Vanha leski tuli hänen luoksensa ja sanoi vanhempainsa kertoneen, että Jumala lähettäisi vapauttajan, joka murtaisi Roman ikeen, ja hän kiitti Jumalaa, että hän sai nähdä hänet, ennenkuin hän kuoli.

Erfurtista kuusikymmentä porvaria ja professoria ratsasti muutamia penikulmia häntä vastaan, saattaaksensa häntä kaupunkiin. Täällä, jossa hän oli luopunut kaikista maallisista toiveista ja munkkina kerjännyt leipää pitkin katuja, olivat kadut täynnä kiitollisia miehiä ja naisia, jotka tervehtivät häntä vapauttajakseen valheesta ja hengellisestä tyranniudesta.

Kristofer kuuli hänen saarnaavan Augustinin-luostarin kirkossa, tässä luostarissa, jossa hän oli (niinkuin Fritz kertoi meille) kärsinyt niin kovia taistelun tuskia. Siinä hän nyt seisoi pannaan julistettuna, kuolema tarjona; mutta hän seisoi siinä voittajana Kristuksen kautta saatanan vallan ja valheitten yli. Hän näytti kokonaan unhottavan oman vaaransa ilossaan siitä ijankaikkisesta pelastuksesta, jota hän tuli julistamaan. Ei sanaakaan, niin Kristofer jutteli, itsestään, ei valtiopäivistä, ei paavin bullasta eikä keisarista, vaan kaikki siitä tavasta, jolla syntinen pelastetaan ja uskovainen autuutetaan. "Löytyy kahdenlaisia tekoja", hän sanoi; "ulkonaisia tekoja, omat tekomme. Nämät eivät maksa paljon. Mikä rakentaa kirkon; mikä lähtee pilgrimiretkelle St. Pietarin kirkkoon; mikä paastoa, pukee kaavun päällensä, käy avojaloin. Nämät teot eivät ole mitään, vaan menevät hukkaan. Nyt minä kerron teille, mikä todellinen hyvä teko on. *Jumala on herättänyt yhden miehen, Herran Jesuksen Kristuksen, että Hän musertaisi kuoleman, hävittäisi synnin, sulkisi helvetin portit. Tämä on*

pelastuksen teko. Perkele luuli, että Herra oli hänen vallassansa, kun hän näki Hänen kahden rosvon välissä kärsivän häpeällisintä martyrinkuolemaa, kirottuna sekä Jumalalta että ihmisiltä. Mutta Jumala osoitti voimansa ja kukisti kuoleman, synnin ja helvetin. Kristus on saanut voiton. Tämä se suuri sanoma on! Ja me pelastetaan hänen tekonsa eikä omien tekojemme kautta. Paavi sanoo aivan toista. Mutta minä ilmoitan teille, että Jumalan pyhä äiti itse on tullut pelastetuksi, ei neitsyytensä, ei äitiytensä, ei puhtautensa, ei tekojensa kautta, vaan ainoastaan uskon ja Jumalan teon kautta."

Kun hän paraikaa puhui, ryskähti siinä käytävässä, jossa Kristofer seisoj kuuntelemassa. Moni pelästyi suuresti, vieläpä aikoi rientää ulos. T:ri Luther pysähtyi hetkeksi, vaan ojensi sitten kätensä ja sanoi kirkkaalla, lujalla äänellensä: "älkää pelästykö, ei ole mitään vaaraa. Perkele tahtois näin estää evankeliumin saarnaamista, mutta se ei onnistu häneltä." Sitten palaten aineesensa, hän sanoi: "kenties teidän tekee mieli sanoa minulle: 'sinä puhut meille paljon uskosta, opeta meitä, kuinka siihen pääsemme.' Niin, tosiaan, tämä on se, jota mielin opettaa teille. Meidän Herramme Jesus Kristus on sanonut: '*rauha olkoon teille. Katsokaat käsiäni*.' Ja tämä tietää samaa, kuin olisi sanonut: 'oi ihminen, minä yksin se olen, joka olen ottanut pois sinun syntisi ja lunastanut sinut, ja nyt *sinulla on rauha*, sanoo Herra."

Ja hän päätti:

"Koska Jumala on pelastanut meidät, järjestäkäämme niin tekomme, että ne kelpaavat Hänelle. Oletko rikas? Anna tavarasi hyödyttää köyhiä. Oletko köyhä? Anna työsi hyödyttää rikkaita. Jos työsi ei hyödytä ketään muuta kuin itseäsi, on se työ, jonka sanot Jumalalle tekeväsi, paljas valhe."

Kristofer erosi T:ri Lutherista Erfurtissa. Hän kertoi, että useat koettivat saada tohtoria pysymään poissa Wormsista; toiset muistuttivat häntä Johan Hussista, joka poltettiin, vaikka hänellä oli suojeluskirja. Ja kun hän kulki eteenpäin, oli paavillinen pannakirja ripustettuna muutamissa paikoissa seinissä hänen edessään; mutta hän sanoi: "jos minä kuolen, ei totuus kuole."

Eikä mikään luovuttanut häntä hänen aikomuksestaan. Kristofer oli syvästi liikutettu hänen saarnastaan. Hän sanoo, että teksti: "*rauha olkoon teille; ja nämät sanottuaan osoitti Jesus heille kätensä ja kylkensä*", kaikui hänen sydämessään koko kotimatkan Wittenbergistä asti, metsissä ja lakioilla. Tämä ponteva, kirkas, totinen ääni, jota ehkä emme koskaan enää saa kirjoittaa sanat hänen sydämeensä; ja enemmän, kuin tämä, toivoakseni, se syvempi, pontevampi ääni, joka kerta ristissä lausui tuskan huudon meidän tähtemme — sen tuskan, joka tuotti rauhan meille.

Niin; kun T:ri Luther puhuu, huomaamme, että meidän on tekemistä ihmisten, eikä kuolleitten esinetten kanssa — perkeleen kanssa, joka vihaa meitä, Jumalan kanssa, joka rakastaa meitä, Vapahtajan kanssa, joka kuoli meidän edestämme. Hän ei puhu vaan pyhydestä ja vanhurskauttamisesta, eikä synneistä ja tuomitsemisesta. Hän puhuu meistä, jotka teemme syntiä ja tuomitaan, Kristuksesta, joka kärsii meidän tähtemme, ja Jumalasta, joka vanhurskauttaa meidät ja rakastaa meitä. Hän puhuu aina minusta ja sinusta. Hän saattaa meidät kasvoista kasvoihin semmoisen Jumalan eteen, joka ei istu vakavana kaukaisella hallitsian valta-istuimella, rypistäen otsaansa kauheassa majesteetissansa taikka hymyillen armollisessa säälissään, vaan tulee alas aivan meidän luoksemme, etsii meitä ja huolii, huolii sanomattoman paljon siitä, että me, myöskin me pelastetaan.

Minä en tietänyt, ennenkuin T:ri Luther ajoi Wittenbergistä ja vaunut, jotka kaupunki oli varustanut verkaisilla akkuna-verhoilla ilman vuoksi, katosivat näkyvistä, ja minä näin kyynelten hiljaisesti valuvan alas äitini poskille, kuinka paljon hän oli rakastanut ja kunnioittanut T:ri Lutheria.

Hän näyttää melkein yhtä levottomalta hänen kuin Fritzin tähden; eikä hän nuhdellut minua tänä iltana, kun hän tuli sisään ja näki minun itkevän sänkyni vieressä. Hän vaan syleili minua, silitteli hiuksiani ja sanoi: "pikku Thekla parkani! Jumala opettaa vielä meitä molempia, kuinka meidän ei tule pitää muita Jumalia Hänen edessään. Hän opettaa sen hyvin hellästi; mutta ei äitisi eikä Vapahtajasi voi opettaa sinulle tätä oppia ilman monta katkeraa kyyneltä."

XIX.

Fritzin kertomus.

Eberenburgissa, Huhtikuun 2 p. 1521.

Juopa on auennut minun ja luostari-elämäni välillä. Minä olen ollut vankeudessa, ja vankeudessa olen

vihdoin täydellisesti päässyt vapaaksi. Ne kahleet, joita minä pelkäsin maltittomuudesta särkeä, ovat särjetyt minulta, enkä minä ole munkki enää.

Minun täytyi puhua veljilleni luostarissa siitä iloisesta sanomasta, joka oli tuottanut minulle niin paljon riemun. Kristillisen elämän on yhtä mahdoton pysyä leviamättä, kuin elävän veden juoksematta taikka liekkien nousematta. Väitellen kokoontui ympärilleni pieni joukko Kristuksessa vapautettuja. Aluksi minä en puhunut heille paljon T:ri Lutherin kirjoista. Minä aioin vaan näyttää heille, että T:ri Lutherin oppi ei ollut hänen omansa, vaan Jumalan.

Mutta se aika tuli, jolloin T:ri Lutherin nimi oli kaikkien huulilla. Pannakirja paiskattiin häntä vastaan Vatikanista. Jokainen paavin palvelia solvasi hänen nimeänsä, niinkuin väära-uskolaisen. Monessa kirkossa, semminkin Dominikanein, kutsuivat isot kellot kansaa juhlalliseen anatheman (kirouksen) palvelukseen, jossa kaikki papit, koossa alttarin ympärillä pimeäksi laitettussa rakennuksessa, julistivat kauheat tuomion sanat ja sitten, heittäen maahan palavat soittonsa, sammuttivat ne kivilattiaan, niinkuin toivo anatheman kautta muka sammutettiin kiroton sielulta.

Minä olin kerta sattumalta läsnä tämmöisessä jumalanpalveluksessa. Eikä minun sydämeni ollut ainoa, joka tuimistui, kun kuulin, kuinka tätä arvoisaa nimeä mainittiin yhdessä luopioin ja väära-uskolaisten kanssa ja asetettiin esiin kaikkien kirottavaksi. Mutta kenties ei kenenkään sydämessä syttynyt semmoinen tuli, kuin minun. Sillä minä tiesin lähteen, josta nämät kiroukset vuotivat, kuinka kevytmielisesti, kuinka huolimattomasti näitä kekäleitä viskattiin; ei kiivaasti, sokaistun omantunnon uskonvimmasta, vaan iloisesti ja mielen taiten, julmista, penseistä käsistä, niinkuin tämä olisi ollut joku valtioviisauden asia, semmoisten ihmisten puolelta, jotka eivät huolineet enemmän Jumalan kirouksesta kuin siunauksestakaan. Ja minä tunsin myöskin sen sydämen, joka aiottiin haavoittaa; kuinka uskollinen, kuinka hellä, kuinka totinen; kuinka vähitellen ja millä tuskalla T:ri Luther oli oppinut pitämään nuoruutensa epäjumalaa valheena; millä ponnistuksella hän, kun jompikumpi, Jumalan sana taikka kirkon ääni vihdoon oli valittava, oli pysynyt kiinni raamatussa ja pannut entisten päivien toiveet, luottamuksen ja ystävät menemään; kuinka tämä eroaminen vielä vaivasi häntä; kuinka mielellään hän vielä, niinkuin nöyrä, pikkuinen lapsi ja uhraten kaikki, paitsi totuuden ja ihmissielut, olisi heittänyt jälleen sen kirkon helmaan, jolle hän oli hehkuvassa nuoruudessaan tarjonnut kaikki, mikä tekee elämän kalliiksi.

"He kiroovat, mutta Sinä siunaa."

Nämät sanat tulivat käskemättä sydämeeni ja melkein tietämättä huuliltani. Minä kuulin ympäriltäni enemmän kuin yhden "Amen'en;" mutta samalla haavaa minä huomasin, että pahansuovat silmät tarkastelivat minua.

Kun panna oli julistettu, polttivat he julkisesti T:ri Lutherin kirjat isolla torilla. Mainz oli ensimmäinen kaupunki Saksassa, jossa häntä tällä lailla häväistiin.

Murheellisena palasin luostariini. Veljeskuntamme luostareissa ovat ajatukset Lutherista kovin erilaiset. St. Augustinin kirjat ovat pitäneet totuuden vireillä monessa sydämessä meidän parissamme; ja lisäksi luonto vetää meitä veljeskuntalaiseemme, sekä puolue-kateus Dominikaneja, Tetzeliä ja Eckiä, Lutherin vihاميةhiä, vastaan. Arvattavasti ei löydy monta Augustinin-luostaria, jossa ei ole kahta eri puoluetta T:ri Lutherin suhteen.

Kun puhuin noista suurista totuuksista, kuinka Jumala ilman mitään vanhurskauttaa syntisen, sentähden että Kristus kuoli, (kuinka tuomari vapauttaa, koska tuomari itse on kärsinyt syyllisen tähden), olin minä, niinkuin jo sanoin, koettanut seurata niitä tuolle puolen kaikkia sanoja niitten jumalalliselle lähteelle. Mutta jos nyt tunnustin Lutherin, oli se minusta sama, kuin olisin tunnustanut Kristuksen. Se totuus, joka ahdistetaan, se kaikkina aikoina koettaa uskollisuuttamme. Me olemme kutsutut *tunnustamaan*, eikä vaan *myöntämään*. Jos korkeimmalla äänellä ja selvimmällä tavalla myönnän jokaisen osan Jumalan totuudesta, paitsi juuri sen vähäisen kohdan, jota mailma ja perkele kulloinkin ahdistavat, en minä tunnusta Kristusta, vaikka kuinka ahkerasti myöntäisin, että olen kristitty. Kussa taistelo riehuu, siinä sotamiehen uskollisuus koetetaan; ja vaikka hän muutoin pysyisi lujana koko tappelutanterella, mutta peräytyisi yhdessä paikassa, ei hän tee muuta, kuin pakenee ja häväisee itsensä.

Käytöllisesti katsoen näyttää minusta myöskin, kuin taistelo sodan aikoina tavallisesti järjestyisi jonkun uskollisen, Jumalalta lähetetyn miehen ympärillä, jota uskollisuus Jumalaa kohtaan käskee meidän vilpittömästi seurata. Siihen aikaan, kuin Juutalaisuus ensiksi ahdisti nuorta kristittyä kirkkoa, oli St. Paavali tämä mies. Suuressa Arianisessa riidassa se oli Athanasius — "*Athanasius contra mundum*." Meidän aikoinamme, meidän maassamme on se, luullakseni, Luther; ja Lutherin kieltäminen olisi minulle, joka opin totuuden hänen huuliltaan, Kristuksen kieltämistä. Luther on, luullakseni, se mies, jonka Jumala on antanut kirkollensa Saksassa tällä aikakaudella. Lutheria minä sentähden aion seurata — ei niinkuin hän olisi mikään täydellinen esikuva, vaan Jumalan määräämä johdattaja.

Ihmisten on mahdollon olla puolueettomina suurissa uskonnollisissa taisteloissa; ja jos me sen vähäisen väärän tähden, joka löytyy oikeassa asiassa, taikka sen vähäisen pahan tähden, joka löytyy hyvässä miehessä, kieltäyämme asettumasta oikean puolelle, asetumme hiljaisuudessa juuri tämän menetyksen kautta väärän puolelle.

Kun palasin takaisin luostariin, oli myrsky nousemallansa. Minulta kysyttiin, oliko minulla mitään T:ri Lutherin kirjoja. Minä vastasin, että minulla oli. Vaadittiin, että minä antaisin ne pois. Minä sanoin, että sopi ottaa ne minulta, mutta etten minä suostuisi antamaan niitä hävitettäväksi, koska uskoin, että ne sisälsivät Jumalan totuuden. Näin asia päättyi, kunnes olimme tuskin mennyt kammioomme yöksi, jolloin yksi vanhempi munkki tuli minun luokseni ja syytti minua siitä, että salaisesti levitin Lutherin väärää uskoa veljien joukossa.

Minä myönsin, että olin ahkerasti, mutta ei salaisesti, tehnyt kaikki, mitä voin, levittääkseni veljiin niitä totuuksia, jotka löytyivät T:ri Lutherin kirjoissa, vaikkei hänen, vaan St. Paavalin sanoilla. Kiivas väittely syntyi, joka loppui niin, että munkki vihoissaan lähti kammioista, lausuen, että kyllä keinoja keksittäisiin, jotka estivät tätä myrkyä edemmäksi leviämästä.

Seuraavana päivänä minä vietiin siihen vankihuoneeseen, johon Johan von Wesel kuoli; raskaat teljet vedettiin oven eteen, ja minä jätettiin yksin.

Kun he menivät pois, sanoi se munkki, jonka kanssa edellisenä iltana olin kiistellyt: "tässä kammiossa kuoli tuskin neljäkymmentä vuotta sitten samanlainen väärä-uskolainen, kuin Martin Luther."

Näillä sanoilla aiottiin soveliaalla tavalla peloittaa minua; ne vaikuttivat niinkuin virvoittava lääke. Sen sankarin henki, joka näytti täällä kukistuneen, mutta nyt seisoivat voiton palmulla Karitsan edessä, tuntui olevan läsnä minua. Totuuden Henki, jonka puolesta hän kärsi, oli minun kanssani; ja vankihuoneen yksinäisyydessä minä opin, mitä ei vuosikaudet olisi muualla voineet minulle opettaa.

Ei kukaan, paitsi se, joka on koettanut, tiedä, kuinka vahvat ne kahleet ovat, jotka sitovat meitä väärään uskoon, semmoiseen uskoon, joka on opittu äitimme sylissä ja juurrutettu meihin vuosien uhrauksilla. Kenties minä en olisi koskaan kyennyt katkaisemaan niitä. Minulta, niinkuin tuhansilta muilta, vihamieliset kädet katkaisivat ne raa'asti. Mutta iskut, jotka särkivät ne, olivat juuri se ritariinlönti, joka löi minut Herran ritariiksi ja soturiksi.

Niin, siellä minä opin, että ne lupaukset, jotka ovat sitoneet minua niin monta vuotta, eivät ole Jumalan, vaan valheellisen tyranniuden kahleita. Ainoat todelliset lupaukset, niinkuin T:ri Luther sanoo, ovat kasteemme lupaukset, joitten kautta me Kristuksen satureina hylkäämme mailman, lihan ja perkeleen. Ainoa jumalallinen veljeskunta on kaikkein kristittyin yhteinen veljeskuuta. Kaikki muut pyhät kunnat ovat epäjärjestystä; ei liittoja sisäpuolella kirkkoa, vaan salaliittoja sitä vastaan. Jos armeijassa sotamiehet päättäisivät luopua päällikön asetelmasta ja järjestäisivät itsensä omavaltaisten sääntöjen ja erityisten pukujen mukaan itse-valitsemiensa johdattajien ympärille, eivät he olisi sotamiehiä — he olisivat kapinoitsioita.

Jumalan järjestys on, luullakseni, valtio, joka käsittää kaikki ihmiset, kirkko, joka käsittää kaikki kristityt; ja valtion ydin ja kirkon esikuva on perhe.

Hän luo meidät lapsiksi — pojiksi, tyttäriksi — mieheksi, vaimoksi isäksi, äidiksi. Hän sanoo: tottele vanhempiasi, helli vaimoasi, kunnioita miestäsi, rakasta lapsiasi. Jos olet lapsi, olkoon Herra Nazaretissa kaavanasi; jos olet naineena, olkoon Herra, joka rakasti kirkkoa enemmän kuin henkeänsä, esikuvanasi; jos olet isä taikka äiti, olkoon taivaallinen Isä johdattajanasi. Ja jos me, luopuen jokaisesta pyhästä perhe-rakkauden nimestä, jonka Hän on vahvistanut, ja jokaisesta nöyrästä velvollisuudesta, jonka Hän on selittänyt, mieluisammin liitymme uusiin, erinäisiin mies- tai naiskuntiin, joita vaan samanlainen nimi ja puku yhdistävät, niin emme ole ainoastaan rakastettavia intoilioita — me olemme kapinoitsioita jumalallista järjestystä vastaan ihmiskunnassa.

Tosin Jumala joskus kutsuu jonkun erittäin luopumaan isästä ja äidistä, vaimosta ja lapsista ja kaikista muista, kalliimman rakkauden tähden Häntä kohtaan. Mutta kun Hän kutsuu semmoiseen kohtaloon, tapahtuu se edeskatsomuksen selvän äänen taikka vainomuksen katkeran huudon kautta; ja silloin martyrin taikka apostolin yksinäinen tie on yhtä paljon kuuliaisuuden nöyrä, yksinkertainen tie, kuin äidin taikka lapsen. Martyrin kruunu on vihitty samalla pyhällä öljyllä, jolla morsiamen, äidin, lapsen pää voidellaan — rakkauden ja kuuliaisuuden vihki. Muuta vihkiä ei löydy. mikä ei ole velvollisuutta, on syntiä; kaikki, mikä ei ole kuuliaisuutta, on kuulemattomuutta; kaikki, mikä ei ole rakkaudesta, on meistä itsestä: joka kruunaa itsensä orjantappuroilla luostarissa, on yhtä itsekäs, kuin se, joka kruunaa itsensä muuri-vehriällä juomingissa.

Sentähden minä luovun kaavusta ja luostarista ijäksi. Minä en ole enää veli Sebastian St. Augustinin Eremitin veljeskunnasta. Minä olen Fredrik Cotta, Margareta Cottan poika, Elsan ja Theklan veli Fritz.

Minä en ole enää munkki. Minä olen kristitty. Minä en ole enää vannotettu Augustinilainen. Minä olen kastettu kristitty, pyhitetty Kristukselle äitini sylistä, yhdistetty Häneen miehuuden ikäni uskon kautta. Tästälähin minä en aio järjestää elämäni erinäisten, totuttujen sääntöjen mukaan, joita eräs vuosisatoja sitten kuollut mies määräsi. Vaan päivästä päivään koetan minä antaa itseni, ruumiini, sieluni ja henkeni kaikkivaltiaan, rakastavan Jumalani elävälle tahdolle, sanoen Hänelle joka aamu: "anna minulle tänään minun jokapäiväinen leipäni. Osoita minulle tänään minun jokapäiväinen työni." Eikä Hän koskaan unhota kuulla, vaikka minä kuinka usein unhottaisin pyytää.

Minulla oli vankihuoneessani yltäkyllin aikaa näihin ajatuksiin, sillä niinä kolmena viikkona, kuin olin siellä, käytiin vaan kahdesti minun tykönäni, paitsi että joka aamu ääneti laskettiin leipää ja vettä ovesta sisään. Molemmat kerrat oli se minun ystäväni, vanha munkki, joka ensin oli kertonut minulle Johan von Weselistä.

Ensi kerralla hän tuli (sanoi hän) kehoittamaan minua peruuttamaan. Mutta mitä hyvänsä hän aikoi, vähän hän peruuttamisesta puhui — paljoa enemmän omasta heikkoudestaan, joka esti häntä samaa totuutta tunnustamasta.

Toisella kertaa toi hän minulle valhepuvun ja ilmoitti, että hän oli laittanut kaikki valmiiksi samaksi yöksi pakoani varten. Kun siis kuulin, kuinka suurten ovien tukevat teljet kalisivat viimeisen kerran pitkissä kivikäytävissä, ja olin odottanut, kunnes viimeinen jalan kapse taukosi ja eri kammioin ovet kaikki suljettiin eikä risaustakaan enää kuulunut koko rakennuksessa, riisuin päältäni munkin päähineen ja kaavun ja pu'in ylleni sen porvarinpuvun, joka oli minulle hankittu.

Tämä oli minulle iloinen ja juhlallinen toimitus, ja yksinäni vankihuoneessani lankesin kivilattialle ja kiitin Häntä, joka lunastavan kuolemansa ja vapaan Henkensä pelastavan sanan kautta oli tehnyt minut vapaaksi mieheksi, niin, monta vertaa parempi, *vapautetuksi mieheksensä*.

Se ruumiillinen vapaus, jota minä odotin, oli minulle todella vähäinen lahja, verrattuna siihen sydämen vapauteen, joka minulla jo oli. Kun panin päälleni tämän maalien elämän tavallisen puvun, tuntui niinkuin minua olisi juhlallisesti hankittu Jumalan kaupungin ja valtakunnan vapaudella. Tästedes minä en ollut minkään ahdas-rajaisen, eroitettujen luokan, vaan yhteisen perheen jäsen; minä en palellut enää yksinäisellä korkeudella, vaan astuin jokapäiväisen velvollisuuden alhaista polkua; auttaakseni veljiäni, ei niinkuin ihmiset, jotka runsaan pöydän äärestä heittävät murusia kerjäläisille ja koirille, vaan eläen heidän parissaan — jakaen elämän leipääni heidän kanssaan; ei enää niinkuin edelläkäviiä erämaassa, vaan niinkuin mestari kaduilla, valtateilla ja ihmisten kodoissa; vaatimatta mitään korkeampaa nimeä, kuin Jumalan kuvaksi luodun ja Adamin kaltaiseksi syntyneen ihmisen; pyytämättä mitään korkeampaa arvoa, kuin kristityn, joka lunastettiin Kristuksen veren kautta ja uudestaan synnytettiin Hänen taivaallisen kuvansa yhtäläisyyteen. Niin, tämä halpa porvarinpuku oli minulle niinkuin vapautetun miehen tunnusmerkki, niinkuin sotamiehen asu, niinkuin vapautetun ritarin haarniskat, ritarin, joka oli samalla vapaa mies ja palvelia; ja iloisella sydämellä astuin minä, kun vanha munkki palasi, hänen perässään, jättäen munkinkaapuni kammion nurkkaan, niinkuin vanhan, hengettömän elämäni kuoren.

Tuhraan koetin minä kehoittaa vapauttajaani seuraamaan itseäni pakomatallani. "Mailma olisi vankihuone minulle, veli", sanoi hän, suruisesti hymyillen. "Kaikki, joita minä rakastin siinä, ovat kuolleet, ja mitä minä tekisin siinä vanhuksen ruumiilla ja lapsen avuttomalla kokemattomuudella? Älä pelkää minun puolestani", hän lisäsi, "minäkin saan, luullakseni, kerran asua kodissa; mutta ei maan päällä!"

Ja niin me erosimme. Hän palasi luostariin, vaan minä kuljin jokien ja metsien poikki tähän jalon ritarin Frans von Sickingen'in linnaan, joka sijaitsee mäellä kahden joen yhtymäpaikassa.

Ne hiljaiset viikot, joita minä olin viettänyt vankihuoneessa, olivat olleet hyvin vilkkaita viikkoja ulkona mailmassa. Kun saavuin tähän Ebernburgin linnaan, olivat kaikki sen asukkaat kovasti levottomina siitä, että T:ri Luther oli kutsuttu Wormsiin. Hänen nimensä ja äskeinen vankeuteni hänen uskonsa tähden olivat kylläiset hankkimaan minulle vieraanvaraisuutta linnassa, ja minä vastaanotettiin hyvin sydämellisesti.

Täällä oli toista menoa, kuin yksitoikkoisessa luostarissa ja hiljaisessa vankihuoneessa. Kaikki oli elämää ja liikettä; ahkerasti keskusteltiin, mitä oli paras tehdä T:ri Lutherin hyväksi; lakkaamatta meni ja tuli sanansaattajia ratsain ja jalkaisin Ebernburgin ja Wormsin välillä, jossa valtiopäivät jo istuvat ja jossa hyvä ritari Frans viettää paljon aikaa keisarin palveluksessa.

Ulrich von Hutten on myöskin ajottain täällä. Hän soimaa ankarasti munkkien uskonvimmaa ja ruhtinaitten penseyttä. Täällä on lisäksi T:ri Bucer, T:ri Lutherin oppilas, jonka tämän terveelliset sanat suuressa Augustinilaisten kokouksessa Heidelbergissä olivat vapauttaneet Roman orjuudesta.

Kokonaisen aikakauden tapaukset näyttävät tunkeuneen yhteen tähän viimeiseen kuukauteen. Muutamia päiviä siitä, kuin viimein kirjoitin, päätettiin toimittaa lähettiläskunta T:ri Lutherille, joka siihen aikaan nopeasti lähestyi Wormsia, pyytämään, ettei hän menisi kaupunkiin, vaan poikkeisi Eberburgiin. Keisarin rippi-isä, Glapio, oli vakuuttanut ritari von Sickingen'ille ja hovisaarnaaja Bucerille, että kaikki kävisi helposti sovittaminen, jos vaan T:ri Luther karttaisi turmiollista askelta eikä ilmestyisi valtiopäivillä.

Joukko ratsumiehiä lähetettiin sentähden pysäyttämään tohtoria hänen matkallansa ja johdattamaan häntä, jos hän siihen suostui, Eberburgiin, "hurskauden suojaan ja majaan", joksi sitä on nimitetty.

Minä seurasin vähäistä matkuetta, jonka johtajaksi Bucer oli valittu. Minä en uskonut, että T:ri Luther tulisi. Vastahakaan muuta seuruetta minä en ollut tuntenut häntä ainoastaan kun hän astui mailman suurelle näkymölle vääryyden vastustajana, vaan silloinkin, kun hän oli yksinkertainen, suora, tuntematon munkki. Ja minä tiesin, että se askel, joka muitten mielestä näytti niin tärkeältä, koska se saatti hänet turvallisesta tuntemattomuudesta vaaralliseen etevyyteen koko kristikunnan silmiin, ei hänestä ollut mikään suuri hetken ponnistus, vaan ainoastaan vähäinen askel sillä kuuliaisuuden ja halvan velvollisuuden uralla, jota hän oli koettanut niin monta vuotta astua. Mutta minä pelkäsin. Minä epäilin Glapiota ja luulin, että koko tämä paavillisen puolueen yritys, joka tarkoitti tohtorin poistumista, tehtiin vaan heidän eikä hänen tähtensä.

Minun ei olisi tarvinnut olla levotonna kumminkaan T:ri Lutherin puolesta. Bucer rukoili häntä hellän innon puheliaisuudella; hänen uskolliset ystävänsä ja matkakumppaninsa Jonas Amsdorf ja Schurff horjuivat, mutta T:ri Luther ei epäillyt hetkeäkään. Hän oli kuuliaisuuden tiellä. Lähin askel oli yhtä luonnollinen ja tärkeä, kuin kaikki muut, vaikka, niinkuin hän oli kerta sanonut, "se vei semmoisten liekkien kantta, jotka ulottuivat Wormsista Wittenbergiin ja roihtivat taivaasen saakka." Hän ei kuitenkaan nyt käyttänyt mitään niitä tehokkaita vertauksia, joita hän kyllä muutoin tavallisesti käytti. Hän sanoi vaan:

"Minä jatkan matkaani. Jos keisarin rippi-isällä on jotakin sanomista minulle, sopii hänen sanoa se Wormsissa. *Minä menen siihen paikkaan, johon minä olen kutsuttu.*"

Ja hän kulki eteenpäin, jättäen ystävällisen lähettiläskunnan tyhjin toimin palaamaan Eberburgiin.

Minä en luopunut hänestä. Tiellä muutamat niistä, jotka olivat kaivanneet häntä, juttelivat kuinka häntä oli matkalla innokkaasti tervehditty ja turhaan vedet silmissä rukoiltu pysähtymään; kuinka moni oli varoittanut häntä lähtemästä poltinlavalle ja itkenyt, koska eivät enää saisi nähdä hänen kasvojaan; kuinka hän oli kovassa ruumiillisessa heikkoudessa ja kivussa, keskellä suostumushuutoja ja kyyneliä, kulkenut levollisena ja lujana, siunaten pikku lapsia niissä kouluissa, joissa hän kävi, ja käskien heitä tutkimaan raamatuita, lohduttaen pelokkaita ja vanhoja, kehoittaen kaikkien sydämiä uskoon ja rukoukseen, sekä rohkeutensa ja luottamuksensa kautta aivan usein muuttaen vihollisia ystäviksi.

"Tekö se olette, joka aiotte kukistaa paavin vallan?" kysyi muuan sotamies, puhutellen häntä halveksien jossakin seisauspaikassa; "millä lailla te sen teette?"

"Minä luotan Jumalaan Kaikkivaltiaasen, jonka käsky minulla on", hän vastasi.

Ja sotamies lausui kunnioittavaisesti:

"Minä palvelen keisari Kaarloa; teidän Herranne on suurempi, kuin minun."

Yksi ryntäys vielä odotti T:ri Lutheria, ennenkuin hän pääsi matkan päähän. Se tuli ystävällisiltä huuilta. Kun hän ehti likelle Wormsia, lähestyi sanansaattaja, jonka hänen uskollinen ystävänsä ja vaaliruhtinaan hovisaarnaaja Spalatin oli lähettänyt, meitä nopeasti ratsastaen ja pyysi, ettei hän millään lailla ajattelisi kaupunkiin menoa.

Tohtorin vanha, kiivas puhetapa palasi jälleen, kun tällainen kiusaus kohtasi häntä niin lähellä määräpaikkaa.

"Mene", vastasi hän, "ja sano herrallesi, että vaikka olisi yhtä monta perkelettä, kuin tiiltä katoilla, astun minä kuitenkin sisään."

Ja hän astui sisään. Sata ritaria tuli häntä vastaan likellä porttia ja saattoi hänet kaupunkiin. Kaksi tuhatta kaupunkilaista odotti häntä hartaasti ja tunkeusi katsomaan häntä, kun hän ajoi pitkin katuja. Kaikki eivät olleet ystäviä. Joukossa oli uskonvimmaita Espanjalaisia, jotka olivat repineet hänen kirjansa kappaleiksi kirjakojuista ja ristivät silmiänsä, kun näkivät hänet, niinkuin hän olisi ollut perkele itse; hämmästyneitä paavin seuralaisia; ja toiselta puolen pelokkaita kristityitä, jotka panivat kaikki

toivonsa hänen uskallukseensa; ihmisiä, jotka olivat vartoneet kauan tätä vapauttamista, jotka olivat saaneet elämän hänen sanojensa kautta ja tallettaneet kodossaan ja sydämessään hänen kuvaansa, sädekehällä ympäröitynä, niinkuin kanoniseeratun pyhimyksen. Ja niin hän eteni väkitungossa, kukaties ainoana siinä, joka ei katsonut T:ri Lutheria vihan tai kunnioituksen sumun lävitse, vaan luuli itsensä yksinäiseksi, heikoksi, avuttomaksi ihmiseksi, joka nojasi ainoastaan Kaikkivaltiaan voiman käsivarteen, mutta lepäsikin siinä turvallisesti.

Ne, jotka tunsivat hänet parhaiten, ehkä ihmettelivät häntä kaikkein enimmäkseen niinä päivinä, jotka seurasivat. Ei hänen miehuullisuutensa tähden — sitä me olimme odottaneet — vaan hänen tyvenyytensä ja kohtuullisuutensa tähden. Näistä näkyi minusta aivan selvään, että Jumala oli pannut sinettinsä tähän hehkuvaan, tuliseen luontoon osoitukseksi, että työ ja mies olivat Jumalasta.

Me emme kukaan tietäneet, kuinka hän vastaisi korkean kokouksen edessä. Kun hän ensin ilmestyi, pelkäsimme muutamat, että hän olisi liian kiivas. Mutta vaaliruhtinas Fredrik ei suinkaan olisi voinut olla malttavaisempi ja levollisempi. Kun kysyttiin, tahtoisiko hän peruuttaa kirjansa, oli luullakseni harva meidän joukossamme, joka ei kummastellut sitä jaloa itsehillintää, joka ilmestyi hänen vastauksessaan. Hän pyysi mietintö-aikaa.

"Armollisin keisari, armolliset ruhtinaat ja herrat", hän lausui, "mitä ensimmäiseen syytökseen tulee, tunnustan, että mainitut kirjat ovat olleet minulta. Minä en voi kieltää niitä. Mitä toiseen tulee, koska näen, että se on kysymys uskosta ja sielujen pelastuksesta ja Jumalan sanasta, kaikkein kalliimmasta tavarasta taivaassa ja maan päällä, menettelin ehkä varomattomasti, jos äkkiä vastaisin. Minä ehkä sanoisin vähemmän, kuin asia vaatii, taikka enemmän, kuin totuus käskää, ja niin muodoin tekisin vastoin Kristuksen sanoja: 'joka minun kieltää ihmisten edessä, hänen minäkin kiellän Isäni edessä, joka on taivaissa.' Sentähden pyydän kaikessa alamaisuudessa teidän keisarillista majesteettianne myöntämään minulle aikaa, että minä saan vastata Jumalan sanaa loukkaamatta."

Hän salli, että häntä hetkeksi ajateltiin siksi, joksi useat hänen vihamiehistänsä pilkallisesti soimasivat häntä, pelkuriksi, joka oli rohkea kammiossansa, mutta hämmästyti, kun tuli mailman eteen.

Koko loppupäivän oli hän hyvin iloinen; "niinkuin lapsi", joka arveli: "joka ei tiedä, mikä hänen edessään on;" "niinkuin sotavanhus", sanoivat muut, "joka on varustanut kaikki taisteloa varten;" niinkuin molemmat, ajattelin minä, koska sotavanhuksen voima Jumalan taistelossa on lapsen voima, joka vartioi Isänsä silmää ja nojauu Isänsä käsivarteen.

Sisällinen taistelo odotti häntä jälestäpäin yöllä. Yksi meistä kuuli sen, ja se saatti hänet, joka sen kuuli, ymmärtämään, ettei keisarin läsnä-olo seuraavana aamuna ensinkään peloittanut Lutheria.

Yksinään meidän johdattajamme taisteli tänä yönä semmoisen taistelun, jonka rinnalla kaikki muut taistelot olivat vaan niinkuin juhlapäivän turnajaiset. Polvillansa lattialla, huokauksilla ja katkerilla kyynelillä hän rukoili:

"Kaikkivaltias, ijankaikkinen Jumala, kuinka kauheaa tämä mailma on! Kuinka se pyytää avata kitansa ja nielaista minut, ja kuinka heikko minun luottamukseni sinuun on! Liha on heikko, ja perkele on voimakas! Oi sinä, Jumalani, auta minua koko tämän mailman viisautta vastaan. Tee Sinä tämä työ. Sinun yksinään tulee tehdä se; sillä tämä työ on Sinun eikä minun. Minua ei mikään asia tuo tänne. Minulla ei ole mitään asiaa puollustettavana, minulla ei ole mitään riitaa mailman suuria vastaan. Minäkin soisin, että päiväni kuluisivat onnellisesti ja levollisesti. Mutta asia on Sinun. Se on oikea, se on ijankaikkinen. Herra, auta minua; Sinä, joka olet uskollinen, Sinä, joka olet muuttumaton. Minä en luota mihinkään ihmiseen. Se olisi todella turhaa. Kaikki, mitä ihmisessä on, pettää; kaikki, mitä ihmisestä lähtee, raukeaa. Jumala, minun Jumalani, etkö Sinä kuule minua? Oletko Sinä kuollut? Sinä et voi kuolla! Sinä vaan lymyilet. Sinä olet valinnut minut tähän työhön. Minä tiedän sen. Oi, nouse siis ja vaikuta. Ole Sinä minun vieressäni rakastetun Poikasi, Jesuksen Kristuksen, tähden, joka on minun puollustukseni, minun kilpeni ja linnani."

"Oi Herra, minun Jumalani, missä Sinä olet? Tule, tule; minä olen valmis — valmis luopumaan hengestäni Sinun totuutesi tähden, kärsivällisesti kuin lammas. Se on oikea asia, ja se on Sinun oma asia. Minä en tahdo poiketa Sinun luotasi, ei nyt eikä ijankaikkisuudessa. Ja vaikka mailma olisi täynnä perkeleitä; vaikka ruumiini, joka kuitenkin on Sinun kättesi teko, tuomittaisiin kuolemaan, kiristettäisiin kidutuslavitsalla, leikattaisiin palasiksi, poltettaisiin tuhaksi, sielu on Sinun. Niin, tätä vakuuttaa minulle Sinun sanasi. Minun sieluni on Sinun. Se asuu Sinun luonasi loppumattomia ikäkausia. Amen. Voi Jumala, auta Sinä minua! Amen."

Kuinka vähäisen ne, jotka seuraavat, tietävät, mitä tuskaa se tuottaa, kun ottaa ensimmäisen askeleen, kun rohkenee sille vaaralliselle alalle, jota ei mikään ihmissielu ole koettanut!

Vähäpätöiset ovat todella keisarikunnan kauhut semmoiselle, joka on koettanut Kaikkivaltiaan

kauhuja. Heikot ovat todella lihan ja veren ryntäykset semmoiselle, joka on vastustanut valtoja ja voimakuntia ja pimeyden ruhtinaan sotajoukkoja.

Kello neljä tuli valtakunnan marsalkki noutamaan häntä tutkintoon. Mutta todellisen tutkinnon hetki oli ohitse, ja tyvenenä ja iloisena T:ri Luther lähti täytettyjä katuja myöten keisarin eteen.

Kun hän lähestyi ovea, taputti sotavanhus, kenraali Freundsberg häntä olkapäälle ja sanoi:

"Pikku munkki, sinua vartoo semmoinen tappelu, jonka vertaista en minä eikä kukaan muu päämies ole verisimmissä sodissamme nähnyt. Mutta jos asiasi on oikea, ja jos tiedät, että se niin on, astu esiin Jumalan nimeen äläkä pelkää. Jumala ei jätä sinua."

Ystävällinen sydän! hän ei tietänyt, että Martin Lutherimme palasi juuri tappelutantereltansa ja meni vaan voittajana ilmoittamaan ihmisille sitä voittoa, jonka hän oli saanut väkevämmistä vihollisista.

Ja niin hän, munkki, talonpojan poika, viimein seisoi kaikkien keisarikunnan ruhtinaitten edessä, kuninkaallisin sydän heistä kaikista, kruunattuna himmentymättömällä, vaikka ihmissilmille näkymättömällä majesteetillä; yksi tuhansia vastaan, jotka olivat päättäneet hänen perikatonsa; yksi tuhansien etupäässä, jotka turvasivat hänen uskollisuuteensa; pelotonna, koska hän nojasi näkymättömään käsivarteen tuolla ylhäällä.

Ne sanat, jotka hän sinä päivänä puhui, kaikkuiivat ympäri koko Saksaa. Loppulausetta ei unhoteta koskaan:

"Tässä minä seison. Minä en voi muuta. Jumala auttakoon minua. Amen."

Häneltä nämät sankarityöt ovat vaan yksinkertaisen kuuliaisuuden tekoja; jokainen askel välttämätön, koska jokainen askel on velvollisuus. Matkallansa hän luottaa Jumalan apuun, täydellisesti ja ainoastaan. Ja kaikki uskolliset sydämet koko maassa vastaavat hänen amen'eensa.

Toiselta puolen useat hienontuneet hovimiehet ja viekkaat Roman valtioviisaat eivät huomanneet mitään kaunopuheisuutta hänen sanoissaan, näissä sanoissa, jotka syvimpiä pohjia myöten liikuttivat kaikkia tosi-sydämiä. "Tuo mies," he arvelivat, "ei voi koskaan kumota meidän mielipiteitämme." Kuinka hän sitä voisikaan? Hänen todistuksensa eivät olleet heidän kielellänsä, eikä heille aiotut, vaan vilpittömille ja rehellisille sydämille; ja semmoisia ne suostuttivat.

Semmoiset ihmiset, joitten mielestä kaunopuheisuus tarkoittaa sieviä kuvauksia, jotka koristavat turmelusta taikka peittävät tyhjyyttä, miksipä muuksi heidän sopi katsoa St. Paavalia, kuin "laveriksi."

Kaikki vakavat ihmiset myönsivät hänen sanojensa voiman; viholliset, kun suuttuneina vaativat, että häntä estettäisiin puhumasta; ystävät, kun ihmetellen kiittivät Jumalaa, joka oli auttanut häntä.

Oli melkein pimeä, kun kokous hajosi. Kun T:ri Luther tuli ulos, saatettuna keisarillisilta upseereilta, levisi äkkinäinen pelko kansaan, joka oli kerääntynyt kadulla, ja kaikkien suusta kuultiin huuto:

"He vievät häntä vankeuteen."

"He saattavat minua asuntooni", vastasi tyvenellä äänellä se mies, jonka tämä päivä oli tehnyt Saksan suureksi mieheksi. Ja melu hiljeni.

Ebernburgissa, Kesäkuulla 1521.

T:ri Luther on kadonnut! Ei yksikään niistä, joita minä olen tavannut, tiedä vielä, mihin ovat vieneet hänet, onko hän ystävien vai vihollisten käsissä, onko hän edes enää maan päällä!

Meidän olisi pitänyt kuulla hänen tulostaan Wittenbergiin monta päivää sitten. Mutta hänen jälkiänsä ei ole voitu seurata edemmäksi kuin Moran kylään Thüringin metsään. Sinne hän lähti Eisenachista, Wittenbergiin palatessansa, tervehtimään vanhaa äidin-äitiänsä ja muutamia isän sukulaisia, talonpoikia, jotka elävät metsän aukoissa. Äidin-äitinsä halvassa kodissa vietti hän yön ja jätti hänet hyvästi seuraavana aamuna; eikä kukaan ole sen jälkeen kuullut hänestä mitään.

Meillä on vähän toivoa, että hän on ystävien käsissä; kuitenkin pyytää pelko yhtyä toivoomme. Hänellä on niin monta ja äkäistä vihollista; eikä useimmat heistä karttaisi mitään keinoa, kun vaan voisivat pelastaa mailman semmoisesta väärä-uskolaisesta.

Sillä aikaa, kuin hän vielä oleskeli Wormsissa, väittivät Romalaiset kovasti, että hänen uppiniskaisuutensa oli tehnyt keisarin suojeluskirjan voimattomaksi; muutamat saksalaisetkin ruhtinaat vaativat, että hän pantaisiin kiinni; ja hän pelastui vaan toisten ankarien muistutusten kautta, jotka

ilmoittivat, että he eivät koskaan sallisi Saksan kunniaa tällä tapaa häväistävän.

Samalla haavaa tekivät mitä viekkaimpia yrityksiä saadaksensa häntä peruuttamaan oppiansa taikka luopumaan suojelus-kirjastaan, että näyttäisi siltä, kuin hän olisi taipuvainen antamaan julkisen keskustelun ratkaista asian. Tämä viimeinen ehdoitus, joka kysyi T:ri Lutherin luottamusta siihen totuuteen, jonka puolesta hän oli valmis kuolemaan, oli vähällä saada hänen suostumuksensa. Mutta muuan ritari, joka oli läsnä, kun se tehtiin, huomasi ansan ja heitti papin, joka toi esiin sen, rajusti ulos huoneesta.

Kuitenkin kaikissa heidän päällekkarkauksissaan, petollisissa taikka suorissa, pysyi T:ri Luther tyvenenä ja lujana, uhkauksista huolimatta, valmiina ottamaan korviinsa kaikkia kohtuullisia ehdoituksia.

Keskellä kaikkia hienontapaisia hovimiehiä ja ylpeitä ruhtinaita ja pappeja näytti hän minusta seisovan kuin keisarin hovin lähettiläs keskellä halvan maakunnan mitättömiä virkamiehiä. Hänen käytöksessään oli semmoisen miehen jalous, joka on tottunut korkeampaan seuraan, kuin niitten, jotka häntä ympäröivät; joka jokaiselle antaa hänelle tulevan arvon; joka ei huoli personallisista loukkauksista, mutta on taipumaton jokaisessa asiassa, joka koskee hänen herransa kunniaan.

Ne meistä, jotka olivat tunteneet hänet entisinä aikoina, näkivät hänessä koko sen yksinkertaisuuden, syvän vakavuuden ja lapsellisen mieltymyksen viattomiin huveihin, jonka olimme tunteneet hänessä vanhastaan. Se oli meidän vanha ystävämme Martin Luther, mutta näytti siltä, kuin meidän Lutherimme olisi palannut luoksemme jostakin taivaan asunnosta; semmoinen rauha ja ylennys asui kaikissa, mitä hän sanoi. Tapaus erittäin kummastutti minua. Kun se lasi, josta hän juuri aikoi juoda erään paavilaisen, Trierin arkkipiispan, pidoissa, särkyi hänen kädessään, kun hän teki ristinmerkin sen yli, ja hänen ystävänsä huudahtivat: "myrkkyyä", arveli hän (joka muutoin on niin valmis kaikissa asioissa näkemään luonnollista vaikutusta) hätäilemättä, että "lasi oli epäilemättä särkynyt siitä syystä, että se oli pistetty kylmään veteen liian pian pesemisen jälkeen."

Hänen rohkeutensa ei ollut mikään voimakkaan luonnon ponnistus. Hän luotti vaan Jumalaan eikä todellakaan pelännyt mitään.

Ja nyt hän on mennyt.

Olkoon hän ystävien taikka vihollisten käsissä, vieraanvaraisessa turvapaikassa, niinkuin tämä, taikka toivottomassa, salaisessa vankeudessa, meiltä on hän kumminkin hetkeksi kuollut. Ei mikään osan-oton eikä neuvon sana kulje meidän välillämme. Se ääni, jota kuunnellakseen koko Saksa pidatti henkeänsä, on vaiennut.

Paavi on kironnut hänet, keisari julistanut valtio-pannaan; hän on häväisty väärä-uskolaiseksi, tuomittu petturiksi, parjattu keisarin omassa julistuksessa "hulluksi, Jumalan pilkkaajaksi, munkkikaapuun puetuksi perkeleeksi." Maankavallukseksi katsotaan, jos antaa hänelle ruokaa tai suojaa, ja ansioksi, jos jättää hänet surmattavaksi. Eikä hän, jos hän vielä on hengissä, voi näihin vastata sanaakaan.

Sillä välin kootaan toiselta puolen jok'ikinen hänen sanansa ja pidetään yhtä pyhänä, kuin kuolevan isän viimeiset sanat. Se jalo kirja, jonka hän kirjoitti aatelistolle ja jossa hän kertoo ilmestymisestään valtiopäivien edessä, säilytetään, niinkuin aarre, jokaisessa kodissa.

Kuitenkin saamme muutamat meistä vähäisen toivoa hänen viimeisestä kirjeestään Lucas Cranach'ille Frankfurtiin. Siinä hän sanoo:

"Juutalaiset laulakoot kerran vielä 'Jo! Jo!' mutta meillekin tulee pääsiäispäivä, ja silloin me veisaamme Hallelujaa. Vähäinen aika meidän täytyy olla ääneti ja kärsiä. 'Vähän ajan perästä', sanoi Kristus, 'ettekä näe minua; ja taas vähän ajan perästä te näette minun.' Minä toivon, että niin käy nytkin. Mutta tapahtukoon Jumalan tahto, joka on paras kaikissa asioissa, tässä niinkuin taivaassa ja maan päällä. Amen."

Moni meistä luulee, että tässä on vähäinen vihjaus niille, jotka rakastavat häntä, että hän tiesi, mikä oli hänen edessään ja että hän lyhyen ja turvallisen poissa-olon perästä, "kunnes tämä tyrannius menee ohitse", on oleva kerran vielä meidän parissamme.

Minä kumminkin ajattelen niin ja rukoilin, että tämä vaiti-olon aika olkoon hänelle semmoinen aika, jona hän likeisesti seurustelee Jumalan kanssa ja josta hän tulee esiin virvoitettuna ja vahvistettuna johdattamaan ja auttamaan meitä kaikkia.

Ja tällä välin aukenee minulle työ-ala, joka tosin ei ole vaaroja vailla, mutta täynnä hurskasta iloa. T:ri Lutherin opin ystävät ovat hankkineet minulle useita kappalia hänen kirjoistaan ja lentolehdistään sekä

latinan että saksan kielellä, ja minun tulee kulkukauppiaana myydä niitä ympäri koko Saksaa ja kaikissa maissa, joihin suinkin pääsen.

Minun on määrä lähteä huomenna; reppuni ja hihnani ovat minusta paljoa kunniakkaampi taakka, kuin minkään ruhtinaan sota-asu; halpa laukkumiehen takkini ja sauvani ovat paljoa pyhempi puku, kuin minkään kardinalin kaapu tai pilgrimien vaatteet.

Sillä enkö minä ole pilgrimi siihen kaupunkiin, jolla on perustus? Eikö minun ikeeni ole Kristuksen ies? ja enkö minä jakele janoaville ja orjuutetuille ihmisille sitä elämän vettä ja sitä totuutta, joka vapauttaa sydämen?

Schwarzwaldissa, Toukokuulla 1521.

Vaeltavan elämäni ensimmäinen viikko on ohitse. Tänään matkani käy pitkin Schwarzwaldin yksinäisiä teitä, joita yksitoista vuotta sitten kuljin T:ri Martin Lutherin seurassa pilgrimi-retkellämme Romaan. Me olimme silloin molemmat puetut munkin päähineeseen ja kaapuun. Molemmat olimme hartaita paavin alamaisia ja olimme kammonneet hänen anathemaansa, niinkuin syvintä häväistystä. Kuitenkin kanto Martin Luther juuri siihen aikaan sydämessään elävän siemenen kaikkeen siihen, mikä nyt kiihdyttää ihmisten sydämiä Pommerista Espanjaan asti. Hän oli jo Kristuksessa vapautettu, ja hän tiesi sen. Pyhä Raamattu oli jo hänelle totuuden ainoa, elävä lähde. Uskoen yksinkertaisesti Häneen, joka kuoli — hurskas epähurskaitten tähden — oli hän ilman mitään saanut syntinsä anteeksi. Hänen rukouksensa oli semmoisen luottavaisen lapsen rukous, joka lepää Isän sylissä ja nöyrästi astuu Hänen vieressensä. Hän tiesi jo Kristuksen Rippi-isäksi ja Papiksi; Pyhän Hengen personalliseksi opettajaksi Hänen oman Sanansa kautta.

Vanhojen uskonmenojen kahleet tosin ympäröivät häntä vielä, mutta vaan niin kuin ruskeat verhot yhä peittävät monta paisuvaa nuoren lehden umpua, sillä välin kuin toiset tänä kevät-aamuna puhkesivat ja aukenivat, minun astuessani hiljaisia, viheriöitä metsä-polkuja. Vapauttamisen hetki näyttää aina ohitse menevän silmissä suurelta, äkinäiseltä ponnistukselta, mutta ne, jotka ovat nähneet vankeutetun ummun verkkaisen paisumisen, tietävät, että se viimeinen elon jännitys, joka katkoo helpeiset kääreet, on vaan silmänräpäys siinä tuskin huomattavassa, mutta alinomaisessa edistyksessä, jossa itse talven näennäinen kuolema oli askel.

Mutta ihana on elää kevät-aikana; ja kun minä kävelin, lauloi sydämeni lintujen ja umpujen kanssa: "minultakin ovat talven kahleet katkenneet — minulta ja koko maalta!"

Ja astuessani minä lauloin korkealla äänellä sen pääsiäisvirren, jota Eva aina niin suuresti rakasti (*Pone luctum, Magdalena*):

Magdalena! huoles heitä!
Heitä itku katkerin;
Nyt ei tarvis kyyneleitä,
Pääss' on kemut Simonin;
Tuhat syyt' on riemuella,
Tuhat syytä huudahdella:
Halleluja kaikukoon!

Magdalena! hymyellös!
Kirkkaan' otsas loistaa suo:
Valo armas välkkyy, ällös
Huoliin ajatustas luo;
Kristus mailman vapautti,
Kuolon vallan tukahdutti:
Halleluja kaikukoon!

Magdalena! iloks lyö nyt!
Kristus nousi haudastaan;
Tehty vaikea on työ nyt,
Sankar' palas maailmaan;
Itkit äsken kuollehelle,
Nytpä ylös-nousnehelle
Halleluja kaikukoon!

Magdalena! silmäs nosta!
Katso otsaa ihanaa,
Katso ruumistakin, josta
Viidet haavat haamoittaa;

Niin nuo kalliit veri-haavat
Niinkuin helmet heloittavat:
Halleluja kaikukoon!

Magdalena! eloon herää!
Tullut valkeus on,
Kuolemall' ei valtaa enää,
Riemulaulut soikohon:
Kaunas poistui tuskas, vaivas,
Etehes nyt aukee taivas:
Halleluja kaikukoon!

Niin, myöskin vanhoina, pimeinä aikoina ovat sydän sydämen perästä hiljaisissa kodoissa ja kätkeydyissä luostari-kammioissa epäilemättä tunteneet tämän salaisen ilon. Mutta nyt koko mailma näyttää tuntevan sen. Talvellakin on kultakerttunsa yksinäisin viserryksineen; mutta nyt kevät on täällä, laulut tulevat parvittain — ja, kiitos Jumalan, minä olen hereillä ja kuuntelen!

Mutta se ääni, joka ensin viritti tämän soiton minun sydämessäni — juuri näissä metsissä — ja sen jälkeen, Jumalan armon kautta, lukemattomissa sydämissä tässä ja muissa maissa — miksi se nyt on vaiennut? Onko tämä haudan äänettömyys, vai ainoastaan ystävällisen turvapaikan? Ei se kummassakaan tapauksessa ole vaiti Jumalan edessä.

Minä olin tuskin päättänyt virteni, kun puut kävivät harvemmaksi ja vähäisemmäksi, niinkuin tässä olisi nykyisin metsää kaadettu; ja minä tulin laakson luo, jonka rinteillä vähäinen kylä sijaitsi. Kirkontorni ja kellokastari kohosivat puurakennusten välistä, joukko lampaita ja vuohia oli laitumella sen vähäisen joen reunalla, joka kostutti laaksoa.

Minä nostin sydämeni Jumalan puoleen, että muutamat sydämet tässä rauhallisessa paikassa saisivat tervehtiä ijankaikkisen rauhan sanomaa niitten kirjojen kautta, joita minä kuljetin.

Kun saavuin kylään, tuli pappi ulos pappilasta — ijäkäs, lempeän-näköinen mies — ja tervehti minua kohteliaasti.

Minä pyysin saadakseni näyttää hänelle tavaraani. "Arvattavasti siinä ei ole mitään minulle", hän sanoi hymyillen. "Ne ajat ovat minulta menneet, jolloin mieltyy balladeihin ja tarinoihin. Te kaupitsette kai semmoisia."

Mutta kun hän näki Lutherin nimen yhden kirjan nimilehdellä, jota näytin hänelle, muuttui hänen muotonsa ja hän sanoi vakavalla äänellä: "tiedättekö, mitä tavaraa kuljetatte?"

"Tiedän kyllä", minä vastasin. "Minä kuljetan useimpia näistä kirjoista sydämessäni yhtä paljon, kuin hartioillani."

"Mutta tiedättekö, missä vaarassa olette?" jatkoi vanhus. "Me olemme kuulleet, että T:ri Luther on kirottu paavilta ja julistettu pannaan keisarilta; ja vasta viime viikolla kertoi kulkeva kauppias, semmoinen, kuin te itse, meille, että hänen ruumiinsa oli löydetty lävistettynä sadoilla haavoilla."

"Se ei ollut totta kolme päivää takaperin", sanoin minä. "Eivät ainakaan hänen parhaat ystävänsä Wormsissa tietäneet siitä mitään."

"Jumala olkoon kiitetty!" hän lausui; "sillä tässä kylässä olemme suuressa kiitollisuuden velassa sille kunnan miehelle. Ja jos", lisäsi hän levottomasti, "hän todella on ruvennut väärä-uskolaiseksi, olisi hyvä, että hän saisi katumuksen aikaa."

Siinä kylässä minä myin monta kirjaa ja jätin muita hyvälle papille, joka kestitsi minua aivan vieraanvaraisesti ja lähetti minut matkalleni, vedet silmissä lausuen jäähyväisiänsä siunauksilla, varoituksilla ja rukouksilla.

Parisissa, Heinäkuulla 1521.

Minä olen tullut Franskan rajan yli ja oleskellut muutamia päiviä tässä suuressa, iloisessa, oppineessa kaupungissa.

Saksassa kirjani hankkivat minulle enemmän suosiota kuin nurjuutta. Tapahtuipa välisti, että vaikka paikkakunnan virkamiehet katsoivat velvollisuudeksi julkisesti vastustaa niitä, he itse salaisesti auttoivat niitten jakelemisessa. Toisinaan oli kansa niin innokas ostamaan ja halukas poimimaan jokaista vähäistäkin tietoa Lutherista, että kokonainen väkijoukko kerääntyi minun ympärilläni, joka, havaittuaan, ettei minulla ollut mitään uutisia kertoa heille hänen nykyisestä tilastaan, viipyi niin

kauan, kuin vaan jaksoin puhua, ja kuunteli, kun kerroin hänen käytöksestään keisarin edessä samalla kuin hartaat suostumuksen huudot, jopa välisti nyhkytykset ja kyyneletkin todistivat, kuinka mieltynyt yhteinen kansa oli häneen. Kaupungeissa pyydettiin paljon enemmän hänen "Kirjettänsä Saksan Aatelistolle", kuin minä voin toimittaa.

Mutta kaikkein enimmäkseen liikutti minua, kun näin sen rakkauden ja melkein epäjumalisen kunnioituksen, jolla sorretut ja työtä tekevät talonpojat syrjäisissä maan-osissa liittyivät hänen nimeensä.

Minä muistan erittäin, kuinka eräässä kylässä pulskea, vanha talonpoika vei minut sisähuoneeseensa, jossa Lutherin kuva riippui, sädekehällä varustettuna, peite edessä.

"Katsokaat!" hän sanoi. "Tuon linnan hallitsia" (ja hän osoitti sormellaan vastakkaisella törmällä olevaa linnaa) "on tehnyt minulle ja omaisilleni paljon vääryyttä. Kaksi poikaani on kaatunut hänen itsekkäisissä pikku sodissaan, ja hänen metsämiehensä hävittävät mieltänsä myöten pelkoni, kun ajavat saalistansa; kuitenkin jos minä ammun hirven, minä kenties heitetään linnaan vankeuteen, niinkuin ennen on käynyt useitten omaisteni. Mutta heidän valtansa on melkein ohitse nyt. Minä näin *tuon miehen* Wormsissa. Minä kuulin hänen uljaasti, kuin leijonan, puollustavan totuutta keisarin, ruhtinaitten ja prelatein edessä. Jumala on lähettänyt meille vapauttajan; ja oikeuden hallinto alkaa kun joka mies saa, mitä hänelle tulee."

"Ystäväs, minä sanoin vihavoitsevilla sydämellä, 'Vapauttaja tuli viisitoista sataa vuotta takaperin, mutta oikeuden hallinto ei ole vielä alkanut mailmassa. Vapauttaja ristiin-naulittiin, ja hänen seuralaisensa ovat siitä saakka kärsineet eikä hallinneet.'"

"Jumala on kärsivällinen", hän sanoi, "ja *me* olemme olleet kärsivällisiä kauan, sen Jumala tietää; mutta luullakseni aika vihdoin on tullut."

"Mutta se vapaus, jota T:ri Luther julistaa", sanoin minä lempeästi, "on vapaus pahemmasta orjuudesta, kuin aateliston; se on semmoinen vapaus, jota ei mikään tyranni, ei mikään vankihuone voi viedä meiltä — Jumalan lasten vapaus;" — ja hän kuunteli totisena, kun puhuin hänelle vanhurskauttamisesta ja kärsivästä, lunastavasta Herrasta. Mutta lopulla hän sanoi:

"Kyllä nämät ovat hyvät sanomat. Mutta minä toivon, että T:ri Luther vielä kostaa monen vääryyden, joka on tapahtunut meille. Kerrotaan, että hän on talonpojan poika, niinkuin minä."

Jos minä olisin T:ri Luther ja tietäisin, että sorrettujen ja murheellisten kaipaavat silmät koko maassa kääntyvät minuun, olisin valmis sanomaan:

"Herra, anna minun kuolla, ennenkuin nämät poljetut ja rasetetut sydämet oppivat, kuinka vähän minä voin auttaa teitä!"

Sillä todestikin tehdään paljon pahaa auringon alla. Mutta yhtä todesti löytyy voide jokaiseen kipuun, korvaus jokaiseen vääryyteen ja huojennus jokaisesta taakasta siinä sanomassa, jonka T:ri Luther tuopi. Kuitenkin peräti toisenlainen korvaus, pelkään minä, kuin mitä aivan moni hartaasti odottaa!

Kummallista on myöskin, kuinka näinä muutamina viikkoina mitä hurjimpia huhuja T:ri Lutherin katoamisesta on syntynyt ja levinnyt kaikkialle. Moniaat sanovat, että hän on salaisesti murhattu ja että joku on nähnyt hänen haavoitetun ruumiinsa; toiset, että hän verissään kannettiin metsän lävitse jollakin kauhealla tavalla mestattavaksi; samalla kuin toiset jyrkästi väittivät, että hän palajaa suuren vapauttaja-joukon etupäässä, joka käy maata pitkin ja poikin, poistaen vääryyttä ja rangaisten väärintekiöitä.

Jos todella muutamaat viikot luovat semmoisen sumun tosi-tapahtumien ympärille, miksi yksi vuosisata ilman kirjoitettua kertomusta olisi muuttanut kristin-uskon, taikka mitä tämä kertomus itse olisi ollut ilman jumalallista innostusta?

Paikottain maassa olivat kovin kiihdyksissä. Elsasissa jouduin salaiseen talonpoikais-kokoukseen, jossa jokainen oli hirveällä valalla sitounut sotimaan henkeen ja vereen saakka aatelisia vastaan.

Monta kertaa ratsasparvi seisautti minut likellä jotakin linnaa, ja tavarani tarkastettiin, että saivat nähdä, kuuluivatko ne semmoisen kaupungin kaupiamiehille, jota vastaan linnan ritari paraikaa kävi sotaa; ja yhdessä tällaisessa tilaisuudessa olisi minun ehkä käynyt huonosti, jollei joukko sotamiehiä, jotka olivat keisarin palveluksessa, olisi hyvään aikaan ilmestynyt ja vapauttanut minut ja kumppanini.

Kuitenkin pantiin joka paikassa yhtä paljon arvoa T:ri Lutherin nimeen. Talonpojat luulivat, että hän vapauttaisi heidät aateliston tyranniudesta; ja useat ritarit arvelivat hänestä, että hän puollusti Saksan vapautta muokalaisten iestä vastaan. Moni köyhä maapappi tervehti häntä pelastajaksi suurten

abbottien ja prelatein ahneudesta. Näin minä ja kirjani löysimme paljon sydämellisiä ystäviä talonpoikien taloissa ja mökeissä, linnoissa ja pappiloissa. Ja kaikki, mitä minä voin tehdä, oli se, että myin kirjojeni ja kerroin kaikille, jotka tahtoivat kuunnella, että se ies, jota Lutherin sanat kykenivät särkemään, oli perkeleen, kaikkien sortajien ruhtinaan, ies, ja että se vapaus, jota hän tuli uudestaan julistamaan, oli vapaus synnin ja itsekkäisyyden vallasta.

Mutta rakkain tervehdys, se, joka sydäntäni oikein ilahutti, oli se, kun joku sanoi, niinkuin usein tapahtui, tautivuoteella sekä alhaisissa että ylhäisissä kodoissa ja luostareissa:

"Jumala olkoon kiitetty, nämät sanat ovat jo meidän sydämessämme. Ne ovat näyttäneet meille tien Jumalan luo; ne *ovat* tuottaneet meille rauhaa ja vapautta."

Taikka kun toiset sanoivat:

"Minun täytyy saada tuo kirja. Se ja se mies, jonka minä tunnen, on muuttunut toisenlaiseksi siitä, kuin hän luki Lutherin sanat."

Mutta jos tuskin olin odottanut, että omassa maassa olisivat T:ri Lutheriin näin mieltyneet, vaikka hän olikin tosi Saksalainen, toivoin minä vielä vähemmän, että hänen maineensa olisi ennättänyt Pariisiin ja kauemmaksikin.

Iltaa ennen, kuin saavuin tähän kaupunkiin, olin hyvin väsyksissä päiväkauden astunnasta tomussa ja helteessä ja jäin nukkumaan erään kylä-ravintolan puutarhan penkille, listoitettun viiniköynnöksen varjoon. Kirjalaukkuni oli puoleksi avoinna vieressäni. Kun heräsin, istui vakava ja arvokkaalta näyttävä mies, joka, rikkaasta puvusta ja aseista päättäen, epäilemättä oli aatelinen, niinkuin, auki leikatuiista takinhioista ja vaipasta arvaten, Espanjalainen, aivan likellä minua ja luki hartaasti yhtä minun kirjaani. Minä en ensiksi liikkunut, vaan katselin häntä ääneti. Kirja, jota hän piti kädessään, oli kappale Lutherin latinankielisistä "Selityksistä Galatalais-epistolaan."

Hetken perästä minä liikahtin ja tervehdin häntä kunnioituksella.

"Myydäänkö tätä kirjaa?" hän kysyi.

Minä vastasin: myydään, ja ilmoitin hinnan.

Hän maksoi paikalla kahdenkertaisen hinnan ja lausui: "antakaat yksi kappale jollekulle, jolla ei ole varaa ostaa."

Minä rohkenin kysyä, oliko hän nähnyt sitä ennen.

"Olen", hän vastasi. "Schweitziläinen kirjanpainaja Frodenius lähetti useampia kappaleita Kastiliaan. Ja minä näin sen ennen Venetiassa. Sitä on nyt kielletty tuomasta sekä Kastiliaan että Venetiaan. Mutta minun on aina tehnyt mieli omata yksi kappale, että itse saisain päättää. Tunnetteko T:ri Lutheria?" hän kysyi, kun hän oli lähtemällensä.

"Minä olen tuntenut ja kunnioittanut häntä monta vuotta", minä vastasin.

"Kerrotaan, että hänen elämänsä on nuhteeton, eikö niin?" hän kysyi.

"Hänen katkerimmat vihollisensakin myöntävät, että niin on", minä vastasin.

"Hän puhui urhoollisen miehen tavalla valtiopäivien edessä", hän jatkoi; "vakavasti ja tyvenesti, niinkuin kunnan miehet puhuvat, jotka ovat valmiit pysymään kiinni sanoissansa. Ei Kastilian aatelismieskään olisi puhunut suuremmalla arvokkaisuudella, kuin tämä talonpojan poika. Italialaiset papit ajattelivat toisin; mutta se kaunopuheisuus, joka itkettää tyttöjä saarnastuoleista, ei ole se keino, joka soveltuu miesten neuvotteluihin. Tämä munkki oli oppinut puhetautensa korkeammassa koulussa. Jos joskus vielä tapaatte T:ri Lutherin", lisäsi hän, "kertokaat hänelle, että muutamat Espanjalaiset keisarin hovissakin soivat hänelle hyvää."

Ja täällä Parisissa minä näen joukon hurskaita ja oppineita miehiä, Lefevre'n, Farel'in ja Meaux'in piispan Briçonnet'in, jotka paraikaa ahkerasti kääntävät ja levittävät Lutherin ja Melancthonin kirjoja. He sanovat jo ennen Jumalan omasta kirjasta oppineensa sen totuuden, jonka ne sisältävät, nimittäin, että ihminen vanhurskaaksi tehdään uskonsa kautta ristiin-naulittuun Vapahtajaan, joka vanhurskaus johdattaa Hänelle pyhitettyyn elämään. Mutta vaikka Franskalaiset eivät hevin myönnä mitään ulkomaista eteväksi ja halveksien katsovat alas meihin sivistymättömiin Saksalaisiin, tervehtivät franskalaiset papit kuitenkin Lutheria opettajaksi ja veljeksi ja ovat yhtä uuteliaat kuuntelemaan kaikkia vähäisiä seikkoja hänen elämästään, kuin hänen maanmiehensä jokaisessa kaupungissa ja hiljaisessa kylässä koko Saksassa.

He kertovat minulle myöskin, että kuninkaan oma sisar, kaunis ja oppinut herttuatar Margareta de Valois lukee T:ri Lutherin kirjoja ja pitää niitä suuressa arvossa.

Totta puhuen minä ajattelen välisti, että jos hän, niinkuin hän muutamia vuosia sitten ajatteli, olisi muuttanut Wittenbergistä Pariisiin, olisi hän täällä saanut jalon vaikutus-alan. Kansa on niin suora puheessaan, heidän tunteensa ja käsityksensä ovat niin nopeat; ja heidän selvä, terävä järkensä huomaa paljon pikemmin petoksen, kuin meidän pohjolaisten kuivakiskoinen, hidas ymmärrys.

Baselissa.

Ennenkuin lähdin Ebernburgista, oli ritari Ulrich von Hutten hartaasti ottanut osaa yritykseeni; hän kehoitti minua erittäin etsimään Erasmusta, jos kerta joutuisin Schweitziin; ja oli itse pannut muutamia kappaleita Erasmuksen saarnoista "Hulluuden Ylistys" kirjojeni joukkoon.

Minä olen suuresti mieltynyt tähän urheaan ritariin. Minä en koskaan unhotta sitä jaloa kirjettä, jonka hän lähetti Lutherille, ennenkuin tämä ilmestyi valtiopäivillä: "_Herra kuulkoon sinua hädän päivänä: Jakobin Jumalan nimi olkoon sinun suojasi. Oi rakastettu Lutherini, kunnioitettu isäni, älä pelkää; ole luja. Taistele miehuullisesti Kristuksen puolesta. Mitä minuun tulee, aion minä myöskin taistella uljaasti. Tehköön Jumala, että saisin nähdä, kuinka he rypistävät otsaansa... Kristus varjelkoon sinua."

Niin tämä kiivas soturi olisi varmaan riemuinnut, jos hän olisi nähnyt, kuinka hämmentyneet viholliset silloin rypistivät otsaansa; mutta hän oli siihen aikaan estetty hovia lähestymästä. Lutherin uljas ja ylevä puollustus täytti hänet hartaammalla ihastuksella. Hän väitti, että tohtori oli parempi soturi, kuin kukaan ritari. Kun kuulimme, että T:ri Luther oli kadonnut, olisi hän tahtonut koota joukon rohkeita miehiä, semmoisia, kuin hän itse, ja kulkea koko maan häntä hakeakseen. Huttenin aikomukset olivat korkeat ja puhtaat. Hänessä ei ollut mitään alhaista ja pikkumielistä kunnianhimoa. Miekalla ja kynällä oli hän taistellut sortoa ja tekopyhyyttä vastaan. Roman hovi inhotti häntä etupäässä sentähden, että se oli ulkomainen ies; turmeltunut papisto sentähden, että se oli kotimainen vallan-anastus. Hän ajatteli ritarikuntaa jaloksi laitokseksi, ja luuli, että hänen säätynsä, valistuneena tiedon ja innostuneena vapaan ja ylevän uskon kautta, vasta vapauttaisi Saksan ja koko kristikunnan. Personallista vaaraa hän ei katsonut miksikään eikä myöskään personallisia etuja.

Kuitenkin, vaikka hän oli niin uskalias ja hänellä oli niin korkeat pyrinnot, luulen minä tuskin, että hän itse toivoi pääsevänsä idealisen ritarikuntansa sankariksi. Hänellä ei ollut kyllin oikean, täydellisen ritarin itsehillintöä. Kun hän itsekseen kuvaili semmoista kristikuntaa, josta vääryys ja ahneus olivat karkoitettut ja jossa idealinen ritaristo piti valtaa, tuli hänen mielestään urhoollisen, hyvän Ebernburgin herran, Frans von Sickingen'in, ja hänen hurskaan puolionsa, pystyttää se lippu, jonka ympärille Ulrich ja kaikki rehelliset miehet maassa kokoontuisivat. Luther, Erasmus ja Sickingen — nämä kolmen säädyn, pappiuden, opin ja ritariuden, edustajat — ne uudistakoot mailman, ajatteli hän.

Erasmus oli aloittanut työn, kun hän viritti valon opin pyhyyteen. Luther oli jatkanut sitä, kun hän levitti valon kansaan. Ritarein tuli päättää se, kun he väkisin hajottivat pimeyden voimat. Taistelo on Erasmuksen kauhu. Se on Lutherin pakko. Se on Huttenin huvitus.

Minä en kuitenkaan odottanut, että Erasmus pitäisi suurta väliä minun toimellani. Tuntui minusta, kuin Hutten, kun hän ihmetteli tämän terävää, loistavaa neroa, olisi luullut oman lämpimän ja miehuullisen sydämensä tulen olevan hänessäkin. Minä päätin kuitenkin käydä hänen luonsa Baselissa.

Asianhaarat päästivät minut siitä vaivasta.

Kun juuri astuin kaupunkiin melkein tyhjällä repulla, jonka toivoin saavani täyteen Frodeniuksen kirjapainossa, ratsasti vanhanpuolinen, koukkuselkäinen herra, joka näytti lukumieheltä, verkalleen minun ohitseni. Hän oli puettu tohtorin takkiin ja leveällä nahkaremmalla varustettuun hattuun. Hänen terävät, pienet, mustat silmänsä tarkastivat minua ja taakkaani hetken aikaa, ja sitten, kiristäen ohjaksia, yhtyi hän minuun ja lausui lempeällä äänellä ja kohteliaalla tavalla: "me kuulumme samaan ammattiin, ystävä. Me teemme ja te myytte kirjoja. Mitä teillä repussanne on?"

Minä otin esiin kolme kappalta jälellä olevista kirjoistani. Yksi oli Lutherin "Kommentarit Galatalais-epistolaan;" toiset hänen "Selityksensä Herran Rukouksesta" sekä hänen "Kirjeensä Saksan Aatelistolle."

Ratsastajan otsa synkistyi hiukan ja hän katseli minua epäluulolla.

"Ne, jotka kapinan hetkenä varustavat kansaa ampuvaroilla, tekevät sitä harvoin omalla

edestavastauksellaan", hän lausui. "Nuori mies, te ajatte vaarallisia asioita ja tekisitte hyvin, jos laskisitte maksot."

"Minä olen laskenut maksot", vastasin minä, "ja kohtaan iloisesti vaaraa."

"Hyvä, hyvä", hän vastasi; "muutamat syntyivät sotakenttiä, toiset martyrinkuolemaa varten; toiset ei kumpaakaan varten. Pysyköön kukin virassaan:

"*Neqvissimam pacem justissimo bello antiferro.*' [Minä katson kurjinta rauhaa paremmaksi, kuin oikeinta sotaa.] Mutta 'ne, jotka laskevat meren alankomaalle, tietävät varsin vähän, mihin saakka se leviää."

Tämä esimerkki Hollannin suluista teki, että jo vähän huomasin, kuka ratsastaja oli, ja katsellen hienoja, aistillisia, vaikka pilkallisia huulia, vienoja, teräviä kasvonjuonteita, vaaleata pintaa ja mustia, tarkkoja silmiä, jotka olin nähnyt niin monessa kuvassa ennen, oli minun mahdollon epäillä, kenenkä kanssa minä puhuin. Mutta minä en ilmoittanut havaintoani.

"T:ri Luther on kuitenkin kirjoittanut niitä näitä hyviä", hän lausui. "Jos hän olisi tyytynyt tämmöisiin jumalisiin teoksiin, kuin tämä, antaen 'Herran Rukouksen' minulle takaisin, olisi hän palvellut nykyistä polvikuntaa levollisesti ja hyvin; mutta kun paljastaa semmoisia salaisuuksia, kuin löytyvät tässä, suuren yleisön eteen, se on hulluutta!" ja hän pani äkkiä kiinni "Galatalaiset." Sitten, silmäillen "Kirjettä Aatelistolle", hän melkein viskasi sen käteeni ja sanoi puoli-suuttuneena:

"Tämä lentokirja on jo itsessään kapina."

"Mitä muita kirjoja teiltä on?" kysyi hän tuokion perästä.

Minä vedin esiin viimeisen kappaleeni "Hulluuden Ylistyksestä."

"Oletteko myyneet näitä montakin?" kysyi hän kylmäkiskoisesti.

"Kaikki, paitsi tämän kappaleen", vastasin minä.

"Ja mitä ihmiset siitä sanovat?"

"Se riippui siitä, kuka osti", minä vastasin. "Muutamat sanovat, että tekiä on tämän vuosisadan viisain ja älykkäin mies, ja jos kaikki tietäisivät, missä tulee pysähtyä, niinkuin hän, muuttuisi mailma vähitellen paratiisiksi eikä kääntyisi ylös-alaisin, niinkuin nyt on laita. Toiset päinvastoin väittävät, että tekiä on pelkuri, joka ei tohdi tunnustaa totuutta, vaikka hän tietää sen. Ja toiset taas moittivat kirjaa pahemmaksi, kuin mitään Lutherin, ja Erasmusta kaiken pahuuden aluksi sen vuoksi, että, jollei hän olisi särkenyt lukkoa, Luther ei koskaan olisi astunut ovesta sisään."

"Entä mitä te ajattelette?" hän kysyi.

"Minä olen vaan halpa kulkukauppias", sanoin minä; "mutta luullakseni on pitkä matka Pilatuksesta, joka vihollisten käsiin jätti sen kunnian Kuninkaan, jonka hän tiesi viattomaksi — kenties alkoi huomata jumalalliseksi, St. Pietariin, joka kielsi rakastetun Mestarinsa. Herra, joka antoi Pietarille anteeksi, tietää, kummoinen kumpikin on; kuka on arka oppilas ja kuka Hänen vihollistensa pelkurimainen ystävä. Mutta ihmisten silmällä on tätä mielestäni mahdollon eroittaa. Minä tahtoisin mieluisammin olla Luther Wormsin valtiopäivillä ja anatheman ja pannan alainen, kuin kumpikaan."

"Ylpeästi puhuttu!" hän sanoi; "kun pitää pannaan julistettua väärä-uskolaista parempana, kuin apostolein ruhtinasta!"

Mutta varjo vierähti hänen kasvojensa yli, ja kohteliaasti jättäen minua hyvästi, ratsasti hän tiehensä.

Tuntui siltä kuin tämä keskustelu olisi varjostanut ja kylmännyt minunkin sydäntäni.

Vähän ajan perästä hiljensi ratsastaja kuitenkin kulkuansa ja viittasi minua tulemaan luoksensa.

"Onko teillä mitään tuttaviam Baseliissa?" kysyi hän suopeasti.

"Ei", minä vastasin; "mutta minulla on kirjeitä kirjanpainaja Frodeniukselle, ja minua on kehoitettu etsimään Erasmusta."

"Kuka teitä siihen kehoitti?" kysyi hän.

"Hyvä ritari Ulrich von Hutten", minä vastasin.

"Paras kaikista huimapäistä!" jupisi hän totisesti. "Rotterdammin Erasmuksella on varsin vähän tekemistä sen tulikekälleen kanssa."

"Ritari Ulrich ihmettelee suuresti Erasmuksen neroa", minä sanoin; "ja arvelee, että hänen oppinsa ynnä muutamien hyvien ritarien miekka ja Lutherin saarnat pian panevat kristikunnan laidallensa."

"Ulrich von Huttenin sopisi ensiksi panna oma elämänsä laidalleen", kuului vastaus. "Mutta jättäkäämme puhe kristikunnasta ja näistä suurista tuumista, jotka ovat kokonaan ulkopuolella meidän piiriämme. Pankoot ritarit ritarikunnan laidalleen, ja kardinalit paavikunnan, ja keisari keisarikunnan. Hoitakoon kulkukauppias reppuansa, ja Erasmus lukuansa. Kukaties vasta havaitaan, että hänen ivakirjoituksillaan luostarien hullutuksista ja ennen kaikkia hänen aikaisemmin ilmestyneellä käännöksellään Uudesta Testamentista oli osansa tässä hyvässä työssä. Hänen mielilauseensa on: 'sytytä valkea, ja pimeys katoa itsestään.'"

"Kun vaan Erasmus", sanoin minä, "suostuisi ottamaan osaa seurauksiin, joita hän niin jalosti on auttanut aikaan saamaan!"

"Mihin ottamaan osaa?" kysyi hän nopeasti; "Lutherin pannaan julistamiseenko? vaiko Huttenin hurjiin tuumiin? Saattamaan ihmisiä siihen luuloon, että hän hyväksyy tuon Sachsin munkin raakoja ja rajuja soimauksia taikka seikkailevan ritarin rohkeita vehkeitä? St. Paavali kirjoitti kohteliaasti eikä koskaan palkinnut herjauksia herjauksilla. Erasmus vartoo, siksi kuin hän tapaa semmoisen uskonpuhdistajan kuin apostolin, ennenkuin hän yhtyy uskonpuhdistukseen. Mutta, ystävä", lisäsi hän, "minä en kiellä, että Luther on hyvä mies ja tarkoittaa hyvää. Jos tahdotte luopua vaarallisesta taakastanne ja ruveta opiskelemaan, saatte tulla luokseni, ja minä autan teitä niin paljon, kuin voin, rahalla ja neuvolla. Sillä minä tiedän, mitä köyhyys on, ja luulen, että te olette aiottu paremmaksi kuin kauppiaksi. Ja", jatkoi hän seisauttaen hevostansa, "jos taas kuulette Erasmusta parjattavan pelkuriksi taikka petturiksi, saatte sanoa, että Jumalalla on enemmän tilaa valtakunnassaan, kuin ihmisillä kouluissaan; ja ettei semmoisten ihmisten, jotka katsovat asioita monelta puolelta, ole aina niin helppo taipua yhteen. Uskokaat myöskin, että niitten yksinäisyydellä, jotka näkevät liian paljon taikka rohkenevat liian vähän puoluemiehiksi ruvetaksensa, usein on katkerampi tuska, kuin martyrein mestauslavalla. Mutta", hän päätti matalalla äänellä, kun hän erosi minusta, "varokaat, ettette koskaan enää mainitse samalla kertaa Erasmuksen ja Huttenin nimeä. Minä vakuutan teille, ettei mikään sovellu niin vähän yhteen. Ulrich von Hutten on kovin raju ja vaarallinen mies."

"Minä en unhota koskaan Erasmusta", sanoin minä, kumartaen syvälle, kun tartuin hänen käteensä. Ja tohtori ratsasti matkaansa.

Niin, horjuvien surut ovat epäilemättä katkerammat, kuin miehuullisten; katkerammat, niinkuin myrkkyy on katkerampi kuin rohto; vihollisen haava katkerampi, kuin lääkärin. Kuitenkin lienee totta, että mitä selvemmin ymmärtää vastuksen ja vaaran, sitä suurempaa miehuutta vaaditaan niitten kukistamiseen. Semmoisen oppimattoman, yksinkertaisen miehen tie, joka ei näe mitään muuta, kuin oikeuden toisella puolella, eikä mitään muuta, kuin vääryyden toisella, on välttämättömästi helpompi, kuin sen, joka nähden paljon pahaa hyvässä asiassa ja vähän totuutta kaikkien erehdysten pohjalla, päättää kärsiä oikean asian hyväksi, vaikka se ei ole kokonaan vapaa erehdyksistä, vieläpä kärsiä yhdessä semmoisten miesten kanssa, joitten käytös tuskastuttaa häntä juuri sentähden, että hänen mielestensä se asia, jota he harrastavat, on totuuden ja Jumalan asia. Lutherin koulussa ei liene todella sijaa Erasmuksella eikä Erasmuksen koulussa Lutherilla; mutta Jumalalla on sääliä ja sijaa molemmille.

Baselissa minä täytin jälleen reppuni Frodeniuksen kirjavaroista ja sain hyvin ilahuttavia uutisia häneltä evankeliumin totuuden leviämisestä (erittäin Lutherin kirjojen kautta) Italiassa ja Espanjassa. Minä en kääntynyt sen enempiä Erasmukseen.

Likellä Zürichä, Heinäkuulla.

Sydämeni on täynnä Ylösnousemisen virsiä. Kaikkialla mailmassa näyttää nyt olevan Pääsiäinen. Kun tänä aamuna, Zürichistä lähdettyäni, kiipesin yhdelle tämänpuoliselle kukkulalle ja viheriäin, metsäisten harjannetten välitse katselin hopealäikeistä järveä sekä sitä purpuranväristen, kultaisten ja lumisten vuorten suurenlängäistä kehää, joka ympäröi Schweitziä, ja ajattelin niitä monilukuisia sydämiä, jotka näinä vuosina ovat herätetyt Jumalan lasten vapauteen, puhkesi vanha pääsiäis- ja kevätlaulu huuliltani:

Plaudite coeli!
Rideat aether!
Summus et imus
Gaudeat ordis!
Transivit atrae
Turba procellae!
Subiit almae
Gloria palmae!

Surgite verni,
Surgite flores,
Germina pictis
Surgite campis!
Teneris mistae
Violis rosae;
Caudida sparsis
Lilia calthis!

Currite plenis
Carmina venis,
Fundite laetum
Barbita metrum;
Namque revixit,
Sicuti dixit,
Pius illaesus
Funere Jesus.

Plaudite montes,
Ludite fontes,
Resonent valles,
Repetant colles:
Io revixit,
Sicuti dixit,
Pius illaesus,
Funere Jesus.

* * *

Seoitatie taivaat!
Kaikuos ilma!
Riemuelkoot nyt
Kaikk' osat maan!
Raivojen myrskyn
Valta on laannut,
Palmut ne kasvaa
Hää-puvussa.

Taas kevät tulkoon
Kukkaisa, runsas,
Kaunihit nouskoot
Maast' orahat!
Orvokit vienot,
Valkeat vuokot,
Liljat ja ruusut
Hohtelevat!

Riemusat laulut
Kaikukohon nyt,
Kantelot, lyyrat
Soikohon vaan!
Nousut on Jesus
Tuo pyhä, hurskas,
Vapauden näin
Toi mailmaan.

Riemusat laulut
Laaksossa soikoon,
Metsät ja vuoret
Kaikukohon!
Haudasta, niinkuin
Ennusti itse,
Jällehen Jesus
Nousnut nyt on!

Ja un herkesin, vuorivirta, joka syöksi kallioin ylitse minun vieressäni, kahisevat ruohot, notkuvat kukat, humisevat metsät, lainehtiva järvi, vihantavat kunnaat ja juhlalliset lumivuoret takana — kaikki

näyttivät yhtyvän kööriin.

Ulrich Zwingli, jonka seurassa nykyisin olen viettänyt monta päivää, vaikuttaa kummalliselta, elähyttävällä tavalla kaikkiin. Näyttää siltä, kuin se vilpas vuori-ilma, jossa hän eli nuoruutensa, olisi aina hänen ympärillensä. Hänen läsnä-ollessaan on mahdoton joutua epätoivoon. Sillä välin kuin Luther pysyy ajallaan, puollustaen jok'ikistä maan kaistaletta, jonka hän on valloittanut, ryntää Zwingli eteenpäin ja karkaa vilpillisten kimppuun, kun he nukkuvat linnoissansa. Luther käy sotaa niinkuin maasoturimme, meidän oma, luja ja järkähtämätön jalkaväkemme; Zwingli tuiskahtaa, niinkuin hänen omat, tuimat vuorelaisensa, tuntureilta vihollistensa päälle.

Schweitzissä on minua ja kirjojani kohdeltu akkinäisemmällä ja ankarammalla erilaisuudella, kuin missään muualla; kansa on niin vapaata ja hillitöntä. Muutamissa kylissä kutsuivat johdattavat miehet taikka pappi itse kaikki asukkaat kirkonkellolla kokoon kuulemaan kaikkia, mitä kerroin T:ri Lutherista ja hänen teoistaan, sekä ostamaan kirjojani; oloni siellä oli alinomainen juhla; ja hyvä-sydämiset talonpojat seurasivat minua penikulman määriä matkallani, keskustellen Zwinglistä ja Lutherista, Roman särjetystä ikeestä ja lähestyvän vapauden kunniakkaista ajoista. Lutherin ja Zwinglin nimet olivat kaikkein huulilla, niinkuin Tell'in ja Winkelried'in ja muitten vanhan Schweitzin vapauttamissodan sankarien.

Toisissa kylissä talonpojat päinvastoin kokoontuivat vihoissaan minun ympärilleni, soimasivat minua vakojaksi ja liika-vieraaksi, ja ajoivat minua kivillä ja raa'alla pilkalla pois, uhaten, etten selkeisi toisella kertaa niin vähällä.

Paikottain ovat täällä päässeet paljoa edemmäksi, kuin meillä Saksassa. Kuvat ovat otetut pois kirkoista, ja jumalanpalvelus toimitetaan kansan omalla kielellä.

Mutta suuresti iloitsee, kun näkee, ettei valo ole ainoastaan levinnyt soitosta soittoon, niinkuin ihmisten huvivalkeat leviävät, vaan leimahtanut kerrallaan Saksan, Franskan ja Schweitzin yli, niinkuin taivaallinen valo koittaa ylhäältä. Tämä se on, joka tekee, ettei se ole ainoastaan himmeä huvivalkea, vaan aamu ja kevät! Lefevre Franskassa ja Zwingli Schweitzissä ovat kumpikin aikoinansa nähneet myrskyjä ja pimeyttä, ja molemmat huomasivat, kun taivaallinen valo herätti heidät uuteen mailmaan, ettei tämä ollut mikään erämaa, että oli muitakin hereillä, ja että päivän työ oli alkanut, niinkuin sopi, aamuvirsillä.

Dominikanin luostarin vankihuoneessa Franken'issa, Elokuulla.

Koko oloni on muuttunut. Taas vankihuoneen seinät ympäröivät minua, ja vankihuoneen ristikon takaa katselen minä sitä mailmaa, johon ehkä en enää palaa. Minä luin tämän maksujen joukkoon, kun päätin ruveta lavealta levittämään Lunastuksen iloista sanomaa. Se kannatti tämmöisen hinnan; se ansaitsee, mitä hyvänsä ihminen voi kärsiä — sillä minä luotan siihen, ettei näitä päiviä ole turhaan vietetty.

Eilen illalla, kun päivä aleni, jouduin minä vielä kerta pappi Ruprechtin asuntoon tuonne Franken'in kylään. Ovi oli auki, mutta minä en kuullut mitään ääntä. Vähäinen puutarha näytti siivoamattomalta. Viiniköynnökset riippuivat irtaimina portinvajassa. Vähäinen asunto, joka oli ollut niin sievä, näytti autiolta ja huonosti hoidetulta. Pölyä oli paksulta tuoleilla, eikä viimeisen atrian jäännöksiä oltu pöydältä korjattu. Vaan kuitenkin näkyi selvästi, että siinä asuttiin. Akkunalla oli avoin kirja, joka nähtävästi oli äsken luettu. Se oli kappale Lutherin Saksankielisistä Herran Rukouksen Selityksistä, jonka minä tuona iltana monta kuukautta takaperin olin jättänyt portinvajaan.

Minä istahdin alas akkunan viereen ja hetken perästä näin papin verkalleen tulevan puutarhasta. Hänen ruumiinsa oli kovasti kymärtynyt, siitä kuin viime kerralla näin hänet. Hän ei katsonut ylös, kun hän lähestyi huonetta. Näytti siltä, kuin hän ei olisi odottanut mitään tervehdyssanaa. Mutta kun minä menin ulos häntä vastaan, tarttui hän sydämellisesti käteeni, ja hänen kasvonsa kirkastuivat. Kuitenkin, kun hän havaitsi kirjan kädessäni, synkistyi hänen otsansa, ja viitaten minua istumaan, istahti hän itse vastapäätä minua mitään puhumatta.

Vähän ajan jälkeen hän katsoi ylös ja sanoi kolkolla äänellä: "tuo kirja teki, mitä eivät mitkään vanhan opin uhkaukset eikä kauhut saaneet aikaan. Se eroitti meidät. Hän on jättänyt minut."

Hän vaikeni hetkeksi, ja sitten hän jatkoi: "Kun palasin kotiin samana iltana, kuin hän oli löytänyt kirjan portinvajassa, tapasin hänet sitä lukemassa. — 'Katso!' hän sanoi, 'vihdoin joku on kirjoittanut jumalisen kirjan minua varten. Se oli jätetty portinvajaan avoimeksi tästä paikasta: 'Jos tunnet, että olet Jumalan ja kaikkien luontokappalten silmissä hullu, syntinen, saastainen ja tuomittu ... ei sinulla ole jälillä mitään muuta lohdutusta eikä pelastusta, kuin Jesuksessa Kristuksessa.'" Kun tuntee Hänet, ymmärtää, mitä apostoli sanoo: "Jumala on tehnyt Kristuksen viisaudeksemme, vanhurskaudeksemme, pyhitykseksemme ja lunastukseksi. Hän on Jumalan leipä — meidän leipämme, annettu meille,

niinkuin lapsille taivaalliselta Isältä. Uskominen ei ole muuta, kuin tämän taivaallisen leivän syömistä." Ja katso taas, kirja sanoo: "Se liikuttaa Jumalan sydäntä, kun me sanomme Häntä Isäksi", — ja vielä: "*joka olet taivaassa.*" Joka tunnustaa, että hänellä on Isä, joka astuu taivaassa, se myöntää, että hän on niinkuin orpo maan päällä. Tästä lähtien syttyy hänen sydämessään palava halu niinkuin lapsessa, joka elää kaukana isänsä maasta keskellä muukalaisia, kurjana ja hylättynä. Se on niin, kuin hän sanoisi: "voi! Isäni, Sinä olet taivaassa, mutta minä, Sinun viheliäinen lapsesi, olen maan päällä, kaukana Sinusta, keskellä vaaraa, hätää ja surua." Voi Ruprecht', hän lausui, silmät kyyneliä täynnä, 'juuri tämmöiseksi minä tunnen itseni — niin kadotetuksi ja orvoksi ja kodittomaksi.' Ja sitten, peläten, että hän oli pahoittanut mieltäni, lisäsi hän: 'ei niin, ettei minusta huolitita. Sinä tiedät, ettei minun sopisi koskaan valittaa sitä. Mutta lieneekö mahdollista, että Jumala tahtois ottaa minut jälleen lapseksensa, ei pitkien katumusharjoitus-vuosien perästä, vaan *nyt ja tässä?*'"

"Minä en pystynyt sanomaan paljon hänen opetuksensa, mutta siitä ajasta saakka oli tämä kirja hänen alinomainen kumppaninsa. Hän pyysi minua näyttämään itselleen kaikki ne paikat latinaisissa evankeliumeissani, jotka puhuvat Jesuksesta, joka kärsii syntisten tähden, ja Jumalasta, Isästä. Minua kummastutti, kun näin, kuinka monta niitä oli. Kirja näytti olevan täynnä niitä. Ja niin kului muutamia päiviä, siksi kuin hän eräänä iltana tuli minun luokseni ja sanoi: 'Ruprecht, jos Jumala on todella niin äärettömän hellä ja hyvä, ja on niin rakastanut meitä, tulee meidän totella Häntä, eikö meidän tule?' Minun oli mahdoton sanoa: ei, enkä minä uskaltanut sanoa: kyllä, sillä minä tiesin, mitä hän tarkoitti."

Taas hän pysähtyi puheessansa.

"Minä tiesin varsin hyvin, mitä hän tarkoitti, kun seuraavana aamuna näin suuruspöytäni katettuna, kaikki lakaistuna ja siivottuna, niinkuin tavallisesti, ja pöydällä paperiliuskan, jossa seisoivat painetuilla kirjaimilla, jotka hän varmaan oli kopioinnut kirjasta, sillä hän ei osannut kirjoittaa: 'Jää hyvästi. Me voimme nyt rukoilla toinen toisemme puolesta. Jumala on oleva meidän kanssamme ja antaa meidän vasta yhtyä Isämme huoneessa, jossa meidän ei tarvitse pelätä, että suretamme Häntä.'"

"Tiedättekö, missä hän on?" minä kysyin.

"Hän on mennyt palvelukseen yhteen maakartanoon useita penikulmia tästä metsässä", hän vastasi. "Minä olen nähnyt hänet kerran. Hän näytti hyvin laihalta ja riutuneelta. Mutta hän ei nähnyt minua."

Se ajatus, joka oli niin usein joutunut minun eteeni ennen, tuli väkisin mieleeni silloin: "jos nuot naimattomuuden lupaukset sotivat Jumalan tahtoa vastaan, sitovatko ne?" Mutta minä en uskaltanut mainita sitä isännälleni. Minä sanoin vaan: "rukoilkaamme, että Jumala johdattaa teitä molempia. Sydän voi kantaa monta raskasta taakkaa, jos omatunto on vapaa!"

"Se on totta", hän vastasi. Ja yhdessä lankesimme polvillemme, sillä välin kuin minä puhuin Jumalan kanssa, ja ydin meidän rukouksissamme oli juuri tämä: "Isä meidän, joka olet taivaassa, tapahtukoon Sinun tahtosi, eikä meidän."

Seuraavana aamuna sanoin minä hänelle hyvästi, jätin hänelle useita muita Lutherin teoksia. Ja minä päätin viipymättä käydä Wittenbergissä Melancthonin ja tohtorein tykönä esitelläkseni heille tätä asiaa.

Vaan nyt minä kenties en koskaan saa nähdä Wittenbergiä jälleen!

Minä en ole usein rohennut luostareihin, mutta tänään yksi nuori munkki, joka käveli tämän luostarin niityillä, näytti niin mieltävän kirjoihini, että minä seurasin häntä sisään, jossa hän luuli minun saavani monta kappalta myydyksi. Mutta sen sijaan minä, kun portinkäytävässä odotin hänen takaisin tuloansa, kuulin suuttuneita ääniä, jotka kiistelivät sisällä, ja ennenkuin huomasin, mitä se tarkoitti, lähestyi kolme neljä munkkia minua, tarttuivat taakkaani, sitoivat käteni ja kuljettivat minut luostarin vankihuoneeseen, jossa minä nyt olen.

"On jo aika ehkäistä tämä rutto", sanoi yksi heistä. "Kiitä onneasi, jos ei sinun käy samoin kuin sinun myrkyllisten kirjojesi, joista tänä iltana laitetaan ilotulia pihalle."

Ja näillä sanoilla minä jätettiin yksin tähän matalaan, kosteaan, pimeään kammioon, jonka ainoa vähäinen aukko, korkealla seinässä, ennenkuin silmäni tottuivat, näytti vaan päästävän sisään juuri sen verran valoa, että minä näin rautakahleet, jotka riippuivat seinistä. Mutta mikä valta vanginnee minua niin kauan, kuin voin laulaa:

Mortis portis fractis, fortis
Fortior vim sustulit;
Et per crucem regem trucem
Infernorum perculit.

Lumen clarum tenebrarum
Sedibus resplenduit,
Dum salvare, recreare,
Quod creavit, voluit.

Hinc creator, ne peccator
Moreretur, moritur;
Cujus morte, nova sorte,
Vita nodis oritur.

* * *

Kuolemalta vahva valta
Vahvemmalle lankeaa;
Risti maahan kuninkahan
Maan-alaisen masentaa.

Valo loistaa, varjot poistaa,
Murheet murtaa, riemun tuo;
Omillensa luoduillensa
Herra pelastuksen suo.

Taivaan herra kuoli kerran,
Jott' ei kuolis syntinen,
Näin meit' auttaa kuolon kautta
Elämähän uutehen.

Eikö lukemattomat sydämet nyt laula tätä Ylösousemisen virttä, joille monelle minun käteni toivat sen sanoman? Eikö yksinäisessä pappilassa, metsässä ja talonpoikaistalossa sydämiä ole rakkauden kautta vapautettu synnin kahleista — kylissä ja kaupungeissa, vuorilla ja lakeoilla!

Ja eikö Wittenbergissä, onnellisissa kodoissa ja luostareissa, rakkaat ystäväni myöskin veisaa sitä?

Syyskuulla.

Kuitenkin aika käy pitkäksi, kun pitää joutilaana viipyä täällä. Kun sanoma: "Herra on noussut", kaikkui Magdalenan sydämessä, eikö hänen olisi ollut vaikea tulla estetyksi matkallansa surevien opetuslasten luo, ennenkin hän sai sitä kertoa?

Lokakuulla.

Minun on toivo päästä pakoon. Yhdessä vankihuoneeni nurkassa huomasin minä muutamia päiviä sitten holvikaaren huipun, joka luullakseni kuuluu kiinni murattuun oveen. Vähitellen — minä teen työtä yöllä ja peitän jäljet päivällä — olen kaivanut esiin portaat, joita myöten tultiin ovelle. Tänä aamuna minun onnistui lohkaista yksi niistä kivistä, joilla käytävä oli epätasaisesti täytetty, ja aukon kautta katselin ulkopuolella olevaa tannerta. Se oli osa niittyä sen joen reunalla, joka käytti luostarin myllyjä. Aamu-puolella kaksi munkkia tuli käskemään minua tutkintoon priorin eteen väärän uskoni johdosta; mutta tänä iltana luulen voivani irroittaa harvat jälellä olevat kivet, ja vielä tänä yönä, ennen aamun koittoa, toivon saavani vapailla askelin astua metsäisiä kukkuloita tuolla puolen laaksoa.

Jäseneni tuntuvat heikoilta niukasta ruoasta ja kammioni kosteasta, ummehtuneesta ilmasta; ja vereni juoksee kuumeenkaltaisella, epätasaisella nopeudella suonissani; mutta muutamat tunnit viileillä, tuulikkailta nummilla saattavat epäilemättä kaikki nämät laadullensa.

Ja minä saan kerran vielä nähdä äitini, Elsan, Theklan ja pikku Greetan, kaikki — paitsi yhden, joka pelkäsin minä, on vielä vankina luostarissa. Kerran vielä minä rohkenen lähteä ympäri maata levittämään iloista sanomaa: "Herra on totisesti noussut; lunastamisen työ on täytetty, ja Hän, joka kerta eli ja kärsi maan päällä laupiaana parantajana, elää nyt ja hallitsee taivaassa voimakkaana pelastajana."

Theklan kertomus.

Tannenbergissä, Toukokuulla 1521.

Onko mailma todella sama? Oliko todella koskaan ennen tällöinen kevät, kun elämän virta näyttää kuohuvan ja pulppuavan ulos urvuissa, kukissa, lauluissa ja puroissa? Se ei suinkaan liene *ainoastaan* sen vuoksi, että Jumala on antanut minulle Bertrand de Créqui'n rakkauden, ja että elämä aukenee niin kirkkaina toivon ja työn tantereina meille molemmille; taikka sen vuoksi, että tämä on ensimmäinen kevät, jonka koskaan olen viettänyt maalla. Minusta näyttää, kuin Jumala todesti vuodattaisi raittiin elämän-tulvan yli mailman.

Fritz on paennut vankihuoneesta Mainzista, ja hän kirjoittaa, niinkuin tämä olisi pääsiäis-aika kaikille ihmisille. Kaikkiällä, sanoo hän, ihmisten sydämet aukenevat tuolle iloiselle sanomalle Jumalan lunastavasta rakkaudesta.

Onko kuitenkin mahdollista, että jokainen Toukokuu on tällöinen luonnon juhla, ja että jalo, vanha metsä viettää tällöisiä ihania pyhäpäiviä joka vuosi, ripustaen alastomiin oksiansa ja sirotellen jokaiseen pälveen, johon auringon säde suinkin pääsee, lukemattomia kukkia, jommoisia meidän on tapa sirotella morsiamen tielle? Ja sitten, kuka olisi uskonut, että nuot vakavat, vanhat hongat ja solevat koivut muuttuisivat kaikkien niitten hienoin, herttaisten kukkien ja poimukasten lehtien lehdoksi, jotka kaikkiällä puhkeavat esiin pihkaisista verhoistaan? Ja kaikkien ilojen ilo! — se ei ole ainoastaan itsestensä tietämätön kasvi-elämä, joka näin rehoittaa meidän ympärillämme. Se on Jumala, joka koskee jokaiseen oksaan ja kätkeytyyn juureen ja herättää niitä kauneuteen! Se ei ole ainoastaan päivänpaiste ja lempeä tuulen henki; se on meidän Isämme, joka hymyilee teoillensa ja saattaa mailman uudeksi ja ihanaksi lapsillensa — se on se parantava koskeminen ja se armollinen ääni, jota olemme oppineet tuntemaan. "Me olemme mailmassa, ja Sinä loit mailman;" ja *Te Deum laudamus*: me tunnustamme, että Sinä, oi Vapahtaja, olet Herra.

Chriemhildillämme on tosiaan kaunis koti. Bertrand asuu myöskin linnassa maalla Flanderissa. Mutta hän sanoo, ettei se paikkakunta ole näitten metsä-seutujen kaltainen. Ahkerat kädet ovat kauan aikaa sitten viljelleet sen. Pitkät, komeat puistot johdattavat hänen isänsä linnalle; mutta yltympäri on lakea maa, jossa ruoho ja viheriä taikka keltainen laiho aaltoilee. Tämäkin lienee varmaan hyvin kaunista. Mutta arvattavasti se koti, jota hän on mennyt valmistamaan minulle, ei ole siellä. Muutamat hänen sukulaisistaan vihaavat katkerasti hänen muka lutherilaista väärä-uskolaisuuttansa, ja vaikka hän on perillinen, on se hyvin mahdollista, että se perheen haara, joka pysyy vanhassa uskonnossa, riistää perinnön häneltä. Tämä ei meidän mielestämme paljon haita. Jumala keksii kyllä oikean paikan meille ja saattaa meidät sinne, jos rukoilemme Häntä. Jos asettuisimmekin johonkin kaupunkiin, on kuitenkin se elämän virta, joka liikkuu ihmissydämissä, jalompi kuin se, joka liikkuu puissa ja kukissa. Muutamien kuukausien perästä me jo tiedämme sen. Kenties hän palajaa tänne ja pääsee professoriksi Wittenbergiin, johon Lutherin nimi vuosi takaperin houkutteli hänet opiskelemaan.

Kesäkuulla 1521.

Täällä käy se huhu, että T:ri Luther on kadonnut paluumatkallansa Wormsista.

Tämä kevät lähettää varmaan myrskyjä ihmismailmaan, niinkuin metsiinkin. Viime yönä ukkonen jyrähteli vuoresta vuoreen, ja tuuli vonkui rajusti hongissa. Kun katselin ulos ahtaasta akkunastani siittä tornista, joka sijaitsee kallion reunalla ja jossa minä makaan, oli kauhea nähdä, kuinka vaahtoava koski alhaalla vilahteli salamain tulesa, joka yhtäkkiä valaisi synkän metsän, jättäen sen heti kahta vertaa pimeämmäksi.

Minä muistin Fritzin yksinäistä yötä, kun hän eksyi metsässä; ja kiitin Jumalaa, että olin oppinut pitämään ukkosen jyrinää Hänen äänenänsä ja tätä ääntä semmoiseksi, joka ilmoitti rauhaa ja anteeksi-antamista. Tällöisinä hetkinä minä tahtoisin vaan koota kaikki rakkaani ympärilleni; mutta kaikkein rakkaimpani ovat hajotetut kauas sinne tänne.

Vanha ritari Ulrich on jokseenkin kiivas ja tulinen mies; ja hänen sisarensa, Ulrichin täti, rouva Hermentrud, on yksivakainen ja jäykkä. Hyväksi onneksi pitävät he molemmat Chriemhildiä oikean kauneuden ja lempeyden esikuvana; mutta minun täytyy olla kovasti varovainen. Rouva Hermentrud on valmis syyttämään porvarillista Cottan vertani jokaisesta maltittomuudesta, jota väittelyissäni osoitan; ja vaikka he molemmat kuuntelevat hartaasti, kun Ulrich taikka Chriemhild selittää Lutherin oppia, varoittaa rouva Hermentrud usein minua epä-naisellisesta tekemisestä taikka innosta tällöisissä asioissa, ja muistuttaa minua, että Gersdorfein esi-isät olivat hurskaita ja oivallisia ihmisiä paljon ennen, kuin poika syntyi Hans Lutherille, vuorimiehelle.

Talonpoikien tila tuskastuttaa Chriemhildiä ja minua julmasti. Hänellä ja Ulrichilla oli tuhansia tuumia heidän hyväksensä, kun muuttivat tänne asumaan; mutta Chriemhildin aika menee tätä nykyä melkein kokonaan vähäisen ritarillisen olennon kasvatukseen, joka tuli mailmaan kaksi kuukautta sitten ja jonka luullaan vähäisessä personassaan yhdistävän kaikkien Gersdorfein kaikki vanhat hyvät avut Schönbergeistä puhumatta. Hän ei ole, niin rouva Hermentrud vakuuttaa, muotonsa puolesta vähintäkään Cottan suvun näköinen. Eikä minun käy kieltäminen, että hänessä on silminnähtäviä merkkejä siitä aristokratillisesta luonnosta ja ylevästä vallanhimosta, joka toisinaan oli omainen äidin-äidilleni ja epäilemättä on ollut kaikille Gersdorfeille Adamin päivistä taikka ainakin Babelin ajoista. Taammaksi ei luullakseni juuri monta sukuperää saa johdatetuksi, paitsi yleisellä tavalla Noach'iin. Mutta se on suuri kunnia minulle, kun saan, vaikka halvimmalla tavalla, olla sukua tämmöisen erinomaisen, pikkuisen olennon kanssa. Minä toivon, että siitä aikaa myöten heijastun hiukan aatellisuutta minunkin porvarilliseen luontooni; ja tällä välin Chriemhild ja minä näissä armaissa lapsenkasvoissa salaisesti huomaamme selvää yhtäläisyyttä äidin-äitimme, vieläpä kalliin, hilpeän, sokean isäni kanssa. Siitä on todella suuri lohdutus, että isämme valitsi nimemme runoelmista, tähdistä ja aatellispyhimysten kalenterista eikä halvasta Cottan sukupuusta.

Ulrich ei ole millään lailla luopunut aikomuksestaan hyödyttää niitä talonpoikia, jotka elävät hänen setänsä aluskunnassa. Mutta häntä kohtaa enemmän vastusta, kuin hän odotti. Vaikka vanha ritari kyllä on valmis kuuntelemaan kaikkia syytöksiä veltoja pappeja ja laiskoja munkkeja vastaan (erittäin sen luostarin, jonka metsästysmaat ovat lähellä hänen omia maitansa), ei hän kuitenkaan suostu mihinkään muutokseen missään asiassa. Hän sanoo, että on vaikea kyllä suistaa talonpoikia, niinkuin asiat nyt ovat; että, jos heitä opetetaan ajattelemaan itseksensä, ei metsänriista eikä mikään muu enää ole turvassa. He rupeavat käyttämään raamatun lauseita kaikenlaisissa väärissä merkityksissä laillisia herrojansa vastaan ja ehkäpä vielä epäilemään perittyjen sotien oikeutta sekä kieltäytymään seuraamasta ritarinsa lippua tappelutanterelle.

Mitä uskontoon tulee, on hän aivan varma, että Ave ja Pater on kaikki, mitä heiltä sopii vaatia. Rouva Hermentrud puolestansa epäilee kovasti, onko se oikein, kun nyt on ruvettu kirjoittamaan kirjoja ja lukemaan rukouksia yhteisen kansan kielellä. Kansa alkaa luulla itsensä yhtä viisaaksi, kuin papit, ja kukaties viisaammaksi, kuin heidän herransa.

Mutta ennen kaikkia on Ulrich pettynyt itse talonpoikien suhteen. Nämät näyttävät huolivan yhtä vähän edistymisestään, kuin herrat heistä, ja epäilevät, niin että oikein suututtaa, kaikkia niitä yrityksiä heidän hyväkseen, jotka saavat alkunsa linnasta. Mitä siihen tulee, että heidän lapsiansa opetetaan lukemaan, katsovat he sitä oikeuttensa loukkaukseksi ja nurisevat, että, jos he seuraavat aatelistoa metsästyksissä ja sodissa, viljelevät heidän maitaan ja sunnuntaisin käyvät messussa, on loppu-aika heidän omansa, ja pappi tai ritari tekee väärin, jos hän vaatii heiltä enemmän.

Minä pelkään, että sitä kestää kauan, ennenkuin heidän unteliaan, raskaan elämänsä karkea, kuivettunut kuori särkyi; vaan kuitenkin ovat elämän sanat aiotut yhtä paljon heille, kuin meille! Ja yksi suuri vastus on minusta siinä, että, jos he oppisivat lukemaan, löytyy niin vähän jumalaisia kirjoja Saksan kielellä. Mitä niitä löytyy, joita he pystyvät ymmärtämään, paitsi muutamia T:ri Lutherin kirjoituksia? Saati vaan joku ottaisi kääntääksensä kertomuksen Herramme ja Hänen apostoleinsa sanoista ja teoista, silloin maksaisi vaivan opettaa kaikkia lukemaan.

Ja jos vaan saisimme heidät luottamaan itseemme! Kaiken tämän kylmäkiskoisuuden takana on varmaan ajatusta, ja me tiedämme, että on rakkautta. Raskas se perintö on, jonka Gersdorfen pitkä sukusarja on jättänyt nykyiselle polvikunnalle — nämät väkivallan ja vääryyden ja keskinäisen epäluottamuksen muistot. Kuitenkin sanoo Ulrich, että se on tavallista koko maassa. Useat aatelisten vanhat etu-oikeudet olivat kauhean rasittavat kovissa taikka surkeilemattomissa käsissä.

Kaikkein paras työ-ala näyttää nyt olevan perheen palveliat. Tavataan paljon personallista rakkautta; ja Ulrichin hurskaan äidin muisto näyttää jättäneen jälkeensä sen uskon hyvyyden olemiseen, joka on yksi hurskaan elämän kalliimpia lahjoja.

Talonpojatkin kylässä puhuvat lempeästi hänestä ja niistä rohdoista, joita hänen oli tapa keittää metsäkasveista ja omilla käsillänsä jaella sairaille. Linnassa kerrotaan myöskin eräästä kauniista neidosta, Beatricestä, joka kävi mökeissä ja levitti päivänpaistetta, mihin hyvänsä hän tuli. Mutta hän katosi, puhutaan, monta vuotta takaperin; ja perheen vanha imettäjä pudistaa päätänsä, kun hän juttelee minulle, kuinka neiti Beatricen sydän särkyi, kun hän perhe-riitojen tähden erotettiin sulhostansa; ja sen jälkeen hän meni Nimptschenin luostariin ja on siitä saakka ollut kuolleena mailmalle.

Nimptschen! se on se elävä hauta, jossa meidän kallis Evamme on haudattuna. Vaan kuitenkin minä olen varma, että missä hän on, siinä ei voi olla mikään kuoleman hauta. Hän tuopi elämää ja siunausta muassaan. Minä aion kirjoittaa hänelle, erittäin tästä onnettomasta Beatrice raukasta.

Ylipään eivät talonpojat näytä epäilevän Gersdorfin perheen naisia niin paljon, kuin miehiä. He kuuntelevat usein tarkasti minuakin. Ja kun Chriemhild pääsee käymään vähän enemmän heidän luonansa, toivon, että paremmat päivät koittavat.

Elokuulla 1521.

Tänä aamuna meillä oli kummallinen yhtymys. Muutamia päiviä sitten saimme Wittenbergistä salaisen tiedon, että Luther on elossa ja ystävien turvassa likellä meitä. Tänään Ulrich ja minä ratsastimme metsän lävitse Eisenachia päin yhteen syrjäiseen Gersdorfin maataloon, kun kuulimme poikki laakson metsätorven ynnä ajavien koirien haukunna. Hetken perästä eroitimme puitten lomasta, kuinka metsästäjäparvi lähestyi meitä, vastapäistä pengertä ylös. Syrjäpuolella seurasta ja likempänä meitä seisoi soukalla paikalla laaksossa ritarin hattuun ja sulkiin puettu mies, joka nähtävästi katseli ajoa, niinkuin mekin. Kun paraikaa silmäilimme häntä, pakeni säikähtänyt jäniksen poika häntä kohtaan ja kyykistyi maahan hänen jalkojensa viereen. Hän notkistui alas, otti varovasti ylös sen, pisti sen takkinsa pitkään hiaan ja astui pikaisesti sivulle. Seuraavana silmänräpäyksenä töyväisivät kuitenkin metsästäjät häntä päin, koirat vainusivat jäniksen pojan, iskivät siihen sen turvapaikassa, kiskaisivat sen alas ja tappoivat sen.

Tämä erinomainen pikku tapaus, tämä inhimillinen olento, joka asettui vainotun eikä vainoajien puolelle, herätti huomiotamme. Tukevassa vartalossa ja rivakassa astunnassa oli myöskin jotakin, joka kummallisella tavalla muistutti meitä jostakusta tuttavasta. Meidän tuli kulkea laakson kautta, ja Ulrich poikkesi tervehtimään vierasta ritaria. Tuokion perästä palasi hän luokseni ja kuiskasi:

"Se on Martin Luther!"

Me emme malttaneet olla vielä kertaa katsomatta hänen suopeita, rehellisiä kasvojaan, vaan ratsastimme likelle häntä ja kumarsimme häntä.

Hän hymyili meille osoitteeksi, että hän tunsii meidät, ja pannen kätensä Ulrichin satulalle, hän lausui leppeästi: "metsästys on kuvaus korkeammista asioista. Katsokaat kuinka, niinkuin nämät saaliinhimoiset koirat veivät jänisparkani hänen turvapaikastaan, saatana riehuu sieluja vastaan ja koettaa riistää jo pelastetuitakin heidän piilopaikastaan. Mutta se käsivarsi, joka tallettaa heitä, on väkevämpi, kuin minun. Minä olen kyllästynyt tämänkaltaiseen metsänpyyntiin", hän lisäsi, "suloisempaa kuin näitten viattomien luontokappalten ajo, on niitten karhujen, susien, metsäkarjujen ja kettujen hätyyttäminen, jotka hävittävät kirkkoa. Ja senkaltaisia raatelevia petoja löytyy yltäkyllin mailmassa."

Sydämeni oli täynnä sääliä niitten talonpoika-raukkojen suhteen, joita olin nykyisin nähnyt. Minä en ole koskaan pelännyt T:ri Lutheria, ja tämä tilaisuus oli liian kallis jäämään käyttämättä. Minusta tuntuu aina mitä luonnollisimmalta asialta mailmassa avata sydäntänsä hänelle. Hän ymmärsi niin nopeasti ja niin täydellisesti. Kun hän sanoi meille hyvästi, lausuin minä siis (hätäisellä, ajattele mattomalla tavallani, pelkään):

"Rakas T:ri Luther, talonpoika-raukat täällä ovat niin taitamattomia! ja minulla on tuskin mitään heille luettavaa, jota he voivat ymmärtää. Käskeköät, minä rukoilen teitä, jonkun kääntää evankeliumeita Saksan kielelle heille; semmoiselle Saksan kuin teidän 'Selityksenne Maarian Ylistyslaulusta' taikka 'Herran Rukouksesta', sen kaikki ymmärtävät."

Hän hymyili ja sanoi hyvänsävyisesti:

"Se on tekeillä, lapseni. Minä koetan Patmos tornissani kerran vielä paljastaa Jumalan Ilmestyksen yhteiselle kansalle; ja epäilemättä he sitä ilolla kuulevat. Tämä kirja yksistänsä on se aurinko, josta kaikki todelliset opettajat tuovat valonsa. Minä soisin, että se olisi käännetty jokaisen ihmisen kielelle, että sitä pidettäisiin jokaisen kädessä, luettaisiin jokaisen silmillä, kuunneltaisiin jokaisen korvalla, säilytettäisiin jokaisen sydämessä. Ja minä toivon, että niin vielä käy."

Hän alkoi liikkua pois päin, mutta kun katsoimme kunnioittavaisesti hänen jälkeensä, kääntyi hän taas meitä kohden ja sanoi: "muistakaat, että erämaassa kiusaaja tuli esiin. Rukoilkaat minun puolestani, että minä erämaani yksinäisyydessä varjellaan kiusaajasta." Ja viitaten jäähyväisiksi kädellensä oli hän muutamien minuuttien perästä näkymättömissä.

Olisi ollut mielestämme taitamatonta seurata häntä taikka kysyä, missä hän piileskeli. Mutta kun metsästäjät lähtivät pois, tunsii Ulrich yhden heistä vaaliruhtinas Fredrikin palveliaksi Wartburgin linnassa.

Ja kun nyt joka ilta ja aamu rukouksissani lisään, niinkuin tavallisesti, T:ri Lutherin nimen äitini, isäni ja kalliitten omaisteni nimeen, ajattelen minä, kuinka hän viettää pitkiä päiviä ja öitä yksinään kolkossa

linnassa, joka katsoo alas rakkaasen, vanhaan Eisenachin laaksoon, ja sanon: "Herra, tee erämaa hänelle kouluksi, jossa hän harjaantuu työhön koko meidän maattamme varten."

Sillä eikö Vapahtajaamme itseä ensin viety erämaahan, että hän yksinäisyydessä voittaisi kiusaajan, ennenkuin hän astui esiin opettamaan, parantamaan ja ajamaan ulos perkeleitä?

Lokakuulla.

Ulrich on nähnyt Lutherin jälleen. Hän käveli metsässä likellä Wartburgia ja näytti kovasti kipeältä ja murheelliselta. Kirkon epäjärjestys, evankeliumin vihollisten kavaluus ja katkeruus ja varsin monen sen ystävän rajuus taikka penseys rasittivat hänen sydäntänsä. Hän sanoi, että olisi ollut melkein parempi, jos olisivat jättäneet hänet kuolemaan vihollistensa käsien kautta. Hänen verensä olisi huutanut Jumalalta vapautusta. Hän oli altis antamaan itsensä heille, niinkuin härkä ikeesen. Hän tahtoi mieluisammin tulla poltetuksi palavilla hiilillä, kuin näin maata pois kalliit vuodet, puoli-elävänä, laiskuudessa ja leväperäisyydessä. Vaan kuitenkin, siitä päättäen, mitä Ulrich lisäksi sai tietää häneltä hänen jokapäiväisestä elämästään, näyttäisi hänen laiskuutensa ja leväperäisyytensä useimmista ihmisistä ahkeralta työltä. Hän näki sen huoneen, jossa T:ri Luther elää ja työskentelee yöt päivät, kirjoittaen lohdutuskirjeitä ystävillemensä ja mestarillisia vastauksia, niin kerrotaan, totuuden ahdistajille, ja (mikä kaikkein paras on) kääntäen Pyhää Raamattua Hebrean ja Kreikan kielestä Saksaksi.

Hänen huoneessansa on iso akkuna, josta näkee suuren osan metsää; ja hän näytti Ulrichille peltovareksien pesimäpaikan alhaalla puitten latvoissa. Täältä hän sai opetusta valtioviisaudessa peltovareksien totisista neuvotteluista, sillä täällä he pitivät valtiopäiviänsä. Hän jutteli myöskin niistä erinäisistä luontokappaleista kallioilla ja kukkuloilla, jotka lievittivät hänen yksinäisyyttänsä, linnuista, jotka lauloivat puun-oksilla, marjoista, metsäkukista, pilvistä ja tähdistä. Mutta hän viittasi myöskin kauheisiin taisteluihin, paholaisen näkyviin ja kuuluviin ilmestyksiin; ja hänen terveytensä näytti kovin huonontuneen.

Me pelkäämme, että tämä jalo, rakastava sydän näännyttää itsensä yksinäisessä linnassa. Hän näyttää rajuavan, niinkuin sota-oris kaukaisen taistelun kaikkueessa; taikka metsästäjä torven soudessa; taikka oikeammin niinkuin vangittu kenraali, joka näkee, kuinka hänen sotamiehensä, joita viholliset voimalla ja juokoilla ahdistavat, horjuvat ja hajotetaan, eikä voi katkaista kahleitansa ja koota ja johdattaa heitä jälleen.

Kuitenkin hän puhui hyvin kiitollisesti siitä, kuinka häntä vieraanvaraisesti kohdeltiin linnassa; sanoi, että hän eli niinkuin ruhtinas taikka kardinali; ja kielsi pois sen ajatuksen, ettei hyvä asia menestyisi ilman hänen läsnä-oloansa.

"Minä en voi olla heidän kanssaan kuolemassa", hän lausui; "eivätkä he minun kanssani! Jokaisen täytyy taistella tämä viimeinen taistelo, kokea tämä kärsiminen yksinään. Ja ainoastaan ne voittavat, jotka ennen ovat oppineet voittoa saamaan ja syvälle sydämeensä perustaneet sen sanan, jossa asuu suuri voima syntiä ja perkelettä vastaan, että Kristus on kuollut meidän jokaisen tähden ja ijäksi kukistanut saatanan."

Hän arveli myöskin, että, jos Melancthon eli, se teki kirkon yhtä, kuinka hänen kävi. Eliaan henki tuli kaksinkertaisesti Elisaan.

Ja hän antoi Ulrichille pari kolme kallista kappalta evankeliumein käännöksestä, että minulla olisi jotakin lukea talonpojille.

Marraskuulla.

Minulla on tällä kuukaudella ollut myötäni kalliita kappaleita valmistuvasta saksalaisesta raamatusta monessa mökissä, kun olen niissä käynyt — yksinkertaisia kertomuksia köyhistä, spitalisista ja halvatuista, jotka tulivat Herran luo, ja Hän rupesi heihin ja paransi heidän kipunsa; ja syntisistä, joille Hän antoi anteeksi.

Kummallista on, kuinka alhainen kansa näyttää imevän niitä; nimittäin ne, jotka ollenkaan huolivat semmoisista asioista. "Tämmöinenkö Herra Kristus todella on?" he kysyvät; "siinä tapauksessa meidän tosiaan käy Häntä puhuttelemine omilla sanoillamme ja pyytämine juuri, mitä me kaipaamme, niinkuin nuot köyhät miehet ja naiset ennen tekivät. Onko oikein totta, että talonpojat, vaimot ja sairaat saivat tulla suoraan Herran itsen luo? Eikö aina joukko pappeja ja pyhimyksiä pitänyt Häntä eroitettuna yhteisestä kansasta? Pääsivätkö todella kaikki Hänen puheillensa, Hänen, joka oli niin suuri Herra?"

Minä sanoin, että minun luullakseni maalliset ruhtinaat pakon eikä kunnian vuoksi pitävät edusmiehiä eivätkä salli, että jokainen tuo esiin oman asiansa. He näyttävät suurimmilta kaukaa valta-istuimen

loistossa sentähden, että he itsessänsä ovat heikot ja syntiset, niinkuin muut ihmiset. Mutta Hän ei tarvinnut mitään komeutta eikä kaukaisuuden arvoa, koska Hän ei ole niinkuin muut ihmiset, vaan synnitön ja jumalallinen, ja kunnia on Hänessä itsessä eikä esineissä Hänen ympärillensä.

Sitten minulla oli luettavana kertomus ristiin-naulitsemisesta. Monta kyyneltä olen nähnyt vuotavan rypistyneille poskille ja monen hymyn loistavan himmeissä, vanhoissa silmissä, kun luin sitä.

"Näyttää siltä, kuin kohta ymmärtäisimme kaikki", arveli vanha eukko; "vaan kuitenkin tuntuu siinä aina olevan jotakin enemmän joka kerta, kun sen kuulee."

Joulukuulla.

Tänä aamuna sain kirjeen Bertrandidlta — ensimmäisen monesta ajasta. Hän on toivoa täynnä; tosin ei, että hän saa laillisen perintönsä, mutta että hän pääsee Wittenbergiin taas muutamien viikkojen perästä.

Luullakseni kasvoni näyttivät erittäin kirkkailta, kun vastaan-otin sen ja kallis kirje kädessä juoksin omaan huoneeseeni; sillä rouva Hermentrud puhui sinä iltana paljon, kuinka tulee maltilla vastaan-ottaa kaikki, kuinka hyvin hiljainen ja tyyni käytös aina soveltuu nuorille tytöille, ja kuinka kaikki on epävakaista täällä maan päällä. Taivaallinen Isäni tietää, etten minä unhota, kuinka epävakaista kaikki on; vaikka en usein tohdi ajatella sitä. Mutta Hän on antanut minulle tämän hyvän lahjan — Hän itse — ja riemuitsevalla sydämellä minä kiitän Häntä siitä!

Minä en ymmärrä rouva Hermentrudin uskontoa. Hän näyttää katsovan sitä viisaaksi, vieläpä velvollisuudeksikin, että vastaan-otamme kaikki, mitä Jumala antaa meille, kylmäkiskoisella ja penseällä tavalla, niinkuin emme kovin paljon huolisi siitä, sillä muutoin Hän luulee antaneensa meille jotakin liian hyvää ja kadehtii sitä meiltä ja ottaa sen, pois jälleen.

Ei; jos Jumala ottaa meiltä jotakin, ottaa Hän, niinkuin Hän antoi, äärettömässä rakkaudessa; enkä minä tahtois mitenkään tehdä mustia päiviä mustemmaksi, jos tullaksensa ovat, sillä katkeralla itsesyytöksellä, että minä en iloinnut päivänpaisteesta, kun Hän antoi sen. Sillä minun täytyy välisti pelätä, kun ajattelen entisiä martyrejä ja niitten katkeruutta, jotka vihaavat nyky-ajan hyviä sanomia. Mutta silloin minä koetan katsoa ylös ja sanoa: "paremmassa turvassa Sinun käsissä, oi Isä, kuin minun." Ja koko rukouksen lohdutus riippuu siitä, mitkä tunteeni ja ajatukseni ovat tämän "Isän" nimen suhteen.

XXI.

Evan kertomus.

Nimptschenin Cisterciensin-luostarissa Syyskuun 2 p. 1521.

He ovat setä Cottan painosta Wittenbergistä lähettäneet minulle useita arkkeja T:ri Lutherin Uuden Testamentin käännöksestä.

Kaikista, mitä hän koskaan teki Jumalaa varten, näyttää tämä minusta suurimmalta ja parhaalta. Ei mikään ole niin vahvasti vaikuttanut luostariimme. Useat sisaret sanovat jyrkästi, etteivät he ota osaa mihinkään rukouksiin pyhimysten puoleen. He väittävät, että epäilemättä saatana itse on pitänyt tämän ihanan kirjan kuolleen kielen kautta suljettuna vaimoilta, lapsilta ja yhteiseltä kansalta. Ja nuoret nunnat arvelevat, että se on erittäin viehättävä, ei ensinkään saarnakokoelman taikka muitten jumalisten kirjain kaltainen.

"Se on niin tosi-elämän tapainen", sanoi yksi minulle, "se sisältää kaikki, mitä kaipaamme; se on täydellinen ystävä, niin äärettömän hyvä, niin hellä; se ymmärtää kokonaan sydämemme sisimmät. Voi, sisar Eva", hän lisäsi, "jospa vaan kotona saisivat kuulla tämän!"

Lokakuussa.

Tänään olemme saaneet yhden kappaleen T:ri Lutherin thesistä luostari-elämää vastaan.

"Ei löydy, kuin yksi hengellinen sääty", hän kirjoittaa, "joka on pyhä ja pyhäksi tekee, ja se on kristikunta — Kristin usko, johon kaikkien on yhtä suuri oikeus."

"Jos luostarilaitokset", jatkaa hän, "ovat miksiäkään hyödyksi, tulee niitten olla kouluja, joissa lapsia kasvatetaan, siksi kuin he pääsevät täysi-ikäiseksi. Mutta niinkuin nyt on, ovat ne huoneita, joissa miehet ja naiset muuttuvat lapsiksi ja alati lapsina pysyvät."

Voi! minä tiedän peräti hyvin näitten viimeisten sanojen totuuden; sen toivottoman, lapsellisen puuhaamisen vähäpätöisissä asioissa, johon enimmäkseen nunnat vaipuvat, sitten kuin nuoruuden hilpeys ja se katkeruus, jonka ero kaikista rakkaista tuotti, ovat kadonneet, ja elämän suurimmat tapaukset ovat kirkon koristaminen juhliä varten taikka inspektorin tai piispan komea vastaan-otto.

Tätä minä olen vastustanut. Tätä minä pelkään nuorten sisarten puolesta: että näkisin heidän vaipuvan tyytyväiseen häärinään uskonnollisissa leikeissä. Enkä minä ole voinut keksiä mitään muuta pelastuksen keinoa, kuin että me muutetaan johonkin kaupunkiin ja saamme ruveta sairaita ja köyhiä hoitamaan.

T:ri Luther sallii kuitenkin, että asia ratkaistaan toisella tavalla. Me kuulemme, että hän on neuvonut Erfurtin luostarin prioria antamaan jokaisen munkin, jonka mieli tekee, vapaasti jättää luostarin. Ja niitä on monta, niin on meille kerrottu, jotka jo ovat lähteneet eri luostareista, ja palanneet palvelemaan Jumalaa mailmassa.

Munkeilta tämä kyllä käy laatuun. Mailma on avoinna heille ja jollakin lailla he aina löytävät työtä. Mutta meidän laitamme on toisenlainen. Me olemme temmatut pois luonnollisista kodoistamme, koko mailma on meille jäljetön erämaa.

Kuinka minä sentään uskallan puhua näin? Koska koko mailma on taivaallisen Isämme käten työ ja tie Isämme huoneeseen, eikö Hän löydä meille itsekullekin paikkaa siinä sekä polkua sen lävitse?

Marraskuun 10 p.

Yhdeksän nuorta nunnaa on päättänyt, jos mahdollista, luopua luostari-elämästä ja kaikista sen yhä palaavista, taikamaisista menoista. Tänä iltana me pidimme kokousta sisar Beatricen kammiossa. Täti Agnes yhtyi meihin.

Päätettiin, että jokainen kirjoittaisi sukulaisillensa ja suorastaan tunnustaisi, että he luulivat luostarilupauksen ja -elämän sotivan Pyhää Raamattua vastaan sekä pyytäisivät päästä takaisin kotiinsa.

Sisar Beatrice ja täti Agnes päättivät kärsivällisesti pysyä, missä olivat.

"Minun vanha kotini ei olisi enemmän koti minulle, kuin luostarikaan", arveli sisar Beatrice. "Minulla on vapaus kuolla täällä, ja tie on auki sielulleni palata Jumalan luo."

Ja täti Agnes sanoi:

"Kuka tietää, vaikka vielä joku halpa työ olisi jätetty minun toimitettavakseni täällä! Mailmassa minä olisin yhtä avuton, kuin lapsi, ja miksi minä palaisin olemaan sukulaisten rasiuksena."

Molemmat kehoittivat minua kirjoittamaan Elsalle taikka täti Cottalle, että he vastaan-ottaisivat minut. Mutta minä tuskin luulen, että minun tulee tehdä niin. Täti Cottalla on lapsensa ympärillään. Elsan koti on vieras minulle. Paitsi sitä, vaikka jokainen on ollut ystävällinen minulle, olen minä niinkuin eksy-eläin tämän mailman korvessa, eikä minulla ole mitään kotia siinä. Minä olen luullakseni saanut Jumalalta voiman ilahuttaa ja auttaa muutamia täällä, ja niin kauan kuin täti Agnes ja sisar Beatrice jäävät, on minun mahdoton ajatella mitään lähtemistä. Kaikissa tapauksissa minä aion odottaa.

Marraskuun 22 p.

Fritz on taas vankeudessa. He eivät olleet moneen viikkoon kuulleet hänestä mitään ja ihmettelivät, missä hän oli, kun kirje tuli eräältä papilta Ruprecht Hallerilta Franken'ista. Hän sanoo, että Fritz tuli hänen luoksensa jonakin iltana Heinäkuulla, oli yötä, lähti seuraavana aamuna lutherilaisten kirjojensa kanssa siinä aikeessa, että hän menisi suoraan Wittenbergiin, ja antoi hänelle osoituksen, missä täti Cotta asui siellä. Mutta muutamia viikkoja sen jälkeen kohtasi nuori munkki hänet likellä Dominican-luostaria ja kysyi, oliko hän se pappi, jonka luona eräs kiertävä kirjakauppias oli viettänyt yön vähä aika takaperin. Pappi myönsi, jolloin nuori munkki kiireesti ja matalalla äänellä lausui hänelle:

"Kirjoittakaat hänen ystäväillensä, jos tunnette heitä, ja sanokaat, että hän on luostarin vankihuoneessa, ja että häntä kovasti epäillään väärä-uskolaiseksi. Minä olen se nuori munkki, jolle hän antoi yhden kirjan samana iltana, kuin hän tuli. Kertokaat heille, etten minä aikunut pettää häntä, mutta johdatin hänet paulaan; ja jos he joskus voisivat vapauttaa hänet ja te näette hänet jälleen,

sanokaat hänelle, että minä olen pitänyt hänen kirjansa." Hyvä pappi puhui jotakin myöskin siitä, että Fritz on ollut hänen pelastuksensa. Ja hän kehoittaa meitä panemaan kaikki voimamme liikkeelle hänen hyväksensä sekä kääntymään kaikkien mahtavien ystäviemme puoleen, että he välittäisivät, koska priorin siinä Dominikanin-luostarissa, jossa hän on vankina, on kovin ankara mies ja suuri väärä-uskolaisten vihaaja.

Mahtavien ystävien puoleen! Minä en tiedä ketään, jota voimme rukoilla, paitsi Jumalaa.

Heinäkuulla hän siis vangittiin, neljä kuukautta sitten. Minä en tiedä, onko se vaan levottomuuteni; mutta minusta tuntuu, kuin minun täytyisi lähteä täti Cottan luo. Minua aavistaa, että hän kaipaa minua nyt. Ehkä minä voisin lohduttaa häntä; sillä kuka voi kertoa, mitä neljä kuukautta Dominikanin-luostarin vankihuoneessa on Fritzin tehnyt?

Eikö meidänkin luostarissamme ole vankihuone, kyllin matala, pimeä ja kostea pusertamaan henkeä kenestä hyvänsä kuudessa viikossa! Yhdestä sen paksuista, lyhyistä pylväistä riippuu raskaat rautakahleet, jotka onneksi ovat ruostuneet nyt, kun ei niitä ole pitkään aikaan käytetty; ja yhdessä nurkassa on kiristyslavitsa ja muita kauheita aseita, jotka ovat heitetty syrjälle nyt, vaan joissa muutamat vanhemmat nunnat vakuuttavat nähneensä veripilkkuja.

Kun hän edellisellä kertaa oli vankeudessa Mainzissa, en minä epäillyt niin paljon hänen vapauttamisestaan, kuin nyt.

Tahtooko Jumala tämän pelon kautta armollisesti valmistaa meitä jonkun hirveän sanoman suhteen, joka odottaa meitä? vai osoittaako se ainoastaan, että toivomisen kyky yhä heikkonee, mitä vanhemmaksi käymme?

Joulukuulla 1521.

Monin tavoin on toivo pettänyt meidät näinä kahtena viimeisenä viikkona. Vastaus toisen perästä on tullut noitten yhdeksän sisaren sukulaisilla heidän liikuttaviin pyyntöihinsä. Niissä ilmestyy erilaisia tunteita, mutta ei kukaan suostu jälleen ottamaan vastaan heitä heidän kotiinsa.

Muutamat sukulaiset laskevat mitä katkerimpia soimauksia ja ankarimpia uhkauksia. Toiset kirjoittavat hellästi ja sääliväisesti, mutta kaikilla on se ajatus, ettei mikään aatelinen perhe voi tuottaa itselleen sitä häpeätä, että se on auttanut vihittyä nunnaa lupauksensa rikkomisessa. Lapsi parat! sydäntäni särkee heidän puolestaan, muutamat heistä ovat niin nuoret ja toivoivat niin varmaan, että heitä otettaisiin avoimin sylin takaisin, muistaen niitä kyyneliä, joilla he päästettiin menemään.

Nyt he ovat kokonaan jätetyt Jumalan huomaan. Hän ei hylkää heitä; mutta kuka tietää, mitä okaisia teitä heidän jalkansa vielä saavat astua?

Täällä on myöskin tullut ilmi, että muutamat heistä ovat kirjoittaneet sukulaisilleen, jonka kautta heidän tilansa käy paljon vaikeammaksi ja tuskaisemmaksi.

Useat vanhemmat nunnat ovat kovasti suuttuneet tästä muka ilkeästä petoksesta ja Jumalan häväistyksestä. Minuakin on kielletty pitämästä sen enempää yhteyttä luulonalaisten sisarten kanssa. Kaikki kammiot ovat katsastetut, kaikki lutherilaiset kirjat on pantu takavarikkoon, ja vaaditaan, että suurimmalla tarkkuudella olemme läsnä kaikissa jumalanpalveluksissa.

Helmikuun 10 p. 1522.

Sisar Beatrice on kuollut vähän aikaa sairastettuaan. Lempeä, kärsivällinen henki on päässyt lepoon.

Vaikea on ajatella tätä sorrettua ja arkaa sydäntä iloiseksi edes taivaassa. Minä en voi ajatella häntä muuksi, kuin semmoiseksi, joka on *levossa*.

Eräänä yönä hänen kuolemansa jälkeen minulla oli uni, jossa näin hänen astuvan taivaasen. Minä näin hänen valkoisessa hameessa ja hunnussa verkalleen nousevan ylös kaupungin portille. Hänen päänsä ja silmänsä olivat painuneet alaspäin eikä hän näyttänyt rohkenevan katsella helmisiä portteja, ei senkään vertaa, että hän olisi tietänyt, olivatko ne auki vai kiinni. Mutta kaksi enkeliä, kaksi taivaan leppeintä henkeä, tulivat ulos, yhtyivät häneen ja tarttuen hänen käsiinsä taluttivat hänet ääneti sisään, niinkuin katuvan lapsen. Ja kun hän astui sisään, hiljenivät harput ja laulut soitoksi, niin lempeäksi, kuin kesäisen päivän haaveksiva humina. Mutta ei hän vielääkään katsonut ylös, vaan kulki kultaisia katuja, kädet turvallisesti laskettuina enkelein käsiin, kunnes hän seisoivat valta-istuimen edessä. Nyt kuului valta-istuimelta ääni, joka lausui: "Beatrice, se olen minä; älä pelkää." Kun hän kuuli tämän äänen, levisi rauhallinen hymy hänen kasvoilleen, ikäänkuin sädekehä, ja ensimmäisen kerran hän nosti silmänsä; ja vaipuen Hänen jalkainsa juureen, lausui hän hiljaa: "kotona!" Ja minusta tuntui, kuin tuo

ainoa sana, jonka matala, vapiseva ääni lausui, olisi soinut jokaisesta taivaan harpusta; ja lukemattomat äänet, jotka kaikkuivat, niinkuin onnellisten lasten, ja olivat kuin äidin, vastasivat rakkauden ja soiton sävelin sanat: "terve tultua kotiin."

Tämä oli vaan uni, mutta se ei ole mikään uni, että hän on siellä! Hän ei puhunut paljon tautinsa aikana eikä hänellä ollut kovia tuskia. Hänen heikko ruumiinsa vastusti vaan vähän sitä hiuvuttavaa kuumetta, jota hän sairasti. Ne sanat, joita hän lausui, olivat enimmäkseen kiitoksia meidän vähistä hyvistä töistämme taikka anteeksi-pyyntöjä jokaisesta pikkuisesta vaivasta, jonka hän luuli tuottaneensa meille.

Etupäässä täti Agnes ja minä hoidimme häntä. Hän oli levoton, jos olimme kauan poissa. Hänen ajatuksensa palasivat usein hänen lapsuutensa aikoihin Thüringin metsän vanhaan linnaan; ja hän kuuli mielellään, kun puhuin Chriemhildistä ja Ulrichista ja heidän pikkuisesta pojastaan. Eräänä iltana hän kutsui minut luoksensa ja sanoi: "kerro sisarelleni Hermentrudille ja veljelleni, että minä tiedän varmaan heidän kaikkien tarkoittaneen hyvää, kun lähettivät minut tänne; ja tämä on ollut hyvä paikka minulle, erittäin siitä asti, kuin sinä tulit. Mutta käske Chriemhildin ja Ulrichin", hän lisäsi, "jos he saavat tyttäriä, muistaa, että vannottu vala on pyhä asia, jota ei saa kevytmielisesti rikkoa. Ei sen vuoksi, että suru on tehnyt minun pahaa; minä en vaan soisi, että muut kärsisivät. Kaikki, kaikki on ollut hyvä minulle, enkä minä olisi ansainnut mitään!"

Sitten silitellen päätäni laihoilla käsillään, kun olin polvillaan hänen vieressään, lausui hän: "Eva, sinä olet ollut niinkuin äiti, sisar, lapsi — kaikki minulle. Palaa takaisin vanhaan kotiisi, kun minä olen mennyt. Minun tuntuu hyvältä ajatella, että sinä olet siellä."

Tuosta, niinkuin hän olisi pelännyt olleensa kiittämätön täti Agnesille, kysyi hän häntä ja sanoi: "minä en voi koskaan kiittää sinua kylläksi kaikesta siitä hyvästä, mitä olet tehnyt minulle. Armollinen Herramme on sen muistava; sillä eikö Hän sanonut: 'mitä olette tehneet yhdelle näistä vähimmistä.'"

Ja yöllä, kun istuin yksinään hänen kanssaan, lausui hän: "Eva, minä olen kovasti pelännyt kuolemaa. Minä olen erittäin heikko hengessäni, ja pelkään kaikkia. Mutta minä ajattelen, että Jumala huojentaa kuorman heikoille, niinkuin minä olen. Sillä vaikka en tunne itseäni lujemmaksi, en minä nyt pelkää. Se on varmaan sentähden, että Hän tukee minua."

Silloin hän käski minun laulaa; ja vapisevalla äänellä minä veisasin, niin hyvin kuin voin, virren:
_Astant angelorum chori.

Enkel-joukon taivahaisen
Säveleet nyt kajahtaa;
Luojan kaikkivaltiaisen
Kiitosta ne ilmoittaa.
Kilvan torven äänten kanssa
Soipi kielet kannelten,
Hurskaat seisoo valkeissansa
Eessä Luojan istuimen.
Poiss' on ijäks valitukset,
Kyynelvirrat pestähän,
Kaipaukset, toivomukset
Täyttyy lähteest' elämän,
Siinä rauhan maassa, jon
Aurinkona Luoja on.

Ja kaksi päivää sen jälleen hän kuoli syys-aamun hämärtäessä. Hän nukkui Jesuksen nimi huulilla.

Kummallista, kuinka hiljaiselta ja tyhjältä luostari tuntuu ainoastaan sentähden, että tämä heikko ääni on vaiennut ja tämä varjon kaltainen olento mennyt pois!

Helmikuulla 1522.

Sisar Beatrice on pantu luostarin kirkkomaahan juhlallisilla, murheellisilla ruumiinvirsillä ja messuilla sekä komeilla menoilla, jotka näyttivät minusta huonosti sointuvan yhteen hänen oman, hiljaisen luontonsa taikka sen rauhan kanssa, jossa hänen sielunsa nyt on.

Matala multakeko kirkkomaalla, jonka ainoa merkki on puinen risti, soveltuu paremmin hänen muistoonsa. Tulevana kesänä tuuli lempeästi havisee ruohossa; ja talvella kultakerttu visertelee levollisesti ylhäällä vanhassa jalavassa.

Mutta minä en saa koskaan nähdä ruohon peittävän tätä multaläjää. Se on päätetty, että minä jätän luostarin tällä viikkoa. Täti Agnes ja kaksi nuorta sisarta ovat juuri menneet kammiostani, ja kaikki on

valmiiksi puhuttu.

Turhan-aikaiset vainomukset niitä vastaan, joita he nimittelevät lutherilaisiksi sisariksi, tarttuvat tarttumistaan, samalla kuin uhataan käyttää ankarampia ja suurempia keinoja. Sentähden päätettiin, että minä lähden pakoon ensimmäisellä otollisella hetkellä, pyrin Wittenbergiin ja asetan sitten yhdeksän nunnan asian lutherilaisten tohtorien eteen ja koetan edistää heidän vapauttamistaan.

Helmikuun 20 p. 1522.

Vihdoin se talonpoikaispuku, jossa minun on määrä paeta, on kammiossani, ja juuri tänä yönä, kun kaikki on hiljaksensa, aion minä hiipiä ulos Katharina von Boran kammion akkunasta luostarin puutarhaan. Täti Agnes on kiihkeästi puuhannut matkaani ja salaisesti varustanut vähäisen korin ruoka-aineita minulle. Mutta kun minä tänä iltana lähdin hänen kammioonsa sanomaan hänelle jäähyväisiä, sortui hän kokonaan ja piti minua lujasti sylissään, niinkuin hän ei olisi tahtonut koskaan laskea minua menemään. Hänen huulensa vapisivat ja kyynelet vierivät vitkalleen hänen ohuille vakoontuneille poskillensa. "Eva, lapseni", hän lausui, "sinä, joka ensin opetit minua rakastamaan vastoin omaa tahtoani, ja sitten opetit minulle, että Jumala on rakkaus, ja että Hän voisi tehdä minut, jos uskon Jesukseen, onnelliseksi, rakastavaksi lapseksi jälleen! kuinka minä voin erota sinusta?"

"Sinä tapaat minut jälleen", minä vastasin, "niinkuin sisaresikin, joka rakastaa sinua niin paljon!"

Hän pudisti päätänsä ja hymyili kyynelet silmissä, kun hän sanoi:

"Minä olen avuton, vanha vaimo-raukka; mitäpä te minulla tekisitte elämän tuoksinassa tuolla ulkona?"

Mutta kaikkein enimmäin hän pelkäsi minun puolestani, kun minun täytyi lähteä yksin Wittenbergiin. Tämä näytti hänestä, joka ei ollut neljäänkymmeneen vuoteen liikkunut ulkopuolella luostarin muureja, varsin pitkältä ja vaaralliselta matkalta. Täti Agnes ajattelee minua aina nuoreksi tytöksi ja luulee, että jokainen katsoo minua kauniiksi sentähden, että rakkaus tekee minut kauniiksi hänen silmissään. Hän on varma siitä, että he pitävät minua valhepukuisena prinsessana.

Hän unhottaa, että minä olen tyyni, tasaiselta näyttävä, seitsemänkolmatta vuotinen nainen, jota ei kukaan kummastele, kun hän vakavasti astuu maantietä eteenpäin.

Mutta minä melkein sain hänet lupaamaan, että hän tulee luoksemme Wittenbergiin; ja viimeiseltä hän nuhteli itseään epäluottamuksesta Jumalaa kohtaan ja sanoi, ettei hänen olisi pitänyt koskaan pelätä, jott'eivät Hänen enkelinsä kaitsisi minua.

Kerran vielä mailma siis aukenee minulle, mutta minä en toivo (ja miksi minä sitä tahtoisinkaan?), että se olisi suuren-arvoisempi kuin tämä luostari on ollut — semmoinen paikka, jossa Jumala on oleva minun kanssani ja antaa minun Itsensä tähden toimittaa jonkuisen vähän hyvän työn.

Mutta sydämestäni halajan saada kerran vielä syleillä kallista täti Cottaa ja Elsaa ja pikku Theklaa. Ja kun Thekla menee naimisiin, ja täti ja setä Cotta ovat jääneet yksin, he ehkä tarvitsevat minua, ja serkku Eva saa vanhentua Elsan lasten ja kaikkien lastenlasten joukossa, auttaen itsekutakin vähän ja kaivattu hiukan, kun Jumala körjaa minut pois.

Mutta etupäässä minä tahtoisin olla täti Cottan luona nyt, kun Fritz on tuossa kauheassa vankeudessa. Hän sanoi aina, että minä osasin lohduttaa häntä enemmän, kuin kukaan muu, ja kenties minä osaan vielä.

XXII.

Elsan kertomus.

Lokakuulla 1521.

Kristofer on juuri palannut Hallesta. He ovat taas uskaltaneet ruveta myymään aneita nuoren ja velton Mainzin arkki-piispan Albertin turvissa. Useat ylioppilaat ja järkevimmät porvarit ovat harmissaan, kun näkevät, kuinka suuri, punainen risti jälleen pystytetään ja taivaallista anteeksi-

antamusta kaupitellaan pitkin katuja. Gottfried on varma, ettei tätä olisi yritetty, jolleivät viholliset olisi luulleet, ette T:ri Lutherin ääni on vaiennut ijäksi. Salaisesti jaetaan kuitenkin hänen kirjeitensä meidän joukossamme, ja moni meistä tietää, että hän on tallella jossakin paikassa lähellä meitä.

Marraskuulta.

Gottfried on juuri tuonut minulle Lutherin kirjeen Mainzin arkki-piispalle. Se ainakin näyttää anekauppiaille, että he ovat herättäneet nukkuvan leijonan.

Hän muistuttaa arkkipiispaa, että ankara tuli jo on syttynyt sen kautta, että köyhä, halpa munkki on nousnut Tetzeliä vastaan; hän varoittaa häntä, että Jumala, joka antoi voimaa tälle heikolle ihmis-äänelle, koska se puhui Hänen totuuttansa: "vielä elää ja alentaa korkeat seterit ja ylpeät Faraot, ja voi helposti nöyryyttää Mainzin vaaliruhtinaan, vaikka koko neljä keisaria häntä tukisi." Hän vaatii juhlallisesti, että arkkipiispa lakkauttaa tuon valheellisten anteeksi-antamusten ahneen myymisen Mainzissa, taikka hän pian julkaisee syytöksen (jonka hän jo on kirjoittanut) "Uutta Hallen koulua" vastaan. "Sillä T:ri Luther", hän sanoo, "ei ole vielä kuollut."

Me olemme kovasti epäilyksissä, mitenkä arkkipiispa menettelee, kun on saanut tällaisen rohkean moitteen.

Marraskuun 20 p.

Moite on vaikuttanut. Ruhtinas arkkipiispa on kirjoittanut nöyrän puollustuskirjeen T:ri Lutherille, ja aneet ovat kerta vielä karkoitettut Hallesta.

Wittenbergissä T:ri Lutherin kirjeet eivät kuitenkaan ole likimainkaan sama, kuin hänen läsnä-olonsa. Täällä vallitsee suuri hämminki, ja sängen usein tappelevat vastaiset puolueet kaduilla.

Melkein kaikki Augustinin-luostarin munkit kieltäysivät pari viikkoa sitten ottamasta osaa messuihin taikka hostian palvelemiseen. Hyvänluontoinen T:ri Melancthon ja muut tohtorit nuhtelivat heitä ensin, mutta rupesivat viimein itse uskomaan samoin ja vetosivat Sachsin vaaliruhtinaasen, että hän poistaisi nämät epäjumaliset kirkonmenot. Me emme tiedä, kuinka hän tehnee. Ei mitään julkisia muutoksia vielä ole pantu toimeen jumalanpalveluksessa.

Mutta se suuri tapaus, joka nyt kiihdyttää Wittenbergiä, on kolmentoista Augustinilais-munkin luopuminen luostarista ja luostari-elämästä. Pastori Feldkirchen ilmoitti papilliset lupaukset mitättömiksi ja meni naimisiin muutamia kuukausia takaperin. Mutta hän oli vaan maallinen pappi; ja pitäjien pappien avioliitosta on kaikilla kunnan ihmisillä meidän joukossamme kauan aikaa ollut sama ajatus.

Mitä munkkien avioliittoon tulee, on kuitenkin pidetty eri mieltä. Pappi muuttaa naidessaan vaan säätynsä; mutta jos munkit rikkovat lupauksensa, häviää koko veljeskunta ja munkki-elämä.

Gottfried ja minä olemme kokonaan vakuutetut siitä, että he ovat oikeassa; ja me kunnioitamme suuresti niitä miehiä, jotka kieltävät itseltään elatuksen muitten kustannuksella ja tyytyvät asettumaan yliopiston oppilaitten joukkoon. Mutta erittäin minä kunnioitan niitä vanhempia taikka totisempiakin oppineita veljiä, jotka jättävät luostarin armon ja joutilaan ylellisyyden ja rupeavat oppimaan jotakin halpaa ammattia. Yksi heistä on mennyt salvumiehen oppiin; ja kun me pari päivää sitten kuljimme hänen työpenkkinsä ohitse ja katselimme, kuinka hän ahkerasti koetti taivuttaa tottumattomia sormiansa työkaluja pitelemään, nosti Gottfried lakkiansa ja tervehti häntä kunnioituksella, sanoen:

"Niin, se on oikein. Kristin-uskon täytyy alkaa uudestaan Nazarethin työmiehen kodista."

Meidän perheessämme ovat ajatukset kuitenkin erilaiset. Meidän kallis, levoton äitimme ajattelee kovasti, mitä kaikista näistä tulee. Tosin on Fritzin toinen vankeus suuresti järkyttänyt hänen uskoansa munkkeihin; mutta aikakauden mullistava luonto pelottaa häntä. Hänestä näyttää kaikki tarkoittavan häviötä; ja ainoa tapa, jolla ajan vaikeat kysymykset hänen mielestään suoriuvat, on se, että nyt on mailman viimeiset päivät ja että, kun kaikki on revitty maahan, meidän Herramme itse tulee ja nopeasti rakentaa valtakuntansa jälleen oikealla tavalla.

Hänellä ei ole Fritzin, ei rakastetun Evan eikä T:ri Lutherin neuvoja — johon viime mainittuun hän näihin aikoihin on alkanut enemmän luottaa, vaikka hän aina valittaa, että hän käyttää niin kiivasta kieltä — eikä hän tiedä, mitä jokaisesta asiasta tulee ajatella. Hän pelkää erittäin arkkidiakonusta Carlstadtin rajuutta; ja lempeä Melancthon on liian paljon hänen itse luontoisensa, ettei hän luota tämän päätöksiin.

Kuitenkin, kun tänä aamuna kävin heitä tervehtimässä, valmisti hän paraikaa ravitsevaa lientä, jonka

hän, kun kysyin häneltä, myönsi olevan aiotun sille munkille, joka oli kieltänyt kirkon ylivallan ja ruvennut salvumieheksi.

"Ihmisraukat", lausui hän niinkuin puollustukseksi, "he olivat tottuneet elämään hyvin luostarissa, enkä minä soisi, että eroitus tuntuisi peräti jyrkältä."

Äidin-äitimme on nyt yhdeksännellä kymmenennellä. Hänen vartalonsa on vielä suora, vaikka hän harvoin lähtee nojatuolistaan; eikä hänen sielunvoimansa näytä juuri heikontuneen, paitsi ettei hän voi pitkää aikaa kuunnella mitään asiaa. Valisti minä ajattelen, että hänen vanhuutensa tulee enemmän varhaisen kevään herttaisuin päiviin, kuin kovaan ja kylmään talveen. Thekla sanoo, että näyttää siltä, kuin tämä elämä paraikaa hiljaisesti häneltä koittaisi paremmaksi; taikka kuin Jumala pitäisi häntä, niinkuin Mosesta, täydellä näöllä ja hyvässä voimissa, siksi kuin hän saa luoda silmänsä Luvattuun maahan ja nähdä sen pelastuksen, joka hän on niin kauan odottanut, aivan likeltä.

Hän on yhtä paljon lastemme lemmitty, kuin hän oli ennen meidän; hän näyttää unhottaneen vanhan tapansa keksiä virheitä; joko sentähden, että hänen ei tarvitse mielestensä vastata niin paljon kolmannen sukupolven puolesta, taikka sentähden, että kaikki heidän pienet virheensä ilmestyvät lievemässä muodossa hänen edessään. Minä huomaan myöskin, että hän on ruvennut juttelemaan aivan toisenlaisia kertomuksia, kuin niitä, jotka kiinnittivät meidän huomiotamme. Hän näyttää jättävän pois keski-ikänsä legendat ja palaavan oman levottoman nuoruutensa ja lapsuutensa kokemuksiin. Isoisämme elämän salaisuudet, joista me turhaan koetimme saada selkoa, ovat kaikki avoinna Greetalle ja pojille. Pyhimysten ja eremitein sijaan, joitten vaiheet ihastuttivat meitä, on tullut kertomuksia salaisista Hussitein kokouksista, joissa luettiin Pyhää Raamattua Bömin saloissa ja vuoristossa; jylhistä turvapaikoista onkaloissa, joissa kokonaiset perheet piileskelivät kuukausimääriä; sydäntä viiltävistä vangitsemisistä taikka ihmeellisistä pakoretkistä.

Minun poikani sankareina ei ole St. Kristofer eikä St. Yrjö, vaan väärä-uskoiset Hussitit! Rakas äitini lausuu usein jonkun varoittavan sanan pojille, että nuot ajat olivat kovin pahoja ja ettei ihmisten nyt tarvitse viettää semmoista hurjaa elämää. Mutta teksti vaikuttaa syvemmältä lapsiin kuin kommentarit.

Oman suurimman ilonsa saa äidin-äitimme yhä T:ri Lutherin kirjoituksista. Minä olen nykyisin hänelle ja isälle lukenut, tiesi kuinka monta kertaa, tohtorin kirjeen Wartburgista "Kristuksen vähäiselle joukolle Wittenbergissä" ynnä hänen selityksensä 37:nnessä Psalmista: "älä vihastu pahain tähden."

Rakkaan isämme näkö-ala on mitä valoisin. Hän on vakuutettu, että koko mailma nopeasti tulee laidallensa, ja katsoo vähäiseksi asiaksi, etteivät hänen keksintönsä valmistuneet, koska me täyttä pohtia lähestymme ihmiskunnan kultaista aikakautta.

Näin hän ja äitini eri kohdilta ja eri teillä joutuivat samaan päätökseen.

Me olemme kuulleet Theklalta, että Ulrich on käynyt T:ri Lutherin luona Wartburgissa, jossa hän oleskelee. Minä olen niin iloinen, kun tiedän, missä hän on. Minusta on aina niin vaikea ajatella ihmisiä, heidän olopaikkaansa tuntematta. Muoto itse näyttää haihtuvan siinä epämääräisessä, varjonkaltaisessa, tuntemattomassa mailmassa, joka ympäröi sitä. Tämä se on, joka lisää levottomuuttani Fritzin puolesta. Nyt minun sopii ajatella T:ri Lutheria, kun hän istuu tuossa suuressa huoneessa, jossa minä odotin vaaliruhtinasta kirjaustyöni kanssa monta vuotta takaperin — katsellen jyrkänpartaaltani niitä harjanteita, jotka kohoavat toistensa takaa, siksi kuin tummat hongat ja viheriät, huojuvat oksat muuttuvat sinertäviksi kultaisella taivaan rannalla. Ja päivänlaskusta minä näen, kuinka varjot hiipivät niitten vihantavien laaksoin yli, joissa meidän oli tapa leikitellä, ja aleneva aurinko valaisee honkien punaisia varsia.

Taikka minä näen hänen kesäpäivänä istuvan kirjojensa vieressä — suurten foliantein, kreikkalaisten, hebrealaisten ja latinaisten — ja valmistavan sitä Jumalan Kirjan Käännöstä, joka on oleva koko meidän kansamme siunaus; sillä välin kuin lämpimät auringonsäteet kiehuttavat aromattilista hajua männyistä, ja tuuli viepi sen sisään avonaisesta akkunasta.

Taikka minä ajattelen, kuinka hän varhain aamulla seisoo linnan muurien luona ja katselee Eisenachin torneja ja kaukaisia kattoja, samalla kuin suuren luostarin kello kumisten ilmoittaa hänelle, mitä kello on; ja hänen mieleensä muistuu se vireä elämä, joka alkaa kaduilla, jossa hän kerta kerjäksi leipää täti Ursula Cottan ovella. Kallis täti Ursula, minä soisin, että hän olisi saanut elää tähän saakka ja nähdä sen runsaan sadon, jonka hyvä teko toisinaan tuottaa.

Taikka yöllä taas, kun kaikki äänet ovat vaiti, paitsi näkymättömän virran kohina alhaalla laaksossa ja tuulen huokuna metsässä, ja se suuri taistelo alkaa, jota hän on taistellut niin usein pimeyden valtoja vastaan, ja hän koettaa rukoilla eikä voi nostaa sydäntänsä Jumalan puoleen, olen minä näkevänenäni, kuinka hän avaa akkunansa, luo silmänsä metsään, kallioille ja nurmille, jotka alhaalla ilmestyvät tummina ja hengettöminä, ja sitten katsoo ylös näistä Jumalan puoleen ja vahvistaa itseänsä sillä

totuudella, jonka hän mielellään lausuu:

"*Jumala elää vielä!*" tuntien katsellessansa, että yö vaan peittää auringon eikä sammuta sitä, ja vartoen siksi kuin aamukoitto alkaa verkalleen levitä ylös taivaalle ja alas metsään.

T:ri Melancthon on kertonut kuinka T:ri Luther tekee työtä, kuinka hän kärsii Wartburgissa ja kuinka hän kerta kirjoitti: "ovatko ystäväni unhottaneet rukoilla minun puolestani, koska taistelo on niin kauhea?" Ei; Gottfried muistaa häntä aina kalliimpien omaistemme nimien joukossa.

"Mutta", hän sanoi tänään, "meidän tulee jättää päämiehemme kasvatus Jumalalle."

Koetettu, huolestunut Pyhä Elisabet parka! toinen kuninkaallinen sydän kärsii nyt Wartburgissa, toinen pyhimys saavuttaa nyt kruununsa ristin kautta vanhassa linnassa; mutta ei paavin Kalenterissa kanoniseerattavaksi!

Joulukuun 21 p.

Augustinilaisen veljeskunnan tuomiokapituli Thüringenissa ja Meissen'issa kokoontui täällä viime kuulla tutkimaan, ovatko luostarilupaukset peräyttämättömät. He ovat tulleet siihen päätökseen, että Kristuksessa ei ole maallikoita eikä munkkeja, ja että jokainen saa vapaasti noudattaa omaatuntoansa.

Joulupäivänä 1521.

Tämä on ollut suuri päivä meille.

Arkkidiakonus Carlstadt ilmoitti vähä aika takaperin, että hän aikoi lähestyvän Ympärileikkauksen juhlan jakaa pyhää sakramenttia maallikoille sekä leivän että viinan muodossa. Kun hänen oikeuttansa tähän on epäilty, kiirehti hän panemaan toimeen päätöstänsä, ettei mikään kielto hovin puolesta estäisi sitä.

Tänään, kun hän saarnassansa kaupunginkirkossa oli selittänyt, kuinka tarpeellista oli taas asettaa Pyhä Ehtoollinen epäjumalisen messu-uhrin sijaan, meni hän alttarille, siunasi Saksan kielellä leivän ja viinan, kääntyi kansan puoleen ja lausui juhlallisesti:

"Jokainen, joka tuntee itsensä rasitetuksi synteinsä taakasta ja isoo ja janoo Jumalan armoa, tulkoon ja vastaan-ottakoon Herran ruumiin ja veren."

Hetkeksi seurasi äänettömyys hänen sanojansa, ja sitten, ennenkuin kukaan muu liikahti, näin minä ihmeekseni ujon, hiljaisen äitini verkalleen astuvan käytävää ylös, taluttaen isääni kädestä. Muita tuli perästä; mitkä kunnioittavaisella, juhlallisella käytöksellä, mitkä ehkä hiukan kiireisesti ja liiallisella innolla. Ja kun viimeinenkin oli lähtenyt alttarilta, lausui arkkidiakonus yhteisen synninpäästön ja lisäsi juhlallisesti:

"Menkää, älkäätkä tehkö syntiä enää."

Tuokion aikaa olivat kaikki vaiti, ja sitten eri äänet, jotka vähitellen paisuivat täydeksi kööriksi, yhtyivät veisaamaan *Agnus Dei*:

"Oi Jumalan Karitsa, joka poistat mailman synnit! Armahda meitä, anna meille rauhasi!"

Me vietimme joulun, niinkuin tavallisesti, isäni luona. Vaikka minä kummastelin äitini rohkeutta, en minä tahtonut puhua hänen kanssaan siitä; mutta kun me illalla istuimme yksinään, sillä välin kuin rakas isämme, Gottfried, Kristofer ja lapset olivat lähteneet katsomaan, kuinka luistelivat Elbellä, lausui hän minulle:

"Elsa, minun täytyi mennä. Tuntui siltä, kuin meidän Herramme *oma* ääni olisi sanonut minulle: '*sinä olet rasitettu, tule!*' Minä en koskaan ymmärtänyt kaikkia näitä, niinkuin nyt. Minusta näytti, kuin olisin *nähty* evankeliumin omilla silmilläni — nähnyt, että lunastus on täytetty, ja että atria nyt on hankittu. Minä en muistanut kysyä, kaduinko, uskoinko taikka rakastinko kylläksi. Minä näin vuosisatojen halki, kuinka Hänen ruumiinsa annettiin ja hänen verensä vuodatettiin minun puolestani Golgatalla; ja nyt minä näin pöydän valmistetuksi ja kuulin kutsumuksen; ja minun täytyi tarttua isäsi käteen ja kohta astua esiin."

"Niin, kallis äiti, te annoitte koko seurakunnalle parhaan esimerkin!" minä sanoin.

"Minä!" hän huudahti. "Sanoitko, että minä menin esiin, ennenkuin kukaan muu? Kuinka! ennenkuin kaikki hurskaat miehet ja tohtorit ja esivaltalaiset? Elsa, lapseni, mitä minä olen tehnyt? Mutta minä en

ajatellut itseäni eikä ketään muuta. Minä kuulin vaan hänen äänensä kutsuvan itseäni; ja mitä minä voin tehdä muuta, kuin mennä? Enkä minä todella nyt huoli, miltä se näytti! Voi Elsa", hän jatkoi, "kyllä ansaitsee, että mailmaa näin häiritään, kun vaan tämä juhla palautetaan kirkkoon; niin", hän lisäsi vapisevalla äänellä, "ansaitsee kyllä, että Fritzkin on vankeudessa tätä varten. Pyhä Herra on uhrannut itsensä meidän tähtemme, ja me vietämme juhlaa. Hän kuoli syntisten tähden. Hän laitti atriansa isoaville ja janoaville. Ne, jotka kaikkein enemmän tuntevat syntinsä, eivät siis saa tulla viimeiseksi, vaan ensiksi. Minä näen kaikki nyt. Tuo pyhä sakramentti on evankeliumi minulle."

Helmikuun 10 p. 1522.

Täysi hämminki vallitsee kaupungissa.

Miehiä on ilmestynyt täällä, jotka sanovat, että he ovat suorastaan innostetut Jumalalta; että opiskeleminen on aivan tarpeeton asia — jopa epäjumalinen arvon-anto lihalle ja puustaville; että se on ajan ja voiman hukka, kun kääntää Pyhää Raamattua, koska, vaikka he eivät ymmärtäneet sanaakaan kreikkaa tai hebreaa, Jumala on ilmoittanut sen sisällön heidän sydämellensä.

Nämät miehet tulevat Zwickau'ista. Kaksi heistä on kankureita; yksi on entinen pappi Münzer. He kehuvat itseänsä myöskin profeteoiksi. Heidän johdattajansa Nikolaus Storch on valinnut kaksitoista apostolia ja seitsemänkymmentä kaksi opetuslasta Herramme esimerkin mukaan. Ja yksi heistä huusi kauhealla äänellä tänään pitkin katuja:

"Voi, voi kristikunnan jumalattomia hallitsioita! Ennen seitsemän vuoden kuluttua pannaan mailma autioksi. Turkkilaiset hyökkäävät maahan. Ei yksikään ihminen jää henkiin. Jumala puhdistaa maan verellä, ja kaikki papit surmataan. Pyhimykset vallitsevat. Herran päivä on käsissä. Voi! voi!"

Yliopiston ja kaupungin ajatukset heistä ovat erilaiset. Vaaliruhtinas itse sanoo, että hän mieluisammin luopuisi kruunustansa ja kerjäläisenä kulkisi mailmaa, kuin vastustaisi Herran ääntä. T:ri Melancthon epäilee ja sanoo, että meidän tulee tutkia henkiä, ovatko ne Jumalasta. Arkkidiakonus Carlstadt on kovasti mieltynyt heihin, niin että hän opetus-istuimeltaan kehoittaa ylioppilaita jättämään turhamaisen pyrintönsä lihallisen viisauden perään ja palaamaan ja Jumalan käskyn mukaan ansaitsemaan leipäänsä otsansa hiessä. Poikakoulun opettaja avasi huoneen akkunan ja käski kaupunkilaisia ottamaan pois lapsensa. Melkoinen joukko ylioppilaita on hajoamassansa, ja toiset ovat kiihtyneessä mielentilassa, valmiina mihin melskeesen tahansa. Kuvat ovat väkisin viedyt yhdestä kirkosta ja poltetut. Fransiskanin-luostarin munkit ovat pyytäneet sotaväkeä avukseen uhkaavaa päällekkarkausta vastaan.

Gottfried ja muut ovat vakuutetut, että nämät Zwickau'n miehet ovat sokaistuja intoilioita. Hän sanoo: "se henki, joka ei pane armoa Jumalan sanaan, ei suinkaan liene Jumalasta."

Mutta näitten uusien oppien lujimpia vastustajia on kummastukseemme hyvänsävyisiä äitimme. Hänen lempeä, hiljainen luontonsa näyttää niinkuin taivaallisella vaistolla kammoman heitä. Hän sanoo: "Jumalan henki tekee nöyräksi — eikä paisuta."

Kun tuonain kerrottiin meille, että Nikolaus Storch oli nähnyt enkeli Gabrielin yöllä, joka riensi häntä kohden ja sanoi hänelle: "mitä sinuun tulee, sinä asetetaan minun valta-istuimelleni!" lausui äitini:

"Oudollapa tavalla enkeli Gabriel nyt puhuu *omasta* valta-istuimestaan: ennen vanhaan enkelit puhuivat Jumalan valta-istuimesta."

Ja kun joku arveli, että oli aika eroittaa akanat nisusta, ja perustaa semmoinen kirkko, johon vaan pyhät kuuluisivat, sanoi hän:

"Se ei suinkaan sopisi minulle. Minun täytyisi pysähtyä ulkopuolelle, lunastettujen syntisten kirkkoon. Ja eikö St. Paavali itse sanonut, niinkuin T:ri Luther kertoi meille: 'syntiset, joista minä olen suurin?'"

"Mutta ettekö pelkää", joku kysyi häneltä; "että loukkaatte Jumalaa, kun kiellätte Hänen sanansaattajiansa, jos sentään nämät profetat olisivat Häneltä lähetetyt?"

"En minä luule", hän vastasi tyvenesti. "Siksi kuin tohtorit vakaantuvat asiasta, minä en mielestäni voi pakoittaa Vapahtajaani, jos pysyn kiinni vanhassa sano massa."

Isäni on kuitenkin kovin levoton tästä; hän ei ymmärrä, miks'ei saisi olla profettoja Wittenbergissä yhtä hyvin, kuin Jerusalemissa; ja näihin ihmeellisiin aikoihin, väittää hän, mitkä ihmeet lienevät liian suuret uskottavaksi?

Minä ja moni muu kaipaamme sydämestämme T:ri Lutheria. Minä luulen kyllä, että Gottfried on oikeassa, mutta se olisi kauheata, jos erehtyisi; ja T:ri Luther näyttää aina kohta käsittävän kaikki asiat,

ja voittaa rynnäköllä linnan, sillä välin kuin Melancthon käyskelee sen ympäri ja tarkastelee jokaista varustusten osaa.

T:ri Luther ei koskaan horju ajatuksissaan kirjeissään, vaan varoittaa meitä ankarasti näistä saatanan petoksista. Mutta siihen ihmiset vastaavat, ettei hän ole nähnyt eikä kuullut "profeettoja." Kirjeestä ehtii keskustella, ja kirjeesen ehtii vastata aikaa ennen, kuin toinen tulee, ja elävä silmä ja ääni maksavat paljon tämänlaisessa taistelossa.

Mikä päällikkö voisi kirjeitten kautta viedä väkeänsä tuleen?

Helmikuun 26 p. 1522.

Rauhan kyyhkysemme on palannut kotiin; meidän Evamme! Kun tänä iltana kävin kadun poikki asialla äitini luona, näin minä kummastukseksi Evan istuvan käsi isäni kädessä ja levollisesti lukevan hänelle kolmattakolmatta Psalmia, sillä välin kuin äidin-äitini istui ja kuunteli ja äitini tyytyväisesti kutoi heidän vieressään.

Tuntui siltä kuin hän olisi tuskin ollut päivääkään poissa, niin hiljaisesti hän pujahti jälleen entiselle paikallensa. Se näytti niin luonnolliselta, vaan kuitenkin niin unenkaltaiselta, että kummastuksen tunto katosi minusta, niinkuin tapahtuu unelmissa, ja minä menin hänen luokseen ja suutelin hänen otsaansa.

"Kallis serkku Elsa, sinäkö se olet!" hän lausui. "Minä aion huomenna kaikkein ensiksi tulla sinun luoksesi."

Minkä rauhan tuo rakas, levollinen, sointuva ääni levitti meidän kotiimme jälleen!

"Te olette kaikki jättäneet täti Cottan", hän lausui, ja hänen äänensä värisi hiukan, "niin minä olen tullut takaisin olemaan hänen luonansa aina, jos hän sallii."

Äitini ja Eva eivät koskaan vaihettaneet keskenänsä mitään rakkauden vakuutuksia; he ymmärtävät toinen toisensa niin täydellisesti.

Helmikuun 23 p.

Niin, se ei ole mikään unelma. Eva on jättänyt luostarin ja on taas yksi meistä. Nyt, kun hän on ruvennut jälleen kaikkiin vanhoihin askareihinsa, kummastelen minä enemmän, kuin ennen, kuinka olemme tulleet toimeen ilman häntä. Hän puhuu niin levollisesti paostansa luostarista ja ylimäisestä matkastansa maakunnassa, kuin se olisi ollut helppo ja aivan jokapäiväinen tapaus. Hän kertoo, että jokainen näytti olevan halukas auttamaan häntä ja pitämään huolta hänestä.

Hän on kovasti vähän muuttunut. Hänen kasvonsa eivät olleet niitä, jotka muuttuivat. Sama viattomuus asuu hänen huulillaan, kuin ennen — sama luottavainen, totinen valo on hänen mustissa, lempeissä silmissään; tyven, rauhallinen otsa, joka aina muistutti päivänpaisteisesta, pilvettömästä taivaasta, on tyven ja kirkas vielä; ja sen ympärillä kultainen tukka, joka ei vielä ole kasvanut luostarin leikkauksen perästä, sykertyy vähäisiksi kiehkuroiksi, jotka muistuttavat minua hänen ensimmäisistä ajoistaan kodissamme Eisenachissa. Kuitenkin koko kasvojen luonto näyttää tyventyneen, minä en voi sanoa varjostuneen, vaan täytyneen sillä katseella, joka luullakseni aina eroittaa pyhimysten kasvot tuolla ylhäällä enkelein kasvoista — niitten kasvot, jotka ovat kärsineet, niitten kasvoista, jotka ovat vaan tunteneet sääliä — niin, täytyneen tuolla syvällä, hellällä, kärsivällisellä luottamuksella, inhimillisellä katseella, joka ilmestyy niitten kasvoissa, jotka ovat päässeet taivaalliseen, riemulliseen "*Sinun tahtosi tapahtukoon*" tuon "*Ei minun tahtoni, vaan Sinun*" tuskan kautta.

Ensiksi meni Greeta häntä vastaan sillä kunnioittavaisella katsannolla; joka hänellä on kirkossa; ja hän kysyi minulta jälestäpäin: "onko tämä todella se serkku Eva, jonka kuva on meillä?" Mutta nyt he ovat mitä parahimmat ystävät, ja suurella luottamuksella ja aivan tarkasti juttelee Greeta serkku Evalle kaikki salaisimmat tuumansa ja ilonsa. Pojatkin panevat tavattoman paljon arvoa hänen hyvään ajatukseensa ja näyttävät pitävän päätöksiansä viisaampina, kuin tavallisten naisten; sillä eilen pikku Fritz selitti hänelle hartaasti sen uuden joutsen ansioita, jonka hän oli saanut ja joka oli tehty englantilaisen mallin mukaan.

Hän koettaa kaikin toimin saada yhdeksän nuorta nunnaa, jotka ovat ruvenneet Lutherin oppiin, vapaaksi Nimptschenistä. Gottfried luulee sitä sangen vaikeaksi, mutta ei millään lailla mahdottomaksi aikaa myöten.

Vaan kuitenkin, mihin myrskyiseen mailmaan kyyhkysemme on palannut! — yliopisto on melkein häviämällänsä; kaupunki riivoksissa; eikä yhtään saksalaista raamattua kenenkään kädessä, jonka johdolla, niinkuin Gottfried sanoo, näitten uusien profeettain vaatimuksia tutkittaisiin.

Se ei sentään näytä tekevän Evaa alakuloiseksi. Hän sanoo, että hänestä tuntuu, kuin hän astuisi arkista uuteen mailmaan; eikä Noach suinkaan tavannut kaikkia järjestykseen pantuna edestänsä. Hän on kokonaan äitini puolella, mitä profeettoihin tulee. Hän sanoo, etteivät apostolit saarnanneet, itseänsä, vaan Kristusta Jesusta Herraamme. Jos Zwickau'in profeetat saarnaavat Häntä, eivät he saarnaa mitään uutta; ja jos he saarnaavat itseänsä, ei Jumala eikä liioin enkeli Gabriel käskenyt heitä siihen.

Suuresti meitä surettaa, että Fritz vielä on vankeudessa. Ensiksi olimme varmat, että hänen onnistuisi paeta, mutta jokainen kuukausi vähentää toivojamme, siksi kuin tuskin tohdimme mainita häntä, paitsi rukouksissamme. Kuitenkin me joka päivä, Gottfried ja minä, rukoilemme, ettei ainoastaan hän pääsisi vapaaksi, vaan myöskin T:ri Luther palaisi ja onnellisesti päättäisi saksalaisen raamatun-käännöksensä, joka, Gottfriedin luullen; on oleva suurin lahja, minkä T:ri Luther milloinkaan on antanut taikka milloinkaan voi antaa Saksan kansalle ja sen kautta kristikunnalle.

Lauantaina, Maaliskuun 8 p. 1522.

Tuo suuri, lämmin sydän sykkii taas meidän joukossamme!

T:ri Luther asuu taas levollisesti Augustinin-luostarissa, jonka hän jätti vuosi takaperin, Wormsiin lähteäkseen. Mitä muutoksia siitä ajasta! Hän jätti meidät kesken kyyneliämme ja turhia rukouksiamme, ettei hän uskoisi kallista henkeänsä sille petolliselle suojeluskirjalle, joka oli kietonut Johan Hussin martyri-paaluun.

Hän palajaa eheänä ja voittoisana — hyvän asian puollustajana keisarin, pappien ja ruhtinaitten edessä Saksan kansan sankarina.

Hänen lähtiessään juuri osa kaupunkilaisista ja ylioppilaista vapisi hänen rohkeitten sanojensa ja tekojensa puolesta.

Palatessaan hän näkee, kuinka ylioppilaat ja porvarit rajusti ja sokeasti syöksevät eteenpäin sitä tietä, jonka hän avasi — tuolle puolen hänen päätöksensä ja vakuutuksensa rajoja.

Hän lähti ensimmäisenä taisteluun, ja muut seurasivat pelolla, kun hän yksin ryntäsi eteenpäin kuoleman uhalla.

Hän palajaa kutsumaan takaisin hajonneita joukkojansa, jotka ovat levinneet ja jakaantuneet tuimassa ja tulisessa takaa-ajossaan.

Lieneekö nyt hänen äänensä yhtä voimakas peräyttämään ja jälleen järjestämään, kuin se oli eteenpäin käskemään?

Matkallansa Wartburgista kirjoitti hän vaaliruhtinaalle ja kieltäysi hänen suojelustansa vastaanottamasta, ilmoittaen, että hän palasi sen lauman luo, jonka Jumala oli antanut hänelle Wittenbergissä, että Jumala itse oli kutsunut ja kehoittanut häntä, ja että hän oli mahtavamman suojassa, kuin minkään vaaliruhtinaan! "Miekkä", hän sanoi, "ei voinut puollustaa totuutta. Väkevimmät ovat ne, joitten usko on vahvin. Hän tuli turvaten Herraansa Kristukseen ja Häneen yksinään."

Gottfried sanoo, että se on tyhjä luulo, mutta minusta on jo, kuin näkisin suuren eroituksen kaupungissa — ei jutella niin rohkeasti ja suureen ääneen, kuin toispäivänä; niinkuin perheessä hilpeät, telmivät pojat asettuvat, kun isä taas astuu heidän joukkoonsa. Mutta ylihuomenna voimme päättää paremmin. Hän aikoo saarnata kaupungin-kirkossa.

Maanantaina, Maaliskuun 10 1522.

Me olemme kuulleet hänen saarnaavan kerran vielä. Kiitos Jumalan, nuot erämaan päivät, joksi hän sanoi niitä, eivät suinkaan ole menneet hukkaan T:ri Lutherilta.

Kun hän jälleen seisoi saarnastuolissa, oli harva taajassa sanankuulia-joukossa, joka sai kyyneliänsä pidätetyksi. Tässä hyvin tunnetussa kuvassa ja näissä vilpittömissä, vakavissa kasvoissa näimme sen miehen, joka oli seisonut järkähtämättä keisarin ja kaikkien valtakunnan suurten edessä, yksinään puollustaen Jumalan totuutta.

Useat meistä näimme paitsi sitä vielä suuremmalla liikutuksella kärsijän, joka näinä viime kymmenenä kuukautena oli Wartburgin yksinäisyydessä seisonut vielä kauheamman vihollisen edessä, kuin paavin taikka keisarin; ja joka sillä välin, kuin hänen oma sydämensä ja lihansa usein melkein nääntyivät taistelossa, ei ollut koskaan tauonnut urhoollisesti ja voittoisasti taistelua jatkamasta meidän, hänen laumansa puolesta; joka lähetti mestarillisia vastauksia Parisin yliopistolle; joka yhdellä

ainoalla jalolla nuhteella väänsi valheellisen anekaupan Mainzin arkkipiispan vapisevasta kädestä, joka kirjoitti lakkaamattomia lohdutuksen tai isällisen neuvon kirjeitä Kristuksen vähäiselle joukolle Wittenbergiin, ja kaikkien näitten ohessa valmisteli sitä Jumalan Sanan Käännöstä, josta meidän maamme toivoo niin paljon.

Mutta vanhemmat, hellemmät, tutummat muistot valloittivat kaikki muut, kun jälleen kuulimme hänen äänensä — sen uskollisen äänen, joka oli varoittanut ja lohduttanut meitä niin kauan sekä julkisesti että yksityisesti. Muille T:ri Luther olkoon Wormsin sankari, Saksanmaan opettaja, se Pyhä Yrjänä, joka tappoi valheen lohikäärmeen: meille hän oli luopumaton, lempeä sielunpaimen; ja moni meistä kuuli, luullakseni, varsin vähän hänen saarnansa ensimmäisistä sanoista pelkästä ilosta, että saimme kuulla hänen äänensä jälleen, kun kirkkaat, syvät säveleet värähtelivät hiljaisessa kirkossa.

Aluksi hän kiitti meidän uskoamme. Hän sanoi, että olimme suuresti edistyneet hänen poissa ollessaan. Mutta hän jatkoi sanoen: "meillä täytyy olla enemmän kuin usko — meillä täytyy olla rakkaus! Jos mies on yksinään; miekka kädessä; tekee se yhtä, joko hän pitää sitä tupessa taikka ei; mutta jos hän on keskellä ihmisjoukkoa, tulee hänen pitää sitä niin, ettei hän haavoita ketään."

"Äiti antaa aluksi lapsellensa maitoa. Eläisikö se, jos hän antaisi ensin lihaa ja viiniä?"

"Mutta sinä, ystäväni, olet ehkä saanut kylläksi maitoa. Liha ja viini kenties tekee sinun hyvää. Salli kuitenkin heikomman, nuoremman veljesi saada maitoa. Oli semmoinenkin aika, kuin et sinäkään olisi voinut nauttia mitään muuta."

"Katso aurinkoa! Se tuottaa meille kaksi asiaa — valon ja lämpimän. Valon säteet lankeevat suorastaan meidän päällemme. Ei mikään kuningas ole voimallinen kyllä katkaisemaan noita teräviä, suoria, nopeita säteitä. Mutta lämmin hohtaa meille joka taholta. Näin tulee uskon, niinkuin valonkin, aina olla suora ja taipumaton; mutta rakkauden pitäisi, niinkuin lämpimän, hohtaa joka taholta ja nöyrästi mukaantua kaikkien tarvetta myöten."

Hän jatkoi: "messun poistaminen, sanotte, on Pyhän Raamatun mukaan. Minulla on sama ajatus, kuin teillä. Mutta kun poistitte sen, millä lailla te huolitte järjestyksestä ja säädyllisyydestä? Teidän olisi tullut hartaasti rukoilla Jumalaa, kääntyä esivallan puoleen, ja jokainen olisi huomannut, että asia oli Jumalasta."

"Messu on paha asia; Jumala on sen vihollinen; se on poistettava; ja minä soisin, että koko mailmassa Pyhä Ehtoollinen asetettaisiin sen sijaan. Mutta älköön kukaan väkisin temmatko ketään pois siitä. Asia on jätettävä Jumalan haltuun. Hänen sanansa se on, joka on vaikuttava, emmekä me. Ja miksi? te kysytte. Siksi, että minä en pidä ihmisten sydämiä kädessäni, niinkuin savenvalaja pitää saven kädessään. Meidän työmme on puhua; Jumala toimittaa. Saarnataan me. Kaikki muut ovat Hänen tehtävänsä. Jos käytän väkivaltaa, mitä voitan? Muutosta käytöksessä, ulkonäköä, niuristelemista, petosta, teeskentelemistä. Mutta mihin joutuvat sydämen, uskon, kristillisen rakkauden rehellisyys? Kaikki puuttuu, missä nämä puuttuvat; ja lopusta minä en anna pähkinän-varttakaan."

"Sydämen me tarvitsemme; ja sitä voittaaksemme tulee meidän saarnata evankeliumia. Silloin sana pystyy tänään yhteen sydämeen, huomenna toiseen, ja niin vaikuttaa, että jokainen luopuu messusta. Jumala saa aikaan enemmän, kuin mitä te ja minä ja koko mailma voisimme yhdessä yrittääkään. Hän valloittaa sydämen; ja kun se on voitettu, on kaikki voitettu."

"Minä en sano tätä sentähden, että messu perustettaisiin jälleen. Koska se nyt on poistettu, jääköön se Jumalan nimessä pois. Mutta oliko se poistettava teidän tavallanne? Kun St. Paavali tuli suuren Athenan kaupunkiin, näki hän alttareita, jotka olivat rakennetut väärille jumalille. Hän kävi toisesta toiseen, mietskeli itseksensä kaikista, mutta ei koskenut yhteenkään. Sen sijaan hän palasi tyvenesti torille ja ilmoitti kansalle, että kaikki nuot jumalat olivat epäjumalia. Tämä ilmoitus vaikutti muutamien sydämeen, ja epäjumalat kaatuivat, ilman että Paavali koski niihin. Minä saarnaisin, minä puhuisin, minä kirjoittaisin, mutta minä en pakoittaisi ketään; sillä usko on vapaa-ehtoinen asia. Katsokaat, mitä minä olen tehnyt! Minä nousin vastustamaan paavia, aneita ja paavin seuralaisia; mutta minä tein sen ilman meteliä taikka väkivaltaa. Minä käytin ennen kaikkia Jumalan sanaa; minä saarnasin, minä kirjoitin; minä en tehnyt mitään muuta. Ja kun minä nukuin, taikka istuin pöydän ääressä, keskustellen Amsdorfin ja Melanthonin kanssa ja juoden Wittenbergin oluttamme, oli se Sana, jota olin saarnannut, vaikuttamassa ja hävitti paavin valtaa enemmän, kuin minkään ruhtinaan taikka keisarin rynnistys koskaan on sitä vahingoittanut. Minä en tehnyt mitään; sana teki kaikki. Jos minä olisin turvannut väkivaltaan, olisi Saksa ehkä tähän aikaan upotettuna mereen. Ja mikä seuraus olisi ollut? Sielun ja ruumiin häviö ja hukka. Sentähden minä pysyin itse levollisena, ja jätin Sanan raivaamaan tietä itselleen mailman lävitse. Tiedättekö, mitä perkele ajattelee, kun hän näkee, että ihmiset käyttävät väkivaltaa evankeliumia levittääkseen? Istuen kädet ristissä helvetin tulen takana, sanoo saatana pahanjuonisella katseella ja kauhealla hymyllä: 'voi, mutta nuot hullut vasta viisaat ovat, kun tekevät työtä minulle!' Mutta kun hän näkee, että Sana astuu esiin ja yksin ryhtyy taisteluun, silloin hänen on

paha olla; hänen polvensa lyövät yhteen, häntä värisyttää ja hän pyörtyy pelosta."

Levollisesti ja kunnioituksella, ilman iso-äänisiä keskusteluita taikka kerskauksia sen suhteen, mitä aikoivat tehdä, hajosi seurakunta.

Niin lujasti lähti kehoitus pitkämielisyyteen tästä rohkeasta, pelottomasta sydäimestä, joka Jumalan tähden on yksinään ja urhoollisesti kohdannut paavin ja keisarikunnan vihaa, ja yhä vielä kohtaa kirkon ja valtakunnan panna!

Keskiviikkona, Maaliskuun 11 p.

Eilen T:ri Luther taas saarnasi. Hän varoitti meitä vakavasti pyhää sakramenttia kevytmielisellä tavalla nauttimasta. "Se ei ole ulkonainen syöminen, joka tekee kristityn", hän sanoi; "se on sisällinen ja hengellinen syöminen, joka on uskon tuote ja jonka puutteessa kaikki ulkonaiset asiat ovat vaan tyhjiä koruja ja turhia temppuja. Nyt on tämä usko luja luottamus siihen, että Jesus Kristus on Jumalan Poika; että, otettuaan päällensä meidän syntimme ja väärytemme ja niitä ristissä kannettuaan, Hän on itse ainoa, riittävä sovitus; että Hän aina seisoo Jumalan edessä; että Hän lepyttää Isää meidän puolestamme, ja että Hän on antanut meille ruumiinsa sakramentin, vahvistaaksensa uskoamme tuohon sanomattomaan armoon. Jos uskon nämät, on Jumala minun puollustajani. Kun Hän on minun vieressäni, en minä huoli synnistä, kuolemasta, helvetistä eikä perkeleestä; he eivät voi tehdä mitään paha minulle, ei edes liikuttaa yhtä hiuskarvaa minun päässäni. Tämä hengellinen leipä on murheellisen lohdutus, sairaan lääke, kuoleman elämä, nälkäisen ruoka, köyhän aarre. Joka ei sure syntejensä, hänen ei siis tule lähestyä tätä alttaria. Mitä hän siinä tekisi? Voi, jos omatuntomme soimaisi meitä, jos sydämemme tuntisi itsensä musertuneeksi virhettemme ajatuksesta, silloin me emme kevytmielisesti lähestyisi pyhää sakramenttia."

Löytyi paljon muita meidän joukossamme, kuin munkki Gabriel Didymus (muutamia päiviä sitten yksi hurjan puolueen rajuimpia, joka nyt on tyyntynyt ja saatettu järkeensä), joitten sopi sanoa, kun kuuntelimme: "totisesti, se on niinkuin enkelin ääni."

Mutta, kiitos Jumalan, se ei ole mikään enkelin ääni, vaan ihmis-ääni, josta jokainen sydämemme tunne väreilee — meidän oman, uskollisen, suoran Martin Lutherimme ääni, joka nyt, niinkuin toivomme, jää meille ylösrakentamaan meitä samalla sanalla, joka jo on tehnyt niin paljon siivoa.

Vaan kuitenkin tuntuu minusta, kuin hänen poissa-olonsa olisi tehnyt tehtävänsä meidän hyödyksemme yhtä hyvin, kuin hänen takaisintulonsa. Jos nyt saadaan väkivallan käsi hillityksi, täytyy minun riemuita siitä, että se on toimittanut juuri sen verran, kuin se on.

Noudatettakoon nyt vaan T:ri Lutherin peruslausetta: älä hävitä mitään, jota ei Pyhä Raamattu suorastaan kiellä.

Maaliskuun 30 p.

T:ri Lutherin kahdeksan saarnaa ovat nyt päätetyt; ja rauha on palannut jälleen Wittenbergiin. Ylioppilaat ryhtyvät uudestaan lukemisiinsa, pojat tulevat takaisin kouluun; jokainen aloittaa jälleen nöyrällä sydämellä tointansa.

Ei ole ketään rangaistu. Luther ei tahdo, että väkivaltaa käytetään, olipa haira-uskoisia taikka uskottomia uudistelioita vastaan. "Vapaus", hän sanoo, "on uskon olemus."

Kun ajattelemme, kuinka hän luonnostaan säälii muita, kärsiviä, emme ihmettele tätä niin paljon.

Mutta me ihmettelemme kaikki hänen sanojensa lempeyttä. Sanotaan, että urhoollisimmat soturit ovat parhaimmat hoitamaan haavoitettuja kumppaneitansa. Lutherin käsi näyttää laskeneen pois sotatapparan, ja tultuaan sairastavan, haavoitetun ja hämmennetyin väkensä luo, hoitaa hän heitä kuin armasteleva nainen — niinkuin meidän oma äitimme, joka nyt on itse saatu rakastamaan ja kunnioittamaan häntä kaikesta sydäimestä.

Ei yhtäkään katkeraa sanaa ole päässyt hänen suustaan, vaikka se asia, jonka tämä sekasorto on saattanut vaaran alaiseksi, on sama asia, jonka tähden hän on pannut henkensä alttiiksi.

Eikä ole enää mitään meteliä kaduilla. Säikähtyneet Fransiskanit saavat jatkaa juhla-menojansa ilman pelotta taikka sotaväen avutta. Kaikki sotaiset henget ovat taas herjenneet vähäisiä ulkonaisia asioita hätyyttämästä ja kääntyvät siihen suureen taisteluun, joka alkaa kaikkialla orjuutta ja haira-uskoa vastaan.

T:ri Luther itse on pyytänyt T:ri Melancthonilta apua, kun hän oikaisee ja viimeistelee sitä Uuden

Testamentin käännöstä, jonka hän toimitti yksinäisyydessänsä Wartburgissa. Heidän ystävyytensä näyttää hartaammalta, kuin koskaan.

Kristoferin kirjapaino on täydessä työssä, ja kaikki näyttävät ryhtyneen iloisein, säännöllisiin askareisinsa jälleen.

Välillä minä, kun ajattelen, kuinka paljon me riipumme T:ri Lutherista, pelkään, että teemme itsellemme epäjumalan hänestä; mutta Thekla, joka taas on meidän joukossamme, lausui minulle, kun ilmoitin tämän pelkoni:

"Voi, kallis Elsa, tämä on tuota vanhaa haira-uskoa. Kun Jumala antaa meille ihanan kesän ja runsaan sadon, tuleeko meidän vastaan-ottaa se kylmäkiskoisesti ja nauttia sitä sillä pelolla, että Hän tulevana vuonna lähettää meille huonot ilmat estääksensä meitä olemasta liian onnellisia? Jos Hän lähettää meille pimeitä aikoja, eikö Hän myös anna meille lampua jalkojemme eteen?"

Ja leppeä äitimmekin sanoi:

"Minä luulen, että jos Jumala antaa meille sauvan, Hän *tarkoittaa*, että me nojaamme siihen."

"Ja kun Hän ottaa sen pois", lausui Eva, "luulen minä, että Hän aikoo antaa meille oman kätensä sen sijaan! Minä luulen, että se surettaa Jumalaa, kun käytämme Hänen lahjojansa siksi, miksi hän ei aikonut niitä; niinkuin jos esimerkiksi *istuttaisimme* sauvamme maahan emmekä nojaisi siihen; taikka pystyttäisimme sen kuvaksi ja palvelisimme sitä emmekä nojaisi siihen ja palvelisi Jumalaa. *Silloin* saisimme, luullakseni, oppia, että epäjumalamme ei ollut itsessään mikään tuki eikä edes mikään elävä olento, vaan ainoastaan hengetön puupalanen."

"Niin", sanoi Thekla ratkaisevalla äänellä, "kun Jumala antaa meille ystäviä, luulen minä Hänen tarkoittavan, että me rakastamme heitä niin paljon, kuin jaksamme. Ja kun Hän antaa meille onnea, tarkoittaa Hän varmaan, että me nautimme sitä niin paljon, kuin voimme. Ja kun Hän antaa sotamiehille hyvän kenraalin, tarkoittaa Hän, että he luottavat häneen ja seuraavat häntä. Ja kun hän antaa meille takaisin T:ri Lutherin ja serkku Evan", lisäsi hän, vetäen Evan kättä hänen työstään ja suudellen sitä, "tahtoo hän varmaan, että me toivotamme heitä tervetulleeksi kaikesta sydämestämme ja tunnemme, ettemme voi milloinkaan kylläksi panna arvoa heihin. Voi Elsa", jatkoi hän hymyillen: "minä pelkään, ettet sinä koskaan pääse vapaaksi vanhoista kahleista. Tuon tuostakin saamme aina kuulla niitten kalisevan sinun ympärilläsi, niinkuin Gersdorffien perhe-aaveen kahleet. Sinä et voi koskaan kokonaan uskoa, rakas, hyvä sisar, ettei Jumala ole enemmän mieltynyt sinuun, kun olet murheellinen, kuin jolloin olet onnellinen."

"Hän on usein likinnä", arveli Eva lempeästi, "kun olemme murheissa." Ja Theklan huulet värisivät ja hänen silmänsä täydyivät kyynelillä, kun hän vastasi muuttuneella äänellä:

"Minä luulen, että minäkin olen sitä kokenut, serkku Eva."

Lapsi raukka, hän on monesti saanut kokea sitä. Hänen sydäntänsä vihavoittaa usein, kun hän ajattelee Bertrand de Créqui'n vaarallista asemaa vihamielisten sukulaisten joukossa Flanderissa. Ja sen vuoksi hän ei siedä, että vähintäkään epäillä, että he varmaan tapaavat toinen toisensa jälleen.

Evangelista oppia tervehditään riemulla Antverpenissa ja muissa Alankomaitten kaupungeissa. Mutta toiselta puolen valtiolliset ja kirkolliset virkakunnat vastustavat sitä kiivaasti ja uhkaavat vainomusta.

Toukokuulla 1522.

T:ri Luther on pitänyt kokousta Markus Stübnerin, koulun-opettaja Cellariuksen ja muitten Zwickau'in profeettain ja heidän opetuslastensa kanssa. Hän ilmoitti heille suoraan, että hänen luullaksensa heidän väkivaltainen, itsepäinen, vimmuttu menetyksensä ei lähtenyt rakkauden ja totuuden Pyhästä Hengestä, vaan valheen ja pahuuden hengestä. Kuitenkin hän kerrotaan malttavaisesti kuunnelleen heitä. Cellarius, niin jutellaan, vahtui ja kiristeli vihasta hampaitansa, mutta Stübner osoitti enemmän itsehillintää.

Kuitenkin ovat profeetat kaikki jättäneet Wittenbergin, ja rauha vallitsee jälleen.

Jonkunlainen levollisuus on levinnyt kaupunkiin ja jokaiseen sen kotiin — järjestyksen ja alamaisuuden levollisuus levottomuuden ja itsepäisyyden sijaan. Ja kaikki on toimitettu sen miehen läsnä-olon ja sanojen kautta, jonka Jumala on lähettänyt johdattajaksemme ja jota me siksi tunnustamme. Ei yhtäkään väkivallan työtä ole tehty siitä saakka, kuin hän tuli. Hän ei suvaitse, että kenenkään omaatuntoa pakoitetaan, ei profeettain opetuslasten eikä myöskään vanhain haira-uskolaisten. Hän luottaa, niinkuin me kaikki, raamatun saksalaisen käännöksen vaikutukseen. Tämä teos edistyy nyt häiritsemättä ja nopeasti.

Joka viikko kokoontuvat tohtorit Augustinin-luostarissa, joka nyt on melkein tyhjä, tutkimaan, mitä jo on valmista, ja neuvottelemaan vaikeista paikoista. Kun tämä kerta on päätetty, tuntevat he, että Jumala on puhuva näitten jumalallisten lehtien kautta suoraan kaikkein ihmisten sydämeen, ja saarnamiehet ja tohtorit saavat palata halpaan ja alhaiseen virkaansa.

XXIII.

Atlantin kertomus.

Chriemhild ja minä olemme aina olleet perheen vähälahjaisimmat lapset eikä meissä ole ollut mitään erinomaista, niinkuin toisissa. Minä luulen todella, että ainoa huomattava asia on, että olemme kaksoiset. Thekla sanoo, että me olemme vento Sachsilaisia ja ettei meissä kummassakaan ole mitään kiivasta czechiläistä elikkä bömiläistä verta; joka lienee minulle sitä parempi, kuin Konradilla melkoisessa määrässä on Schweitziläisten totista luontoa. Jokainen puhui aina Chriemhildistä ja minusta ja ajatteli meitä yhdessä; ja kun he sanoivat meitä perheen kaunottariksi, tarkoittivat he luullakseni etupäässä, että me näytimme hupaisilta yhdessä vastakohtana vuoksi. Thekla sanoo, että Jumala lähettää kukkia mailmaan kaksoisparina, olemaan toistensa vastakohtana juuri niinkuin me — mustasilmäisiä orvokkeja ja vaaleanpintaisia kelta-esiköitä, kultaisia heluntai-kukkia ja purpuranpunaisia kanervia. Hänen oli tapa sanoa Chriemhildiä sisko Kelta-esiköksi, ja minua sisko Orvokiksi. Chriemhild on kuitenkin kaunis itseksensä ilman minutta — niin pitkä, valkeaverinen, levollinen ja ruhtinaallinen; hänellä on niin isot, harmaat silmät, niin tyven, leveä otsa ja suora, uhkea vartalo, joka aina tekee, että hänen tasainen käytöksensä näyttää armolliselta, kuin kuningattaren. Mutta minä en ole mitään ilman Chriemhildiä; se vaan, että ihmiset mielellään katselivat minun vähäistä, hoikkaa vartaloani, mustia silmiäni ja hiuksiani hänen rinnallansa.

Olisi hauska tietää, mitä Konrad Winkelriedin kansa ajattelee minusta tuossa kaukaisessa, vuorisessa Schweitzissä, johon hän aikoo viedä minut! Hän on varma, että kaikki rakastavat minua; mutta mistäpä sen minä tiedän? Välisti sydäntäni oikein sykähtää, kun ajattelen, että minun pitää jättää koti, Elsa, kallis äitini ja kaikki. Se on totta, että Chriemhild näytti katsovan sitä aivan luonnolliseksi, kun aika tuli, mutta hän on niin toisenlainen. Jokainen tiesi, että kaikki mieltäisivät Chriemhildiin.

Ja minä olen niin tottunut rakkauteen ja hyvyyteen. He tuntevat minut kaikki niin hyvin täällä ja tietävät, kuinka minun taitoni on paljon vähempi, kuin kaikkien muitten, niin että he kaikki ovat varsin kärsivällisiä minua kohtaan. Yksin Theklakin, joka usein on hiukan tuittupäinen, on aina lempää minulle, vaikka hän toisinaan vähän nauraakin, kun sanon jotakin tavallista tyhempää. Minä keksin niin usein asioita, joita kaikki muut tiesivät jo aikaa. Minä en luullakseni pelkää niin paljon omasta puolestani, sillä minulla on niin vähän oikeutta odottaa mitään ja minä saan aina niin paljon enemmän, kuin ansaitseen, meidän kalliilta taivaalliselta Isältämme ja jokaiselta. Ainoastaan Konradin tähden olisin minä mielelläni vähäisen viisaampi, koska hän osaa niin monta kieltä ja on niin kovin taitava. Kun minä puhuin tästä Elsalle kerta, hymyili hän ja sanoi, että hänellä oli joskus samanlainen pelko, mutta jos pyydämme Jumalalta, kyllä Hän aina antaa meille juuri sen viisauden, jota me joka päivä tarvitsemme. Se on osa "jokapäiväisestä leivästä", hän arveli. Eikä Elsa suinkaan ole mikään oppinut, vaan kuitenkin jokainen rakastaa häntä, ja hän tekee niin paljon hyvää hiljaisuudessa. Mutta vaikka hän ei olekaan oppinut, on hän minusta viisas vähäisissä asioissa. Ja hänen oli tapa kirjoittaa aikakirjaa, kun hän oli nuorempi, kuin minä olen. Hän kertoi minulle niin, vaikka minä en koskaan ole nähnyt sitä. Minä olen ajatellut, että kenties aikakirjan kirjoittaminen on tehnyt hänetkin viisaammaksi; ja sentähden minä aion koettaa kirjoittaa semmoista. Mutta kun en tällä haavaa itsestäni muista puhua mitään, kopioitsen minä aluksi erään kertomuksen, jonka Konrad muutamia päiviä sitten lainasi minulle luettavaksi. Yksi hänen ystävistään, nuori schweitziläinen ylioppilas, joka on juuri tullut Wittenbergiin St. Gallenista, jossa hänen omaisensa asuvat, on kirjoittanut sen. Hänen nimensä on Johan Refsler, ja Konrad pitää häntä oikein hyvänä ja ahkerana.

Kopia Johan Reflerin kertomuksesta.

"Kun matkustimme Wittenbergiin Pyhää Raamattua opiskelemaan, yllätti meidät Jenassa kauhea myrsky. Me kuulustelimme monelta jotakin ravintolaa kaupungissa, jossa saisimme olla yötä, mutta meidän oli mahdoton löytää mitään, vaikka kyllä sekä etsimme itse että kyselimme muilta. Ei kukaan tahtonut antaa meille yö-sijaa. Oli juuri karnavalin-aika, jolloin ihmiset huolivat viisi pilgrimeistä taikka vieraista. Me lähdimme sen vuoksi taas kaupungista koettamaan, löytäisimmekö jotakin kylää, johon

sopisi jäädä yöksi."

"Mutta kaupunginportilla kohtasi meitä arvokkaan-näköinen mies, joka puhutteli meitä ystävällisesti ja kysyi, mihin me niin myöhään illalla aioimme, koska emme missäänpäin pääsisi mihinkään taloon taikka ravintolaan, joka antaisi meille suojaa, ennenkuin musta yö saavutti meidät. Paitsi sitä ekysi helposti tällä tiellä; hän kehoitti meitä sentähden pysymään yötä siinä, missä olimme."

"Me vastasimme:

"Rakas isä, me olemme käyneet kaikissa ravintoloissa, mutta he lähettivät meidät toisesta toiseen; joka paikassa he kielsivät meiltä majaa; meillä ei ollut sentähden muuta neuvoa, kuin lähteä edemmäksi."

"Silloin hän kysyi, olimmeko myöskin kysyneet huonetta Mustassa Karhussa."

"Johon vastasimme:

"Sitä paikkaa me emme ole nähneet. Hyvä ystävä, missä se on?"

"Nyt hän vei meidät kappaleen matkaa ulkopuolelle kaupunkia. Ja kun näimme Mustan Karhun, katso, vaikka kaikki muut ravintolan-isännät olivat kieltäneet meiltä suojaa, tuli isäntä itse ulos portille meitä vastaan, toivotti meitä tervetulleeksi ja saatti meidät sisään."

"Siellä näimme yhden miehen istuvan yksinään pöydän ääressä, ja hänen edessään oli vähäinen kirja. Hän tervehti meitä ystävällisesti, käski meidän tulla likemmäksi ja asettua hänen viereensä pöydän luo. Sillä meidän kenkämme olivat (luvalla sanoen) niin kurassa, ettemme kehdanneet rohkeasti astua huoneeseen, vaan istahdimme vähäiselle penkille oven nurkkaan."

"Silloin hän tarjosi meille juoda, eikä meidän käynyt kieltäminen. Kun näimme, kuinka sydämellinen ja ystävällinen hän oli, menimme istumaan likelle häntä hänen pöytänsä ääreen, niinkuin hän oli pyytänyt meitä, ja tilasimme viiniä, että saisimme vuorostamme tarjota hänelle. Me emme ajatelleet häntä muuksi, kuin ratsassoturiksi. Hän oli vaan tavan mukaan puettu sukkiin ja ihotakkiin, ilman haarniskoita, miekka kupeella, oikea käsi miekan-ponnessa ja vasen sen kahvassa. Hänen silmänsä olivat mustat ja syvät, ne leimuivat ja säteilivät, kuin tähdet, ettei ollut helppo katsella niitä."

"Pian hän alkoi kysyä, mistä kotoisin olimme. Mutta hän lisäsi itse:

"Te olette Schweitziläisiä. Mistä osasta Schweitzistä?"

"Me vastasimme:

"St. Gallenista."

"Silloin hän sanoi:

"Jos lähdette täältä Wittenbergiin, niinkuin luulen, tapaatte hyviä maanmiehiä siellä, nimittäin Tohtori Hieronymus Schurf'in ja hänen veljensä Tohtori Augustinuksen."

"Me sanoimme:

"Meillä on kirjeitä heille. Ja sitten kysyimme:

"Tiedättekö sanoa onko Martin Luther nyt Wittenbergissä, taikka missä hän on?" hän vastasi:

"Minulla on varma tieto, ettei Luther nyt ole Wittenbergissä. Mutta hän tulee sinne ennen pitkää. Filip Melancthon on siellä nyt, hän opettaa kreikkaa ja muut hebrean kieltä. Minä neuvon teitä lujasti opiskelemaan molempia; sillä molemmat ovat tarpeelliset, jos mieli ymmärtää Pyhää Raamattua."

"Me sanoimme:

"Jumala olkoon kiitetty! Sillä jos Jumala suo meille elinaikaa, emme lähde sieltä, ennenkuin olemme nähneet ja kuulleet tuota miestä. Me olemme nimittäin hänen tähtensä tehneet tämän matkan, koska olemme ymmärtäneet, että hän aikoo poistaa pappisvallan sekä messun, jotka hän ei katso olevan mitään perustusta. Vanhempamme ovat lapsuudestamme asti aikoneet meitä papiksi ja sentähden tahtoisimme mielellään tietää, minkälaista opetusta hän antaisi meille ja millä voimalla hän aikoo ryhtyä näihin muutoksiin."

"Niitten sanojen jälkeen hän kysyi:

"Missä tähän asti olette opiskelleet?"

"Vastaus: Baselissa."

"Silloin hän kysyi: kuinka Baselissa laita oli? Onko Rotterdamin Erasmus yhä siellä, ja mitä hän tekee?"

"Meidän tietääksemme, hyvä herra", sanoimme, "on siellä hyvin laita. Erasmus on myös siellä, mutta mitä hän paraikaa työskentelee, sitä ei kukaan tiedä, sillä hän elää hyvin hiljaisesti ja aivan itsekseen."

"Tämä keskustelu näytti meistä hyvin kummalliselta sotamiehen puheeksi. Hän tiesi jutella molemmista Schurfeista, Filipistä ja Erasmuksesta, ja myöskin hebrean ja kreikan oppimisesta."

"Paitsi sitä käytti hän silloin tällöin latinaisia sanoja, jotta päätimme häntä paremmaksi, kuin tavalliseksi soturiksi."

"Ystäväni", hän kysyi, "mitä Schweitzissä Lutherista ajatellaan?"

"Siellä, niinkuin joka paikassa, pitävät eri mieltä hänestä. Useat eivät voi kylläksi ylistää häntä ja kiittää Jumalaa, että on hänen kauttansa tehnyt totuutensa selväksi ja paljastanut erehdykset; toiset päinvastoin ja niitten joukossa erittäin papit soimaavat häntä jumalattomaksi väärä-uskolaiseksi."

"Tähän hän arveli: sen minä kyllä uskon, että papit puhuvat niin."

"Näin keskustellen tulimme varsin tuttavaksi, jotta kumppanini otti sen vähäisen kirjan, joka oli soturin edessä, ja katseli sitä. Se oli hebreankielinen Psaltari. Hän pani taas nopeasti kiinni sen, ja soturi veti sen puoleensa. Ja kumppanini sanoi: minä antaisin sormen kädestäni, jos ymmärtäisin tuota kieltä."

"Hän vastasi: te ymmärrätte pian sitä, jos olette ahkera; minäkin soisin ymmärtäväni sitä paremmin, ja minä harjoitan sitä joka päivä."

"Tällä välin päivä ehtoontui, ja tuli aivan pimeä, kun isäntä astui pöydän luo."

"Kun hän ymmärsi, kuinka hartaasti me olisimme tahtoneet nähdä Martin Lutheria, sanoi hän:

"Hyvät ystävät, jos olisitte olleet täällä pari päivää takaperin, olisitte saaneet halunne tyydytetyiksi, sillä hän istui täällä tämän pöydän vieressä, ja (osottaen sormellansa) tuossa paikassa."

"Se suututti ja harmitti meitä kovasti, että olimme viipyneet matkalla; ja me sadattelimme lokaisia ja huonoja teitä, jotka olivat myöhästyttäneet meitä."

"Mutta lisäsimme:

"Se ilahuttaa meitä kuitenkin, kun saamme istua samassa huoneessa ja saman pöydän ääressä, kuin hän istui."

"Tähän isäntä naurahti ja läksi ulos ovesta."

"Vähän ajan kuluttua kutsui hän minut luoksensa oven suuhun. Minä olin levoton ja pelkäsin, että olin jollain lailla menetellyt sopimattomasti taikka tietämättäni loukannut häntä. Mutta isäntä lausui minulle:

"Koska näen, kuinka suuresti haluatte nähdä ja kuulla Lutheria — se on hän, joka istuu teidän kanssanne."

"Minä luulin, että hän laski leikkiä, ja lausuin:

"Voi isäntä, te teette pilkkaa minusta ja toiveistani ja näytätte minulle väärän Lutherin!"

"Hän vastasi:

"Oikein totta, se on hän. Mutta älkäätkin olko siitä tietävänänne."

"Minä en voinut uskoa sitä; mutta minä palasin huoneeseen ja aioin kertoa kumppanilleni, mitä isäntä oli ilmoittanut minulle. Viimeiseltä minä käännyn hänen puoleensa ja kuiskasin hiljalleen:

"Isäntä on jutellut minulle, että tuo on Luther."

"Ei hänkään voinut heti sitä uskoa, vaan arveli:

"Hän sanoi ehkä Hutten, ja sinä ymmärsit hänet väärin."

"Ja koska vieraan käytös ja soturin puku sopi Huttenille paremmin kuin Lutherille, tulin minäkin siihen päätökseen, että hän oli sanonut: 'se on Hutten', koska molemmat nimet kuuluivat melkein samalta. Mitä minä sittemmin puhuin, puhuin sentähden siinä luulossa, että keskustelin Ulrich von Huttenin, ritarin, kanssa."

"Tällä välin saapui kaksi kauppiasta, jotka myöskin aikoivat jäädä tähän yöksi; ja päällysvaatteensa ja kannuksensa riisuttuaan, laski toinen viereensä sitomattoman kirjan."

"Tuosta se, jota isäntä oli (niinkuin minä luulin) sanonut Martin Lutheriksi, kysyi, mikä kirja se oli."

"Se on T:ri Martin Lutherin Selitys muutamiin evankeliumeihin ja epistoliin, joka juuri on ilmestynyt. Ettekö ole vielä nähneet sitä?"

"Martin vastasi: se lähetetään pian minulle."

"Nyt lausui isäntä:

"Istukaat pöytään ja ruvetkaamme aterioimaan."

"Mutta me käskimme hänen pyytää anteeksi meidän puolestamme ja sijoittaa itseämme toiseen paikkaan. Mutta hän sanoi:

"Hyvät ystävät, istukaat vaan pöytään. Minä takaan, että olette tervetulleet."

"Kun Martin kuuli tämän, sanoi hän:

"Tulkaat, tulkaat, kyllä minä sitten suoritan asian isännän kanssa."

"Syödessämme lausui Martin monta hurskasta ja ystävällistä sanaa, jotta kauppiaat ja me olimme ääneti hänen edessään ja pidimme enemmän vaaria hänen keskustelustaan, kuin ruoastamme. Muun muassa hän huoaten valitti, että ruhtinaat ja aateliset olivat koossa valtiopäivillä Nürnbergissä Jumalan sanan, monen vaikean seikan ja seikan ja Saksan kansan sorron vuoksi, eikä heillä kuitenkaan näyttänyt olevan mikään muu tarkoitus, kuin synnyttää parempia aikoja turnajaisilla, reki-ajoilla ja kaikenlaisilla turhilla hovihuvituksilla; kun sitä vastoin Jumalan pelko ja kristilliset rukoukset toimittaisivat paljoa enemmän."

"Kuitenkin nämät", hän sanoi murheellisesti, "ovat meidän kristityitä ruhtinaitamme!"

"Lisäksi hän lausui: meidän tulee tahtoa, että lapsissamme ja jälkeläisissämme, joita eivät mitkään paavilliset erehdykset ole myrkyttäneet, vaan jotka istutetaan puhtaaseen totuuteen ja Jumalan sanaan, evankelinen totuus tuottaa parempia hedelmiä kuin heidän vanhemmissaan, joihin nämät erehdykset ovat niin syvältä juurtuneet, että on vaikea saada niitä poistetuksi."

"Tämän perästä kauppiaat ilmoittivat ajatuksensa, ja vanhempi heistä sanoi:

"Minä olen halpa, oppimaton maallikko enkä erittäin ymmärrä näitä asioita; mutta sen verran kuin minä käsitän, sanon minä, että Luther on joko enkeli taivaasta taikka perkele helvetistä. Minä mielelläni maksaisin kymmenen florinia, jos hän ripittäisi minut, sillä minä luulen, että hän voisi ja tahtoisikin valistaa omaatuntoani."

"Tällä välin isäntä tuli salaisesti luoksemme ja sanoi:

"Martin on maksanut illallisenne."

"Tämä ilahutti meitä paljon, ei rahojen eikä ruoan puolesta, vaan sen vuoksi, että hän oli tehnyt meidät vieraiksansa."

"Illallisen jälleen nousivat kauppiaat ja menivät talliin hevosiansa katsomaan. Martin jäi huoneeseen meidän kanssamme, ja me kiitimme häntä hänen hyvydestään ja jalomielisyydestään, ja rohkenimme sanoa, että me luulimme häntä Ulrich von Hutteniksi. Mutta hän arveli:

"Ei, en minä en ole se."

"Nyt isäntä tuli, ja Martin sanoi:

"Minä olen tänä iltana muuttunut aatelistä mieheksi, sillä nämät luulevat minua Ulrich von Hutteniksi."

"Ja sitten hän nauroi pilapuhettansa ja arveli:

"He pitävät minua Huttenina, ja te pidätte minua Lutherina. Pian minusta tulee leikinlyöjä

Markolfus."

"Ja tämän jälkeen otti hän ison olut-lasin ja sanoi vaan tavan mukaan:

"Schweitziläiset, saakaat tästä toistemme onneksi."

"Mutta kun juuri olin ottaa lasin häneltä, pani hän pois sen, käski sen sijaan lasillisen viiniä ja lausui:

"Olut on outo ja tuntematon juoma teille. Juokaat ennemmin viiniä."

"Tuosta hän nousi ylös, heitti vaippansa hartioillensa ja sanoi hyvästi. Hän ojensi meille kätensä ja lausui:

"Kun tulette Wittenbergiin, tervehtikää T:ri Hieronymus Schurfia minulta."

"Me sanoimme:

"Ilomielin me sen tekisimme, mutta miksi me sanomme teitä, että hän ymmärtää tervehdyksen?"

"Hän vastasi:

"Älkää sanoko muuta kuin: *Hän, joka tulee*, lähettää teille terveisiä. Nämät sanat hän heti ymmärtää."

"Näin hän jätti meidät hyvästi ja lähti levolle."

"Jälestäpäin palasivat kauppiat huoneesen ja käskivät isännän tuoda heille enemmän juotavaa. He puhuivat sitten paljon hänen kanssaan, kuka tämä vieras oikeastaan oli."

"Isäntä tunnusti, että hän luuli häntä Lutheriksi; jota hekin pian uskoivat, ja alkoivat nyt katua, että olivat puhuneet niin sopimattomasti hänen läsnä-ollessaan, sanoen, että he tahtoivat nousta varhain seuraavana aamuna, ennenkuin hän lähti pois, ja pyytää, ettei hän olisi suutuksissaan heille taikka ajattelisi paha heistä, koska he eivät olleet tietäneet, kuka hän oli."

"Kaikki kävi heidän mieltänsä myöten, ja he tapasivat hänet seuraavana aamuna tallissa."

"Mutta Martin lausui: te sanoitte eilen illallisella, että mielellään antaisitte kymmenen florinia, jos Luther ripittäisi teitä. Kun olette ripillä hänen edessään, saatte nähdä, olenko minä Martin Luther vai ei."

"Sen koommin hän ei selittänyt, kuka hän oli, vaan nousi kohta sen jälkeen hevosensa selkään ja ratsasti Wittenbergiin."

"Samana päivänä saavuimme Wartburgiin, ja kun astuimme yhteen kylään, (se sijaitsee vuoren alla, vuotta sanotaan luullakseni Orlamunde'ksi ja kylää Nasshaufen'iksi), oli virta, joka juoksi sen läpi, tulvillansa edellisen päivän sateesta ja oli vienyt pois osan sillasta, ettei kukaan päässyt kulkemaan ylitse. Samassa kylässä olimme yötä, ja sattui, että ravintolassa taas tapasimme molemmat kauppiat; niin he Lutherin tähden vaativat meitä vieraiksansa tässä ravintolassa."

"Lauantaina sen jälkeen, päivää ennen ensimmäistä sunnuntaita paastossa, menimme T:ri Hieronymus Schurf'in luo jättämään hänelle suosituskirjeitämme. Kun meitä käskettiin huoneesen, katso! siellä näimme soturi Martin'in, niinkuin ennen Jenassa; ja hänen kanssansa olivat Filip Melancthon, Justus Jonas, Nikolaus Amsdorf ja T:ri Augustinus Schurf, jotka kertoivat hänelle, mitä Wittenbergissä oli tapahtunut hänen poissa ollessaan. Hän tervehti meitä, osoitti nauraen sormellansa ja sanoi: 'tämä on Filip Melancthon, josta minä puhuin teille.'"

Minä olen kopioinnut tämän sen vuoksi, että rupeisin itse edistymään ja olisin parempi kumppani Konradille, ja myöskin sen vuoksi, että me tuonnempana luullakseni pidämme arvossa kaikki, mikä osoittaa, kuinka meidän Martin Lutherimme suostutti vieraitten sydämet ja kuinka, kun hän palasi Wittenbergiin pannaan julistettuna ja lainhylkynä, samalla kuin kaikki evankelisen opin huolet olivat hänen hartioillansa, hänen sydämellensä joutohetkinä oli aikaa vähäisiin hyviin töihin ja vilpittömän neuvon sanoihin.

Mikä siunaus minulle, joka en ymmärrä mitään "Theologia Teutsch'istä" edes Saksan kielellä, enkä koskaan olisi oppinut latinaa, niinkuin Eva, että T:ri Lutherin saarnat ovat niin selvät minulle, vaikka hän on niin suuri ja oppinut. Chriemhild ja minä ymmärsimme aina niitä; ja vaikk'emme koskaan osanneet puhua paljon muitten kanssa, oli meidän tapa öisin makuu-huoneessamme jutella keskenämme niistä ja sanoa, kuinka yksinkertaiselta uskonto näytti, kun hän puhui siitä — ei muuta kuin uskoa rakkaasen Herraamme Jesukseen Kristukseen, joka kuoli meidän syntiemme tähden, rakastaa Häntä ja tehdä kaikki, mitä voimme, että kaikki ympärillämme ovat onnellisemmat ja

paremmat. Mikä siunaus ihmisille, jotka ovat taitamattomat, niinkuin Chriemhild ja minä, kun on saanut syntyä semmoiseen aikaan, jolloin meitä opetetaan, että uskonto on uskossa ja rakkaudessa eikä missään monimutkaisissa säännöissä ja korkeissa, yliluonnollisissa avuissa, joita ihmisten oli tapa nimittää uskonnoksi.

Vaan kuitenkin väitetään, että usko, rakkaus ja nöyryys ovat todella vaikeammat, kuin kaikki vanhat katumusharjoitukset ja hyvät teot.

Mutta tämä luullakseni koskee semmoisia, jotka eivät milloinkaan ole kuulleet, niinkin me, T:ri Lutherilta niin paljon Jumalasta, että ovat oppineet rakastamaan Häntä, taikka semmoisia, joilla on enemmän ylpeiltävää, kuin Chriemhildillä ja minulla, ja joista sentähden tuntuu vaikealta halventaa itseänsä omissa ajatuksissaan.

XXIV.

Evan kertomus.

Wittenbergissä, Lokakuulla 1522.

Kuinka oudolta ensin tuntui, kun taas sai vapaasti liikkua mailmassa ja palata vanhaan kotiin Wittenbergiin! Hyvin kummallista, että paikat olivat niin vähäisen muuttuneet, vaan ihmiset niin suuresti. Siinä vähäisessä huoneessa, jossa Elsa ja minä tavallisesti makasimme, oli tuskin mitään uutta, paitsi Theklan kirjat Elsan puu-krucifixin sijasta; ja niinkuin ennen näki siitä vähäisen puutarhan poikki, jonka perunapuut olivat täynnä valkoisia kukkia, Elbeen saakka, jonka tammi- ja pajurannat puhkesivat ensimmäiseen vienoon vihannuuteensa, samalla kuin lakean kukkulat sulivat ilmanrannan vaaleaan sineen.

Mutta toisin, kuin luostarissa, näyttivät kaikki muutokset ihmisissä lähteneen pikemmin elämän kuin kuoleman vaikutuksesta.

Elsan omassa kodissa tuolla puolen katua heljäivät suloiset lapsen-äänät niin uudelta, vaikka kuitenkin muistuttavat oman armaan lapsuutemme vanhoista sävelistä ja katseista! Ja Elsassa itsessä näytti muutos vaan semmoiselta, joka vaihtaa kevään hennot värit varjostelevien lehtien vehreään.

Kristofer on kasvanut pojan jyrkkätietoisuuden kannalta miehen voimaan ja suojelemaan hyvyteen. Setä Cottan sokeus näyttää tekevän hänet varsin arvokkaaksi, että kaikki hellästi ja kunnioituksella pitävät huolta hänestä. Hänen mielikuvaelmansa käyvät kirkkaammaksi pimeydessä ja levollisemmaksi, koska hänen ei tarvitse vastata niitten toimeenpanosta. Hän näyttää minusta niinkuin pyhittävän perhettä, koska hän kasvattaa jokaisen sääliväisyyttä ja hyvyttä ja sokeutensa kautta mahtavasti muistuttaa meitä Jumalan lahjojen kalleudesta.

Aidin-äitimme sydämessä valo on enemmän päivän koiton kuin laskun kaltainen — niin raikkaalta, leppeältä ja toivokkaalta hänen vanhuutensa näyttää. Kalvavan, jokapäiväisen tuskan jäljet ja huolet ovat lientyneet pois rakkaan täti Cottan kasvoilta; ja vaikka synkkä varjo usein pimittää niitä, kun hän ajattelee Fritzä, olen minä varma, ettei hänen surunsa nyt ole vuorensuuruisen jumalallisen vihan varjo, vaan semmoisen pilven varjo, joka tuottaa siunausta ja tallettaa sitä valoa, jonka rakkauden aurinko viritti ja lupauksen taivaankaari pyhittää.

Kuitenkin Fritzillä on esikoisen sija tädin sydämessä. Vaikka muut eivät ole unhottaneet häntä, on hänen sijansa kuitenkin heidän sydämessään osaksi täytetty — mutta ei tädin. Elsalla on niin paljon tointa. Atlantis ei tuntenut häntä, niinkuin vanhemmat lapset; ja vaikka Thekla oppi rakastamaan häntä sillä lyhyellä ajalla, kuin hän oleskeli Wittenbergissä, on hänen sydämensä täynnä toivoa taikka välisti pelkoa tulevaisuuden suhteen. Näyttää melkein siitä, kuin Fritzin tarvitsisi jossakin määrässä laittaa itselleen uusi sija jokaisen luona, jos hän palajaa. Mutta täti Cottan sydämessä on tyhjä paikka ihan tyhjä, ja pyhä sija on pysynyt kenenkään valloittamatta, niinkuin se olisi kuolinkammio, joka on pidetty tarkasti lukittuna ja kajoomatta siitä päivästä asti, kuin vainaja viimeiseksi oli siinä. Eikä hän kuitenkaan ole kuollut; minä sanon niin tuhansia kertoja itselleni ja tädille, kun hän puhuu siitä. Miksi siis tämä toivottomuuden tunne tulee minuun, kun ajattelen häntä? Näyttää niin mahdottomalta uskoa, että hän vielä palaa luoksemme. Jospa sentään Jumala tahtois lähettää edes vähäisen sanan meille! Mutta siitä, kuin saimme tuon kirjeen pappi Ruprecht Hallerilta, emme ole vähintäkään hänestä kuulleet. Kaksi kuukautta sitten meni Kristofer tämän papin kylään Franken'iin ja viipyi muutamia

päiviä tiedustellen joka taholla ympäri luostaria, jossa hän on. Mutta hän ei kuullut muuta, kuin että viime syksynä lähellä asuvan maasoturin pikkuinen poika, joka paimensi äitinsä hanhia metsänrinteellä likellä luostaria, välisti kuuli miehen äänen, joka lauloi sen tornin akkunasta, jossa luostarin vankihuone on. Lapsen oli tapa seisokella lähellä tätä paikkaa ja kuunnella lauluja, jotka, niinkuin hän sanoi, olivat täysinäiset ja syvät — juhlalliset, kuin kirkkovirret, mutta iloisemmat, kuin mitä hän oli koskaan kirkossa kuullut. Hän luuli niitä pääsiäisvirsiksi; mutta oli joku ilta lokakuulla, jonka jälkeen hän ei enää kuullut niitä, vaikka hän usein kuunteli. Melkein vuosi tästä takaperin!

Eikä kuitenkaan mikään saa näitä ylösnousemisen virsiä Fritzin sydämessä vaikenemaan!

Täti Cottaa suurin lohdutus on pyhä sakramentti. Ei mikään, hän sanoo, koroita hänen sydäntänsä, niinkuin se. Muut symbolit taikka kirjoitukset taikka saarnat saattavat hänen eteensä jonkun osan totuudesta; mutta Pyhä Ehtoollinen asettaa Herran itse hänen eteensä. Ei sitä taikka tätä totuutta Hänestä, vaan Hänet itse; ei mitäkään Hänen pyhän elämänsä tekoa yksistään eikä edes Hänen sovittavaa kuolemaansa, vaan juuri Hänen personansa, inhimillisen ja jumalallisen — Hänet *itse*, elävänä, kuolevana, kuolemaa voittavana, elämää ilmaiseksi antavana. Hän on oppinut, että pyhän sakramentin nauttiminen ei ole, niinkuin hän kerta luuli, mikään hyvä työ, joka aina saatti hänet entistä alakuloisemmaksi, koska hän tunsi, kuinka huonosti ja kylmäkiskoisesti hän oli tehnyt sen; vaan että se on katsominen pois itse tyköämme Häneen, joka täytti lunastuksen *hyvän työn* meidän tähtemme, niinkuin T:ri Melancthon sanoo:

"Juuri niinkuin ristin katseleminen ei ole mikään hyvä työ, vaan yksinkertaisesti semmoisen merkin tarkkaaminen, joka muistuttaa meitä Kristuksen kuolemasta;"

"Juuri niinkuin auringon katseleminen ei ole mikään hyvä työ, vaan yksinkertaisesti semmoisen merkin tarkkaaminen, joka muistuttaa meitä Kristuksesta ja Hänen evankeliumistansa;"

"Niin Herran Ehtoollisella käynti ei ole mikään hyvä työ, vaan yksinkertaisesti semmoisen merkin käyttäminen, joka johdattaa mieleemme sitä armoa, joka on meille Kristuksessa annettu."

"Mutta eroitus on tämä: ihmisten keksimät symbolit eivät muuta kuin muistuttavat siitä, mitä ne osoittavat, kun sitä vastoin Jumalan antamat merkit eivät ainoastaan muistuta jostakin asiasta, vaan lisäksi vakuuttavat sydäntä Jumalan armollisesta tahdosta."

"Niinkuin ristin näky ei vanhurskauta, niin ei myöskään messu vanhurskauta. Niinkuin ristin näky ei ole mikään uhri, ei meidän omien eikä muitten syntien puolesta, niin ei myöskään messu ole mikään uhri."

"Ei löydy kuin yksi uhri, ei löydy kuin yksi hyvitys — Jesus Kristus. Paitsi Häntä ei löydy mitään semmoista."

Minä olen koettanut koko ajan saada turvapaikkaa niille yhdeksälle evankeliselle nunnalle, jotka minä jätin Nimptscheniin, mutta tähän saakka turhaan. Minä en kuitenkaan millään lailla epäile. Minä olen nyt neuvonut heitä itse kirjoittamaan T:ri Lutherille.

Lokakuulla 1522.

Uusi Testamentti on vihdoin ilmestynyt Saksan kielellä.

Se tapahtui Syyskuun 21 päivänä; ja kun se päivä sattui olemaan täti Cottan syntymäpäivä, meni Gottfried Reichenbach häntä vastaan, kun hän tuli alas luoksemme aamulla, ja antoi hänelle koko perheen nimessä ne kaksi isoa folio-sidettä, joissa se on painettu.

Sen jälkeen toinen side aina on pöydällä yhteisessä asuinhuoneessa, ja toinen täti Cottan makuuhuoneen akkunalla.

Hän tulee nyt usein alas aamuisin loistavilla kasvoilla ja kertoo meille jonkun värsyn, jonka hän on huomannut. Setä Cotta nimittää sitä hänen timantti-aarteeksensa ja arvelee, että "pikku äitimme on vihdoin löytänyt El Doradon!"

Eräänä aamuna se oli:

"Heittäkää kaikki huolenne Hänen päällensä, sillä Hän pitää huolta teistä;" ja tässä on kyllin moneksi päivää hänelle.

Tänään se oli:

"Vaiva saattaa kärsivällisyyttä; mutta kärsivällisyys koettelemuksen; koettelemus toivon; mutta toivo ei anna häpeään tulla; että Jumalan rakkaus on vuodatettu sydämeemme Pyhän Hengen kautta, joka

meille on annettu." "Eva", hän sanoi, "tämä näyttää minusta niin yksinkertaiselta. Se näyttää minusta tarkoittavan, että, kun suru tulee, on pää-asia, jonka meidän tulee tehdä, se, että katsomme, ettei *kärsivällisyys* katoa meiltä; tämä näyttää yhtyvän kaikkiin muihin armolahjoihin ja johdattavan niitä luonnollisesti sydämeen toinen toisensa perästä. Eva, rakas lapsi", hän lisäsi: "tätäkö se tarkoittaa?"

Minä mainitsin, kuinka usein nämät sanat olivat ilahuttaneet minua, ja kuinka onnellista on ajatella, että sillä välin, kuin nämät armolahjat valaisevat sydämen pimeyttä, menevät mustat hetket ohitse, kunnes yhtäkkiä toivo hiipii akkunaa luo ja avaa luukut; ja valo, joka on verkalleen koittanut tällä aikaa, virtailee sydämeen. "Jumalan rakkaus, joka on vuodatettu Pyhän Hengen kautta."

"Mutta", vastasi täti Cottat, "me emme voi itse tuottaa itsellemme kokemusta eikä saavuttaa toivon kättä eikä avata akkunaa, että rakkauden valo pääsee sisään; me voimme vaan katsoa ylös Jumalan puoleen, pitää lujasti kiinni kärsivällisyydestä, ja *tämä tuopi myötänsä kaikki muut*."

"Vaan kuitenkin", minä sanoin, "*rauha* tulee ennen *kärsivällisyyttä*, rauha Jumalan kanssa, kun uskomme Häneen, joka uhrattiin meidän synteimme tähden. Nämät armolahjat eivät mitkään johdata meitä ylös Jumalan luo. Me pääsemme Hänen luoksensa ensiksi, ja Hänen läsnä-ollessaan me opimme kaikki muut."

Niin, ne muutokset Wittenbergin mailmassa, jotka ovat tapahtuneet siitä, kuin minä jätin sen, on todella elämä vaikuttanut, ei kuolema, eikä aika, joka on kuoleman varjo. Sillä eikö elämä itse ole aikaan saanut parhaita niistä?

Jumala se on, eikä aika, joka on liennyttänyt äidin-äitimme luonteen;
Jumala se on, eikä aika, joka on tasoittanut surun kyntämät vaot täti Cottan otsassa.

Elämä se on, eikä kuolema, joka on tehnyt Augustinin-luostarin melkein tyhjäksi ja lähettänyt munkit takaisin heidän paikkoihinsa mailmaan palvelemaan Jumalaa ja julistamaan Hänen evankeliumiansa.

Elämän vesi se on, joka virtaa kodosta kokoon; tri Lutherin Saksankielisen Testamentin jälissä ja kasvattaa rakkauden, ilon ja rauhan hedelmiä.

Ja me tiedämme, että se on elämä eikä kuolema, joka vallitsee siinä yksinäisessä vankihuoneessa, jossa lapsi kuuli ylösnousemisen virsiä, sama elämä, joka nyt viettää voittoansa hänen sydämessään, joka lauloi niitä, olipa hän missä hyvänsä!

XXV.

Theklan kertomus.

Lokakuulla 1522.

Taas tulevat kirjeet säännöllisesti Flanderista; ja enemmiten ovat uutiset iloisia. Ei missään koko mailmassa, niin Bertrand kirjoittaa, vastaan-oteta evankelista totuutta niin innokkaasti, kuin siellä. Suurten, vapaitten kaupunkien asukkaat ovat niin kauan aikaa olleet tottuneina päättämään itseksensä ja vapaasti lausumaan ajatuksiansa. Ne Augustinilais-munkit, jotka opiskelivat Wittenbergissä, ottivat evankeliumin mukaansa Antwerpeniin ja saarnasivat sitä julkisesti kirkossansa, joka täyttyi hartaista kuulioista niin, että isot joukot saivat seisoa ulkopuolella ovia. Tosin sanoo Bertrand, että priorin ja pari kolme munkkia on pantu vankeuteen, tutkittu Brüsselissä ja saatu vaikenemaan; mutta muut jatkavat pelkäämättä saarnaamistaan, ja vainomus on vaan vaikuttanut, että kaupunkilaisten into on enentynyt.

Kuitenkin se suuri uusi tapaus, johon kaikkien meidän huomiomme nyt on kääntynyt, on T:ri Lutherin Uuden Testamentin ilmestyminen. Chriemhild kirjoittaa, että se on hänen kalliin lahjansa, koska hän itse pelkää puhumasta paljon ja suorastaan lukee vaan, ja talonpojat näyttävät ymmärtävän tätä kirjaa paremmin, kuin mitä hän voi sanoa siitä taikka myöskin, jos he joskus tulevat semmoiseen paikkaan, joka hämmennyttää heitä, huomaavat he tavallisesti, että se käy aivan selväksi, kun vaan lukivat eteenpäin. Ulrich lukee sitä myöskin, kirjoittaa hän, joka ilta kaikkien palveliain kuulten, ja se näyttää kummallisella tavalla liittävän perheen yhteen. He tuntevat, että ovat viimein löytäneet jotakin arvaamattoman raitista, joka ei kuitenkaan ole mikään eri ihmisten tai ihmisluokan "etuoikeus", vaan kaikkien yhteinen omaisuus.

Useissa perheissä Wittenbergissä luetaan joka päivä tätä kirjaa, sillä niistä, jotka kerta pystyvät lukemaan, on harva, joka ei jaksakaan ostaa yhtä kappalta, koska hinta on vaan puolitoista florinia.

Uusia virsiä alkaa myöskin syntyä meidän joukossamme. Me emme elä enää vanhojen laulujen kaikulla. Muutamia päiviä sitten eräs vieras pohjasta päin lauloi T:ri Lutherin akkunalla Augustininluostarissa yhden virren, joka alkoi:

"Es ist das Heil uns kommen her."

T:ri Luther pyysi, että se laulettaisiin uudestaan. Se oli vastaus Preussista siihen iloiseen sanomaan, joka on niin laajalle levinnyt hänen sanojensa kautta! Hän sanoi, että hän kiitti Jumalaa täydestä sydäimestä.

Meitä ilahuttaa kovasti, kun olemme taas saaneet Evan meidän joukkoomme. Ei hänen sanansa eikä hänen tekonsa tee tätä, vaan hänen olentonsa. Se tuntuu enemmän soitannon vaikutukselta, kuin mikään muu, minkä minä tiedän. Jonkunlainen tyvennys leviää sydämeen, kun vaan on yhdessä hänen kanssaan. Ei kukaan näytä ottavan niin vähän tilaa eikä tekevän niin vähän melua mailmassa, kuin Eva, kun hän on jossakin; vaan kuitenkin, kun hän on mennyt, on niinkuin soitto ja valo olisivat poistuneet. Kaikki hänen olossaan näyttää soveltuvan kauniisti yhteen. Hänen lempeä, levollinen äänensä, hänen säyseät, hiljaiset liikuntonsa, hänen hienot kasvonjuonteensa, hänen pyöreät poskensa, nuot syvät, suloiset silmät, joista ei kukaan ikinä näytä muistavan muuta, kuin että Eva itse katselee niitten kautta toisen sydämeen.

Aivan toisin kuin minä, joka tuskin koskaan pääsen mihinkään huoneeseen, ilman että kaadan kumoon jotain taikka häiritseen jotakuta, ja harvoin osaan ruveta mihinkään keskusteluun kenenkään ennakkoluuloja loukkaamatta taikka tunteita pahoittamatta!

Minusta näyttää välisti, kuin Jumala todella olisi johdattanut Evaa "silmällensä", niinkuin virressä kuuluu; niinkuin Hän olisi kasvattanut häntä siksi, mikä hän on, armon äänensä välittömällä opetuksella eikä asianhaarain raa'alla koulutuksella. Vaan ei hän kuitenkaan koskaan näytä minulle, ettei hän toivo mitään minusta. Hänen valonsa ei ole niinkuin tähden, jota katsellessaan ajattelee, "kuinka rauhallista tuolla ylhäällä lienee", mutta joka vuodattaa niukalta valoa polullemme. Se on niinkuin nöyrä auringonsäde, joka tulee alas meidän luoksemme ja lämmittää ja ilahuttaa meitä.

Hän saattaa minut aina ajattelemaan sitä pyhää miestä, joka otettiin hiljaisesti taivaaseen, koska hän oli "*vaeltanut Jumalan kanssa*." Niin, minä olen varma, että se on hänen salaisuutensa.

Toisinaan vaan minä häjyyttäni soisin, että saisin kerran nähdä hänet oikein temmatuksi tyvennydestänsä, jotta olisin aivan varma, että se on Jumalan rauha, ei mikään yliluonnollinen eli noidan lahja eikä mikään stoalainen tunnottomuus, jonka hän on oppinut "Theologia Teutsch'ista". Välisti minä hetken ajattelen, eikö Eva liioittele, niinkuin hän olisi jo "taivaaseen otettu", niinkuin hän olisi päässyt *tuolle puolen* maallista iloa ja surua, ainakin mitä häneen itseensä tulee. Mitä muihin tulee, ei hän suinkaan ole tuolle puolen päässyt. Hänen ystävyytensä ei todella ole mitään armollisia almuja, joita hän heittää tuolta puolen virtaa, ei mikään säälivä silmänluonti semmoiseen suruun, jonka hän ymmärtää, mutta jota hän ei ikinä voinut tuntea. Enkö minä ole nähnyt, kuinka hänen huulensa värisivät, kun puhuin Bertrandin vaaroista, silloinkin, kuin minun ääneni oli levollinen, ja tuntenut hänen kyyneliänsä kasvoillani, kun hän syleili minua?

Joulukuulla 1522.

Tuohon kysymykseen on viimein vastattu! Minä *olen* nähnyt serkku Evan temmatuksi tyvennydestänsä, ja olen vihdoinkin aivan varma, ettei hän vielä ole "taivaaseen otettu." Eilen illalla istuimme kaikki arki-huoneessa. Äidin-äitimme oli nukahtanut takan viereen. Eva ja äiti puuhasivat pöydän ääressä. He auttoivat Atlantista, joka valmisteli morsius-vaatteitansa häihinsä, jotka pidetään tulevan vuoden alussa. Minä kuin isälleni T:ri Melanthonin uutta kirjaa "*Loci communes*" (jota kaikki oppineet sanovat paljoa sievemmin ja kauniimmin sepitetyksi, kuin T:ri Lutherin teokset, mutta joka minusta on vaan taidolla kokoon pantu kirja eikä ollenkaan, niinkuin kaikki T:ri Lutherin kirjoitukset, mikään ääni sydänten syvyydestä). Minua unitti vähän, niinkuin äidin-äitiäkin, ja koko ilma ympärillämme tuntui raskaalta ja hiljaiselta, kun vähäinen palvelus-tyttöemme Lotten pelästyneellä muodolla avasi oven, ja ennenkuin hän ennätti sanoa mitään, seisoipitkin, vaalea mies edessämme. Ainoastaan Eva ja minä katsoimme ovea kohden. Minä en ehtinyt ajatella, kuka se oli, ennenkuin matala, säikähtynyt ääni huudahti: "Fritz!" ja katsahtaen Evaan, näin, että hän oli mennyt tainnoksiin.

Seuraavana silmänräpäyksenä Fritz oli polvillansa Evan vieressä, puhutellen häntä kaikilla hellillä nimillä, samalla kuin äitini seisoipitkin toisella puolella, pitäen hengetöntä ruumista sylissänsä ja nyyhkyttäen Fritzin nimeä.

Rakas isämme nousi seisaalleen ja teki sekavia kysymyksiä — äidin-äitimme heräsi, hieroi silmiänsä ja hämmentyneenä katsellen joukkoa edessään lausui hiljalleen:

"Onko tämä unta? Vai ovatko Zwickau'in profeetat kuitenkin oikeassa ja tämä ylönousemus?"

Mutta ei kukaan näyttänyt muistavan, etteivät kyynelet eikä hyväilysanat eikä hätähuudot kelvanneet toinnuttamaan ketään pyörryksistä, ennenkuin suureksi ilokseni hyvä, äidillinen Elsamme ilmestyi ovelta, sanoen: "mitä täällä on? Lottchen tuli ja ilmoitti, että hänen luullaksensa täällä oli varkaita."

Elsa ymmärsi heti kaikki, kasti nenäliinan veteen, hautoi Evan otsaa ja löyhytti hänelle viileätä ilmaa, kunnes hän tuokion perästä heräsi lyhyellä huokauksella. Vähän ajan jälkeen hänen silmiänsä aukenivat, ja kun ne kääntyivät Fritziiin, palasi täydellinen levollisuus hänen kasvoihinsa. Hän asetti toisen kätensä toisen päälle, johon Fritz oli tarttunut, ja painoi jälleen kiinni silmiänsä. Minä näin suuria kyyneliä putoilevan ummistettujen silmäluomien alta. Kun hän sitten katsahti ylös ja näki äitini nojaantuneen ylitsensä, veti hän hänen kätensä puoleensa ja laski sen Fritzin käteen, ja me jätimme heidät kolme yksin.

Kun olimme kaikki läheisessä huoneessa, rupesimme yhtä haavaa itkemään. Minä nyhkytin:

"Hän näyttää kovasti nääntyneeltä. Minä luulen, että he ovat melkein tappaneet hänet."

Elsa sanoi:

"Ewalla on juuri sama katsanto, kuin se, joka oli hänellä, kun hän parani rutosta, ja Fritz seisoi liikkumaton hänen vieressään, tyly, toivoton levollisuus kasvoissaan, juuri ennenkuin hän lähti pois munkiksi ruvetakseen. Mitähän nyt tämän jälkeen tulee?"

Ja äidin-äiti sanoi heikolla, katkonaisella äänellä:

"Fritz näyttää juuri samanlaiselta, kuin iso-isänne, kun hän jätti minut hyvästi vankihuoneessa. Minun ajatukseni ovat välisti aivan sekaisin. Näyttää siltä, kuin samat asiat tapahtuisivat uudestaan. Minä tuskin käsitan, onko tämä joku unen-näkö vai aave vaiko ylönousemus."

Isämme oli ainoa, joka ei yhtynyt itkuumme. Hän sanoi, mitä oli paljon viisaampaa.

"Lapset, suurin ilo, jonka perheemme on nähnyt siitä, kuin Fritz lähti, on kohdannut meitä tänään. Lausukaamme Jumalalle kiitoksia." Ja me seisomme kaikki hänen ympärillensä, kun hän otti vähäisen sametti-lakkinsa paljaasta päästänsä ja kiitti Jumalaa, johon me kaikki nyhkyitimme Amentamme. Tuosta me tyynnyimme; se ankara tunteitten kuohu, jossa meidän tuskin oli mahdollinen eroittaa iloa surusta, asettui, ja me aloimme ymmärtää, että se todella oli suuri ilo, joka oli meille annettu.

Silloin kuulimme vähäisen kahinan, ja äitini kutsui meidät takaisin; mutta hän oli tullessamme kahden kesken Fritzin kanssa, jonka nyt täytyi vastaan-ottaa summaton joukko hyväilyjä ja tervehdyksiä.

"Tule, Fritz ja näytä äidin-äidille, että olet elossa etkä koskaan ole ollut kuollut", lausui Elsa. Sitten hän lisäsi ja hänen silmiänsä täyttyivät kyynelillä: "kuinka paljon sinä olet saanut kärsiä! Jollen olisi muistanut sinua, ennenkuin sait tonsurin, olisin tuskin tuntenut sinua nyt mustalla pitkällä parrallasi ja vaaleilla, laihoilla kasvoillasi."

"Niin", arveli Atlantis sillä hyvin mietityllä tavalla, jolla hän tavallisesti ilmoittaa keksintöjensä, "epäilemättä se on syy, miksi Eva tunsu Fritzin, ennenkuin Thekla, vaikka molemmat istuivat vastapäätä ovea ja varmaan näkivät hänet yhtäaikaa. Eva muisti hänet, ennenkuin hän sai tonsurin."

Me nauroimme kaikki vähän Atlantian keksintöä, jonka vuoksi hän katsahti ylös hämmentyneellä muodolla ja lausui: "luuletko siis, että Eva ei tuntenut häntä? Minä en tullut sitä ajatelleeksi. Kenties hän siis luuli Fritziiä varkaaksi, niinkuin Lottchen!"

Fritz oli hartaassa keskustelussa äitimme kanssa eikä huomannut meitä, mutta Elsa hymyili leppeästi, kun hän taputti Atlantian kättä ja sanoi:

"Konrad Winkelried lienee puhunut hyvin selvästi, siskoseni, ennenkuin ymmärsit häntä."

"Niin hän puhuikin, sisar Elsa", vastasi Atlantis totisesti. "Mutta mitä tämä Evaan koskee?"

Kun menin ylös huoneesemme, Evan ja minun, oli hän polvillansa vuoteen vieressä. Hetken perästä hän nousi ja syleillen minua lausui:

"Jumala on sangen hyvä, Thekla. Minä olen uskonut sitä niin kauan, mutta ei koskaan puoleksikaan niin paljon, kuin tänä iltana."

Minä näin, että hän oli itkenyt, mutta hänen kasvonsa olivat tyvenet, kuin ennenkin, sillä eroituksella vaan, että niissä oli vähän enemmän päivänpaiaetta.

Tuosta, ikäänkuin hän olisi pelännyt, että hän omassa onnessansa oli unhottanut muut, tarttui hän käteeni ja lausui:

"Kallis Thekla, Jumala johdattaa meitä jokaista kaikkien mustien päivien lävitse aamuun. Me emme saa koskaan enää epäillä Häntä!"

Ja sen enempää puhumatta lähdimme levolle. Kun heräsin aamulla, istui Eva minun vieressäni, lamppu pöydällä ja iso latinainen raamattu avoinna edessäni. Minä katselin hänen kasvojansa vähän aikaa. Ne näyttivät niin puhtaalta ja hyvältä ja onnelliselta, niissä asui sama katsanto, joka aina autti minua ymmärtämään näitten sanojen merkitystä: "Jumalan lapsi", "lapsukaiset", joksi T:ri Melancthon sanoo Herramme nimittäneen opetuslapsiansa juuri ennen, kuin hän jätti heidät. Niissä oli niin paljon "*lapsen*" kirkasta luottamusta, vaan kuitenkin niin paljon sitä rauhaa ja syvyyttä, joka tulee *Jumalta*.

Kun olin kotvasen aikaa katsellut häntä, sulki hän raamatun ja alkoi muuttaa yhtä vaatteustani, jonka hän oli luvannut valmistaa jouluksi. Ommellessaan hyräili hän tapansa mukaan hiljalleen muutamia vanhan kirkkosoiton säveliä. Viimein minä sanoin:

"Eva, kuinka monta sinä olit, kun Fritz rupesi munkiksi?"

"Kuudentoista", hän vastasi lempeästi; "hän lähti pois juuri ruton jälkeen."

"Te olette siis olleet eroitettuina koko kaksitoista vuotta", minä sanoin; "Jumala koettaa välisti kauan aikaa kärsivällisyyttämme."

"Se ei tunnu pitkältä nyt", hän arveli; "me luulimme molemmat, että Jumala oli eroittanut meidät, jopa eroittanut ainaseksi täällä maan päällä."

"Eva parka", minä sanoin; "ja tämä oli se suru, joka puolestansa teki sinut niin hyväksi."

"Minä en tietänyt, että se oli ollut niin suuri suru, Thekla", hän lausui vapisevalla äänellä, "ennenkuin eilen illalla."

"Te olette siis rakastaneet toisianne koko ajan", minä sanoin puoleksi itsekseeni.

"Niin minä luulen", hän vastasi matalalla äänellä. "Mutta minä en arvannut milloinkaan, ennenkuin eilen, kuinka paljon."

Vähäisen vaiti-olon perästä hän alkoi uudestaan hymyillen:

"Thekla, hänen mielestään minä en ole muuttunut kaikkien näitten vuosien kuluessa; minä noviisien johdattaja! Mutta voi, kuinka muuttunut hän on! Mikä elämän-pituinen kärsiminen hänen kasvoissaan! Kuinka he sentään ovat kiduttaneet häntä!"

"Jumala antaa sinun hoitaa ja auttaa häntä, ja se on sinun elämäsi työ", minä sanoin. "Oi Eva, se on epäilemättä naisen ihanin osa, kun saa parantaa niitä haavoja, joita ihmiset ovat iskeneet rakkaimpiimme maan päällä. Se on varmaan sanomattoman suuri ilo, kun vastaan-ottaa jälleen Jumalan omasta käsistä semmoisen rakkauden, jonka olitte valmiit uhraamaan Hänelle, niinkuin kalliisti olette osoittaneet."

"Äitimme ajattelee myöskin niin", hän lausui. "Hän arveli eilen illalla, että ne lupaukset, jotka vasta sitovat meitä yhteen, ovat pyhemmät, kuin mitä kukaan pyhimys tai eremiti on ikinä tehnyt."

"Sanoiko äitimme niin?" minä kysyin.

"Kyllä", vastasi Eva. "Ja hän sanoi olevansa varma, että T:ri Luther myöskin pitää sitä mieltä."

XXVI.

Fritzin kertomus.

Me olemme kihloissa. Juhlallisesti, perheemme ja ystäviemme läsnä-ollessa on Eva luvannut ruveta vaimokseni; ja muutamien viikkojen perästä menemme naimisiin. Meidän kotimme on (ainakin aluksi) oleva Thüringin metsässä siinä pappilassa, joka kuuluu Ulrich von Gersdorfin linnaan. Entinen pappi on liian vanha toimittamaan mitään. Chriemhildin mielialajatus on, että me koettaisimme muuttaa talonpoikien tilaa. Kaikki arvelevat, että lepo ja puhdas metsäilma parantaa terveyteni, joka on vähän huonontunut kaikista niistä, mitä olen kärsinyt näinä viime kuukausina. Se on huonontunut, mutta ei niin suuressa määrässä, kuin he luulevat. Minä kykenen omasta mielestäni jo mihin työhön hyvänsä. Mitä kaikkia minä olen kadottanut näinä vuosina sen kautta, että olen ollut eroitettuna hänestä! Kuinka köyhä ja yksipuolinen minun elämäni on ollut! Kuinka se levollisuus, jonka hänen läsnä-olonsa tuottaa, voimistuttaa minua tekemään mitä työtä tahansa Jumala antanee minulle!

Kummastuttava Jumalan häväistys, kun väittää, että se järjestys, johon Hän on perustanut ihmis-elämän, on epäjärjestys, että se rakkaus, jota Jumalan Poika vertaa Hänen ja kirkon keskinäiseen yhdistykseen, saastuttaa taikka alentaa sydäntä.

Ovatko siis nämät vuodet menneet hukkaan? Olenko minä noista hirveistä Eisenachin ruton ajoista saakka itsepäisenä ja hairaantuneena paennut pois siitä siunauksen osasta, jonka Jumala oli määrännyt minulle? Ovatko kaikki nämät vuodet menneet kadoksiin? Onko kaikki kärsimiseni ollut hedelmätön, tarpeeton tuska? Ja palaanko minä lopulta, kalliin ajan hukattuani ja vähentyneillä voimilla, juuri siihen kohtaan, johon olisin niin kauan aikaa sitten päässyt?

Evan suhteen minä olen varma, ettei niin ole laita; jokaisella askeleella hänen matkallaan on rakastava käsi johdattanut häntä. Eikö luostari hänen kauttansa muuttunut muille kodiksi taikka ijankaikkisen kodin tieksi? Entä itse suhteeni? Niin, minullekin nämät vuodet ovat antaneet enemmän, kuin mitä ovat vieneet. Niitten, joitten tulee auttaa aikansa eksyneitä ja rasisettuja ihmisiä, täytyy ensin astua aikansa taistelun keskelle. Eikö se ole tämä, joka tekee myöskin Martin Lutherin kansakuntamme opettajaksi? Eikö se ole tämä, joka voimistuttaa heikkoja ja syntisiä ihmisiä saarnaamaan evankeliumia taivaan enkelien sijasta?

Pyhät enkelit lauloivat taivaallisesta korkeudestaan suuren riemun iloista sanomaa, mutta paimenet, kalastajat ja publikanit levittivät sen ihmisten koteihin. Se enkeli, joka vapautti apostolit vankihuoneesta, sanoi, ikäänkuin itse-altansa, sydämensä kyllyydestä: menkää ja puhukaat kansalle tämän elämän sanat. Mutta sen Pietarin vapisevat huulet, joka oli kieltänyt, ja Thomaksen, joka oli epäillyt, ja Johanneksen, joka oli väärin ymmärtänyt, ne väärätkin puhukaat elämää tuottavat sanat ihmisille, kieltäville, epäileville, väärin ymmärtäville ihmisille, kertomaan, mitä he tiesivät, ja kuinka Vapahtaja voi anteeksi antaa.

Se ääni, joka kesken kehnoja vannomuksiaan vaikenä jumalallisen, anteeksi-antavan rakkauden katseesta, se kaikkui mahtavammalta, kuin koskaan yli-enkeli Mikaelin ääni!

Ja kun Farisealaiset, jäykimmät kaikista, olivat voitettavat, otti Jumala Farisealaisten joukosta Farisealaisen, Jumalan pilkkaajan, vainoajan, yhden, jonka sopi sanoa: "minäkin saan kerskata lihasta," "minä vainosin Jumalan seurakuntaa."

Oliko Davidin salainen taistelo turha, kun hän tarpoi leijonan ja karhun, puollustaaksensa muutamia lampaita erämaassa, ja koetti niitä aseita, joilla hän surmasi Goljatin ja pelasti Israelin sotalaumat? Menivätkö Martin Lutherin vuodet Erfurtin luostarissa hukkaan? Taikka eivätkö ne ole olleet hänen elämänsä koulupäivät, se asepaaja, jossa hänen aseensa taottiin, se miekkailu-paikka, jossa hänen silmänsä ja kätensä harjaantuivat tappelutannerta varten?

Hän on nähnyt luostarit sisäpuolelta; hän on tuntenut luostari-elämän sisäpuolelta. Hänen sopii sanoa kaikista noista ulkonaisista säännöistä: "minä olen koettanut niitä ja havainnut, ettei ne kykene sydäntä pyhittämään." Tämä se on, joka antaa erinomaisen voiman hänen sanoilleen ja kirjoilleen. Tämä se on, joka Jumalan armon kautta on tehnyt, että hän pystyi kääntämään Paavalin, Farisealaisen ja apostolin, epistolia niinkuin hän on tehnyt. Pyhä Henki oli aikoja ennen kääntänyt totuudet hänen oman kokemuksensa kielelle ja piirtänyt ne hänen sydämeensä; jotta, kun hän käänsi kreikan saksaksi, todisti hän myöskin asioita, joita hän itse oli nähnyt, ja raamattu hänen kynänsä jäljiltä kuuluu, kuin se olisi ollut alkuansa kirjoitettu saksan kielellä Saksan kansalle.

Ei minultakaan minun kohdallani tämä aika ole mennyt hukkaan. Löytyy monta totuutta, joita ei kokonaan opi, ennenkuin kokee niitten erehdysten kovaa orjuutta, jotka vastustavat niitä.

Kukaties mekin autamme toisiamme ja muita paremmin, kun olemme kasvatetut näin erikseen. Tavallisesti minä ennen uneksin, että saisin ilon johdattaa Evaa ulos elämään. Mutta nyt antaa Jumala hänet takaisin minulle, rikastettuna kaikkien noitten vuosien kokemuksella, ei sinä lapsuuden Evana, jona viimein näin hänet, vaan täydelliseksi naiseksi kypsyyneenä; ei ainoastaan, että hän kuvastelisi

minun ajatuksiani, vaan yhdistäisi elämänsä kyllyyden minun elämäni.

XXVII.

Evan kertomus.

Wittenbergissä, Tammikuulla 1523.

Kuinka vähän minua aavisti, että Fritzin muisto oli niin kutoontunut koko minun elämäni! Hän puolestansa sanoo, että hän liian hyvin tiesi, kuinka minun muistoni oli liittynyt jokaiseen hänen toivoonsa ja tunteeseensa!

Mutta hän taisteli kauan sitä vastaan. Hän sanoo, että tämä taistelo oli paljoka tuskallisempia, kuin kaikki, mitä hän jälestäpäin vankihuoneessa kärsi. Monena vuotena hän luuli, että oli synti ajatella minua. Minä en koskaan katsonut synniksi ajatella häntä. Minä olin varma, ettei niin ollut, vaikka rippisäni olisi sanonut mitä hyvänsä. Sillä enemmän, kuin mistään muusta, olin minä aina kiittänyt Jumalaa kaikesta siitä, mitä hän oli ollut minulle ja opettanut minulle, ja minä tiesin niin varmaan, ettei se suinkaan ollut mitään väärää, josta voin Jumalaa kiittää.

Mutta nyt minun on *velvollisuus* rakastaa häntä kaikkein enimmäin. Siitä minä olen aivan varma. Eikä se tosiaankaan ole vaikeata. Ainoa pelkoni on se, että hän pettyy minun suhteeni, kun hän päivästä päivään havaitsee, mimmoinen minä olen, ja kaukaisuuden pyhä loisto on kadonnut. Vaan en minä kuitenkaan todella pelkää. Rakkaus solmii kauniimpia sädeseppeleitä, kuin kaukaisuuden sumut. Emmekä me odota ihmeitä toisiltamme taikka luule, että elämä on mikään paratiisi. Ainoastaan sitä sanomatonta iloa, kun saa seisoa vieretysten jokaisessa taistelossa, koetuksessa, ilossa, ja tukea toinen toistansa! jos minun käy sanominen "ainoastaan" tästä! Minä luulen, että meidän apumme on oleva molemminpuolinen. Vaikk'en minä ole niin voimallinen eikä niin viisas, kuin hän, vaikka minun ajatukseni ja kokemukseni piiri on niin paljon ahtaampi ja jäntevyyteni vähempi, tunnen minä kuitenkin, että minussa on jonkunlainen voima, joka ehkä jollakin lailla joskus auttaneekin Fritzinkin. Ja tämä se on, joka tekee, että minä ymmärrän näitten eron vuosien hyödyn, joitten kautta olisin kukaties muutoin kadottanut niin paljon. Yhdessä hänen kanssaan näyttää koko mailma niin paljoka suuremmalta ja korkeammalta, vaan kuitenkin minä tunnen, että Jumala on näinä vuosina opettanut minulle jotakin, ja se on onni, kun saa tuoda hänelle vähäistä enemmän, kuin mitä minulla olisi ollut aikaisemmalla tytön ijjälläni.

Minun tähteni hän siis teki sen lupauksen, että hän jättäisi meidät ijjäksi!

Ja tati Cotta on niin onnellinen. Kun Fritz tuona iltana palasi, ja me kolme olimme jätetty yksin, sanoi hän vähäisen vaiti-olon jälkeen:

"Lapset, langetkaamme kaikki polvillemme ja kiittäkäämme Jumalaa, että Hän on täyttänyt sydämeni halun."

Ja sitten hän jutteli meille, mitä hän aina oli toivonut ja tuuminut Fritzin ja minun suhteen ja kuinka hän oli ajatellut Fritzin luopumista mailmasta syntiensä rangaistukseksi; mutta kuinka hän nyt oli vakuutettu siitä, että se kirous, jonka Vapahtaja oli antanut meidän tähtemme sanomattomassa määrässä voitti kaikki, mitä hän milloinkaan olisi voinut kärsiä, ja että kaikki nyt oli kannettu, naulittu katkeraan ristiin, revitty rikki ja pyyhitty pois ijjäksi. Ja nyt, niinkuin hän sanoi, tuntui hänestä siltä, kuin viimeinen onnettomuuden jäännös olisi poistettu ja hänen elämänsä alkaisi uudestaan meissä, siunattuna ja siunaavana enemmän, kuin hän koskaan oli rohjennut uneksia.

Fritz ei puhu mielellään paljon siitä, mitä hän kärsi Dominicanin-luostarin vankihuoneessa, ja kaikkein vähemmän minulle; sillä, vaikka minä yhä sanon itselleni: "se on ohitse — ohitse ainaiseksi!" näyttää kaikki, milloin hyvänsä vaan ajattelen, että hän on ollut kauhealla kidutuspenkillä, tapahtuvan uudestaan.

Hän aikoi juuri paeta sinä iltana, kuin he tulivat ja veivät hänet kidutushuoneeseen tutkittavaksi. Ja sitten he kantoivat hänet takaisin vankihuoneeseen ja näyttävät jättäneen hänet kuolemaan sinne. Kahteen päivään he eivät lähettäneet hänelle mitään ruokaa; mutta silloin se nuori munkki, joka oli ensin puhutellut häntä ja kehoittanut häntä tulemaan luostariin, laittoi niin, että hän salaa pääsi melkein joka päivä hänen luoksensa ruoalla, vedellä ja lempeillä, säälivillä sanoilla, kunnes hän

voimistui vähän, ja he yhdessä pakenivat sen aukon kautta, jonka Fritz oli kaivanut seinään ennen tutkintoa. Mutta heidän pakonsa huomattiin pian, ja heidän täytyi piileskellä monta viikkoa luolissa ja metsän loukoissa, ennenkuin heidän onnistui kulkea maakunnan lävitse ja viimein päästä Wittenbergiin.

Mutta kaikki on ohitse nyt. Eikä kuitenkaan ohitse. Hän, joka kerran kärsi, ei unhota koskaan sitä kärsimistä, jota uskollisesti kannettiin hänen tähtensä. Ja Dominicanin-luostarin vankihuone on oleva voiman lähde Fritzille, kun hän saarnaa talonpojille Thüringin metsässä. Hänen sopii sanoa: "*Jumala tulee kaikissa koetuksissa. Hän ei salli, että teitä kiusataan enemmän, kuin kestätte. Minä tiedän sen sillä minä olen koettanut sitä.*" Tämä luullakseni auttaa häntä paremmin kääntämään raamattua köyhien sydämille, kuin se kreikka ja hebrean, jonka hän oppi Romassa ja Tübingissä.

XVIII.

Elsan kertomus.

Koko meidän pikku mailmamme on tätä nykyä semmoisessa kiitollisuuden ja ilon tohussa, että minä luullakseni olen ainoa, joka ei vielä ole aivan pois suunnilta.

Rakas äiti liehuu molempien kadotettujensa ympärillä hiljaisella tyytyväisyyden kuherruksella, niinkuin kyyhkynen pesänsä ympärillä, ja on niin toimissaan nyt, kuin hän naittaisi pois ensimmäisen tyttärensä taikka itse olisi morsian eikä oikea ja kunnioitettu äidin-äiti, niinkuin hän todesti on. Chriemhildin ja minun olisi vaikea pysyä kadehtimatta, jollei meillä olisi oma yksityinen lohdutuksemme kotona.

Eva ja Fritz ovat tosiaan paljon älykkäämmät. He eivät luule, niinkuin rakas äitimme, että ovat koko mailman keskus, vaan katsovat itseänsä koko mailman palvelioiksi, joka on enemmän kristityn tapaista, vaikka silläkin on rajansa. Minun täytyy pitää sitä suurena siunauksena, että heillä on Chriemhild ja Ulrich, ja erittäin Gottfried ja minä, jotka hoidamme heidän maallisia asioitansa.

Esimerkiksi liina-vaatteet. Evalla tietysti ei ole vähintäkään ja mitä hänen morsius-hankkinaanansa tulee, luulen minä, että hän olisi tyytyväinen menemään vihille nunnan vaatteissa taikka siinä talonpoikaispuvussa, jossa hän pakeni Nimptschenistä. Minulla on kuitenkin varoja, jotta, kosk'ei ole luultavaa, että pikku Greeta juuri vielä tarvitsee niitä, epäilemättä sopivat tähän. Greeta käy vasta yhdeksättä, mutta minä ajattelen aina, että on hyvä olla hiukan ennakolla; ja palvelustytöilläni oli jo arkuttain liinavaatteita valmiina hänelle, joka nykyisissä oloissa näyttää erityiseltä Jumalan edeskatsomukselta.

Gottfried tahtoo välttämättömästi valita Evan hääpuvun. Ja äitini luulee, että hänen oma, peritty, juveleilla ja helmillä koristettu liina-päähineensä (jonka me kerta köyhyydessämme olimme vähällä myydä eräälle kauppiaille Eisenachissa) on erittäin säilynyt Evaa varten.

Se on hyvä, että Atlantis, jonka häät pidetään samana päivänä, on niin nöyrä ja vähän vaativa, ja että hänen morsius-hankkinansa jo on melkein täydessä kunnossa.

Chriemhild ja Ulrich ovat taivuttaneet vanhan ritarin rakentamaan uutta pappilaa; ja Chriemhild kirjoittaa, kuinka hupaista on nähdä, kun se kohoo kylän rakennusten välistä, ja ajatella, mikä siunauksen lähde tämä huone on oleva kaikille.

Äidin-äitimme tahtoo väkisin rakkailla, heikoilla käsillänsä ottaa osaa Evan häävaatteitten varustamiseen. Hän on hakenut kaikki entisen komeutensa vähäiset jäännökset ja tuonut esiin monen kummallisen, vanhan koristeen muinaisten Schönbergein aarteistosta.

Kristofer toimittaa salaisesti heille kirjastoa, joka sisältää kaikki T:ri Lutherin ja T:ri Melancthonin kirjat kauniissa siteissä ja tiesi kuinka monta muuta oppinutta teosta lisäksi.

Ja synkkämielisyys on kokonaan kadonnut Fritzin kasvoista taikka on vaan jälillä, niinkuin virran syvyys, joka tekee lainetten välkkeen sitä kirkaammaksi.

Paino näyttää poistuneen Evan ja hänen sydämeltänsä. Molemmat näyttävät ensi kerran semmoisilta, joksi olivat aiotut.

Juuri nyt täyttää kuitenkin toinen tapaus melkein yhtä paljon äidin-äitimme sydämen.

Muutamia päiviä sitten toi Kristofer kotiin kaksi muukalaista, joita hän esitteli meille. Kun äidin-äiti näki heidät, putosi kudin hänen käsistään. Hän nousi mennäksensä heitä vastaan ja lausui muutamia sanoja semmoisella kielellä, jota emme kukaan ymmärtäneet.

Vieraitten kasvot kirkastuivat, kun hän puhui, ja he vastasivat samalla kielellä.

Hetken keskusteltuansa kääntyi äidin-äitimme meihin ja sanoi:

"He ovat Bömiläisiä — he ovat Hussitejä. He tuntevat minun puolisoni nimen. Se totuus, jonka tähden hän kuoli, elää vielä minun maassani."

Vanhojen muistojen tulva oli liian väkevä hänelle. Hänen huulensa vapisivat, kyynelät vuotivat pitkäänsä hänen poskiltansa eikä hän kyennyt puhumaan sen enempää.

Vieraat suostuivat jäämään isäni katon alle yöksi ja kertoivat meille, minkä asian vuoksi olivat tulleet Wittenbergiin.

Polvesta polveen, siitä kuin Johan Huss martyrina kuoli, oli, he sanoivat, se totuus, jonka hän opetti, säilynyt Bömässä, aina hengen kaupalla ja usein hengen menolla. Toisinaan oli se kummastuttanut heitä paljon, ettei missään muualla mailmassa, paitsi siellä, kuulunut mitään semmoisista, jotka uskoivat samaa totuutta. Oliko mahdollista, että Jumalan totuus oli karkoitettu heidän vuorilinnoihinsa? Niinkuin Elias muinoin teki heidän mieli huutaa erämaassaan: "minä, minä vaan, olen jäänyt jällelle."

"Mutta heidän ei suinkaan ollut oikeus ajatella niin", sanoi äitini, joka ei koskaan sallinut, että vanhaa oppia liian paljon moitittiin. "Jumalalla on aina ollut omansa, jotka ovat rakastaneet Häntä mustimpina aikoina. Kuinka monesta luostarin kammiosta ovat hurskaat sydämet katsoneet ylös Hänen puoleensa! Siihen vaaditaan paljon Pyhän Hengen opetusta ja monta taisteloa, ennenkuin Lutherin kaltainen syntyy; mutta minun luulteni ei kristityksi päästäkseen tarvitse, kuin koskea Kristuksen vaatetun lievettä."

"Niin", sanoi Gottfried, avaten rakkaita Galatalais-epistolaa selityksiä: "mitä T:ri Luther sanoo, on aivan totta: 'oli muutamia entisiä aikoina, joita Jumala kutsui evankeliumin sanan ja kasteen kautta. Nämät vaelsivat yksinkertaisuudessa ja sydämen nöyryydessä, luullen, että munkit ja hengelliset veljet ja ainoastaan semmoiset, joita piispat olivat voidelleet, olivat jumalaisia ja pyhiä, vaan he itse Jumalasta eroitettuja ja maallisia eikä mahdollisia joutumaan heidän verroillensa. Jonka vuoksi he myöskin, kun tunsivat, ettei heissä itsessä ollut mitään hyviä tekoja, joita olisi sopinut asettaa Jumalan vihaa ja tuomiota vastaan, pakenivat Kristuksen kuolemaan ja kärsimiseen, ja pelastettiin tässä yksinkertaisuudessaan.'"

"Epäilemättä oli niin", vastasivat bömiläiset lähettiläät. "Mutta tämä kaikki oli kätketty ihmisten silmiltä. Kaksi kertaa toimittivat isämme salaisia lähettiläitä ympäri koko kristikuntaa, että näkisivät, löytäisivätkö ketään, joka ymmärtäisi, joka etsi Jumalaa, mutta kaikkialla he tapasivat huolimattomuutta, epä-uskoa, pimeyttä, vaan ei vastausta."

"Voi", lausui äitini, "tämä on semmoinen tutkinto, jota vaan Jumalan silmä voi toimittaa. Kuitenkin olivat ajat epäilemättä mustat."

"He palasivat mitään vastausta saamatta", jatkoivat muukalaiset, "ja taas isämme tekivät raskasta työtä ja kärsivät yksinään. Mutta nyt ovat elämän äänet saavuttaneet meidät vuoristoissamme kaikista mailman ääristä; ja me olemme tulleet Wittenbergiin kuuntelemaan sitä ääntä, joka ensin herätti ne, ja pyytämään veljeyttä täällä olevain evankelisten kristittyjen kanssa. T:ri Luther on toivottanut meitä tervetulleeksi, ja me palaamme vuorillemme kertomaan kansallemme, että aamu on viimein koittanut mailmalle."

Ilta kului hupaisessa keskustelussa. Ennenkuin me erosimme, toi Kristofer luuttunsa, ja me veisasimme kaikki yhdessä Johan Hussin virren, jonka T:ri Luther on julkaissut omien virsiensä joukossa:

"Jesus Christus nostra salus."

Jesus Kristus vapauden
Meille toi ja elon uuden,
Piinan kautta katkeran
Kahleet mursi kuoleman.

Jotta liittyis muisto tähän,
Ruumistaan ja vertänsä hän
Antaa meidän nauttia

Leivän, viinan muodossa.

Katsokoon se, ken käy pöytään,
Että ansainneeks hän löytään:
Kenpä tässä kavaltaa,
Elon sijaan kuolon saa.

Armon-atriasta siitä
Isää Jumalata kiitä,
Joka syntis tähden vaan
Poikans' antoi kuolemaan.

Vakavast' usko: sairahille
Ravinto se ompi, niille,
Joita synnit huolettaa,
Tuskat, vaivat rasittaa.

Tätä armon ajoitusta
Moni työllään tahtoo ostaa.
Jos sun hyvä on jää pois,
Turmeltua sielus vois.

Tulkoot tänne, Herra sanoo,
Jotka armahtamist' anoo,
Vahv' ei kaipaa lääkintää,
Pilkaks hällen apu jää.

Jos saat avun itsestäsi,
Miks siis kuolin edestäsi?
Jättäköön se pöydän tään,
Ken voi auttaa itseään.

Tään ken sydämellä suulla
Tunnustaapi kaikkein kuulla,
Hän se mahdollinen on,
Sielulleen saa ravinnon.

Hedelmätkin tästä saapi:
Lähimmäistään rakastaapi,
Sen suo lähimmäisellen,
Minkä luoja hänellen.

Sen perästä veisasimme Lutherin oman ihanan saksalaisen virren:

"Nun freut euch, liebe Christeng'mein."

Nyt Kristikunta iloitkaan,
Ja riemuin rientäkäämme
Kaikk' yhdessä nyt laulamaan
Ylistäin ystäväämme,
Jaloja ihme-töitähän,
Joit' eestämme on tehnyt hän;
Ne kalliisti hän osti.

Ma vallass' olin perkelen,
Ja päällän kuolon taakka;
Yöt, päivät tuskiss syntien,
Mun syntymästäin saakka,
Ja yhä vaivuin syvempään,
Ei hyvää minuss' yhtäkään,
Mun riivannut on synti.

Ei työni mistään kotoisin,
ei hyvää toimissani;
Jumalan tahdon hylkäsin,
Ihailten vapauttani;
Mun tuskan' epäilyyn mun vei,
Osaksein kuolema vaan jäi

Ja helvetinkin piinat.

Mut luoja sääli armias
Mun kohtalooni nurjaa;
Hän olla tahtoi laupias,
Mua auttaa tahtoi kurjaa;
Minulle jakoi armojaan,
Sit' ei hän tehnyt suotta vaan;
Parastaan tahtoi antaa.

Pojalleen lausui rakkaallen;
"Nyt aik' on armahduksen;
Vereni kallis, kurjallen
Vie sanat lohdutuksen;
Hänt' auta synnin tuskista,
Ja murra karvas kuolema,
Hänt' elämään vie kanssas!"

Ja kuuliaisna isälleen
Maan päälle poika tuli
Kohdusta puhtaan neitsyeen
Ja vertaiseni oli.
Ja salaa teki tointahan,
Puvussa halvan kulkijan
Hän perkeleen nyt voitti.

Hän sanoi mulle "minuun vaan
Sa luota turvallisna;
Ma omas olen kokonaan
Ja pysyn uskollisna;
Min' olen sun, sin' olet mun,
Mun tieni ovat myöskin sun,
Meit' eroita ei kenkään."

"Vereni minä vuodatin
Ja elämäni annoin;
Sun eesstäs' kaikki kärsinkin
Ja kaikki vaivat kannoin.
Ja syyttömänä kuolemaan
Ma lähdin synteis' tähden vaan,
Jott' autuuden sä saisit."

"Taivaasen isän luokse taas
Ma lähden elon tieltä;
Siell' olen sinun valtiaas',
Lähetän hengen sieltä,
Mi murheissa sua lohduttaa,
Mua tuntemahan opettaa
Ja totuudessa ohjaa."

"Kuin minä teen ja opetan,
Tee, opeta sä täällä,
Niin että valta Jumalan
Tääll' enentyis maan päällä;
Ja vältä mieltä ihmisten,
Se pilaa kalliin aartehen;
Se viimeinen on neuvo!"

Jälestäpäin lauloivat Eva ja Fritz, äitimme erityisestä pyynnöstä vanhan-aikaisen latinaisen ylösnousemus-virren.

[*Mundi renovatio*
Nova parit gaudia etc.]

Uus' on luonto uudestaan,
Uus on taasen ilo maan,
Luoja noussut haudastaan,

Siitä kaikki riemastuu:
Kilvan luodut ylistäin
Katselevat, kuinka näin
Luojan voitto kirkastuu.

Taivas loistaa kirkkaammin,
Tyyntyy meren laineetkin,
Ilma henkää vienommin,
Kedot, laaksot kukoistaa,
Kuivat ruohot verestyy,
Kuolleet kaikki virkistyy,
Kun vaan kevät puhaltaa.

Elon tie nyt auki on,
Paratiisin ilohon,
Jonka kadottanut on,
Ihminen käy taasen nyt;
Tulimiekka enkelin
Hänt' ei estä kauemmin,
Niin on Luoja säätänyt.

[Adam St. Victor'ilta kahdennellatoista vuosisadalla.]

Seuraavana aamuna jättivät vieraat meidät; mutta koko päivän istui äidin-äitimme ääneti ja levollisena, kädet ristissä ja työtä tekemättä, joka ei muutoin ollut hänen tapaista. Kun illalla jälleen olimme koossa — niinkuin nyt tapahtuu joka päivä vanhassa kodissa — sanoi hän tyveneesti: "lapset, veisatkaat minulle '*Nunc dimittis*' (Simeonin kiitosvirsi). Jumala on täyttänyt kaikki sydämeni toiveet; ja jos se olisi Hänen tahtonsa, lähtisin minä nyt mielelläni rauhassa kuolleitten luo. Sillä minä tiedän, että he elävät Hänessä."

Sitten rupesimme haastelemaan menneistä ajoista. Se oli Evan ja Fritzin, Atlantin ja Konradin hääpäivän aatto. Ja me, yksi perhe yhdessä uskossa, jouduimme itse-altamme puhumaan niistä eri teistä, joita myöten Jumala oli johdattanut meidät samaan päämäärään.

Minun edessäni kangastivat entiset ajat, jolloin pyhyiden perikuva kohosi minun elämäni ylitse kauheana ja kivisenä, niinkuin Wartburgin linna (jossa haltiapyhimykseni oli elänyt) Eisenachin katujen ylitse; ja myöskin Kristus Herra minusta näytti, niinkuin Luther sanoo, "lainsäätäjältä, joka antaa kovempia ja raskaampia käskyjä, kuin Moses itse" leppymättömältä, luoksensa laskemattomalta tuomarilta, jonka valta-istuin on kaukana ylhäällä taivaan kylmillä aloilla; ja taivas näytti korkeamuuriselta luostarilta, joka oli täynnä yhtä ankaria nunnia, kuin tati Agnes. Sitten muutos, joka tuli koko minun sydämeeni, kun opin T:ri Lutherin kautta, että Jumala on rakkaus — on Isämme; että Kristus on Vapahtaja, joka antoi itsensä meidän synteimme tähden ja rakasti meitä enemmän, kuin henkeänsä; että taivas on Isämme huone; ettei pyhyys ole muuta, kuin rakastaa Jumalaa, joka on niin hyvä ja joka on niin rakastanut meitä, ja rakastaa toinen toistamme; että ainoa velvollisuutemme on kiittää Jumalaa ja tehdä hyvää; — kun tuo sana "meidän", niinkuin T:ri Luther sanoo, oli kirjoitettu syvästi minun sydämeeni — että Hän kuoli *meidän* syntiemme tähden — minun syntieni — että kaikkien tähden, meidän, *minun*, Hän antoi itsensä.

Ja nyt Fritz jutteli meille, kuinka hän oli vaivannut ja kiusannut itseänsä sovittaaksensa Jumalaa, kunnes hän huomasi T:ri Lutherin opin kautta, että syntimme ovat poistetut Jumalan Karitsan kautta, joka ei ollut ihmisen lahjan uhri, vaan Jumalan; "että tuossa yhdessä personassa, Jesuksessa Kristuksessa, meillä oli syntien anteeksisaaminen ja ijankaikkinen elämä;" että Jumala on meille, niinkuin isä tuhlaajapojalle — pyytäen meitä tulemaan sopimaan Hänen kanssaan. Ja hän kertoi meille, kuinka hän oli kaivannut pappia, joka erehtymättä tuntisi koko hänen sydämensä, rauhoittaisi häntä hänen omien tunnustuksiansa petollisuuden ja vaillinaisuuden suhteen ja vakuuttaisi hänelle, että, vaikka hän tiesi tyyni kaikki hänen syntinsä ja kaikki niitten vaikeuttavat kohdat, hän kuitenkin julisti hänet vapaaksi niistä. Ja viimein hän löysi tuon papin, joka tunki hänen sydämensä pohjaan, seurasi jokaista tekoa sen syyhyn, jokaista syytä sen lähteeseen, vaan kuitenkin julisti hänet vapaaksi, täydellisesti ja kohta vapaaksi — joka ei määrännyt mitään katumusharjoitusta eikä palkinnoksi vaatinut muuta, kuin kiitollisuutta. "Ja tämä Pappi", hän lisäsi, "on minun kanssani aina; minä tunnustan syntini Hänelle joka ilta taikka useammin, jos minun on tarvis; ja yhtä usein, kuin minä tunnustan, Hän julistaa vapaaksi ja käskää minun olla hyvällä mielellä — mennä rauhassa eikä tehdä syntiä enää. Mutta Hän ei ole vaan päällä. Hän asuu kaikkien pyhimmässä, joka ei koskaan enää ole tyhjänä, niinkuin vanhan temppelein yksinäinen pyhyys joka päivä vuodessa, paitsi yksi. Hän elää aina ja välittää meidän puolestamme!"

Sitten me puhuimme yhdessä niistä molemmista suurista totuuksista, joita T:ri Luther oli tuonut ilmi

meille Pyhästä Raamatusta, että on yksi sovinto-uhri, Jumalan puhdas Karitsa, joka kohta antoi itsensä meidän syntiemme tähden; ja että on vaan yksi papillinen Välittäjä, Ihmisen Poika ja Jumalan Poika; että tämän vuoksi kristityt ovat pyhä pappiskunta, joka saa toimittaa hengellisiä uhreja; ja että heikoimmallakin on uhrinsa, jonka Jumala Jesuksen Kristuksen kautta mielellään vastaan-ottaa, koska Hän ensin on Rakastetussaan vastaan-ottanut syntisen itse.

Äitimme kertoi meille lyhyesti niistä kammottavista ajatuksista, jotka hänellä oli Jumalasta, kun hän ajatteli Häntä pikemmin salaman kuin valon kaltaiseksi; siitä kirouksesta, jonka hän pelkäsi laskeneen, ikäänkuin ukkosen pilven, hänen elämänsä yli, siksi kuin T:ri Luther osoitti hänelle, että Hän oli kantanut kirouksemme, Hän, joka oli tehty kiroukseksi meidän tähtemme, ja että se oli ijäksi poistettu kaikilta, jotka turvasivat Häneen. "Ja sitten", hän lausui, "Herran Ehtoollinen opetti minulle loput. Hän kantoi meidän puolestamme ristin; Hän valmistaa meille atrian. Me saamme todella kantaa ristiä, mutta ei koskaan enää kirousta; ristiä ihmisten, kiusausta perkeleen puolelta, mutta Jumalan puolelta ei muuta kuin siunausta."

Mutta Eva sanoi, ettei hän voinut muistaa sitä aikaa, jolloin hän ei olisi ajatellut Jumalaa äärettömän hyväksi ja helläksi. Monta muuta asiaa löytyi uskonnossamme, jotka hämmennyttivät häntä; mutta tämä oli aina näyttänyt selvältä, että Jumala niin rakasti mailmaa, että Hän antoi Poikansa. Ja Hän oli aina toivonut, että kaikki muut asiat kerran tulisivat selväksi tämän rakkauden valossa. Se ilo, jonka T:ri Lutherin kirjoitukset olivat tuottaneet hänelle, oli, hänen arvellaksensa, niinkuin hän olisi nähnyt pilkut pestyksi pois kauniista taulusta, jonka ihanuuden hän oli tietänyt, mutta ei täydellisesti nähnyt — taikka niinkuin väärä luulo kalliin ystävän suhteen olisi haihtunut. Hän oli aina kummastellut noita kovia katumusharjoituksia semmoisen lepyttämiseksi, joka rakasti niin paljon, ja noita monia välittäjiä, jotka laskivat Hänen luoksensa; ja se oli sanomattoman suuri ilo, kun hän huomasi, että nämät kaikki olivat erhetystä ja että pääsö Jumalan luo oli todella avoinna — että rakkaus ja synty — elämä ja kuolema olivat yhtyneet ristinpuussa, ja että synty oli pyhjetty pois ja elämä nielaissut kuoleman.

Tämmöisiä keskustellen me vietimme hääpäivän aaton.

Ja nyt hääpäivä on kadonnut, niinkuin kirkas näky; pikku lempeä Atlantimme on lähtenyt puolisonsa kanssa heidän kaukaiseen kotiinsa, morsiuskruunut ovat pannut syrjälle, ja Eva ja Fritz ovat yksinkertaisessa puvussaan, mutta lakastumattoman ilon kruunu sydämessä menneet halpaan virkaansa metsään laittamaan vielä yhtä hurskasta papin kotoa niitten lisäksi, jotka paraikaa nousevat meidän maan kylissä.

Mutta kestää varmaan kauan, ennenkuin Greetan liinavaatteet saadaan täyteen lukuun jälleen. Me olemme juuri saaneet kuulla, että Evan ystävät, nuot yhdeksän Nimptschenin nunnaa, ovat viimein paenneet luostarista! He kirjoittivat T:ri Lutherille, joka kaikin tavoin koetti saada heille jotakin turvapaikkaa. Ja nyt on mestari Leonard Koppe Torgau'ista onnellisesti tuonut heidät Wittenbergiin kätkettyinä hänen olutvaunuihinsa. Kerrottiin, että yksi nunna oli hädissään jättänyt toisen tohvelinsa jälkeensä. He vastaan-otetaan kaikki eri perheisin, ja Gottfried ja minä saamme luoksemme Katarina von Boran, joka sanotaan olevan kaikkein luja-tahtoisin ja rohkein, ja jonka kammioista he lähtivät pakoon.

Minä olen hyvin uutterasti varustanut vierashuonettamme häntä varten, sirottaut laventelia liinavaatteisin ja koettanut tehdä kaikki kodikkaaksi tälle nuorelle tytölle, joka Kristuksen tähden on karkoitettu vanhasta kodistaan.

Luullakseni jokaisella kodilla on siunaus semmoisesta vieraasta.

Kesäkuulla 1523.

Vieraamme, jalosukuinen neiti Katarina von Bora, on saapunut meille. Hän näyttää olevan totinen ja harvapuheinen, vaikka Eva kehui häntä hupaiseksi ja mieleltään yhtä iloiseksi kuin lujaksi. Minä pelkään häntä vähän. Hänellä on jonkunlainen ylhäinen käytös, joka tekee, että minä kunnioitan häntä enemmän, kuin rakastan. Hänen silmänsä ovat mustat ja leimuavat, ja hänen otsansa on korkea ja tyven.

Tämä ei ole mitään kummallista minussa, minä olen aina ujostellut arvokkaalta näyttäviä ihmisiä; mutta minusta on niinkuin myöskin T:ri Luther olisi hiukan hämillään tämän nuoren tytön seurassa. Hän katsoo häntä vähän ylpeäksi ja umpimieliseksi. Minä en tiedä, onko se ylpeyttä vai jonkunlaista neitsyn arvon tietoa.

Minä varon, että minussa on liian paljon yksinkertaista porvarillista Cottan luontoa, etten oikein hyvin menesty hänen kanssaan.

Äidin-äitimme olisi epäilemättä ymmärtänyt häntä paremmin, kuin sekä lempeä äitimme että minä,

mutta hänen kallis, heikko ruumiinsa näyttää vähitellen riutuneen siitä ajasta, kuin bömiläisen kirkon lähettiläät kävivät täällä. Häitten perästä hän ei ole kertaakaan noussut vuoteeltansa. Hän näyttää elävän enemmän, kuin koskaan, entisyydessä ja nimittää ihmisiä niillä nimillä, joilla hän tunsii heidät nuoruudessaan, puhuen iso-isästämmme "Fransista" ja sanoen äitiämme "Greetaksi" eikä "äitiseksi." Hän näyttää elävän menneissä ajoissa ja kirkkaassa tulevaisuudessa, jonka vaan ohut verho peittää hänen näkyvistään. Taivasta kohden on se sydän, jonka maallinen näky himmentyy, yhtä avoinna, kuin koskaan. Minä istun hänen vieressään ja luen raamattua ja T:ri Lutherin kirjoja, ja pikku Greeta lausuu hänelle uusia saksalaisia virsiä, joita T:ri Luther on sepittänyt taikka Johan Hussin virsistä kääntänyt. Tänään hän tahtoi, että minä moneen kertaan luin tämän paikan: "kristin usko ei ole, niinkuin muutamat väittävät, tyhjä kuori sydämessä, siksi kuin rakkaus sitä elähyttää; vaan, jos se on todellinen usko, on se semmoisen sydämen varma luottamus ja uskallus, joka käsittää Kristuksen, jotta Kristus on uskon esine; *niin, oikeammin puhuen, uskossa on Kristus itse läsnä*. Usko vanhurskauttaa sentähden, että se käsittää ja omistaa tämän aarteen, läsnä-olevan Kristuksen. Jonka vuoksi Kristus, uskon kautta käsitettynä ja sydämessä asuen, on kristityn todellinen vanhurskaus."

Kummalliselta tuntuu, kun istuu vanhassa kodissa, jossa kaikki nyt on niin hiljaista, kallis, sokea isä aikerrassa ja vaan Thekla kotona kaikista sisarista, sillä välin kuin valo äidin-äitimme urhoollisessa, lujassa sydämessä vähitellen sammuu; taikka kun kuulee Greetan heleän, iloisen lapsen-äänien veisaavan kunniakkaan uuden ajan virsiä tälle uupuvalle sydämelle vanhoilta ajoilta.

Kun viime yönä valvoin tämän sairavuoteen luona, muistin minä paljon T:ri Lutheria hänen yksinäisyydessään Augustinin-luostarissa, kuinka hän kärsivällisesti pysyy siinä asunnossa, jonka hänen oppinsa on saattanut tyhjäksi, lähettäen ulos sieltä työntekiöitä ja opettajia ympäri koko mailmaa; ja kun mietin, mitä hän on ollut meille, Fritzille ja Evalle heidän halvassa, hurskaassa kodissaan, äidillemme, äidin-äidillemme, Bömin kansalle, pikku Greetalle, joka veisaa hänen virsiänsä minulle, noille yhdeksälle vapautetulle nunnalle, täti Agnesille luostarissa ja Kristoferille vireässä kirjapainossaan, nuorille ja vanhoille, hengellisille ja maallikoille, tekisi minun mieleni tietää, mitä tämä uusi aika on tuottava tälle miehuulliselle, hellälle, lämpimälle sydämelle, joka on orjuudesta vapauttanut niin monta sydäntä ja saattanut niin monta köyhää elämää rikkaaksi, sillä välin kuin hänen oma elämänsä vielä on jäänyt niin yksinäiseksi.

XXIX.

Evan kertomus.

Thüringin metsässä, Heinäkuulla 1523.

Se on varmaa, että Fritz ja minä menestymme paljon paremmin, kun saamme asua täällä pappilassa, kuin linnassa; alhaalla, keskellä ihmisten kotoja ja jylhän metsämaan ihania seutuja, eikä tAällä, erinänsä muista, vahvistetulla kukkulalla. Tällä minä tietysti en tarkoita, ettei sydän voi olla yhtä nöyrä linnassa, kuin mökissä; mutta minusta näyttää elämä runsaammalta ja hedelmällisemmältä ihmisten parissa, kuin jos on koroitettu heidän ylitsensä. Asumuksen luonto kuvailee elämän laatua. Ja mikä kohtalo lienee niin siunattu, kuin meidän?

Me olemme yhteydessä kaikkien kansaluokkien kanssa, että saamme palvella Mestariamme, joka tuli kaikkia auttamaan. Kasvatuksensa puolesta vetää pappi vertoja aatelismiehille taikka oikeammin niille suurten kaupunkien ylhäisimmille perheille, joilla on paljon suurempi sivistys, kuin maan-omistajilla; mutta ulkonaisten asianhaarain puolesta on hän lähempänä talonpoikia ja tuntee omasta kokemuksestaan vähävaraisuuden jokapäiväiset kiusaukset. Meidän sopii vuoroin tehdä toisillemme hyviä töitä. Täti Trübchen on hyvin mielissään, kun hän saa tuoda meille korillisen tuoreita munia lahjaksi siitä, että Fritz on käynyt hänen sairastavan poikansa luona; ja tuntuu paljon suloisemmalta viedä ruokaa vanhan sysimiehen perheelle metsään, jos omat atriamme sen vuoksi päivän parin ovat vähän yksinkertaisemmat. Semmoiset lahjat, jotka lähtevät keksivästä rakkaudesta ja vaativat vähäisen itsekieltämystä, vaikuttavat luullakseni terveellisemmin, kuin täysien varojen kukkurat. Ja minä olen varma, että tuntuu paljon armaammalta antaa niitä. Meidän halpa kotomme näyttää tavallansa olevan kylän isänhuone; ja juuri semmoisia kotoja, semmoisia pyhitettyjä rakkauden ja papillisen opetuksen sijoja toimittaa Jumala Lutherimme kautta takaisin toiselle kylälle toisen perästä meidän maassamme.

Mutta minun tulee, niinkuin Fritz sanoo, varoa, ett'en rakenna pappilamme harjaa korkeammaksi, kuin minkään linnan, ja tee siitä tikapuita hänelle, jota minä todella välisti olen huomannutkin tekeväni.

Hänen lahjansa näyttävät minusta niin suurilta, ja hänen luonteensa on niin jalo, että helposti ymmärtää, jotta minä ajattelen hänen kutsumustansa korkeimmaksi mailmassa. Se on korkein, siitä minä kuitenkin olen sydämessäni vakuutettu; korkein, niin kauan, kuin se on matalin.

Kansa alkaa nyt kokonaan tutustua meihin. Ei löydy mitään isoja portteja, ei mitään vallihautoja, ei mitään raskaita vipu-siltoja meidän ja talonpoikien välissä. Ovemme seisovat avoinna; ja pelkäävät kädet, jotka eivät koskaan olisi koputtaneet mitään linnan tai luostarin porttia sisään-päästäksensä, uskaltavat hiljaa nostaa ovemme säppiä. Äidit astuvat kyökkiin kipeitten lastensa kanssa ja pyytävät yrttejä, valanteita tai juomia, joita minä opin keittämään luostarissa. Ja silloin minun sopii käskeä heitä istumaan, ja usein me huomaamatta rupeamme puhumaan Hänestä, joka paransi sairaita sanallaan ja otti pikku lapset äitien sylistä omaan syliinsä heitä siunatakseen. Välisti saan myöskin kuulla semmoisia vääryyden ja surun juttuja, joita ei mikään maallinen voide paranna, ja minä neuvon silloin Hänen luoksensa, joka yksin parantaa sentähden, että Hän yksin voi anteeksi antaa.

Fritz'kin sanoo, että hän saarnaa helpommin, kun hän tuntee laumansa sydämen huolet ja taakat, ja kansa näyttää käsittävän paremmin, kun jälleen saarnastuolista kuulevat pyhiä sanoja ja kertomuksia, jotka ovat käyneet tutuiksi kotona.

Muutammat tytöt opettelevat myöskin minun luonani ompelemaan ja kutomaan sekä kuuntelemaan taikka itse lukemaan raamatun kertomuksia. Fritz harjoittaa tällä välin poikia Pyhässä Raamatussa ja kirkkosoitossa, koska koulumestari käy vanhaksi eikä osaa opettaa lapsille paljon muuta, kuin pari latinaista rukousta ulkoa ja saksalaisen aapiston tavaamisen.

Minä en olisi uskonut, että löytyy niin paljon taitamattomuutta, kuin täällä olemme nähneet. Näyttää siltä, arvelee Fritz, kuin ne, jotka ensin saarnasivat kristin-uskoa Saksalaisille, olisivat menetelleet kansan sydämen suhteen melkein niinkuin ensimmäiset uutis-asukkaat menettelivät metsän suhteen — raivasivat siellä täällä itselleen aukean paikan, rakensivat kirkon ja jättivät muut asiat alkuperäiseen tilaansa.

Ne karhut ja sudet, jotka liikkuvat metsässä ja välisti talvella rohkenevat likelle huoneittemme kynnyksiä, eivät ole hurjempia, kuin ne hurjat sadut, jotka vaivaavat talonpoikien sydämiä. Sunnuntaisin he pukeuvat pyhävaatteisinsa, tulevat messua kuuntelemaan, kumartavat pyhää hostiaa, krucifixiä ja Neitsyen kuvaa, mutta palaavat kotiinsa viikon kuluessa kauhulla palvelemaan metsän henkiä. He näyttävät täydellä todella ajattelevan, että Herramme on kirkon ja kylän Jumala, mutta vanhat pakanalliset henget hallitsevat metsässä. Näyttää siltä kuin eivät vielä oikein olisi ratkaisseet Kristoferin kysymystä: kuka *voimallis*in on, että saan palvella häntä!

Mutta voi, olipa kirkossa taikka metsässä, näyttää se jumalanpalvelus, jonka ovat oppineet, parhaasta päästä olleen pelkoa. He uskovat, että tontut ja muut haltiat noituvat heidän lehmänsä, pistävät heidän heinäsuovansa tuleen, eksyttävät heitä metsässä, varastavat heidän lapsensa kehdestä ja panevat vaihdokkaita sijaan. He koettavat luovuttaa heidän häijyyttänsä ja vihaansa sillä, että jättävät heille antimia viljan tai pähkinän jälkikorjuusta, ovat puhvinansa suurella kunnioituksella heistä taikka lausuvat kristityitä sanoja ja rukouksia, joita he käyttävät manauksena.

Kaikkivaltiaan Jumalan puolelta odottavat he vielä pahempia. He luulevat, että Hän vihan kauheana päivänä istuu tuomio-istuimella ja vaatii tarkkaa tiliä kaikista heidän rikoksistaan. Hänen vihaansa vastaan ovat he myöskin oppineet käyttämään eri apukeinoja, jotka meistä näyttävät tuskin paremmalta, kuin jonkunlaiset hengelliset manaukset: pater'eita, ave'ja, katumusharjoituksia, synnintunnustuksia, aneita.

Rauhaa metsän-kummituksilta saadakseen, käyvät he salaisesti tietäjien luona, jotka tavallisesti ovat kutistuneita, yksinäisiä, vanhoja noita-akkoja (vanhojen pakanallisten profetissain jälkeisiä, niinkuin Fritz sanoo). Rahan edestä nämät toimittavat heille taikatemppeja, taikka antavat heille kirjoitettuja loihtulippuja kannettavaksi, taikka opettavat heitä luotteita lausumaan.

Rauhaa Jumalalta saadakseen, oli heidän tapana mennä pappiensa luo, jotka pitivät messuja heitä varten, manasivat henkiä, päästivät synneistä, lupasivat torjua loukatun taivaan kostoja.

Mutta molemmissa tapauksissa näyttävät he tulleen siihen surulliseen päätökseen, että hallitseva voima on vihamielinen heille. Uskonto ei kummassakaan tapauksessa ole niin paljon *Jumalan palvelusta*, kuin *henkien manausta*; ei mitään Jumalan lähestymistä vaan jonkun asian väliin-asettamista Hänen kauhean läsnä-olonsa välttämiseksi.

Kun ensin aloimme ymmärtää tämän, pusersi se monta kyyneltä silmistäni.

"Mistä se tulee", sanoin minä eräänä päivänä Fritz'ille, "että koko mailma näyttää niin kokonaan väärin ymmärtävän Jumalaa?"

"Mailmassa on vihollinen", vastasi hän juhlallisesti, "joka kylvää valheita Jumalasta kaikkiin sydämiin."

"Jumala on kuitenkin mahtavampi, kuin saatana", sanoin minä; "miks'ei siis mikään säde tunge pimeyden lävitse, että hedelmällinen vuosi, kevään ihanuus, sadon runsaus, kodin ilot opettaisivat kansaa ymmärtämään, että Jumala on rakkaus?"

"Voi Eva", vastasi hän murheellisesti, "oletko unhottanut, ettei ole ainoastaan perkele mailmassa, vaan synty sydämessä? Tosin hän valehtelee Jumalasta, kun hän luulottelee meitä, että Jumala kadehtii meiltä siunauksiansa; mutta hän puhuu totta meistä itsestä, kun hän muistuttaa meitä, että olemme syntisiä sekä hyvän ja hellän lain kirouksen alla. Valhe ei pysyisi hetkeäkään, jollei se perustuisi totuuteen. Ainoastaan sen kautta, että me tunnustamme sen totuuden, johon vääryys perustuu, voimme hävittää sen. Meidän tulee sanoa talonpojille: 'teidän on hyvä syy pelätä. Katsokaat *tuossa ristissä*, mitä teidän syntinne maksavat!'"

"Mutta vanha uskonto pystytti myöskin krucifixin ihmisten eteen", minä sanoin.

"Niin pystyttikin ja pystyttää, kiitos Jumalan!" hän vastasi. "Mutta krucifixin verosta meidän tulee kertoa semmoisesta rististä, jonka Ristiin-naulittu on jättänyt; tyhjästä haudasta ja nousneesta Vapahtajasta; poistetusta kirouksesta; Jumalasta, joka antoi Uhrin, toivottaen Käräjää tervetulleeksi valta-istuimellensa."

Me emme ole ryhtyneet suuriin muutoksiin ulkonaisissa kirkonmenoissa. Ainoastaan messu-uhrin sijassa on meillä Herran Ehtoollisen juhla; ei mitään hostian kohottamista; ei mitään yksityisiä messuja kuolleita varten; ja kaikki rukoukset, kiitoslauseet ja virret Saksan kielellä.

T:ri Luther käyttää vielä joskus latinaa jumalanpalveluksessa Wittenbergissä, koska se on yliopiston-kaupunki, että nuoriso harjaantuisi vanhoissa kielissä. Hän sanoi, että hän mielellään silloin tällöin pitäisi jumalanpalvelusta kreikan ja hebrean kielellä, että sen kautta näitten kielten oppiminen tulisi yhtä yleiseksi, kuin latinan. Mutta täällä metsässä taitamattomien talonpoikien ja maa-ritarien joukossa, jotka suurimmaksi osaksi ennen vanhaksi tultuansa unhottavat pois, mitä vähän nuoruudessaan oppivat, ei Fritzin mielestä ole mitään syytä säilyttää vanhoja kieliä; ja oikein ilahuttaa katsella kansan kasvoja, kun hän lukee raamattua taikka Lutherin virsiä nyt, kun muutamat heistä alkavat ymmärtää, että jumalanpalvelus on jotakin, johon heidän tulee sydämessänsä ja ajatuksillaan yhtyä, eikä mikään ulkonainen taikameno, joka toimitetaan heille.

Meidän on myöskin hyvin hanska käydä Chriemhild ja Ulrich von Gersdorf'in luona linnassa. Vanha ritari ja rouva Hermentrud olivat ensin hyvin kylmäkiskoiset meille; mutta ritari on aina ollut varsin kohtelias minulle, ja rouva Hermentrud, kun hän nyt on vakuutettu, ettemme aio ollenkaan tunkea hänen alallensa, vastaan-ottaa meitä hyvin leppeästi.

Meidän välillämme on paitsi sitä toinen hellä side siitä asti, kuin hän suvaitsi puhua sisar Beatricesta. Minä tunsin hänet ainoastaan sortuneena ja surkastuneena vanhana nunnana; rouva Hermentrud ja vanhat palveliat ja kyläläiset muistavat häntä iloisena, mutta varhain lakastuneena tyttönä.

Ehtimiseen minun täytyy kertoa rouva Hermentrudille, kuinka hänen sisarensa vähitellen heräsi kolkosta toivottomuudesta nöyrään ja taivaalliseen rauhaan Kristuksessa; ja hänen hiljaisesta ja levollisesta kuolemastaan.

"Suuria uhrauksia", hän sanoi kerta, "saa tehdä jalon suvun tähden, Frau Pastorin. Minullakin on ollut suruni;" ja hän avasi yhden laatikon ja näytti minulle miniatyri-kuvan ritarista ja tämän nuoresta pojasta — hänen puolisonsa ja poikansa — molemmat haarniskoissa. "Nämät molemmat kaatuivat taistellessaan sitä perhettä vastaan, johon Beatricen sulho kuului", lausui hän katkerasti. "Ja kävikö näitten sukujen koskaan yhdistyminen?"

"Mutta eivätkö nämät sodat koskaan sammu?" minä kysyin.

"Kyllä", hän vastasi tylysti, taluttaen minua akkunan luo, josta näimme hävinneen linnan etäällä. Se sota on sammunut. He kuolivat kaikki sukupuuttoon!"

"Herramme Kristus käskee meidän antaa vihollisillemme anteeksi", sanoin minä tyvenesti.

"Tietysti", hän vastasi; "mutta von Bernsteinit olivat oikeutemme anastajia, rosvoja ja murhaajia. Täytyy kostaa semmoisia rikoksia, taikka yhteiskunta hajoo kappaleiksi."

Talonpoikien suhteen on rouva Hermentrudilla hyvin ystävälliset ja lempeät tunteet, ja hän antaa meille usein ruokaa ja vaatteita heitä varten, vaikka hän yhä epäilee, onko viisaasti, että opetetaan heitä lukemaan.

Hän sanoo: "pysyköön kukin asemillaan."

Eikä hän, luullakseni, vielä ole saanut mitään muuta käsitystä taivaasta, kuin että se on hyvin järjestetty kunta, jossa aatelisten henget ylpeästi vallitsevat kukkuloilla, mutta talonpoikien henget jäävät nöyrästi laaksoihin; pää-eroitus maan ja taivaan välillä on se, että taivaassa kaikki tietävät, kuinka tulee pysyä asemillaan.

Ja epäilemättä on hän tavallansa oikeassa. Mutta mitä hän pitäisi siitä järjestyksestä, jonka mukaan paikat taivaassa ovat jaetut?

"Ensimmäiset tulevat viimeisiksi, ja viimeiset ensimmäisiksi."

"Joka tahtoo olla ensimmäinen teidän joukossanne, hän olkoon teidän palvelianne."

Toiselta puolen hämmästyy Fritz välisti niistä katkerista tunteista herroja vastaan, jotka ilmestyvät talonpojissa; kuinka vuosisatojen vääryydet ovat muistissa säilyneet ja Lutherin nimeä etupäässä kunnioitetaan sen vuoksi, että otaksutaan, jotta hän, talonpojan poika, aikoo vapauttaa talonpojat.

Voi, milloin Jumalan järjestys asetetaan mailmaan, jokainen, sen sijaan, että hän ponnistaa ylöspäin itsekkäässä kunnianhimossa ja painaa muita alas kurjassa ylpeydessä — katsoen ylöspäin kadehtiaksensa ja katsoen alaspäin halvellaksensa — katsoo ylöspäin kunnioittaaksensa ja katsoo alaspäin auttaaksensa! kun kaikki "rakkaudesta palvelevat toinen toistansa?"

Syyskuulla 1523.

Meillä on nyt vieras, josta minä en tohdi puhua rouva Hermentrudille mitään. Fritz ja minä emme tosiaan aio kertoa koko juttua kenellekään.

Muutamia päiviä sitten tuli vanha, laiha, harmaapäinen mies taloomme, jota Fritz tervehti vanhaksi ystäväksi. Se oli pappi Ruprecht Haller Franken'ista. Fritz oli kertonut minulle jotakin hänen elämästään, että minä tiesin, mitä hän tarkoitti, kun hän vei Fritzin syrjäpuoleen ja vapisevalla äänellä sanoi:

"Berta on kovasti kipeänä — kenties kuolemallansa. Minä en saa koskaan nähdä häntä enää. Hän ei salli sitä, minä tiedän sen. Sopiiko teidän mennä ja lohduttaa häntä?"

Fritz sanoi mielellään tekevänsä, mitä hän voi, ja päätettiin, että pappi Ruprecht jäisi meille yöksi ja he aamulla yhdessä lähtisivät siihen kartanoon, jossa Berta oli palveluksessa ja joka oli vaan muutamien penikulmien päässä metsässä.

Mutta yöllä tuli mieleeni ajatus, jonka päätin panna toimeen, ennenkuin puhuin siitä Fritzille, sillä hän suostuu usein semmoiseen asiaan, joka jo on *aloitettu*, vaikka hän katsoisikin sitä aivan mahdottomaksi, jos sitä vaan *ehdotellaan*; varsinkin, jos on jotakin, joka koskee minuun. Niin muodoin minä nousin seuraavana aamuna hyvin varhain ja menin naapurimme, tilan-omistaja Herberin luo pyytämään hänen vanhaa, harmaata hevostansa lainaksi siksi päivää, että toisin erään sairaan kotiin. Hän suostui, ja ennenkuin olimme päättäneet aamiaisemme, seisoi hevonen oven edessä.

"Mitä tämä on?" kysyi Fritz.

"Se on Herberin hevonen, joka on tullut viemään minua siihen kartanoon, jossa Berta oleskelee, ja tuomaan häntä tänne", vastasin minä.

"Mahdotonta, kultani!" sanoi Fritz.

"Mutta, niinkuin näet, on kaikki jo hankittu ja melkein tehty", minä lausuin; "minä olen puettu, ja huone on aivan valmis vastaan-ottamaan häntä."

Pappi Ruprecht nousi pöydän vierestä, astui minua kohden ja huudahti innolla:

"Jumala siunatkoon teitä!" Sitten hän näytti pelkäävän, että hän oli sanonut, mitä hänen ei ollut oikeus sanoa, ja lisäsi: "Jumala siunatkoon teitä siitä ajatuksesta. Mutta siinä on liian paljon!" ja hän lähti pois huoneesta.

"Mitä sinä aiot tehdä, Eva?" kysyi Fritz, katsellen minua kummastuksella.

"Ottaa vastaan Bertan, niinkuin sisaren", minä vastasin, "ja hoitaa häntä, siksi kuin hän tointuu."

"Mutta kuinka minä voin sallia, että te olette saman katon alla?" hän lausui.

Minä en voinut estää, että silmäni täyttyivät kyynelillä. "Herra Jesus salli semmoisten voidella

jalkojansa", minä jatkoin, "ja Berta, niin sinä kerroit minulle, rakastaa Häntä ja on luopunut kaikista, mitä on kallista hänelle, pitääksensä kiinni Hänen sanastaan. Pyhjetkäämme pois menneet, niinkuin Hän tekee, ja ruvetkoon hän uuteen elämään meidän kodissamme, jos Jumala niin tahtoo."

Fritz ei vastustanut sen enempää. Ja kasteisia metsäteitä myöten me kuljimme, me kolme; ja meidän kanssamme, minä luulen, että me kaikki sen tunsimme, astui vielä Yksi, näkymätönnä, eksyvän lampaan Hyvä Paimen.

Eikä vihanta salo ja metsäkukat ja juhlalliset hongat koskaan näyttäneet minusta raittiimmalta ja ihanammalta taikka enemmän pyhän kirkon kaltaiselta, kuin tänä aamuna.

Vähäisen, nöyrän vastarinnan jälkeen palasi Berta takaisin Fritzin ja minun kanssani. Hänen tautinsa näytti minusta olevan enemmän semmoisen surkastuminen, jolta elämän toivo ja työ on ohitse, kuin mikään oikea kipu. Ja varovaisesti toi vanha, harmaa hevonen hänet eheänä kotiin.

Eikä rakas kotimme näyttänyt koskaan tervehtivän meitä niin iloisesti, kuin nyt, kun saatimme tänne hänet, jolle se oli oleva levon maja ja pakopaikka pahoista kielistä.

Yläpuolella portinvajaa oli vähäinen huone, jonka olimme määränneet vierashuoneeksi; ja se oli hyvin suloista minulle, että Berta oli sen ensimmäinen asukas; hyvin suloista Fritzille ja minulle, että meidän kotimme olisi, mitä Herramme sydän on, hylättyjen, katuvaisten, yksinäisten ja surullisten turvapaikka.

Hänen laihat kasvo-raukkansa kävivät niin levollisiksi, kun hän viimein laskettiin vähäiselle vuoteellensa!

"Minä luulen, että pian paranen", hän sanoi seuraavana aamuna, "ja silloin te annatte minun jäädä tänne ja ruveta teidän palveliaksenne; kun olen terve, jaksan tehdä oikein lujasti työtä, ja teissä molemmissa on jotakin, joka tekee, että tämä on minusta niinkuin koti."

"Koetetaan oppia ymmärtämään", minä lausuin, "mitä Jumala tahtoo, että teemme."

Hän vaurastuu päivästä päivään. Eilen hän pyysi jotakin kehräys- taikka muuta työtä, ja se näytti ilahuttavan häntä kummallisesti. Tänä on hän rukkinensa istunut arkihuoneessamme. Kyläläisille, jotka kävivät meillä, esittelin minä häntä yhdeksi ystäväkseni, joka on kauan sairastanut. He eivät tiedä hänen entisestä elämästään.

Tammikuulla 1524.

Kaikki on nyt täytetty. Vähäinen vierashuone portinvajan yli on taas tyhjä, ja Berta on mennyt.

Hänen parantuessansa sai Fritz kirjeen pappi Ruprechtilta, jonka hän ääneti luki ja sitten pani pois, siksi kuin kahdenkesken olimme yhdellä matkallamme vanhan sysimiehen luo metsään.

"Haller tahtoo vielä kerran tavata Bertaa", hän sanoi epäileväisesti.

"Ja miks'ei, Fritz?" minä kysyin; "miks'ei sopisi palkita vanhaa erhetystä niin paljon kuin mahdollista, ja niitten, jotka ovat luopuneet toisistaan Jumalan käskystä, saada toinen toisensa jälleen Hänen käskystänsä?"

"Minä olen usein ajatellut niin, kultani", hän sanoi, "mutta minä en tietänyt, mitä sinä ajattelisit."

Vähäisen vastuksen ja odotuksen jälkeen vihittiin sitten Berta ja pappi Ruprecht Haller kaikessa hiljaisuudessa kylämme kirkossa ja lähtivät kaukaiseen kylään Pommeriin Itämeren rannoille, johon ovat T:ri Lutherilta pyytäneet evankelista saarnaajaa.

Sydäntäni koski, kun näin näitten molempien lähtevän yhdessä kylän katua alas, näitten molempien, joitten nuoruuden tunnottomat lait ja inhimillinen heikkous olivat hävittäneet. Ruprechtin hellyys osoitti semmoista kunnioitusta, ja Bertan semmoista nöyryyttä, joka näytti ilmoittavan: "kaikki, mitä ikinä olet kadottanut minun tähteni, tahdon minä voimiani myöten palkita sinulle niinä vuosina, jotka ovat jällellä!"

Mutta kun katselimme Bertan vaaleita kasvoja ja heikkoja askelia, ja papin kymärtynyttä, vaikka yhä voimallista vartaloa, tarttui Fritz käteeni, kun palasimme sisään, ja sanoi:

"Se on hyvä. mutta tuskin tuota kauan kestänee!" Kyyneliltä minä en voinut vastata.

Elsan kertomus.

Wittenbergissä, Elokuulla 1524.

Taudin hiljaiset kuukaudet ovat ohitse. Äidin-äitimme kuoli eilen. Kun viimeisen kerran katselin niitä kasvoja, jotka olivat hymyilleet minulle lapsuudesta asti, niitä käsiä, jotka tekivät niin monta pientä, herttaista palvelusta minulle, joista ei nyt yhdestäkään voi milloinkaan enää palkita häntä, mikä pyhä hellyys leviää jokaiseen muistooni, kuinka jokainen hänen vaarinpitonsa tai itsekieltämyksensä vähäinenkin työ halajaa mieleeni, minkä rakkauden minä näen hohtavan niitten levottomien huolten takaa, jotka välisti tekivät hänet vähän äreäksi, erittäin isälleni, vaikk'ei kertaakaan viime aikoina.

Muuttuneeko elämä koskaan aivan samanlaiseksi, kuin ennen? Voimmeko koskaan unhottaa, että meidän tulee hellästi kärsiä semmoisia pikkuisia vikoja, kuin hänen, jotka nyt näyttävät niin vähäpätöisiltä, taikka semmoisella totisuudella, joka haihduttaisi joutavat surumme, ylistää sitä rakkautta, joka kerran on vaikeneva meiltä, niinkuin hän nyt?

Hänen kuolemansa näyttää siirtävän meidät kaikki toiseen polvikuntaan! Hän eli vanhan ajan keskellä uuden ajan täyteen aamuun; ja kokonainen entisyyden aikakausi näyttää kuolevan hänen kanssaan. Mutta kun hän oli nähnyt Bömiläisten lähettäviä ja tiesi, että Fritz ja Eva olivat naimisissa, ei hän enää halannut olla täällä kauemmin. Hän oli elänyt, niinkuin hän sanoi, kaksi aamukautta maan päällä, ja nyt hän kaipasi taivaan päivän koittoa.

Eilen aamulla vielä yksi meistä! ja nyt yksi taivaan sotajoukosta! Eilen tiesimme jokaisen hänen sydämensä ajatuksen, jokaisen seikan hänen elämässään, mutta nyt hän on muutettu semmoiseen mailmaan, josta emme tiedä niinkään paljon, kuin vanhimman patriarkan jokapäiväisestä elämästä. Niinkuin T:ri Luther sanoo, lapsi äitinsä rinnalla ei käsitä enemmän siitä elämästä, joka on hänen edessään, kuin me siitä elämästä, joka on meidän edessämme kuoleman jälkeen. "Kuitenkin", hän sanoo myöskin, "koska Jumala on luonut taivaan ja maan niin ihanaksi, kuinka paljon ihanampi katoamaton mailma tuolla puolen lienee!"

Kaikki näyttää minusta aivan selvältä Ylösnousemisen jälkeen; mutta *nyt?* missä tuo henki lienee, joka oli meille niin tuttu ja niin rakas ja joka nyt on niin kokonaan meistä eroitettu?

T:ri Luther sanoi: "kristityn tulee lausua: minä tiedän, että minun täytyy lähteä täältä; kun sieluni eroaa ruumiista, annetaan käsky Jumalan kuninkaille ja korkeille ruhtinaille, jotka ovat nuot kalliit enkelit, että he vastaan-ottavat minut ja johdattavat minut turvallisesti kotiin. Pyhä Raamattu, hän kirjoittaa, ei opeta mitään kiirastulesta, vaan kertoo meille, että hurskaitten henget nauttivat mitä suloisinta rauhaa ja lepoa. Kuinka he elävät siellä, emme tosin tiedä, eikä liioin missä he oleskelevat. Mutta sen tiedämme varmaan, että he eivät ole missään surussa eikä tuskassa, vaan lepäävät Jumalan arnessa. Niinkuin he tässä elämässä olivat tottuneet hiljaisesti nukkumaan Jumalan ja pyhien enkelien suojassa eivätkä pelänneet mitään pahaa, vaikka perkeleet kyllä liikkuivat heidän ympärillensä; niin he tämän elämän jälkeen lepäävät Jumalan käsivarrella."

"Paljon parempi on erota täältä ja olla Kristuksen kanssa."

"Tänäpäinä olet sinä kanssani paratiisissa."

"Ulkona ruumiista, ja kotona läsnä Herraa."

Kaikki, mikä rauhoittaa ja lohduttaa meitä täältä menneitten suhteen, riippuu siitä, mitä nuot sanat "*minun kanssan!*" olivat heille, ja mitä ne ovat meille. Missä ja kuinka he elävät, sitä tosin emme tiedä; kenenkä kanssa, sen tiedämme. Mitä enemmän siis, oi meidän Vapahtajamme ja heidän! me tiedämme Sinusta, sitä enemmän tiedämme heistäkin. Sinun luonasi ei odotus-aika ennen Ylösnousemista suinkaan liene mikään kylmä, kammottava eteishuone palatsiin. Missä Sinä olet, on valo, rakkaus ja koti.

Vaikka T:ri Lutherin omat sanat ovat kalliit, mitä ne sentään tämmöisessä tilaisuudessa ovat sen Jumalan sanan rinnalla, jonka hän on ilmaissut meille?

Äitiäni lohduttavat kuitenkin suuresti nämät T:ri Lutherin sanat: "meidän Herramme ja Vapahtajamme sallikoon on meidän tavata toinen toisemme riemussa tämän jälkeen. Sillä meidän uskomme on luja, emmekä epäile, että me tapaamme toinen toisemme jälleen Kristuksen luona ennen pitkää, matka tästä elämästä kotiin Kristuksen luo on Jumalan silmissä lyhyempi, kuin jos matkustaa teidän tyköänne Mansfeldiin taikka te matkustatte minun tyköäni Wittenbergistä Mansfeldiin. Tämä on

totinen tosi. Lyhyt unen hetki, ja kaikki on muuttunut."

Wittenbergissä Syyskuulla 1524.

Tämän kuukauden kuluessa on meidän usein ollut syy kiittää Jumalaa, että rakastettu, heikko äidin-äitimme pääsi lepoon. Ajat näyttävät kovin melskeisiltä. T:ri Luther on suuresti huolissaan niistä. Kappale aikaa on täällä jo hoettu levottomasta mieli-alasta talonpojissa. Fritz kirjoitti siitä meille Thuringin metsästä. Talonpojat ovat, niinkuin hyvä vaaliruhtinaamme taannoin sanoi, kärsineet monta vääryyttä herroiltansa; ja Fritz kertoo, että he aivan kummallisella tavalla toivovat parempia aikoja T:ri Lutherin ja hänen sanojensa kautta. He luulevat, että vapauden päivät ovat tulleet. Ja heidän on katkera ja tukala oppia, että evankeliumi nyt, niinkuin ennen, tuottaa vapautta sillä, että se antaa voimia kärsimiseen, eikä sillä, että se yht'äkkiä kostaa vääryydet. Uskonvimmaisia on paitsi sitä ilmestynyt heidän joukossaan. Zwickau'in profeetat ja Thomas Münzer (jonka suu tukittiin viime vuonna Wittenbergissä, kun Luther palasi Wartburgista) ovat luvanneet heille kaikki, mitä he todella odottivat Lutherilta. Kerran vielä, he sanovat, lähettää Jumala innostettuja miehiä mailmaan perustamaan uutta asiain järjestystä, ei enää opettamaan pyhiä, kuinka tulee kumartaa, kärsiä ja olla pitkämielinen, vaan kuinka tulee taistella ja kostaa vastustajille, ja hallita.

Lokakuulla 1524.

Voi, nyt ovat talonpojat täydessä kapinassa ja kuljeksivat kymmenin tuhansin pitkin maata. Meteli alkoi Schwarzwaldissa, ja nyt se riehuu kautta maan, kooten voimaa sitä myöten, kuin se edistyy, ja temmaten kaikki mukaansa ainoastaan paljoutensa ja väkevän liikuntansa kautta. Kaupunki toisen perästä heittäyty, avaa porttinsa ja vannoo noudattaaksensa heidän Kahtatoista Artikeliensa, jotka eivät itsessään, niinkuin kerrotaan, olisi hullummat, kun niitä vaan paremmilla keinoilla voimaan asetettaisiin. Ehtimiseen linnoja ahdistetaan ja kukistetaan. Ulrich kirjoittaa tulisella vihalla, kuinka jalosukuisia miehiä ja naisia on kauhealla tavalla surmattu, ja kuinka luostareita ryöstetään. Fritz sen sijaan kirjoittaa ja käskee meidän muistaa niitä moninaisia, lain nimessä kauan teytyjä vääryyksiä, jotka ovat tuottaneet tämän rajun ja laittoman koston hetken.

Vaikka T:ri Luther sekä syntynsä että oman jalon luontonsa puolesta, joka heti kun vääryyttä harjoitetaan, kovasti suosii talonpoikia, samalla kuin hän profeetan suoruudella moittii aatelisia heidän kiskomisestaan ja tyranniudestaan, vaatii hän kuitenkin vakavasti, että kapina miekalla kukistetaan. Hän sanoo, että se on välttämätöntä, vaikka vaan senkin vuoksi, että voisi vapauttaa rehellisiä ja hyvän-aikeisia talonpoikia niitten kunnianhimoisten ja hurjapäisten miesten hirmuvallasta, jotka nyt kuoleman uhalla pakoittavat heitä yhtymään heidän lippuunsa. Vaikka kaikenlainen ankaruus surettaa hänen sydäntänsä, neuvoo hän ankarimpia keinoja, koska ne ovat lempeimmät. Useita kertoja on hänen ja muitten Wittenbergin tohtorein onnistunut muutamilla tyvenillä ja totisilla sanoilla rauhoittaa ja hajottaa kapinallisia talonpoikaisjoukkoja, jotka olivat kokoontuneet moniin tuhansiin asti. Mutta nämät ajat ovat todella katkerat hänelle. Talonpojat, joita hän säälii, ja, koska hän säälii, nuhtelee, huutavat, että hän on pettänyt heidät, ja uhkaavat hänen henkeänsä. Vanhan uskon papit ja ruhtinaat väittävät, että kaikki nämät häiriöt ja ryöstöt ovat vaan luonnollinen seuraus hänen väärästä opistaan. Mutta näitten välillä astuu hän horjumatta eteenpäin, puhuen vilpittömiä sanoja kaikille. Vaan samassa määrässä, kuin kauheita kertomuksia kidutuksesta, murhasta ja julmista rosvontöistä tulee meille, näyttää hän joutuvan siihen vakuutukseen, että lempeys ja ankaruus ovat samalla puolella. Ja nyt hänen, jonka matka Saksan lävitse tuskin kolme vuotta sitten oli triumfiretki, täytyy salaisesti kulkea paikasta paikkaan rauhan toimissa, vieläpä pelätä, että kansa surmaa hänet, jos hän tunnetaan!

Sydäntäni särkee näitten talonpoikien puolesta. He eivät ole niitä Farisealaisia, jotka "*eivät olleet sokeat*", vaan ainoastaan liian hyvin ymmärsivät, mitä he tekivät. He ovat tuo "suuri joukko", yhteinen kansa, joka, niinkuin ennen, ilolla kuuli rakkauden ja totuuden äänen; joitten puolesta Hän kuollessaan rukoili: "he eivät tiedä, mitä tekevät."

Toukokuulla 1525.

Tulva on peräytynyt. Keisarikunnan armeija on liikkeellä Truchfels'in johdolla. Hessin Filip on rauhoittanut omat aluskuntansa ja nyt tullut Sachsiin kapinaa täällä kukistamaan. Meidän oma, lempeä ja armollinen vaaliruhtinaamme, joka aivan vastenmielisesti veti miekkansa, on, niin kerrotaan, kuolemallansa. Mailma on muutoksia täynnä!

Tällä välin on meidän pikkuisessa Wittenbergin mailmassa muutoksia tulossa. Näyttää siltä, kuin T:ri Luther nyt, kun hän on saanut paikan toisille kahdeksalle nunnalle ja koettanut myöskin hankkia jotakin kotoa Katarina von Boralle, rupeisi avioliittoon hänen kanssaan. Muutamia kuukausia sitten yritti hän naittamaan häntä Orlamund'in pastorille Glatz'ille, mutta Katarina ei suostunut. Ja nyt näyttää varmalta, että yksinäinen Augustinin-luostari muuttuu kodiksi, ja että Katarina tekee sen siksi.

Gottfried ja minä emme voi kylliksi riemuita. Tässä riidan ja rauhattomuuden mailmassa tuntuu niin tarpeelliselta, että tuolla hartaalla, totisella sydämellä on joku paikka, jossa se saa levätä, joku sydän, joka ymmärtää hänet ja on hänelle uskollinen, vaikka kaikki muut kävisivät vieraiksi, niinkuin aivan monet jo ovat käyneet. Ja tämmöinen on toivoaksemme Katarina von Bora hänelle oleva.

Hän on malttavainen ja täynnä luonnollista arvokkaisuutta, joka hyvin sopii sen miehen vaimolle, jonka Jumala on kutsunut niin monella tavalla johdattamaan ihmisten sydämiä. Hänen itsenäisyytensä estää häntä vaipumasta toisen lujan luonteen pelkäksi kuvastimeksi; hänen hilpeytensä ja naisellinen älynsä vahvistavat, luullaksemme, T:ri Lutheria monena vaikeana hetkenä, jommoisista kaikkien niitten, jotka kantavat maallisia kruunuja, minkälaisia tahansa, epäilemättä täytyy kokea.

Joulukuulla 1525.

Tämä vuosi on todella ollut muutosten vuosi. Talonpoikaiskapina on kukistettu. Frankenhausin luona saatiin viimeinen suuri voitto. Thomas Münzer kaatui, ja hänen harjaantumattomat joukkonsa pakenivat toivottomassa epäjärjestyksessä. Kapina on, niinkuin Gottfried sanoo, paha kyllä, kukistettu sillä tapaa, kuin ihmiset aivan tavallisesti kukistavat vihollisiansa, kun kerran saavat heidät käsiinsä: he tekevät rangaistuksen vielä suuremmaksi rikokseksi ja kokoovat aineita vastaiseen kapinaan ja koston.

Hyvä ja viisas vaaliruhtinas Fredrik kuoli juuri ennen voittoa. Se on ehkä hyvä, ettei hän elänyt ja nähnyt sitä kauheata kosta, jota on harjoitettu; tiet reunustettuina hirsipuilla, kidutus palkittu kidutuksella, loukkaukset julmalla pilkalla. Köyhä, petetty kansa, semmenkin talonpojat, itkivät hyvää vaaliruhtinasta ja sanoivat: "voi, Jumala armahtakoon meitä! Meiltä on isä mennyt!" Hänen oli tapa puhella lempeästi heidän lastensa kanssa kedolla, ja hän oli aina valmis kallistamaan korvaansa jokaiseen kärsityn vääryyden kertomukseen. Hän kuoli nöyrästi, niinkuin kristitty; hän haudattiin kuninkaallisesti, niinkuin ruhtinas.

Vähäistä ennen kuin hän kuoli, tuli hänen hovisaarnaajansa Spalatin tervehtimään häntä. Vaaliruhtinas ojensi hänelle kättänsä ja sanoi: "te teette hyvin, kun tulette luokseni. Meidän on käsky etsiä sairaita."

Ei veli eikä kukaan läheinen sukulainen ollut hänen tykönänsä, kun hän kuoli. Kaikki urhoolliset miehet tarvittiin sodassa näihin myrskyisiin aikoihin. Ei hän sentään ollut hylättynä. Lapsettomalle, yksinäiselle kärsijälle olivat uskolliset palvelijat niinkuin perhe.

"Voi, rakkaat lapset", hän lausui: "minulla on kovat tuskat!"

Silloin Joachim Sack, yksi hänen palveliansa, Schlesialainen, sanoi:

"Kaikkein armollisin herra, te tulette, Jumala suo, pian paremmaksi."

Kohta sen jälkeen lausui kuoleva ruhtinas:

"Rakkaat lapset, minä olen kovin kipeä."

Ja Sack vastasi:

"Armollinen herra kaikkivaltias Jumala lähettää teille kaikki nämät Isän rakkaudesta ja teidän hyväksenne."

Silloin ruhtinas toisti hiljalleen latinaksi Job'in sanat: "Herra antoi ja Herra otti; Herran nimi olkoon kiitetty."

Ja taas hän sanoi:

"Rakkaat lapset, minä olen kovin kipeä."

Ja uskollinen Joachim lohdutti häntä uudestaan: "Armollinen herrani, kaikkivaltias Jumala lähettää nämät kaikki teidän vaaliruhtinaalliselle korkeudellenne suurimmasta rakkaudesta."

Ruhtinas pani kätensä ristiin ja sanoi:

"*Tämän puolesta minä lujasti luotan hyvään Jumalaani!*" ja lisäsi: "auta minua, auta minua, oi Jumalani!"

Ja Herran Ehtoollista, sekä leipää että viinaa, vastaan-otettuaan, kutsui hän palveliansa ympärilleen ja lausui:

"Rakkaat lapset, minä rukoilen teitä, että mitä hyvänsä minä olen tehnyt väärin teille sanalla tai

työllä, te annatte minulle Jumalan tähden anteeksi ja pyydätte muita tekemään samoin. Sillä me ruhtinaat teemme usein väärin alhaisille, joka ei saisi tapahtua."

Kun hän puhui näin, ei kukaan läsnä-olevista voinut pidättää kyyneliänsä, ja kun hän näki sen, hän sanoi:

"Rakkaat lapset, älkää itkekö minun tähteni. Minun aikani ei ole pitkä enää. Mutta muistakaat minua ja rukoilkaat Jumalaa minun puolestani."

Spalatin oli kopioinnut muutamia raamatun lauseita vaaliruhtinaalle, joka nyt pani silmälasit päähänsä ja luki niitä itsekseen. Hän kunnioitti suuresti Lutheria, jota hän ei ollut koskaan puhutellut, vaikka muutoin suurella ystävyydellä puollustanut, ja lähetti noutamaan häntä. Mutta turhaan. Luther oli Harzin vuoristossa talonpoikien kapinaa hillitsemässä. Heidän yhteentulonsa on lykätty toiseen mailmaan, jossa kaikki maalliset eroitukset ovat unhotetut, mutta vähimmät kristilliset hyvät työt muistetaan.

Näin "hän lähti täältä, niinkuin rauhan lapsi", kuten joku arveli, "ja lepää rauhassa Jumalan ainoan Pojan korkean ja täydellisen ansion kautta", johon hän testamentissään tunnusti "panevansa kaikki toivonsa."

Se oli juhlallinen päivä Wittenbergille, kun hän laskettiin hautaansa Linnankirkkoon, jota hän aikansa oli niin runsaasti relikeillä varustanut. Hänen ruumistansa, joka lepää sen alla, katsomme nyt sen pyhimmäksi reliikiksi.

Ritarit ja porvarit menivät vastaan-ottamaan arkkua kaupungin portilla; kahdeksan aatelismiestä kantoi sitä, ja lukuisa joukko surevia seurasi sitä ääneti pitkin katuja. Moni veisasi haudalla vanhat latinaiset virret: "*In media vitae*" ja "*Si bona suscipimus*" ja myöskin saksalaisia: Aus tiefer Noth schrie ich zu Dir (Sua, Herra, syvyydestäni Mä vaivoissani huudan) ja

"In Fried und Freud fahr ich dahin"
(Mä riemuin rauhass' ehdin pois).

Se raha, jolla ennen olisi ostettu messuja hänen sielullensa, jaettiin nyt köyhille. Ja T:ri Luther piti saarnan tämän lupauksen johdosta: "jotka ovat nukkuneet Jesuksessa, on Jumala kanssansa ottava", joka totisesti tekee, ettei tarvitse rukoilla niille lepoa, jotka niin nukkuvat.

Greeta kysyi minulta illalla, mitä tämä virsi tarkoitti:

Mä riemuin rauhass' ehdin pois.

Minä vastasin hänelle, että se oli ruhtinaan sielu, joka näin erosi täältä.

"Saattoväki oli niin musta ja surullinen", hän jatkoi, "ei sanat lainkaan sopineet siihen."

"Se saattoväki meni haudalle", sanoi Thekla, joka oli meillä. "Toinen saattoväki, jota emme voineet nähdä, lähti taivaasen. Kiiltävissä, valkoisissa vaatteissa pyhät enkelit kantoivat autuaan sielun taivaasen ja lauloivat matkalla tämänkaltaisia virsiä, sillä välin kuin me täällä alhaalla itkimme."

"Minä tahtoisin mielelläni nähdä pyhien enkelien saattokunnan, täti Thekla", sanoi Greeta. "Äiti kertoo, ettei hyvällä vaaliruhtinaalla ollut mitään pieniä lapsia, jotka rakastivat häntä, eikä ketään, joka puhutteli häntä koskaan hellemmällä nimellä, kuin 'teidän ruhtinaallinen korkeutenne', kun hän kuoli. Mutta tuolla puolen hautaa hänen ei tarvitse olla yksinään, vai kuinka? Pyhät enkelit puhuttelevat häntä kyllä hellillä nimillä, eikö puhuttele?"

"Ainakin Herra Jesus puhuttelee", minä sanoin. "Hän nimittää lampaitansa nimeltä."

Tämä lohdutti Greetaa vaaliruhtinaan puolesta.

Vähä aika tuon surupäivän jälkeen tuli ilon päivä perheellemme ja koko ystäväkunnalle Wittenbergissä. T:ri Luther ja Katarina von Bora vihittiin hiljaisuudessa Heinäkuun 23 päivänä.

Muutamia päiviä jälestäpäin vietettiin tuliaisia, kun morsian saatettiin kotiin Augustinin-luostariin, jonka hyvä vaaliruhtinas Johan Fredrik on antanut Lutherille lahjaksi ynnä kaksitoista oluenpanosta vuosittain. Kunnollinen vanha Johan Luther ja hänen vaimonsa ja Lutherin hurskas äiti tuli Mansfeldista pitoihin, ja suuri juhlapäivä se oli kaikille.

Ja nyt on jo kuusi kuukautta tämä "suuri asia, yhdistys ja keskuus miehen ja vaimon välillä", joksi Luther sitä sanoi, pyhittänyt luostaria kodiksi, samalla kuin uskon rukous ja Hänen läsnä-olonsa, jonka vaan usko näkee, on vihkinyt kodin rakkauden ja rauhan pyhyudeksi.

Paljon kalliita asioita on T:ri Luther sanonut avioliitosta. Jumala, hän sanoo, on asettanut avioliiton esikuvia kaikkialle koko luotuun mailmaan. Jokainen luontokappale etsii täydellisyyttään toiseen yhdistymällä. Itse taivas ja maa kuvaavat sitä meille, sillä eikö taivas syyleile viheriää maata niinkuin morsiantansa? "Kallis, oivallinen, jalo", hän sanoo, "on tämä Pyhän Hengen sana: 'aviomiehen sydän luottaa vaimoon.'"

Hän sanoo myöskin, että hän niin kunnioittaa aviosäätyä, että, ennenkuin hän aikoi naida Katarinansa, hän oli päättänyt, jos hän äkkiä joutuisi kuolinvuoteellensa, vihittää itsensä, ennenkuin hän kuoli, ja antaa työlle kaksi hopea-pikaria hää- ja jäähyväislahjaksi. Ja tuonoin hän lausui yhdelle, joka hankki naimisiin: "rakas ystävä, tee sinä, niinkuin minä, kun kosin Kätheäni. Minä rukoilin Herraa Jumalaa kaikesta sydämestäni. Hyvä vaimo on kumppani elinkaudeksi ja miehensä lohdutus ja ilo, ja kun hurskas mies ja vaimo uskollisesti rakastavat toisiansa, on perkeleellä varsin vähän voimaa heitä vahingoittaa."

"Kaikki ihmiset", hän lausui, "uskovat ja ymmärtävät, että avioliitto on avioliitto, käsi käsi, rikkaus rikkaus; mutta että avioliitto on Jumalalta, ja sääty ja käsketty Jumalalta; että käsi on tehty Jumalalta, että omaisuus ja kaikki, mitä meillä on ja mitä me olemme, on annettu Jumalalta, sekä että se, koska se on hänen tekonsa, on käytettävä hänen ylistyksekseen, sitä ei juuri moni usko. Ja hyvää vaimoa", hän sanoi, "tulee rakastaa ja kunnioittaa, ensiksi, koska hän on Jumalan lahja ja annin; toiseksi, koska Jumala on varustanut naiset jaloilla ja suurilla avuilla, jotka, kun he ovat siveät, uskolliset ja jumaliset, paljon voittavat heidän vähäiset vikansa ja heikkoutensa."

Wittenbergissä, Joulukuulla 1525.

Taas on vuosi melkein mennyt — vuorottain myrskyjä ja päivänpaisteita! Se suru, jota pelkäsimme meidän Thekla raukkamme puolesta, on kuin onkin viimein tullut. Bertrand de Créqui on kuollut! Hän kuoli vankeudessa yksinään omantunnon tähden, mutta rauhassa Jumalan kanssa. Eräs vieras Flanderista toi Theklalle pari jäähyväissanaa, jotka Bertrand omalla kädellään oli kirjoittanut, ja näki hänet sitten kuolleen, ettei Theklan ole syytä epäillä enää. Hän näyttää liikkuvan niinkuin unessa käviä, toimittaen kaikkea jokapäiväisen elämän askareita niinkuin ennen, vaikka nukkuvalle sielulle. Me pelkäämme, mikä tästä lopuksi tulee. Jumala auttakoon häntä! Hän on nyt lähtenyt jouluksi Evan ja Fritzin luo.

Surkea eripuraisuus on syntynyt evankelisten kristittyjen joukossa. T:ri Luther on hyvin suutuksissaan muutamista Carlstadtin ja Schweitziläis-veljien opeista pyhistä sakramenteista ja sanoo, että he tahtovat olla viisaammat, kun mitä on kirjoitettu. Me suremme näitä asioita kuitenkin kuin Atlantimme on naimisissa Schweitziläisen kanssa, eikä T:ri Luther tunnusta heitä veljiksi. Atlantis rukka on kovasti huolissaan ja kirjoittaa olevansa varma, ettei hänen puolisonsa tahdo millään lailla halventaa Herran Ehtoollista, ja että he todesti uskovat, jotta Vapahtaja on läsnä Ehtoollisessa, niinkuin mekin. Mutta T:ri Luther on hyvin ankara tässä kohden. Hän pelkää, että siitä jälleen syntyy hämmingeitä ja erhe-ajatuksia, jommoiset aikaansaivat talonpoikais-sodan kauhut. Kuitenkin on hän itse aivan suruissaan tästä ja arvelee usein, että ajat ovat niin pahat, että mailman loppu varmaan pian on edessä.

Kesken kaikkia näitä murheita iloitsemme me, jotka rakastamme häntä, että hänellä on rauhallinen koti Augustinin-luostarissa, jossa "herra Käthe", joksi hän nimittää vaimoansa, ja hänen pikku poikansa Hannus vallitsevat, ja jossa rakkaat, pyhät enkelit, niinkuin T:ri Luther sanoo, kaitsevat lapsen kehtoa.

Se oli juhla koko Wittenbergille, kun pikku Hannus Luther syntyi. Lutherin asunto on niinkuin Wittenbergin ja koko maan pyhä liesi. Siellä hän talvipuhteilla ottaa vastaan ystäviänsä tuossa hupaisessa, suurella akkunalla varustetussa huoneessa, ja välisti he laulavat moni-äänisiä, iloisia lauluja taikka jumalisia virsiä luutun tai harpun säestykseksi, jommoista soittoa, T:ri Luther on varma siitä, kuningas David kummastelisi ja ihastelisi, jos hän voisi nousta haudastansa, "koska ei suinkaan ollut mitään niin hyvää hänen aikoinansa." "Perkele", hän arvelee, "pakenee aina soittoa, erittäinkin jumalista soittoa, koska hän on epätoivon henki eikä siedä iloa ja riemua."

Ja kesäpäivinä hän istuu perunapuun alla puutarhassaan, sillä välin kuin Käthe työskentelee hänen vieressään; taikka hän kylvää siemeniä ja kaivaa suihkulähdettä; taikka puhuu hänelle ja ystävilensä niistä kauneuden ihmeistä, joita Jumala on tehnyt halvimmissa kukissa, taikka siitä Ylösnousemisen kuvasta, jonka Hän antaa meille jokaisessa hienossa oksassa, joka keväällä puhkee talven kuivista, ruskeista varsista.

Yhä enemmän me huomaamme, minkä hyvän vaimon Jumala on antanut hänelle Katarina von Borassa. Hän on niin iloinen, vakava ja toimielias, ja hän rakastaa Lutheria niin paljon. Hän hoitaa jo kaikkia raha-asioita, ja tämä on välttämättömän tarpeellista, jollei Lutherin huone kokonaan häviä; sillä T:ri Luther antaisi mielellään kaikki, myöskin vaatteensa ja huonekalunsa, jokaiselle tarvitsevalle, eikä hän tahdo ottaa mitään maksua kirjoistaan eikä siitä, että hän opettaa ylioppilaita.

Katarina on paitsi sitä kumppani hänelle eikä ainoastaan kuuntelia. Tätä T:ri Luther rakastaa, vaikka hän kuinka paljon tahansa nauraisi hänen puheliaisuuttansa, jossa hän "omalla alallaan voittaa Cicero'nkin", ja pilkallisesti kertoo, kuinka, kun he ensin olivat menneet naimisiin, Katarinan, joka ei tietänyt mitään sanoa, mutta kuitenkin tahtoi "ylläpitää keskustelua", oli tapa kysyä, kun hän istui työtä tehden Lutherin vieressä: "Herra tohtori, eikö Preussin ylikamariherra ole markkreivin veli?" toivoen, ettei semmoinen ylhäinen puhe olisi liian alhaista hänelle! Tosin T:ri Luther sanoo, että jos hän tahtois etsiä kuuliaista vaimoa, täytyisi hänen veistää semmoinen kivistä. Mutta meidän uskomme on, että harvoin löytyy onnellisempaa kotoa, kuin T:ri Lutherin; ja jos joskus Katarina huomaa, että suru on valloittanut hänet liian paljon, ettei hän voi mitään auttaa, pistäydy hän salaisesti ulos ja käskää Justus Jonaksen ja muutamien muitten ystävien tulla tohtoria huvittamaan. Usein Katarina myöskin muistuttaa häntä niistä kirjeistä, joita hänen tulee kirjoittaa; ja T:ri Luther tahtoo, että hän istuu hänen vieressään, kun hän kirjoittaa, joka kylläksi osoittaa, että Katarina voi olla, kun tarvitaan, vaikka kuinka Tohtori laskisi leikkiä hänen "pitkistä saarnoistaan, joita hän ei suinkaan olisi pitänyt, jos hän, niinkuin muut papit, olisi ollut niin varovainen, että hän olisi alkanut Herran Rukouksella!"

Kristillinen aviosääty, niinkuin hän sanoo, "on nöyrä ja hurskas elämä;" ja hyvä se todella on meidän saksalaiselle uskonpuhdistuksellemme, ettei sen maallinen keskus ole mikään valta-istuin eikä eremitin luola, vaan yksinkertainen, kristitty koti.

Gersdorfin pappilassa, Kesäkuulla 1527.

Minä olen vieraisilla Evan luona, sillä välin kuin T:ri Lutherin pyynnöstä matkustaa ympäri Sachsissa, jossa hän tarkastaa kouluja T:ri Filip Melancthonin ja useitten muitten oppineitten miesten kanssa.

T:ri Luther on päättänyt parantaa lasten kasvatusta ja tahtois lujasti, että muutamat lakkautettujen luostarien tulot määrättäisiin tähän tarkoitukseen, ennenkuin aateliset ja ruhtinaat ovat jättäneet kaikki tyyni omiin tarpeisinsa.

Tuntuu siltä, kuin olisin nuori uudestaan, kun nyt vakavalla keski-ijälläni saan olla täällä yhdessä Evan kanssa, eikä kuitenkaan yksinään. Sillä nuoruuteni koulu on todella saman katon alla, kuin minä. *Täti Agnes* on Fritzin perheen-väkeä! Kun luostarit hävitettiin ja nunnat hajotettiin, joka tapahtui julmassa talonpoikais-sodassa, karkoitettiin hän Nimptschenistä, ja vietettyään muutamia viikkoja äitimme tykönä Wittenbergissä pakeni hän viimein Evan ja Fritzin luo.

Mutta Evan vähäiset kaksoiset, Heinz ja Agnes, säilyttävät varmaan vastedes peräti toisenlaisen kuvan täti Agnesista, kuin se tyly, jäykkä muoto ja karkea ääni, joka tavallisesti vaivasi minun unelmiani jumalisesta elämästä ja saatti minut pelkäämään taivasta, jonka asukkaita täti Agnes sanottiin edustavan.

Kukaties valkoiset hiukset liennyttävät korkeata, vaikka ryppyistä otsaa; mutta niissä vakavissa silmissä, jotka minä muistan, ei suinkaan ilmestynyt tämä lempeä katse eikä äänessä tämä hellä sävel. Kajahtaako hänestä näin niitten pikkuisten ääni, joita hän niin suuresti rakastaa, ja heijastuuko hänestä heidän silmiensä päivänpaiste? Ei; paljota parempi asia, minä tiedän sen, sillä Eva kertoi minulle. Se on semmoisen sydämen hymy ja sointi, jonka usko Vapahtajaan on muuttanut lapsen sydämen kaltaiseksi. Se on Farisealaisen rauha, joka on saanut publikanin siunauksen sillä, että hän on nöyrästi asettunut publikanin rinnalle.

Minä tunnustan kuitenkin, ettei täti Agnesin läsnä-olo, luullakseni, juuri paranna järjestystä Evan perheessä. Hän ei havaitse aivan äkkiä mitään perisyntyn jälkiä Evan lapsissa, kun minä päinvastoin kummastelen, kuinka niin hyvä ja erinomainen ihminen, kuin Eva, on saanut lapsia, jotka ovat niin paljon muitten ihmisten — vieläpä minunkin lasten kaltaisia. Olisi odottanut, että hänen lapsensa olisivat olleet jonkunlaisia puoli-enkeleitä, jotka luonnostaan taipuisivat kaikenlaiseen hyvään eikä koskaan tekisi väärin, paitsi huomaamatta ja hiljaisella ja siivolla tavalla. Sen sijaan täytyy minun sanoa, että usein kuulen vähäisiä kapinan huutoja Evan lastenkamarista, erittäin kun heitä pestään, jotenkin niinkuin meillä; enkä minä luule, että Fritzimekään osoitti suurempaa iloa tehdystä pahasta ja kovempaa itsepäisyyttä, kuin Evan pikku punaposkinen Heinz.

Eräänä aamuna, kun oli ollut tavattoman pitkä riita Heinzin ja hänen äitinsä välillä sentähden, että pikku Agnesia oli jollain lailla sorrettu, sanoin minä täti Agnesille:

"Aatteleppas vaan, että jos Eva olisi pysynyt kutsumuksessansa, hän olisi saavuttanut Theologia Teutsch'in täyden perikuvan ja päässyt joksikin Elisabetiksi taikka paljon paremmaksi!"

Täti Agnes katsoi pikaisesti ylös:

"Tarkoitatko sinä, ettei hän ole parempi nyt! Sinä luulet, että jos päiväkaudet jouten mietiskelee, se on naiselle kristillisempi työ, kuin kasvattaa näitä pikkuisia Jumalaa varten ja auttaa heitä, kun taistelevat ensimmäisiä taisteloitansa perkelettä vastaan!"

"Kukaties ei, täti Agnes", minä sanoin, "mutta minä en, näetkö, tiedä mitään luostarin sisäpuolesta."

"*Minä tiedän*", vastasi täti Agnes pontevasti, "ja myöskin nunnan sydämen sisäpuolen. Ja minä tiedän, miksi viheliäiseksi kappaleeksi me teemme sen, kun koetamme ottaa kasvatuksemme taivaallisen Isämme käsistä omiin käsiimme. Luuletko sinä", hän jatkoi, "ettei Eva oppinut enemmän niinä pitkinä öinä, jolloin hän valvoi kipeän lapsensa vieressä, kuin hän olisi oppinut tuhansissa vapaa-ehtoisissa valvonnoissa jonkun alttarin edessä? Ja kun Eva tänä iltana on polvillaan Heinzin kanssa, niinkuin hän on, ja opettaa häntä rukoilemaan: 'hyvä Jumala, anna pikku Heinzille anteeksi, että hän on ollut pahankurinen poika tänä päivänä', ja laskee hänet hänen päänalaisellensa, valvoo, siksi kuin hän nukkuu, ja pyytää Jumalaa siunaamaan ja kasvattamaan tätä uppiniskaista pikkuista, ja sitten anoo anteeksi itse puolestaan, etkö sinä luule, että hän oppii enemmän, mitä 'anteeksi-antaminen' ja 'Isä meidän' on, kuin jos hän vuosikauden lukisi Theologia Teutsch'ia?"

Minä hymyilin ja sanoin: "rakas täti Agnes, jos Fritz tahtoo kuulla Evan kiitosta hyvin soitettavan, panen minä hänet kysymään sinulta, eikö se olisi ollut korkeampi kutsumus Evalle, että hän olisi pysynyt nunnana!"

"Voi! lapseni", sanoi täti Agnes puoleksi vanhalla ankaruudellaan ja puoleksi uudella hellyydellään, "jos sinä olisit oppinut mitä minä noilta huuilta ja tässä huoneessa, et sinä sallisi sanaakaan kumpaakaan vastaan, ei leikilläkään."

Totta puhuen ei täti Agnes itsekään voi panna suurempaa arvoa tähän rakkaasen kotiin, kuin minä. Se on avoinna jokaiselle talonpojalle, jolla on joka suru taikka vääryys kerrottavana, mutta on samalla yhteydessä linnan kanssa; se on yhteydessä molempien kanssa, ei minkäänlaisten sääty-etujen kautta, vaan sen vuoksi, että niin talonpojat kuin aatelisetkin ovat yhtä tervetulleet täällä; he ovat täällä vaan miehiä ja naisia, veljiä ja sisaria Kristuksessa.

Silloin tällöin käymme linnassa, jossa korkea sisaremme Chriemhild vallitsee. Mutta minun luontoni on aina vetänyt minua porvarillisiin, ja pappila sopii paremmin kuin linna. Paitsi sitä minä en voi mitään siihen, että vähän pelkään rouva Hermentrudia, varsinkin silloin, kuin molemmat poikani ovat muassani, sillä he ovat hyvin taipuvaiset porvarilliseen vapauteen käytöksessään. Linnan huonekalut ja sisuslaitokset ovat miespolvea vanhemmat, kuin meidän omat Wittenbergissä, enkä minä ensinkään saa poikia käsittämään Gersdorfin sukuperän majesteettillisyyttä taikka että ne ihmiset, jotka asuvat katujen varrella, välttämättömästi ovat huonommat, kuin ne, jotka elävät muista eroitettuna vuorilinnoissa. Minun täytyy turvata raamatun käskyyn: "kunnioita harmaita hiuksia", että saisin heitä soveliaalla tavalla kunnioittamaan rouva Hermentrudia.

Pikku Fritz tahtoo tietää, mistä Gersdorfin esi-isät ovat mainiot.
"Opistansako?" hän kysyi.

Sitä minä en uskonut, koska vasta tämä sukupolvi oppi lukemaan, vieläpä hieman epäillään, että vanhalla ritarilla on tukevat syyt, miksi hän mieluisammin kuulee Ulrichin lukevan, kuin itse lukee.

"Urhoollisuudestansako?"

"Kaiketi, Gersdorfit ovat aina olleet urhoollisia."

"Ketä vastaan he siis taistelivat?"

"Risti-retkien aikoina, luullakseni, uskottomia vastaan."

"Entä jälestäpäin?"

Minä en tietänyt varmaan, mutta katsellen Bernsteinien hävinnyttä linnaa ja läheistä kukkulaa, varoin minä, että se oli naapureita vastaan.

Ja niin näytti monen ristikysymyksen perästä Gersdorfin perheen etevyys supistuvan siihen, että he olivat olleet Gersdorfeja ja eläneet Gersdorfissa monta sataa vuotta.

Nyt tahtoi Fritz tietää, millä lailla hänen serkkunsa, nykyisen sukupolven Gersdorfit, aikoivat kunnostaa itseänsä. Tähänkin kysymykseen minun oli vaikea vastata, niinkuin, tietääkseni, usein on Chriemhildin laita. Heidän ei käy millään lailla kaupпамiehiksi rupeaminen; ja kun nyt evankelisessa kirkossa nuot suuret luostarit ovat lakkautetut ja muutamat hippakunnat muutetaan maallisiksi, lienee se tuskin Gersdorfin arvosta, että he yrittäisivät papiksi. Vanhin saa linnan. Yksi heistä harjoittaa kenties lakitiedettä. Muille ei näytä mikään muu olevan tarjona, kuin tuo laiska, orjamainen

paagin ja sotaseurallaisen virka jossakin suurempien aatelisten linnassa.

Jos entisyys on ritarien perintö, näyttää minusta paljon todenmukaisemmalta, että tulevaisuus on toiveliaitten porvarinperheitten hallussa. Minun täytyy olla kiitollinen siitä kohtalosta, joka avaa meidän pojillemme kunniallisia vaikutus-aloja keisarikunnan suurissa kaupungeissa. Ei pikku aateliston elämässä näy olevan mitään edistymisen sijaa. Sillä välin kuin kaupunkien ylhäiset perheet purjehtivat eteenpäin ajan leveällä virralla, kehoittaen taidetta, suosien tiedettä, ja itse ottaen osaa kaikkiin ajan aatteisiin ja muutoksiin, yhtyvät nämät ritarinperheet maalla itsekseen kolkoissa linnoissaan, halliten muutamia talonpoikia ja kahletettuina ahtaasen paikkakunnalliseen samalla kuin aikakauden mahtava virta rientää heidän ohitsensa.

Gottfried sanoo, että ahdasrajaiset ja väärin käytetyt etu-oikeudet aina päättyvät niitten häviöllä, jotka sokeasti pitävät kiinni niistä. Se umpinaisuus, joka alkaa muitten ulos sulkemalla, loppuu tavallisesti umpinaisten sisään sulkemalla. Komea linna käy kapeaksi vankihuoneeksi.

Kaikki nämät ajatukset johtuivat mieleeni, kun jätin kaisloilla peitetyn lattian ja sen etuhuoneen, jossa rouva Hermentrud oli vastaan-ottanut minut ja minun poikani ylpeällä alhaisuudella. Siellä ollessani kuulin hänen salaisesti arvelevan Chriemhildille, kuinka erilaatuiset serkut olivat; "se oli oikein kummallista, kuinka Gersdorfin lapset kokonaan erisivät Cottien lapsista!"

Mutta tuskin olin astunut Evan halpaan kotiin, kuin huomasin, että loukattu ylpeyteni oli se katkera juuri, josta minun syvät yhteiskunnalliset mielteeni lähtivät. Minä olin alentanut Schönberg-Gersdorfin entisyyttä sillä, että olin ajatellut Cotta-Reichenbachin tulevaisuutta. Niin Fritzin ja Evan halpa koti on jalompi, kuin Chriemhildin, ja rikkaampi, kuin meidän; rikkaampi ja jalompi juuri samassa määrässä, kuin se on nöyrempi ja kristillisempi!

Ja minä opin läksyni tällä tavalla.

"Rouva Hermentrud on kovin ylpeä", sanoin minä Evalle, kun palasin linnasta ja istuin alas hänen viereensä portinvajaan, jossa hän paraikaa ompeli; "enkä minä todella ymmärrä, millä syyllä."

Eva ei vastannut, mutta vähäinen hymy eleli hänen huulillansa, joka hetkeksi melkein suututti minua.

"Väitätkö sinä, että hän *ei ole* ylpeä, Eva?" jatkoin minä, riitaa pyytäen.

"En minä väittänyt, että kukaan ei ole ylpeä", vastasi Eva.

"Tarkoitatko siis, että hänellä on jotakin, josta sopii ylpeillä?"

"Ensiksi kaikkien Gersdorfin haamut", lausui Eva; "ja sitten korkea, esi-isiltä perinnöksi jäänyt oikeus pitää samettia ja helmiä, jota et sinä enkä minä saa tehdä."

"Paljon parempi on oikeus saada omistaa Lucas Cranachin maalaukset ja Albrecht Dürer'in leikkaukset", arvelin minä.

"Kukaties on niin", vastasi Eva tekonöyryydellä; "kukaties rikkaudessa on ylpeydelle yhtä luja perustus, kuin esi-isien arvossa. Ne, joilla ei ole kumpaakaan, niinkuin Fritzillä ja minulla, lienevät tasaisimmat tuomarit."

Minä nauroin ja tunsin, että sydämeni huojentui. Eva oli rohjennut nimittää sitä henkeä, joka vaivasi minua, oikealla nimellä, ja niinkuin muukin kummitus taikka tonttu katosi se kohta.

Kiitos Jumalan, että Evamme jälleen on serkku Eva eikä sisar Ave; että hänen oma sydämensä on täällä meidän joukossamme ja levittää valoa meidän omaantuntoomme juuri sillä, että se loistaa eikä kätkey minkään pyhän kunniakatoksen alle kaukaisen luostarin alttarilla.

Heinäkuulla 1527.

Fritz on kotona. Oli hupaista nähdä, mikä juhla hänen takaisintulonsa oli, ei ainoastaan kotona, vaan kylässä — lapset juosten ovista ulos saadaksensa ystävällistä hymyä häneltä, äidit pysähtyen työssään tervehtiäkseen häntä. Päivä hänen tulonsa jälkeen oli sunnuntai. Niinkuin tavallisesti, olivat kylän lapset koossa kello viisi aamulla kirkossa. Niitten joukossa olivat meidän ja Chriemhildin pojat ja Evan kaksoiset Heinz ja Agnes — punaposkisia, iloisia metsälapsia, jommoisia he ovat. Kaikki näyttivät kuitenkin niin kilteiltä ja suloisilta, kuin olisivat olleet Edenin lapsia, kun astuivat toinen toisensa perästä kylän nurmikon yli, ja vähäiset, valoisat olennot tuon tuostakin pujahtivat näkyviin sen suuren pyökkipuun varjosta, joka seisoo vastapäätä kirkkoa.

Koko tämä pikkuinen seura seisoi yhdessä alttarin edessä, jonka astuimelta Fritz opetti heitä. Ensiksi he veisasivat virren, vanhemmat pojat latinaksi, ja sitten kaikki yhdessä saksaksi; ja tämän jälkeen Fritz

kuulusteli heiltä Lutherin katekismusta. Kuinka herttaisesti nuot vienot lapsen äänet vastasivat hänen syvään, miehuulliseen ääneensä; niinkuin epälukuisten kesälehtien humina tuolla ulkona taikka kylän puron loppumattomien pikku koskien kohina hiljaisena aamuna.

"Rakas lapseni, mikä sinä olet?" hän kysyi.

Heikot, mutta heleät äänet vastasivat:

"Minä olen kristitty."

"Mistä sinä sen tiedät?"

"Siitä, että olen kastettu ja uskon kalliisen Herraani Jesukseen Kristukseen."

"Mitä kristityn tarvitsee tietää autuaaksi tullaksensa?"

Vastaus: "Katekismus."

Ja sitten, kun pääsivät siihen osaan, jossa puhutaan kristillisestä uskosta, kertoivat suloiset äänet Uskontunnustuksen saksaksi.

"Minä uskon Jumalaan Isään Kaikkivaltiaasen."

Ja Fritzin ääni kysyi leppeästi:

"Mitä se on?"

Vastaus: "Minä uskon, että Jumala on minun ynnä kaikkein muiden luotuinsa kanssa luonut; antanut minulle ruumiin ja sielun, silmät, korvat ja kaikki muut jäsenet, tiedon, toivon ja ymmärryksen; ja nämät kaikki vielä nyt voimassa pitää; antaa myös minulle runsaasti joka päivä ravinnon ja verhon, kodon ja huoneet, puolison ja lapset, pellon, karjan ja kaikki, mitä minä ruumiin ravinnoksi tarvitsen; vielä sitte suojelee ja varjelee minua, kaikki myös vahingot ja vaarat minun päältäni estää ja torjuu. Ja kaikki nämät Hän tekee ilman minun ansiotani, omasta sulasta armostansa ja isällisestä hyvydestänsä. Joiden kaikkein edestä minun tulee Häntä kiittää, ylistää ja kunnioittaa, kuulla ja palvella. Se on totinen tosi."

Taas:

"Minä uskon Jesukseen Kristukseen" j.n.e.

"Mitä se on?"

"Minä uskon, että Jesus Kristus, totinen Jumala, Isästä ennen ijankaikkisuutta syntynyt, ja myös totinen ihminen, neitseestä Maariasta syntynyt, on minun Herrani, joka minun kadotetun ja tuomitun ihmisen lunasti ja kaikesta synnistä, kuolemasta ja perkeleen vallan alta vapahti ja päästi: ei kullalla eikä hopiolla, vaan pyhällä ja kalliilla verellensä ja viattomalla piinallansa ja kuolemallansa, että minä Hänen omansa olisin, Hänen valtakunnassansa Hänen allansa eläisin, ja Häntä ijankaikkisessa vanhurskaudessa, viattomuudessa ja autuudessa palvelisin, niinkuin Hän on kuolleista nousnut ylös, elää ja hallitsee ijankaikkisesti. Se on totinen tosi."

Ja taas:

"Minä uskon Pyhään Henkeen."

"Mitä se on?"

"Minä uskon ja tunnustan, ett'en minä omasta ymmärryksestäni ja voimastani taida Jesukseen Kristukseen. minun Herraani uskoa eli Hänen tykönsä tulla; vaan Pyhä Henki on minun siihen evankeliumin kautta kutsunut, lahjoillansa valistanut, oikiassa uskossansa pitänyt, pyhittänyt ja vahvistanut; niinkuin Hän koko kristikunnan mailmassa kutsuu, kokoo, valaisee, pyhittää ja totisen ja oikean uskon kautta Jesuksessa Kristuksessa varjelee; jossa seurakunnassa Hän minun ja kaikkein muiden uskovaisten synnit joka päivä armollisesti anteeksi antaa, ja sitte viimeisenä päivänä minun ja kaikki muut ihmiset kuolleista herättää, ja niin minulle ja kaikille Kristin-uskovaisille ijankaikkisen elämän antaa. Se on totinen tosi."

Ja taas, kun Herran Rukous tuli, lasten äänet alkoivat:

"Isä meidän, joka olet taivaissa."

"Mitä se on?"

"Tällä esipuheella tahtoo Jumala meitä vetää vahvasti uskomaan, että Hän on meidän oikia Isämme, ja me Hänen rakkaat lapsensa, että me sitä rohkiemmasti vahvassa turvassa häntä rukoilisimme, niinkuin hyvät lapset vanhemmiltansa tarpeitansa anovat."

Ja lopuksi:

"Amen, mitä se on?"

"Että minä totisesti uskon tänkaltaiset rukoukset olevan meidän taivaalliselle Isällemme otolliset ja tulevan Häneltä kuulluksi; sillä Hän on itse käskenyt meidän näin rukoilla ja luvannut meitä kuulla. Amen, amen, se on: totisesti, totisesti, nämät pitää näin tapahtuman."

Ja kun kysyttiin:

"Kuka tämän sakramentin kelvollisesti nautitsee?"

Vastattiin hiljaisesti:

"Se on oikein mahdollinen ja kelvollinen, joka uskoo nämät sanat: 'teidän edestänne annettu ja vuodatettu syntein anteeksi antamiseksi.' Mutta joka ei usko niitä sanoja, vaan epäilee, se on mahdotoin ja kelvotoin; sillä se sana: '*teidän edestänne*', vaatii aivan uskollista sydäntä."

Kun kuuntelin näitä yksinkertaisia, eläviä sanoja, en minä kummastellut, että T:ri Luther usein toistaa niitä itselleen taikka oikeammin, niinkuin hän sanoo: "Jumalalle", vastamyökkynä vihollisen tulisiin nuoliin.

Ja niin lapselliset äänet kuolivat pois kirkon aamuissa hiljaisuudessa, ja kellokastarin varjo lankesi äänettömänä ruohoisille kummuille taikka yksinkertaisille puuristeille, joitten alla kylän kuolleet lepäävät; ja kun palasimme kotiin, oli pyökkipuun pitkä varjo kallistunut kasteisen kylänurmikon poikki.

Sitten, ennen yhtätoista, alkoivat kirkonkellot soida, ja talonpojat tulivat joukottain eri tahoilta metsästä. Me katselimme erinäisiä parvia, kun he kirjavissa pyhä-vaatteissaan astuivat esiin mustan-viheriän varjon syvyydestä, niitten parissa epäilemättä useita Lutherin sukulaisia, jotka elävät tässä paikkakunnassa. Nyt jokainen ovi kylässä lähetti lisäjoukkonsa, ja vähäinen kirkko täyttyi pian, miehet ja naiset istuen vastakkain eri puolilla, ja vanhat yhdessä koossa saarnastuolin ympäri. Fritzin aineena oli Evan mieli-lause: "*niin on Jumala mailmaa rakastanut.*" Yksinkertaisesti, semmoisilla selityksillä, kuin he voivat ymmärtää, puhui hän heille Jumalan rajattomasta rakkaudesta ja siitä äärettömästä hinnasta, jolla Hän on lunastanut meidät, ja siitä rakkaudesta, luottamuksesta ja kuuliaisuudesta, johon me olemme velkapäät hänelle, ja T:ri Lutherin neuvon mukaan hän ei puhunut liian kauan, vaan "nimitti mustaa mustaksi ja valkoista valkoiseksi", pysyen yhdessä ainoassa asiassa, jotta kansan mennessään sopi sanoa: *siitä nyt saarnattiin*. Sillä, niinkuin minä kuulin T:ri Lutherin sanovan, "me emme saa puhua yhteiselle kansalle korkeista, vaikeista asioista taikka pimeillä sanoilla. Kirkkoon tulee pieniä lapsia, palveluspiikoja, vanhoja miehiä ja naisia, jotka eivät korkea-oppisesta esityksestä hyödy mitään. Sillä, jos he jälestäpäin sanovat siitä: 'voi, hän lausui oivallisia asioita, hän piti mainion saarnan!' ja kysytään: 'mistä?' he vastaavat: 'en minä tiedä.' Muistakaamme, kuinka Herramme Kristus koetti saarnata yksinkertaisesti. Viinitarhasta, lammaslaumasta, puista hän otti vertauksensa, että kaikki kansa tuntisi ja ymmärtäisi."

Fritzin saarna jätti syvän rauhan sydämeeni. Hän ei puhunut vanhurskaudesta ja lunastuksesta, vaan elävästä Jumalasta, joka lunastaa ja vanhurskauttaa meidät. Suurempaa hyvää ei kukaan voi tehdä kuin muistuttaa meille, mitä Jumala on tehnyt meidän tähtemme, ja kuinka Hän todesti ja hellästi pitää huolta meistä.

Jälkeen päivällisen koottiin lapset hetkeksi kouluhuoneeseen ja heiltä kuulusteltiin saarnaa. Auringonlaskussa yhdyimme taas kaikki viettämään lyhyttä jumalanpalvelusta kirkossa ja veisasimme iltavirsiä saksan kielellä, jonka jälkeen pappi lausui Herran Siunauksen, ja vähäinen seurakunta hajosi kukin kotiinsa.

Hiljaisella päivänpaisteellansa ja sillä valolla, jonka Fritzin takaisintulo vuodatti hänen kotoonsa, tuntui tämä päivä minusta melkein niinkuin päivä paratiisissa.

Jumala olkoon monin kerroin kiitetty T:ri Lutherista ja erittäin niistä kahdesta suuresta lahjasta, jotka, hänen kauttansa ovat annetut takaisin meille — ensiksi, että hän on päästänyt Jumalan sanan lähteen kuolleen kielen jäisistä kahleista ja laskenut sen virtaamaan kautta maan, kaikkialla muuttaen talven kevääksi, ja toiseksi, että hän on puollustanut avion pyhyyttä ja sitä koti-elämää, jota se perustaa, avaten luostarin-porttien hautakivet ja lähettäen kätketyn hurskauden siunaamaan mailmaa tuhansissa

tämmöisissä, nöyryssä, pyhissä, kristillisissä kodoissa.

XXXI.

Theklan kertomus.

Wittenbergissä, Syyskuulla 1527.

Vihdoin olen minä sanonut sen sydämestäni! niin, minä olen varma, että minä sanon sen sydämestäni, ja jos kohta särkyneestä sydäimestä, ei Jumala ylenkatso sitä.

"Isä meidän, joka olet taivaissa, tapahtukoon sinun tahtosi eikä minun."

Minä luulin voivani kestää kaikkia paremmin, kuin epä tietoa; mutta minua ei yhtään aavistanut, minkä epätoivon tyhjyyden varmuus tuottaisi.

Sitten tulivat nuot kauheat, kapinalliset ajatukset, että Jumala antoi hänen kuolla yksinään! ja nyt johtui mieleeni kaikki, mitä he olivat puhuneet minulle siitä, ett'ei saisi pitää epäjumalia, ja minua rupesi pelottamaan, etten koskaan ollut todella rakastanut eikä palvellut Jumalaa, vaan ainoastaan Bertrandia; ja tuosta tuli pitkä tyhjyyden ja pimeyden aika, jonka lävitse ei mikään inhimillisen eikä jumalallisen rakkauden valo eikä lohdutuksen äänet näyttäneet vähintäkään tunkevan. Minä ajattelin, ettei Jumala koskaan vastaan-ottaisi minua, ennenkuin minun kävi sanominen: "tapahtukoon sinun tahtosi", mutta sitä minä en voinut sanoa.

Muistaakseni ensimmäiset sanat, joilla mielestäni oli joku merkitys, olivat muutamat T:ri Lutherin sanat eräessä saarnassa. Hän sanoi, että oli helppo uskoa Jumalan anteeksi antavaan rakkauteen rauhan aikoina, mutta kun kiusauksen hetkinä perkele ahdisti sielua kaikilla tulisilla nuolillansa, hän oli itse huomannut oikein vaikeaksi pysyä siinä totuudessa, jonka hän tiesi niin hyvin, ettei nimittäin Kristus ollut mikään ankara tuomari eikä kova velkoja, vaan anteeksi antava Vapahtaja, niin, rakkaus itse, puhdas, muuttumaton rakkaus.

Silloin minä rupesin ymmärtämään, että se oli *perkele*, se häijyn-ilkinen, velkova, paha henki, jota minä sydämeni pimeydessä olin kuunnellut, että se oli hän, joka oli koettanut neuvoa minua, etten saisi mennä Isäni luo, ennenkuin toin Hänelle aivan alamaisen sydämen.

Ja nyt minä muistin sanat: "tulkaat minun tyköni kaikki, jotka työtä teette ja olette rasetitut;" ja yksinään huoneessani minä lankesin polvilleni ja huudahdin: "oi laupias Vapahtaja, oi taivaallinen Isä, minä en ole alamainen sinun tahdollesi; mutta minä olen väsynyt, väsynyt ja kovasti rasetitettu; ja minä tulen sinun luoksesi. Etkö sinä tahdo ottaa minua semmoisena, kuin minä olen, ja opettaa minua vähitellen sanomaan: 'tapahtukoon sinun tahtosi!' Ja Hän vastaan-otti minut ja on vähitellen opettanut minulle sen. Kumminkin tänä iltana voin minä sanoa niin. Huomenna ehkä vanha kapina palaa jälleen. Mutta jos se palaa, menen minä taas taivaallisen Isämme luo ja sanon uudestaan: 'ei alamainen vielä, mutta kovasti rasetitettu! Isä, tartu käteeni ja sano minulle: ala uudestaan!'"

Sillä keskellä kaikkia näitä onnellisia kotoja minä olin mielestäni aivan liikanainen kaikille ja niin sanomattomasti yksin. Minä kaipasin vanhoja luostareita, että saisin haudata itseni niihin kauas kaikista ilon äänistä. Mutta, Jumala olkoon kiitetty, ne olivat suljetut minulta; enkä minä huoli niistä enää.

T:ri Luther alkoi auttaa minua sillä, että hän näytti, kuinka perkele oli pitänyt minua erinänsä Jumalasta.

Ja nyt on Jumala auttanut minua ja taas lähettänyt sydämeeni kiittolisuuden ja rakkauden säteen.

Rutto on jälleen ollut Wittenbergissä. T:ri Lutherin koti on muutettu sairashuoneeksi; sillä vaikka hänen Käthensä ja pikku Hannuksensa ovat hyvin kalliit hänelle, ei hän tahtonut paeta vaaraa enemmän, kuin viimeinkään, jolloin hän oli munkkina samassa luostarissa, joka nyt on hänen kotinsa.

Ja mikä siunaus hänen voimalliset ja luottavaiset sanansa saarnastuolista, kuolinvuoteella taikka murheen majoissa ovat olleet meille kaikille.

Mutta etupäässä on Jumala kalliin äitini kautta puhunut sydämelleni ja saattanut minut tuntemaan, että Hän todella tulee, poimii ja kuulee meitä. Hän oli juuri kuoleman kielissä. Ja nyt hän on

parantumallansa. He sanovat, että vaara on ohitse. Enkä minä koskaan enää sano sydämessäni: "minulle yksistensä Jumala ei anna mitään kotia", enkä minä sen vuoksi, että varon sydämeni kipua, kun siteet kerran katkeavat, pelkää kiinnittämästä sydäntäni liiaksi niihin, jotka Jumala on antanut minun rakastettavakseni. Minä otan vastaan ilon ja rakkauden ja kaikki ne surut, joita ne tuottanevat, ja luotan kaikissa Jumalaan.

Kukaties Jumalalla on joku vähäinen rakkauden työ minuakin varten, joku erityinen palvelus myöskin minua varten, että minua tarvitaan tässä maailmassa, niin kauan kuin minä olen täällä. Sillä tänään tuli Justus Jonas, jonka pieni poika on kuollut ruttoon, minun luokseni ja sanoi:

"Thekla, tee hyvin ja käy vaimoni luona. Hän sanoo, että sinä osaat lohduttaa häntä, sillä sinä ymmärrät surun."

Tietysti minä menin. Minä en luule, että sanoin mitään, joka olisi lohduttanut häntä. Minä en voinut tehdä juuri muuta kuin itkeä hänen kanssaan, kun katselin noita vähäisiä, viattomia, rauhallisia, hengettämiä kasvoja. Mutta kun lähdin hänen luotaan, sanoi hän, että minä olin tehnyt hänelle hyvän yön, ja käski minun tulla uudestaan.

Näin kukaties Jumalalla on joku hurskas palvelus, jonka minä saan tehdä Hänelle ja jota minä voin oppia ainoastaan sillä tavalla, kuin Hän on opettanut minulle; ja kun kerran yhdymme, Bertrand ja minä, ja kuulemme sen kalliin jumalallisen ja inhimillisen äänen, joka on johdattanut meidät mailman lävitse, iloitemme *yhdessä* kaikista näistä katkerista tuskista, joita olemme kärsineet ja tunteneet, ja lausumme kiitoksia siitä ijankaikkisesti!

XXXII.

Elsan kertomus.

Wittenbergissä, Toukokuulla 1530.

Kaikista niistä onnellisista kodoista, jotka Jumala on antanut Saksalle T:ri Lutherin kautta, ei mikään ole, luullakseni, onnellisempi, kuin hänen oma kotonsa.

Augustinin-luostarin seinät kajahtelevat nyt vähäisten lasten krapisevista jaloista ja helkkyivistä äänistä, ja joka yö enkelit vartioivat kodin pyhyyttä. T:ri Lutherin lasten syntymäpäivät ovat juhlia meille kaikille; niin oli erittäinkin pikku Hannuksen, esikoisen, syntymäpäivä.

Kuitenkin on myöskin kuolema käynyt tässä valoisassa kodossa. Heidän toinen lapsensa, Elisabet, otettiin pikkuisena vanhemmiltansa. T:ri Luther suri häntä paljon. Vähä aika hänen kuolemansa jälkeen kirjoitti hän ystävällensä Hausmann'ille:

"Armoa ja rauhaa. Minun Johannulukseni kiittää sinua, kunnon Nikolaus, kalistimesta, josta hän riemuitsee ja iloitsee mahdollisesti."

"Minä olen alkanut kirjoittaa jotakin Turkin sodasta, josta työstäni, toivoakseni, lienee joku hyöty."

"Pikku tyttäreni on kuollut; rakastettu pikku Elisabet. Se on kummallista, kuinka kipeäksi ja haavoitetuksi hän on jättänyt sydämeni, melkein yhtä helläksi, kuin naisen, niin minun on tuota pienokaista haiku. Minä en olisi voinut koskaan uskoa, kuinka hellä isän sydän lasten suhteen on. Rukoile Herraa minun puolestani, ja jää hyvästi Hänessä."

Kaikki kunnioittavat ja rakastavat Katarina von Bora. Tosin muutamat valittavat, että hän on liian säästäväinen; mutta mihin T:ri Luther ja hänen perheensä joutuisivat, jos Katarina antaisi yhtä huolettomasti, kuin hän. Hoetaan, että T:ri Luther käytti tilaisuutta, kun Katarina oli sairaana, ja lahjoitti hopeisia pöytä-astioitansa jollekin köyhälle ylioppilaalle. Hän ei koskaan ota kreuzeriäkään niiltä ylioppilailta, joita hän opettaa; eikä hän vaadi maksua käsikirjoituksistaan, joka suututtaa Gottfriediä ja minua, vaikka se on jalosti tehty häneltä, sillä sitä suurta voittoa, jonka ne tuottavat, T:ri Luther varmaan käyttäisi paremmin, kuin kirjanpainajat, joille se nyt jää. Se on meidän luulomme, että ilman rouva Lutheria koko perhe jo aikaa olisi joutunut mieron tielle, ja T:ri Luther, joka ei epäile anoessansa apua vaaliruhtinaalta taikka muilta rikkailta ihmisiltä muitten tarpeisin (vaikkei koskaan itsellensä), tietää hyvin, kuinka huolettava se tie on.

Hänen vaimonsa ei kuitenkaan aina onnistu hillitä hänen haluansa lahjoittaa pois kaikkia. Taannoin hän Katarinan läsnä-ollessa ja hänen silmän-iskuistaan huolimatta antoi eräälle ylioppilaalle, joka pyysi häneltä rahaa päästäksensä kotiin yliopistosta, hopeisen pikarin, jonka hän itse oli saanut lahjaksi, sanoen, ettei hänen tarvinnut juoda hopea-astioista.

Me katsomme kaikki sitä hellyyttä, jolla Katarina valvoo hänen terveystensä, siunaukseksi koko maalle. Hän ei ole koskaan päässyt täysiin voimiin niitten yllisten ponnistusten jälkeen, joita hänellä oli noina taistelun ja katumusharjoituksen vuosina Erfurtin luostarissa. Ja hänen täytyy usein jännittää niitä viimeisiin asti vielä nytkin. Kaikki munkit ja nunnat, jotka omantunnon vuoksi ovat hylänneet laiskurin-elannon luostareissa; kaikki seurakunnat, jotka kaipaavat evankelista pappia; kaikki ihmiset kaikista säädyistä sielun, ruumiin tai rahan huolissa kääntyvät T:ri Lutherin puoleen apua tai neuvoa varten, koska hänellä on hellin sydän ja selvin pää koko maassa. Hänen kirjevaihtonsa on rajaton ja koskee kaikenlaisiin asioihin, olipa että hän näyttää evankeliselle ruhtinaalle, kuinka tämä parhaiten saisi opin puhdistetuksi maakunnissaan, taikka opettaa halpaa kristittyä naista, kuinka hän saavuttaa omantunnon rauhan Kristuksessa. Ja näitten lukemattomien neuvonanomusten ohessa näyttää hänen suuri sydämensä aina ehtivän kuuntelemaan, kun vainotut kaukaa ja läheltä vetoavat häneen, taikka yksinäiset ja murheelliset valittavat.

Mistä löydämme koko tämän toimeliaisuuden lähteen, jollei *raamatusta*, josta hän sanoo: "siinä puutarhassa on harva puu, josta minä en ole varistanut hedelmiä;" ja *rukouksesta*, josta hän, kristikunnan ahkerin mies, sanoo (aivan niinkuin hän olisi mietiskelevä eremiti): "rukous on kristityn ammatti" (Das Gebet ist des Christen Handwerk).

Niin, juuri se aika, jonka hän panee rukouksiin, antaa hänelle aikaa kaikkiin muihin asioihin. Juuri ne hetket, joita hän viettää elämän sanan ääressä, tekevät, että hänen saarnansa, hänen kirjeensä ja kaikenlainen opetuksensa ikäänkuin vuotavat täydestä sydäimestä.

Mutta semmoinen elämä uuvuttaa liian nopeasti. Monta kertaa on rouva Luther ollut kovasti huolissaan hänen puolestansa niinä neljänä vuonna, kuin he ovat olleet naimisissa.

Kerta, vuonna 1527, kun pikku Hannus oli sylilapsena, ja T:ri Luther luuli, että hänen oli pian jättäminen Katarina leskeksi isättömän pojan kanssa, sanoi hän aivan alakuloisesti, ettei hänellä ollut mitään muuta jättää jälkeensä hänelle, kuin ne hopeakannut, jotka olivat lahjoitetut hänelle.

"Rakas Tohtori", vastasi Katarina, "jos se on Jumalan tahto, suon minäkin mielelläni, että sinä olet Hänen tykönänsä ennemmin, kuin minun tykönäni. Emme myöskään, minä ja lapseni, tarvitse sinua niin paljon, kuin koko hurskaitten kristittyjen joukko. Älä ollenkaan sure minua."

Mitä Katarinan toivokas uljuus ja hellä huolenpito ovat olleet hänelle, hän osoitti, kun hän sanoi:

"Minä olen liian altis odottamaan enemmän Kätheltäni ja Melancthonilta, kuin Kristukselta Herraltani. Vaan kuitenkin minä hyvin tiedän, ettei kumpikaan heistä eikä kukaan maan päällä ole kärsinyt eikä voi kärsiä, mitä hän on kärsinyt minun puolestani."

Mutta vaikka lakkaamaton työnteko rasittaa hänen ruumistansa, löytyy ankarampia koetuksia, jotka rasittavat hänen sieluansa. Se sydän, johon vähinkin rakkaus ja ilo koskee niin syvästi, ei voi muuta kuin olla arka vääryydelle taikka pettyneille toiveille. Tuskastuttanee siis häntä, kun yhteen aikaan hänen oli vaarallinen matkustaa niitten aatelisten vihan vuoksi, joitten sukulaiset hän on vapauttanut nunnaluostareista; ja toiseen aikaan hänen täytyi pelätä suuttuneita talonpoikia, joitten järjetöntä kapinaa hän tosin miehuullisesti ja suoraan moitti, mutta joita hän kuitenkin innokkaasti puollusti aatelisten ja ruhtinaitten edessä.

Mutta katkerampi, kuin mikään muu, on hänelle evankelisten kristittyjen eripuraisuus. Jokainen totuus, johon hän uskoo, leimahtaa hänen mieleensä niin voimakkaalla vakuutuksella, että hän katsoo jokaista kummallisen itsepäiseksi, joka ei näe sitä. Hän pitää kiinni jokaisesta vakuutuksesta, joka hänellä on, semmoisen jäykkyydellä, joka on valmis kuolemaan sen puolesta — ei ainoastaan omistajan sitkeydellä, vaan sotamiehen, jolle sen puollustaminen on uskottu. Hän ei suinkaan soisi, että ketään pannaan hengeltä taikka vangitaan epä-uskon tähden. Mutta tarjota veljen kättä niille, jotka hänen mielestensä kokonaan pettävät Herransa luottamuksen — kuinka hän sitä rohkenisi? Tuleeko muutamia levon päiviä ostaa ijankaikkisen rauhan uhraamalla?

Ja niin olemme riitaantuneet Schweitziläisten kanssa.

Pari päivää takaperin, kun tulimme kaupunginkirkosta, jossa T:ri Luther oli saarnannut Anabaptisteja ja Schweitziläisiä vastaan (joita hän lukee samaan luokkaan), saatti Greeta minut hämille kysymyksellään:

"Äiti, eikö eno Winkelried ole Schweitziläinen ja eikö hän ole hyvä ihminen?"

"Tietysti eno Konrad on hyvä ihminen, Greta", vastasi Fritzimme, joka juuri oli palannut vieraisilta Atlantin ja Konradin tyköä. "Kuinka sinä semmoista kysyt?"

"Mutta hän on Schweitziläinen, ja T:ri Luther käski meidän varoa, ettemme muuttuisi Schweitziläisten kaltaisiksi, sillä he puhuvat jumalattomia asioita pyhistä sakramenteista."

"Minä tiedän varmaan, ettei eno Konrad puhu mitään jumalattomia asioita", vastasi Fritz kiivaasti. "Hän on ehkä paras mies, minkä ikinä olen nähnyt. Äiti", jatkoi hän, "miksi T:ri Luther puhuu tällaisia Schweitziläisistä?"

"Näetkö, Fritz", minä sanoin, "T:ri Luther ei ole koskaan ollut kuutta kuukautta heidän parissaan, niinkuin sinä; eikä hän siis koskaan ole näkynyt, kuinka hyvät he ovat kotosalla."

"Jollei T:ri Luther", vastasi Fritz ynseästi, "ole nähnyt heitä, niin minun mielestäni hänen ei myöskään pitäisi puhua sillä tapaa heistä."

Minun täytyi turvata äidilliseen arvooni tehdäkseni väittelystä loppua, ja minä muistutin Fritzille, että hän oli pikkuinen poika, jonka ei ollut oikeus laskea päätöksistään hyvistä ja suurista miehistäi kuin T:ri Lutherista. Mutta totta puhuen minä itse puoleksi ajattelin, niinkuin tämä lapsi. Minun oli mahdoton selittää, kuinka T:ri Luther lakkaamattoman taistelun kautta on raivannut tietä siihen vapauteen, jossa me nyt rauhassa elämme; kuinka hän kammoo Zwingli'n oppeja, ei niin paljon niitten itse tähden, kuin niitten seurausten tähden, jotka hänen luullaksensa niistä lähtevät. Kuinka olisi mahdollista saada lapsiamme, jotka nyt vastaan-ottavat rauhallisen, kalliisti ansaitun perinnön, ymmärtämään sen sotaisan sukupolven karkeata urhoollisuutta, joka valloitti jälleen tämän perinnön heille?

Niinkuin T:ri Luther sanoo: "ei ole mikään vähäinen asia muuttaa koko paavikunnan uskonto ja oppi. Kuinka vaikeata tämä on ollut minulle, saavat he nähdä sinä päivänä. Nyt ei kukaan usko sitä!"

Jumala määräsi Davidin taistelemaan Israelin taisteloita, ja Salomonin temppeliä rakentamaan. T:ri Lutherin on täytynyt toimittaa molemmat asiat. Mikä kumma siis, jos sotamiehen käsi välisti havaitaan rauhan töissä!

Kuitenkin, miksi minä vaivaan itseäni tällaisilla? Pian, liiankin pian kuolema tulee, joka tekee meidän polvikuntamme hyvät avut pyhiksi lapsillemme ja lievittäväällä verhoollansa peittää meidän erhetyksemme.

Nytkin, kun T:ri Luther on poissa Coburgin linnassa, kuinka kalliit hänen kirjeensä ovat; ja kuinka kahta vertaa pyhemmät ne sanat, joita hän saarnasi meille viime sunnuntaina, ovat nyt, kun emme huomenna saa kuulla häntä.

Hän on viety Coburgin linnaan, että hän olisi lähempänä Augsburgin valtiopäiviä ja neuvoillansa auttaisi T:ri Melancthonian, joka on niissä. Vaaliruhtinas ei tohdi laskea Lutherimme jaloa sydäntä ja suoraa mieltä valtiopäivien viekkaitten diplomatien joukkoon.

Rouva Luther aikoo maalauttaa heidän pikku Magdalenansa, joka nyt on vuoden vanha ja Tohtorin lempilapsi, ja lähettää kuvan hänelle linnaan.

Kesäkuulla 1530.

Kirjeitä on tullut sekä T:ri Lutherilta että T:ri Lutherista. Hänen isänsä on kuollut — kunnollinen, kestävä, itsensä kieltävä, totuutta rakastava vanha mies, joka on poikaansa istuttanut niin paljon omasta luonteestansa. "Se on soveliasta, että minä suren semmoista isää", kirjoittaa Luther, "joka otsansa hiessä on kouluttanut ja kasvattanut minut ja tehnyt minut siksi, mitä olen." Asia koski häntä kipeästi, varsinkin kuin hän ei saanut olla isänsä tykönä hänen viime hetkellensä; vaikka hän kiittää Jumalaa, että isä eli näinä valon aikoina ja meni pois lujana uskossansa Kristukseen. T:ri Lutherin sihteeri kirjoittaa kuitenkin, että hänen pikku Magdalenansa kuva lohduttaa häntä paljon. Hän on ripustanut sen seinään vastapäätä sitä paikkaa, jossa hän istuu, kun hän aterioitsee.

T:ri Luther on nyt heimonsa vanhin. Hän seisoo niitten aikalaistensa eturivissä, jotka verkalleen astuvat eteenpäin kuolemaa kohden.

Tänään minä olen istunut rouva Lutherin kanssa Augustinin-luostarin puutarhassa sen perunapuun varjossa, jossa hän niin usein istuu Tohtorin vieressä. Lapsemme leikkittelivät ympärillämme — hänen pikku Hannuksensa poikien kanssa, sillä välin kuin pikku Magdalena istui kuhertaen, kuin kyyhkynen, edessämme ruohossa ja nyppi rikki muutamia kukkia.

Hän puhui minulle paljon Tohtorista; kuinka suuresti tämä rakastaa pienokaisia ja mitä opetuksia jumalallisesta rakkaudesta ja viisaudesta hän saa heidän vähäisistä leikeistään.

T:ri Luther sanoo usein, että vaikka kaikki Jumalan teot ovat kauniit, ovat pienet lapset ihanimmat niistä kaikista; että pyhät enkelit erittäin kaitsevat heitä. Hän on hyvin hellä heitä kohtaan, ja arvelee välisti, että he ovat paremmat teologit, kuin hän itse, sillä he luottavat Jumalaan. Hartaampia rukouksia ja korkeampaa teologiaa hän ei koskaan luule saavuttavansa, kuin mitä pienet lapset ensin oppivat — Herran Rukouksen ja Katekismuksen. Usein, niin jutteli rouva Luther, kertoi hän Katekismuksen itseksensä, muistaaksensa kaikkia niitä uskon aarteita, joita meillä on.

Hupaista on myöskin, sanoo hän, kuunnella sitä taivaallista teologiaa, jonka hän johdattaa linnuista, lehdistä, kukista ja tavallisimmista Jumalan lahjoista taikka elämän tapauksista. Pöydässä hedelmä-vati avaa hänelle kokonaisen Jumalan anteliaisuuden kirjan, josta hän sitten puhuu. Taikka, ottaen ruusut käteensä, sanoo hän: "sitä ihmistä, joka osaisi tehdä tällöisen ruusun, pidettäisiin aivan ihmeellisenä; ja Jumala sirottaa lukemattomia semmoisia ympärillemme! Mutta juuri Hänen lahjainsa äärettömyyden vuoksi me emme huomaa niitä."

Ja eräänä iltana lausui hän pikku linnusta, joka viserteli viimeistä vähäistä lauluansa, ennenkuin se meni levolle: "voi armasta pikku lintua! se on valinnut suojansa ja tuudittaa itsensä rauhalliseen uneen ilman mitään huolta huomispäivän asunnosta; se pitää turvallisesti kiinni oksastansa ja jättää murheen Jumalalle."

Keväällä T:ri Luther mielellään kääntää vaimonsa huomion niihin vähäisiin elämän oraisiin ja urpuihin, jotka pilkistelevät esiin joka paikasta ruskeasta maasta taikka alastomista oksista. "Kuka", sanoi hän, "joka ei ole koskaan nähnyt mitään kevättä, olisi kaksi kuukautta takaperin voinut arvata, että nämät kuolleet oksat kätkeivät itsessään koko tuon salaisen elämän voiman? Niin on meidänkin laitamme oleva Ylösnousemisen aikana; Jumala ei kirjoita evankeliumiansa ainoastaan raamattuun, vaan puihin, kukkiin, pilviin ja tähtiin."

Ja näin on T:ri Lutherin läsnä-olon ja keskustelun kautta vähäinen puutarha rouva Lutherin silmissä kuin kuvilla varustettu evankeliumi ja psaltari.

Minä rohkenin tehdä muutamia kysymyksiä hänelle, ja muun muassa, oliko hän koskaan kuullut Tohtorin puhuvan jonkunlaisesta rukouksen kaavasta. Hän sanoi, että hän oli kerta kuullut hänen lausuvan: "meidän sopii käyttää kaavoja omissa rukouksissamme, siksi kuin sielumme siivet ja sulat ovat kasvaneet, ja me jaksamme lentää vapaasti ylös Jumalan läsnä-olon puhtaaseen ilmaan." Mutta *hänen* rukouksensa, kertoo rouva Luther, ovat välisti niinkuin hänen pikku poikansa Hannuksen luottavainen tapa pyytää häneltä itseltä; vaan välisti niinkuin jättiläisen reutoaminen taistelun tuskassa.

Hän jutteli kuinka hän usein kiittää Jumalaa Tohtorin rakkaudesta lauluun ja soittoon. Kun hän on kovasti uuvuttanut mieltänsä ja sydäntänsä, näyttää musiki kohta vahvistavan ja viihdyttävän hänen sielunsa, niinkuin raitis ja virvoittava kylpy.

Minä olen itse kuullut hänen puhuvan tästä, kun olen ollut niissä kokouksissa, joita hän pitää joka viikko luonansa ja jossa harjoitetaan eri-äänisiä lauluja. "Perkele", sanoo hän — "tuo kadotettu henki — ei siedä pyhiä riemulauluja. Meidän intohimomme ja kärsimättömyytemme, meidän valituksemme ja itkumme, meidän oihkimisemme ja voihkimisemme miellyttävät häntä suuresti; mutta meidän laulumme ja virtemme harmittavat ja surettavat häntä kovasti."

Rouva Luther kertoi minulle, että hänellä oli monta murheellista hetkeä Tohtorin terveyden vuoksi. Työt ja huolet rasittavat häntä usein kauheasti; eikä hän ole koskaan oikein tointunut entisistä näännyttävistä paastoamisistaan ja taisteloistaan.

Hän ei ole herkullinen pöydässä. Hänen mieliruokansa on silli ja hernerokka. Hänen elantonsa on hyvin kohtuullinen, ja kun hän on kiintynyt johonkin erityiseen työhön, unhottaisi hän ateriansa taikka olisi kokonaan ilman niitä, jollei hänen rouvansa muistuttaisi häntä. Kun hän kirjoitti Selitystensä Kahdennestakolmatta Psalmista, sulki hän itsensä huoneesensa kolmeksi päiväksi eikä hänellä ollut muuta syötävää kuin leipää ja suolaa; siksi kuin viimein rouvan täytyi tuottaa seppä murtamaan auki ovea, jolloin he tapasivat hänet mietintöihin vaipuneena.

Ja vaikka hänellä on tällöiset syvät ajatukset ja yhtä laveat huolet, kuin kuninkaalla taikka arkkkipiispalla, ottaa hän osaa lastensa leikkeihin, niinkuin hän itse olisi lapsi; eikä hän koskaan unhota, jos hän matkoillansa joutuu markkinoille, tuoda kotiin tuliaisia pienokaisillensa. Hän näytti minulle yhden kirjeen, jonka hän oli juuri saanut Tohtorilta Coburgista hänen pikku pojallensa Hannukselle. Hän antoi minun kopioita sen. Se kuuluu näin:

"Armoa ja rauhaa Kristuksessa sydämestäni rakkaalle pikku pojalleni."

"Minä kuulen ilolla, että sinä luet ahkerasti ja rukoilet hartaasti. Tee niin, pikku poikani, ja pyri eteenpäin. Kun tulen kotiin, tuon sinulle kauniin markkinalahjan. Minä tiedän hauskan puutarhan, jossa paljon lapsia kävelee. He ovat puetut vähäisiin kultaisiin takkeihin ja poimivat ihania omenoita,

pääryniä, kirsikkoja ja pluumuja puitten alla. He tanssivat ja ovat iloisia, ja heillä on myöskin kauniit, pikkuiset hevoset kultaisilla suitsilla ja hopeisilla satuloilla. Silloin minä kysyin siltä mieheltä, joka hallitsee puutarhaa, kenen lapsia nämät olivat. Hän vastasi: 'ne ovat semmoisia lapsia, jotka mielellään rukoilevat, oppivat läksynsä ja ovat kiltit.' Sitten minä sanoin: 'ystäväni, minulla on myöskin vähäinen poika; hänen nimensä on Hannus Luther. Eikö hänkin pääsisi puutarhaan, että hän saisi syödä tuommoisia omenoita ja pääryniä ja ratsastaa kauniilla, vähäisillä hevosilla, ja leikitellä näitten lasten kanssa?' Siihen mies vastasi: 'jos hän mielellään rukoilee, oppii läksynsä ja on kiltti, kyllä hänkin pääsee puutarhaan — ja samalla tapaa lippus ja Jost (Melancthonin ja Justus Jonaksen pienet pojat); ja kun he kaikki tulevat yhteen, annetaan heille myöskin huiluja, rumpuja, luuttuja ja kaikenlaisia soittokaluja; ja he saavat tanssia ja ampua pikkuisilla joutsilla ja nuolilla.'

"Ja hän näytti minulle puutarhassa ihanan nurmen, joka oli varustettu tanssia varten. Siellä oli paljon huiluja puhtaasta kullasta, rumpuja ja hopeisia joutsia ja nuolia. Mutta oli vielä varhainen aamupäivä, etteivät lapset vielä olleet suurustaneet. Sentähden minä en voinut odottaa, siksi kuin tanssi alkoi, vaan sanoin miehelle: 'voi, hyvä herra, minä menen kohta pois ja kirjoitan kaikki nämät pikku pojalleni Hannukselle, että hänkin rukoilee hartaasti, oppii läksynsä ja on kiltti, jotta hänkin pääsee tähän puutarhaan. Mutta hänellä on rakas täti Leena; hänen täytyy saada ottaa tämä mukaansa.' Nyt sanoi mies: 'olkoon niin; mene ja kirjoita hänelle sillä tapaa.'

"Opi sentähden, kallis pikku poikani Hannus, läksysi, ja rukoile iloisella sydämellä; ja kerro tämä kaikki myöskin Lippukselle ja Justukselle, että hekin oppivat läksynsä ja rukoilevat. Niin te kaikki yhdessä pääsette tuohon puutarhaan. Täten minä jätän sinut Jumalan kaikkivaltiaan haltuun; ja tervehdi täti Leenaa ja suutele häntä minun puolestani. — Sinun rakas isäsi

Martin Luther."

Muutamat, jotka ovat nähneet tämän kirjeen, arvelevat, että se on liian pilapuheinen niin vakaville aineille. Mutta taivas ei ole mikään kolkko ja juhlallinen, vaan aivan valoisa ja iloinen paikka; ja T:ri Luther kertoo vaan lapselle omalla lapsellisella kielellänsä, mikä autuas paikka se on. Eikö myöskin Jumala, taivaallinen Isämme, tee meidän samoin?

Minä olisin mielellään nähnyt, kuinka T:ri Luther kääntyi pois totisista kirjeistänsä ruhtinaille ja tohtoreille suuren Augsburgin Tunnustuksen johdosta, jota he paraikaa laittavat, kirjoittaaksensa näitä armaita sanoja pikku Hannuksellensa. Ei mikään kumma, että "Catharine Lutherin", Tohtorinna Luther, "*mea dominus Ketha*," "herrani Käthe", niinkuin hän nimittää häntä, on onnellinen vaimo. Se on onni Saksalle, että Katekismus, josta lapsemme oppivat ensimmäiset jumalallisen totuuden alkeet, lähtee Lutherin isällisestä sydäimestä, eikä sitä panna kokoon valtiopäivillä taikka yleisessä kokouksessa.

Toisenkin kirjeen olen minä kopioinnut, koska lapseni olivat niin mieltyneet siihen. T:ri Luther on aina suuresti ihastellut linnun laulua. Se kirje, jonka olen kopioinnut, oli kirjoitettu Huhtikuun 28 päivänä hänen ystävilensä, jotka usein kokoontuvat hänen pöytänsä ympärillä.

"Armoa ja rauhaa Kristuksessa, rakkaat herrat ja ystävät! Minä olen saanut kaikki teidän kirjeenne ja ymmärrän, kuinka asiat käyvät teillä. Että tekin puoleltanne ymmärtäisitte, kuinka asiat käyvät täällä, tahdon saattaa teidän tietoihinne, että me, minä, mestari Beit ja Cyriacus, emme lähde Augsburgin valtiopäiville. Meillä on kuitenkin omat, vaikka toisenlaiset valtiopäivät täällä."

"Juuri akkunaimme alla on vähäinen metsä elikkä lehto, johon naakat ja varikset ovat kutsuneet kokoon valtiopäivänsä, ja siellä on semmoista ratsastusta edestakaisin, semmoista lakkaamatonta hälinää yöt päivät, kuin kaikki olisivat iloiset ja vallattomat juomisesta. Nuoret ja vanhat jaarittelevat yhdessä, että minua kummastuttaa, kuinka he eivät hengästy. Minun tekisi hyvin mieli tietää, onko teillä yhtään tämmöisiä aatelisia ja kavaljereja; minusta tuntuu, kuin he olisivat kokoontuneet tänne joka paikasta mailmassa."

"Minä en ole vielä nähnyt heidän keisariansa; mutta heidän ylhäisensä keikaroivat ja koreilevat edessämme, tosin ei kalliissa vaatteissa, vaan kaikki yksinkertaisesti puettuina samaan asuun, kaikki yhtä kaikki yhtä harmaa-silmäisinä ja kaikki laulaen samaa laulua, se vaan, että on mitä hupaisin eroitus nuorilla ja vanhoilla, suurilla ja pienillä. He eivät huoli mistään isosta palatsista taikka salista kokouspaikaksi, sillä heidän salinsa laki on ihana, korkea taivas, heidän lattiansa on keto täynnänsä kauniita, viheriöitä oksia, ja heidän seinänsä ulottuvat yhtä kauas, kuin mailman ääret. He eivät myöskään tarvitse hevosia eikä haarniskoita; heillä on höyheniset rattaat, joilla he välttävät loukkauksia ja vaaroja. He ovat epäilemättä suuria ja mahtavia herroja, mutta mitä he keskustelevat, sitä minä en vielä tiedä."

"Kuitenkin, sen verran kuin minä tulkin avulla ymmärrän, tuumivat he suurta, äkillistä päällekkarkausta ja sotaretkeä vehnää, ohraa, kauraa ja kaikenlaista viljaa vastaan, ja moni ritari on voittava kannuksensa tässä sodassa ja moni sankarityö toimitetaan."

"Näin me istumme täällä valtiopäivillämme ja kuulemme ja kuuntelemme suurella mielihyvällä sekä opimme, kuinka ruhtinaat ja herrat ynnä kaikki muut keisarikunnan säädyt laulavat ja menostelevat aika iloisesti. Mutta erittäin meitä huvittaa nähdä, kuinka he isoisten tavalla teivastelevat, hiovat nokkiansa ja kiillottavat asepujajansa, saavuttaaksensa kunniaa ja voittoa vehnästä ja kaurasta. Me toivotamme heille terveyttä ja menestystä — ja suomme, että he kaikki yhtä haavaa lentäisivät itsensä puhki johonkin pensas-aitaan!"

"Sillä minun mielestäni he eivät ole paremmat, kuin sofistit ja paavilaiset saarnoinensa ja kirjoituksinensa, ja minä soisin, että nämätkin olisivat edessämme kokouksessamme, että saisin kuulla heidän hupaisia ääniänsä ja saarnojansa, ja nähdä, kuinka he yhteiseksi hyödyksi nielaisevat kaikki, mitä maan päällä löytyy, ja jälestäpäin löpöttelevät tiesi kuinka kauan!"

"Tänään olemme kuulleet ensimmäisen satakielen; sillä he eivät ottaneet Huhtikuuhun luottaaksensa. Meillä on ollut hyvät säät täällä, ei mitään sadetta, paitsi eilen vähäisen. Teidän luonanne lienee ehkä toisin. Täten minä jätän teidät Jumalan haltuun. Menetelkää hyvin. Annettu Jyvä-turkkien valtiopäivillä, Huhtikuun 28 päivänä anno 1530.
Martinus Luther."

Vaikka hän näyttää levolliselta ja joutilalta, nojaa nyt, sanoo Gottfried, koko Saksa vielä kerran tämän uskollisen sydämen voimaan.

Romalaiset diplomatit ovat monta kertaa olleet vähällä taivuttaa Melancthonian peräytymään kaikista rauhan tähden; ja ilman niitä jyrkkiä ja uskollisia sanoja, jotka lähtevät "erämaasta", joksi Luther sanoo Coburgin linnaa, luulee Gottfried, että kaikki olisi käynyt huonosti. T:ri Lutherin on täytynyt usein kirjoittaa vakavasti ja murheellisesti "Filip Pelkurille" ja pyytää, ettei hän ainakaan heittäisi vanhurskauttamisen oppia uskon kautta ja antaisi piispojen ratkaista kaikkia!

Usko se on, joka tekee, että Luther näkee niin selvästi. "Se on Jumalan sana ja asia", kirjoittaa hän, "sentähden meidän rukouksemme varmaan kuullaan, ja Hän on jo määrännyt ja valmistanut sen avun, joka on meitä auttava. Tämä käy varmaan toteen. Sillä Hän sanoo: 'unohtaako vaimo lapsukaisensa, niin ettei hän armahda kohtunsa poikaa? ja vaikka hän unohtaisi, en minä kuitenkaan sinua unohda. Katso, käsiini olen minä sinun pyältänyt.' Minä olen nykyisin nähnyt kaksi ihmettä, hän jatkaa; ensimmäisen, kun katselin ulos akkunastani ja näin taivaan tähdet ja koko Jumalan ihanan kaari-katon, enkä kuitenkaan eroittanut mitään pylväitä, joilla rakentaja oli tukenut tätä kantta; ei taivas kuitenkaan rauennut, vaan koko tuo suuri kaari seiso i lujana. Nyt löytyy semmoisia, jotka etsivät noita pylväitä ja tahtoisivat kokea ja tarttua niihin, ja kun he eivät voi, kummastelevat ja vapisevat, niinkuin taivas varmaan kukistuisi, ei minkään muun vuoksi, kuin vaan sen vuoksi, että he eivät voi koskea ja tarttua sen pylväisiin. Jos he vaan voisivat löytää nämät, kyllä sitten taivas, heidän luullaksensa, pysyisi koossa!"

"Iloinen ihme oli: minä näin suurten pilvien vierivän ylitsemme niin kauhealla painolla, että niitä sopisi verrata suureen valtamereseen, enkä minä kuitenkaan selittänyt mitään alustaa, johon olivat perustetut elikkä rakennetut, eikä mitään rantaa, joka pidätti niitä; ne eivät kuitenkaan pudonneet päällemme, vaan katselivat meitä tyyllä, totisella muodolla ja pakenivat matkoihinsa. Mutta kun ne olivat kulkeneet ohitse, silloin loisti esiin sekä niitten alusta että meidän kattomme, joka oli kannattanut niitä — taivaankaari! Tosin kyllä heikko, ohut, köykäinen alusta ja katto, joka pian sul i pois pilviin ja oli pikemmin niinkuin väikkyvä särmiö, jonka näemme kirjavan lasin lävitse, kuin luja ja varma alusta! että meidän kyllin oli syytä epäillä tätä heikkoa sulkua, joka pidätti tuota ääretöntä vesien painoa. Kuitenkin me todella huomasiimme, että tämä utuinen särmiö kykeni kannattamaan vesien painoa ja että se lujasti varjelee meitä. Mutta muutamia löytyy, jotka mieluisammin katselevat vesien ja pilvien paljoutta ja kovaa painoa, kuin liiton köykäistä, kaitaa kaarta. He tahtoisivat pidellä tätä väikkyvää, haihtuvaa vemmeltä, ja kun eivät voi sitä tehdä, pelkäävät he aina, että pilvet tuottavat vedenpaisumuksen takaisin."

Taivaallinen Isä, kun yksi mies, joka luottaa sinun sanaasi, voi näin pitää kokonaista kansakuntaa pystyssä, mitä sinun sanasi tekisikään meidän kaikkien hyväksi, jos me jokainen samalla tapaa luottaisimme siihen ja Sinuun, joka lausui sen!

XXXIII..

Se aika, jota pelkäsin kaikkein enimmän sen suuren kadon jälkeen, joka teki minun elämäni autioksi, on tullut. Minä olen yksinäisen keski-ijän yksitoikkoisella lakealla. Lapsuuden päivänpaisteiset kunnaat, ja myöskin nuoruuden iloiset, tuuliset ahteet ovat melkein näkymättömissä minun takanani; ja arvoisan vanhuuden lumiset harjut, joilta voimme katsoa luvattuun maahan tuolle puolen, ovat melkein yhtä kaukana minun edessäni. Muitten elämä on pulppuavasta lähteestä paisunut leveäksi ja tyveneksi virraksi, sillä välin kuin minun elämäni on vaan sama kapea puro, kuin se alusta oli. Se hiipii verkan ja hiljalleen lakean poikki eikä hyppele iloisesti kalliolta soitellen joka paikassa matkallansa. Kuitenkin minä olen tyytyväinen; aivan täydellisesti tyytyväinen. Minä tiedän varmaan, että korkein viisaus ja rakkaus on määrännyt minunkin elämäni; ja että (sitä myöten kuin ei minun uskon sydämeni estä sitä) Jumala johdattaa minutkin korkeimpaan ja parhaaseen päämäärään.

Minä en ajatellut aina niin. Minä varoin, ettei Bertrandin kuolema loisi varjoansa ainoastaan maalliseen elämään, vaan että se ainaseksi kiduttaisi ja heikontaisi luontoani; että samalla kuin kadotin kaikki avio-elämän suloiset, jalostuttavat suhteet, minä ijäti jäisin vaan kehkiämättömäksi, yksipuoliseksi olennoiksi.

Mutta eräänä päivänä minä T:ri Lutherin saksankielisestä raamatusta luin ensimmäisen Korinthilaisepistolalan kahdennessatoista luvussa Kristuksen ruumiista, ja sydämeni sai suuren lohdutuksen siitä. Minä näin, että me emme ole aiotut erinäisiksi atomeiksi, joista jokainen olisi täydellinen itsekseen, vaan saman ruumiin jäseniksi, joista jokainen on täydellinen ainoastaan sen kautta, että se on yhteydessä kaikkien muitten kanssa. Ja silloin huomasin, kuinka kokonaan vähäpätöinen asia se on, mihin paikkaan Kristus asettaa minut ruumiisensa; ja kuinka meidän on mahdoton tietää, miksi Jumala kasvattaa meitä, ennenkuin ruumis on täydellinen ja me näemme, mitä meidän tulee olla siinä.

Kun minä vähäistä sen jälkeen astuin Dübenin nummea kotiin Elsan Greetan kanssa, toi joukko kasvavia puita, joitten varjossa lepäsimme, saman opetuksen eteeni vertauksen muodossa. Me olimme usein kaukaa ihmetelleet tämän ryhmän kaunista sopusuhtaisuutta, vaan nyt, kun katsoimme ylös, näin minä, kuinka vaillinainen jokainen yksityinen puu oli, kaikki kallistuen eri taholle, ja kaikki ainoastaan yhdeltä puolelta hyötyen. Jos jokainen puu olisi sanonut: "minä olen pyökkipuu ja minun on oikeus levittää oksiani joka haaralle, niinkuin veljeni, joka seisoo yksinään nummella," mitä tuosta ihanasta ryhmästä olisi tullut? Ja katsoen ylös viheriän, tiheän lehdistön lävitse sinistä taivasta kohden, minä sanoin:

"Taivaallinen Isä, Sinä olet viisas! Minä en epäile enää. Istuta minut, mihin vaan tahdot, puutarhaasi, ja anna minun kasvaa mieltäsi myöten! Sinä et koskaan salli minun hairaantua korkeimmasta tarkoituksestasi."

T:ri Luther on myöskin sekä keskusteluissaan että saarnoissaan sanonut monta asiaa, jotka tuontuostakin ovat paljon auttaneet minua.

"Ohra", hän sanoi, "saa kärsiä paljon ihmisiltä. Ensiksi se kylvetään maahan, että se mätäneä. Kun se sitten on kasvanut ja kypsynyt, se leikataan. Sitten se rouhennetaan, puserretaan, kuohutetaan ja laitetaan olueksi."

"Juuri samanlainen marttyri on pellava. Kun se on valmistunut, se nyhdetään, lioitetaan, loukutetaan, kuivataan, rohditaan, kehrätään ja kudotaan palttinaksi, joka taas paloitellaan ja leikataan. Jälestäpäin plaastaroitaan sillä paiseita ja tukotetaan haavoja. Sitten se muuttuu rievuiksi, pannaan tamppiin paperimyllyyn ja raasitaan pieniksi palasiksi. Siitä laitetaan paperia kirjoittamista ja painamista varten."

"Nämät esineet ja moni muu heidän kaltaisensa, jotka ovat suureksi hyödyksi meille, saavat näin kärsiä. Niin saavat myöskin hyvät, jumalaiset kristityt kärsiä paljon jumalattomain ja pahojen tähden. Mutta tällä tapaa ohra, viinirypäleet ja vilja jalostutetaan, ihmisessä muuttuen lihaksi, ja kristityn ihmisen ruumiissa astuen taivaalliseen valtakuntaan."

Usein hän puhuu "kalliista, pyhästä rististä, josta osa on annettu jokaiselle kristitylle."

"Kaikkien pyhien", sanoi hän kerta, kun yhden hänen ystävänsä lapsi makasi sairaana, "täytyy juoda katkerasta maljasta. Välttikö edes Maria, Herramme kallis äiti, sitä? Kaikkien, jotka ovat rakkaat Hänelle, täytyy kärsiä. Kristityt voittavat, kun kärsivät; ainoastaan kun he kapinoitsevat ja vastustavat, he voitetaan ja häviävät taistelossa."

T:ri Luther tietää todella, mitä koetukset ja kiusaukset ovat. Monta katkeraa maljaa on hän saanut juoda, joka katsoo kristittyjen syntejä, itsekkäisyyttä ja eripuraisuutta omaksi surukseksi ja häpeäkseen. Sentähden hän epäilemättä ymmärtääkin niin hyvin, kuinka tulee tukea ja lohduttaa. Niitten, jotka ovat aiotut kirkon luiksi ja suoniksi, täytyy odottaa kovimpia iskuja.

Minä muistan hyvin, mitä hän sanoi lokakuun 8 päivänä 1529, ennenkuin hän lähti Coburgiin, jolloin hän ja hänen vaimonsa sairastivat kuumetta, ja häntä vaivasi myöskin lannetauti ja moni muu vamma:

"Jumala on koettanut minua kovasti. Minä olen ollut kärsimätön; mutta Jumala tietää paremmin, kuin minä, miksi hyödyksi tämä on. *Meidän Herramme Jumala on niinkuin kirjanpainaja, joka latoo kirjaimet takaperin, jotteimme täällä kykene niitä lukemaan. Kun me olemme painetut tuolla ylhäällä, tulevassa elämässä, osaamme lukea kaikki selvästi ja oikeinpäin.* Tällä välin meidän tulee olla kärsivälliset."

Monella muulla tavalla, kuin voin mainita, ovat hän ja hänen sanansa auttaneet minua. Ei kukaan näytä ymmärtävän, niinkuin hän, mitä perkele on ja tekee. Se on *kiusaus surussa*, jota meidän tulee pelätä ja kavahtaa. Juuri tätä minä en ymmärtänyt ensin, kun Bertrand kuoli. Minä luulin itseäni kapinalliseksi, enkä rohjennut lähestyä Jumalaa, ennenkuin herkeisin tuntemasta itseäni kapinalliseksi. Minä en ymmärtänyt, että perkele, joka kiusasi minua kapinoimaan, myöskin kiusasi minua ajattelemaan, ettei Jumala antaisi anteeksi. Minä olin ennen ajatellut koetusta jonkunlaiseksi pyhyydeksi, jossa aivan luonnollisesti tuntisin Jumalan läsnä-olon. Minun tuli vielä oppia, että sekin voi olla jopa "pimeyden hetki," jolloin pimeyden ruhtinas näkymätönnä lähestyy meitä. Niinkuin T:ri Luther sanoo: "perkele ahdistaa meitä juuri siltä puolelta; josta olemme kaikkein hellimmät ja heikoimmat, niinkuin hän paratiisissa kääntyi Evaa eikä Adamia vastaan."

Sanomattoman suuri lohdutus oli siitä, kun opin, kuka minua oli vaivannut, ja käännyin Hänen puoleensa, joka jo aikaa voitti kiusaajan, rukoillen, että Hän karkoittaisi tämän nyt minun luotani. Sillä vaikka T:ri Luther tuntee, kuinka kauhea langennut enkeli on — "Kymmenien Käskyjen antithesis" (vastakohta), joksi hän nimittää häntä, "joka tuhansia vuosia on enkelin nerolla tutkistellut, kuinka tehokkaimmalla tavalla voi häiritä ja hävittää ihmisiä" — muistuttaa hän meitä aina, että perkele kuitenkin on kukistettu vihollinen, ettei hän nytkään saa voittoa meistä, ja että, vaikka hän on rohkea ahdistamaan ja kiusaamaan suruttomia, yksi ainoa uskon sana tai katse panee hänet pakenemaan "niinkuin piestyn koiran." Juuri tämä tieto, että saatanalla on voima kiusata, ynnä vakuutus, ettei hän kykene uskovaista sydäntä vahingoittamaan, ne ovat niin usein tukeneet minua T:ri Lutherin sanoissa.

Mutta hän ei ole ainoastaan tällä tapaa auttanut minua. Hän teroittaa usein, kuinka työnteke on aivan tarpeellinen. Parempi on, sanoo hän, ryhtyä halvimpaan askareeseen, kuin istua yksinään joutilaana ja kohdata saatanan kiusauksia. "Usein on minun kiusauksissani tarve puhua vaikka vaan lapsen kanssa, että saisin karkoitetuiksi niitä ajatuksia, joilla perkele hätyyttää minua; ja tämä estää minua kerskailemasta, että itse omin neuvoin pystyn auttamaan itseäni ja kestäämään ilman Kristuksen voimaa. Minä tarvitsen välisti semmoista auttajaa, jolla ei ole koko ruumiissansa niin paljon teologiaa, kuin minulla on yhdessä sormessani." "Ihmissydän", arvelee hän, "on niinkuin myllynkivi myllyssä: kun panet vehnää sen alle, se jauhaa ja murentaa vehnän jauhoksi; jollet pane vehnää, jauhaa se kuitenkin, mutta silloin se jauhaa itseänsä ja kuluu pois. Samoin ikään jättää ihmissydän, jollei sitä kiinnitetä työhön, sijaa perkeleelle, joka luikertaa sisään ja vetää myötänsä kokonaisen lauman pahoja ajatuksia, kiusauksia ja suruja, jotka jauhavat rikki sydämen!"

Tämän hänen puheensa johdosta koetin minä ahkerasti hankkia jotakin toimitusta itselleni. Aluksi se näytti vaikealta. Elsa ei tarvinnut paljon apua lapsiansa varten taikka vaan satunnaisesti. Kotona olivat köyhyyden huolet ohitse, ja kallis isäni ja äitini voivat hyvin ilman minun avuttani. Tyytymättömyydessäni toivoin välisti, että he olisivat köyhät taas, niinkuin Elsan lapsuudessa, että minua tarvittaisiin ja minusta todella tuntuisi, kuin kehräämälläni ja ompelemälläni hyödyttäisin, sen sijaan kuin nyt tunsin, että askaroitsin vaan joutilaisuutta karttaakseni ja ettei kenelläkään ollut mitään hyvää työstäni.

Toisin aioin minua halutti päästä näkemästä koko sitä onnellista elämää, joka ympäröisi minua, ja minä moitin puoleksi T:ri Lutheria sydämessäni, että luostarit hänen kauttansa olivat lakkautetut. Nunnana, arvelin minä, olisin ainakin ollut jotakin määrättyä ja arvossa pidettyä eikä se negatiivinen, kesken-eräinen olento, joksi tunsin itseni, eroitettuna likimmäisistäni sen kautta, että kaipasin sitä, joka teki heidän elämänsä todelliseksi ja onnelliseksi.

Äitini tointuminen rutosta paransi minua vähän tästä. Se muistutti minua niistä siunauksista, jotka vielä olivat tarjonani kotona. Minä rupesin myöskin taas luottamaan Jumalaan ja sain lohdutusta, kun ajattelin, mitä äidin-äiti kerta sanoi minulle, kun olin vähäinen tyttö ja haikeasti itkin sekaantunutta vyyhtiä ja nyyhkytin: "en minä sitä ikinä selväksi saa"; "keri, rakas lapseni, keri vaan, tuuma tuumalta, avaa joka solmu toinen toisensa perästä, niin vyhti suorenee pian itsestänsä." Samalla tapaa minä päätin keriä vähäistä elämän lankaani päivästä päivään ja avata toisen vähäisen solmun toisen perästä, siksi kuin nyt vyhti todesti on suorinnut itsestänsä.

Harvan naisen elämä on, luullakseni, enemmän täynnä rakkautta ja miellyttävää tointa, kuin minun. Minä olen ruvennut hoitamaan vähäistä tyttökoulua. Oppilaitteni joukossa on kaksi orpoa, jotka talonpoikais-sota teki isättömäksi ja jotka lähetettiin meille; tästäkin tulee minun kiittää T:ri Lutheria. Hän ei huoli mistään niin paljon, kuin nuorten kasvatuksesta; ei mikään sureta häntä enemmän, kuin se

ahneus, joka kadehtii varoja kouluilta; eikä mikään ilahuta häntä enemmän, kuin pienokaisten edistyminen kaikessa hyvässä taidossa. Niinkuin hän kirjoitti vaaliruhtinas Johanille Coburgista kaksitoista vuotta takaperin:

"Laupias Jumala osoittaa suurta armoa siinä, että Hän tekee sanansa niin hedelmälliseksi teidän maassanne. Herttaiset pienet pojat ja tytöt ovat niin hyvin opetetut katekismuksessa ja Pyhässä Raamatussa, että sydämeni sulaa, kun näen, kuinka nämät nuoret pojat ja tytöt osaavat uskoa ja puhua paremmin Jumalasta ja Kristuksesta, kuin kaikki vanhan ajan luostarit ja koulut."

"Semmoinen nuoriso Teidän Arvonne maassa on ihana paratiisi, jonka vertaista ei löydy mailmassa. On niinkuin Jumala sanoisi: 'rohkeutta, rakas herttua Johan, minä uskon sinulle jaloimman aarteeni, kauniin paratiisini; sinä saat ruveta sen isäksi. Sillä minä jätän sen sinun huomaasi ja annan sinulle kunnian olla tarhurini ja huoneenhaltiani'. Tämä on totinen tosi. On myöskin, niinkuin Herramme Jesus olisi Teidän Arvonne vieras ja holholainen, koska Hänen sanansa ja Hänen pienokaisensa ovat teidän alinomaiset vieraanne ja holholaisenne."

Vähä aika sitten eräs nainen, Lutherin vaimon ystävä, asui Tohtorin luona pannaksensa toimeen semmoista koulua Wittenbergissä nuoria tyttöjä varten; ja nyt se on joutunut minun haltuuni. Usein T:ri Luther tulee sisään ja laskee kätensä pienokaisten pään päälle, pyytäen Jumalaa siunaamaan heitä, taikka kuuntelee, kun he kertovat katekismusta taikka Pyhää Raamattua.

Joulukuun 25 p. 1541.

Kerta vielä on joulupuu sytytetty kodoissamme Wittenbergissä. Kuinka monta tämmöistä onnellista kristillistä kotia meillä on! Elsamme, Justus Jonaksen ja hänen lempeän, miellyttävän vaimonsa, joka, niinkuin T:ri Luther sanoo: "aina levittää iloa hyvillä, suloisilla kasvoillansa." Tämmöisissä tiloissa tulemme nyt kaikki kokoon Elsan luona. Lasten ääni on parempi, kuin valo, isäni sokeille silmille, ja äitini uudistaa jälleen omia äidin-ilojansa lapsen-lapsissaan, mutta ilman huolitta.

Mutta kaikista näistä kodoista ei mikään ole niin onnellinen eikä niin hellästi yhteen liittynyt, kuin T:ri Lutherin. Hänen lapsenkaltainen ilonsa vähäisistä asioista tekee jokaisen perhe-juhlan hänen huoneessaan aivan riemuisaksi; ja lasten leikit ja hovit, samoin kuin heidän vähäiset huolensakin, ovat hänelle alinomainen vertaus taivaallisesta perheestä ja meidän keskuudestamme Jumalan kanssa. Hänellä on nyt viisi lasta, Hannus, esikoinen; Magdalena lempeä ja suloinen kolmetoistavuotinen tyttö; Paulus, Martin ja Margareta.

Mikä onni niille, jotka ovat kadottaneet omansa ja ovat murheelliset, että meidän kristilliset juhlamme viittaavat eteenpäin ja ylöspäin, yhtä hyvin kuin taaksepäin; että ijankaikkinen ilo, jota lakkaamatta lähestymme, yhdistyy siihen maalliseen iloon, joka on mennyt ohitse. Niin, vanha pakanallinen elämänpuu, jota tämä nuori, viheriäinen kuusi maamme aarniometsistä sanotaan kuvaavan, on kristitty joulupuuksi. Vanha elämänpuu oli surun puu, sen juuret olivat katoavaisessa maassa, ja sen alla istuivat murhettivat Vaiheettaret valmiina leikkaamaan poikki ihmis-elämän lankaa. Luonto, joka aina uudistuu, oli surullinen vastakohta ihmis-elämään, joka kukoistaa vaan kerran. Mutta meidän elämänpuumme on ilon puu, ja sen juuret ovat ijankaikkisen ilon paratiisissa. Enkelit vartioivat sitä, ja se muistuttaa Toisen Ihmisen synnystä — Herrasta, joka tuli taivaasta — joka ei ole ainoastaan elävä sielu, vaan elämää antava henki. Elämänpuusta havaitsemme, kuinka katoavainen luonto, vaikka se näyttääkin kuolemattomalta, on vastakohtana kuolevaisen ihmisen todelliseen, ijankaikkiseen elämään. Pienten lasten ilosta näyttää, kiitos Jumalan, koko sydämeni kerran vielä riemuitsevan; sillä minäkin katson aamuruskoa kohden ja kuulen elämän lähteen solisevan, mihin hyvänsä minä käännyn. *Edessäni* se kuitenkin on paras ja raikkain! sillä se kumpuaa ylös ijankaikkiseen elämään.

Joulukuulla 1542.

Varjo on laskeunut T:ri Lutherin rauhalliseen kotiin: Magdalena, itsensäkieltäväinen, kuuliainen, hurskas, armas lapsi — hän sydämen suosikki — on kuollut; esikoistytär, jonka kuva, kun hän oli vuoden vanha, ilahutti häntä Coburgissa.

Viime Syyskuun viidentenä päivänä hän sairastui, ja silloin Luther kohta kirjoitti ystävällensä Marcus Crodell'ille, että tämä lähettäisi hänen poikansa Johanin Torgau'ista, jossa hän opiskeli, katsomaan sisartansa. Hän kirjoitti:

"Armoa ja rauhaa, rakas Marcus Crodell'ini. Minä pyydän, että sinä salaat Johaniltani, mitä minä kirjoitan sinulle. Minun tyttäreni Magdalena on todella melkein haudan partaalla — lähtee pian Isänsä luo taivaasen, jollei Jumala vielä katsoisi soveliaaksi säästää häntä. Mutta hän itse tahtoo niin hartaasti nähdä veljeänsä, että minun täytyy lähettää vaunut noutamaan häntä. He rakastivat toisiansa suuresti. Jospa hän eläisi, siksi kuin veli tulee! Minä teen, mitä suinkin voin, ettei jälestäpäin se ajatus, että

laiminlöin jotakin, vaivaisi minua. Käske sentähden syytä ilmoittamatta hänen kiiruimman kautta palata näillä vaunuilla tänne; — tänne, jossa Magdalena joko lepää Herrassa taikka tointuu. Jää hyvästi Herrassa."

Veli tuli, mutta Magdalena ei tointunut.

Kun hän nyt makasi kovin sairaana, sanoi Tohtori Martin:

"Hän on hyvin kallis minulle; mutta, armollinen Jumala, jos siis tahdot ottaa hänet pois täältä, olen minä tyytyväinen siinä tiedossa, että hän on oleva Sinun kanssasi."

Ja kun Magdalena makasi vuoteessansa, sanoi hän hänelle:

"Pikku Magdalenani, tyttöseni, sinä tahtoisit jäädä isäsi luo; ja sinä olet myöskin tyytyväinen menemään Isäsi luo tuonne ylös?"

Hän vastasi: "niin, kallis isä; niinkuin Jumala tahtoo."

Silloin isä sanoi:

"Sinä lemmittyini! Henki on altis, mutta liha on heikko."

Sitten hän kääntyi pois ja sanoi:

"Hän on hyvin kallis minulle. Jos jo liha on näin voimallinen, mimmoinen henki lieneekään?"

Ja muun muassa hän sanoi:

"Tuhanteen vuoteen Jumala ei ole antanut kenellekään piispalle niin suuria lahjoja, kuin Hän on antanut minulle; ja meidän tulisi riemuita Hänen lahjoistaan. Minä olen suuttunut itseeni, etten voi riemuita sydämessäni Magdalenastani enkä lausua kiitoksia; vaikka minä silloin tällöin osaan laulaa vähäisen laulun Jumalallemme ja kiittää Häntä vähän kaikista näistä. Mutta rohkaiskaamme mieltämme; joko elämme taikka kuolemme, olemme Herran. '*Sive vivimus, sive morimur, Domini sumus.*' Tämä on totta, olipa että ajattelemme '*Domini*' nominatioiksi taikka genitiviksi: me olemme Herran, ja Hänessä me olemme kuoleman ja elämän herrat."

Nyt lausui mestari Georg Rörer:

"Minä kuulin kerta teidän kunnian-arvoisuutenne sanovan jotakin, joka usein lohduttaa minua — nimittäin: 'minä olen rukoillut Herraamme Jumalaa, että Hän antaa minulle autuaallisen lopun, kun lähden täältä. Ja Hän tekee sen; siitä minä olen varma. Viimeisellä hetkelläni olen minä vielä puhuva Kristuksen, meidän Herramme kanssa, vaikkapa kuinka lyhyen aikaa. Minä pelkään välisti', jatkoi mestari Rörer, 'että minä lähden täältä yht'äkkiä ja ääneti, enkä jaksa puhua sanaakaan.'"

Siihen arveli T:ri Martin Luther:

"Joko elämme taikka kuolemme, olemme Herran. Niin on laita, joko henki menee meistä siten, että lankeemme portaista alas taikka äkisti kuolemme, kun istumme ja kirjoitamme. Se ei vahingoittaisi minua, vaikka putoisin maahan tikapuista ja makaisin kuolleena niitten vieressä; sillä perkele vihaa meitä julmasti ja saa kaiketi semmoisiakin aikaan."

Kun viimein pikku Magdalena oli juuri kuolemallansa, lankei hänen isänsä polvillensa hänen vuoteensa viereen, itki katkerasti ja rukoili, että Jumala vastaan-ottaisi hänet. Nyt hän lähti täältä, nukkuen isänsä syliin. Hänen äitinsä oli myöskin huoneessa, mutta vähän taempana surunsa vuoksi. Tämä tapahtui vähäistä jälkeen kello yhdeksän keskiviikkona 19:nä Kolminaisuuden sunnuntaina 1542. Tohtori kertoi usein, niinkuin ennen mainittiin: "Minä tahtoisin mielellään saada pitää tyttärenti, jos Herramme Jumala jättäisi hänet minulle; sillä minä rakastan häntä hyvin paljon. Mutta tapahtukoon Hänen tahtonsa; sillä ei mikään ole parempi hänelle, kuin se."

Kun hän vielä eli, sanoi hän hänelle:

"Kallis tytär, sinulla on myöskin Isä taivaassa; sinä menet Hänen luoksensa."

Silloin lausui mestari Filip:

"Vanhempain rakkaus on semmoinen Jumalan rakkauden kuva ja selitys, joka on piirretty ihmissydämeen. Jos siis Jumalan rakkaus ihmiskuntaan on yhtä suuri, kuin vanhempien rakkaus lapsiinsa, on se todella suuri ja palava."

Kun ruumis oli laskettu arkkuunsa, sanoi T:ri Martin:

"Sinä lemmitty Lenchen, kuinka hyvä sinun nyt on olla!"

Ja katsellessaan kun hän makasi tuossa, lausui hän:

"Voi, sinä suloinen Lenchen, sinä nouset kuolleista jälleen ja loistat niinkuin tähti; niin, niinkuin aurinko!"

He olivat tehneet arkun liian kapeaksi ja lyhyeksi, ja hän sanoi:

"Vuode on liian vähäinen sinulle! Minä riemuitsen tosin hengessäni, mutta lihassani olen kovin murheellinen; tämä ero koettelee minua ylenmäärin. Se on kummallista, että olen niin murheissani, vaikka minä tiedän, että hän varmaan lepää rauhassa ja että hänen käy kaikite hyvin."

Ja kun väki, joka tavallisuuden mukaan tuli asettamaan ruumista katsottavaksi, puhutteli Tohtoria ja surkutteli häntä, arveli hän:

"Teidän tulisi iloita. Minä olen lähettänyt pyhimyksen taivaasen; niin, elävän pyhimyksen! Jospa me saisimme semmoisen kuoleman! Semmoisen kuoleman minä kuolisin mielelläni juuri tänä hetkenä."

Tuosta lausui joku: "se on kyllä totta; kuitenkin tahtoo jokainen saada pitää omansa."

Tohtori Martin vastasi:

"Liha on liha, ja veri on veri. Minä olen iloinen, että hän on tuolla ylhäällä. Se on vaan liha, joka suree."

Muille vieraille hän sanoi:

"Älkäät surko. Minä olen lähettänyt pyhimyksen taivaasen; niin, minä olen lähettänyt kaksi semmoista sinne!" tarkoittaen pikku tytärtänsä Elisabetia.

Kun he veisasivat ruumin luona: "Herra, älä muista meidän entisiä syntejämme, jotka vanhuudesta ovat", lausui hän:

"Minä sanon: oi, Herra! ei ainoastaan meidän entisiä syntejämme, ei ainoastaan niitä, jotka vanhuudesta ovat, vaan nykyisiä syntejämme; sillä me olemme koronkiskojia, ryöstäjiä, saitureita. Niin, messun kauhistus on vielä mailmassa!"

Kuu arkku naulattiin kiinni, ja hän haudattiin, sanoi hän: "*totisesti on ruumiin ylösousemus olemassa.*"

Ja kun he palasivat haudalta, sanoi hän:

"Tyttäreni on nyt hyvässä tallessa sekä ruumiin että sielun puolesta. Meidän, kristittyin ei tule valittaa mitään; me tiedämme, että niin pitää olla. Me olemme varmemmat ijankaikkisesta elämästä, kuin mistään muusta; sillä Jumala, joka on luvannut sen meille kalliin Poikansa tähden, ei koskaan valehtelee. Kaksi pyhimystä minun lihastani on Herramme Jumala ottanut, mutta ei minun verestäni. Liha ja veri eivät voi periä Jumalan valtakuntaa."

Paitsi muita hän puhui:

"Meidän tulee pitää tarkkaa huolta lapsistamme, ja semminkin vähäisistä tyttö-raukoista; me emme saa jättää huolenpitoa heistä muille. Tällä en yhtään sääli poikia. Poika voi elättää itseänsä, missä hyvänsä hän on, jos hän vaan tahtoo tehdä työtä; ja jollei hän tahdo tehdä työtä, on hän konna. Mutta vähäiset tytöt kaipaavat sauvaa, johon saavat nojata."

Ja taas:

"Minä annoin tämän tyttären hyvin mielellään Jumalallemme. Lihan jälkeen olisin minä tosin tahtonut pitää häntä kauemmin luonani; mutta koska Hän on ottanut hänet täältä, kiitän minä Häntä."

Yötä ennen, kuin Magdalena Luther kuoli, oli hänen äidillänsä uni, jossa hän näki kahden miehen, jotka olivat puetut valkoisiin vaatteisiin, ihanat ja nuoret, tulevan saattamaan hänen tyttärensä pois hänen sulhonsa luo. Kun seuraavana aamuna Filip Melancthon tuli luostariin ja kysyi hänen tyttärensä laita, kertoi hän hänelle unensa.

Mutta Tohtori säikähtyi siitä ja sanoi muille:

"Nämät nuoret miehet ovat kalliit enkelit, jotka tulevat johdattamaan tätä neitsyttä taivaan valtakuntaan oikean sulhon luo."

Ja seuraavana päivänä hän kuoli.

Joku aika hänen kuolemansa jälkeen lausui T:ri Martin Luther:

"Jos tyttäreni Magdalena voisi virvota henkiin ja tuoda muassaan minulle Turkin valtakunnan, en minä tahtois vastaan-ottaa sitä. Voi, hänestä on pidetty hyvin huolta: *'beati mortui, qui in Domino moriuntur'* (Autuaat ne kuolleet, jotka Herrassa kuolevat). Niillä, jotka näin kuolevat, on varmaan ijankaikkinen elämä. Minä soisin, että minä ja lapseni ja te kaikki voisitte näin erota täältä; sillä pahat päivät ovat tulossa. Minä en näe mitään apua eikä neuvoa enää maan päällä ennen tuomiopäivää. Minä toivon, jos Jumala niin tahtoo, ettei se kauan viivy; ahneus ja koronkiskonta lisääntyvät."

Ja usein hän illallista syödessään kertoi: *"et multiplicata sunt mala in terris"* (Pahat maan päällä ovat monin kerroin karttuneet).

Hän sepitti itse seuraavan hautakirjoituksen, ja asetti sen Magdalenansa haudalle:

"Dormio cum sanctis hic Magdalena Lutheri Filia, et hoc strato tecta quiesco meo. Filia mortis eram, peccati semine nata, Sanguine sed vivo, Christe, redempta tuo."

Suomeksi:

Täss' lepäjää tytär Lutherin, nuhteetoin Magdalena,
Autuas, peittehenä turve vihreä on.
Kuoleman laps olit, synnissä siinnyt ja kasvanut, mutta
Sullen taas elämän toi veri Kristuksen.

Mutta vaikka hän koettaa kehoittaa muita, valittaa hän kauan ja katkerasti itse, niinkuin useat hänen kirjeensä osoittavat.

Jonakselle hän kirjoitti:

"Luullakseni olet sinä kuullut, että minun rakkain tyttäreni Magdalena on syntynyt uudestaan Kristuksen ijankaikkiseen valtakuntaan. Mutta vaikk'ei minun ja minun vaimoni tulisi tehdä muuta, kuin kiittää ja riemuita niin autuaallisesta ja pyhästä lopusta, jonka kautta hän on välttänyt lihan, mailman, Turkkilaisen ja perkeleen vallan, on kuitenkin luonnollisen rakkauden side semmoinen, ettemme voi erota hänestä ilman huokauksia ja sydämen vaikkerrusta. Ne kiintyvät sydämeemme, ne pysyvät piirrettyinä sen pohjassa — hänen kasvonsa, hänen sanansa — tämän kalliin ja kuuliaisen lapsen katseet — niin elävän kuin kuolevankin; niin että tuskin Kristuksenkaan kuolema (ja mitä kaikki kuolemat Hänen kuolemansa rinnalla ovat?) voi poistaa hänen kuolemaansa meidän muististamme. Kiitä sinä siis Jumalaa meidän sijastamme. Ihmettele Jumalan suurta työtä, Hänen, joka näin ylentää lihamme! Tyttäreni oli, niinkuin sinä tiedät, lempeä ja suloinen luonnoltansa, ja aivan rakastettava. Siunattu olkoon Herra Jesus Kristus, joka kutsui ja valitsi ja on näin kirkastuttanut hänet. Minä toivon itseni ja kaikkien omien puolesta, että me saisimme semmoisen kuoleman; ei, pikemmin semmoisen elämän, jota minä vaan rukoilen Jumalalta, kaiken lohdutuksen ja laupeuden Isältä."

Ja taas Bremen'in pastorille Jakob Probst'ille:

"Minun kaikkein rakkain lapseni Magdalena on mennyt taivaallisen Isänsä luo, nukkuen pois täynnänsä uskoa Kristukseen. Närkästynyt kuoleman kammo tukehuttaa kyyneliäni. Minä rakastin häntä hellästi. Mutta *sinä päivänä* kostetaan meidän puolestamme kuolemalle ja hänelle, joka on kuoleman alla."

Ja Amsdorffille:

"Paljon kiitoksia siitä, että koetit lohduttaa minua perin rakkaan tyttäreni kuoleman vuoksi. Minä en rakastanut häntä ainoastaan sentähden, että hän oli minun lihaani, vaan sentähden, että hänellä oli niin lempeä ja hiljainen luonto, ja hän aina oli niin kuuliainen minulle. Mutta nyt minä iloitsen, että hän on mennyt elämään taivaallisen Isänsä kanssa ja on nukkunut suloisimpaan uneen siihen päivään saakka. Sillä ajat ovat pahat ja käyvät yhä pahemmaksi; ja sydämessäni minä rukoilen, että sinulle ja kaikille rakkailleni annettaisiin samanlainen lähtö täältä, ja että saisitte semmoisella hiljaisella tyvenyydellä nukkua Herrassa. *Vanhurskaat kootaan ja lepäävät vuoteissansa*. Sillä mailma on tosiaan kauhea Sodoma."

Ja Lauterbach'ille:

"Syystä sinä kirjoitat, että kuolemaa (taikka vielä oikeammin unta) tulee kaikkiin näihin aivan pahoihin aikoihin ikävöitä. Ja vaikka tämän kaikkein kalliimman lapseni lähtö on suuresti liikuttanut minua, olen enemmän iloinen, että hän, Jumalan valtakunnan tytär, riistettiin perkeleen ja mailman

kidasta; niin suloisesti nukkui hän Kristuksessa."

Niin murheellisesti ja hellästi hän kirjoittaa ja puhuu. Tämä surun varjo keskellä hänen elämäänsä pimittää koko mailman häneltä. Taikka pikemmin, niinkuin hän sanoisi, kun ei tuon armaan, kuuliaisen lapsen läsnä-olo enää ilahuta häntä, katsoo hän ulos kylmän ja mustan lietensä äärestä ja näkee mailman semmoisena, kuin se on: rikkaitten ahneuden; köyhien oikeat vaatimukset, mutta kapinalliset yritykset; Turkkilaisten sodan ulkopuolella, keisarikunnan riidan sisäpuolella; uhkaavan uskonnollisen vainon tuliset vihat; ystävien penseyden ja eripuraisuuden. Monta vuotta salli Jumala tämän herkkä-tunteisen sydämen vetäytyä kaikista näistä kodin valoisaan, eheään keskuuteen. Mutta nyt hän luo silmänsä tuolle puolen tätä elämää; kuolemaa kohden, joka vähitellen meille kaikille ilmaisee totuuden, vanhurskauden ja rakkauden valtakunnan, taikka pikemmin siihen kunniakkaasen Tulemukseen, joka julistaa sen kaikille. Näistä hän mielellään puhuu. Hän on varma, että mailman loppu on lähellä, ja hän sanoo, että kaikkien saarnaajien tulisi kehoittaa seurakuntiansa rukoilemaan sen tuloa, niinkuin kultaisen aikakauden alkua. Hän lausui kerta: "oi armollinen Jumala, tule pian jälleen! Minä odotan sitä päivää, sitä kevät-aamua, jolloin päivä ja yö ovat yhtä, ja tuon koiton kaunis, hohtava ruusu sinestyy. Tästä aamu-ruskosta lähtee, niin mielessäni kuvailen, paksu, musta pilvi, salamat leimuvat, jyräys, ja taivas ja maa raukeevat. Jumala olkoon ylistetty, joka on opettanut meitä ikävöimään ja vartomaan sitä päivää. Paavikunnassa veisaavat:

"*Dies irae, dies illa*' (Vihan päivä, tuo päivä); mutta me odotamme sitä toivolla; ja minä luulen, ettei se ole aivan kaukana."

Ei hän kuitenkaan ole mikään uneksija, joka suruttomasti panee kätensä ristiin ja vartoo koittoa. Hän on päivän oma, valkeuden lapsi; ja levollisesti, vieläpä iloisesti, tekee hän lakkaamatta työtä muitten hyväksi, tarkasti muistaen kaikkein tarpeita ja iloja, vähimmästä alkaen suurimpaan saakka; hellästi ja mielellään luopuen hopeisista astioistansa, jalosti palkitakseen uskollista vanhaa palveliaa, joka eroo hänen tyköänsä; puollustaen avuttomia; kirjoittaen lohdutuskirjeitä halvimmallekin, joka kaipaa hänen tukeansa; pitääin huolta kaikista seurakunnista, kuitenkin vakavasti lapsiansa kurittaen, kun niin tarvitaan, taikka ottaen osaa kaikkien heidän tuumiinsa ja huvituksiinsa.

Wittenbergissä, 1545.

Näyttää siltä, kuin T:ri Luther olisi yhtä tarpeellinen meille nyt, kuin siihen aikaan, jolloin hän antoi ensimmäisen kehoituksen parempiin pyrintöihin sillä, että hän ripusti thesinsä Wittenbergin oviin, taikka kansan silmät kaikki kääntyivät häneen Wormsissa. Rauhallisessa kodissaan hän istuu ja pitää kädessään niitä lankoja, jotka johdattavat niin monen elämää ja niin monen maan kohtaloa. Hän on näihin aikoihin usein sairastanut, jopa toisinaan aivan kovasti. Rikkaitten porvarien ja aatelisten itsekäs ylellisyyden vaivaa häntä paljon. Kerta hän melkein väkisin avasi itselleen tien vaaliruhtinaan kabinettiin, vaatiaksensa, että hän määräisi osan takavarikkoon otetuista kirkonsaatavista pappien ja koulunopettajien palkaksi; ja vakavasti hän kerta toisensa perästä saarnastuolista soimaa ahneutta.

"Kaikki muut viat", hän sanoo, "tuottavat huvinsa; mutta viheliäinen saituri on tavaransa orja eikä sen herra; hänellä ei ole mitään iloa tästä eikä tulevasta elämästä. Täällä hän on kiirastulella, siellä helvetissä; kun päinvastoin usko ja tyytyväisyys vuodattavat rauhaa sieluun täällä ja sitten saattavat sielun taivaaseen. Sillä ahne kaipaa sitä, mitä hänellä on, yhtä paljon kuin sitä, mitä hänellä ei ole."

Ei löytynyt koskaan sydäntä, joka olisi ollut vapaampi itsekkäistä edunpyynnöistä ja vehkeistä, kuin hänen. Hänen uskonsa tähtää aina näkymätöntä Jumalaa; ja hänestä tuntuu surkeimmalta hulluudelta sekä synniltä, kun ihmiset rakentavat pesänsä tähän metsään, jonka kaikissa puissa hän näkee "metsäherran merkin."

Hänen saarnansa ovat nykyisin usein olleet nuhtelevaisia ja surullisia.

Elsan Greeta, joka nyt on ajattelevainen kolmenkolmatta vuoden vanha tyttö, sanoi minulle tuonain:

"Täti Thekla, miksi T:ri Luther välisti saarnaa niin, kuin hänen saarnaamisensa ei olisi tehnyt mitään hyvää? Eikö monta pahaa ole poistettu, jota hän moitti? Eikö raamattu ole jokaisessa kodissa? Äitimme arvelee, ettemme voi kylläksi olla kiitolliset siitä, että saamme elää niihin aikoihin, jolloin meille opetetaan totuus Jumalasta ja meille annetaan luottamuksen ja rakkauden uskonto epäilyksen ja pelon sijaan. Miksi T:ri Luther usein puhuu niin, kuin ei mitään olisi tehty?"

Eikä minulla ollut muuta vastata, kuin tämä:

"Me näemme, mitä on tehty; mutta ainoastaan T:ri Luther tietää, mitä hän toivoi saavansa aikaan. Hän lausui kerta: 'jos minä alusta olisin tietänyt, että ihmiset näin vihasivat Jumalan sanaa, olisin minä pysynyt alallani. Minä luulin, että he tekivät syntiä vaan taitamattomuudesta.'"

"Minä arvelen, Greeta", jatkoin minä, "että hänen silmiensä edessä kangasti koko kristikunta, joka riensi rukoilemaan ja palvelemaan Herraansa, kun hän kerran oli näyttänyt heille, kuinka hyvä Hän on. Me näemme, mitä T:ri Luther on tehnyt. Hän näkee, mitä hän toivoi saavansa aikaan, ja vertaa tätä siihen, mikä on jäänyt tekemättä."

XXXIV.

Äidin kertomus.

Luullakseni ei löydy koko kristikunnassa yhtäkään vanhaa miestä ja vaimoa, jonka tulisi olla niin kiitollinen, kuin puolisoni ja minun.

Epäilemättä ovat kaikki vanhemmat taipusat katsomaan omien lastensa parasta puolta; mutta minusta näyttää siltä, kuin meidän lapsilla tosiaan ei olisikaan muuta puolta, kuin tämä. Kenties Elsalla on välisti vähän liian paljon minun levottomasta luonnostani; mutta hänenkin hellässä sydämessään, niinkuin toisten kaikkien, on suuri määrä hänen isänsä toivokkaisuutta. Ja sitten, vaikkei heillä kenelläkään liene isän keksivää neroa, näyttää tästä tuskin olevan mitään vahinkoa; koska, niinkuin asiat käyvät mailmassa, toiset usein, juuri kun toinen on menestymällensä, astuvat väliin ja poimivat keksinnön hedelmän sillä, että vaan lisäävät jonkun vähäpätöisen pikku asian, joka panee koneen käymään ja tekee, että näyttää siltä, kuin he olisivat olleet oikeat keksijät.

Ei niin, että minä hetkeäkään nureksin niitä, joilla on tämä pikkuinen näppäryys, että hoksaavat juuri viimeisen tempun ja saavat asian menestymään; sekin on, niinkuin isä sanoo, Jumalan lahja, ja vaikkei sitä suinkaan voi verrata mieheni suuriin, yleisiin ajatuksiin ja tuumiin, on sillä suurempi käypä hinta mailmassa. Ei niinkään, että minä hetkeäkään nureksin mailmaa. Meillä on kaikilla paljon enemmän siinä, kuin ansaitsemme (paitsi ehkä rakas mieheni, joka huolii niin vähän sen palkinnoista!). Se on aivan ihmeellistä, kuinka hyvät kaikki ovat olleet meitä kohtaan. Gottfried Reichenbach ja kaikki meidän vävyimme ovat niinkuin omat poikamme; eivätkä he olisi voineet panna suurempaa arvoa tyttäriimme, jos näillä olisi ollut myötäjäiset, kuin prinsessoilla; vaikka minun täytyy suoraan sanoa, että minun mielestäni meidän tyttäremme ilman kreuzeriäkään myötäjäisiä ovat oikea aarre mille miehelle hyvänsä. Usein minua kummastuttaa, mistä he ovat oppineet niin oivallisiksi emänniksi, ja kuinka he ovat niin järkevät ja viisaat joka asiassa, kun minä en milloinkaan pitänyt itseäni ollenkaan taitavana talouden hoitajana. Tosin heidän isänsä keskustelut olivat aina hyvin opettavaisia; ja kallis äiti vainajani oli kokonainen viisauden ja kokemuksen vara-aitta. Ei siinä kuitenkaan ole vielä kylliksi selitystä. Jumala on ihmeellisen hyvä ja siunaa vähimpiäkin yrityksiä kasvattaa pienokaisia Häntä varten. Me ajattelimme usein, että heidän varhaisten vuosiansa köyhyys oli oikea kärsivällisyyden ja kotihyveitten koulu heille kaikille. Myöskin Kristofer ja Thekla, jotka alusta tuottivat meille enemmän huolta, kuin muut, ovat juuri vanhuutemme tuki ja ilo; joka osoittaa, kuinka vähän me edeltäpäin tiedämme, mitä hyviä asioita Jumala varustaa meille.

Kuinka minä yhteen aikaan vapisin heidän molempien puolesta! Se suretti Elsaa ja minua kovasti, kun näimme Kristoferin, niinkuin me luulimme, kokonaan kääntävän selkänsä uskonnolle siitä saakka, kuin Fritz rupesi munkiksi; ja kuinka se lohdutti, kun huomasimme, että hän T:ri Lutherin saarnoista ja raamatusta löysi sen totuuden, joka taivutti hänen sydämensä kunnioitukseen, mutta kuitenkin jätti hänen luonteellensa tilaa edistyä eikä pusertanut sitä mihinkään kaavaan, joka oli tehty muita luonteita varten. Kuinka se lievitti, kun kuulimme, ettei hän hyljännyt uskontoa, vaan sen, mikä oli väärää silloisessa uskonnossa, ja havaitsimme, että hän antautui kirjanpainajan ammattiinsa yhtä pyhillä tunteilla, kuin Fritz papinvirkaansa!

Sitten Theklamme, kuinka levoton minä olin hänen puolestaan yhteen aikaan! kuinka valmis ottamaan hänen kasvatustansa Jumalan käsistä omiin käsiini, joka, niinkuin minä taitamattomuudessani arvelin, ehkä säästäisi hänen hehkuvalta, innokkaalta, rakastavalta sydämeltyään monta tuskaa.

Minä tahdoin kesyttää ja tasoittaa kaikki hänessä lempeillä varoituksilla ja viisailla neuvoilla. Minä tahdoin, että hän rakastaisi vähemmällä kiivaudella, iloitsisi suuremmalla maltilla, surisi enemmän kohtuudella. Minä koetin lujasti litistää hänen luonnettansa kapeampaan kaavaan. Mutta Jumala ei suvainnut sitä. Minä ymmärrän ne kaikki nyt. Hän oli luotu rakastamaan ja iloitsemaan, ja sitten itkemään ja valittamaan sydämensä kyllyyden mukaan, että hän, joko Jumala johdatti häntä korkeudelle tai syvyyteen, oppisi, mitä hänen tarvitsi oppia sen rakkauden korkeudesta ja syvyydestä, joka ulottuu kaiken ilon ylitse ja kaiken surun alitse. Sen sijaan, että hänen luontonsa minun taitamattoman käteni

kautta olisi kutistunut ja kitunut, oli sen määrä tällä tapaa terästyä, vahvistua ja juurtua, että muut saisivat suojaa hänen hellyydessään ja rakkaudessaan, niinkuin aivan moni nyt saa. Minä olisin liennyttäissänini heikontanut; Luoja on liennyttäissään voimistuttanut ja laajentanut; Hän on tehnyt hänet kykeneväksi kestävänsä ja säälimään, niinkuin myöskin tuntemaan.

Ei kukaan arvaa, mitä hän on meille, ainoa, joka on kokonaan jäänyt meille, jolle me olemme vielä likeisimmät ja rakkaimmat, joka sitoo meidän vuotemme yhteen hellän huolen ainaisen muiston kautta, tekee meidät nuoriksi lapsellisella rakkaudellaan, ja oman hyväntekeväisen ja toimellisen elämänsä kautta tuottaa väsähtyneelle elämällemme keski-ijän vireyden ja harrastukset.

Elsa ja hänen perheensä ovat jokapäiväisen elämämme ilo; Eva ja Fritz ovat meidän kalliin ja pyhin aarre, ja kaikki muut ovat niin hyvät ja rakkaat, kuin lasten suinkin sopii; mutta heille kaikille me olemme iso-äiti ja iso-isä. Theklalle olemme yhä "isä" ja "äiti", hänen elämänsä turva ja hänen rakkautensa koti. Se vaan, että vanha, tuskallinen pelkoni välisti tunkee minuun, kun ajattelen, mihin hän aikoo ruveta, kun me olemme menneet. Mutta ei mikään puollusta enää semmoisia tunteita, kun minulla on kaikki nuot Herramme lupaukset ja Hänen sanansa kukista ja linnuista selvällä Saksan kielellä raamatussani, ja juuri nämät samat kukat ja linnut saarnaavat minulle värein ja lauluilla yhtä selvästi räystäältä ja puutarhasta ulkopuolelta akkunaani.

Tuskin kenenkään naisen tulee kiittää T:ri Lutheria ja uskonpuhdistusta niin monesta hyvästä, kuin minun: Kristoferin uskonnosta; Fritzin ja Evan avioliitosta; Theklan olemisesta kotona, kun hän muutoin nyt eläisi nunnana jonkun luostarin kätöksessä; kaikesta rakkaudesta niinä viime kuukausina, jotka kallis sisareni Agnes ja minä vietimme yhdessä ennen hänen rauhallista kuolemaansa; ja sitten raskas pelon taakka nostettuna pois omalta sydämeltäni!

Vaan kuitenkin minun arka, rauhaa rakastava luontoni toisinaan kammoo, ei juuri sitä, mitä on tehty, mutta sitä tapaa, jolla se on tehty. Minä luulen, että hiukan enempi maltillisuutta olisi estänyt niin kauhean riidan uuden ja vanhan opin välillä; että talonpoikais-sota ehkä olisi saatu kartetuksi ja tavalla taikka toisella (kuinka, sitä minä en ollenkaan voi sanoa) hyvät ihmiset molemmilla puolilla olisivat pysyneet sovinnossa. Sillä että löytyy hyviä ihmisiä molemmilla puolilla, sitä ei mikään saa minua epäilemään. Eikö todellakin yksi omista pojistamme — hyvä ja vakava Pollux — vielä kuulu vanhaan kirkkoon? Ja sopiiko minun epäillä, että hän ja hänen hurskas, harras vaimonsa, jotka käyvät köyhien luona ja hoitavat sairaita, rakastavat Jumalaa ja koettavat palvella Häntä?

Totta puhuen täytyy minun puolimmiten lukea sitäkin Jumalan armolahjaksi, että yksi meidän pojistamme pysyy vanhassa opissa; vaikka lapseni, jotka ovat viisaammat, kuin minä, eivät ajattele niin; eikä mieheni, joka on viisaampi, kuin he; eikä T:ri Luther, joka on kuitenkin viisaampi, kuin kukaan muu. Kenties minun pikemmin tulisi sanoa, että, vaikka meidän surumme on suuri ja hänelläkin on paljon vahinkoa siitä, minun mielestäni kuitenkin on jotakin hyvää siinä, että Polluximme pysyy niinkuin välittävä nivel meidän ja meidän esi-isiemme uskonnon välillä. Se muistuttaa meitä yhteisen luomisemme ja lunastuksemme siteestä sekä yhteisestä, vaikka himmeästä uskostamme Luojaamme ja Lunastajaamme. Se estää meitä ajattelemasta, että koko se kristikunta, joka kuuluu vanhaan oppiin, on aivan sama, kuin pakanat ja Turkkilaiset; ja se estää myöskin puolestansa vähän, etteivät he pidä meitä aivan kadotettuina väärä-uskolaisina.

Paitsi sitä olen minä varma siitä, että T:ri Luther ja uskonpuhdistus ovat opettaneet Polluxille ja hänen vaimollensa monta asiaa, vaikka he eivät myönnä sitä. Heilläkin on saksankielinen raamattu; ja vaikka se on paljon vaikeampi, kuin T:ri Lutherin, eikä siinä, minun mielestäni, ole puoleksikaan niin puhdasta ja tukevaa saksaa, osaavat kuitenkin hän ja hänen vaimonsa lukea sitä; ja minä toivon välisti, että me vähitellen huomaamme, ettei ajatuksemme niin peräti eriä Vapahtajamme suhteen, vaikka eriävätkin T:ri Lutherin suhteen.

Kukaties minä kuitenkin erehdyn, kun ajattelen, että olisi voitu hiljaisemmalla tavalla saada aikaan suuria muutoksia. Thekla sanoo, että kevät kaipaa ukkosen ilmojansa yhtä hyvin, kuin päivän paistettaan ja lempeitä sadekuurojaan, ja ettei kivi ollut vierinyt haudalta eikä esirippu temppelissä revenny ilman maanjäristyksettä.

Elsan Gottfried sanoo, ettei perkele koskaan suostuisi siihen, että hänen valheensa hyvästä ja armollisesta Jumalasta sysätään syrjälle ilman taistelematta; ja että kaikki pyhät enkelit saavat käydä ankaria sotia yhtä paljon, kuin hiljaisuudessa olla vartiolla pikku lasten kehtojen luona. Minä vaan soisin, että uskonpuhdistajat ja myöskin T:ri Luther seuraisivat yli-enkeli Mikaelin esimerkkiä eivätkä palkitsisi soimauksia soimauksilla.

Yhdestä asiasta olen minä kuitenkin varma, sanottakoon mitä hyvänänsä; ja se on, että se on meidän suurimpia armolahjojamme, että Atlantimme joutui naimisiin Schweitziläisen kanssa, jotta hänen kauttansa meillä on yhdistysside veljiemme, niitten evankelisten kristittyjen kanssa, jotka tunnustavat Zwingli'n oppia. Minä olen aina kiitollinen niistä kuukausista, joita hänen isänsä ja minä vietimme

heidän kattonsa alla. Jos T:ri Luther vaan tietäisi, kuinka he kunnioittavat häntä hänen jalosta työstään ja kuinka yksimieliset he ovat meidän ja hänen kanssaan uskossa Kristukseen ja kristilliseen rakkauteen!

Minua hämmennytti hiukan yhteen aikaan, kuinka se oli mahdollista, että semmoiset hyvät miehet voivat riitaantua, siksi kuin Thekla muistutti minua, että perkele käy ympäri, syyttäin Jumalaa meidän edessämme ja meitä toinen toisemme edessä.

Toiselta puolen ovat muutamat Zwinglianit suuttuneet Lutheriin hänen "sovinnostaan Roman kanssa" ja hänen "epäraamatullisista opeistaan", niinkuin muutamat heistä nimittävät hänen oppiansa sakramenteista.

Näistä asioista minun pääni ei pysty keskustelemaan. Minusta on aina paljon luonnollisempi etsiä sovinnon kuin eripuraisuuden kohtia, ja minusta näyttää siltä, kuin syvällä kaikkien eripuraisuuksien alla hyvät ihmiset usein tarkoittaisivat samaa. T:ri Luther pitää lukua pyhästä kasteesta vastahakaan kaikkia luostari-lupauksia ja puollustaa kasteen ja sen kristillisen tunnustuksen yhteistä kunniaa, jossa kaikki kristityt ovat osalliset, kaikkien pappis- ja munkkikuntien yksin-omaisia vaatimuksia vastaan. Ja mitä Herran Ehtoolliseen tulee, näyttää hän minusta yksinkertaisesti väittävän, että siunaus varmaan lähtee sakramenteista ja Vapahtajamme todellisesti on läsnä niissä, kun hän pitää kiinni sanoista: "tämä on minun ruumiini." Kaste on hänen silmissään kaikkien kristittyin vihki ja pappius, jota on puollustettava kaikkia eri veljeskuntien ahtaita etu-oikeuksia vastaan; Herran Ehtoollinen on Kristuksen varma läsnä-olo, jota on puollustettava kaikkia epäilijöitä vastaan.

Schweitziläisten silmissä toiselta puolen vastakohta on uskon ja muodon, puustavin ja hengen välillä. Niin ainakin mieheni ajattelee.

Minä soisin, että T:ri Luther viettäisi muutamia kuukausia Atlantimme ja hänen Konradinsa luona. Minä olen aina kiitollinen siitä, että me vietimme.

Viime aikoina ovat T:ri Lutherin saarnat usein olleet moittivaiset ja täynnä varoituksia. Tämä eripuraisuus evankelisten kristittyjen välillä pahoittaa häntä paljon. Kuitenkin pitää hän itse lujalla tahdollansa heitä erinänsä, niinkuin hän pidättäisi lapsiansa myrkystä, laskien ankaria ja katkeria sanoja Zwinglianeista, joka välisti murhetuttaa minua kovasti, koska minä tunnen Konrad Winkelriedin seurakunnan ja Atlantin kodin.

No niin, yksi asia on varma: jos T:ri Luther olisi ollut niinkuin minä, ei meillä olisi mitään uskonpuhdistusta ollut. Ja T:ri Luther ja uskonpuhdistus ovat tuottaneet rauhan sydämeeni ja ilon elämäni, joitten tähden olisin valmis kestämaan mitä myrskyjä hyvänsä. Vaan kun täytyy jättää rakkaat omaisensa jälkeensä myrskyihin, se on toista!

Mutta kallis taivaallinen Isämme ei ole suinkaan kutsunut meitä jättämään heitä vielä. Kun Hän kutsuu meidät, antaa Hän meille voimaa siihen. Silloin me näemme kaikki asiat aivan selvästi, sillä me näemme Vapahtajamme aivan selvästi, niinkuin Hän on, tunnemme Hänen rakkautensa ja rakastamme Häntä aivan täydellisesti. Mimmoinen se tila on, sitä emme vielä tiedä!

Mutta minä olen kokonaan vakuutettu, että, kun todella näemme pyhän Isämme kasvoista kasvoihin ja näemme kaikki asiat Hänen valossaan, me kaikki hämmästyimme suurin ja huomaamme, että meillä on jotakin unhotettavaa, niinkuin myöskin äärettömän paljon opittavaa; ei ainoastaan Polluxilla ja Zwinglianeilla ja minulla, vaan yksin T:ri Filip Melancthonillakin ja T:ri Lutherilla ja kaikilla.

Sillä ei uskonpuhdistus eikä T:ri Lutherin saksalainen raamattukaan ole karkoittanut kaikkia pilviä. Yhä me näemme *niinkuin peilistä tapauksessa*.

Mutta ne ovat opettaneet meille, ettei mitään pahaa eikä pimeää löydy sen takana; vaan paljon ilmaistaan, joka vielä on liian hyvää meidän ymmärrettäväksi ja liian kirkasta meidän katsottavaksi.

XXXV.

Evan Agnesin kertomus.

Eislebenissä, 1542.

Täti Elsa sanoo, ettei kenenkään mailmassa tule enemmän kiittää Jumalaa, kuin Heinzin ja minun, ja minä olen varma, että hän on oikeassa.

Ensiksi meillä on paras isä ja äiti mailmassa, niin että milloin hyvänsä aikaisimmasta lapsuudestamme saakka he ovat puhuneet meille Isästämme taivaassa, meidän on tarvinnut vaan ajatella, mitä he olivat meille maan päällä, ja tuntee, että semmoinen kuin heidän rakkautensa ja hyvytensä on yhteensä, semmoinen juuri on Jumala; mutta (jos meidän käy semmoista käsittäminen) paljon suuremmassa määrässä. Meidän on vaan tarvinnut *panna lisää* siihen, mitä he ovat, oppiaksemme, mitä Jumala on, eikä vaillentaa mitään; sanoa itsellemme, niinkuin me ajattelemme vanhemmistamme, jotka ovat niin lempeät muita arvostellessaan, niin ystävälliset, niin totiset: "Jumala on heidän kaltaisensa — se vaan, että Hänen rakkautensa on suurempi ja viisaampi, kuin isämme, hellempi ja hartaampi, kuin äitimme" (vaikka on vaikea sitä ymmärtää). Ja sitten on yksi asia, jossa Hän on toisenlainen. Hänen valtansa on rajaton. Hän voi antaa meille jokaisen siunauksen, jota hän katsoo soveliaaksi antaa meille.

Kun minulla on semmoinen isä ja äiti maan päällä, ja semmoinen Isä taivaassa, ja Heinz, kuinka minä voin kiittää Jumalaamme?

Ja äitimme on niin nuori vielä! Kallis isämme sanoi taannoin: "hänen hiuksensa eivät näytä ollenkaan harmaalta, vaan ovat vielä yhtä kultaiset, kuin Agnesimme. Ja hänen kasvonsa ovat niin kauniit ja suloiset, ja hänen äänensä on niin heleä ja täysinäinen, kun hän veisaa omia rakkaita virsiänsä taikka puhuu!" Täti Elsa arvelee, että mieli tuntuu levolliselta, kun katselee häntä, ja että hänen äänensä aina oli mitä suloisimpia mailmassa, jotakin kirkkosoiton ja kyyhkysen kuherruksen kaltaista. Täti Elsa kertoo myöskin, että hänellä oli jo lapsena sama tapa nähdä, mitä mikin ajattelee — *päästä sisään* toisen sydämeen ja tehdä, että kaikki, mitä siinä on hyvää, tuntee itsensä ymmärretyksi, ja kaikki, mitä siinä on pahaa, tuntee itsensä ilmi tulleeeksi ja pujahtaa pois.

Kallis isämme sen sijaan ei ole niin nuoren-näköinen; mutta minä pidän paljon miehistä, jotka näyttävät siltä, kuin olisivat olleet sodassa — kuin heidän sydämensä olisi hyvin kynnetty ja kylvetty. Ja hänen harmaat hiuksensa ja otsan vaot — nuot molemmat pystysuorat, kun hän ajattelee — ja hänen suunsa tivelys ja hänen sisään painuneet poskensa näyttävät minusta tavallansa yhtä kauniilta, kuin äitimme tyven otsa ja hänen huultensa lempeä luonto, joka on niinkuin hymyn koitto, ikäänkuin hyvyyden laki olisi muodostanut jokaisen taipeen.

Sitten toiseksi (kenties minun olisi tullut sanoa ensiksi) meillä on "Katekismus." Ja täti Agnes sanoo, ettemme me, Heinz ja minä, ollenkaan käsitä, mikä siunaus se on meille. Tosin emme siihen aikaan, kuin opimme sitä, pitäneet sitä minäkään siunauksena. Mutta minä rupean ymmärtämään asiaa nyt, erittäinkin siitä asti, kuin olen ollut Wittenbergissä täti Elsan luona ja hän on jutellut minulle kaikista lapsuutensa ja ensi nuoruutensa epäilyksistä.

Kun on alusta oppinut, että Jumala on Isä, "joka pitää huolta meistä joka päivä" — runsaasti antaa meille kaikki, mitä tarvitsemme, ja "tekee nämät kaikki sulasta armostansa ja isällisestä hyvyydestä;" ja kun on oppinut, että "Herra Jesus Kristus on lunastanut minut, ja kaikesta synnistä, kuolemasta ja perkeleen vallasta vapahtanut minut omaksensa, ei kullalla eikä hopealla, vaan pyhällä ja kalliilla verellänsä"; ja että Pyhä Henki "asuu joka päivä meidän tykönämme, kutsuu meitä evankeliuminsa kautta, valistaa meitä ja armollisesti anteeksi antaa kaikki synnit;" kaikki nämät, sanoo hän, on suurin siunaus, mitä kukaan milloinkaan voi saada. Ei siis enää mitään pimeitä epäilyksen ajatuksia hyvästä Jumalasta, joita lapsuudestaan on huomaamatta imenyt ja joita nyt täytyy kitkeä sydäimestä. T:ri Luther itse sanoo, että varsin vähän ymmärrämme, mikä lahja se on nykyiselle nuorisolle.

Oli niinkuin olisin kuunnellut satuja pimeiltä aikakausilta vuosisatoja sitten, kun kuulin täti Elsan kertovan lapsuudestaan Eisenachissa, jolloin T:ri Luther vielä oli poika ja lauloi leivän tähden hyvän sukulaistemme Ursula Cottan ovella — jolloin monilukuisten, korkeamuuristen luostarein munkit ja nunnat juhlallisesti astuivat katuja mustissa kaavuissaan; ja täti Elsa vapisi, kun ajatteli taivasta, koska se ehkä oli niinkuin luostarin puutarha, ja kaikki taivaan pyhimykset niinkuin täti Agnes.

Meidän kallis iso-täti Agnes! kuinka mahdollon meidän on ymmärtää, että häntä niin pelättiin — häntä, joka oli lapsuutemme leikkikumppani, ja joka, niinkuin äitimme sanoi, pilasi meidät sen kautta, että hän teki kaikki, mitä pyysimme, ja luulotteli meitä, että häntä huvitti, kun mielin määrin vedimme häntä sinne tänne ja teimme hänestä leijonan tai Turkkilaisen. Kuinka hyvin minä nyt muistan, mikä tuska tuli Heinziin ja minuun, kun meidän käskettiin puhua ja astua hiljaa, sillä hän oli kipeä, ja me sitten vietiin joka päivä vähäksi aikaa istumaan aivan ääneti hänen sänkynsä viereen jonkun kuva-kirjan kanssa, koska hän tahtoi katsella meitä, mutta ei sietänyt minkäänlaista melua. Ja vihdoin se päivä, jolloin me juhlallisesti talutettiin sisään, eikä hän enää voinut katsella meitä, vaan makasi aivan liikkumaton ja vaaleana, ja me panimme kukkamme hänen vuoteellensa, ja kaikki näytti meistä niin pyhältä ja niin kirkonkaltaiselta, ettemme itkeneet — ennenkuin illalla rukous-aikamme tuli ja äitimme lausui meille, ettei täti Agnes enää tarvinnut meidän rukouksiamme, koska Jumala oli tehnyt hänet ihan hyväksi ja onnelliseksi taivaassa. Heinz sanoi, että hän tahtois, että Jumala ottaisi meidät kaikki ja

tekisi meidät ihan hyväksi ja onnellisiksi täti Agnesin kanssa. Mutta kun me jätettiin yksin vähäisiin sänkyihimme, itkin minä katkerasti enkä saanut unta. Se tuntui niin kauhealta, kun ajattelin, ettei täti Agnes enää tarvinnut meitä, ja ettemme voineet tehdä mitään hänen hyväkseen — vaikka hän oli ollut niin hellä ja hyvä meitä kohtaan! Minä pelkäsin myöskin, ettemme olleet kohdelleet häntä kylliksi hyvin, että olimme vaivanneet häntä leikittelemään kanssamme ja pitäneet suurempaa menoa, kuin meidän olisi pitänyt; ja että se oli syy, jonka vuoksi Jumala oli ottanut hänet pois. Heinz ei voinut ymmärtää tätä ollenkaan. Hän oli aivan varma, että siksi Jumala oli liian hyvä; ja vaikka hänkin itki, nukkui hän pian. Se lohdutti minua suuresti, kun äitimme tuli (hänen viimeinen toimensa illalla oli aina katsoa, joko me nukuimme) ja minä sain nyyhkyttää ulos suruni hänen sylissään ja sanoa:

"Eikö täti Agnes koskaan enää huoli meistä?"

"Kyllä, lemmittyäni", vastasi äiti; "hän huolii meistä vielä. Hän vartoo, siksi kuin me kaikki tulemme hänen luokseen."

"Häntä ei siis otettu pois sentähden, että me vaivasimme häntä, ja pidimme hälinää? Me rakastimme häntä niin paljon! Emmekö voi tehdä mitään hänen hyväkseen nyt?"

Tuosta hän kertoi minulle, kuinka täti Agnes oli kärsinyt paljon täällä, ja että taivaallinen Isämme oli ottanut hänet kotiin, ja että, vaikkemme voineet tehdä mitään hänen hyväkseen, meidän ei tarvinnut jättää pois hänen nimeänsä iltarukouksistamme, sillä meidän sopi aina sanoa: "ole kiitetty joka otit kalliin täti Agnesin luoksesi!"

Ja niin kaksi asiaa sinä iltana kirjoitettiin sydämeeni: että oli kodinkaltainen paikka tuolla puolen pilviä, jossa täti Agnes odotti meitä, rakastaen meitä yhtä paljon, kuin koskaan ennen, sekä Jumala, joka rakasti meitä enemmän, kuin kukaan muu; ja että meidän tuli olla niin hyvänlaiset, kuin suinkin mahdollista, ihmisiä kohtaan eikä surettaa ketään hetkeksikään, sillä semmoinen aika tuli kenties, jolloin he eivät kaivanneet meidän hyvyttämme enää.

Minun, joka aina ajattelen, kuinka täti Agnes odottaa meitä taivaassa samalla miettivällä, lempeällä katseella, joka hänellä oli, kun hän sairastaessaan vartoi Heintzia ja minua istumaan sänkynsä viereen, minun on sängen vaikea ymmärtää niitä toisenlaisia ajatuksia, joita täti Elsa piti hänestä, kun hän oli nunna.

Mutta täti Elsa arvelee, että Heinz ja minä rasiuksillamme, melullamme ja rakkaudellamme etupäässä vaikutimme hänen pyhityksensä. Niin, nuot täti Elsan lapsuuden ajat näyttävät olevan melkein yhtä kaukana meistä, kuin Unkarin Elisabetin ajat — hänen, joka eli Wartburgissa — tuntuivat täti Elsan mielestä. On kummallista ajatella, mitä tuo vuorimiehen poika, jonka vanha Johan Reineck muistaa selässään kantaneensa mäkeä ylös kouluun, täällä Eislebenissä on tehnyt meidän kaikkien hyväksi. Niin täydellisesti tuo synkkä vanha aika näyttää kadonneen. Ei koko Sachsisissa ole ainoatakaan luostaria enää, papit ovat kaikki naimisissa ja kouluja on perustettu joka kaupunkiin, joissa, niinkuin T:ri Luther sanoo, nuoret pojat ja tytöt kuulevat enemmän Jumalasta ja kristillisyydestä, kuin nunnat ja munkit kaikissa luostareissa yhteensä kolmekymmentä vuotta takaperin oppivat.

Ei niin, että kaikki pojat ja tytöt ovat niin hyvät, kuin heidän pitäisi olla. Ei; sen huomaa selvästi siitä, mitä Heinz ja minä tunnemme ja tiedämme, ja myöskin siitä, mitä kallis isämme saarnaa sunnuntaisin kirkossa. Äitimme sanoo välisti pelkääväusä, että me, tämä sukupolvi, kasvamme itsekkäiksi ja veltoiksi, aivan toisenlaisiksi, kuin isämme, jotka saivat taistella mailmaa, lihaa ja perkelettä vastaan jokaisesta totuuden kipinästä, jonka he tunnustivat.

Mutta rakas isämme hymyilee totisesti ja arvelee, ettei äidillä ole syytä pelkoon. Näitä kolmea vihollista ei ole vielä kukistettu, vaan he antanevat kyllin tekemistä nuorelle polvikunnalle. Paitsi sitä hallitsee paavi vielä Romassa, ja keisari uhkaa meitä nytkin sota-armeijalla, Turkkilaisia ja anabaptisteja mainitsematta, joista T:ri Luther puhuu niin paljon.

Minä tiesin hyvin vähän mailmasta vielä kaksi vuotta takaperin enkä, luullakseni, itsestänikään paljon. Mutta kun olin noin viidentoista vuoden vanha, lähdin minä yksin käymään täti Chriemhildin ja täti Elsan luona, ja silloin minä opin monta asiaa, jotka suuresti huolettivat minua, kun opin niitä, mutta tekevät minut nyt, kun ovat opitut, onnellisemmaksi, kuin ennen; niin on äitini puhetta myöten useimpien Jumalan opetusten laita. Ennen tätä minä en ollut koskaan ollut poissa kotoa; ja vaikka Heinz, joka oli ollut poissa ja poikana tietysti joutunut enemmän muitten seuraan, kuin minä, usein sanoi minulle, etten minä ymmärtänyt enemmän todellisesta elämästä, kuin kapalolapsi, en minä koskaan ymmärtänyt, mitä hän tarkoitti.

Minä olin, luullakseni, aina tietämättäni pitänyt isäämme ja äitiämme mailman keskuksena kaikille muille, samoin kuin meille itselle; ja olin juuri ollut kiitollinen kohtalostani elämässä, koska luulin, ettei kenelläkään muulla missään suhteessa ollut mitään niin hyvää, ja olin täydellisesti vakuutettu siitä, että

jokainen sydämessään ajatteli samaa. Ja kun huomasin, että muitten ihmisten mielestä meidän tilamme elämässä näytti surkealta ja halvalta, hämmästyin sanomattomasti ja surin!

Me jätimme vanhan kotimme metsässä monta vuotta takaperin, kun Heinz ja minä olimme varsin pikkuiset; ja se säilyi vaan muistissamme jonkunlaisena Edeninä eli satujen maana, jossa me keskellä luonnon kukkia, viheriäisiä nurmia, laulavia lintuja, ja jokia rakensimme kodin kaikille unelmillemme, emmekä kuitenkaan sydämessämme epäilleet, että uusi kotimme Eislebenissä oli tavallansa juuri yhtä oivallinen. Onhan meillä täälläkin puutarha asuinhuonetten takana, jossa on useita omenapuita ja lammikko, joka on yhtä suuri, kuin kenenkään naapurimme, ja tyhjä parvi sateisia päiviä varten — oikein mainio parvi — jossa sopii kertoa satuja taikka tehdä kokeita ja Heinzin työkaluilla valmistaa kummallisia puuleikkauksia kaikenlaisiksi lahjoiksi. Eikö Eislebenin laaksossamme myöskin ole vihantavia ja metsäisiä kukkuloita, ja eikö läheisistä metsistä yökaudet kummalliset valkeat hohda isoista vuorimiesten sulatusuuneista, joitten rinnalla Thüringin metsän sysimiesten valkeat ovat vaan lasten leikki? Ja eikö täällä lisäksi ole kaikenlaisia jyliä luolia ja onkaloita, joista vuorimiehet tuon tuostakin tulevat esiin, nokisina ja itsenäisinä, ja laulavat moni-äänisiä, omituisia laulujansa, kun he astuvat kotiin työstään? Ja eikö Eisleben ole T:ri Lutherin syntymäpaikka? Ja eikö meillä ole korkeampi latinan-koulu, jonka T:ri Luther perusti, ja jossa rakas isämme opettaa latinaa? Ja emmekö kuule hänen saarnaavan kerta joka pyhä?

Minusta ei mikään ennen näyttänyt eikä nytkään näytä jalommalta, kuin saada, niinkuin kallis isäni, pyhinä kertoa kansalle taivaan tiestä ja arkipäivinä opettaa heidän lapsiansa olemaan viisaat ja hyvät maan päällä. Minä hämmästyin suuresti, kun huomasin, etteivät kaikki ajatelleet samaa.

Minä en tarkoita sitä, etteivät kaikki aina ole olleet erittäin hyviä minua kohtaan; mutta sattui näin.

Eräänä päivänä olivat muutamat vieraat käyneet eno Ulrichin linnassa. He olivat kiitelleet kultaista tukkaani, jonka Heinz aina sanoo olevan samanvärisen kuin satujen prinsessain. Minä läksin ulos täti Chriemhildin pyynnöstä, puoleksi häpeissäni, puoleksi hyvilläni, leikittelemään serkkujeni kanssa metsässä. Kun istuin puitten välissä ja sidoin seppeleitä sinisirkkusista, joita serkkuni noukkivat alhaalla virran luona, kulkivat samat ylhäiset naiset ohitse.

"Niin, hän on sievän-tapainen pikku otus koulumestarin tyttärekseksi."

"Minä en käsitä, mistä porvaristyttö — ovathan kaikki Cottat porvareita, vai kuinka — on saanut tuommoiset pienet, valkoiset kädet ja hienot kasvonjuonteet", arveli toinen.

"Vaikka he epäilemättä myöskin ovat köyhiä!" kuului vastaus. "Luulisi pian, ettei hänen koskaan ole tarvinnut tehdä mitään talon-askareita, joka ei suinkaan liene laita."

"Kuka hänen iso-isänsä oli?"

"Se oli vaan kirjanpainaja Wittenbergissä!"

"Vaan koulumestari!" ja "vaan kirjanpainaja!"

Koko minun sydämeni nousi näitä halveksivia sanoja vastaan. Tätäkö siis ihmiset kiittelemisillään tarkoittivat? Tämmöiseksikö isää arvattiin — häntä, joka oli jaloin mies mailmassa, joka olisi sopinut vaaliruhtinaaksi taikka keisariksi? Minussa syntyi katkera tunto, jota minä luulin rakkaudeksi ja loukatuksi oikeuden tunnoksi. Mutta rakkaus tuskin lienee niin katkera, eikä oikeus niin tulinen.

Minä en jutellut tätä kenellekään enkä itkenyt kyyneltäkään, vaan rupesin jälleen nivomaan kukkakiehkuroitani, ja päätin luopua häijystä ja tyhjästä mailmasta. Enkö minä jo aikaa ollut kummieni kautta kasteessa luvannut tehdä niin? Nyt, luullakseni, sain oppia, mitä kaikkia se tarkoitti.

Täti Elsan luona odotti minua kuitenkin toisenlainen kokemus. Markkinat olivat tulossa, ja meidän oli kaikkien määrä olla parhaissa juhlavaatteissamme. Serkuillani oli kalliita Itämaan juveleja liivissään; ja vaikei heillä porvaristyttöinä ollut oikeutta käyttää samettia, niinkuin serkuillani linnassa, olivat heidän tröijynsä ja hameensa mitä kankeimmasta ja kalliimmasta silkistä, jota eno Reichenbach oli tilannut heille Italiasta ja Orientista.

Minun villainen hameeni näytti kyllä yksinkertaiselta niitten rinnalla, mutta minä en huolinut vähintäkään siitä; oma rakas äitini ja minä olimme yhdessä neuloneet sen; ja hän oli löytänyt muutamia vanhoja, kalliita säästöjä ja ommellut minulle tafti-tröijyn, jota me molemmat olimme suurella mielihyvällä katselleet, koska se oli komein puku, mikä minulla milloinkaan oli ollut. Eikä se nytkään näyttänyt minusta hiukkaakaan rumemmalta. Äitini sormet olivat kosketelleet sitä, kun hän koetti sitä päälleni iltaa ennen lähtöäni. Ja täti Elsa sanoi, että se muistutti niin paljon äidistäni. Mutta se ei ollut oikein serkkujeni mieleen; sen minä selvästi näin; erittäin Fritzin ja vanhempien poikien. He eivät sanoneet mitään; mutta juhlapäivän aamuna oli kaunis, uusi puku, samanlainen kuin serkkujeni, pantu

sänkyyni viereen, ennenkuin minä heräsin.

Minä panin sen päälleni jonkunlaisella ilolla, mutta kun katselin peiliin — ei se käynytkään laatuun — minä en voinut pitää sitä. Tuntui kuin se olisi soimannut äitiäni ja halpaa elämäni ja rakasta köyhää kotiani Eisenbenissä, ja minä istuin alas ja itkin haikeasti, siksi kuin hiljainen koputus ovelle säpsähytti minua, ja tati Elsa tuli sisään ja näki minun istuvan kovasti häpeissäni, kyynelot poskillani ja uudella, kauniilla puvullani.

"Etkö siis pidä siitä, lapseni? Se oli Fritzimme tuuma. Minä pelkäsin, ettei se miellyttäisi sinua."

"Äiti arveli, että vanha oli kyllä hyvä minulle", vastasin minä vapisevalla äänellä. "Se oli kyllä hyvä minun kodolleni. Paras on, että lähden kotiin jälleen."

Täti Elsa pyyhkeili huolikkaasti pois kyyneliä puvustani, mutta, kun lausuin nämät sanat, alkoi hän itse itkeä ja syleili minua, sanoen, että juuri semmoiset tunteet hänelläkin olisi ollut nuoruutensa aikoina Eisenbenissä, vaan että minun nyt tuli pitää tätä uutta pukua juhlassa, mutta sitten minun ei tarvinnut ottaa sitä päälleni koskaan, jollen itse tahtonut; ja että olin oikeassa, kun en pitänyt mitään puoleksikaan niin hyvänä, kuin äitiäni ja kaikkia, mitä hän teki, koska ei kukaan ollut ikinä ollut eikä vasta olisi niin hyvä; sen hän aivan varmaan tiesi.

Näin me itkimme yhdessä ja tulimme lohdutetuksi; ja minä olin puettu viheriään silkkiin markkinoilla.

Mutta kun palasin kotiin häpesin enemmän itseäni, kuin silkkipukua taikka linnan imartelevia naisia. Rakas, kallis, vanha kotini näytti, vaikka kuinka koetin ajatella toisin, vähäiseltä ja köyhältä, ja huonekalut kuluneilta ja vanhoilta. Vaan kuitenkin näin joka paikassa todistuksia, kuinka minua muistettiin ja toivotettiin tervetulleeksi kotiin — tuoreita kaisloja lattialla; uusi, valkoinen peitto vähäisessä sängyssäni, jonka minä tiesin äitini omin käsin kutoneen.

Äiti havaitsi varsin pian, että olin huolissani jostakin, ja ennen pitkää hän tiesi kaikki, kun kerroin hänelle katkeran elämäkokemukseni.

"Isäsi vaan koulumestari!" hän sanoi, "ja sinä itse saanut uuden silkkipuvun! Tässäkö kaikki sinun surusi, pikku Agnes?"

"*Kaikki*", minä sanoin; "ja *vaan!*"

"Onko siis isäsi mitään muuta, kuin koulumestari, Agnes?" hän kysyi.

"Minä en hetkeäkään häpeä sitä, äiti", minä vastasin; "ethän sinä sitä suinkaan ajatellut. Minä arvelen, että on paljon jalompi opettaa lapsia, kuin ajaa kettuja, ja ostaa ja myydä silkki- ja villakankaita. Mutta mailma näyttää minusta niin kovasti tyhjältä ja nurinpuoliselta; enkä minä koskaan tahdo nähdä siitä mitään enää. Voi, äiti, luuletko, että kaikki oli järjettömyyttä minulta?"

"Sinä olet, luullakseni, lapseni, saanut taistella mailmaa, lihaa ja perkelettä vastaan; eivätkä ne suinkaan ole mitään helppoja vihollisia. Minä varon, ettet ole vielä suoriunut niistä."

"Mutta eikö isämme virka ole jalompi, kuin kenenkään muun, ja eikö kotimme ole sievin koko mailmassa?" minä sanoin; "ja Eisenben tavallansa yhtä kaunis, kuin Thüringin metsä, ja yhtä oppinut, kuin Wittenberg?"

"Kaikki virat ovat jalot", hän vastasi; "mutta se, jonka Jumala määrää meille, on jaloin meille. Eisenben ei ole, luullakseni, yhtä kaunis, kuin Gersdorfin vanhat, metsäiset kukkulat; eikä Lutherin syntymäsija yhtä suuri, kuin hänen asuntopaikkansa, jossa hän saarnaa ja opettaa ja vuodattaa ympärillensä hurskaan jokapäiväisen elämänsä vaikutuksen. Muut kodit lienevät yhtä hyvät, kuin sinun, kallis lapseni, vaikkei mikään voi olla niin sinulle."

Ja näin minä opin, että jokainen virka on jalo sen vuoksi, että Jumala on määrännyt sen, ja että jokainen asia on hyvä sen vuoksi, että Jumala antaa sen; ja ettei tyytyväisyys ole siinä, että suotta luulemme, että meidän tilamme on paras mailmassa, vaan siinä, että uskomme, että se on paras meille, ja kiitämme Jumalaa siitä.

Tällä tapaa minä ensiksi opin mailmaa tuntemaan. Tällä tapaa opin myöskin paremmin ymmärtämään Katekismusta, semminkin sitä osaa, joka koskee Herran Rukoukseen ja toiseen Uskonkappaleeseen, jossa luemme Herrasta, joka kärsi meidän syntiemme tähden ja lunasti meidät kalliilla verellensä.

Minä olen juuri palannut toiselta Wittenbergin matkaltani, joka oli paljon hupaisempi, kuin ensimmäinen — tosiaan erinomaisen hupainen.

Suurin ilo koko matkallani oli kuitenkin se, että näin ja kuulin T:ri Lutherin. Hänen vähäinen

tyttärensä Magdalena, joka oli kolme vuotta nuorempi, kuin minä, oli kuollut hiukkaa ennen, mutta se näytti vaan tekevän T:ri Lutherin lempeämmäksi, kuin koskaan, kaikille nuorille tytöille — "tyttö-rievuille" — joksi hän nimittää heitä.

Hänen saarnansa olivat minusta niinkuin isä puhuttelisi lapsiansa, ja täti Elsa sanoo, että hän usein kertoo Katekismuksen "Jumalalle", ilahuttaaksensa sydäntänsä ja lujittaaksensa itseänsä — tuo suuri T:ri Martin Luther!

Minä olin kuullut niin paljon hänestä ja aina ajatellut häntä siksi mieheksi, joka oli lähinnä Jumalata maan päällä, ja jonka majesteetti oli sanomattoman monta kertaa suurempi, kuin vaaliruhtinaan taikka keisarin. Ja nyt tuntui erinomaisen hupaiselta saada nähdä häntä hänen kodissaan, tummalla panelilla varustetussa huoneessa, josta näki puutarhan. Hän nosti silloin tällöin päätään kirjoituksestaan ja hymyili lempeästi meille, istuessaan suuren pöydän ääressä lähellä isoa akkunaa, samalla kuin rouva Luther matalammalla istuimella ompeli hänen vieressään, ja pikku Margareta Luther, nuorin lapsi, hiljaisesti leikkitteli heidän ympärillään, hyvin mielissään, kun vaan isä tuon tuostakin katsahti häneen.

Minä olisin mielellään tahtonut nähdä Magdalena Lutherin. Hän oli varmaan erittäin hyvä ja rakastettava lapsi. Mutta sitä en saa ennenkuin taivaassa!

Luullakseni minun tunteeni Lutherin suhteen ovat toisenlaiset, kuin äitini ja isäni. He tunsivat hänet taistelun kestäessä. Me tunnemme hänet ainoastaan voittajana, jonka jo melkein on palmu kädessä.

Mutta minun paras ystäväni Wittenbergissä on täti Thekla. Ylimalkain en luule, että löytyy ketään, jonka kaltaiseksi minä mieluisammin tahtoisin tulla. Hän ymmärtää kaikki, vaikkei kerro hänelle mitään, samalla kummallisella tavalla, kuin äitini. Arvatakseni se on siitä syystä, että hän on kärsinyt niin paljon. Täti Elsa jutteli minulle siitä kauheasta surusta, joka kohtasi häntä, kun hän oli nuori.

Rakkaalla äidillämme ja isällämme on myöskin ollut suuret surunsa, vaikka he pääsivät niistä tässä elämässä, ja täti Thekla pääsee surustansa vasta tulevassa mailmassa. Mutta tämä näyttää erinäisellä tavalla pyhittäneen heitä kaikkia. He kaikki ja myöskin T:ri Luther johdattavat mieleeni semmoisia ihmisiä, jotka, niinkuin puhutaan, osaavat maata tömistämällä keksiä, missä salaisia lähteitä löytyy, että muut tietävät, mistä kaivaa vettä. Suruko vaan antaa tämän lahjan, jonka avulla sydämen salaiset lähteet löydetään? Jos niin, maksaa hyvin vaivan kärsiä. Mutta pari kolme surua on sentään, joita meidän on tuskin mahdollinen kestää!

Vaan, niinkuin äitimme sanoo, Vapahtajallamme on kaikki lahjat käsissään; ja "suurin lahja" kaikista (jonka kädessä jyrkimmät työkalut aikaan saavat hienointa työtä) "on rakkaus!" Ja tämä on juuri se lahja, jota jokainen meistä tarvitsee määrättömästi.

XXXVI.

Theklan kertomus.

Wittenbergissä, Tammikuun 23 p. 1546.

T:ri Luther on tänään lähtenyt Wittenbergistä syntymäkaupunkiinsa Eislebeniin ratkaisemaan Mansfeldin kreivien riitaa muutamista patronati-oikeuksista.

Hän oli mennessään hyvällä mielellä ja aikoo palata kolmen neljän päivän perästä. Hänen kolme poikaansa, Johan, Martin ja Paulus seurasivat häntä. Rouva Luther on levoton ja alakuloinen hänen lähtönsä tähden, mutta toivoaksemme ilman erinäistä syytä, vaikka Tohtori nykyisin usein on ollut heikko ja kipeä.

Se unteliaisuus ja hiljaisuus, joka aina havaitaan Wittenbergissä, kun hän on poissa, on epäilemättä suurennut tämän talvisen ilman ja niitten sadetten ja myrskyjen kautta, jotka ovat paisuttaneet kaikki joet tulvilleen. Hän on todella meidän pikkuisen mailmamme isä ja kuningas; ja kun hän on meidän luonamme, näyttää koko Saksa ja mailma likemmältä meitä hänen lavean järkensä ja hänen sydämensä tähden, joka väreilee jokaisesta puutteesta ja surusta koko mailmassa.

Rouva Luther on tänään kertonut minulle, että T:ri Luther sanoi, ennenkuin hän lähti, että "hän laskeuisi ilolla kuolinvuoteellensa, jos vaan ensin saisi nähdä rakkaat Mansfeldin herransa sopineina." Hän jutteli myöskin, että hän juuri on päättänyt Genesin kommentarinsa, joita hän on kirjoittanut näinä

viime kymmenenä vuotena, näillä sanoilla:

"*Minä olen heikko enkä jaksa tehdä mitään enää. Rukoilkaat Jumalaa, että Hän suo minulle levollisen ja autuaallisen kuoleman.*"

Hän arvelee, että T:ri Luther viime aikoina on tavallista enemmän ajatellut kuolemaa, ja pelkää, että hänellä on joku sisällinen aavistus elikkä tunto pikaisesta lähdöstä.

Kuinka kauan hän on puhunut kuolemasta, niinkuin jostain toivottavasta asiasta! Kuitenkin surettaa se aina sydäntämme, kun kuulemme hänen puhuvan niin. Kun hän puhuu Tulemuksesta, niinkuin se olisi kaiken pahan loppu ja Jumalan valtakunnan alku, voimme hyvin kuunnella, mutta ei, kun hän puhuu siitä Tulemuksesta, joka olisi kaiken pahan loppu hänelle, vaan kaikkein surujen alku meille.

Nyt on rouva Luther kuitenkin saanut vähän lohdutusta hänen kirjeistänsä, jotka ovat iloisemmat, kuin ne, jotka hän viime vuonna sai Tohtorin poissa ollessa. Silloin hän neuvoi rouvaansa myymään kaikki heidän Wittenbergin omaisuutensa ja muuttamaan kartanoonsa Zulsdorf'iin, että hän tietäisi hänen kunnialla pääsneen Wittenbergistä — tuosta "itsekkäisyyden ja hekuman pesästä" — ennenkuin hän kuoli.

Hänen ensimmäinen kirjeensä siitä, kuin hän tällä kertaa jätti Wittenbergin, on kirjoitettu näin:

"Hyvälle ja rakkaalle Käthe Lutherin'alle Wittenbergiin. Armoa ja rauhaa Herrassa."

"Kallis Käthe! Tänään kello puolivälissä yhdeksän tulimme Halleen, vaikk'emme vielä ole pääsneet Eislebeniin, sillä suuri anabaptisti lähetti meitä vastaan vedentulvan ja isoja jää-möhkäleitä, jotka peittivät maan ja uhkasivat kastaa meidät kaikki uudestaan. Emmekä myöskään voineet palata Muldan vuoksi. Sentähden pysymme levollisesti täällä Hallessa molempien jokien välissä. Ei sen vuoksi, että meitä haluttaisi juoda vettä, vaan me lohdutamme itseämme hyvällä Torgau'in oluella ja Rheinin viinillä siinä tapauksessa, että Saale rupeisi raivoamaan jälleen. Me, näet, ja palveliamme ja lauttamiehet emme tahdo kiusata Jumalaa ja rohjeta vesille; sillä perkele riehuu meitä vastaan ja asuu virroissa; parempi on karttaa häntä, kuin valittaa hänen päällensä, eikä ole tarpeellista, että me joudumme paavin ja hänen joukkojensa pilkan alaiseksi. Minä en olisi uskonut, että Saale näin yltyisi ja hyökkäisi maantien ja kaikkien yli. Ei muuta tällä kertaa; vaan rukoelkaat meidän puolestamme ja olkaat hurskaat. Luullakseni olisit sinä, jos olisit ollut täällä, neuvonut meitä tekemään juuri, mitä me olemme tehneet. Jotta kerran olisimme noudattaneet sinun neuvoasi. Täten jätän sinut Jumalan haltuun. Amen. Hallessa St. Paavalin kääntymyksen päivänä.

Martinus Luther."

Hän on saanut neljä muuta kirjettä. Yksi niistä oli Helmikuun toiselta päivältä ja kuuluu näin:

"Sydämellisesti rakastetulle puolisololleni Katarina Lutherin'alle, Zulsdorf'in Tohtorinnalle, Säumarkin omistajalle ja mikä virka hänellä muutoin lienee, armoa ja rauhaa Kristuksessa; ja vanha, köyhä (ja, niinkuin minä tiedän, voimaton) rakkauteni sinulle!"

"Kallis Käthe — minä kävin kovin heikoksi matkalla likellä Eislebeniä syntieni vuoksi; vaikka, jos sinä olisit ollut siellä, olisit sanonut, että se oli Juutalaisten syntien vuoksi. Sillä lähellä Eislebeniä kuljimme kylän kantta, jossa asuu paljon Juutalaisia; ja se on totta, että kun ajoimme sen halki, puhalsi kylmä tuuli barettini (tohtorin-hatun) ja pääni läpi, niinkuin se olisi tahtonut muuttaa aivoni jääksi."

"Sinun poikasi lähtivät Mansfeldista eilen, koska Hans von Jene niin hartaasti pyysi heitä mukaansa. Minä en tiedä, mitä he tekevät. Jos olisi pakkanen, saisivat he auttaa minua vilua näkemään. Koska kuitenkin on lämmin taas, tehköt taikka kärsiköt he mitä tahansa. Täten minä jätän sinut ja koko huoneeni Jumalan haltuun; sano terveisiä kaikille ystäville. *Vigilia purificationis.*"

Ja taas:

"Syvästi oppineelle rouva Katarina Lutherin'alle, armolliselle puolisololleni Wittenbergissä, armoa ja rauhaa."

"Kallis Käthe — täällä me istumme ja annamme vaivata itseämme, ja olisimme mielellään poissa; mutta se ei käyne laatuun, luullakseni, ennenkuin viikon perästä. Tee hyvin ja sano mestari Filipille, että hän oikaiskoon selityksensä; sillä hän ei ole vielä oikein ymmärtänyt, miksi Herra nimitti rikkautta orjantappuroiksi. Täällä on se koulu, jossa sen saa oppia" (i.e. Mansfeldein omaisuuden-riidat). "Mutta mieleeni johtuu, että Pyhässä Raamatussa orjantappurat aina uhataan polttaa tulella, sentähden minulla on vaan enemmän kärsivällisyyttä, ja minä toivon Jumalan avulla saavani nämät kaikki hyvään päätökseen. Minusta on, niinkuin perkele nauraisi meitä; mutta Jumala nauraa häntä häpeään! Amen.

Rukoile meidän puolestamme. Sanansaattaja hätiin. St. Dorothean päivänä.

L. (sinun vanha rakastajasi.)"

T:ri Luther näyttää omalla, yksinkertaisella, sydämellisellä tavallansa iloitsevan vanhasta kodistaan. Aateliset ja porvarit vastaan-ottavat häntä erittäin ystävällisesti.

Kolmas kirje, jonka rouva Luther on saanut, on täynnä leikillisiä, helliä vastauksia hänen huoliinsa Tohtorin suhteen.

"Rakkaalle puolisololleni Katarina Lutherin'alle, Tohtorinnalle ja itsensäkiusaajalle Wittenbergissä, armolliselle rouvalleni, armoa ja rauhaa Herrassa."

"Lue sinä, rakas Kätheni, Johanneksen evankeliumi ja pikku Katekismus, ja sinä olet kohta sanova: 'kaikki, mitä kirjassa seisoo, on minusta sanottu.' Sillä sinä sälytät päällesi Jumalasi huolet, niinkuin ei olisi kaikkivaltias ja voisi luoda kymmentä Tohtori Martin'ia, jos tämä yksi vanha Tohtori Martin hukkuisi Saaleen. Jätä minut rauhaan huolinesi! Minulla on parempi vartia, kuin sinä ja kaikki enkelit. Se on Hän, joka makasi seimessä ja armasteltiin neidon rinnalla; mutta joka myöskin nyt istuu Jumalan Kaikkivaltiaan Isän oikealla kädellä. Ole siis levollinen."

Ja taas:

"Pyhälle, levottomalle rouvalle Katarina Lutherin'alle, Zulsdorf'in Tohtorinnalle Wittenbergissä, armolliselle, rakkaalle vaimolleni, armoa ja rauhaa Kristuksessa."

"Kaikkein pyhin rouva Tohtorinna — me kiitämme teidän armoanne ystävällisesti teidän suuresta tuskastanne ja huolestanne meidän tähtemme, joka esti teitä nukkumasta; sillä siitä saakka, kuin te olitte niin levoton meidän puolestamme, on tulipalo lähellä huoneeni ovea ravintolassa likipitäin tehnyt lopun meistä; ja eilen (epäilemättä teidän huolenpitoneen kautta) oli kivi vähällä pudota suorastaan päällemme ja rusement meidät, niinkuin hiiren ritaan. Sillä yksityisessä huoneessamme on kolmatta päivää kalkki ja muurisavi halkeillut katossa, siksi kuin lähetimme työmiehiä noutamaan, jotka vaan kahdella sormella koskivat kiveen, kun se jo putosi. Se oli yhtä suuri, kuin pitkä pään-alainen, kahta kämmentä leveä. Näistä kaikista olisimme saaneet kiittää teidän levottomuuttanne, jolleivät kalliit, pyhät enkelit myöskin olisi vartioinneet meitä! Minä rupeen pelkäämään, että, jollei levottomuutenne herkeä, maa vielä nielaisee meidät ja kaikki elementit vainoavat meitä. Opetatko sinä todella Katekismusta ja Uskontunnustusta? Rukoile siis ja jätä murheet Jumalalle, niinkuin luvattu on. 'Heitä huolesi Herran haltuun, Hän auttaa sinua.'"

"Me tahtoisimme nyt mielellään päästä vapaaksi ja matkustaa kotiinpäin, jos Jumala niin soisi. Amen. Amen. Scholastican päivänä. Teidän pyhyyttenne nöyrä palvelia.

Martin Luther."

Helmikuun 17 p.

Hyviä uutisia meille kaikille Wittenbergissä! Rouva Luther on saanut Tohtorilta kirjeen, joka oli kirjoitettu Helmikuun 14 päivänä ja ilmoitti hänen pikaisen takaisin tulonsa.

"Rakkaalle, kalliille vaimolleni Katarina Lutherin von Boralle Wittenbergiin.

"Armoa ja rauhaa Herrassa, rakas Käthe! Tällä viikkoa toivomme, Jumala suo, pääsevämme kotiin jälleen. Jumala on osoittanut meille suurta armoa; sillä kreivit ovat välimiesten kautta sopineet kaikista, paitsi parista kolmesta asiasta — joista yksi on se, että kreivi Gebhard ja kreivi Albrecht taas rupeisivat veljiksi, jota minä aion toimittaa tänään. Minä kutsun heidät luokseni vieraiksi, että he puhutelkoot toisiansa, sillä tähän saakka he ovat olleet niinkuin mykät keskenänsä ja katkeroittaneet toisiansa ankarilla kirjeillä."

"Nuoret miehet ovat kaikki mainion hyvällä tuulella, tekevät huviretkiä re'illä ja narrinkulkusilla — nuoret naiset samoin ikään — ja hauskuttelevat yhdessä; ja heidän parissaan on myöskin kreivi Gebhard'in poika. Jotta meidän täytyy ymmärtää, että Jumala on '*exauditor precum*' (rukousten kuulia).

"Minä lähetän sinulle vähäisen metsänriistaa, jota kreivinna Albrecht on lahjoittanut minulle. Hän iloitsee sydämellisesti sovinnosta. Sinun poikasi ovat vielä Mansfeldissa. Jakob Luther pitää hyvää huolta heistä. Meitä syötetään ja juotetaan täällä niinkuin aatelmiehiä, ja meitä palvellaan hyvästi — jopa liiankin hyvästi — että me helposti unhotamme teidät Wittenbergissä. Minulla ei ole mitään kipuja."

"Tämän sinä saat näyttää mestari Filipille, Tohtori Pomer'ille ja Tohtori Creuzer'ille. Tänne on tullut semmoinen huhu, että Tohtori Martin on 'siepattu pois' (i.e. perkeleen kautta), niinkuin on tapa sanoa Magdeburgissa ja Leipzigissä. Semmoisia valheita nämät maamoukat kiertävät kokoon, jotka eivät näe kauemmaksi, kuin nenä on pitkä. Muutamat kertovat, että keisari on kolmekymmentä peninkulmaa tästä Soest'in luona Westfalissa; toiset, että Franskalainen on joutunut vangiksi, niinkuin myöskin maakreivi. Mutta me veisatkaamme ja sanokaamme, että odotamme, mitä Jumala Herramme tekee. — Eislebenissä Valentinin pyhänä.

M. Luther, D."

Näin sovitustyö on tehty, ja T:ri Luther palajaa tällä viikkoa luoksemme — kauaksi aikaa, toivomme, nauttimaan meidän parissamme rauhantekiän autuutta.

XXXVII.

Fritzin kertomus.

Eislebenissä 1546.

Täällä Eislebenissä on ollut oikea juhlapäivä. Se lapsi, joka kuusikymmentäkolme vuotta takaperin syntyi täällä Johan Lutherille, vuorimiehelle, palajaa nyt keisarikunnan suurimpana miehenä ratkaisemaan erästä Mansfeldin kreivien perhe-riitaa.

Kun Eva ja minä halvan, onnellisen kotimme ovesta katselimme häntä, kun hän astui kaupunkiin, lausui Eva:

"Joka tahtoo olla paras joukossanne, hän olkoon teidän palvelianne."

Nämät kymmenen viimeistä työn vuotta ovat kuitenkin tehneet hänet kovasti vanhaksi!

Minun täytyi itsekseni myöntää, että hän oli vanhentunut. Kärsimisen jälkiä näkyy hänen miehekkäissä kasvoissaan, ja hänen vartalonsa ja astuntansa osoittaa jommoistakin heikkoutta.

"Miks'eivät", sanoin minä Evalle, "Elsa taikka Thekla kertoneet tätä meille? Hän on todellakin paljon heikompi."

"He ovat aina hänen parissaan", hän vastasi; "emmekä me koskaan näe, mitä aika tekee, rakkaani, vaan ainoastaan, mitä se on tehnyt."

Minä rupesin ajattelemaan hänen sanojansa. Oliko mahdollista, että mekin näin muutuimme, vaikka emme huomanneet sitä?

Kun Tohtori Luther ja väkijoukko oli kulkenut ohitse, palasimme sisään, ja Eva rupesi jälleen ompelemaan, sillä välin kuin minä jatkoin saarnani lukemista; mutta salaisesti nostin minä silmäni kirjastani ja katselin häntä. Jos aika todella oli samalla tapaa muuttanut tämän rakkaan olennon, olihan parempi, että minä tiesin sen, jotta voisin paremmin arvata niitä kalliita päiviä, joita se niin viekkaasti paraikaa varasti minulta.

Vaikka kyllä tarkasti katselin, huomasin tuskin mitään vanhuuden taikka kärsimisen jälkiä hänen kasvoissaan taikka vartalossaan. Tyven otsa oli yhtä valkoinen ja tyven, kuin ennenkin. Kulmaisessa tukassa, joka oli sileäksi kammattuna ja palmikoittuna valkoisen emännän-lakin alla, ei ollut enemmän harmaita hiuksia, kuin Agnesimmekaan, joka hääri edestakaisin talvisessa päivänpaisteessa ja toimitti talon-askareita sivuhuoneessa. Hänen poskensa oli täysinäinen, vaikka kenties sen pyöreys oli hiukan muuttunut; ja kun hän katsahti ylös ja kohtasi minun silmäni, enkö minä nähnyt juuri samaa onnellista, lapsenkaltaista hymyä, kuin ennen, joka näytti tulvaavan hänen sydämensä runsaasta auringonvalosta?

"Ei!" minä sanoin; "Eva, kiitos Jumalan, minä en ole pettynyt! Aika ei ole vielä ryöstänyt sinulta mitään."

"Mutta muista, kuinka hyvässä suojassa minä olen ollut", hän sanoi. "Kuinka pilvetön ja levollinen minun elämäni on ollut. Minä en ole taistellut mitään myrskyä vastaan, paitsi tällaisen kodin ja tällaisen rakkauden satamassa. Mutta T:ri Luther on ollut niin kauan ensimmäinen ja korkein, jonka rintaa vastaan jokainen myrsky on paiskannut ensi kiivautensa."

Juuri samalla tuli Heintz'imme sisään.

"Isäsi koettaa näyttää todeksi, etten minä käy vanhaksi", Eva arveli.

"Kuka sitä äidistämme sanoi?" kysyi Heinz, kääntyen pikaisesti Agnesin puoleen.

"Ei kukaan", minä vastasin; "mutta minä hämmästyin, kuu näin, kuinka muuttunut T:ri Luther oli, ja minä rupesin pelkäämään, mitkä muutokset lienevät huomaamatta tapahtuneet omassa kodissamme."

"Onko T:ri Luther paljon muuttunut?" kysyi Heinz. "Minä en luullakseni milloinkaan nähnyt jalompia kasvoja, niin uskaliaita ja vilpittömiä, eikä semmoista terävää katsetta, kuin hänen mustissa silmissään. Hän olisi sopinut keisarin suurimmaksi kenraaliksi — hän näyttää niin sotavanhuksen kaltaiselta."

"Eikö hän siis ole sotavanhus, Heinz?" arveli Eva. "Eikö hän ole taistellut monta vuotta kaikkia taisteloita meidän sijastamme? Mitä sinä, Agnes, hänestä pidät?"

"Minä muistan parhaiten sen katseen, jonka hän loi isääni ja sinuun", hän vastasi. "Hänen kasvonsa näyttivät niin lempeitä; minä ajattelin, kuinka onnelliseksi hän tekee kotinsa."

Tänä iltana me tietysti, Eva ja minä, johdatimme mieleemme menneitä tapahtumia. Ja kuinka suuri osa niistä on yhteydessä T:ri Lutherin kanssa! Jo se että kallis kotimme ollenkaan on olemassa, on Jumalan kautta hänen työnsä. Ja enemmän kuin se: sydämemme vapaus ja rauha tuli meille etupäässä ja ensiksi hänen kauttansa. Kun näin hänen kasvonsa jälleen, palasi koko entisyys eteeni, ikäänkuin se olisi yht'äkkiä peilistä heijastunut minua kohden. Ne ajat, jolloin hän lauloi täti Ursula Cottan ovella Eisenachissa — kun se ääni, joka sittemmin liikutti koko kristikuntaa syvimpiä pohjia myöten, lauloi ylistyslauluja leipäpalasen tähden. Sitten kuinka hän vähitellen pääsi köyhyyden ulkonaisista koetuksista isänsä menestyksen ja anteliaisuuden kautta — kuinka loistavat näkö-alat aukenivat hänelle yliopistossa — kuinka hän yhtäkkiä, vaikka tarkoin mietittyään, luopui kaikista näistä maallisista tuumista — kuinka hän astui alas mustiin ja katkeroihin vesiin, jossa hän taisteli vuosiansa taistelun ja melkein uppoamallansa löysi sen käden, joka pelasti hänet, ja saavutti rannan jälleen oikealla puolella; eikä yksin, vaan yhä tuettuna siltä kädeltä, joka puollusti häntä ja jonka hän on tehnyt tunnetuksi tuhansille sydämille.

Sitten minä olin näkevinäni, kuinka hän seiso i keisarin edessä Wormsissa sinä hetkenä, jolloin ihmiset eivät tietäneet, kumpaa enemmän ihmetellä, hänen lempeyttänsä vai hänen uskallustansa — sinä hetkenä, jota ihmiset luulivat hänen taistelun hetkeksensä, mutta joka todenteolla oli hänen triumfin hetkensä, koska oikea taistelo jo oli taisteltu ja oikea voitto voitettu.

Ja nyt oli taas kaksikymmentä vuotta kulunut; hän on Saksan kielelle kääntänyt Pyhän Raamatun, jota nyt tutkitaan lukemattomissa kodoissa; kodoissa, joita hän on pyhittänyt (ja monessa paikassa luonut) oppinsa vaikutuksella.

"Mitä oikeastaan", Eva arveli, "on hänen opetuksensa ja työnsä kautta saavutettu?"

"Vanhan opin ja paavinvallan ies on särjetty", minä vastasin. "Evankeliumia saarnataan Englannissa ja suuremmalla tai vähemmällä menestyksellä koko Saksassa. Tanskassa on evankelinen pappi kruunannut kuningas Kristian kolmannen. Alankomaissa ja muualla ovat miehet ja naiset kärsineet martyrinkuoleman uskonsa tähden, niinkuin ensi vuosisatoina. Franskassa ja Schweitzissä ovat kymmenet tuhannet tunnustaneet evankelista totuutta, vaikkei T:ri Lutherin opin muodossa eikä hänen oman saarnansa johdosta."

"Nämät ovat suuret seuraukset", Eva lausui; "mutta ne ovat ulkonaisia — emme ainakaan voi nähdä muuta, kuin niitten ulkopuolen. Mitkä hedelmät ovat täällä Eislebenissä, tässä pikkuisessa mailmassa meidän ympärillämme, jonka sisällisistä oloista meillä on jonkunlainen tieto?"

"Kultainen aikakausi ei totta puhuen vielä ole tullut", minä sanoin; "taikka Mansfeldin kreivit eivät suinkaan riitelisi patronati-oikeuksista ja tarvitsisi T:ri Lutheria sovittajaksi. Eikä T:ri Lutherin olisi pakko niin lakkaamatta varoittaa rikkaita ahneudesta ja kehoittaa heitä luopumaan siitä itsekkäisyydestä, joka tuhiasi tuhansia florineja anetten ostamiseen, mutta ei malta panna muutamia kreuzereitä Jumalan armon iloisen sanoman levittämiseen. Jos ahneus on epäjumalan palvelus, on varsin selvä, että uskonpuhdistus on monen suhteen ainoastaan muuttanut epäjumalan."

"Niin", vastasi Eva; "se on todesti jo voitto, että epäjumala on siirretty kirkosta torille, että sitä nimitetään ylenkatsotulla eikä pyhällä nimellä, ja että se on puettu mihin asuun hyvänsä, paitsi pyhään."

Niin me tulimme siihen päätökseen, että uskonpuhdistus oli tehnyt meille, mitä auringon-nousu tekee. Se oli herättänyt eloon ja kypsyttänyt todellisia taivaan hedelmiä monessa paikassa, sekä paljastanut

pahojen ja vahingollisten asiain valhemuodon. Mailma, liha ja perkele pysyvät muuttamatta; mutta siinä on jo paljon, kun on oppinut, ettei mailma ole mikään määrätty paikkakunta ulkopuolella luostaria, vaan semmoinen ilman-ala, jota meidän tulee varoa, koska se on kaikkialla meidän ympärillämme; että liha ei ole rakkaus sukulaisiin taikka luontoon, vaan meihin *itseensä* näissä, ja että perkeleen tulisin nuoli on epäluottamus Jumalaan. Kuinka äärettömän paljon T:ri Luther on tehnyt meitä itseä ja omaisiamme varten; ja jos meitä ja omaisiamme varten, kuinka paljon on hän tehnyt lukemattomia muita sydämiä ja kotoja varten, joita emme tunne!

Maanantaina, Helmikuun 15 p. 1546.

T:ri Luther jakoi eilen Herran Ehtoollisen ja saarnasi. Siitä on ollut suuri apu, että hän on oleskellut meidän joukossamme. Neljä kertaa hän on saarnannut, vieläpä, niinkuin meistä tuntuu, yhtä pontevasti ja hartaasti, kuin koskaan ennen. Tänäpä oli kuitenkin jotakin erittäin syvää ja juhlallista hänen sanoissaan. Teksti oli Mattheuksen X:nnestä: "Älkää sentähden heitä peljätkö; sillä ei ole mitään peitetty, joka ei ilmiin tule, eikä salattu, joka ei tule tiettäväksi. Jota minä teille pimeissä sanon, sitä sanokaat valkeudessa; ja mitä korvissanne kuulette, sitä saarnatkaat kattoin päällä. Älkäätkä peljätkö niitä, jotka ruumiin tappavat, vaan ei voi sielua tappaa; mutta peljätäkää enemmän sitä, joka voi sekä sielun että ruumiin helvetissä hukuttaa. Eikö kaksi varpuista yhteen ropoon myydä? Eikä heistä yksi putoo maan päälle ilman isätänne. Niin ovat kaikki pääanne hiuksetkin luetut". Epäilemättä hän tunsii itsensä heikommaksi, kuin hän näytti, sillä hän päätti sanoilla:

"Tätä ja paljon enemmän sopii sanoa tämän paikan johdosta, mutta minä olen liian heikko, ja *tähän me nyt päättämme*."

Eva näytti hyvin totiselta koko loppupuolen päivää; ja kun tänä aamuna palasin koulusta, tuli hän minua vastaan ovelta tuskastuneella muodolla ja sanoi:

"Onko Tohtori parempi?"

"Minä en ole kuullutkaan, että hän on kipeä", vastasin minä. "Hän oli tänä päivänä taas kreivien riitaa sovittamassa."

"Minun on mahdoton saada noita sanoja mielestäni", Eva jatkoi; "ne vaivaavat minua — '*tähän me nyt päättämme*'. Minä ajattelen lakkaamatta, miltä tuntuisi, jos emme saisi koskaan enää kuulla tuota uskollista ääntä jälleen."

"Sinä olet alakuloinen, armaani", minä sanoin, "kun ajattelet, että T:ri Luther jättää meidät tällä viikkoa. Mutta me lähdemme ennen pitkää vähäksi aikaa Wittenbergiin ja kuulemme hänet jälleen siellä."

"Jos niin on Jumalan tahto!" sanoi hän totisesti. "Mitä Jumala on antanut meille hänen kauttansa, sitä ei meiltä koskaan riistetä."

Minä olen kuitenkin monta kertaa tänään kysynyt uudestaan T:ri Lutherista, mutta ei näytä olevan mitään syytä levottomuuteen. Hän palasi kello kahdeksan Suuresta Salista, jossa keskustelut ja atriat pidetään; ja tänä iltana, niinkuin usein ennen hänen täällä ollessaan, kuuli T:ri Jonas hänen ääneen rukoilevan huoneensa akkunan vieressä.

Tuorstaina Helmikuun 18 p.

Pahin asia — kaikkein pahin — on tapahtunut! Uskollinen ääni on todella ijäksi vaiennut meiltä täällä maan päällä.

Täällä, jossa hänen elämänsä alkoi, täällä se myöskin päättyi. Hän, joka kuusikymmentä-kolme vuotta takaperin makasi täällä pikkuisena, avuttomana lapsena, makaa täällä taas hengettömänä ruumiina. Se ei ole kuitenkaan näitten kuudenkymmenen-kolmen vuoden, vaan näitten kolmen viimeisen päivän vuoksi, kuin me tunnemme vastakohtan katkeruuden. Kolme päivää takaperin oli hän meidän parissamme neuvon-antajana, opettajana, Jumalan sanansaattajana, vaan nyt tuo sydän, joka oli niin avoin, niin hellä ottamaan osaa suruihin ja niin voimakas kantamaan kokonaisen kansan taakkaa, on tauonnut sykkimästä.

Eilen huomattiin, että hän oli heikko ja kipeä. Anhaltin prinssit ja kreivi Albert Mansfeld, ynnä T:ri Jonas ja hänen muut ystävänsä käskivät hänen levätä omassa huoneessansa tänä aamuna. Ei ollut mikään helppo asia saada häntä säästämään itseänsä, eikä hän luultavasti olisi silloin taipunut, jollei hän olisi tietänyt, että sovitustyö oli täytetty, paitsi muutamissa pikku seikoissa. Melkoisen osan aamupäivästä hän sentähden lepäsi nahkaisella sohvalla huoneessansa, välisti nousten taudin levottomuudesta ja kävellen edestakaisin taikka seisoen akkunan luona ja rukoillen, että T:ri Jonas ja

Coelius, jotka olivat toisessa paikassa huoneessa, kuuluivat. Hän söi kuitenkin päivällistä Suuressa Salissa niitten seurassa, jotka olivat koossa siellä. Aterioidessaan hän sanoi jollekulle, joka istui likellä häntä: "jos minä todella voin sovittaa syntymäseutuni hallitsiat keskenänsä ja sitten Jumalan avulla päätän matkani takaisin Wittenbergiin, menisin minä kotiin ja panisin maata hautaani ja antaisin matojen syödä ruumiini."

Hän ei ollut niitä, jotka veltosti huokailevat unta ennen yön tultua; ja me tiedämme nyt varsin hyvin, kuinka syvä se ruumiillisen väsymyksen ja heikkouden tunto oli, josta tämä halu lähti. Sydämen ja mielen jännitys ja lakkaamaton työ — jokapäiväisen, koneentapaisen palkkalaisen reutoaminen ja suurimman ajattelian terävä, alinomainen miettiminen — tällainen työnteko, yhtä ankara, kuin raastavan orjan, ja yhtä väsymätön, kuin kaikki hänen toimensa olisivat olleet hänen ilonsa, raukaksi hänen tukevaa talonpoikais-luontoansa kolmannella seitsemättä yhtä paljon, kuin useimpien muitten ihmisten yhdeksännellä kymmenellä, ja hän ikävöitsi lepoa.

Jälkeen päivällisen valitti hän, että hänen rintaansa ahdisti, ja käski heidän hieroa sitä lämpimillä rievuilla. Tämä lievitä vähän; ja hän meni taas illastamaan ystäviensä kanssa Suureen Saliin. Pöydässä hän puhui paljon ijankaikkisuudesta ja sanoi luulevansa, että hänen oma kuolemansa oli lähellä; kuitenkin oli hänen puheensa sekä hupaista että välisti iloistakin, vaikka se etupäässä koski tulevaan mailmaan. Joku hänen vieressään kysyi, tuntenevatko pyhät vainajat toinen toistansa taivaassa. Hän sanoi: kyllä; hän uskoi, että he tuntevat.

Kun hän nousi illallispöydästä, meni hän huoneeseensa.

Yöllä — viime yönä — istuivat hänen molemmat poikansa Paulus ja Martin, toinen kolmen, ja toinen neljäntoista vuoden vanha, ja valvoivat hänen luonansa, ynnä Jonas Justus, jonka iloihin ja suruihin T:ri Luther oli ottanut osaa niin monta vuotta. Coelius ja Aurifaber olivat myöskin siellä. Hän tunsikin taas tuskaa rinnassaan, ja he koettivat jälleen hieroa häntä lämpimillä rievuilla. Kreivi Albert ja kreivinna tulivat kahden lääkärin kanssa ja toivat hänelle kaapeita yksisarvisen hampaasta, joka pidettiin erinomaisena lääkkeenä. Hän otti niitä, ja nukkui kello kymmeneen saakka. Silloin hän heräsi ja koetti taas kävellä vähäisen huoneessa; mutta hän ei jaksanut, vaan palasi vuoteeseensa. Tuosta hän nukkui taas kello yhteen. Näinä kahtena taikka kolmena tuntina, joina hän nukkui, valvoivat hänen isäntänsä Albrecht, tämän puoliso, Ambrosius, Jonas ja Lutherin pojat ääneti hänen vieressään ja pitivät hiljalleen valkeata vireillä. Kaikki riippui siitä, kuinka kauan hän nukkui ja missä tilassa hän herätessään oli.

Ensimmäiset sanat, jotka hän puhui, panivat heidän sydämensä värisemään pelosta.

Hän valitti vilua ja käski heidän lisätä puita pesään. Voi! se vilu hiipi hänen ylitsensä, jota ei mikään ihmisvoima pystynyt poistamaan.

T:ri Jonas kysyi häneltä, tunsiko hän itsensä kyllä heikoksi.

"Oi", hän vastasi, "kuinka minulla on kovat vaivat! Rakas Jonakseni, minä luulen, että kuolen täällä Eislebenissä, jossa minä synnyin ja kastettiin."

Hänen muut ystävänsä herätettiin ja tuotiin hänen vuoteensa luo.

Jonas arveli, että hiki hänen otsassaan oli hyvä merkki, mutta T:ri Luther vastasi:

"Se on kuoleman kylmä hiki. Minun täytyy jättää sieluni Jumalan haltuun, sillä tautini kiihtyy."

Nyt hän rukoili hartaasti, sanoen:

"Taivaallinen Isä! ijankaikkinen ja armollinen Jumala! Sinä olet ilmestyttänyt minulle kalliin Poikasi, Jesuksen Kristuksen Herramme. Häntä minä olen opettanut; Häntä minä olen kokenut; Häntä minä olen tunnustanut; Häntä minä rakastan ja palvelen rakkaana Vapahtajanani, Uhrinani ja Lunastajanani — Häntä, jota jumalattomat vainoavat, pilkkaavat ja soimaavat. Voi taivaallinen Isä, vaikka minun täytyy jättää ruumiini ja joutua pois tästä elämästä, tiedän minä, että saan olla Hänen kanssaan ijäti. Ota minun sielu raukkani luoksesi!"

Jällestäpäin hän otti vähäisen lääkkeitä, ja ilmoittaen ystävilleensä, että hän oli kuolemallaan, sanoi kolme kertaa:

"Isä, Sinun käsiis minä annan henkeni. Sinä olet lunastanut minut, Sinä uskollinen Jumala. Totisesti *niin on Jumala mailmaa rakastanut!*"

Sitten hän makasi aivan ääneti ja liikkumatta. Ne, jotka seisivat hänen ympärillensä, koettivat herättää häntä ja alkoivat hieroa hänen rintaansa ja jäseniänsä, ja puhutella häntä, mutta hän ei vastannut. Nyt Jonas ja Coelius niitten monien lohdutukseksi, jotka olivat vastaan-ottaneet totuuden

hänen huuiltaan, puhuivat ääneen ja sanoivat:

"Arvoisa isä, kuoletteko te uskossa Kristukseen ja siihen oppiin, jota aina olette saarnanneet?"

Hän vastasi selvästi ja iloisesti: "kuolen!"

Tämä oli hänen viimeinen sanansa täällä maan päällä. Sitten kääntyi hän oikealle puolellensa ja näytti vaipuvan levolliseen uneen, jota kesti neljänneksen tuntia. Kerran vielä heräsi toivo hänen lastensa ja ystäviensä sydämessä; mutta lääkäri ilmoitti heille, ettei se ollut mikään hyvä merkki.

He pitivät kynttilää likellä hänen kasvojansa; kuoleman kalveus levisi paraikaa niitten yli, ja hänen kätensä ja jalkansa kävivät kylmäksi.

Hän huokasi taas hiljalleen, pani kätensä ristiin rinnallensa ja antoi Jumalalle henkensä ilman mitään kamppausta.

Tämä tapahtui kello neljä aamulla Helmikuun 18 päivänä.

Ja huoneessa vastapäätä sitä kirkkoa, jossa hän kastettiin ja vastaan-otti ristin-merkin Kristuksen sotaa varten, lepää nyt Luther taistelo päätettynä, aseet riisuttuna, voitto saavutettuna — rauhassa sen lipun alla, jota hän niin jalosti on kantanut. Samassa paikassa, jossa hänen silmänsä aukenivat maalliseen elämään, on hänen sielunsa herännyt taivaalliseen elämään. Usein hänen oli tapa puhua kuolemasta, niinkuin kristityn todellisesta synnystä, ja tästä elämästä, niinkuin vaan kasvamisesta kotelossa, jossa henki elää, siksi kuin se kehkiää, katkaisee kuoren, luo pois verhonsa, pyrkii eloon, levittää siipensä ja lentää ylös Jumalan luo.

Evasta ja minusta se näytti kummalliselta, salaiselta sinetiltä, joka painettiin hänen uskoonsa, että hänen syntymäpaikkansa ja kuolemapaikkansa — se näkymö, jossa hän syntyi maata ja taivasta varten — oli sama.

Me voimme vaan kesken herkeämättömiä kyyneleitä kertoa ne sanat, jotka usein olivat hänen huuilillansa: "oi kuolema! katkera niille, jotka jätät elämään!" ja "älä pelkää, Jumala elää vielä."

XXXVIII.

Elsan kertomus.

Wittenbergissä, Maaliskuulla 1546.

Kaikki on ohitse. Rakastettu, kunnioitettu ruumis on meidän luonamme, mutta Luther, isämme, sielunpaimenemme, ystävämme ei ole koskaan enää meidän joukossamme.

Hänen lakkaamaton työnsä ja huolenpitonsa meidän kaikkien puolesta on näännyttänyt hänet — semmoinen huolenpito, joka hävittää elämän voimia enemmän, kuin suru — semmoinen huolenpito, jota ei kukaan ihminen ole tuntenut Pyhän apostoli Paavalin jälkeen ja jota hän ainoastaan Paavalin kaltaisen uskon kautta kykeni kestämaan niin kauan.

Tänä aamuna lähtivät hänen leskensä, hänen orpo poikansa ja tyttärensä ja useat ylioppilaat ja kaupunkilaiset Itäiselle portille vastaan-ottamaan hautajais-saattoa. Se kulki verkalleen pitkin täytettyjä, vaikka äänettä katuja Kaupunginkirkkoon, jossa hänen oli tapa saarnata.

Fritz tuli saattoväen kanssa Eislebenistä, ja Eva ynnä Heinz ja Agnes ovat myöskin meillä, sillä oli mielestämme meidän kaikkien tarpeellista taas tuntea ja nähdä rakkaat omaisemme ympärillämme nyt, kun kuolema on osoittanut meille, kuinka voimaton kokonaisen kansan rakkaus on säilyttämään kaikkein kalliinta ja tähdellisintä elämää.

Fritz on jutellut meille murheellisesta hautajais-matkasta Eislebenistä.

Mansfeldin kreivit enemmän kuin viidenkymmenen ratsasmiehen kanssa, ja useat ruhtinaat, kreivit ja paronit seurasivat ruumiin-arkkuja. Kaikissa kylissä, joitten läpi he kulkivat, soitettiin kirkonkelloja, niinkuin ruhtinaalle; kaikille kaupunginporteille tulvasi magistratin jäseniä, pappeja, nuoria ja vanhoja, äitejä, tyttöjä ja lapsia kohtaamaan saattoa, puettuina murhevaatteisin ja veisaten ruumiinvirsiä,

jommoisia hän oli heille opettanut. Viimeisessä kirkossa, jossa ruumis makasi, ennenkuin se saapui lopulliseen lepopaikkaansa Wittenbergiin, kokoontui kansa sen ympärille ja veisasi yhden hänen oman virtensä: "Mä riemuin rauhass' ehdin pois" äänellä, jota nyyhkytykset ja kyönelet tukahuttivat.

Näin ruumista yötä päivää verkalleen kannettiin Thüringin maan läpi. Talonpojat muistivat kerran vielä hänen uskollisen rakkautensa heitä kohtaan, ja joka paikasta, niin kylästä kuin vähäisestä mökki-ryhmästä, kiirehtivät miehet ja vaimot itkien kunnioittamaan sen maallisia jäännöksiä, jota he olivat niin usein väärin ymmärtäneet, kun hän eli.

Kun pastori Bugenhagen oli pitänyt ruumiinsaarnan Lutherin saarnastuolista, puhui Melancthon muutamia sanoja arkun vieressä Kaupunginkirkossa. He rakastivat toisiansa suuresti. Kun Melancthon kuuli hänen kuolemastansa, tuli hän syvästi liikutetuksi ja sanoi luentosalissaan:

"Oppi syntien anteeksi-antamuksesta ja usko Jumalan Poikaan ei ole keksitty minkään ihmisjärjen kautta, mutta Jumala on ilmoittanut sen meille tämän miehen kautta, jonka Hän on herättänyt."

Ennenkuin ruumis laskettiin viimeiseen lepopaikkaansa likellä sitä saarnastuolia Kaupunginkirkossa, jossa Tohtori Lutherin oli tapa saarnata, lausui T:ri Melancthon arkun vieressä latinaksi nämät sanat, jotka Casper Creutziger kohta käänsi saksaksi:

"Jokaisen, joka oikein tunsi hänet, täytyy todistaa, että hän oli hyvä-sydäminen, armelias mies, miellyttävä kaikissa puheissaan, lempeä ja rakastettava, eikä äkkipikainen, intohimoinen, itsepäinen ja pian närkästyvä. Vaan kuitenkin oli hänellä semmoinen totisuus ja uskallus sanoissa ja olennessa, joka sopi hänen kaltaiselle miehelle. Hänen sydämensä oli suora, uskollinen ja vilpitön. Se ankaruus, jota hän käytti kirjoituksissaan oppinsa vihollisia vastaan, ei lähtenyt riidanhaluisesta taikka kiukkuisesta mielenlaadusta, vaan suuresta vakavuudesta ja totuuden innosta. Hän osoitti aina ylevää rohkeutta ja miehuutta eikä hän vähäisestä vihollisten ärjynästä säikähtynyt. Uhkaukset, vaarat ja kauhut eivät peloittaneet häntä. Niin tarkka ja terävä oli hänen järkensä, että hän sekavissa, hämärissä ja vaikeissa asioissa yksinään pian huomasi, mitä tuli neuvoa taikka tehdä. Eikä hän, niinkuin muutamat luulevat, halveksinut muitten mietteitä, vaan piti aina lukua niitten ajatuksesta ja tahdosta, joitten kansa hänellä oli tekemistä. Hän ei opettanut kapinallisia mielipiteitä, joita väkivallalla julistettiin; hänen oppinsa on pikemmin Jumalan pyhän tahdon ja oikean palveluksen tulkitseminen, Jumalan sanan selittäminen, nimittäin Kristuksen evankeliumin. Nyt hän on yhtynyt niihin profeetoihin, joista hän niin mielellään puhui. Nyt he tervehtivät häntä työkumppanikseen ja hänen kanssansa ylistävät Herraa, joka kokoo ja säilyttää kirkkonsa. Mutta meidän tulee uskollisesti ja lakkaamatta ajatella tätä rakastettua isäämme eikä koskaan antaa hänen muistonsa kadota meidän sydämeistämme."

Hänen muotokuvansa asetetaan Kaupunginkirkkoon, mutta hänen elävä kuvansa on kätkeyty lukemattomiin sydämiin. Hänen muistopatsaansa ovat koulut ympäri koko maata, jokainen hurskas papinperhe ja ennen kaikkia "saksalainen raamattu Saksan kansalle!"

Wittenbergissä, Huhtikuulla 1547.

Me seisomme nyt tämän ajan polvikuntien etumaisessa rivissä. Isän-kotimme maan päällä on ainaseksi rauennut. Vähä aika T:ri Lutherin kuoleman jälkeen meni lempeä äitimme hiljaisesti pois, ja isämme näki niitten toiveitten toteutuvan, jotka eivät koskaan petä ja joista hänen hilpeä sydämensä oli oppinut yhä enemmän pitämään kiinni siitä saakka, kuin hän kävi sokeaksi.

He nukkuivat Jesuksessa samana vuonna ja molemmat isolla ijällä. Heitä ympäröitsivät kaikki heidän rakkaansa täällä maan päällä.

Ja nyt asuu Fritz, jolla on virka yliopistossa, vanhempain talossa Evan, Theklamme ja lastensa kanssa.

Minä ajattelen välisti, että Theklan elämä on kaikkein onnellisin koko perheessämme. Minä huomaan, että Jumala edeskatsomuksensa kautta tekee nunnia myöskin evankelisessa kirkossamme hyviä naisia, jotka vuodattavat rakkautensa aarteet kirkkoon; joitten sekä sisällinen että ulkonainen keskusta on Jumalan perhe. Kuinka monta, joita hän on kasvattanut koulussa ja hoitanut ruton tai rasituksen aikoina, elävät maan päällä ja sanovat häntä siunatuksi, taikka elävät taivaassa ja vastaan-ottavat häntä ijankaikkisiin asuntoihin!

Ja yksi syy, jonka vuoksi hänen elämänsä on niin hyvä ja rikas rakkaudesta, on epäilemättä se, että hänen asemansa yhteiskunnassa ei ole mikään korkea, vaan päinvastoin matala.

Hän ei ole mihinkään määrättyyn luostarin arvoon vaihtanut Jumalan säätämää luonnollista vaimon ja äidin arvoa. Elämässä on hänellä ollut *matalin* sija; josta niinkuin muistakin syistä minä usein ajattelen, että hänellä taivaassa kenties on oleva *korkein* sija. Mutta me emme kadehdi sitä häneltä, Eva,

Chriemhild, Atlantis ja minä.

Millä ilolla me kerran näemme tämän lempeän ja kärsivällisen otsan seppelöitynä kunnian ja ijankaikkisen ilon kirkkaimmalla kruunulla!

Vähäinen puutarha Augustinin-luostarin takana on muuttunut pyhäksi paikaksi. Lutherin leski ja lapset asuvat vielä siellä. Ne, jotka tunsivat hänet ja sentähden rakastivat häntä kaikkein enimmän, tuntevat surunsekaista iloa, kun istuvat niitten puitten varjossa, jotka suojasivat häntä, sen suihkulähteen ja vähäisen kalalammikon vieressä, jotka hän on kaivanut, ja niitten kukkien keskellä, joita hän on istuttanut. He johdattavat mieleensä hänen sanansa ja ystävällisen käytöksensä; kuinka hänen oli tapa kiittää Jumalaa kaloista, joita hän sai lammikosta, ja ruokakasveista, jotka tuotiin puutarhasta hänen pöydällensä; kuinka hän ihmetteli Jumalan edeskatsomusta, joka elätti varpuset ja kaikki pikku linnut, "joka maksoi Hänelle enemmän vuoteensa, kuin Franskan kuninkaan tulot;" kuinka hän iloitsi "kasteesta, tästä Jumalan ihmeellisestä luomasta", ja ruususta, jota ei mikään taiteilija voinut mukailla, ja lintujen äänestä. Kuinka eläviksi Pyhän Raamatun kertomukset kävivät, kun hän jutteli niitä! — suuresta apostolista Paavalista, jota hän kunnioitti niin paljon, mutta kuvasi "laihaksi mieheksi ja muodoltaan vähäpätöiseksi, niinkuin Melancthon;" taikka Neitsyt Mariasta, "joka epäilemättä oli ylhäinen ja jalo olento, ihana ja armas impi lempeällä ja suloisella äänellä;" taikka siitä halvasta kodista Nazaretissa, jossa mailman Vapahtaja kasvatettiin vähäisenä, kuuliaisena lapsena.

Ja vaikka hän oli niin kiivas, ei kukaan meistä voinut muistaa yhtä ainoatakaan kateuden tai epäluulon sanaa eikä suuttumuksen päivää; niin jalo ja luottavainen hänen luontonsa oli.

Usein muistuvat myöskin mieleemme hänen rikkaan, totisen äänensä ja luutun tai lyyran sävelet, jotka aivan usein kaikkuivat hänen iso-akkunaisesta huoneestaan, kun hänen ystävänsä olivat hänen luonansa taikka yksinäisillä hetkillään.

Kun hämärässä istumme ja juttelemme perheen kesken, kertoo rouva Luther välisti meille hänen koti-elämänsä tavoista — kuinka hän sairaana ollessaan lohdutti häntä ja, kun hän itki, sanoi esiin tunkevilla kyynelillä: "kallis Käthe, lapsemme luottavat meihin siinäkin, jota he eivät ymmärrä; niin meidän tulee luottaa Jumalaan. Se on hyvä, jos luotamme; kaikki tulee Häneltä." Ja kuinka hän rukoili aamuisin ja iltaisin sekä atrioilla ja muutoin päivällä — kuinka hän hartaasti kertoi Pikku Katekismusta "Jumalalle" — kuinka hän alinomaa lausui innokkaasti Herran Rukousta taikka virsiä Psaltarista, jota hän aina kantoi muassaan plakkari-rukouskirjana. Taikka hän toisinaan kunnioituksella kertoi hänen taistelonsa hetkistä, kun hänen rukouksensa muuttuivat myrskyksi — kuohuvaksi anietten virraksi — kamppaukseksi Jumalan kanssa, niinkuin poika väänneksi tuskissansa isän jalkain juuressa. Taikka taas, kuinka hän äkkiä heräsi öisin ja kohtasi näkymätöntä perkelettä palavilla rukouksilla taikka halveksivilla uhkauksilla taikka totuuden ja uskon sanoilla.

Moni meistä tiesi, mikä syy hänellä oli uskon rukouksen voimaan. Ei ainakaan Melancthon voi koskaan unhottaa sitä päivää, jolloin hän makasi kuoleman kielissä, puoleksi taintuneena ja himmentyvillä silmillä, ja Luther tuli ja huudahti pelosta:

"Jumala armahtakoon meitä! kuinka kauheasti perkele on raadellut tämän kuolevaisen ruumiin!"

Sitten hän kääntyi pois seurasta akkunaa päin rukoillaksensa, katsoi ylös taivaasen ja meni (niinkuin hän itse jälestäpäin sanoi) "kerjäläisenä ja rukoiliana Jumalan luo ja ahdisti Häntä Pyhän Raamatun lupauksilla, joita hän suinkin muisti; niin että Jumalan täytyi kuulla minua, jos minä mihinkään enään olin Hänen lupauksiinsa luottava."

Näin rukoiltuaan tarttui hän Melancthonin käteen ja sanoi: "ole hyvällä mielellä, sinä et kuole." Ja tästä hetkestä saakka alkoi Melancthon toipua ja tulla taidollensa ja pääsi terveeksi.

Erittäin me kuitenkin kokoomme kaikki, mitä hän sanoi kuolemasta ja ylösnousemuksesta, taivaasta ja tulevan vanhurskauden ja riemun mailmasta, joista hän niin mielellään puhui. Muutamia näistä lauseista minä kirjoitan ylös lapsiani varten.

"Paavikunnassa he tekivät pilgrimiretkiä pyhimysten alttareille — Romaan, Jerusalemiin, Jagoon syntejänsä sovittaakseen. Mutta nyt me uskossa voimme tehdä oikeita pilgrimiretkiä, jotka todella ovat Jumalalle otolliset. Kun ahkerasti luumme profeetoja, psalmeja ja evankelijoita, matkustamme Jumalan luo, ei pyhimysten kaupunkein kautta, vaan ajatuksissamme ja sydämässämme, ja käymme oikeassa Luvatussa maassa ja ijankaikkisen elämän Paratiisissa."

"Perkele on vannonut kuolemamme, mutta hän särkee tyhjän pähkinän; sydän on poissa."

Hän oli niin usein ollut vaarallisesti kipeä, ettei kuoleman ajatus ollut ensinkään outo hänelle. Yhdessä taudissansa hän sanoi: "minä tiedän, etten minä kauan elä. Aivoni ovat niinkuin veitsi, joka on kulunut varteen saakka; ne eivät pysty enään mihinkään."

"Coburgissa minä kävin ympäri ja hain levollista paikkaa, johon voisivat haudata minut, ja kappelissa ristin alla luulin viihtyvänä hyvin. Mutta nyt minä olen huonompi, kuin silloin. Jumala suokoon minulle onnellisen lopun! Minä en halaja elää kauemmin."

Kun kysyttiin häneltä, josko semmoiset paavin-uskolaiset, jotka eivät koskaan olleet kuulleet hänen oppiansa evankeliumista, pelastuisivat, lausui hän: "minä olen nähnyt monen munkin, jonka edessä tavallisuutta myöten krucifixiä pidettiin hänen kuolinvuoteellansa. Jos he uskoivat Hänen ansioihinsa ja kärsimiseensä, he kaiketi pelastetaan."

"Mitä unemme on muuta", hän arveli, "kuin jonkunlainen kuolema? Ja mitä kuolema itse on muuta, kuin yön uni? Unessa pääsemme kaikesta väsymyksestä, tulemme hilpeiksi jälleen ja nousemme aamulla virkeinä ja terveinä. Samalla tapaa me viimeisenä päivänä heräämme haudoistamme, niinkuin olisimme vaan yön nukkuneet, pesemme silmämme ja nousemme virkeinä ja terveinä."

"Minä olen nouseva", hän sanoi, "ja puhuva teidän kanssanne jälleen. Tämä sormi, jossa tämä sormus on, annetaan minulle takaisin. Kaikki asetetaan entisilleen. 'Jumala luo uudet taivaat ja uuden maan, jossa vanhurskaus on asuu.' Siellä on vaan puhdas ilo ja ihastus. Nuot taivaat ja tuo maa eivät ole mikään kuiva, hedelmätön hiekka. Kun ihminen on onnellinen, tekee puu, kukkaiskimppu, taikka jo yksikin kukka hänet iloiseksi. Taivas ja maa uudistetaan, ja se, joka uskoo, on joka paikassa *kotona*. Täällä ei ole niin; me ajetaan sinne tänne, että huokaisimme tuota taivaallista isänmaata."

"Kun Kristus antaa pasunan soida viimeisenä päivänä, tulevat kaikki esiin, niinkuin hyönteiset, jotka talvella makaavat kuolleina, mutta, kun aurinko ilmestyy, taas heräävät henkiin; taikka niinkuin linnut, jotka koko talven ovat kätöksä vuoren rotkoissa taikka koloissa jokien rannoissa, vaan kuitenkin virkoovat keväällä jälleen."

Hän sanoi toisella kertaa: "mene puutarhaan ja kysy kirsikkapuulta, kuinka on mahdollista, että kuivasta, kuolleesta oksasta keväällä puhkee vähäinen umpu, ja ummusta kasvaa marjoja. Mene huoneesen ja kysy emännältä, kuinka on mahdollista, että munista kanan alla tulee eläviä kananpoikia. Sillä jos Jumala näin tekee kirsikkapuitten ja kanojen, etkö voi kunnioittaa Häntä ja luottaa siihen, että, jos Hän antaa talven peittää sinut — antaa sinun kuolla ja mädätä maassa — Hän voi myöskin, kun todellinen kesä tulee, nostaa sinut jälleen maasta ja herättää sinut kuolleista?"

"Oi armollinen Jumala!" hän huudahti, "tule pian, tule vihdoin! Minä odotan aina tuota päivää — tuota kevät-aamua!"

Ja hän odottaa sitä vielä. Tosin ei enää maan päällä, "mimmoisessa paikassa, me emme tiedä", niinkuin hän sanoi; "mutta aivan varmaan vapaana kaikesta surusta ja tuskasta, leväten rauhassa ja Jumalan rakkaudessa ja armossa."

Mekin odotamme sitä Lunastuksen päivää. Me olemme vielä heikossa lihassa keskellä myrskyä ja taisteloa; mutta lujina ja levollisina siinä totuudessa, jonka Martin Luther opetti meille, ja siinä Jumalassa, johon hän loppuun asti luotti.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SCHÖNBERG-COTTA PERHEEN AIKAKIRJAT ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project

Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if

you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or

limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.